چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە ناهاوسانان

کامیل ئەحمەدی

AVAYeBUF.com

چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت
بە ناهاوسانان

کامیل ئەحمەدی

چاپخانەی ئاڤای بووف ١٤٠١
هەتاوی / ٢٠٢٢ زایینی / ٢٧٢٢ کوردی

© AVAYE BUF - 2021

AVAYeBUF .com _ avaye.buf@gmail.com

The Forbidden Tale

A Comprehensive Research on LGBT

By: kameel Ahmady

Publication Technician: Ghasem Gharehdaghi

Publisher: Avaye Buf

چیرۆکی شاری قەدەغە کراو

توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت
بە ناهاوسانان

نووسەر: کامیل ئەحمەدی

کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە:
قاسم قەرەداغی

چاپخانەی : ئاڤای بووف

ISBN: 9788794295147

©2021 Avaye Buf

avaye.buf@gmail.com - www.avayebuf.com

نووسەر	:کامیل ئەحمەدی
ناو و ناوی نووسەر	: چیرۆکی شاری قەدەغە کراو -[کتێب] / توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە ناهاوسانان / نووسەر: کامیل ئەحمەدی
زانیارییەکانی چاپخانە	: دانیمارک ١٤٠٠ هەتاوی، ٢٠٢٢ زایینی / ٢٧٢٢ کوردی
کاروباری تەکنیکی و بڵاوکردنەوە:	: قاسم قەرەداغی
زانیارییە ڕوواڵەتییەکان	: ٤٧٠ ل.؛ ٢١×٥/١٤ سم.
ژمارەی ئەسپاردن	: چاپخانەی ئەنتەرنێتی: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٣٠
پێرستنووسی: بە پێی زانیارییەکانی فیبا	9788794295147
بابەت	: ئامار/ کۆمەڵناسی / زمانی کوردی
DK5	30.13:
ژمارەی کتێبناسیی نیشتمانی	: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٤٧

- ناوی کتێب: چیرۆکی شاری قەدەغە کراو
- لە نووسینی: کامیل ئەحمەدی
- چاپی یەکەم: ١٤٠٠ هەتاوی / ٢٠٢١ زایینی / ٢٧٢١ کوردی
- تیراژ: چاپخانەی ئەنتەرنێتی
- چاپەمەنییەکان: ئاڤای بووف - دانیمارک
- ژمارەی ئەسپاردن: ٩٧٨٨٧٩٤٢٩٥١٤٧
- نرخ: بێبەرامبەر
- فایل: PDF + EPUB

ئاماژە بە سەرچاوە بکرێ کێشەی نییە.

بۆ هاواهەنگی کەڵکوەرگرتن لەم بەرهەمە بە هەر شێوەیەک (چاپ، بڵاوکردنەوە، و وەرگێران و هەر بەکارهێنانێکی دیکە) تکایە نامە بۆ ئەم ئیمەیلە بنێرن:

لینکی دەستڕاگەیشتنی ئۆنلاینی بە بەرهەمەکان: WWW.AVAYEBUF.COM

سەرپەرشت و ڕێکخەر: کامیل ئەحمەدی
تیمی مەیدانی و گرووپی شیکاری: خاتوو فەریبا ئەڵماسی، عایشە شیلان عەلییاروو حەکیمە پاشازادە، ژیلا سدیقی، سەبا وەتەنی، ڤیدا زەفەری، محەمەد (جەماڵ) حوسەینی، فەتانە سادقی، گۆلیتا حوسەینپوور
هەڵەچن: مەرزییە نکووکار
دووبارەخوێندنەوەی دەق: زەینەب پزیشکیان، سارا سەحرانەوەرد، کەتایوون ئێحسانیظ
ڕاوێژکاران و چاودێرانی توێژینەوە: حومەیرا ناز، لۆرێن کووجە
ڕازێنەری بەرگ: چیا سە رسپی
وە رگێر: نە سیم غوڵامی
دووبارەخوێندنەوەی دەقی کوردی: چە نوور موڕادی
خشتە و چارتەکان: محەمەد (جەماڵ) حوسەینی
پەڕبەندی: ئومید موقەددەس

پێڕست

وشەناسی ـ وشەنامە.. ١٥

سپاس و پێزانین ٢٣

قسەیەک لەگەڵ خوێنەر.. ٢٩

پوختە.. ٣٢

شێوازناسی (بەرنامەڕێژی توێژینەوە، نموونەگیری، پێکهاتە و پێوەرەکان) ٣٥

بەشی ١ : ئەدەبیاتی هۆگری سێکسی ـ پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو ٣٩

ناهاوسانان: وشە گشتگیرەکان ٥٣

ئـ. پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی) و ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین): ٥٥

بـ. دووڕەگەزخواز ٥٧

جـ. ترەنسێتی لە هەمبەر هاوئاراستەڕەگەزێتی........................ ٥٩

دیترڕەگەزخواز یان هۆگربوون بە ڕەگەزی بەرامبەر؟ ٦١

هیچڕەگەزخوازی ٦٣

سێ شێوەی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی یان هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی ٦٥

گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانان و خەباتەکانیان ٧٣

شۆڕشەکانی ستۆن واڵ.. ٨٩

میراتی ستۆن واڵ.. ٩٢
ناهاوسانان لە ئەدەبیات ٩٣
ڕۆمانەکان.. ٩٤
ڕۆمانگەلی سەبارەت بە ناهاوسانان کە کراون بە فیلم ٩٧
دوورنومای مێژوویی ١٠٠
توێژینەوە زانستییەکان ١٠١
مافە شارۆمەندییەکان...١٠٣
ئەدەبیاتی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران ١٠٥
تیۆرییەکانی پەیوەست بە ناهاوسانی.............................. ١٠٧

بەشی ٢: ناهاوسانی ـ ڕوانگەی جیهانی و سناریۆی یاساییەکان١١٥

ڕوانینێکی گشتی بۆ ناهاوسانان و سناریۆ یاساییەکانیان لە سەرئاستی جیهان ١١٦

ناهاوسانان: ڕوانگەی جیهانی ١١٦
ئافریقا..١١٨
ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی دیکەی جیهان.............. ١٢٢
خۆرهەڵاتی ناڤین ١٢٣
نەرمینوێنی زیاتر لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان........................ ١٢٩
چ شتێک بۆتە هۆی جیاوازی لە ڕوانگە و پەسند کردن؟.......... ١٣٣
هۆگری سێکسی لە داڕشتەی مافەکانی مرۆڤ....................... ١٣٥
داڕشتەی یاسایی ناهاوسانان ١٤٨
ناهاوسانی: سیستەمە یاساییەکان ١٤٨

وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی.......................... ١٥٠
ئافریقا.. ١٥١
بڕیارە یاساییەکانی ناهاوسانان.. ١٥٨

بەشی ٣ : دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی ١٧٣
دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان
.... ١٧٤
ناهاوسانان و بنەماڵە ١٧٨
ناهاوسانان و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان.............................. ١٨٧
شرۆڤەی ئایین و سەرچەشنەکانی تێکچوونی باری دەروونی ١٩٠
ئایین ١٩٠
سەرچەشنەکانی کێشەی دەروونی و ناهاوسانان.......................... ١٩٥
منداڵبازی.. ٢٠٦

بەشی ٤ : هێما دەروونییەکانی هۆگری سێکسی ٢١١
ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران؛ پاژە ونبووەکان.............................. ٢١٢
ئێران ئاوارتە نییە ٢١٤
لزباینەکان لە دارِشتەی ئیسلامیدا... ٢١٨
پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە ئێران ٢٢١
ئەو ناهاوسانانەی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا ناکەن؛ ژیان لە شاراوە. ٢٢٨
ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانان ٢٣٢
ئایین؛ ڕوانگەی ئیسلامی.. ٢٣٧

یاسای نێودەوڵەتی ٢٤٣
ئامار و ڕێژەی کارەساتبار.................................. ٢٤٥
ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی.............................. ٢٥١

بەشی ٥: خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیی ٢٥٣

پێشینەی توێژینەوە.. ٢٥٧
شێوازناسی توێژینەوەکانی ڕابردوو.......................... ٢٦١
شێوازناسی توێژینەوەی ئێستا............................... ٢٦٥
ڕاهێنانی دیمانە لەگەڵکراوان ٢٦٦
حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی توێژینەوە.................... ٢٦٨
تاران.. ٢٧٠
مەشهەد ٢٧٣
ئێسفەهان ٢٧٥
شێوازەکانی لێکۆڵینەوە..................................... ٢٧٨
شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی ٢٧٨
شێوازی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری ٢٧٩
توێژینەوەی چەندایەتی...................................... ٢٨٠
توێژینەوەی چۆنایەتی ٢٨٢
تیۆریی داتا بنیات ٢٨٥
کۆکردنەوەی داتا و کاری مەیدانی........................... ٢٨٧
تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان.......................... ٢٨٨
سنووردارییەکان... ٢٨٨

تێبینییە ئەخلاقییەکان ٢٩٠
ململانێ شێوازناسییەکان لە ئەنجامدانی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان ٢٩٣
ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی گێڕانەوەی توێژینەوە.................... ٢٩٥
شیکاریی داتاکان ٢٩٩
ئەنجامەکانی توێژینەوە.. ٣٠٢
ئەنجامی چۆنایەتییەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەیی ٣٠٥
١ـ١: ئاشکراکردنی شووناس و قبووڵکردنی هۆگری سێکسی ٣٠٥
ئەنجامی چۆنایەتییەکانی ئەم توێژینەوە بە وردەکارییەوە لە درێژەدا دێن٣١٢
١ـ٢ ڕیشەکانی هۆگری سێکسی ٣١٢
١ـ٣ ـ پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان چۆن دەست پێ دەکەن؟ . ٣١٧
بەردەوامبوونی پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان...................... ٣١٩
١ـ٤: کاریگەری هاوڕەگەزخوازی لە سەر بنەماڵە.....................٣٢٧
١ـ٦ قۆناغی تاراندن و دەرکران ٣٣٧
١ـ٧ـ شووناس: ستراتیژی سازگاری ٣٤٠
١ـ٨ـ کاریگەری ئایین و باوەڕە ئایینییەکان ٣٤٣
پەیوەندی هاوڕەگەزخوازان لەگەڵ یاسا.......................... ٣٥٢
١ـ٩ لێخشبوونی سەربازی، چانس یان ڕێگەی بەرگری؟.........٣٥٩
١ـ١٠ـ خزمەتگوزارییە ڕاوێژکارییەکان و یارمەتییەکانی دیکە.....٣٦٣
١ـ١١ـ توندوتیژی و تەندروستی دەروونی هاوڕەگەزخوازان ٣٦٩
لزباینەکان.. ٣٧٠
منداڵبازی.. ٣٧٨
١ـ١٢ـ هاوسەرگیری و منداڵی هەڵبژاردە.......................... ٣٨١

١ ـ ١٣ـ نەبوونی ڕاهێنانی پرسە تەندروستی و سێکسییەکان ٣٨٢
١ـ١٤ـ کاردانەوە ستراتیژییەکان ٣٨٨
١ـ١٥: هاوسەرگیری ساختەکارانە ٣٨٩
دیمانە لەگەڵکراوان ٣٩٩
١ـ ئەنجامی چەندایەتی توێژینەوە ٣٩٩
٢ـ١ـ هۆگری سێکسی ٤٠٢
٢ـ٢ـ دۆخی هاوسەرداریێتی ٤٠٣
٢ـ٣ـ تەمەن ٤٠٤
٢ـ۴ـ بارودۆخی هاوسەرداریێتی ٤٠٤
٢ـ۵ـ ئاستی خوێندەواری..٤٠٥
٢ـ۶ـ پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری ٤٠٦
٢ـ٧ ئاراستەی کۆمەڵگا..٤٠٨
٢ـ٨ـ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی.......................... ٤١٠
٢ـ٩ـ شووناس و قبووڵکردن ٤١٢
٢ـ١٠ـ تۆڕسازی کۆمەڵایەتی.. ٤١٤
٢ـ١١ـ پەیوەندییەکان.. ٤١٦
٢ـ١٢ـ توندوتیژی و هەڵاواردن... ٤١٨
٢ـ١٣ـ باوەڕە ئایینییەکان.. ٤٢٠
٢ـ١٤ـ خەمۆکی و خۆکوژی ٤٢١
٢ـ١٥ـ تێبینییە تەندروستییەکان ٤٢٢

بەشی ٦:پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو.. ۴۲۳

پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو............... ٤٢٤

پاڕادایمە لە حاڵە گۆڕانەکانی ناهاوسانی ٤٢٦

لە وڵاتانی ئیسلامی چ ڕوو دەدا؟ ٤٣٢

ڕوانینێک بۆ داهاتوو ٤٣٩

ئەنجام گرتن.. ٤٥٣

سەبارەت بە نووسەر.. ٤٥٨

سەرچاوە کان ۴۶۲

وشە	سووکەڵە	وشە	سووکەڵە
پەیماننامەی نێودەڵەتی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان	ICESC	ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا	APA
ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازدژی و ترەنسدژی	IDAHOT	کۆنوانسیۆنی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی هەڵاواردن لە دژی ژنان	CEDAW
کۆڕی نێودەوڵەتی لزباین، گەی، بایسکشوال، ترەنس و دووڕەگەزەکان	ILGA	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی	CGN
گرووپی پشتیوانی ناهاوسانانی موسڵمان	IMMAAN	ڕێنوێنی لێکدانەوە و ئاماری کێشە دەروونییەکان	DSM-II
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز	LGB	یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری	DOMA
لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز، ترەنسێتی و تیڤی	LGBT	کۆنوانسیۆنی ئەورووپایی مافەکانی مرۆڤ	ECHR
ئەو پیاوانەی وا لەگەڵ پیاوان تێکەڵ دەبن	MSM	دادگای ئەورووپایی مافەکانی مرۆڤ	ECtHR
ئەنجومەنی نیشتمانی و لێکدانەوە و چارەسەری هاوڕەگەزخوازی	NARTH	یەکێتی ئەورووپا	EU
ڕێکخراوی ئەهلی	NGO	توندوتیژی سێکسی	GBV

سووکەڵە	وشە	سووکەڵە	وشە
GLSEN	تۆڕی ڕاهێنانی گەی، لزباین و ڕاستەوخۆ	PDA	دەربڕینی عەشق لە ناو جەماوەردا
GSC	کردەوەی پشتڕاستکردنەوە ڕەگەزێتی	SOGI	هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی
HRC	کومەیتەی مافەکانی مرۆڤ	SOV	توندوتیژیخوازی سێکسی
HRW	چاودێری مافەکانی مرۆڤ	SRS	گۆڕینی ڕەگەزێتی
ICCPR	پەیماننامەی مافە مەدەنی و سیاسییەکان	YRBS	توێژینەوەی مەترسییە ڕفتارییەکانی مێرمنداڵان
TGNC	ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی و ترەنسێتی	WAS	ئەنجومەنی جیهانی تەندروستی سێکسی
TIGR	داهێنەری بۆ مافی یەکسان	WHO	ڕێکخراوەی تەندروستی جیهانی
UN	ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکان	WLUML	ڕێکخراوەی ژنانی ژێر ڕکێفی یاسا ئیسلامییەکان
UNGA	ئەنجومەنی گشتی ڕێکخراوەی نەتەوەکان	WSW	ئەو ژنانەی وا لەگەڵ ژنان تێکەڵ دەبن.
UDHR	جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ	UNIFEM	سندووقی گەشەی ژنانی نەتەوە یەکگرتووەکان

وشەناسی ـ وشەنامە

پێڕستی ژێرەوە بریتییە لە پێناسەی ئەو وشانەی کە چەندین جار لەم کتێبەدا ناویان دەهێنرێ و ئەو دامەزراوانەی کە ناو دەقەکەدا ئاماژەیان پێ دەکرێت.

هیچڕەگەزخواز (asexual)

کەسێک کە هیچ هۆگرییەکی بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەری خۆی نییە.

دووڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یان سێکسییەوە هۆگری هەم بۆ پیاو و هەمیش بۆ ئافرەت هەیە. پێویست ناکا ئەم هۆگرییە یەکسان بێ یان پیشاندەری هۆگری یەکسان بۆ ئەو ڕەگەز یان ڕەگەزانە بێ کە کەسەکە هۆگری بۆیان هەیە.

هاوئاراستەڕەگەزخواز

کەسێک کە لەگەڵ ڕەگەزی خۆی لە کاتی لەدایکبوونیدا هاوئاراستەیە.

درکاندنی هۆگری سێکسی

ئەم دێڕە ئاماژە بە کەسێک دەکا کە ڕاشکاوانە پیشانی دەدا کە دووڕەگەزخواز، گەی، لزباین یان ترەنسە. درکاندنی هۆگری سێکسی پرۆسەیەکی هەمیشەییە لە قبووڵکردنی سێکسی یان شووناسی ڕەگەزیی.

گەی

پیاوێک کە زۆر جار لە ڕووی سۆزداری، فیزیایی و / یا سێکسییەوە هۆگری کەسانی هاوڕەگەز و / یان ڕەگەزی هاوشێوەیە. ئەم وشە زیاتر

دەڕوانێتە ئەو پیاوانەی کە ڕاکێشی پیاوان دەبن؛ بەڵام دەتوانین ئەمە بۆ ئافرەتانیش بە کار ببەین. ئەم وشە گشتییە زۆر جار بۆ ئاماژەکردن بە جڤاکی ناهاوسانان بە گشتی یان وەک شووناسێکی یەکسان بۆ کەسێک بە کار دەبرێت کە خۆی بە دیترەگەزخواز نازانێت. شیاوی وتنە وشەی گەی یەکەمین جار لە فیلمێکدا بۆ ئاماژە بە هاوڕەگەزخوازی کەڵکی لێ وەرگیرا.

ڕەگەزێتی

ئەم وشە ئاماژە بەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییانە دەکا کە لە سەبارەت بە ڕەگەزێک بێچم دەگرن. بە گشتی، ڕەگەزێتی چەمکێکی چێکراوی کۆمەڵایەتییە. ئەم کۆمەڵە ستانداردە چێکراوە کۆمەڵایەتییانە بۆ کۆمەڵگا، شووناس و ڕفتاری دیار و نادیار بە پێی پێکهاتەی بایۆلۆژیکی ڕەواڵەتی کەسەکان دەخرێتە پاڵیان (گرووپی کاری ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا لە بواری شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان ٢٠٠٨؛ West & Ziemerman ١٩٨٧). ڕەگەزێتی ئامرازێکی کلیلیی بینراوە کە بێچم بە پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی دەسەڵات، ئیمتیاز و سەرکوت دەدا (Moradi & Yader, 2011). ڕەگەزی کەسێک ئەو جۆرەی کە بە بایۆلۆژی ئەو دیاری دەبێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو یەک ناگرێت. کە واتە ناکرێ وشەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنرێت.

شووناسی ڕەگەزێتی

هەستی دەروونی و تایبەتی هەر کەسێک لە مەڕ پیاوبوون، ئافرەتبوون یان ڕەگەزی سێیەم پێی دەوترێ شووناسی ڕەگەزێتی. بۆ ترەنسەکان و

کەسـانی هـەڵگری ڕەگـەزی سـێیەم، ڕەگـەزی لەپاڵـدراویان لـە کـاتی لـە دایکبوون لەگەڵ هەستی دەروونیان سـەبارەت شووناسـی ڕەگـەزییان یـەک ناگرێتەوە.

دیترڕەگەزخوازنۆڕمی

کۆمەڵێ لە پەیوەندییەکانی دەسەڵاتە کە هۆگری سێکسی نۆڕماڵ و ڕێک دەخا و هەر شتێک کە لە دەرەوەی بازنـەی ئایدیالـەکانی دیترڕەگـەزخوازی، یەک هاوسەری و یەکسانسازی ڕەگەزێتی بێ دەیخاتە پەراوێزەوە.

دیترڕەگەزخواز

ئەو کەسەیە کە بەردەوام لە ڕووی فیزیایی، سۆزداری و / یان سێکسییەوە هۆگری ڕەگەزی بەرامبەرە.

هاوڕەگەزخوازتۆقێنی

بێزاری یان نفرەتێکی گشتی لە هاوڕەگەزخوازانە کە بریتییە لە دەمارگرژی کەلتووری و تاکەکەسی لە دژی هاوڕەگەزخوازان. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دوو لایەنی هەیە: هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەروونیکراو واتـە چەسـپاندنی هەسـتی دژە هاوڕەگەزخوازی کۆمەڵگا لە دڵ و دەروونی کەسـانی گـەی و لزبـاین و هاوڕەگــەزخوازتۆقێنی دەرەکــی (زیــاتر لــە نــاو دیتــر ڕەگــەزخوازان). هاوڕەگـەزخوازی دەتـوانین لـە لایـەنێک لـە دەمـارگرژی هێورانـە هـەتا خۆبوواردن لە پەیوەندی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز ئەنـدازە بگـرین (فـایف، ١٩٨٣).

هاوڕەگەزخواز

کەسێک کە لە ڕووی سۆزداری، فیزیـایی و / یـان سێکسـییەوە هـۆگری

هاوڕەگەز / ڕەگەزێتی خۆی دەبێت. لە قۆناغێکدا ئەم وشە بە هۆی کورتە مێژوویەکی کە لە ڕیزی نەخۆشییە دەروونییەکاندا دادەنرا، وەک لەقەم لێی دەڕوانرا (بەتایبەت بە شێوەی ناو) و بە شێوەی گشتی بە کار نەدەهێنرا (وشەگەلی وەک گەی و لزباین بە دەکار دەهێنران). بە گوێرەی مەزەندەی ڕاپۆرتی ساڵانەی ساڵی ١٩٩٣ جانووس، ٩ لە سەدی پیاوان و ٥ لە سەدی ژنان پەیوەندییگەلێکی زیاتر لە پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانەیان «هەندێ جار» هەبووە. لە ساڵی ٢٠٠٠ـی زایینی، ئیدارەی ئاماری ئامریکا بۆی دەرکەوت کە هاوژینە هاوڕەگەزخوازەکان کەمتر لە ١ لە سەدی بنەماڵە ئەمریکییەکان پێک دێنن. لە ئاگێستی ساڵی ٢٠٠٢، مامناوەندی مەزەندەیی گالۆپ لە پیاوانی گەیدا ٢١ لە سەد بوو.

نێوانڕەگەز

کەسێک پێناسە دەکا کە ڕەگەزی بایۆلۆژیکەکەی دیار نییە.

لزباین

مەبەست ئەو ئافرەتانەیە کە هۆگری ڕۆمانسی، حەشەری و / یان سۆزدارییان بۆ ژنانی دیکە هەیە. گالۆپ لە ئاگێستی ساڵی ٢٠٠٢، مەزەندەی ئەوەی کرد کە بە شێوەی مامناوەند ٢١ لە سەدی پیاوان گەی و ٢٢ لە سەدی ئافرەتانیش لزباینن.

ناهاوسان

کەسانێک کە لە نێوان هەر دوو سەری لایەندان، زۆر جار بە دووڕەگەزخواز دادەنرێن و توێژەران وەک گرووپێکی یەکدەست لێیان دەڕوانن.

ڕەگەز

ئاماژە بە جیاوازی فیزیایی یان فیزیۆلۆجیکی نێوان پیاوان، ژنان و لەشی نێوان ڕەگەزەکان دەکا کە هەم تایبەتمەندیی سەرەتایی (سیستەمی زک و زا) و هەم تایبەتمەندی دووهەم (مەمک و مووی دەموچاو) لە خۆ دەگرێت. ڕەگەز واتە باروودۆخی فیزیایی و بایۆلۆجیکی شوێنی کۆئەندامی زاوزێ کەسەکە کە ئەو بۆ بوونە (پیاو یان ئافرەت یان ...) شیاو دەکات.

هۆگری سێکسی

هۆگری سۆزداری، ڕۆمانسی، سێکسی و / یان خۆشەویستانەی بەردەوام بۆ کەسێکی دیکەیە. هۆگری سێکسی لەگەڵ دیکەی ڕەهەندە ڕەگەزییەکانی وەک ڕەگەزی بایۆلۆجی، شووناسی ڕەگەزێتی (هەستی دەروونی پیاو یان ئافرەت بوون) و ڕۆڵە ڕەگەزێتییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕەچاوکردنی بەها کەلتوورییەکانی ڕفتاری ئافرەتانە و پیاوانە فەرقی هەیە (هەڵاواردنی هۆگری سێکسی، یەکسانی و مافەکانی مرۆڤ). هۆگری سێکسی[1] تایبەتمەندی ئەو کەسەیە کە بەشێک لەو شتەی کە کەسەکە هەیە، پێک دێنێت. ئەم چەمکە لایەنێک لە هۆگرییە سێکسییە مرۆییەکانە کە لە لزباین و گەیەوە بگرە تا دەگاتە دووڕەگەزخواز و دیترڕەگەزخواز دەگرێتەوە.

تامەزرۆیی سێکسی

ئەو هۆگرییانەی وا مرۆڤەکان بۆ یەکتریان هەیە، هۆگری و ڕاکێشانیان بۆ دیتران و پتانسییەکی ئەزموونی حەشەری و وڵامدانەوەی خواستی زکوزا و

1. www.equalityhumanrights.com/en/advice

بە خستنە ڕووی هەستی دەروونی دڵخوازە. هۆگری سیکسی لە ڕەگەز و ڕەگەزێتییە جیاوازەکاندا وەک یەک نییە و دەتوانێ بە لای هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەردا بشکێتەوە. هالپرین (١٩٩٠) بە ئاماژەکردن بە سەرچەشنی پێکهاتە خوازی کۆمەڵایەتی دەڵێ هۆگری سێکسی بابەتێکی داهێنراوە و بەر لەم داهێنانە، بە پێی ئاکاری سێکسی کەسەکە هەڵسەنگاندنی ڕەگەزی بۆ دەکرا و نە بە پێی هۆگری سێکسی ئەو کەسە. هۆگری سێکسی دەتوانێ بۆ هاوڕەگەز یان ڕەگەزی بەرامبەر بێت. زۆربەی لێکۆڵەرانی بواری هۆگرییە سێکسییەکان لەو باوەڕەدان کە پێباشییە سێکسییەکان لە یەکەم ساڵەکانی ژیاندا دەرکەون.

ترەنس تۆقێنی

ترس یان نفرەت لە کەسانی ترەنسە کە هەندێ جار خۆی لە چوارچێوەی هەڵاواردن، گۆشەگیری، ئازار یان توندوتیژی دەنوێنێت. (بڕوانە فووبیا (ترس) و هاوڕەگەزخوازتۆقێنی).

ترەنسێتی

پێناسەیەکی گشتییە بۆ وەسفی ڕێژەیەکی زۆری ئەو کەسانەی کە شووناسی ڕەگەزی یان ڕۆڵی ڕەگەزییان لەگەڵ ڕەگەزی لەپاڵخراویان لە کاتی لە دایکبووندا یەک نییە. ڕەگەز و ڕەگەزێتی هەمیشە لەگەڵ یەکتر هاوئاراستە / یەکسان نین. لە کاتێکدا کە وشەی «ترەنس» بە شێوەی گشتی پەسند کراوە، هەموو کەسانی ترەنس / ناهاوئاهەنگیی ڕەگەزێتی (TGNC)

خۆیان بە ترەنس نازانن. لەوانەیە ئەو کەسانەی وا لـەم ڕیزبەندییـەدا جێگیـر کراون، وا هەست بکەن لە ڕەگەزێکی هەڵـەدا دانـراون؛ وەهـا تێگەیشـتنێک لەوانەیە هۆگربوون بۆ نەشتەرگەری یان دەرمانی هۆرمۆنی لێ بکەوێتەوە یان نەکەوێتەوە (مییێر و لابۆسـکی، ٢٠١٣، پێناسـەکانی هـۆگری ڕەگـەزێتی و هەمەجۆری ڕەگەزێتی لە بەڵگەکانی APA، وشەنامەی دەروونناسی ٢١١٥، APA).

گوێڕایەڵی (تەمکین)

چەمکێکی یاساییە لـە یاسـای ئێرانـدا کـە ئامـاژە بـە ملکـەجبوونی ژن (هاوسەر) بۆ خواستی مێردەکەی دەکات.

سەرەڕای ئەوەی ئەم وشە پێڕستکراوانە هاوکاری لێکجیاکردنەوەی پلە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی دەکەن، بەردەوام ئایدیای هـۆگری سێکسـی، هاوشێوەی ئەوەی لە لایەنێک لە هاوڕەگـەزخوازی هـەتا دیترڕەگەزخوازیـدا پێناسە دەکـرێ، بـەهێز دەکـەن. توێژینـەوەکانی ئـەم دواییانـە دەیانویسـت خاڵەکانی نێوان ئەم دوو سەری لایەنی هـۆگری سێکسـییە لـەوەش ئـاڵۆزتر بکەن و ناوگەلی وەک دیتر ڕەگەزخواز – دووانە ، دووڕەگەزخواز – دووانە [٢]،

٢. وینریچ . جی . دی و کلاین . ئێف. (٢٠٠٢). گەی دووانـە، دیترڕەگـەزخوازی دوانـە و دوانـە - دوانە؛ سێ ژێر گرووپی دووڕەگەزخواز کە بە کەڵک وەرگرتن لە شیکاری هێشوویی پێـوەری ئاراسـتەی ڕەگەزی کلاین دیاری کران. گۆڤاری دووڕەگەزخوازی، ٢ (٤)، ١٣٩ - ١٠٩.

٣. مۆرگان، ئیی. ئێم. و تامپسۆن، ئیی. ئێم (٢٠٠٦). کۆمەڵە ئەزموونی ژنانی گەنج لە چوارچێوەی دۆستایەتی لەگەڵ هاوڕەگەز: دۆزینەوە و پێناسەی شووناسی دووڕەگەزخواز و کونجکۆڵ - دووانە. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازیی، ٢ (٤)، ١٣٩ - ١٠٩.

لزبـاین – دووانـە ، کونجکـۆڵ – دووانـە زیـ٤ـاتر دیترەگـەزخواز و زیـ٥ـاتر هاورەگـەزخوازیان بـە کـار هێنـاوە. هـەروەها ئـەم ناوانـە دوورەگـەزخواز و ئەزموونـەکانی دیکـەی فرەگـەزخواز بـە ئاوێتەیـەک لـە هـۆگری هاورەگەزخوازانە و دیترەگەزخوازانە دەزانـن و لـە ڕوانگـەی زمانناسـی بـە لابردنی ناوە شووناسییەکانی دیکە، پۆلێنبەندی دیاریکراوی دیترەگەزخواز، لزباین / گەی و دوورەگەزخواز ڕاست دەکەنەوە.

٤. مۆرگان، ئێی. ئێم. و تامپسۆن، ئێی. ئێم:
"Mostly Straight" Young Women: Variations in Sexual Behavior and Identity . (2008) .Development
گۆڤاری دەروونناسی گەشە. بەرگی ٤٤، ژمارە ١٥، ١ - ٢١.

٥. وۆرانگالوا، زێد. و ساڤین - ویلیامز، ئار. سی.
Mostly heterosexual and mostly gay/lesbian: Evidence for new sexual orientation identities. Archives of Sexual Behavior, 41, 85–101. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-012-9921-y.

سپاس و پێزانین

بابەتی ڕەگەز و بەتواناکردنی منداڵان و ئافرەتان لە ماوەی ئەم ساڵانەی دواییدا یەکێک بووە لە پەرۆشییە جیدییە توێژینەوەکانی بەندە. توێژینەوەم لە مەڕ هاوسەرگیری سپی لە وڵاتی ئێران لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردووم سەبارەت بە هاوسەرگیری کاتی و بڕیاری مەحرەمێتی ، هاوسەرگیری پێشوەختەی[7] منداڵان و خەتەنەی ژنان لە ئێران،[8] کە بۆ سەر هەر دوو[9] زمانی فارسی و ئینگلیزی بڵاو کراونەتەوە، سەرچاوەی گرتووە.

لە کاتی ئیش‌کردن لە سەر هاوسەرگیری سپی و هاوسەرگیری کاتی / مەتعە لە ئێراندا تووشی کۆمەڵێک هاتم کە شووناسی ڕەگەزێتیان لە ئێراندا قبووڵ کراو نەبوو. ئەم کەسانە بە وشەی کورتکراوەی ئێڵ جی بی (LGB) ناوزەد دەکرێن کە بریتییە لە لزباینەکان، گەیەکان و دووڕەگەزخوازەکان. ئێڵ جی بی گرووپێکی بەربڵاوە لەو کەسانەی کە بە ئاوڕدانەوە لە ڕەگەزێتی، هۆگری سێکسی، نەتەوە / ئێتنیک و بارودۆخی کۆمەڵایەتی ـ ئابووری زۆر

---

٧. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦).). ماڵێک لە سەر ئاو: لێکۆڵینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە و بڕیاری مەحرەمێتی.

http://kameelahmady.com/fa/temporary-marriage-in-iran

٨. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦). زایەڵەی بێدەنگی؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران، تاران: شیرازە.

Ahmady, Kameel (2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study On Early Child Marriagen (ECM) In Iran, New York: Nova Publishing

٩. ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦). بە ناوی نەریت؛ توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران، تاران: شیرازە.

Ahmady, Kameel (2015). In The Name of Tradition: A Comprehensive Research Study On Female Genital Mutilation/Cutting (FGM/C) In Iran, Oxford: Oxford Press.

جۆراوجۆرن. بە گشتی ئەم بابەتە بەتایبەت بۆ ئەو گەنجانەی کە لەوانەیە بە هۆی هۆگری سێکسی خۆیان بێڕێزیان پێ بکرێ یان لە ناو ترسی هەڵواردن و ناو و نیتکە دەژین، دەتوانێ بابەتێکی هەستیار بێت. لە ئێران ئەندامەتی لەم گرووپە مەترسی زۆری لێ دەکەوێتەوە. نە کۆمەڵگا و نە هیچ ڕێکخراوەیەکی یاسایی پشتیوانی لە ئێوە ناکا و ئێوە هەمیشە لە ترسی بە دواداچوون و ڕاوەدوونانی یاساییدا دەژین. بڕیارم دا لەم بوارەدا دەست بدەمە لێکۆڵینەوە؛ چوونکە پێم خۆش بوو توێژینەوەیەکی نوێی خەڵکناسی هاوکات لەگەڵ گێڕانەوەی بەسەرهاتی هەوڵ، ترس و هیوای ئەم کەسانە ئەنجام بدەم کە ڕەنگە لە ژیانیاندا گۆڕانێکی باش و ئەرێنی بەدی بێنم. ئەمە بەر یەککەوتنە، ساتەوەختییە لە ژیانی من گۆڕانی بەدی هێنا و من بووێری تاوتوێکردنی ژیانە شاراوەکانم وەدەست هێنا کە بۆ زۆرمان نەناسراوە. کاتێک بڕیارم دا توێژینەوەیەک لە سەر ژیانی ناهاوسانان لە ئێراندا ئەنجام بدەم، دەستبەجێ بۆم ڕوون بووەوە کە بە مەبەستی ئاشکراکردنی کێشە زۆرەکانیان، دەبێ خۆم لە وڵات بم بۆ ئەوەی لە هێمنایەتی جیهانی نەزۆک، لە هەمبەر بچووکترین هێمای حەڕەشە و خەسارهەڵگرییەکدا ببمە قەڵغان. ئەم توێژینەوە لە ناو سەرکوتی باڵادەستدا خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی بەسەرهاتی ئەم کەسانە بۆ هەموو جیهان لە ڕێگەی پیشان دانی ژیانی ڕاستەقینە لە وڵاتێکدا بە پێویستی زانی کە نکۆڵی لە بوونی ناهاوسانان و نەهامەتییەکانیان لە بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ بنەماڵە، کەس و کار و کۆی کۆمەڵگادا دەکات. قۆناغی چۆنایەتی توێژینەوە بریتی بوو لە گرووپە فوکووسەکان و دیمانەی

نیوە قووڵ لەگەڵ ناهاوسانان و دیترەگەزان کە لە لایەن گرووپی کاری مەیدانی ئەنجام درا. بۆ یەکەم جار ئەم توێژینەوە بڕیاری دا ڕا و هەستی ئەو کەسانە تۆمار بکا کە لە ناوخۆی وڵاتدان و پاش بە کارهێنانی تیۆریی داتابنیات، ئەنجامەکان وەدەست بێنێت. تیۆریی داتابنیات لە سێ گۆشەکردنی سۆزی وڵامدەران هاوکاری کردین و چالاکانە گێڕانەوەکانی ئەوانی گۆڕی.

من ئاوا بوێرانە ئیشم کرد؛ چوونکە دەمویست ئەوەی لە ئێراندا بۆ کۆمەڵەی ناهاوسانان ڕوو دەدا، ڕاستبوونەکەی تاقی بکەمەوە، هەستی کەسەکان بزانم و ئەوەی کۆمەڵگا خوازیاری سەرکوتکردن یان حەشاردانیەتی، بیخەمە ڕوو. هیوادارم بە بەشداریم لەوێ بۆ بە دیکۆمێنت سازی دەستە یەکی ئەم بابەتە حەقیقەت دەربکەوێ و ببێتە هۆی گۆڕانێکی ئەرێنی.

لە تەواوکردنی شرۆڤەکەی خۆم، لەم توێژینەوەدا لەگەڵ نوێنەرانی گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورەی ئێران وتووێژ کرا. بۆ توێژەر و خەڵکناسێک، ئەمە ڕێگەیەک بوو بۆ ناسینی ڕا و بۆچوونی جڤاکی ناهاوسانان لە چەندین ڕەهەندی بەربڵاوتردا. ئەوانەی وا بۆ وتووێژ سەردانمان کردن، زۆر گەرم و گوڕبوون و لەوەی کە ببوونە بەشێک لە کاری ئێمە، خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی. ئەم توێژینەوە پوختەیەک لە ئەنجامەکان دەخاتە ڕوو و ئەنجامەکان بە هەمان شێوە دەخرێتە بەردەستی بەرپرسی پلان و ئیدیتۆرەکان و بەردەوام پێشکەوتنی توێژینەوە تاوتوێ دەکرێتەوە.

حەقیقەتی ژیانی ناهاوسانان پێویستی بە شـایەتحاڵە. بـوونی ئـەوان بـە شێوەیەکی هەمـەگیر و سیسـتماتیک نکـۆڵی لـێ دەکرێـت. نووسـینی ئـەم یادداشتی سوپاسگوزارییە بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوەیە. ئەم قۆناغە بۆ من قۆنـاغی فێرکـاری، نـە تـەنیا بـە شـێوەی زانسـتی بـەڵکوو لـە سـەر ئاسـتی تاکەکەسی بووە. ئەم توێژینەوە کاریگەرییەکی قووڵی لە سەر مـن دانـا. پـێم خۆشە سپاسـی ئـەو کەسـانە بکـەم وا پشـتیوانیان لـێ کـردم و لـەم مـاوەدا هاوکارییان کردووم. لە کانگای دڵەوە سپاسی تیمـی کـاری مەیـدانی و ئـەو ڕۆحە بەجەرگ و بووێرانە دەکەم وا ڕێگەیان دا هەستیان تۆمـار بکرێـت. لـە ڕاستیدا قسەکردنی ئازادانەی ئەوان ژیانی ئەوان خستۆتە بەر مەترسی.

بەتایبەتی سپاسی ڕاوێژکارەکەم، حومێرا نـاز دەکـەم کـە بـۆ کۆکردنـەوە، شرۆڤە و ئامادەکردنی ئەم گێڕانەوە لە کارە ئینگلیزییەکەدا هاریکـاری کـردم. ناوبراو پێشنیاری باشی هەبوو و بە هاندانەکانی لە هاوئاهـەنگی ئـەم پلانـە بەتایبەت نووسینی ئەم ڕاپۆرتە هاوکاری کـردم. ئەگـەرچی لەوانەیـە لەگـەڵ هەموو شیکارییەکانی ئەم توێژینەوە هاوڕا نەبێت.

پێم خۆشە بۆ هەڵەچنی و ڕاستکردنەوەی دەقی ئینگلیزی و خستنە ڕووی بۆچوونی کارناسانە سپاسـی لـۆرێن کـۆنس و کـەتایوون ئێحسـانی بکـەم. سپاسی حەشیمەتی ناهاوسانان، پزیشکان و ناوەندە لێکۆڵینەوەییەکان دەکەم کە بۆ ئەم توێژینەوە زانیاری بە نرخیان پێدام و بـۆ ڕا و بۆچـوون و ڕوانگـەی بەسـوودیان سـەبارەت بـە بـەرگی یەکـەمی ئـەم دەقـە سپاسـی هاوکـارە «بێناو»ـەکانم دەکەم. بەرپرسایەتی هەر هەڵەیەک لە سەر ئەستۆی خۆمە و بە هیچ شێوەیەک کەسایەتی ئەم بەڕێزە هێژایانە ناڕووشێنێت.

سوپاسی هەر هەموو ئەو کەسانە دەکەم وا شانازی ئـەوەم بـووە کـە لـەم پلان و پلانە پەیوەندیدارەکاندا ئیشیان لەگەڵ کردووم. هەر کام لە ئەندامانی تیمی کاری مەیدانی ڕێنومایی تاکەکەسی و پڕۆفیشناڵی بێ‌ژوماری خۆیان بۆ من خستە ڕوو و چ لە بواری توێژینەوە و چ لە ژیاندا بە گشتی زۆر شتیان فێر کردم. ئەم توێژینەوە تەنیا بە گەڕان بۆ وردەکارییەکان، ڕاهێنانی مەیدانی، پشتیوانی و هاوکاری هەمووان ئەنجام دەدرا. هەر بۆیە پـێم خۆشـە سپاسـی یاریدەدەری یەکەمم فەریبا ئەڵماسی، بە هۆی کارە بێ‌وێنەکەی لە شـیکاری و ڕێنومایی چالاکی مەیدانی بکەم. سپاسی هاریکارییەکانی عائیشە شیلان عەلی یار بۆ کۆ کردنەوەی داتاکان و شرۆڤەکانی تیـۆریی داتابنیـات لەگـەڵ حەکیمە پاشازادە، ژیلا سەدیقی، سەبا وەتەنی، ڤیدا زەفەری، فەتانە سـادقی و گۆلیتا حسێن پوور دەکەم. دەستخۆشی لە خاتوو سەمانە مەداح دەکەم بـۆ وەرگێڕانی ئەم توێژینەوە لـە زمـانی فارسـییەوە بـۆ سـەر زمـانی ئینگلیـزی. بەڕێزیان بە هۆی زاڵبوون بە سەر هـەر دوو زمانەکـەدا هاوکـاری کـوالێتی و پێکهاتەبەندبوونی ڕستە و واتاکانی کرد. هەروەها سپاسی زێنەب پزیشکیان دەکەم کە هەنـدێ لـە بەشـەکانی دەقـی فارسـی ئـەم بەرهەمـەی ئیـدیت و پێکهاتەبەندی کرد و دەستخۆشی لە خـاتوو سـارا سـەحرانەوەرد دەکـەم بـە هۆی پێداهەڵچوونەوەی دووبارەی دەق و دووبارە خوێندنـەوەی وردی ئـەم بەرهەمە. دەستی مانـدوو نـەبوونی نـازمی دەگووشـم بـە هـۆی ڕێنومـایی، ڕێنوێنی و ڕاوێژکارییەکانی بەتایبەت لە شیکاری و ڕاهێنانی گڕاند تیۆری بۆ گرووپی شیکاری ئەم توێژینەوە. پـێم خۆشـە سپاسـی محەمـەد حسـێنیش بکەم کە بۆ ئامادەکردنی خشتە و شیکاری داتاکان یارمەتی دام.

ئەو پەڕی سوپاس و دەستخۆشیم هەیە بۆ هەموو دۆستان و ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان کە لە درێژەی کاری مەیدانی لە شاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پشتیوانیان کردم و میوانگرانە ڕا و پێشنیاری خۆیان خستە ڕوو.

بەڵام گرینگترین یارمەتی بۆ ڕاپەڕاندنی ئەم پلانە و نووسینی ئەم کتێبە ئەندامانی بنەماڵەکەم بوون. سپاسی یەک بە یەکیان دەکەم کە عەشق و ڕێنوێنی ئەوانە کە گەیشتوومەتە ئەم ئاستە.

کامیل ئەحمەدی

١٧ـی ڕێبەندانی ١٣٩٧ هەتاوی

قسەیەک لەگەڵ خوێنەر

کاتێک بڕیارم دا سەبارەت بە ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێراندا توێژینەوەیەک ئەنجام بدەم، دەستبەجێ بۆم دەرکەوت کە بە مەبەستی ئاشکراکردنی ترس و سەرکوتی بەردەوام کە باڵی کێشاوە بە سەر ژیانی ناهاوساناندا، بۆ خۆم لە ئێران بم. بێشک ناهاوسانان لە ئێراندا ئەو مافەیان هەیە کە بەشێک بن لە حەشیمەتێکی گەورەتر و دەبێ بوونیان بە فەرمی بناسرێت.

لە «چیرۆکی قەدەغە کراو» ئەو پەڕی هەوڵی خۆمم دا بۆ ئەوەی شاراوەترین ئاستەنگە سۆزداری و کۆمەڵایەتییەکان کە لە وڵاتی ئێراندا لە بەر دەم ناهاوسانانە، لە ڕێگەی ئەنجامی کۆمەڵایەتی، گێڕانەوەی بێناوبژیوانانە، دیمانە و کاردانەوەی ناهاوسانان پیشان بدەم. ئەم لێکۆڵینەوە لێکدانەوەی ڕاستگۆیانەی بابەتێکی نەوتراوە. هەروەها گێڕانەوەیەکی سەرنجڕاکێشی لە خۆدا هەڵگرتووە کە خوێنەر بەرەو لای خۆی ڕادەکێشێت.

ئەم توێژینەوە کە سەرەڕای هەموو ئاستەنگە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان، خۆی بە پابەندی ڕوونکردنەوە دەزانێ، گێڕانەوەی چیرۆکی کەسانی

ناهاوسانی بە پێویست زانی و ئەمەی بە پیشاندانی شتێک مومکین کـرد کـە واتای ژیان لە وڵاتێکدایە کە نکۆڵی لە بوونی ئەوان دەکات. پێم خۆش بـوو ڕا و بیر و بۆچوونی کەسانی نـاو وڵات تۆمـار بکـەم و وەک خەڵکناسـێک بڕیارم دا بۆ ئەوەی ئەم بابەتە ڕوون بکەمەوە و بیخەمە ڕوو.

تیمی بچووکی کاری مەیدانی پێکهاتوو لە کەسانێکی گەنج و دەرووەست بوو کە لە ئەنجامدانی دیمانەکاندا هاریکاریان کردم و لە مەترسییەکان نەک تەنیا بۆ سەر کەسی دیمانە لەگەڵکراو بەڵکوو بۆ خۆشیان ئاگـادار بـوون. بـە ئاشکرا قسەکردن دەیتوانی ژیانیان بخاتە مەترسییەوە. بە ئاگاداری لەم بابەتـە ئەوان بە جەسارتەوە هاتنە ناو بوارەکەوە و لە ڕوانگەیەکی یـەکگرتووەوە وەک مافێکی مرۆیی پشتیوانیان لە شووناس و هۆگری سێکسی دەکرد. لە وڵاتـی ئێران ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزیی ناهاوسانان یان بە شـێوەی گشـتی و سیستماتیک لە لایەن کۆمەڵگا و حکومەتەوە ڕەت دەکرێتـەوە یـان لەوانەیـە ببێتە ئامارێکی نگریس.

ئەوەی هەر لە دەستپێکی ئـەم پلانـە توێژینەوەییـە دیـار بـوو ئـەو ترسـە هەمیشەییە بوو کە ناهاوسانان لەگەڵی دەژیان. ناڕەحەتی و نیگـەرانی ئـەوان لە ئاشکرابوونی شووناسیان تەواو ڕاستەقینە بوو. هەروەها زۆریـان ژیـانێکی دووانەیان بوو: لـە درێژایـی ڕۆژدا دیترەگـەزخواز و ئـەو سـاتەوەختانەی وا بەختیار بوون، لە شەودا دەبوونە هاوڕەگەزخواز. ئەوان بە دەنگـی نـزم قسـە دەکەن؛ چوونکە بەردەوام ترسی ئەوەیان هەیـە کـە هـاوڕێ و بنەماڵـەکانیان لەوانەیە بە شووناسی ڕەگەزییان بزانن. دەربڕینی ڕا و بۆچوون بـۆ ئـەوان بـە هۆی نیگەرانی ئەمنی مەترسیدار بوو. ئەوان لە داوی پۆلیس بـە ئاگـابوون و

هەر لەبەر ئەوەش لە چاوپێکەوتنەکانـدا وردبـین بـوون. هـەر بۆیـە مـن بـۆ پاراستنی سەرچاوەی وتەکان ناوەکانم گۆڕیون.

توێژەرانی تیمەکەش مەترسییەکانی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوەیان قبـووڵ کردبوو؛ چوونکە بە نیاز بووین ئەوەی لە حەشـیمەتی ناهاوسـانانی ئێرانـدا ڕوو دەدا پشتڕاستی بکەینەوە و ئاماژە بە هەستیان بکەین و ئـەوەی کۆمـەڵگا هەڵوەدای سەرکوت‌کردن یان نکۆڵی لێ کردنیەتی ئاشکرا بکـەین. هیوامـان وایە بە دیکۆمێنت و بەڵگەکردنی دەستی یەکی ئـەم بابەتـە، حـەقیقت ڕوون ببێتەوە و بتوانین کۆمـەک بەخشـی گـۆڕانی ئـەرێنی هـەم لـە سـەر ئاسـتی کۆمەڵگا و هەمیش لە حکومەتدا بین.

خۆم بە پێزانی توێژەران و ئەو گیانە بوێرانە دەکەم وا ئیزنیان پێدام هەست و ئەزموونیان تۆمار بکەم.

پوختە

ڕەگەزێتی یەکێکە لە گرینگترین ڕەهەندەکانی ژیانی مرۆڤە کە شووناسەکان و ڕۆڵە ڕەگەزیی و ڕەگەزێتییەکان، هۆگری سێکسی، شاوەت، دۆستایەتی و زک و زا لە خۆ دەگرێت. ڕەگەزێتی لە بیر و بۆچوون، خەیاڵپەروەری، خواست، باوەڕ، ڕوانگە، بەها، ڕفتار، ڕەواڵەت و پەیوەندی کەسەکاندا خۆی دەردەخات. لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی دەتوانێ ئەم ڕەهەندانە لە خۆ بگرێ، هەر هەموویان هەمیشە ئەزموون ناکرێن یان دەرناخرێن. ڕەگەزێتی لە ژێر کاریگەری پەیوەندی بایۆلۆجی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، کەلتووری، ئەخلاقی، یاسایی، مێژوویی، ئایینی و فاکتەرە مەعنەوییەکانیشدایە.

هەتا ئەورۆ ڕاپۆرت و ڕوومالی میدیایی سەبارەت بە حەشیمەتی ناهاوسانانی ئێرانی ئامادە کراوە؛ بەڵام زۆربەی ئەم هەواڵانە ئەرشیڤی کۆ کراوە و بە دیکۆمێنت کراوی ئەو کەسانەن وا ئێرانیان بە جێ هێشتووە و لە وڵاتێکی دیکە ژیان بە سەر دەبەن. لە مەڕ ناهاوسانانی هاوچەرخی ئێران و ئەوەی کە لە گۆشە نیگای خۆیانەوە چۆن لەم کۆمەڵگایە دەڕوانن، لێکۆڵینەوەی زۆر کەم ئەنجام دراوە. دەتوانین بڵێین هیچ زانیارییەک لە مەڕ ئەزموونی کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران بوونی نییە. بە شێوەی تایبەت، هیچ توێژینەوەیەک سەبارەت بە ژیان و هەستی ئەوان لە ئێران و چۆنیەتی کارتێکراوی ئەزموونیان لە شووناسی ڕەگەزییان لە بەر دەستدا نییە یان ئەگەر هەیە زۆر کەمە. ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەم بۆشاییە زانستییە بۆ بابەتێک کە تا ئەم ڕادە گرینگە پڕ بکاتەوە. بە پێی زانیارییەکانی من، ئەمە

یەکەمین توێژینەوەیە کە لە ناوخۆی وڵاتی ئێراندا لە مەڕ ناهاوسانان ئـەنجام دراوە. ئەم توێژینەوە بە ئاوڕدانەوە لە جوگرافیای ئێـران ڕەهەنـدێکی نـوێ بـە دەقەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان زیاد دەکات.

ئەم توێژینەوە خەڵکناسانە، بواری پشتگوێ خراوی ڕەگەزێتی لە ئێـران بـــە ڕوانینـــی لایەنـــە بێژومـــار و ئاڵۆزەکـــانی شووناســـی ڕەگـــەزێتی و وردەکارییەکانی لە حەشیمەتی ناهاوسـانان، لـە بەسـتێنی ناسینی ڕوو لـە زیادبووی هۆگرییە سێکسییەکان لێک دەداتەوە. لـە هـەمان کاتـدا، لـە دژی خراپ تێگەیشتنە باوەکانی پەیوەست بە ناهاوسـانان و ڕەگـەزێتی لـە ئێـران دەوەستێتەوە و ڕەخنە لەو ئەفسانە و گێڕانەوانە دەگرێ کـە زۆر جـار بوونەتـە هۆی تێگەیشتننی هەڵە لە ڕەگـەزێتی و ئامـادەکردنی سیاسـەت و تێڕامـانی هەڵە بۆ ئەوەی ببێتە ڕێخۆشکەری ئاراستەیەکی گشتگیرتر.

ئەم توێژینەوە زۆر ئاڵۆزە، چوونکە ماوەڕای ڕوانگەی گشـتی و سـادە بـۆ هۆگری سێکسی و بیر و ڕای پەیوەست بە ڕەگەزێتی لە بواری ژیانی تایبەتی و گشتی تاکە. بۆ یەکەمین جار، ئەم توێژینەوە سەرنجی خستە سەر دیمانەی قووڵ لەگەڵ ٣٠٠ کەس (٦٠ لە سەد پیاو و ٤٠ لە سـەد ئـافرەت) لـە سـەر ئاستی سێ کەلانشاری ئێران (تـاران، مەشـهەد و ئێسـفەهان). لـەم کـارەدا کێشـەکانی پەیوەسـت بـە گۆڕانەکارییـەکانی ئـەم سـەردەمە لـە پەیوەندییـە ڕەگەزێتییەکان و چۆنیەتی ئەم پەیوەندییانە لە وڵاتی ئێران تـاوتوێ کـرا و لـە هــەمان کاتــدا، چوارچێوەیــەکی تیــۆریی و شــێوازمەند بــۆ خوێنــەران، ناهاوســانان، زانکۆکــان و ناوەنــدە توێژینەوەییــەکان، چالاکڤانــانی بــواری گشتی و کۆمەڵایەتی و خوێندکارانی زانکۆ خرایە ڕوو بۆ ئەوەی بـە گـوێرەی

ئـەوان ناهاوسـانان تـاوتویێ و توێژینـەوەیان لـە سـەر بکرێـت. ئامانجـە سەرەکییەکانی ئـەم پـڕۆژە توێژینەوەییـە، تێگەیشـتن لـە هەسـت و بـاوەڕی سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە ڕێگـەی شـرۆڤەی ڕەخنەییانـە لـە ڕوانگەی ئەم کەسانە خۆیان و هەروەها لێکدانەوەی ئەو کێشانەیە کە ئـەوان بە هۆی ژیان لە کۆمەڵگایەکی ئایینیی، چین‌تەوەر، نەریتخواز و باوکسالار، کـە ناهاوسـانی وەک شووناسـێک ڕەت دەکەنـەوە، بـە ئـەزموونی دەکـەن. پرسیاری ئەم توێژینەوە لێرەوە دەسـت پێـدەکات. پێویسـتیی ئاوڕدانـەوە لـە جڤاکی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم کەسە سەرکوت کراو و ناچـار بـە بێدەنگی کراوانە بـوو بـە ئەنگێزەیـەک بـۆ ڕوونکردنـەوەی بـارودۆخی ئـەم کەسانە کە بە ئەنقەست پشتگوێ دەخرێن و لـە لایـەن کۆمـەڵگاوە پـەراوێز خراون.

ئـەم توێژینـەوە کـەڵک لـە ئاوێتەیـەک لـە ئاراسـتەی دیاردەناسـانە، هێرمۆنۆتیکی، پاشمۆدێڕن و دەروونناسی وەردەگرێ بـۆ ئـەوەی شـێوازێکی تیـۆریی دروسـت بکـا کـە بـۆ هـەموو توێژینەوەیـەک لـە مـەڕ ئـەزموونی ناهاوسانی شیاو بێ و لە هەمان کاتدا، لـە بینـراو و هەسـتی تـوێژەریش لـە پێوەری پشت ڕاست کردنەوەی توێژینەوە بۆ پاراسـتنی «ئـۆبژێتی» لـە خـۆ بگرێـت. ئـەم شـێوازە تـاک وەک دوایـین دادوەری هـەر دۆزینەوەیـەکی دەروونناسانە دەزانێ و بۆ تێگەیشتنی دیاردە پیرۆزەکان ڕێگە چارەی تایبـەت دەخاتە ڕوو کە زۆر بە تۆخی ڕیشەیان لە ئەزموونە زەینییەکاندا هەیە.

شێوازناسی (بەرنامەڕێژی توێژینەوە، نموونەگیری، پێکهاتە و پێوەرەکان)

ئەم توێژینەوە لە مەودای ساڵانی ٢٠١٦ و ٢٠١٧ ئەنجام درا. داتا مەیدانییەکانی ئەم توێژینەوە لە مانگی سێپتێمبێر هەتا مانگی دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٧ کۆ کرانەوە. زۆربەی ئەو پڕۆژانەی وا ئەم ناوەڕۆکەیان لە خۆ هەڵگرتووە، شێوازناسییەکی دروستیان نییە و زۆر جار تووشی کەمایەسی حاشاهەڵنەگری نموونەگیری دەبنەوە. ناهاوسانان لە وڵاتی ئێراندا کەمینەیەکی ناچار بە بێدەنگی کراون کە زۆر جار ناچار دەبن شووناس یان هۆگری سێکسی خۆیان لە بنەماڵە و هاوڕێکانیان بشارنەوە و ئەمە ترسی جێکەوتوو لە سەرکۆنە و تاراندنی کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوە. سەرەڕای ئەمە، ئەم توێژینەوە بەم ئاگادارییەوە دەستی پێکرد کە ٣٠٠ کەس ناتوانن نوێنەری حەشیمەتی گشتی ناهاوسانان لە ئێران بن؛ بەڵام بێگومان ئەنجامدانی ٥٠٠ دیمانە تەواوە بۆ گەیشتن بە ستانداردێکی قبووڵ کراو و شێوازی توێژینەوەی پڕبایەخ. بێگومان ئەم خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییە دەلاقەیەکە بەرەو ڕووی ژیانی ناهاوسانانی ئێران کە ژیانی شاراوەیان هەڵبژاردووە. هیوامان وایە ئەنجام و ئاکام گرتنەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هۆی سیاسەت و دەستێوەردانی نوێ. توێژینەوەی نوێ دەبێ ئەم کارە لە حەشیمەتێکی بەربڵاوتر و ئەگەر کرا سەرتاسەری وڵات بگرێتەوە، دووپات بکەنەوە و ڕادەیەک دیاری بکەن کە ئەنجامەکان بتوانن بە پێی کەسێک کە بە ناهاوسان دەناسرێ، جیاواز بن.

ئەم توێژینەوە خوێندنەوەیەکی ڕابردووبینە؛ گەورەساڵان لە مەڕ کۆمەڵێ

ئەزموون هەندێ زانیارییان خستۆتە ڕوو کە لە ساڵانی مێرمنداڵیدا ڕوویان داوە. لەوانەیە ئەم مەسەلە بۆتە هۆی ئەوەی کە لە پێناسەکردنی هەندێ لە کاردانەوەکانی بنەماڵە بۆ شووناسی ناهاوسانی ئەوان خراپ تێگەیشتنێک ڕوو بدات. بۆ هەرچی کەمتر کردنەوەی ئەم نیگەرانییە، خوێندنەوەی پێوەرەکانمان ئامادە کرد کە هەتا ئەو جێ دەکرێ بە شێوەی ئۆبژەیی وڵامی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە کە ئایا بە ڕاستی ڕفتار یان وڵامێکی تایبەت لە لایەن بنەماڵە سەبارەت بە شووناسی ناهاوسان ڕووی داوە یان نا. نیگەرانییەکی تر بە هۆی ئەوە بوو کە وڵامدەران یان وڵامی پرسیارە هەستیارەکانی پەیوەست بە هۆگرییە سێکسییەکان نادەنەوە یان وڵامێکی دروست نادەنەوە. ئەم توێژینەوە بە شێوەی تایبەت، بۆ هەڵکشاندنی ئاستی نهێنیبوونی ژینگەی توێژینەوە زۆر وریا بوو بۆ ئەوەی وڵامدەران هان بدا کە بە بێ شەرم یان نارەحەتی وڵامی پرسیارە هەستیارەکان بدەنەوە.

یەکێک لە پرەنسیپە تایبەتەکانی پانتای ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە تەنیا سەرنجی خستۆتە سەر ناهاوسانانی هۆگری سێکسی و ئاوڕی لە کەسانی ترەنس (کە هەر دوو لایەنی ژنانە و پیاوانەی سێکسی لە خۆ دەگرن و هەر دوو لایەنەکان بە شێوەی هاوکات چالاکن) نەداوەتەوە. ترەنسبوون بەشێکە لە ناوی کورتکراوەی LGBT (ناهاوسانان). کەسانی ترەنس بە ئەنقەست نەهێنراونەتە ناو ئەم توێژینەوە؛ چوونکە لە وڵاتی ئێراندا لە ڕووی یاساییەوە تا ڕادەیەک داکۆکی لە سەر پێگەیان کردووە. ئەگەرچی ئەوان لە ئێران بە فەرمی ناسراون و بە پاساودار دەناسرێن، بارودۆخی ئەوان بە فتوایەکی فیقهی بەستراوەتەوە کە ئیزنیان پێ بدا بۆ ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز

ئەنجام بدەن. لە ناوەڕاستەکانی دەیەی ٨٠ـی زایینی، گەورە زانای ئایینی ئێران، ئایەتوڵا خومەینی، فتوایەکی دەرکرد کە تێیدا ڕێگە بە ترەنسەکان درا کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام بدەن. لە ساڵی ٢٠٠٨ـی زایینی لە وڵاتی ئێران پتر لە هەر وڵاتێکی تری جیهان (هەڵبەت جگە لە تایلەند) ئەم کارە ئەنجام دراوە. زۆر جار دەوڵەت نیوەی تێچوو (و لە هەندێ حاڵەتدا هەر هەموو تێچووی) نەشتەرگەری ئەو کەسانەی وا لە ڕووی ماڵییەوە نەدارن لە ئەستۆ دەگرێ و هەر بەم پێیە گۆڕینی ڕەگەز لە ناسنامەی کەسەکە بە فەرمی دەبێت.

ئەم مۆڵەتە یاساییە ئەگەرچی لەوانەیە مزگێنی بەخش بێت، بەردەوام لەوانەیە گۆڕانی بە سەردا بێت. ئەم بابەتە گرینگە هۆکاری ئاوڕ نەدانەوەی ئەم توێژینەوە لە ترەنسەکان بوو؛ جیا لەوەی کە ترەنسەکان لە وڵاتی ئێراندا پێشتر تاوتوێ کراون و بە شێوەی بەربڵاو بابەتیان لەبارەوە نووسراوە. سەرەڕای ئەوەی ئەوانیش وەک گرووپێکی شیاوی ناسین، کێشەی هاوشێوەی کێشە و گرفتەکانی هاوڕەگەزخوازانیان هەیە، کێشەگەلی وەکوو ناونیتکە، توندوتیژی و زۆرداری لێ کردن. بەڵام جیاوازی سەرەکی ترەنسەکان و هاوڕەگەزخوازان لەوەدایە کە دەوڵەت نکۆڵی لە بوونیان ناکات. لە چاو ناهاوسانانی دیکە، لە ئێراندا کەسانی ترەنس کەمتر دەکەونە بەر ناونیتکە و دەرکران (بۆ زانیاری پتر بڕوانە بەشی مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران). لە هەمان کاتدا توێژەران بۆ هەستیارکردن و سەرنج خستنە سەر پێگەی تا ڕادەیەک هەستیاری ترەنسەکان لە کۆمەڵگای ئێراندا پەرۆشییەکی جیدی و شیاویان هەیە. هەر بەم پێیە، ئەم نیگەرانییە بووە هۆکارێک بۆ

ئەوەی بە بێ ڕەچاوکردنی ترەنسەکان ئەم توێژینەوە ئاوڕ لە ناهاوسانان بداتەوە.

کە واتە بە لە بەرچاو گرتنی کەم و کوڕی کات، وا بڕیار درا کە سەرنجی توێژینەوە لە سەر ئاراستە، هەست، باوەڕ، ئەزموون و کاردانەوەی بەرامبەر بە ناهاوسانان لە ئێران بێ بۆ ئەوەی زانیاری پتر لە مەودایەکی کورتی کاتیدا دەست بخرێت. زەرووەت و پێویستی سەرنج خستنە سەر جڤاکی ناهاوسانان و خەسارهەڵگری ئەم تاقمە زۆر ستەم لێکراو و کپ کراوە زۆر گرینگە. سەرەڕای ئەمە نابێ لە ئیش‌کردن لە سەر ناهاوسانانی کۆمەڵگای ئێرانی ئەو حەڕەشە زۆرانەی کە کۆمەڵگای ترەنس ڕووبەڕوویان دەبێتەوە (وەکوو ناو نیتکە، دەرکران و گۆشەگیری لە کۆمەڵگا یان کەسە نزیکەکان، نامۆیی و نەهامەتی ئابووری) پشتگوێ بخرێن.

بەشی ١ : ئەدەبیاتی هۆگری سێکسی ـ پێناسە، ڕوونکردنەوە و کورتە مێژوو

ڕەگەزێتی، ڕەگەز و هۆگری سێکسی چەمکگەلێکی مەلەوەر و بەردەوام لە گۆڕاندان کە بناغە و سرووشتی پەیوەندییە مرۆییەکان پێناسە دەکەن. لەم بەشەدا شێوازە جۆراوجۆرەکانی ئەم پەیوەندییانە، کە لە چوارچێوەی ئەم چەمکانەدا پێکەوە لە پەیوەندیدان، تاوتوێ دەکرێن. ئەم بوارەیە کە تێیدا ئەوەی لە کەلتوور یان کۆمەڵگایەکدا تابۆیە، لە کۆمەڵگایەکی دیکەدا زۆر بە ئاسانی وتووێژی لە سەر دەکرێت. ئەوەی کۆمەڵگا و نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان بە شیاو و پڕبایەخی دادەنن، لە بێچمدانی مانای ڕەگەزێتی دەورێکی تۆخ دەبینێت. وەک دیارە بە هۆی گۆڕانی ئاراستە کۆمەڵایەتییەکان، بایەخی ئەم چەمکانەش بە خێرایی گۆڕانیان بە سەردا دێت. سەرباری ئەمە، ئەگەرچی ئێمە لە وتووێژ لە سەر ڕەفتاری سێکسی کراوەترین، لە زۆر دیوەوە، ئەم بابەتە هێشتا لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهاندا بابەتێکی نهێنییە.

لە کاتێکدا کە ڕەگەزێتی زۆر جار بە شێوەی نەریتیی لە چوارچێوەی مێینە و نێرینەدا وەسف دەکرێ، لایەنێکی ناسراو لە پلە جیاوازەکان بوونی هەیە کە بە پێی ئەو، کەسێک نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکانی ئافرەت یان پیاوێکی ئایدیال و هەرەباش تێک دەشکێنێ یان بیبەزێنێت. بە درێژایی مێژوو و لە ناو کەلتوورە جیاوازەکاندا، پێناسەی ژنێتی و پیاوەتی زۆر جیاواز بووە و ئەمە وای کردووە توێژەران ڕەگەزێتی و ڕۆڵە ڕەگەزییەکان بە چێکراوی کۆمەڵگا

بزانن. لە ئێستادا ڕفتاری ڕەگەزێتی زۆر هەن کە بە گوێرەی ئەوان، شـووناس و بێچمە ڕەگەزییەکانی هەمان نۆڕمە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان ڕێککـەوتنیان لە سەر کراوە.

«ڕەگـەز» وەک تایبەتمەندییـەکی زیندەوەرناسـی (بـایۆلۆژی) زۆر جـار پرسیاری سەرەتایی لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ژنێکە کە چاوەڕێی منداڵـە. بە وتنێکی سادەتر، ڕەگەز دەڕوانێتە جیاوازیی فیزیایی یان فیزیۆلۆجی نێـوان لەشی پیاوان، ژنان و کەسانی نێوانڕەگەزی کە هەم تایبەتمەندی سـەرەتایی ڕەگــەزێک (سیســتەمی زک و زا) و هــەمیش تایبەتمەنــدی دووهــەم (وەک مەمک و مووی دەموچاو) لە خـۆ دەگـرن. سـەرباری ئەمـە، ڕەگـەزێتی بـە شێوەی کۆمەڵایەتی بە گوێرەی ئـەو تایبەتمەندییانـە دیـاری دەکـرێ کـە لـە پۆلێنبەندی ڕەگەزی سەرچاوە دەگرن و بەش بە حاڵی خۆیان ڕەنگدانـەوەی ئەو جیاوازییە کۆمەڵایەتی یان کەلتوورییەن کە لەگـەڵ ڕەگـەزێکی تایبـەتن. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی و زۆر کۆمەڵگای دیکە هەمیشە تەنیا دوو ڕەگـەزیان بـە فەرمی ناسیوە. بەو پێیـەی کۆمـەڵگای ئێمـە هـەتا ئـەو جێـی پەیوەسـتە بـە ڕەگەزەوە، لە سیستەمێکی دوو جەمسەریدا ئیش دەکا، دوو هەڵبژاردەی زیاتر بەدی ناکرێ: پیاو و ئافرەت. ڕەگەز (ئافرەت یان پیاو) و ڕەگـەزێتی (ژنانـە و پیاوانە) نازناوی ڕەپاڵ خراون کە زیاتر دەبنە هۆی سەرلێشێواوی کە بە هەڵـە بە کار دەهێنرێن. ڕەگەز جۆرێک پۆلێنبەنـدی بایۆلۆژییـە. بیمـین و ڕانکـین دەڵێن ڕەگەزێتی لە ڕەگەز جیایە بەڵام گرێدراویەتی: ئـەوان ڕەگـەزێتی وەک

گوزارشتی ڕاستییە زیندەوەرناسییەکان لە چاوەڕوانی کۆمەڵایەتی لە «ئافرەتان» و «پیاوان» ڕەچاو دەکەن. بەڵام ئێستا بۆمان دەردەکەوێ کە ڕەگەزی کەسێک، ئەو جۆرەی کە بە پێی بایۆلۆژی ئەو دیاری دەکرێ، هەمیشە لەگەڵ ڕەگەزێتی ئەو هاوئاهەنگ نییە. کە واتە ناتوانین وشەکانی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار بهێنین.

ئەم دیاردە کۆمەڵایەتی - کەلتوورییە کە تێیدا کەسەکان بە گوێرەی ڕەگەزی بایۆلۆژیکی خۆیان بەو ڕۆڵ و دەورانەی وا دەخرێتە ئەستۆی هەر کامیان، پۆشاک و کلیشەکان بۆ سەر یەکێک لەم دوو تاقمە دابەش دەبن، زۆر زوو دەست پێدەکات. ئەگەرچی کۆرپەلە هێشتا لە دایک نەبووە و لە ناو شلەی ئامینۆتیکی منداڵدانی دایک مەلەوەرە، لەگەڵ ئەوەی ڕەگەزی کۆرپەلە دیاری دەبێت، (نێوان ١٦ بۆ ٢٠ هەوتەیی) خۆ بە خۆ لە ڕۆڵی کچ یان کوڕ، چاوەڕوانی و بەرپرسایەتییە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کۆمەڵێ ناو و ئەو ئەرکانەی کە شووناسی تاک دروست دەکەن، دەخرێتە پاڵ کۆرپەلەی ناو منداڵدان. لە کاتی گیرسانی یەکەم نووتفە ڕەگەزێتییەک بە کۆرپەلەکان دەدرێ (بە پێی چەمکەکانی پیاو یان ئافرەت) و بە جۆرێک کۆمەڵایەتی دەرکرێن کە بە پێی ئەم ڕەپاڵ خستنە، لەگەڵ دەورە ڕەگەزێتییە تایبەتەکان سازگار بن. بێچمگرتنی شووناس، کە خۆی وەک ئێتیکێتێک دەزانرێ، پیشاندەری هۆگری زۆری مرۆڤەکان بە پۆلێنبەندیکردن و ئێتیکێت

---

١٠. بیمین، جێینی و سۆزان ڕانکین. The Lives of Transgender People .2011 نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا

نووساندن بە خۆیانە. منداڵان هەرچی زیاتر لەگەڵ ڕۆڵە ڕەگەزێتییە پێشنیار دراوەکان لە تەمەنی زۆر کەمدا سازگار دەبن؛ لەوانەیە ئەمە بە بەتانی پەمەیی لە هەمبەر بەتانی شینی ساوا دەست پێ بکا کە خێرا دەبێتە هۆی هەڵبژاردنی کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی کە لە ڕووی کەلتوورییەوە بۆ کچان و کوڕان ڕەچاو دەکرێن. منداڵان لە تەمەنی نێوان دوو بۆ سێ ساڵان بە پێی جۆری کەرەسەی یاری و ئەو یارییانەی وا ئەوان بە باشی دەزانن دەست دەکەن بە کۆپی کردنی کلیشە ڕەگەزێتییەکان. ئەم بابەتە پێباشییەکانی ئەوان لە پۆشاک، کەرەسە و ئیشی ناو ماڵیش دەگرێتەوە. ئەم ڕۆڵە ڕەگەزێتییانە [٢] دروست دەکرێن و دواتر لە ڕێگەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی پەسند و داکۆکیان لە سەر دەکرێ و داینامیکە سیاسی و ئابوورییەکان بەهێز دەکەن.

کۆمەڵگا سەبارەت بە تایبەتمەندییەکانی پیاو و ئافرەت پێناسەی خۆی هەیە کە لە ڕێگەی پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی تۆکمە دەبن. پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بە لاساییکردنەوە و نواندنەوەی بێکەمایەسی ئەم تایبەتمەندییانە بە وردی پێناسە کراوانە، تاکەکان مەرجدار دەکات. بەڵام تایبەتمەندییە ڕەگەزێتییەکان لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا زۆر جیاوازە. بۆ وێنە، لە هەندێ لە کەلتوورە ڕۆژاواییەکان، پۆشینی کراس یان داوێن بە ژنانە (یان هێمایەک لە ڕەگەزێتی ئافرەتانە) دەزانرێت. ئەوە لە حاڵێکدایە کە وێنای داوێن لە پاکردنی پیاوێک لە هەندێ لە ناوچەکانی جیهاندا زۆر

---

١٢. ئێسپێنسێر ئەی. ڕاتۆس. Cengage Learning, 2013 .Childhood: Voyages in Development

تابۆیە، لە هەلومەرجی تایبەتدا داوێـن لـە پـاکردنی پیـاوان پەسـند کـراوە. هەروەها لە هەندێ لە کەلتوورەکانی خۆرهـەڵاتی نـاڤین، ئاسـیا و ئـەفریقا، کراس یان داوێن کە زۆر جار پێی دەوترێ کەوا، خەرقە یان سارەنگ بە جل و بەرگی پیاوانە دەناسرێت. هەر بـەم شـێوە، ئـەو داوێنانـەی وا کـە پیـاوانی سکۆتلەندی لە پێی دەکەن نابێتە هۆی ئەوەی کە لـە کـەلتووری ئـەوان وەک جل و بەرگێکی ژنانە لە قەڵەم بدرێت. ٣ ١

بە گشتی، ڕەگەزێتی، ئاماژە بە کۆمەڵێکی بەربڵاو لە چاوەڕوانی و نۆڕمە هاوبەشـەکان دەکـات کـە پەیوەسـتە بـە ڕفتـاری پیـاوان و ژنـان، کچـان و کوڕانەوە. ڕوانینی دوو جەمسەری بۆ ڕەگەزێتی (ئەم ئایدیایە کە کەسێک ژنە یان پیاوە) تایبەتە بە هەندێ لە کەلتوورەکانـە و گشـتی نییـە. لـە ڕاسـتیدا، ٤ دووانەی دیترڕەگەزخواز ـ هاوڕەگەزخوازی کە سەرچەشنی ڕەگەزی ئێستا لە کەلتووری ئەمریکاییە، شتێکی تا ڕادەیەک نوێیە. ٥

لە هەنـدێ لـە کەلتوورەکانـدا، ڕەگـەزێتی بـە مەلـەوەر دەزانـن. خـاڵی سەرنجڕاکێش لێرەدایە کە هەندێ لە کۆمەڵگاکان ڕەهەندێکی سێیەم قبـووڵ دەکەن کە تێیدا کەسەکە بە هاوڕەگەزخواز نازانرێ، بەڵکوو تەنیا هاوبەشێکی ژنانیلە و بێدەسەڵاتە. لە ڕابردوودا، هەندێ لە خەڵکناسان دێڕی بـەرداچ

١٣. پێناسەی ڕەگەز، ڕەگەزێتی و هۆگریی سێکسی. www.boundless.com

١٤. پەیوەندیی نێوان هۆگریی سێکسی و ڕەگەزێتی چییە؟ Sexuality ...spl.ids.ac.u |/

١٥. چانسی، جەی Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890-1940 (1995) لەندەن بریتانیا. فلامینگو

١٦. جیکۆویز، سۆ ئەلەن - ڤیسڵی تامس و سابین لانگ، Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign. چاپخانەی ←

(**Bardache**)ـیان بۆ ئاماژەکردن بە کەسانێک بە کار دەهێنا کە جار جار یان هەمیشە وەکوو ڕەگەزی بەرامبەری خۆیان جل و بەرگیان لە بەر دەکرد یان دەژیان؛ ئەو شتەی کە لە ناو گرووپە خۆجێییە ناوازەکاندا بەدی دەکرا. بەرداچ (پیاوی سوورپێستی هاوڕەگەزخواز) بە ڕەگەزی سێیەم دادەنرا. بۆ پیاوان بوونی پەیوەندی سێکسی لەگەڵ بەرداچ پەسند کراو بوو؛ بەڵام پەیوەندیی سێکسی بەرداچەکان لەگەڵ یەکتر تابۆ بوو.[١٧] دەتوانین ئەم پەسندکردنی ڕەگەزی سێیەمە لە کەلتووری سامۆرایی، لەوەی پێی دەوترێ فافاین، بەدی بکەین. وەرگێڕانی دروستی فافاین (شێوازی ژنانە)ـیە. ئەم دێڕە کەسانێک پێناسە دەکا کە بە شێوەی بایۆلۆجیک پیاو لە دایک دەبن؛ بەڵام هەر دوو تایبەتمەندی ژنانە و پیاوانەیان لە خۆدا هەڵگرتووە. فافاینەکان وەک لایەنێکی گرینگی کەلتووری سامۆرایی دەزانرێن. لە ڕاستیدا لەوانەیە کەسانێک لە کەلتوورەکانی دیکەدا ناونیتکەی هاوڕەگەزخواز بخەنە پاڵیان؛ بەڵام فافاینەکان ژیانێکی ڕەگەزی جیاوازیان هەیە کە لەوانەیە ژنان و پیاوان (هەر دوو) بگرێتەوە.[١٨]

چاوەڕوانی لە هەر دوو ڕەگەزێتییەکە دەکرێ کە ڕەچاوی بەها سەختە

زانکۆی ئیلیۆنڤیز.

١٧. جیل ئێم. چۆنۆدی، فیلیپ ئێس. کاوناوا، مایکڵ ئار. ڤوودفۆرد. ١٩٩٧. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی ١٢:٦٣

١٨. پۆئاسا، کریس، ١٩٩٢.
The Samoan Fa'afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism
گۆڤاری دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکانی مرۆڤ ٥ (٣): ٥١. ٣٩

چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان بکەن. لە کەلتووری ڕۆژاوا و وڵاتانی پیشەسازی، ئەمە واتە «پیاوانە» لە هەمبەر «ژنانە». لە ئەنجامدا، کەسەکان پێیان خۆشە بە شێوەیەکی دووانە سەیری ژنێتی و پیاوەتی بکەن و پیاوان و ژنان وەک دو ڕەگەزی تەواو دژ بە یەک ببینن. لە ڕێگەی پرۆسەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی، تاک لەگەڵ هەندێ لە نۆڕمەکان ئاشنا دەبێ کە زۆر جار پەیوەستە بە ڕەگەزی (بایۆلۆژی) ئەوەوە. ئەم نۆڕمانە لە جۆرێ سیستەمی پاداشت و سزای چاودێری کراو، بە دەروونی دەبێ و دەپارێزرێت. ئەگەرچی بایۆلۆژی بەردەوام دەورێکی گرینگی هەیە، ڕێگەیەک کە تێیدا ڕەگەزێتی پیشان دەدرێ و بە پێی ئەو ئیش دەکرێ، زۆر لە ژێر کاریگەری ئایدیا کۆمەڵایەتییەکاندایە لەوەی دروستە و ئەوەی هەڵەیە.

لە تەمەنی کەمدا، تاکەکان لە ڕێگەی بنەماڵەی خۆیان، سیستەمی ڕاهێنان، هاوتەمەنەکان، ڕاگەیاندنەکان و ئایینەوە بەم بەها و نۆڕمانە بە کۆمەڵایەتی دەبن. ئەو کۆمەڵگایانەی وا ئێمە تێیدا دەژین، ڕێگەی دروست و هەڵەی ڕفتارمان وەک ژن و پیاو فێر دەکەن و ئەمانە دێنە ناو ئاکار، باوەڕ و ڕفتاری «دروست» و «هەڵە». دوو جەمسەر بوونی دەورەکان بە پێی ڕەگەزێتی پێویستی بەوەیە کە ئەندامانی کۆمەڵگا بۆ پاراستنی تایبەتمەندییە توندوتۆڵە پێناسە کراوەکان، کە سرووشتی سیستەم باوەڕیی نەریتیشن، بەشداری بکەن و ڕفتاری هاوئاراستە لەگەڵ ئەم وانانە بۆ وێنە ڕفتاری بە پێی دەور ـ مۆدێل سازیی بنوێنن. کە واتە هەر ڕفتارێک لە دەرەوەی بازنەی ئەم نۆڕمە پەسند کراو و تایبەتمەندییە پێناسە کراوانە دژ بە هەر چەشنە سازانیکی کۆمەڵایەتییە کە واتە پەسند کراو نییە. ئەم میکانیزمی زۆر قووڵی ملکەجێتی

بۆ باوەڕی پەسند کراوی کۆمەڵگا بەرگەی هیچ لادان یان گۆڕانێک ناگرێ؛ چوونکە بە نیازە تەنیا ئەو گێڕانەوانە بپارێزێ وا بۆ خۆی زۆر پڕبایەخن.

پەیوەندی زۆر قووڵی نێوان ژنێک و پیاوێک پیرۆزە. بە پێی ئەم سیستەمە، ئەم بابەتە پیرۆزە بە هاوکاری مێژوو، داب و نەریتەکان، نۆڕمە لە باو کەوتووەکان و هێزی هەمیشە ئامادەی ئایین لە بابەتی کفراویی جیا دەبێتەوە. ئەوەی کفرایی دێتە بەر چاو، هەر چەشنە پەیوەندیی یان هۆگرییەکی سێکسییە کە لە دەرەوەی ئەم بەها پێناسە کراوە کۆمەڵایەتییانە (بوونی پیاوان و ژنان لەگەڵ یەکتر) بێت. ئێستا پۆلێنبەندی ناهاوسانان هەموو ئەم نۆڕم و سیستەمە دوو جەمسەرییانە بە چالنج دەکێشێت.

ئەو ڕفتارانەی وا بە پیاوانە و ژنانە دەناسرێن، لە کەلتوور و سەردەمە جیاوازەکاندا فەرقیان هەیە؛ بەڵام ستاندارده نوێکانی مافەکانی مرۆڤ و نەبوونی بەڵگەی ئەزموونی بۆ پشتیوانی لە خەسارناسی و پێدانی لایەنی پزیشکی بە جیاوازییەکان لە هۆگری سێکسی ئەم نۆڕمە پێشنیار کراوە کۆمەڵایەتییانە دەخەنە ململانێوە. ١
بە درێژایی مێژوو، وشەگەلی «ڕەگەز» و «ڕەگەزێتی» لە بری یەکتر بە کار هێنراون؛ بەڵام لە کۆمەڵگای مۆدێرن، واتاکانیان پتر لە جاران بە شێوەی جیا پێناسە دەکرێن. ئەو شێوازە نوێیەی کە لە ڕوانینی هۆگری سێکسی دەردەکەوێ، پێویستی بە ڕێکاری گشتگیرترە کە پیاوان، ژنان و ترەنسەکان لە پاڵ یەکتریش ببینێ؛ بەڵام ئەم بابەتە لە وڵاتی

١٩.لە شێر جێی.

Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic. and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60. http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5.

ئێرانـی نـەریتخواز، بـاوک سـالار و چین‌تـەوەر نابینرێـت. ئـەم پرسـانە بـە وردەکاری چڕ و پڕەوە لە بەشەکانی دواییدا تاوتوێ دەکرێت.

لـە مـاوەی دوو دەیـەی ڕابـردوو، سەرچەشـنی گوتـاری پەیوەسـت بـە ڕەگەزێتی و هۆگرییە سێکسییەکان زیاتر بە هۆی هاتنی دێرگەلی نوێ بۆ نـاو پێناسەی هـۆگری سێکسـی و دەرکـەوتنی تیـۆریی ئەوپـەڕنۆڕمی سێکسـی (Queer Theory) لە دەیەی ٩٠ـی زایینی گۆڕانی زۆر بەسەردا هـات. ئـەم تیۆریی و پێناسانە لە چوارچێوەی توێژینەوەی ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز ئامادە کران. تیۆریی ئەوپـەڕنۆڕمی[1] سێکسـی دەڵـێ «شووناسـەکان نـەگۆڕ نین، بەڵکوو مەلەوەرن» . توێژینەوەکان لە ماوەی ئەم[2] چەند دەیەدا پیشـانیان داوە کە هۆگری سێکسی لایەنێکە کە تێیدا سـەرێکی ڕاکێشـانی تایبـەت بـە ڕەگــەزی بەرامبــەر بــەدی دەکــرێ و ســەرەکەی تــری هــۆگری تایبــەت بــە هاوڕەگەزە. ئەم بارودۆخە بەشێکی سرووشتییە لەوەی کـە کەسـێک هەیـە و هەڵبژاردنێک نییە. سەرەڕای ئەوەی هۆگری سێکسی کەسێک لە سەرەتاکانی ژیاندا بێچم دەگرێ، ئەم هۆگرییە دەتوانێ لە درێژایـی ژیانیـدا بگۆڕدرێـت. ئەمە بابەتێکی نائاسایی نییە و پێـی دەوتـرێ «مەلـەوەریی»، چـەمکێک کـە تێیدا هۆگری تاک و شووناسە ڕەگەزییەکـەی دەتـوانێ لـە درێـژەی زەمەنـدا گۆڕانی بە سەردا بێ و لە ئەنجامدا لە حاڵەتی بێ بزاڤی و مەنـدی دەربـازی

---

١. باتلێر، جۆدیت،
Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, 1990

٢. ڤوود، تی. جۆلیا.
Gendered Lives: Communication, Gender and Culture .ل ٦٢

بکات.[١]

ئەگەرچی ئەم سەرلێشێواییەش هەیە کە زۆ جار هۆگرییە سێکسییەکان تێکەڵی شووناسە ڕەگەزێتییەکان دەبن، ئەم دوو گێڕانەوە یەک نین و جیاوازی زۆر دیاریکراویان لەگەڵ یەکتر هەیە. هۆگری سێکسی هاوپەیوەستی کەسێکە کە ئێوە ڕاکێشی ئەو دەبن و کەسێک کە وا هەست دەکەن لە ڕووی سۆزداری و سێسکییەوە ڕاکێشی دەبن. ئەم مانایە لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتی فەرقی هەیە. بابەتی شووناسی ڕەگەزێتی ناگەڕێتەوە سەر هۆگری بۆ کەسێکی دیکە، بەڵکوو ئەوەیە کە ئێوە کێن: ژن، پیاو یان ئەوپەڕ نۆڕمی سێکسی و هتد. چەمکی شووناسی ڕەگەزێتی شووناسدۆزی دەروونی کەسەکە لەگەڵ ڕەگەزێتییەکی تایبەت لە خۆ دەگرێ و نە ڕاکێشانی ئەو بەرەو کەسانێکی تر. پێناسەی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا بۆ شووناسی ڕەگەزێتی بەم شێوەیە: «هەستی بنەڕەتی تاک لە پیاو بوون، ژنبوون یان ڕەگەزێکی نادیار.»[٢] ئەم مانایە یەکەم جار لە ناوەڕاستەکانی دەیەی ٦٠ دەرکەوت و پێناسەی هەستێکی دەروونی هەمیشەیی لە تاک لە وابەستەیی بە یەکێک لە دوو تاقمی ڕەگەزێتی پیاوانە و ژنانە بوو. چەمکی شووناسی ڕەگەزێتی لە درێژایی مێژوو گوراوە و کامڵ بووە و ئەوڕۆ کەسانێک لە خۆ [٣]

---

١. کاتز ـ وابز، یابرا ئێڵ. دەروونناسی و هۆگرییە ڕەگەزییەکان ٢-٦ (٢٠١٥).

٢. ئەنجوومەنی دەروونناسیی ئەمریکا (٢٠٠٩). ڕاپۆرتی گرووپی کاریی سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزێتی و جیاوازییە ڕەگەزییەکان.

http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/policy/gender-identity-report.pdf

٣. مانی. جێی.

The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years (1994)

دەگرێ کە خۆیان نە بە پیاو و نـە بـە ژن دەزانـن: «خۆتێگەیشـتنی تـاک لـە ڕەگەزێتی خۆی (بە دوور لە ڕەگەزی فیزیۆلۆجییەکـەی) وەک شووناسـێکی ڕەگەزێتی لێی دەڕوانرێت. هۆگری سێکسی برێتییە لـە پێباشـی سێکسـی، فیزیایی و ئێحساسی تاک بۆ پەیوەندی لەگـەڵ ئەنـدامانی هـەمان ڕەگـەزی بایۆلۆجی یان / و ئەندامانی ڕەگەزی بایۆلۆجی بەرامبەر.»[1]

هـۆگری سێکسـی تایبەتمەنـدی تـاک نییـە؛ چوونکـە دەتـوانێ لـە چوارچێوەی پەیوەندی لەگەڵ دیتران یان بە وتنێکی دیکە وەک پەیوەندییەکی تایبەتی نزیک کە کەسەکان تێیدا زۆر بە قووڵی پێویسـتیان بـە وابەسـتەیی و دۆستایەتی دەبێ، پێناسەش بکرێت. هۆگری سێکسـی زۆر پەیوەسـت بـە شووناسی ڕەگەزییە و زۆر بە ئاسانی دەتـوانین لـە ڕفتارەکـانی تـاک لەگـەڵ دیتران بۆ وێنە لە کـاری سـادەی وەکـوو دەسـتی یـەکتر گـرتن و مـاچکردن ببینین. لە کەلتووورە جیاوازەکاندا، لەوانەیـە بـۆ وەسـفی ئـەو کەسـانەی کـە هۆگری خۆیان بە کەسانی دیکە دەردەبڕن ناو و ناتۆرەی جۆراوجۆر بـە کـار بهێنرێت.[2]

لایەنی هۆگری سێکسی بە شێوەی بەربڵاو بۆ سـەر سـێ بـەش دابـەش دەبـێ: هاوڕەگـەزخوازی، دووڕەگـەزخوازی و دیترڕەگـەزخوازی. هیچڕەگەزخوازی جۆری چوارەمە کە زۆر ئاوڕی لێ نادرێتەوە. هۆکاری لـە

---

١. لۆ ئەی. ئای ٢٠٠٤). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. نیۆیۆرک.

٢. ئەنجوومەنی دەروونناسی ئەمریکا (٢٠٠٨). (٢٠٠٨).

Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. www.apa.org/topics/sorientation.pdf

سەدا سەدی دەرکەوتنی جۆری تایبەتی هۆگری سێکسی شیاوی قسە لە سەر کردنە. ئەوەی کـە چـۆن هۆگرییـەکی سێکسـی تایبـەت لـە هـەر تاکێکـدا پـەروەردە دەبـێ زۆر جێـی باسـە؛ بـەڵام بیرمەنـدان بـە دروسـتی لێـی تێنەگەیشتوون. تیۆرییە جیاوازەکان سەرچاوەی زۆر پێشنیار دەکەن. زۆرێک لە زانایان لەو باوەڕەدان کە هۆگری سێکسـی کەسـەکان لـە تەمـەنی کەمـدا بێچم دەگرێت. هەندێ لە تـوێژەران پەیوەنـدی نێـوان فاکتـەری ژنێتیکـی، هۆرمۆنی، گەشـەیی، کۆمەڵایـەتی و کـەلتووری لـە هـۆگری سێکسـی بـە کاریگەر دەزانن؛ بەڵام هیچ هۆکار یان هۆکارگەلێکی دیـار بـوونی نییـە کـە سەد لە سەد دیاریکەرەوە بێت. لە نەبوونی پێناسـەی ڕوونـی پەسـەندکراوی گشـتی، تیـۆریی و توێژینـەوەی هۆگرییـە سێکسـییەکان لـە ڕووی لایـەنی گشتگیر و کاریگەر بـۆ دێرگـەلی وەکـوو دیترەگـەزخواز، دووڕەگـەزخواز و هاوڕەگەزخواز تەسک بوونەتەوە. سەرەڕای ئەوەی دێڕە[1] گشـتیترەکان زیـاتر ڕەهەندەکانی شووناسـی ڕەگـەزیی لـە خـۆ دەگـرن، ژنـانی هاوڕەگـەزخواز (لزباین)، پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی)، دووڕەگـەزخواز (بایسکشـواڵ) و تـرەنس (تـرەنس جێنـدەر) (LGBT) لەوانەیـە بـە گـوێرەی پێکهاتـەی کۆمەڵایەتی واتای جیاواز بگرنـە خۆیـان. ئـەم بەشـە پێوەرەکـانی هۆگرییـە سێکسییەکان بە هاوکـاری وشـە باوەکـان لێـک دەداتـەوە کـە زۆر جـار بـۆ دەربڕینی ئەم هۆگرییانە بە کار دەهێنرێن. ئەم توێژینەوە لەوانەیـە بتـوانێ بـۆ

---

١. جەیمز ئێم. لاولاک. Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies (2014) گۆڤاری دووڕەگەزخوازیی ٣: ٤-١٤، ل ٤٥٧ - ٤٦٧.

ڕوونکردنەوەی واتای وشەکانی سەرەوە، کە لەم دەقە سەبارەت بە شووناسی ڕەگەزی کەڵکیان لێ وەرگیراوە، یارمەتیبەخش بێت.

شیاوی وتنە لە کاتێکدا کە چەمکی LGBT زیاتر ڕفتارە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان لە خۆ دەگرێ، هەر ئاواش ناتوانێ لایەنێکی تەواوتر لەو کەسانە بگرێتەوە کە لە ڕووی ڕەگەزی و ڕەگەزێتییەوە لەگەڵ شێوازە پێناسە کراوەکان سازگار نین؛ بەڵام لە ئاراستەی ئەم وشە باوانە، ئەم توێژینەوە بۆ ئاماژەکردن بە هەموو کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکان بەدەر لە دیترڕەگەزخواز و هیچڕەگەزخواز سوود لە دێڕی ناهاوسانان (LGBT) دەبینێت.

ناهاوسانان: وشە گشتگیرەکان

ناهاوسـان (LGBT) وشـەیەکە کـە بـۆ ئامـاژە بـە هاوڕەگـەزخوازانی ژن، هاوڕەگەزخوازانی پیـاو، دووڕەگـەزخواز و ترەنسـەکان بـە کـار دەهێنرێـت. جڤاکی ناهاوسانان لە بنەڕەتـەوە کۆمەڵگایـەکی هەمـە چەشـنە و ئـەم وشـە تێدەکۆشێ جۆرێک یەکدەستی لە کۆمەڵگای کەسانێکدا دروسـت بکـا کـە دیترەگەزخواز نین. سەرەڕای ئەم ڕاستییە کە ئەم گرووپانە هەر هەموویان لە دێڕی کورتی LGBT کۆ بوونەتەوە، «هەر پیتێکی ئەم کـورتکراوە پانتایـەکی بەربڵاو لە نەتەوە، ئێتنیک، داب و نەریت، پێگەی کۆمەڵایەتی - ئـابووری و شووناسەکان لە خۆ دەگرێ. » ئەو کۆمەڵگایەی کە ناهاوسانێک بتوانێ قسە بکا و ملی بەرز بگـرێ و هـەموو ڕەگـەزێتی و هۆگرییـە سێکسـییەکانی بـە فەرمی بناسێ و لە باوەشی بگرێ، پێویستی بە وشەیەکە کە بتـوانێ ئەندامـە هەمە جۆرەکانی لە خۆ بگرێت. گشتگیرترین وشەیەک کە لە ئێستادا بە کـار دەهێنـرێ، ناهاوسـان (ژنـانی هاوڕەگـەزخواز، پیـاوانی هاوڕەگـەزخواز، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان)ـە کە هێشـتاش هـۆگری سێکسـییەکانی وەک دیترەگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان دەسڕنەوە. گرینگە کە لـە چوارچێـوەی ئەم توێژینەوەدا بزانین کە چۆن ئەندامانی ئەم کۆمەڵگەیـە شـووناس‌دۆزی و خۆیان پێناسـە دەکـەن. ئەگـەرچی ئـەم پێڕسـتە دوور و درێـژ نییـە، خـاڵی

---

١. کۆڤین ئێڵ ئاڕد، هارڤی جێی. ماکادۆن. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. ل ٣

دەستپێکە. لە درێژەدا شرۆڤەیەک لە وشە سەرەکی و گرینگەکانی هۆگرییە سێکسییەکان هێنراوە کە دەکەونە ناو ڕیزبەندی ناهاوسانان، دیترڕەگەزخوازان و هیچڕەگەزخوازان. لە بەشی پێناسەکاندا ڕوونکردنەوەی زیاتر هاتووە.

ئـ. پیاوانی هاوڕەگەزخواز (گەی) و ژنانی هاوڕەگەزخواز (لزباین):

هۆگری بۆ هاوڕەگەز چەمکێکی نوێ نییە؛ مێژووەکەی نەناسراو نییە و لە هەموو چاخ و سەردەمێکدا بوونی هەبووە. زۆرێک لە دەقە کۆنەکان لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی پیشانیان داوە کە زۆر کەلتوور بەرامبەر بە پەیوەندی هاوڕەگەزان لەگەڵ یەکتر نەرمییان نواندووە؛ چوونکە لە کۆمەڵگاکانی یۆنان و ڕۆمای کۆن ئەمەیان بە ڕێوڕەسمی تێپەڕین بۆ پیاوە گەنجەکان لە قەڵەم دەدا. بەڵام وشەی هاوڕەگەزخواز لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم لە لایەن دەروونناسێکی ئەڵمانی بە ناوی کاڕۆڵی ماریا بنکێرت هاتە گۆڕەوە. بەر لەو، هاوڕەگەزخوازی وەک ڕەهەندێک لە هۆگری سێکسی سەیر دەکرا، بە بێ ئەوەی ناو یان نازناوێکی هەبێت. لە ڕابردوودا، پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان بوو و زیاتر لە هەمووان باوەڕە ئایینییەکان ڕەتیان دەکردەوە. لە زۆرێک لە وڵاتان ئەم ڕفتارە هێشتا قەدەغەیە و هاوڕەگەزخوازی هەمیشە وەک چەمکێکی ڕۆژاوایی و بیانی لێی دەڕوانرێت.

هاوڕەگەزخوازی شووناسێکە کە تاک تێیدا خۆی بە لاوە گەی یان لزباینە (هاوڕەگەزخوازی پیاو یان ئافرەت). لەم شووناسەدا، تاکەکان زیاتر هۆگری کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان دەبن و پەیوەندی سێکسییان لەگەڵ ساز

٢.بووتریکا. بوتریکا، "Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality," in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

٣. پیکێنت بڕێنت "Homosexuality"، ئینسکلۆپێدیای فەلسەفەی ئێستنفۆرد (پاییزی ٢٠١٥)
https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality

دەکەن. ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە زۆر جار لەو پیـاو و ژنانـە دەوەشـێتەوە کـە هۆگری سێکسییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە. بەڵام وشەی هاوڕەگەزخواز دەتوانێ بە پێی کەلتوور و مەودای زەمەنی تایبەت، واتـای دیکـەش لـە خـۆ بگرێ کە لەم لێکۆڵینەوەدا تیشک دەخەینـە سـەریان. هەنـدێ لـە هۆگرییـە سێکسییە هاوڕەگەزخوازییەکان لە هەندێ کۆمەڵگای مۆدێرن یان ڕۆژاوایی، بە هاوڕەگـەزخوازی دانانرێـت. ئـەم شووناسـی هـۆگری سێکسـییە، ئێسـتا ڕیشەی لە کۆدەنگییەکی گشتیدا هەیە کە دەڵێ هۆگری سێکسی کەسێک بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی ڕەهەندێکی سرووشتی و نەگۆڕی لـە کەسـایەتی ئەواندا هەبووە. ئەگەرچی داهێنانی وشەی هاوڕەگەزخواز وەک چـەمکێک، سەرتاسەری ئەم گێڕانەوەی گۆڕیوە، هاوڕەگەزخواز وشـەیەکە بـە پانتایـەکی سنووردارەوە کە دووڕەگەزخواز، ترەنس، ئەوپەڕنۆڕمی سێکسی یان زۆرێک لە جۆرە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی و شووناسـە ڕەگەزێتییـەکان لـە خـۆ ناگرێت.

ب. دووڕەگەزخواز

وشەی دووڕەگەزخوازی بۆ پێناسەی بوونی هەر دوو ڕەهەندی ژنانە و پیاوانە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا کەڵکی لێ وەردەگیرێت. هەتا ئەم کۆتاییانـەش، کەسانی دووڕەگەزخواز لە کۆمەڵگادا تاقمێکی زۆر نەبینراو و نەناسـراوبوون و زۆر جار هۆگری خۆیانیان دەشاردەوە. تێگەیشتن لە دوو ڕەگەزخوازی بـە شێوەیەکی گشتی بۆ هەندێ کەس دژوارە. بۆ زۆرینەی خـەڵک، شووناسـی ڕەگەزی دوو حاڵەتی هەیە: هاوڕەگەزخوازی و دیتر ڕەگەزخوازی. بـەڵام بـە ئاوڕدانەوە لە شووناسی مەلەوەرانەی هۆگرییە سێکسییەکان لە مرۆڤ و جۆر و بێچمـە جیاوازەکـانی، دوو دەسـتە لـەم هۆگرییانـە نـاتوانن پێناسـەیەکی کاریگەر بدەنە دەست. ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز کەسـانێکن کـە نـەک تەنیا بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان، بەڵکوو بـە هـەمان شـێوە هۆگرییـەکی زۆریان بـۆ ڕەگـەزی بەرامبـەریان هەیـە. ئەمـە تـەنیا جۆرێـک لـە نـاوێکی شووناسـی نییــە، بــەڵکوو تایبەتمەندییەکــە لــە کــۆی هۆگرییــە سێکســییە مرۆییەکان کە دەتوانێ کۆمەڵێ لە ڕفتارەکان پێناسە بکات. لـە کاتێکـدا کـە پیاوان لەوانەیە زیاتر گەی بن تا دیترڕەگەزخواز (دووڕەگەزخوازیی نـەبینراو: کاریگــەری و پێشــنیارەکان، بڵاوکــراو لــە لایــەن کومیتــەی ڕاوێژکــاریی ناهاوســـــانانی کۆمیســـــیۆنی مافـــــەکانی مرۆڤـــــی سانفرانسیســـــکۆ)، دووڕەگەزخوازی لە ژناندا باوترە. سەرەڕای پشـتیوانیی ڕۆژ لـە ڕۆژ زیـاد لـە کەسانی لزباین و گەی، ئەم نەرمیی نوێنییە بۆ کەسانی دووڕەگەزخواز بەدی

ناکرێ. بە پێی ئـەم ڕاپۆرتـە، دووڕەگـەزخوازان لـە ویلایەتـە یـەکگرتووەکان تەنانەت لە لایـەن کەسـانی نادیترڕەگـەزخوازەوە ڕووبـەڕووی هـەڵاواردنی بەربڵاو دەبنەوە.

بە پێچەوانەی ئەو یەکێتییەی کە لە نێوان ژنانی لزباین و پیاوانی گەی بـۆ سـازدانی تـۆڕێکی پشـتیوانی و ڕێکخـراوی سیاسـی بـوونی هەیـە، دووڕەگەزخوازان هەمیشە بۆ دەربڕینی بوون و سازدانی یەکێتییەکی سیاسـی و کۆمەڵایەتی بە مەبەستی بینرانی زیاتر و دەسەڵاتی سیاسی تووشـی کێشـە دەبـن. بـە هـۆی بـوونی دوو جەمسـەری گـەی و دیترڕەگـەزخواز، دووڕەگەزخوازانیش بۆ قبووڵ کران لە کۆمەڵگای هاوڕەگـەزخوازان تووشـی کێشە دەبنەوە. ئەوان زۆر جار هەست بە بێ‌کەڵکی و نامۆیی دەکەن.

جـ. ترەنسێتی لە هەمبەر هاوئاراستەڕەگەزێتی

ئەگەرچی ترنس وشەیەکی گشتگیر بۆ ئاماژە بەو کەسانەیە کە شووناسی ڕەگەزێتیان لەگەڵ تایبەتمەندی ڕەگەزی بایۆلۆژییان لە کاتی لـە دایکبوونـدا جیـاوازە، وشـەی تـرەنس ئـاڵۆزە و بـ٤ـەردەوام لـە تێپەڕیندایـە. هاوشـێوەی هاوڕەگەزخوازان، ترەنسەکان هەمیشە بوونیان بووە. لـە ئەفسـانە، چیـرۆک و مێژووی زارەکی و نووسراوەیی هەموو وڵاتەکاندا دەتوانین بوونی ئەوان بەدی بکەین. ئەوان فەرامۆش کراوترین گرووپن لە بزاڤی ناهاوسـاناندا؛ چوونکـە پیتی چوارەم LGBT پیشاندەری کەسانی ترەنسە کە هەندێ جـار لـە لایـەن کۆمەڵی گشتی لزبـاین و گەیەکانـەوە ڕووبـەڕووی بێڕێـزی و بەرهەڵسـتی دەبنەوە. دابەشکاری دیاریکراو و شیاوی بینـین لـە ڕیـزە جیاوازەکـانی ئـەم بزووتنەوە بەهێزەدا بوونیان هەیە و هۆکارەکانی پشت ئـەم دابەشـکارییانە بـە دروست لە قەڵەم دەدرێن. گێڕانەوەی ترەنسەکان ململانێ لەگەڵ گێڕانـەوەی گشتی ڕەگەزێتی دەکا کە سەرکەوتووانە لە کەلتووردا پەرەی سەندووە.

هەندێ کەس وا هەست دەکەن ئەو ڕەگەزەی وا لە کـاتی لـە دایکبوونـدا پێیان دراوە لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتیان هاوئاراسـتە نییـە یـان لـە خۆیانـدا هەست بە ڕەگەزێتییەک دەکەن کە لە شوێنێک لە ناخیانـدا گیـری کـردووە. زۆر جار پێیان دەوترێ ترەنس. بە گوێرەی پێناسـەی دامـەزراوەی پزیشـکی

٤ .ئێسپید دێی، ٢٠٠٨. دیکۆمێنتاری ڕەگەزێتی. بڵاڤۆکی مافەکانی هێستینگ ٨٤٢-٧٣١:٥٩
http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

«چەمکی ترەنس ئاماژە بە حەشیمەتی جۆراوجۆر دەکا کە بە شێوەی دیاریکراو خۆیان لە نۆڕمە ڕەگەزێتییەکان جیا دەکەنەوە.»٥ ئەم چەمکە لە هەمان کاتدا پێناسەی هەر کەسێکە کە شووناسە ڕەگەزێتییەکەی لەگەڵ ئەو ڕەگەزەی وا لە کاتی لە دایکبووندا پێی بەخشراوە، هاوئاراستە نییە. هەندێ گرووپی ترەنس بە کارهێنانی هۆرمۆن یان نەشتەرگەری یەکسانکردنی ڕەگەزێتی بە باشتر دەزانن. سەرەڕای ئەمە، هەموو کەسانی ترەنس ئەم ڕەواڵە تێناپەڕێنن. لەوانەیە کەسێک جیا لەوەی کە ئایا بۆ هاوئاهەنگکردنی ڕفتاری سێکسیی خۆی لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتی دەروونی هەنگاوێکی هاویشتبێ یان نا، تووشی دەروونپەرێشی ڕەگەزێتی ببێتەوە.

سەرەکەی دیکەی هۆگری ترەنسیی، هاوئاراستەڕەگەزێتییە کە دەڕوانێتە ئەو کەسانەی کە شووناسی ڕەگەزێتییان لەگەڵ ڕەگەزیان لە کاتی لە دایکبووندا یەکسانە. هاوئاراستەڕەگەزێتی کەسانێک پێناسە دەکا کە فیزیۆلۆجی ئەوان لەگەڵ شووناسی ڕەگەزێتییان هاوئاهەنگە؛ کە واتە کەسێک کە ترەنس نییە، هاوئاراستەڕەگەزێتییە و بە پێچەوانەوە.

---

٥. دامەزراوەی پزیشکی:
The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: .2011

دیترڕەگەزخواز یان هۆگربوون بە ڕەگەزی بەرامبەر؟

دیترڕەگەزخوازی تایبەتمەندی کەسێک پێناسە دەکا کە هۆگری سێکسی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر هەیە. دیترڕەگەزخوازیش لە هەمبەر قەیرانە شووناسییەکاندا، مێژووی خۆی هەیە. گووتاری پەیوەست بە دیترڕەگەزخوازی لاواز بووە و ئەم پێناسە هەتا دەیەی ٢٠ی زایینی لە کەلتووری گشتی ئامریکادا بە تەواوەتی بێچمی نەگرتبوو. لە سەرتاکانی سەدەی ١٩، ئینسکلۆپێدیای پزیشکی دەورلەند دیترڕەگەزخوازی بە «هۆگری نائاسایی یان چەواشەیی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. پتر لە دە دەیەی دواتر، لە ساڵی ١٩٢٣، لە ئینسکلۆپێدیای میریام وێبستێر پێناسەیەکی تر خرایە ڕوو کە دیترڕەگەزخوازی بە «تامەزرۆیی سێکسیی ناتەندروست بۆ ڕەگەزی بەرامبەر» پێناسە کرد. لە ساڵی ١٩٣٤ پاش چەندین دەیە شک و گومان، وشەی دیترڕەگەزخوازی مانای خۆی دۆزییەوە کە لە ئەوڕۆدا دەرخەری بارودۆخی ئاسایی لە هۆگرییە سێکسییەکانی مرۆڤە.[٦]

دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگرییەکی سێکسییە کە تێیدا پەیوەندییە سێکسییەکان زیاتر لە ناو کەسانی ڕەگەز بەرامبەر ڕوو دەدات.

---

٦. کاتز، جانتان نێد (١٩٩٥). The Invention of Heterosexuality. نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن.

دیترڕەگەزخوازی نۆڕمی باوەڕێکە کە پشتیوانی لە دیتر ڕەگەزخوازی دەکـا و زیاتر پەیوەستە بە دیترڕەگەزخوازسـالاری و هاوڕەگەزخوازتۆقییـەوە. نێـوان سـاڵانی ١٨٩٠ و ١٩٦٠، وشـەگەلی دیترڕەگـەزخواز و هاوڕەگـەزخواز هاتوونەتە ناو کەلتووری گشتی ئامریکاوە و وەک یەکەمین هێمـای هـۆگری سێکسیی بەهادار و سەقامگیر، پێگەی خۆیان دۆزیوەتـەوە. دەرکـەوتنی ئـەم وشانە لە لایەن فیمینیستەکانەوە پێشوازییەکی ئـەوتۆی لـێ نـەکرا؛ چوونکـە لای ئەوان ئەم وشـانە هێمـای سـەرتری پیـاوان بـە سـەر ژنـان بـوو. لـەو گۆڵمەزتر، دژی «دیترڕەگەزخوازیی ناچاری» بوو کە ئادرین سێسیل ڕەیچ، شاعیر، نووسەر و فێمێنیستی ڕادیکاڵی ئەمریکی، بەدی هێنا. نـاوبراو لـەو باوەڕەدا بوو کە مرۆڤ دیترڕەگـەزخواز لـە دایـک نابێـت. هـەروەها نـاوبراو ئامادە نـەبوو دیترڕەگـەزخوازی وەک جۆرێـک هـۆگری سێکسـیی بـەهادار قبووڵ بکات. بە گوێرەی پێناسەکەی ئەو دیترڕەگەزخوازی «لە خزمەتایـەتی و بەرهەمی کۆیلەتی ژنان لە لایەن پیاوان»ـە. ٩

---

٧. لۆواس، کارێن و مێرسیل ئێم. جێنکینز:
Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'" Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader.چاپخانەی سیج. ٢٠٠٦ .

٨. تانگۆ، ڕۆزماری. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction. وەشاخانەی ئاوالۆن، ٢٠١٣

9"Poet Adrienne Rich, 82, has died"٢٠١٢ لۆس ئانجلێس تایمز.

هیچڕەگەزخوازی

بە بۆچوونی توێژەرانی کەنەدی، کەسێک کە هیچکات هەست بە ڕاکێشیی سێکسی بۆ کەسێکی تر ناکا، دەتوانرێ بە شێوەی فەرمی لە ڕێزبەندی دیاریکراوی چوارەم لە هۆگرییە سێکسییەکان دابنرێت. ئەم کەسانە لەوانەیە لە ڕووی فیزیاییەوە کەسێک بە ڕاکێشەر بزانن یان ڕەنگە بیانهەوێت پەیوەندییەکی ڕۆمانسییان هەبێت؛ بەڵام هۆگری پەیوەندی سێکسی یان ڕفتاری سێکسی لەگەڵ کەسانی دیکە نین.

هیچڕەگەزخوازی لەم ماوەی دواییدا بۆتە بابەتێکی جیدی بۆ وتووێژ. لەو کەلتوورانەی کە پەیوەندیی سێکسی تابۆیە یان پاکیزەیی پیرۆزە، زۆر جار کەسەکان بۆ ئەوەی هەست بە هیچڕەگەزخوازیی خۆیان بکەن، پێویستیان بە هەڵسەنگاندنی هەستی خۆیان نییە؛ چوونکە نەبوونی ڕاکێشەری سێسکی ئەوان لە پەراوێزدایە. بۆگارت (٢٠٠٤) لە خوێندنەوەی خۆیدا دەڵێ کە تایبەتمەندییە حەشیمەتناسییە زۆرەکان وای کردووە کە هیچڕەگەزخوازێک لە مرۆیەکی خاوەن هۆگری سێکسی، جیاواز بێت. ناوبراو بۆی دەرکەوت کە ژنان زیاتر لە پیاوان هیچڕەگەزخوازن. هەروەها بۆگارت تێگەیشت کە لە چاو کەسانی خاوەن هۆگری سێکسی، هیچڕەگەزخوازان بە شێوەی مامناوەند پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابوورییان لاوازترە و ئاستی خوێندەوارییان نزمترە.[10]

---

١٠. بۆگارت، ئێی. ئێف. Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. (2004) بڵاڤۆکی توێژینەوەیی ڕەگەزێتی

لەم بڕگەی بەشی یەکەم ئەو ڕفتارە جۆراوجۆرانە تاوتوێ دەکـەین کـە لـە کۆمەڵگا جیاوازەکاندا بە کار دەهێنرێن و دەبنە هۆی ئەوەی دیترڕەگەزخوازان لـە دژی کەسـانی ناهاوسـان دەسـت بدەنـە تاوانێـک کـە لـە بێزارییـەوە سەرچاوەی گرتووە.

سێ شێوەی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی یان هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی

وەک لەم ناوانەدا دەردەکەوێ، سێ شێوازی دەربڕینی دەمارگرژی ڕەگەزیی لە ئاراستە، ڕفتار و کردەوەی کەسەکاندا لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازان، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان بەرامبەر بە یەکتر بوونی هەیە. بناغەی ئەم ڕفتارانە، هەستی نەرێنی و دەمارگرژی کەلتووری / تایبەتی دژ بە ناهاوسانانە. توێژینەوەکانی پەیوەست بە دەمارگرژی بە پێی هۆگری سێکسی، چەندین ڕفتاریان دەست خستووە کە دەرخەری بێزاری دەروونی کۆمەڵگاکان لە ناهاوسانانە. لەم ڕووەوە، هەندێ ناو کە بریتییە لە هاوڕەگەزخواز تۆقێنی، دووڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنیی لە دنیای زانستی و کردەیی ناوبانگیان دەرکردووە.

ترەنس‌تۆقێنی ڕفتارێکە کە لە دەرمارگرژی سێکسییەوە هەڵدەقوڵێ کە بە هۆی شووناسی ڕەگەزیی تایبەتی کەسەکەوە، ئاراستەیەکی نەرێنی پێ نیشان دەدا. لە دنیایەکی مۆدێرن کە ناهاوسان وشەیەکە کە هەرچی پتر لە ناو جەماوەری خەڵکدا پەرە بستێنێ، هێشتا ترس و دەمارگرژییەک لە هەمبەر ناهاوساناندا بەدی دەکرێت. ئەم چەشنە ترسانە ترسی جۆراوجۆری دیکە و هەروەها هەڵکشانی دەمارگرژی ڕەگەزیشی لێ دەکەوێتەوە. ڕۆڵی ڕەگەزێتی پێناسە کراو هاوڕەگەزخوازتۆقێنی پشت ڕاست دەکاتەوە؛ چوونکە زۆر دیترڕەگەزخواز پێیان وایە کە هاوڕەگەزخوازی تێکچوونی ڕەگەزێتییە.

هەرووەها پێدەچێت جۆرێک جیاوازی ڕەگەزێتی هەبێ کە پەیوەستە بە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی دەرەکییەوە؛ چوونکە پیاوانی دیترەگەزخواز هاوڕەگەزخوازتۆقێنتر لە ژنانن. بەم حاڵەوە، ڕەگەزێتی هەرگیز هۆکاری پێشبینیکەر نەبووە بۆ زانینی ئەوەی کە تا چەندە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لە کەسێکدا دەروونی کراوە.

هۆکارێکی ئەگەریی دیکەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی، ژندژییە، شوێنێک کە وەڕەزی و بێزاری کۆمەڵگا لە هۆگری سێکسیی پیاوانی گەی، ئەو گەیانە دەپێکێ کە «هاوشێوەی ئافرەتان هەڵسووکەوت دەکەن» کە واتە ئەو قازانج و سوودە پیاوانەییەی کە وەک مافی ئەوان دادەبرێ، لە دەست دەدەن. ئەمە لە حاڵێکدایە کە هۆگری سێکسیی لزبیانەکان وەک داگیرکردنی دەسەڵات و قازانجە پیاوانەییەکان لە قەڵەم دەدرێت. لێرەدا جیاوازی ڕەگەزێتی دەردەکەوێت. لزبیانەکان لەوانەیە بە هۆی ڕفتار و هەڵبژاردەکانیان سەرکۆنە بکرێن؛ بەڵام ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە زیاتریش درک بکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە ڕاپۆرتی پەیوەست بەو پیاوانەی کە بە هۆی هۆگری سێکسی بوونەتە قوربانی، زیاتر لە ڕاپۆڕتەکانی پەیوەست بە ژنانە. لێکۆڵینەوەی کالێن، ڕایت و ئەلساندری دەرخەری ئەوەیە کە پیاوی دیترەگەزخواز لە ئافرەتی دیترەگەزخواز، هاوڕەگەزخوازتۆقاوترە. ئەوان لە ١
بەرکەوتن لەگەڵ گووتاری هاوڕەگەزخوازی، دەمارگرژتر و هەستیارترن.

---

١١. سالیوان و ڤۆدارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بڵاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

زۆربەی لێکۆڵەرانی ڕەگەزێتی لەو باوەڕەدان کە بۆ هاوڕەگەزخوازی گەڕانەوەی کەمتر بۆ ئینجیل (پێگەی ئەخلاقی سەرەکی لەم بابەتە) کراوە، دەمارگرژییە مۆدێرنەکان هاوڕەگەزخوازتۆقێنییان بنیات نا. ٢ سۆلیوان و ڤودارسکی (٢٠٠٢) دەڵێن «گەڕانەوەکانی ئینجیل بۆ هاوڕەگەزخوازی بووەتە بناغەی دەمارگرژیی مۆدێرن بۆ هاوڕەگەزخوازتۆقێنی؛ چوونکە زۆربەی بەرهەڵستکارانی هاوڕەگەزخوازی و ڕفتاری هاوڕەگەزخوازدژانە پشت بەم بەڵگە دەبەستن کە ئینجیل هاوڕەگەزخوازی بە ناپیرۆز یان قەدەغە دەزانێ.» هەندێ جار ئەمە تەنیا[٣] بوارێکە کە ڕێبەرانی[١] هەموو ئایینە گەورەکان تێیدا یەکیان گرتووە و ئەم ڕفتارە بە بەڕەڵایی و نالەباری سێکسی لە قەڵەم دەدەن. بۆ زۆرێک لەم ئایینانە، هاوڕەگەزخوازی بنیاتی هاوسەرگیری و لە ئەنجامدا بنەماڵە و کۆمەڵگا دەخاتە ژێر کاریگەرییەوە.

کلاسۆن، ویلیام و لۆڤیت (١٩٨٩) دەنووسن کە ئایین تێگەیشتنی خۆی هەیە کە جۆرەکانی ترس لە هاوڕەگەزخوازی یان هەر چەشنە هۆگرییەکی سێکسی لێ دەبێتەوە کە بە پێی باوەڕە ئایینییەکان بە ناسرووشتیی دادەنرێت.

بە گوێرەی ئەم باوەڕە، بینراوە کە ئەو بنەماڵانەی کە ئایینپەروەرن بۆ منداڵانی دیترەگەزخواز سەختگیرترن؛ تاراندن، بێبەشکردن لە میرات و

---

١٢. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بلاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

١٣. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بلاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

١٤. سەیڤد والدمەن (٢٠٠٣) . -A Common Missed Conception
http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

ناچارکردن بە چارەسـەری پزیشـکی بـۆ ئـەوەی کەسـی ناهاوسـان لەگـەڵ بەهاکانی هۆگری سێکسی هاوئاهەنگ بێ، تەنیا چەند نموونەی بـاوی نـاو وڵامدەران بوو.

هاوڕەگەزخوازتۆقێنی وێڕای هەموو تایبەتمەندییەکانی دەتوانێ ببێتە هۆی دەرکران لە لایەن هاوڕێ و بنەماڵەوە و هەندێ جار ئاکـاری هەڵاواردنانـە و توندوتیژی لە دژی هاوڕەگـەزخوازان، دووڕەگـەزخوازان و ترەنسـەکانی لـێ دەکەوێتەوە. بە شێوەی تایبەت، هەڵاواردن دەتوانێ بێبـەش‌بوون لـە پیشـەی پڕداهات، بیمەی تەندروستی و خزمەتگوزاریی تەندروستیی پڕکوالێتی لـێ بکەوێتەوە. باری سۆزداری ئەم بابەتە دەتـوانێ بـۆ کەسـەکان قـورس بـێ و هەندێ کێشە لە تەندروستیی دەروونیاندا بنێتەوە و یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی حاڵەتی خۆکوژی یان بیر و خـەیاڵی پەیوەسـت بـە خۆکـوژی. هـەموو ئـەم هۆکارانە دەبنە هۆی ئەوەی کەسی هاوڕەگەزخواز، دووڕەگەزخواز یان ترەنس نەتوانێ بە ئاسانی هـۆگری سێکسـیی خـۆی دەربـبڕێ و ئەمـە هەڵکشـانی ئاسـتی ئیسـترێس، سـنووردار بوونـەوەی پشـتیوانیی کۆمەڵایـەتی لـێ دەکەوێتەوە و کاریگەریی نەرێنی لە سەر تەندروستی ئەو دادەنێت.

هاورەگـەزخوازدژی دەبێتـە هـۆی ئـەوەی گـەنجان بـۆ هۆگرییـە سێسکییەکانی خۆیان تووشی هەستی نـەرێنی ببنـەوە و ئاسـتی متمانـە بـە خۆبوونیان نزم ببێتەوە یان تەنانەت لە خۆیان بێزار بن. ئەم سۆزانە هۆکـاری پرۆسە خۆڕووخێنەرەکانن کە بریتییە لە خواردنەوەی کحۆڵ، بە کار هێنـانی

مادەی هۆشبەر و ڕفتاری سێکسیی مەترسیدار و زیان گەیاندن بە خۆیان.

لە ڕاپۆرتێکدا بە بۆنەی ڕۆژی جیهانی بەرەنگاربوونەوەی هاوڕەگەزخوازی لە ساڵی ٢٠١٦، بانکی جیهانی کاریگەری نەرێنی هاوڕەگەزخواز تۆقێنی و ترەنس تۆقێنی لە سەر کارکردی ئابووریی وڵاتان و هەڵکشانی ڕێژەی هەژاری تاوتوێ کرد. بە گوێرەی ڕاپۆرتی بانکی جیهانی بە هۆی ناونیتکەنانی بەردەوام و هەڵاواردن، ناهاوسانان حەشیمەتێکن کە زیاتر هەژاری بە ئەزموون دەکەن. لە ڕووەوەی کە ئەم کەسانە لە بواری ڕاهێنان و ئیش‌کردن وەدوا دەکەون، کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی لێهاتوویی و توانای بەرهەمهێنانی ئەوان ڕەچاو ناکات. کە واتە بەرەنگاربوونەوەی ترس لە ناهاوسانان لە کۆمەڵگادا دەتوانێ باشتربوونی باری خۆشگوزەرانی و وەدەستهێنانی سامانی زیاتر بۆ هەمووانی لێ بکەوێتەوە.

دووڕەگەزخوازتۆقێنی چەمکێکە کە لە کۆمەڵگای پیاوانی هاوڕەگەزخوازدا زۆر بە تۆخی خۆی دەنوێنێ و ئاراستەیەکی لە خۆ گرتووە کە زۆر پشتگوێ خراوە. ئەو کەسانەی کە خۆیان پێ دووڕەگەزخوازە زۆر جار لە لایەن دیترەگەزخوازانەوە ئازار دەدرێن کە شووناسیان بە "قۆناغێکی تێژتێپەڕ" یان بە وتنێکی سادە ناڕەوا دەزانن. دووڕەگەزخوازتۆقێنی کاریگەرییەکی ڕووخێنەری لە سەر ژیانی کەسانی دووڕەگەزخواز هەیە و

١. ڤاڵنتاین. سکلتۆن، تی. و باتلێر ئار (٢٠٠٢). The vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward گەنجان و سیاسەتەکان، ٧٥، ٤. ٢٩

دەبێتە هۆی ئەوەی کە زۆریان بشاردرێنەوە و بۆ خۆ دوور خستنەوە لە گاڵتەجاڕی و دەرکران «لە سندووق»دا بمێننەوە. ئەم مەسەلە دەتوانێ کاریگەری لە سەر چاکژیانەوە و هەستی شووناسی ئەوان دابنێ و زۆر سادە پێگەیاندنی متمانە بە خۆبوون و لێبڕاوەیی بۆ دووڕەگەزخوازان ئەستەم دەکات.

یەکێک لە خراپترین لێکەوتەکانی دووڕەگەزخوازتۆقێنی ئەو هەڵاواردنەیە کە کەسی دووڕەگەزخواز نە تەنیا لە لایەن کۆی کۆمەڵگا بەڵکوو لە لایەن کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازانەوە تووشی دەبێتەوە. وەک لە سەرەوە هاتووە، دووڕەگەزخوازان تەنانەت لە لایەن نادیترڕەگەزخوازانیش ڕووبەڕووی هەڵاواردن دەبنەوە. دووڕەگەزخوازتۆقێنی هەم لە لایەن هاوڕەگەزخوازان و هەمیش لە لایەن دیترڕەگەزخوازانەوە دەسەپێنرێت. ئەم ڕەواڵە باڵادەستەی پەراوێز خستنی دووڕەگەزخوازان لە حەشیمەتی ناهاوساناندا جێی نیگەرانییە.

ڕابین ئێچس، بیرمەند، چالاکیی مەدەنی و دووڕەگەزخواز، لە دەقێکدا تێدەکۆشێ ئەم مەسەلە ڕوون بکاتەوە: «کەسانێک کە خۆیان بە هاوڕەگەزخوازی پیاو یان هاوڕەگەزخوازیی ژن دەزانن زۆر جار وەک کەسێکی شەمزاو لێمان دەڕوانن یان بە چاوی مزاحیمانێک کە بەشێک لە ئیمتیازەکانی دیترڕەگەزخوازانیان هەیە (و هاوڕەگەزخوازان خۆیان لەوانە بە بێبەش دەزانن) و زۆرێک لە دیترڕەگەزخوازان ئێمە بە نائەخلاقی، دابەشێنەرانی هەوەسبازی نەخۆش و تێکدەرانی بنەماڵە دەزانن.» ناوبراو ڕوونی دەکاتەوە کە لزباین و گەیەکان لەگەڵ دیترڕەگەزخوازان، چۆن لە

کەسانی دووڕەگەزخواز دەڕوانن. مۆنرۆ (٢٠١٥)ـیش ڕوونی دەکاتـەوە کـە گەی و لزباینەکان ئەم کەسانە کـە پێشـتر پـەراوێز خـراون، ئـازار دەدەن بـۆ ئەوەی سەرتری خۆیان تۆکمە بکەن.[١]

بـۆ دووڕەگــەزخوازێک، ســاتە وەختــی دەربڕینــی شــووناس زۆر جـار قۆناغێکی زۆر سەخت و خەمگینی ژیانیەتی. لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکاندا، لە حاڵێکـدا کـە هاوڕەگـەزخوازی ڕۆژ لەگـەڵ ڕۆژ زیـاتر پەسـندکراو دەبـێ، دووڕەگەزخوازی بەردەوام پەراوێز دەخرێ و تابۆیە. کە واتە شـاردنەوە تـەنیا بژاردەیەکی مومکین و کردەییە. گێڕانەوەکانی پەیوەست بە دووڕەگـەزخوازان لە سەر سیمای مێژوو سڕدراونەتەوە بۆ ئەوەی ئەوان سەرچەشـنێکیان بـۆ بـە مۆدێل‌بوون نەبێت. ئەستێرە و کەسایەتی نـاودار هـەن کـە دووڕەگـەزخوازی شاراوەن؛ بەڵام بە هۆی بوونی پەیوەندیی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگـەز، نـاو و نیتکەی لزباین یان گەیان لێ دراوە. مارلین دیتریچ، جۆن جۆردەن، فریـدی مێرکۆری، ئێلنۆر ڕۆزڤێلت و واڵت ویتمەن نموونەگلێک لەم کەسانەن. ئەم بارودۆخە لە هەموو شوێنێکی جیهاندا بۆ دووڕەگەزخوازان وەک یەک نییـە. لە وڵاتی ئێران لـە مـاوەی سـاڵانی ڕابـردوودا، دووڕەگـەزخوازی لـە لایـەن ڕاگەیانـدن و چاپەمەنییـە فارسـییەکانەوە کـەمترین ئاوڕیـان لـێ دراوەتـەوە. دەنگی دووڕەگەزخوازانی ئێرانی نایەتە بەر گوێ و ئەوان بە گـوێرەی کلیشـە هاورەگەزخوازییەکان هەڵدەسەنگێرێن.

---

١. مۆنرۆ، سوریا، Bisexuality: Identities, politics, and theories. 2011

٢. تێلفسۆن، کیا. Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack. 2010

ترەنس‌تۆقێنی دەتوانین بە بەرهەمی ترس و بێزاری لە / یان بێ‌متمانەیی ئەو کەسانە بزانین کە ترەنسن یان کەسانێکن کە ڕفتاری ڕەگەزێتییان لەگەڵ ڕۆڵ و دەورە ڕەگەزییە نەریتییەکان هاوئاهەنگ و هاوئاراستە نییە. ڕاین جۆیل (٢٠٠٩) ترەنس‌تۆقێنی بە ترس و بێزارییەکی نالۆژیکی لە کەسانێک پێناسە کردووە کە لە دوو جەمسەریی ژنانە / پیاوانە تێپەڕیون، ڕووشاندوویانە یان بەزاندوویانە. ترەنس‌تۆقێنی هاوشێوەی هێزێکی هەمیشە ئامادە دەبینرێت. ترەنسێتی شووناسێکە کە بە فەرمی ناساندنی لە لایەن زۆربەی خەڵکی جیهان ئەستەمە. ئەم بێزارییە دەبێتە هۆی ترەنس‌تۆقێنی کە بە هۆی ئەوەوە ئەو کەسانەی کە لەگەڵ کلیشە ڕەگەزێتییە باوەکان هاوئاهەنگ نین، لە لایەن کەسانێک کە لەم شووناسانە دەترسن یان لەگەڵیان ئاسوودە نین، تووشی ئازاراندن و هەڵاواردن دەبنەوە. ڕوانینی بە پێی ترەنس‌تۆقێنی، هەڵاواردنی ڕێکخراوەیی وەکوو هەڵاواردن لە پیشە و خانوبەرە، توندوتیژی پۆلیس و توندوتیژی بە هۆی بێزاری و ڕقی لێ دەکەوێتەوە. ترەسن‌تۆقێنی دەتوانێ ببێتە ئاستەنگی بەر دەم ژیانێکی بێبەری لە خەسارەت و زیان.

---

١. ڕایان، ڕۆبی، ژوویل. REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA. 2001 ل ٨

گێڕانەوەی مێژوویی ناهاوسانان و خەباتەکانیان

هاوڕەگەزخوازی لە درێژایی مێژوودا و لە سەرتاسەری جیهاندا بوونی هەبووە. ئەم دیاردە لە هەموو کەلتوورەکان هەمیشە بەشێک لە کۆمەڵگا بووە. لە درێژایی زەمەن و لە شوێنە جۆراوجۆرەکاندا، ئاراستەی کۆمەڵایەتی جیاواز سەبارەت بە پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان بوونی هەبووە. لەم ڕووانگە جیاوازانەدا، هەندێ بە قبووڵکردنی ئەم ڕفتارە لە پیاوان، چاوەڕوانی پەیوەندی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز و پەیوەندییەکی کەم خایەنیان لەوان هەیە و هەندێکی تر بە سەرکوتکردن لە ڕێگەی میکانیزمی پۆلیسی و یاسایی، هاوڕەگەزخوازی بە تاوانێکی گەورە دەزانن. لە حاڵەتەکانی دیکەدا، کەسانی هاوڕەگەزخواز سزای مەرگیان بۆ دەبڕدرێتەوە. جیاوازی بەرچاوی نێوان کەلتوورەکان گرێدراو بە ڕادەی کراوەبوونی ئەو کەلتوورانە بۆ قسەکردن لە مەڕ ئەم گوتارە و شێوازی کارکردەکەیەتی.

ڕوانینێکی خێرا بۆ گێڕانەوە مێژووییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەوەی ئەمڕۆ وەک پەیوەندی سیکسی یان پەیوەندی عاشقانە لەگەڵ هاوڕەگەز لە قەڵەمی دەدەین، هەمیشە لە لایەن کەسانێک ئەنجام دراوە. ئەم پەیوەندییانە هەمیشە بەشێک بوون لە کەلتوورەکان، ئەگەرچی قبووڵکردن و تێگەیشتن لەم چەشنە پەیوەندییانە لە درێژەی سەدە و سەردەمەکاندا گۆڕانیان بە خۆوە بینیوە؛ بەڵام چەمکی هاوچەرخی ڕۆژاوایی ناهاوسانی یان هاوڕەگەزخوازی وشەیەکی نوێیە کە ئاماژە بە کۆمەڵگەی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان دەکات. ئەگەرچی مێژوو یان ڕیشەی ئەم

کۆمەڵگەیانە نارِوونە، ئەوان لە سەردەمانی کۆنەوە هەر هەبوون. لە ڕاستیدا، هەر دوو چەمکی هاوڕەگەزخوازی، دووڕەگەزخوازی دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمی هاوچەرخ؛ چوونکە بەر لەو خەڵک پێیان وا بوو کە دەبێ «ئەوەی هەن» لە ڕوانگەی هۆگری و ڕاکێشەری سێکسیی خۆیانەوە پێناسەی بکەن. کە واتە، شێوازی بیر کردنەوەی ئێستایی ئێمە لە مەڕ شووناسی ڕەگەزی یان تەنانەت ڕفتاری سێکسی لە درێژەی زەمەندا زۆر گۆڕانی بە سەردا هاتووە. حەشیمەتی هاوڕەگەزخوازیش هەنگاوی گەورەی ناوە و لە شوێنی گێچەڵ و ئازاردان بەرەو جۆرێک قبووڵکردنی گشتی لە لایەن کەلتووری گشتی پێش کەوتووە.[١]

ناهاوسانان لە هەموو جۆرەکانی خۆیان و لە هەموو سەردەم و سەدەکاندا بەشێک لە کۆمەڵگا بوون. کاتز (١٩٩٥) دەڵێ «پێکهاتەخوازانی کۆمەڵایەتی دەتوانن زۆر دارِشتەی مێژوویی بدۆزنەوە کە تێیاندا کەسەکان پەیوەندییان لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان هەبووە؛ بەڵام تەنیا لە ناوەڕاستەکانی سەدەی نۆزدەهەم بوو کە وشە تایبەتەکان، ناویان لە سەر پۆلێنبەندییە ڕفتارە سێکسییەکان (بە شێوەی دیاریکراو یان هاوڕەگەزخواز یان دیترڕەگەزخواز) نا.» هەروەها ئەو پێی وایە کە «ئەم وشانە یارمەتیدەری دروستبوونی ڕەگەزێتی لە سەردەمی ڕۆژاوای مۆدێرن بوون.»[٢]

---

١. دەیڤید هاڵپرین. How to Do the History of Homosexuality (٢٠٠٢)

٢. کاتز، جانتان نێد (١٩٩٥). The Invention of Heterosexuality. نیۆیۆرک، چاپخانەی پەنگووەن، ل ٤٥

فوکووسی زۆربەی گێڕانەوە مێژووییەکانی ناهاوسانان لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان لە کەلتووری ڕۆژاواییە و دەڵێن ئاراستەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی لە هەموو قۆناغەکاندا، وەک لە درێژەدا ڕوون دەکرێتەوە، هەوراز و نشێوی لەگەڵ بووە.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، زۆرێک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان وابەستەیی زۆری نزیکی سۆزداری نێوان کەسانی هاوڕەگەزیان قبووڵ کرد کە ئەورۆکە وەک پەیوەندیی عاشقانە دەناسرێت. بەڵام ئەو کات، ئەم چەشنە پەیوەندییە دۆستایەتییە بە دەروەستی زۆرەوە دەزانرا (شتێک کە ئێستا زۆرێک لە مێژووناسان پێی دەڵێن «دۆستایەتی عاشقانە»). زۆر کۆمەڵگا و کەلتوور لە هەمبەر پەیوەندی سێکسیی هاوڕەگەزان بەتایبەت لە نێو پیاوان هەڵوێستێکی تەواو ڕوونیان هەیە. لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و لەو وڵاتانەی وا کە خەڵکەکەی شوێنکەوتەی دەمارگرژی مەسیحییەت و ئیسلامن، پەیوەندیی هاوڕەگەزان ڕەت دەکرێتەوە.[٣]

وشەی هاوڕەگەزخواز لە ساڵی ١٨٦٩ دەرکەوت. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیا نەدەزانرا. ئەم هۆگرییە سێکسییە کە تازە قبووڵ کرا بوو، وردە وردە دەرکەوت و لە سەر ئەوە بوو کە ڕاکێشانی

٣. جەکڵ. ئێس، ڤێنزلبێرگێر، جێی (٢٠١٥). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، ٢٠٧. ٢٤١

سێکسیی تاک بۆ تاکی هاوڕەگەزی خۆی دیـوێکی سرووشـتی و نـەگۆڕی کەسایەتی ئەوە.

وەک پێشـــتریش وتــــرا، ئینجیـــل ئاماژەگـــەلێکی ســـنوورداری بـــۆ هاوڕەگەزخوازی هەیە. یەکەمین گەڕانەوە بۆ هاوڕەگەزخوازی لە ئینجیـل لـە دەرکەوتنی ٩: ٢- ٢٤ـە و زۆرێک لە بیرمەندانی مەسیحی لەو باوەڕەدان کە هام، چکۆلەترین کوڕی نووح، بە هۆی کاریگەری شەرابەوە لەگـەڵ بـاوکی خۆی کە خـەوتبوو، کـردەوەی هاوڕەگـەزخوازی لـێ وەشـاوە، ئینجیـل بـە چیرۆکەکانی بەڵێنی کۆن ئێمە لەگەڵ هەندێ لە یەکەمین تابۆکان لـەم بـوارە ئاشنا دەکات. نموونەی ئەم چیرۆک هۆشدارییانە لە سەفەری لاڤیان هاتووە: «ئەگەر پیاوێک لەگەڵ پیاوێکی دیکە، بەو چەشـنەی کـە لەگـەڵ ئافرەتێـک هاوجێیەتی دەکا، هاوجێیەتی بکـا، هـەر دووکیـان تـاوانێکی دزێویـان لـێ وەشاوەتەوە: بێگومان ئەوان دەبێ بە مەرگ سـزا بـدرێن؛ ئۆبـاڵی خۆێنیـان دەبێ لە گەردنی خۆیان بێـت.» و «هـەر بـەم شـێوە، پیـاوانیش پەیوەنـدیی سرووشتی لەگەڵ ژنانیان وەلا نا و بە هەوسەوە بۆ ئەوی تر حەشەریی بوون. پیاوان لەگەڵ پیاوان تووشی کـردەوەی تاوانبارانـە دەبـوون و بـۆ هەڵـەکانیان سـزای تایبـەت دەدران.» لـە کتێبـی دوویـەتی (تثنیـە) ٢٢:٥، هاوشـێوەی ڕەگەزی بەرامبەر جل و بەرگ لە بەرکردن وەک کردەوەیەکی «بێزراو» ئیدانـە دەکرێت.

بە پێچەوانەوە، ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە هەندێ لە وڵاتان و سـەردەمە زەمەنییەکان، بۆ وێنە لە ڕۆما و یۆنانی کۆن، قبووڵکراو بوو. وەک لە دێڕەکانی سـەرەوە هـاتووە، زۆرێـک لـە گێڕانـەوە سـەرەتاییەکانی هاوڕەگـەزخوازی

پیشانیان داوە کە لە زۆرێک لە کەلتوورەکاندا پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ڕێگە پێدراو بوو و لانیکەم لە کۆمەڵگای یۆنان و ڕۆمای کۆن وەک نەریتێک بۆ تێپەڕینی پیاوانی کەم تەمەن سەیری ئەم ڕفتارە کراوە. لە ڕاستیدا، دوو بواری سەرەکیی لێکدانەوە مێژووییەکان سەبارەت بە دیاردەی کۆنی هاوڕەگەزخوازی، کە لە لایەن مێژووناسانەوە توێژینەوەی لە سەر کراوە، هاوڕەگەزخوازی یۆنانی و ڕۆمییە. زیاترین بابەتەکانی پەیوەست بە مێژووی هاوڕەگەزخوازی لە یۆنان و لە ناو فەیلەسووفان و نووسەرانی بەرچاوی وەک ئەفلاتوون، گزنفۆن، پلۆتارخۆس و سەبە لۆسین، شانۆنامەگەلێک لە ئەرەستووفان و بەرهەمی هونەری و جامە یۆنانییەکان بەدی دەکرێت. پڕۆفیسۆر جەیمز بی. دی. یانگ، مامۆستای زمانی بەڵێنی نوێ و ئەدەبیات لە قوتابخانەی زانستی ئایینی وێستێرن لە پۆرتلەند ئۆرگان ـیش ئاماژە بەوە دەکا کە وێدەچێ هاوڕەگەزخوازی پتر لە هەر کەلتوورێکی کۆنی دیکە لە ناو یۆنانیانی کۆندا بە شێوەی بەربڵاو باو بوو بێت. ١ بە وتەی دەروونپزیشک و مێژووناسی ڕەگەزی نۆڕمەن ساسمەن، «بە پێچەوانەی هەوڵی بەربڵاو و خۆوشیارانەی یۆنانییەکان بۆ ڕێزگرتن لە هاوڕەگەزخوازی و خستنە ڕووی وێنەیەکی ئایدیالانە لە هاوڕەگەزخوازی، ڕۆمییەکان تەنیا بە شێوەی ڕاستییەک و بەشێکی حاشاهەڵنەگر لە ژیانی سێکسیی مرۆڤێک

---

١. جەکڵ. ئێس، ڤێنزلبێرگێر، جێی (٢٠١٥). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries.. گۆڤاری هاوڕەگەزخوازی، ٢٠٧. ٢٤١

قبووڵیان کرد.»

لە ڕۆمای کۆن، لەشی گەنجانەی پیاوانە هەمیشە چەقی سەرنجی سێکسیی پیاوان بووە؛ بەڵام لە نێوان پیاوانی بەتەمەنتری سەربەست و کۆیلە یان پیاوە کەم تەمەنەکاندا پەیوەندیگەلێک هەر بووە کە تێیدا کۆیلەکان یان گەنجان دەوری بەرکار (گاندەر)ـیان بووە. هەر هەموو ئیمپڕاتۆران بەدەر لە سزار، خۆشەویستی پیاویان هەبووە. زۆرێک لە ناسراوترین پیاوان لە کۆمەڵگای ڕۆما ئەگەر هاوڕەگەزخواز نەبوون، دووڕەگەزخواز بوون. هاوچەرخانی ژۆلیۆس سزار ئەویان بە پیاوی هەموو ئافرەتان و ژنی هەموو پیاوان دەزانی. لە ئیمپڕاتۆری ڕۆمای ژێر دەسەڵاتی ئاگۆستۆس، یەکەمین هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان تۆمار کرا، پەیوەندی سێکسیی هاوڕەگەزخوازان وەبەر باج کەوت و ئەگەر ڕۆمییەک لە پەیوەندی سێکسی لەگەڵ پیاوێکی دیکە بەرکار بووایە، هاووڵاتی بوونی لێ زەوت دەکرا. زۆرێک لە کەسایەتییە مێژووییەکان لەوانە سووقڕات، لۆرد بایرۆن، ئیدوارڕدی دووهەم و هادرین بە وشەگەلی وەک گەی یان لزباین ناو دەبران. ئەفلاتوون کتێبی میوانی (سەمپۆزیۆن)ـی بڵاو کردەوە کە تێیدا فایدرۆس، ئەرۆکسیماخووس، ئاریستۆفانس و دیکەی بیرمەندانی یۆنانی پێیان وا بوو کە عەشقی نێوان پیاوان باشترین جۆری عەشقە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە پەیوەندی سێکسی لەگەڵ ژنان هەوەسبازانە و بۆ کەڵکخوازییە.

١. ویلیامز، کرێگ ئارتۆر. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity چاپخانەی زانکۆی ئاکسفۆرد. ١٩٩٩.

لە خۆرهەڵاتی ناڤین ئاراستەی ئاسانگرانەی هاوشێوە هەبوو. شای ئێرانی لە سەدەی نۆزدەهەم پێشنیار بە کوڕەکەی دا کە وەرزانە هاوبەشەکانت بگۆڕە؛ بەم شێوە کە لە وەرزی هاوین پیاوانی گەنج و لە زستان ژنان بنبە هاوبەشی سێکسی ئەو. زۆرێک لە شێعرە عاشقانەکانی شاعیرانی سەدەی هەشتەمی بەغدا، ئەبوونەواس و شاعیرانی دیکەی فارس زمان و ئۆردوو بۆ وەسف و پێداهەڵگووتنی کوڕان دەهۆنرانەوە. لە دەقە عیرفانییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست بەتایبەت دەقە سۆفییەکان ڕوون نییە کە ئاخۆ خۆشەویستی بەردەنگ کوڕێکی مێر منداڵە یان خودا و ئەمە دەبێتە داکۆکییەکی نیوە ئایینی بۆ پەیوەندی نێوان پیاوان و کوڕان. ١ لە وڵاتی فارسەکان (ئێرانی ئەوڕۆیی) بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و هۆگری بۆ هاوڕەگەز لە زۆرێک لە شوێنە گشتییەکان لە دەیر و قوتابخانەی زانستە ئایینییەکانەوە بگرە تا دەگاتە مەیخانە، کەمپە سەربازییەکان، گەرماوی گشتی و قاوەخانەکان بە نەرمی نوێنییەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا. لە سەرەتاکانی سەردەمی سەفەویی (1511-1723)، کابارەخانەی پیاوانە (ئەمردخانە) بە شێوەی یاسایی مۆڵەتیان پێ درا بوو و باجیان دەدا. سەرەڕای ئەوەی ئەم هێمایانە لە شاعیرانی قورابخانەی هێندیدا یەکجار زۆرە، شاعیرانی فارس زمانی دیکەش وەکوو سەعدی (١٢٩١)، حافز (١٣٨٩) و جامی (١٤٩٢) کۆمەڵێ شێعریان دەهۆنییەوە کە پڕن لە هێماکانی هۆگری سێکسی بۆ

---

١. گۆڤاری ئێکۆنۆمیست.
www.economist.com/node/21546002 .Straight but narrow

هاوڕەگەز. دوو بابەتی دیکە کـە زیـاتر پشـتیان پـێ دەبەسـترێ، پەیوەنـدی سێکسی بازرگانی لەگەڵ پیاوانی ترەنسی گەنج یان ئەو پیاوانەیـە کـە ڕۆڵـی ترەنس دەگێڕن. ئەم دوو چەشنە پەیوەندییە لە ڕاهێنانی مەعنەوی سـۆفییان و کەچەکەکان (پیاوانی کەم تەمەن کە بە جل و بەرگی ژنانـەوە سـەما دەکـەن) خۆیان دەنوێنن کە کەسەکە هەیمەنەی کـوڕێکی ژیکەڵـە و جـوان وەسـف دەکا بۆ ئەوەی بچێتەوە خەڵسەوە و کەمێک لە جوانی ڕاستەقینە بەدی بکات. ئەورۆکە، ئەم بێچمی هۆگری سێکسییە بۆ کەسی هاوڕەگـەز لـە هەنـدێ لـە کۆمەڵگا مۆدێرن یان ڕۆژاواییەکاندا لە ڕیزبەنـدی هاوڕەگەزخوازیـدا جێـی دەبێتەوە.

لە بەرامبەردا مێـژووی هاوڕەگـەزخوازی لـە وڵاتـی میسـر تـا ڕادەیـەک ناڕوونە؛ چوونکە بەڵگە و دەقێک کە چیرۆکگەلی هەڵگری بابەتی سێکسین هەرگیز ئاماژەیەکی ڕوونیان بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی نەکردووە. بەڵگـە کەڤنەکانی میسر ناڕوونن و هیچکات ڕاشکاوانە نەیانوتووە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز سەرکۆنەکراو یان ڕەت کراوەیە یـان نـا و هـیچ بەڵگەیـەکی کـۆنی میسری نەیوتووە کە بە گوێرەی یاسای سزا هاوڕەگەزخوازی شیاوی سزادانە. لە بەرامبەردا، شرۆڤەی شاعیرانە و گەرم و گـوڕ بـە کـار هێنـراوە. باشـترین نموونەی ناسراوی پەیوەندی مومکینی هاوڕەگـەزخوازی لـە میسـری کـۆن پەیوەندی نێوان دو بەرپرسی پایە بەرز واتە نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپە کـە لە سەردەمی فیرعەون نیۆسەر لە ئیمپراتۆری پێنجەم (٢٤٩٤ - ٢٣٤٥ بـەر

لە زایین) دەژیان.[١]

ئەگەرچی هەموو پیاوێک بنەماڵەیەکی پێکهاتوو لە منداڵ و هاوسەری تایبەت بە خۆی هەبوو، پاش مەرگ ئەوان لە گۆڕێکی ماستابا (mastaba) پێکەوە دەنێژران. زۆر شێوەکاری هەیە دوو پیاو پیشان دەدا کە یەکتریان لە ئامێز گرتووە و لووت بە لووتی یەکترەوە دەنوسێنن. لە وڵاتی میسری کۆن لێککەوتنی لووت هێمای ماچە. هەتا ئەوڕۆکە، میسرناسان، بیرمەندان و مێژووناسان لە سەر شیکاری ئەم شێوەکارییانەی نیان و خاتوو هۆتێپ جیاوازی ڕا و بۆچوونی بنەڕەتیان هەیە. هەندێ لەو بۆچوونەدان کە ئەمە دەرخەری قبووڵ کرانی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزە. دیتران هاودەنگ نین و دەڵێن ئەوان دووانەی پێکەوە نووساون. ئەوەی حاشاهەڵنەگرە ئەوەیە کە لانیکەم نیان خاتوون و خاتوو هۆتێپ چ لە ژیان و چ لە مەرگ پەیوەندییەکی نزیکیان هەبووە.

لە سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، پیاوانێک کە لە ئەوڕووپا بە هۆی هۆگری سێکسییانەوە ڕووبەڕووی ئازار و ئەزییەت بوونەتەوە، زۆریان ڕوویان دەکردە مەراکیش و ساڵانێک بەر لەوەی ڕۆژاوا بتوانێ خەونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان لە مێشکدا پەروەردە بکا، پەیوەندی پیاو لەگەڵ پیاو لە شوێنێکی دوورخراوی سیڤا لە میسر لە درێژەی مەراسیمێکدا بە فەرمی دەناسرا.

---

١. ڕیچارد پارکینسۆن: Desire and Middle Kingdom Literature گۆڤاری کەڤنینە ناسی میسر. ١٩٩٥، بەرگی ٨١

بەر لە قۆناغی ڤیکتۆریا، خەڵک هاوڕەگەزخوازییان بە شووناسێکی جیا نەدەزانی و هەموو جۆرەکانی هۆگری سێکسییان لە چوارچێوەی دیترڕەگەزخوازیدا بەدی دەکرد. هەندێ لە کەلتوورەکان لەو باوەڕەدان کە هەموو کەس هەستی هاوڕەگەزخوازانەیان لە خۆیاندا حەشار داوە. لە بریتانیای سەردەمی ڤیکتۆریا (1837-1901)، کۆمەڵگا بە دەگمەن لە مەڕ چەمکی هاوڕەگەزخوازی دەدوا. بە پێچەوانەی دیکەی وڵاتانی ئەوروپی، ڕۆژنامەکان، یاسا و گۆڤارە پزیشکییەکان لە هەمبەر قسەکردن لە بارەی بابەتێکی تابۆ خۆیان دەبوارد. ئەم نەبوونی زانیارییە لە ڕێگەی ئامرازی پەیوەندی پیشاندەری بارودۆخی مەترسیداری بێ‌هۆگری بۆ ئەم بابەتە و تابۆیەکی ئەستەم بوو هەتا ئەو جێیەی کە کۆی خەڵک نە دەیاندەویست شتێک ببیستن و نە پێویستیان بە زانیاری سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم بابەتە بێگومان کاریگەری ڕاستەخۆی لە سەر بابەتەکانی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری کۆمەڵگا هەبوو. زۆر کەس بە هەڵە پێیان وایە کە بە بڵاو نەکردنەوەی ئەم زانیارییانە لە سەر ئاستی گشتی، بابەتەکە زۆر بە سادەیی فەرامۆش دەکرێت. نیوەی سەدەی بیستەم دەروونناسی سێکسی خرایە ڕوو؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی بەردەوام وەک بابەتێکی تایبەت سەیر دەکرا. سەرەڕای ئەمە، سەردەمی ڤیکتۆریا قۆناغێکی گرینگە لە مێژووی هۆگرییە سێسکییەکاندا؛ سەردەمێک کە تێیدا وشەگەلی مۆدێرن داهێنران کە ئەمڕۆکە بۆ شێوازەکانی بیرکردنەوە و قسەکردن لە مەڕ بابەتگەلی سێکسی ئەوانە بە کار دەبەین.

لە دەیەی ١٨٨٠، سێکسۆلۆژیستگەلی وەکوو ڕیچارد فۆن کرەفت ـ

ئێبینگ و هاولاک ئێلیس بوون بە پێشەنگی زانستێک کە پێباشییە سێکسییەکان شیکاری و پۆلێنبەندی دەکران: ئەوان وشەگەلی وەکوو هاوڕەگەزخوازی، دیترەگەزخوازی و نیمفۆمانیکیان داهێنا.

لە سەر ئاستی ئاکادیمیک، خوێندنەوەی هاوڕەگەزخوازان لە ئەڵمانیا، لە شوێنێک دەستی پێکرد کە ئەم دیاردە لەگەڵ خەبات لە پێناوی بنەبڕکردنی قەدەغە دەوڵەتییەکانی ڕفتارە هاوڕەگەزخوازییەکان بوو. کارڵ هانریش ئۆلریخت، خوێندکاری بواری ماف و ڕۆژنامەوانی ئەڵمانی، پێشەنگی ئەم بوارە بوو. ناوبراو کەسێک بوو کە ناوە بەکار هێنراوەکانی لە گوتاری هاوڕەگەزخوازی داهێنا. ناوبراو بە نووسین سەبارەت بە چەمکی مۆدێڕنی هاوڕەگەزخوازی کۆی گوتاری پەیوەست بە هاوڕەگەزی گۆڕی. ئەورۆکە ئەو وەک ئاڵاهەڵگری بزووتنەوەی مۆدێڕنی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەناسرێت. لە ساڵی ١٨٦٤، وشەی هاوڕەگەزخوازی بۆ یەکەم جار لە نامیلکەیەکی ئەڵمانی هەنگارییایی بە شێوەی چاپکراو دەرکەوت. ئەم نامیلکە لە نووسینی کارڵ ماریا کرەتبنی بوو کە یەکێک بوو لە یەکەمین کەسانێک کە تیۆریی زانستی لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی خستە ڕوو. هەتا ئەو کات، هاوڕەگەزخوازی بە هۆگرییەکی جیاواز سەیر نەدەکرا. بۆچوونی ناوبراو کە هاوڕەگەزخوازی زکماکییە، جیاوازییەکی بنەڕەتی لەگەڵ تیۆرییە پاش و پێشەکان بوو کە هاوڕەگەزخوازی یان «نێربازی»ـیان بە ٢

---

٢. دین، کارۆلین. Sexuality and Modern Western Culture چاپخانەی تواین. نیۆیۆرک، ١٩٩٦. ل ٢٢

گەندەڵییەکی وەدەستهێنراو دەزانی. هیچ کام لەم دوو وشە هەتا بەر لە نیوەی دووهەمی دەیەی ١٨٦٠ بوونیان نەبوو. بێشک، کرەتبنی یەکێک لە چەندین توێژەرێکە کە باوەڕی بە بنیاتی بایۆلۆجی هاوڕەگەزخوازی هەبوو. لە ناو میدیا چاپییەکاندا، نیۆیۆرک تایمز یەکەمین بڵاڤۆکی گرینگ بوو کە وشەی «هاوڕەگەزخوازی» بە کار هێنا.[٣]

بە وتەی داینس و دۆناڵدسۆن (١٩٩٠)، هەر دوو وشە ئەڵمانی بوون و لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم بە وەرگێڕانی «نەخۆشی دەروونی ڕەگەزێتیبێزراو» بەرهەمی ڕیچارد فۆن کرەفت ـ ئێبینگ هاتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە. ناوبراو هەوڵی دا پێڕستێک لە جۆرە جیاوازەکانی ڕفتارە سێکسییەکان ئامادە بکات. لە ساڵە سەرەتاییەکانی سەدەی بیستەم، زۆر کەس هاوڕەگەزخوازییان وەک جۆرێک نانۆرمی دەروونی دەزانی. هەتا ساڵی ١٩٨٦، هاوڕەگەزخوازی بەشێک لە ڕێکاری لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا بوو. بەڵام، وشەی هاوڕەگەزخوازی بەرهەمی سەدەی بیستەمە. کاتز (١٩٩٥) لە کتێبەکەی خۆیدا لە ژێر ناوی داهێنانی دیترڕەگەزخوازی لە مەڕ گۆڕانی وشەی دیترڕەگەزخوازی قسە دەکات. بە گوێرەی وتەی ئەو، ئەم وەشە کەمێ زیاتر لە یەک سەدەیە کە هاتۆتە ناو زمانی ئینگلیزییەوە. ناوبراو سەدەی بیستەم بە «سەدەی دیترڕەگەزخواز» ناو

---

٣. فۆن. بایرن ئار. ئێس. (٢٠٠٠) Homophobia: a history. کتێبەکانی مێترۆپۆلیتن.

٤. ڤین ئار. داین، ستەیفن دۆناڵدسۆن Encyclopedia of Homosexuality چاپخانەی گارلەند. ١٩٩٠.

دەنێت. بە وتەی کاتز لەم سەدەدا «گریمانەی» «دیتری» چەسپا، جێکەوت و بە شێوەیەکی بەربڵاو وەک ئۆرتۆدۆکسی ڕەگەزیی باڵادەست لە هەموو شوێنێکدا بڵاو بۆوە.

«سەرەڕای ئەمە، لە نێوەڕاستی دەیەی ١٩٨٠ هەتا ١٩٦٠، کەلتووری گشتی ئەمریکا لەگەڵ وشەگەلی دیترەگەزخواز و هاوڕەگەزخواز ئاشنا بوو کە واتە نۆڕم و بەهای سێکسیی جیاواز و نوێ دەرکەوت کە تا دەهات بە سەر کۆمەڵەی دیترەگەزخوازان، کە سەرتر لە هاوڕەگەزخواز (لزباین و گەی) سەیر دەکران، زاڵ دەبوو. تاوتوێی گشتی مێژووی بێزاری ڕاشکاوی کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازی و تاراندنی پیشان دەدا کە بە چ توندییەک هاوڕەگەزخوازی ڕەت کراوەتەوە. بۆ وێنە، دادگای ئۆسکار وایڵد بە دواداچوونی یاسایی سەرکەوتووانە لە ژێر بەڵگەی چاکسازی یاسای سزا لە ساڵی ١٨٨٥ بۆ «کردەوەی قێزەونانەی قورس» و دوو ساڵ ئیشی تاقەتپڕووکێن لە زیندان کۆتایی هات. لە وڵاتی برازیل، ئادۆڵفۆ کامینها ڕۆمانە گۆڵمەزییەکەی لە ژێر ناوی *Bom– Crioulo* (پیاوی ڕەشپێست و کوڕی خزمەتکاری پاپۆڕ) کە بابەتی سەرەکییەکەی هاوڕەگەزخوازی و نەتەوە (پیاوی ڕەشپێست قارەمانی چیرۆک) بوو، بڵاو کردەوە. وەرگێڕانی ئینگلیزی ئەی. ئێی لیستێک لەم کتێبە لە ساڵی ١٩٨٢ لە لایەن وەشانخانەی گەی سانشاین چاپ کرا. ئەم ڕۆمانە یەکەم بەرهەمی ئەدەبی گەورە لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بوو کە لە وڵاتی برازیل چاپ دەکرا و یەکێک لە یەکەمین بەرهەمگەلێک بوو کە تێیدا قارەمانی چیرۆک ڕەشپێستێکە. بڵاو بوونەوەی ئەم کتێبە هەرای نایەوە. دەیەی ١٩٠٠ زۆر باش نەبوو. پۆلیسی نیۆیۆرک لە

ڕێکەوتی ٢١ فێبریوێری ساڵی ١٩٠٣ یەکـەمین هێرشـی تۆمـار کـراوی لـە وڵاتی ئەمریکا بۆ سەر گەرماوێکی گشتی گەیەکان لە ژێر نـاوی گـەرماوی هۆتێلی ئاریستۆن ئەنجام دا. بیست و شەش پیاو قۆڵبەست و ١٢ کەسیشیان بە تاوانی نێربازی دادگایی کـران. ٧ پیـاویش بـۆ ٤ هـەتا ٢٠ سـاڵ زینـدان حـوکم دران. ڕادە و سـنووری سـەختگرانەی نـوێ وای کـرد دنیـای نـوێی هەوەسـبازی و ڕەگـەزێتی کـەمتر پـۆلی مـۆڕف (فرەگـۆڕان) بێـت. پـارتی کرێکـارانی ئـەڵمانی سووسـیال ناسـیۆنالیزم گرووپـە هاوڕەگـەزخوازەکانی قەدەغە کرد. لە ئەڵمانی نـازی، هاوڕەگـەزخوازان بـەرەو کەمپـەکانی مـەرگ دەنێردران. لە کاتی هاڵۆکاست، ١٠٠ هەزار پیاوی گـەی قۆڵبەسـت کـران و نێوان ٥ بۆ ١٥ هەزار پیاوی هاوڕەگەزخواز لە کەمپەکانی مەرگی نازییەکانـدا گیانیان لە دەست دا. لە کاتی مەک کارتی کاتێک جادووگـەران ڕاو دەنـران، ١٩٠ کەس لە وڵاتی ئەمریکا بە هۆی هۆگری سێکسیی خۆیانەوە دەرکران و ئەمە دەستپێکێک بوو بۆ ئەوەی دواتـر نـاوی نـرا ترسـی لۆنـدێر ـ ڕاونـانی جادووگەران و دەرکردنی بە لێشاوی گەیەکان لە دەیـەی ٥٠ –. ئـەم جووڵـە هاوتەریب لەگـەڵ شـەڕی دژ بـە کۆمۆنیسـت ڕووی دا کـە دەبوونـە مـەک کارتیزم و ترسی سووری دووهەمی بنەماڵە. سیناتۆر مەک کارتی سوور بـوو لە سەر ئەوەی کە هاوڕەگەزخوازان و لزباینەکان حەڕەشە بۆ سـەر ئاسایشـی نیشتمانی ئامریکا و لایەنگرانی کۆمۆنیزم بوون و هەر ئەمەش وای کـرد کـە ئەوانی لە ئیشە دەوڵەتییەکان دەرکرد.[٥]

---

٥. جانسۆن، دەیڤید کی. (٢٠٠٤) The Lavender Scare چاپخانەی زانکۆی شیکاگۆ.

ئەم کاردانەوە توندە کۆمەڵایەتییە کە بە قەدەغەبوونی خواردنەوەی کحوڵ لە ئامریکا دەستی پێکرد هەتا دەیەی ٥٠ درێژەی کێشا. چالاکییە ژێرزەوینییەکانی ناهاوسانان هەڵوەشێنراوە، شانۆ و فیلمەکان سەنسۆر دەکران و کۆمەڵێ یاسا و ڕێسا دابەزێنران بۆ ئەوەی نەهێڵن هاوڕەگەزخوازان لە ڕیستۆڕانت، بار و یانەکاندا میوانداری بکرێن یان تەنانەت ئیش بکەن. هەتا ساڵی ١٩٧٠، سێرڤی خواردنەوەی کحوڵی لە شاری نیۆیۆرک بۆ کەسێک کە دیار بوو هاوڕەگەزخوازە، نایاسایی بوو. لە ماوەی شەڕی سارد، سیاسەتە پۆلیسییەکانی دژ بە گەی توندتر بوون. پۆلیسی خۆجێی هۆشداری دا کە هاوڕەگەزخوازان حەرەشە لە منداڵانی وڵات دەکەن.

لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم، شارە ئەورووپایی و ئامریکاییەکان بوون بە ناوەندی کۆبوونەوە ئاڵۆزەکانی هۆگرییە سێکسییە جۆراوجۆرەکان، شوێنێک کە کەسەکان بە هۆگری سێکسیی جۆراوجۆرەوە سنوورەکانی چین، نەتەوە، ڕەگەز و تەمەنیان دەبەزاند، شوێنێک کە ناوەندێک بوو بۆ پێگەیاندنی شووناس. دەستبەجێ پاش جەنگی جیهانی دووهەم، هاوڕەگەزخوازی دەرکەوت و وەک پرسێکی گشتی بە توندی خۆی جێگیر کرد. ڤیکس (١٩٨٨) لە یەکێک[٦] لە گێڕانەوەکانی خۆیدا دەڵێ: «لە کاتی جەنگی جیهانی دووهەم، پەرەسەندنی ئەم وردە کەلتوورانە سەرسامهێنەر بووە و یەکێک لە قارەمانانی دوور لە زەینی ئەم بزاڤە بەربڵاوە، گەشەی باری

٦. ئەیوو کاسافسکی سیدۆڤیک Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل ٨٣ - ٩٦.

گەیەکانە.» کۆمەڵە باری گەیەکان کە لە نێوان سەرەتاکان و هەتا نیوەی سەدەی بیستەم دەست بە کار بوون، بوون بە تایبەتمەندی زۆرێک لە شارەکانی ئەمریکا و شوێنی کۆبوونەوەی ئەو کەسانە بوون کە هەڵوەدای چاوپێکەوتن لەگەڵ پارتنێرەکانی خۆیان بوون، دەیانویست پۆشین و ڕفتاری ڕەگەزێتی دڵخوازی خۆیان هەبێ یان تەنیا هەڵوەدای هەڵسووکەوتکردن لەگەڵ کەسانی هاوبیری خۆیان لە بوارەکانی دیکە بوون.

٧. ڤیکس. جێفری. Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities ڕاتلێج و کەگان پاڤڵ. لەندەن. ١٩٨٨. ل ١٩٢.

شۆڕشەکانی ستۆن واڵ

ئەوڕۆکە زۆر کەس لەو بۆچوونەدان کە بزاڤی گەیەکان بە شۆڕشەکانی ستۆن واڵ (Stone Wall) لە ساڵی ١٩٦٩ دەستی پێکرد. بێ‌گومان، شۆڕشـەکانی ستۆن واڵ کە سـتۆن واڵـی تەنهاشـی پـێ دەڵـێن خـاڵی سـەرنجڕاکێش لـە مافـەکانی ناهاوسـانان بـوون؛ چوونکـە ئـەم شۆڕشـە بـوو بـە هـەوێنی لـە دایکبوونی بزووتنەوەی نێونەتەوەیی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز.

بەر لـە کۆتـایی هـاتنی سـەدە، لـە زۆرێـک لـە گـەورە شـارەکانی وەک نیۆیۆرک، گەیەکان بـوونێکی زەق و تۆخیـان هـەبوو. لـە چەنـدین گـەڕەکی نیۆیۆرک، هاوڕەگەزخوازان خـاوەن سـنووری خۆیـان بـوون و زۆرێـک لـە ناوەندە بازرگانییەکان بە تەنیا یـان زیـاتر خزمەتگوزارییـەکانیان پێشکەشـی هاوڕەگـەزخوازان دەکـرد. لـە سـاڵی ١٩٦٩ داخـوازی دەسـت پێ‌کردنـی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە لە نیۆیـۆرک (و لـە ڕاسـتیدا لـە هـەموو ناوەنـدە شارییەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکان) کردەوەیەکی نایاسـایی بـوو. کـە واتـە باری گەیەکان داڵدەگەلێک بوون بۆ پیـاوانی گـەی، لزبـاین و دیکـەی ئـەو کەسانەی کە لە ڕووی هۆگری سێکسـییەوە گومانـاوی بـوون. لـەوێ ئـەوان دەیانتوانی بە شاراوە و لە ئارامییەکی ڕێژەیی بە دوور لە ڕەنج و ئازاری گشتی پێکەوە لە پەیوەندیدا بن. پێویست بە وتن ناکا کە ئـەم ئارامییـە ڕێژەییـە زۆر جار بە ئازاری بەردەوامی پۆلیس تووشی کێشە دەبوو. شوێنی کۆبوونـەوەی ناسراوی تر بۆ ناهاوسانان گەنج، بارێک بە ناوی ستۆن واڵ ئین لە شـەقامی

کریستۆفێر لە گرینڤیچ ویڵج کە بـارێکی تاریـک، نـاقۆڵا و قـەرەباڵغ بـوو و وەک دەڵێن بە بێ مۆڵەتی سێرڤی خواردنەوەی کحۆل ئیشی دەکرد.

لە کاتژمێرە سەرەتاییەکانی ڕۆژی شەممەی ٢٨ـــی جـوونی ١٩٦٩، نـۆ پۆلیس هاتنە ناو ستۆن واڵ ئین (Stone Wall Inn) و کار بـە دەسـتانیان بـە تاوانی فرۆشتنی کحۆلی بێ مۆڵەت قۆڵبەست کرد و دەستیان کرد بە لێدانی مشتەرییەکان و باریان چۆڵ کرد. یاسای سـزای نیۆیـۆرک قۆڵبەسـتکردنی هەر کەس کە لانیکەم سێ دەست جلی یەکسان لەگەڵ ڕەگەزێتی خـۆی لـە بەر نەکردبوو، بە ڕێگە پێدراو دەزانی؛ کە واتە بە پێی ئـەم یاسـایە، چەنـدین کەسیان قۆڵبەست کرد. ئەمە سێیەمین هێرشی هاوشێوە بۆ باری گەیەکان لـە ویڵج لە ماوەیەکی زەمەنی کورت بوو. ئینجـا ئـەوەی چـاوەڕوانی نـەدەکرا، ڕووی دا. لە بری ئەوەی کە خەڵک وەک خوویەک هەمیشە لـە دەرەوەی بـار کۆ ببنەوە، ئەم جارەیان نە پاشەکشـێیان کـرد و نـە پەرتـەوازە بـوون. لەگـەڵ ئەوەی جەماوەرەکە سەیری مشتەرییەکانیان دەکرد کە بـە زۆرەملـێ دەخرانـە ناو وەنی پۆلیسەوە، تووڕەیی گشتی بزوا. خەڵک گاڵتەیان بە پۆلیس دەکرد و تێیان دەسرەواندن و ئینجا دەستیان کرد بـە برنگـەکردنی بـەتڵ و زبـڵ. ئـەم هەواڵە دەم بە دەم لە سەرتاسەری گرینڤیچ ویڵج و لە سەرتاسەری شار بڵاو بۆوە و سەدان گەی و لزباین، ڕەشپێستەکان، سپی پێستەکان، ئیسپانییەکان و بە شێوەی گشتی چینی کرێکار لە گەڕەکی کریستۆفێر لە دەوروبەری سـتۆن واڵ ئین کۆ بوونەوە بۆ ئەوەی بێنە پاڵ ئەم شەڕە. پۆلیسەکان کـە تەنانـەت لـە تاقمی گەورەتری گەیەکاندا بە ڕفتارێکی بەرکارانە ڕاهـاتبوون، داوای هێـزی یارمەتیان کرد و لە ناو باردا پەنایان گـرت؛ لـە کاتێکـدا کـە حەشـیمەتێکی

٤٠٠ کەسی خەریکی شۆڕش بوون، ئەو گێڕەوەرانەی وا پۆلیس بـۆ ڕێگـری لە چوونی کەسەکان بۆ ناو بار دایانی نابوو، چەندین جار شکا و بار ئـاوری تێبەر درا. هێزە یارمەتییەکانی پۆلیس کاتی خۆی فریـا کـەوتن و ئاورەکـەیان کوژاندەوە و لە کۆتاییدا توانیان بڵاوە بە خەڵکەکە بکەن. ئێستا پۆلیس خاوەن هێزی یارمەتی پشـکنینی تـاکتیکی (TPF) بـوو کـە گرووپـی لێـدەری دژە شۆڕش بوو و بە شێوەی تایبەت بۆ بڵاوە پێکردنی کەسانی دژبەری جـەنگی ڤییەتنام مەشقی بینیبوو. کۆمەڵێ تێهەڵچوونی توانداژۆیانەی نێوان پـۆلیس و چالاکڤانانی مافەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بۆ ماوەی پێنج ڕۆژی بەردەوام لە دەرەوەی ستۆن واڵ ئین درێژەی کێشا.

میراتی ستۆن واڵ

تێهەڵچوونی چاوەڕوان نەکراو ئەو جۆرەی کە لـە چوارچێـوەی بزووتنـەوەی فێمێنیستی و مافە شارۆمەندییەکان ڕووی دا، بوو بە هێزێکی ئەنگێزەبەخش. هەندێ لە مێژووناسان ئەم ڕاپەڕینـەیان بـە نارەزایەتییـەکی خۆڕسـک دژ بـە ئازاری بەردەوامی پۆلیس و هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی وەسف کرد کە هـەموو جۆرە کەمینە سێکسییەکان لە دەیـەی ٦٠ ڕووبـەڕووی دەبوونـەوە. سـەرەڕای ئەوەی گرووپەکانی گەی خۆپیشاندانی تریشیان ئەنجام دا، ڕەنگـە ڕووداوی ستۆن واڵ ئین یەکەمین جارێک بوو کە کەسـانی ناهاوسـان تێیـدا بایـەخی یەکگرتنیان لە پێناو ئایدیالێکی هاوبەش بـۆ دەرکـەوت. زۆر زوو سـتۆن واڵ بوو بە هێمای خۆڕاگری لە هەمبەر هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی و سیاسی کە لە مـاوەی دەیـەکانی دواتـردا بـوو بـە ئیلهامبەخشـی یـەکێتی نێـوان گرووپـە هاوڕەگەزخوازەکان. ئەکتیڤایەتی گەیەکان لە دوای شۆڕشەکانی ستۆن واڵ لە شاری نیۆیۆرک لە سـاڵی ١٩٦٩ (دابڕمـەن، ١٩٩٤) وای کـرد کـە کەمینـە سێکسـییەکان زیـاتر ببینـرێن و وتـووێژی زێـدەتری کارناسـانی بـواری تەندروستی دەروون لـە بـواری توێژینـەوە لـە مـەڕ هـۆگری سێکسـی لـێ کەوتەوە. سەرباری ئەوەی ناتوانین بڵێین شۆڕشەکانی ستۆن واڵ ئاخێزگـەی بزووتنەوەی مافەکانی گەی بووە، ئەم ڕووداوە بووە کاتالیزێرێک بۆ نەوەیەکی نـوێ لـە ئەکتیڤایـەتی سیاسـی. ئـەوەی کەمـە کەمـە خـۆی دەردەخسـت، شووناسـێکی قبـووڵکراوی نـوێ لـە هـۆگری سێکسـی بـوو کـە ڕاکێشـانی سێکسیی کەسێک بـۆ هاوڕەگـەزی خـۆی وەک ڕەهەنـدێکی سرووشـتی و نەگۆڕی کەسایەتی ئەو سەیر کرد.

ناهاوسانان لە ئەدەبیات

ناهاوسانان لە سەردەمی ڤیکتۆریا، کاتێک کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە کۆمەڵگا ئەورووپی و ئامریکییەکاندا بوو بە کارێکی تاوانبارانە، شتێکی ئەوتۆ لە مەڕ ناهاوسانان نەنووسرا بوو. ئایدیای شێوازی ژیانی لادەرانەی گەی لەم دارشتە مێژووییەدا دەرکەوت. بەر لە سەردەمی ڤیکتۆریا، خەڵک هاوڕەگەزخوازییان بە لاوە شووناسێکی جیا نەبوو، بەڵکوو وەک ئارەزوویەکی سێکسی سەیریان دەکرد کە لە چوارچێوەی دیترڕەگەزخوازیدا ئیش دەکات. هەندێ لە کەلتوورەکان پێیان وا بوو کە هەموو کەس هەستی سێکسی بۆ هاوڕەگەزی لە خۆدا حەشار داوە.

پرسەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان هەمیشە لە ڕۆمان، ئەو ڕۆمانانی وا دەکرێنە فیلم، کتێبی مێژوویی و توێژینەوەی پەیوەست بە مافە کۆمەڵایەتی و هاووڵاتییەکان، توێژینەوەی زانستی و ئەو ئەدەبیاتە سنووردارەی کە لە مەڕ ناهاوسانانە، بینراون. لە درێژەدا چاوێکی گشتی دەخشێنین بەو ئەدەبیاتەی کە تێیدا پێداگری لە سەر گێڕانەوەی ناهاوسانی کراوە.

ڕۆمانەکان

ڕۆمانی دوو کوڕ، کاتی مەڵیٚ‌کردن بەرهەمی جیمی ئۆنیل، چیرۆکێکی عاشقانەی بەتینە لە مەڕ دوو کوڕی مێرمنداڵ و تێهەڵچوونیان لەگەڵ پیاوێکی بەتەمەنتر لە ناوەڕاستی جەژنی پاکی ساڵی ١٩١٦ لە دۆبلین.

شاری شەو بەرهەمی جان ڕۆکی، ڕۆمانێکە لە بارەی لەشفرۆشانی سەر شەقامەکانی گەی لە دەیە ٥٠ و ژیانی نەبینراو بەرهەمی ئێی. لین هەریس دۆزینەوە سێکسییەکانی خوێندکارێکی مافی ئامریکی - ئافریقی شی دەکاتەوە.

ئەدەبیاتی لزباین پڕە لە هێما ئاشناکانی ئەشکەنجەیەکی دڵتەزێن. گوتاری هاوڕەگەزخوازی ژنان لە بەرهەمی کلاسیک (چاڵی تەنهایی ڕادکڵیۆف هاڵ)دا خۆی نواند کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٩٢٨ بڵاو بۆوە. وێنەی کلاسیکەکەی لە عەشقی دوو ئافرەتی هاوڕەگەزخواز ئاماژەیەکی دیاریکراو بوو بۆ سەر ژیانی خۆی. کتێبەکە دەستبەجیٚ پاش بڵاو بوونەوە قەدەغە کرا و تا ڕادەیەک پیشە ئەدەبییەکەی لە ناو برد. بەرهەمی ژانێت وینتێرسۆن لە ژێر ناوی پڕتەقاڵەکان تەنیا میوەکان نین بەسەرهاتی وشیاربوونەوەی سێکسیی ئافرەتێکی گەنجە. ئەم کتێبە بوو بە براوەی خەڵاتی یەکەمی وایتبۆڕد.

لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم، یاداشتە ڕۆژانەکانی ئێن لیستێر چاپ کرا کە خەزێنەیەکی دەوڵەمەند لە مێژووی کۆمەڵایەتی لزبابینەکانە. کتێب گێڕانەوەیەکە لە ژیانی ڕاستەقینەی ئێن لیستێر لە سێکس‌کردن لەگەڵ ئافرەتان. ئێن لیستێر خەڵکی شیبدێن هاڵ بوو (١٧٩١ - ١٨٤٠) و ژنێکی

زیـرەک، کـارخولقێن و لـە بـاری کۆمەڵایەتییـەوە دەسـەڵاتخواز بـوو کـە تێدەکۆشا سەرتر لە ڕەچەڵەکی بنەماڵەیدا کە زۆریش ڕەسەن نـەبوو، پێگـەی خۆی جێگیر بکات. کاتێ مامە جەیمزی ئێن لە ساڵی ١٨٢٦ مرد، ئێن بـوو بە مێراتگری شیبدێن لە نزیک هالیفاکس لە یۆرکشایێر. نـاوبراو ژنێکـی بـۆ خۆی دەستنیشان کرد بۆ ئـەوەی جەسـتە و سـامانەکەی لەگـەڵ ئـەو بـەش بکات. ئەم کارە سەربەخۆیی و کۆنترۆڵی ئەو بە سەر داراییەکەی پیشـان دا. ئـەم گێڕانـەوە کـە بـە شـێوەی یادداشـتی ڕۆژانـە هـاتووە، بـۆ شـیکاری و خەیاڵپەروەری زۆر شت دەخاتە ئەستۆی وێناگەری خوێنەر خـۆی. نـاوبراو لە شیکاری ڕاشکاوی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە خۆی بووارد و لە بەرامبـەردا بە کەڵک وەرگرتن لە وشەی «ماچ کردن» واتایەکی زۆر سەرتر لە کـردەوەی ماچکردنی خستە ڕوو. یاداشتە ڕۆژانەکانی ئێن لە چـوار ملیـۆن وشـە پێـک هاتووە و بە زمانێکی کۆددارانە نووسراوە کە ئاوێتەیەک بوو لە یۆنانی کـۆن و قەدەر. ئەم یادداشتانە لە دەیەی ٣٠ کۆدەکانی کرانەوە. ئەمە ئەوە پیشـان دەدا کە لە سەدەی هەژدەهەم، ئەدەبیات زۆر بۆ هاوڕەگەزخوازی کراوە نەبوو.

بە پێچەوانـەی هاوڕەگـەزخوازی، گوتـاری دووڕەگـەزخوازی سـەرەڕای ئەوەی لە سەرەتاکانی سەدەی نۆزدەهەم و کۆتاییـەکانی سـەدەی هەژدەهـەم دەبینرا، هەر وا سنووردار بوو. وڵامـی تـۆزاوی یەکـەمین ڕۆمـانی ڕۆزامۆنـد لیمەن لە سـاڵی ١٩٢٧ گرینگییـەکی زۆری هـەبوو؛ چوونکـە پیشـاندەری ڕووانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان لەو کاتـدا بـوو. بەرهـەمی جـەیمز باڵدڤین لە ساڵی ١٩٥٦ لە ژێـر نـاوی ژووری جیڤـانی لـە چیرۆکێکـدا لـە بارەی پیاوێکی ئامریکی دانیشتووی پاریسە، دو بابـەتی هاوڕەگـەزخوازی و

دووڕەگــەزخوازی دەخاتــە ڕوو. چیرۆکــی هەســتی پیاوێــک و پەیوەنــدیی ئاشقانەی پڕ لە ژانی ئەو لەگەڵ کار بە دەستی بارێکی ئیتالیـایی دەگێڕێتـەوە کە ناوی جیڤانییە و لە بارێکی گەی پاریسی ئەوی ناسیوە. هـەر بـەم شـێوە. ڕەنگی مۆر بەرهەمی ئالیس واکێر چیرۆکی تاڵی ئافرەتێکی گـەنج بـە نـاوی سیسیل لە دەیەی ٣٠ و عەشقی ئەو بەرامبەر بە ژنێکی دیکە دەگێڕێتەوە.

زۆرن ئەو ڕۆمانانـەی وا ڕێگـەی دژوار و پـڕ لـە چەرمەسـەری لـە پیـاو بوونەوە بۆ ئافرەت و بە پێچەوانە پیشـان دەدەن. ئۆڕلانـدۆ، ژیاننامەیەکـە لـە نووسینی ڤیرجینیا وۆڵف، کە یەکێک لە کەسـایەتییە ئەدەبییـە پێشـڕەوەکانی سەردەمی مۆدێرن و زۆر بەڕێزی سەدەی بیستەمە، سەبارەت بـە شـاعیرێکە کە لە پیاوەوە دەبێتە ئافرەت و چەندین سەدە دەژی. میدڵ سێکس بەرهـەمی جێفری یوجیندز و براوەی خـەڵاتی پـۆلیتێرز لـە بـارەی شـاعیرێکە کـە بـە شێوەی بایۆلۆژیک دوو جار لە دایک بووە؛ جارێکیان بە شێوەی کچ و دواتر بە هۆی نەشتەرگەرییەوە بە شێوەی کـوڕ لـە دایـک دەبێـت. کۆمەڵـە کتێبـی پێکـەنینی لاڤ و ڕۆکتێـز (Love and Rockets 1981 - 1996) بـە شـێوەی وردبینانە پەیوەندی دووڕەگەزخوازی تاوتوێ دەکا و ڕەنگ و مانایەکی جوان بەم وشە دەبەخشـێت. کڕیـزی کـەت (١٩١٣ - ١٩٤٤)، کچـانی ونبـووی ئەلەن مۆر (١٩٩١ - ٢٠٠٦). نامۆکان لـە بەهەشـت تێـری مـۆر (١٩٩٣ - ٢٠٠٧) چەنـدین کەسـایەتی دووڕەگـەزخواز لـە خـۆ دەگـرن. کەسـایەتی سێکسـی بەرهـەمی کامیـل پاگلیـا (١٩٩٠)ـــیش پێشـینەی شـاراوەی لـە ڕابردووی دووڕەگەزخوازی خستە ڕوو.

ڕۆمانگەلی سەبارەت بە ناهاوسانان کە کراون بە فیلم

لە ساڵی ١٩٣٤، شانۆی ئامریکی لیلیان هێلمەن، کـاتژمێری منـداڵان، کە دواتر فیلمێکی زۆر پەسنبزوێنی لێ ساز کـرا، چیرۆکـی کچۆڵەیـەکی بەدفەڕ دەگێڕێتەوە کە تۆمەتی هاوڕەگەزخوازبوون دەخاتە پاڵ دوو مامۆستای قوتابخانەی شەوانە. لە ساڵی ١٩٩٧، لە کۆمەڵـە قـەدپاڵی نزیـک دەتـوانین ئاماژە بکەین بە چیرۆکی کوێستانی بڕۆکەبک لە نووسینی ئانی پڕۆلکس کە وەک شاکاری ئـەو دەناسـرێ و چیرۆکـی دوو پیـاوە کـە لـە هاوینێکـدا بـە هاوبەشبوونی خێوەتێک لەگەڵ یەکتر، هۆگری یـەکتر دەبـن. دواتـر فیلمـی درامی ڕۆمانسی ڕۆژاوایی بە دەرهێنەرایەتی ئانگ لی بـە پێـی ئـەم چیرۆکـە بەرهەم دێت. مۆریس بەرهەمی ئـەی. ئـێم. فاسـتێر چیرۆکـی عەشـقی دوو هاوڕەگەزخوازە کە لە سەرەتاکانی سـەدەی بیسـتەمی ئینگلتـەرا ڕوو دەدات.

فاستێر بە نیاز نەبوو لە کاتی ژیانی خۆیدا بەرهەمەکەی چاپ بکـا و پێـی وا بوو کتێبەکە بڵاو نابێتەوە. دواتر کە ئەم ڕۆمانە بڵاو بۆوە، لە فیلمێکدا کەڵکی لێ وەرگیرا.

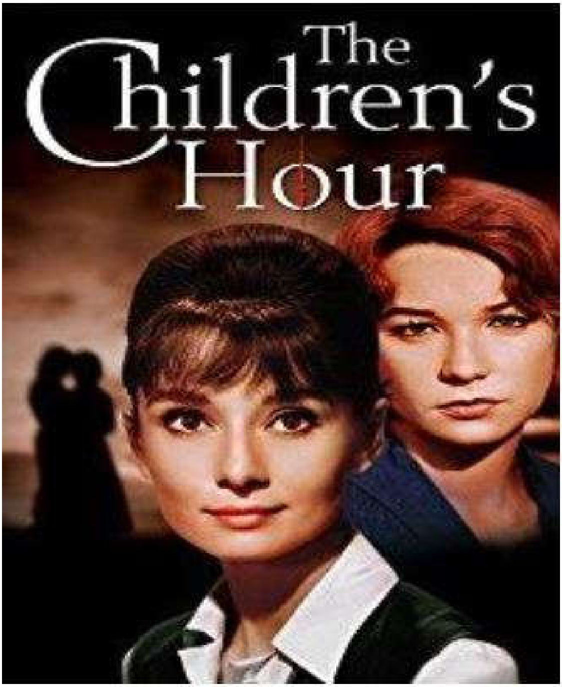

شانۆنامەی نیمچە ژیاننامەی تاڕڵ ئالۆڤین مەک کارنی لە ژێر نـاوی لـە ژێر تریفەی مانەگەشەو، کوڕە ڕەشـەکان خـەمگینن بـوو بـە فیلمێکـی درام سەبارەت بە شووناس و هاوڕەگەزخوازی لە ژێر نـاوی «تریفـە». تریفـە لـە ساڵی ٢٠١٦، خەڵاتی باشترین فیلمی ئۆسکاری وەرگرت.

خاڵی گرینگ ئەوەیە کە کێ هـۆگری لزباینـەکان بـێ، چ بـۆ گەیـەکان، دووڕەگەزخوازان یان تڕەنسەکان، ئەدەبیاتی سەبارەت بە هەموو ئەم هـۆگریی

و شووناسە ڕەگەزییە جۆراوجۆرانە نـاوەڕۆکی سـەرەکی یەکسـانیان لـە خـۆ گرتووە: تەنیایی، ترس، دەرکران، گۆشەگیری، ئەستەمبوونی خۆ دەربـڕین و لە خۆ بێزار بوون.

دوورنومای مێژوویی

مایکڵ فۆکاڵت (١٩٨١) لە لێکۆڵینەوەکانیدا هۆگری سێکسی لە دوورنومای مێژوویی لە سەردەمی یۆنانی کۆنەوە هەتا سەردەمی مـۆدێڕن شـی کـردەوە. ناوبراو ڕاشکاوانە دەڵێ هۆگری سێکسی بە درێژایی زەمەن و شوێن گـۆڕانی بە سەر دێ و ئەوە وەبیر دێنێتەوە کە «سەرەڕای ئەوەی ڕفتاری سێکسییانە لـە کۆمەڵگا کەڤنەکاندا هاوشێوەی هـەر ئـەو شـتەیە کـە ئەوڕۆکـە لـە ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازانە / دیترڕەگەزخوازاندا دەیبینین، ئەم وشـانە لەگـەڵ کۆمـەڵگا کۆنەکاندا هاوئاراستە نین. بۆ وێنە، یۆنانیانی کۆن وشە یان چەمکگـەلێکیان نــەبوو کــە لەگــەڵ دوو جەمســەرێتی هاوچــەرخی «هاوڕەگــەزخواز» و «دیترڕەگەزخواز» هاوئاهەنگ بێ کە واتە ناتوانین ڕێک لەم دارشتە مێژوییـە جیاوازەدا وشە مۆدێڕنەکان بگۆزینەوە. » بـە گشـتی هـەموو ئـەم شوناسـە[٨] ڕەگەزییانە بەشێک بوون لە مێژوو و لە هەموو کەلتوورەکاندا بوونیان هەبووە، ئەگەرچی لەوانەیە بە ناوی ناهاوسان دیاری نەکرا بێت.

---

٨. فۆکاڵت، ئیم (١٩٨١). The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction لەندەن، پلیکان

توێژینەوە زانستییەکان

ئەم پێداچوونەوە بە ئەدەبیاتە ئەوە پیشان دەدا کە زۆر توێژینەوە ئەنجام دراون بۆ ئەوەی دەریبخەن کە ئاراستەکانی هاوڕەگەزخوازی دەتوانن بە گوێرەی زۆر فاکتەری وەک تایبەتمەندی حەشیمەتناسانانە، بگۆڕە کەسایەتی و پەیوەندی و باوەڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان جیاواز بن.

کاری توێژینەوەیی ئیلیاسۆن (١٩٩٧) و هێرک (٢٠٠٢)[٩] پیشانی دەدەن کە ڕوانگەی پەیوەست بە دووڕەگەزخوازان زۆر جار تێکەڵ بە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازان بووە. کە واتە لە مەڕ ڕوانگەی دیترڕەگەزخوازان بۆ پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لێکۆڵینەوەی زۆر سنووردار ئەنجام دراوە. هەروەها ئەم باوەڕە هەیە کە هەستی ژنانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە دووڕەگەزخوازان پتر لە پیاوانی دیترڕەگەزخواز ئەرێنین و ژنانی دووڕەگەزخواز لە پیاوانی دووڕەگەزخواز سەرتر سەیر دەکرێن. توێژینەوەکان ئەوە دەردەخەن کە کەسانی دیترڕەگەزخواز سەبارەت بە پەسندبوونی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و گەیشتنی پیاوان و ژنانی هاوڕەگەزخواز بە ماف و ئازادی یەکسانی مەدەنی دو ڕای جیاوازیان هەیە. لە ساڵی ٢٠٠١، گۆڤاری تایم هەندێ بەڵگەی ڕوون کردەوە کە

٩. ئێلیاسۆن ئێم. جی. (١٩٩٧). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.

ئەنجامەکانی ساڵی ١٩٩٥ پشت ڕاست کردەوە، داکۆکی لە تیۆرییەک دەکەن کە بە پێی ئەوە «جینەکانی گەی» لەوانەیە پێشتر پیاوان بۆ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ئامادە بکەن.

هەر بۆ ئەم مەبەستە، توێژینەوەیەکی نوێ لە زانکۆی کالیفۆڕنیا ئەنجام درا و لە دانیشتنی ساڵانەی ئەنجومەنی ژنێتیکی مرۆیی ئەمریکا لە بالتیمۆر خرایە ڕوو کە ئیدعا دەکات لەوانەیە هاوڕەگەزخوازی لە ژێر کاریگەری فاکتەرە ژینگەییەکانی قۆناغی منداڵی بەدی بێت. ئەم ئیدعایە پاش ئەوە بوو کە بیرمەندان بۆیان دەرکەوت ئەو گۆڕانکارییە ژنێتیکییانەی کە پاش لە دایکبوون ڕوو دەدات، دەتوانن دیاری بکەن کە ئایا پیاوێک هاوڕەگەزخوازە یان دیترەگەزخواز. لێکۆڵینەوە لە سەر دووانە کوڕەکان دەریدەخات کە کاریگەریی ژنێتیکی / ژینگەیی و گۆڕانکارییە کیمیاییەکانی ژنۆمی مرۆڤ کە بە بێ گۆڕانی زنجیرەی DNA، چالاکیی ژێنەکان دەگۆڕێ، دەتوانێ کاریگەرییەکی فرەی لە سەر هۆگری سێکسی هەبێت.

مافە شارۆمەندییەکان

زۆر بەرهەمی ئەدەبی لە ڕوانگەی نایەکسانی کۆمەڵایـەتی و شـارۆمەندی و گەشەی ناهاوسانییەوە بابەتی ناهاوسانانیان تاوتوێ کردووە. بۆ وێنـە، چـان (٢٠٠٢) پیشانی دەدا کە چۆن لـە چـاو دیترەگـەزخوازان، ناهاوسـانان لـە هۆنگ کۆنگ ڕفتاری نایەکسانیان لەگەڵدا دەکرێت. ٠
هەر بەم شێوە، ئۆچـا تێدەکۆشێ توێژینەوەیەک لە مەڕ پیشەی سێکسی لـە وڵاتـی تایلەنـد و ئـەم بابەتە ئەنجام بدا کە کـە چـۆن ئاراسـتە و ڕفتـاری نـوێ لـە وڵاتـی تایلەنـد خەریکە دەردەکەوێت. ناهاوسـانی لـە تایلەنـد پێویسـتی بـە لێکۆڵینـەوە و توێژینەوەی زیاترە. سیراج (٢٠١٢) ئەم خاڵە شرۆڤە دەکا کـە چـۆن ئـایینی ئیسلام دەبێتە هۆی ڕەنج و ئازاری لزباینە موسڵمانەکان. ١

یەکێتی ئازادی شارۆمەندێتی ئامریکا (ACLU) هەمیشە لـە دادگاکانـدا زۆر چـالاک بـووە بـۆ ئـەوەی دەسـتەبەری مافـەکانی ناهاوسـانان بکـات.

---

١٠. چان، فیل سی. دابلیۆ

The lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations’ .

بڵاڤۆکی نێونەتەوەیی مافەکانی مرۆڤ. ژمارە ٦.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347

١١. سیراج، عاسفە (٢٠١٢)

I don’t want to taint the name of Islam”: the influence of religion on the lives of Muslim lesbians.

بڵاڤۆکی توێژینەوەی لزباین. بەرگی ١٦.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268

گۆڤاری ئەو یەکێتییە لە ژێر ناوی STAND ڕاپۆرتێکی ترسناکی سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی گەی لە سەر ئاستی هەموو دنیا بڵاو کردەوە: باشترین و خراپترین وڵاتان لە ڕووی یەکسانییەوە. جارد پۆلیس (Jared Polis) ڕێکخراوێکە کە بۆ وەستاندنی هەموو بێچم و شێوازەکانی هەڵواردن و هاوئاراستەکردنی یاسا لەگەڵ بەها گونجاوەکانی سەردەم، خۆی بە پابەند دەزانێت. لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠١٥، جارد لە پێناو ترەنسەکان لە سەر ئاستی کۆنگرە هەستا بە دامەزراندنی یەکەمین گرووپی کاری.

ئەدەبیاتی پەیوەست بە ناهاوسانان لە ئێران

لە ئێراندا کەم توێژینەوەی لە مەڕ ناهاوسانان ئەنجام دراوە. تەنیا کۆمەڵێ سنووورداری دیکۆمێنت و چەند وتاری ڕۆژنامەیی بوونی هەیە. پڕۆژەی زانیاری و توێژینەوەی خۆرهەڵاتی ناڤین (MERIP) زانیاری لە بارەی ڕێکخراوەی داپەڕی ئاشکرای جیهانی (کە پێش لەمە پێی دەوترا کۆمیسیۆنی نێونەتەوەیی مافەکانی کەسانی گەی و لزباین) بڵاو کردەوە.

هەنگاوی ئاشکرای جیهانی سێ کارناسی کە بواری کاری هاوبەشیان هەبوو لە مانگی ئاکتەوبەری ساڵی ٢٠١٥ بۆ وتوێژ لە مەڕ هەندێ پرسی ئایینی، یاسایی و کۆمەڵایەتی، کە کەسانی ناهاوسانی دانیشتووی وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی دەبنەوە، کۆ کردەوە. پێشتر لە ساڵی ٢٠١٢ و ٢٠١٤ دوو خولی دانیشتنی لە دۆسۆلدۆرفی ئەڵمان بەڕێوە چوو کە تێیدا داپەڕی جیهانی ئاشکرای یاساناسان، چالاکڤانانی مافەکانی مرۆڤ و خوێندکارانی زانکۆی بۆ بەشداری لە کۆڕێک لە مەڕ بارودۆخی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران کۆ کردبۆوە. ناوی ئەم کۆڕە مافەکانی ناهاوسانان لە ئێران بوو. ڕاپۆرتەکان لە ژێر ناوی «مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان لە ئێران» پوختەیەک بوو لە ئەنجام و ئاکام گرتنەکانی کۆنفرانس و ئاراستەی نوێ بە مەبەستی باشترکردنی بارودۆخی مافەکانی ناهاوسانانی ئێرانی. ٢ ١

١٢. مافەکانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنسەکان لە ئێران.
www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran

لـە سـاڵی ٢٠١٣، ناوەنـدی دیکۆمێنتسـازی مافـەکانی مرۆڤـی ئێـران ڕاپۆرتێکی ٦٠ لاپەڕەیی بە ناوی «شووناسی نکۆڵی لێ کراو: پێشـێل‌کردنی مافەکانی مرۆڤی حەشیمەتی ناهاوسانی ئێران» ئامادە کرد. سەرەڕای ئەوەی چەندین دیمانە لەگەڵ گەی، لزباین و ترەنسە ئێرانییـەکان ئـەنجام دران، بـە هۆکاری ئەمنی، زۆربەی دیمانە لەگـەڵ کـراوان لـە ئێرانـدا نـەدەژیان. ئـەم توێژینەوە بریتییە لە دیمانە لەگـەڵ ئـەو کەسـانەی کـە هەنووکـە لـە ئێرانـدا دەژین.

بە هەڵبژاردنی حەسەن ڕۆحانی وەک سەرۆک کۆمار، لـە وڵاتـی ئێرانـدا ئەم ئۆمێدە دروست بوو کە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ بۆ حەشیمەتی بەش مەینەتی ناهاوسانان باشتر ببێت؛ بەڵام هەتا هەنووکە ئەم ئومێدە هیچی لـێ سەوز نەبووە. چوار ڕێکخراوی مافـە مرۆییـەکان (لێبـووردنی نێودەوڵـەتی، چاودێری مافەکانی مرۆڤ، کۆمیسیۆنی نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤی پیاوان و ژنـانی هاوڕەگـەزخواز و ڕێکخـراوی ناهاوسـانانی ئێـران) لـە مـانگی دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٣ نامەیەکیان نارد بۆ ڕۆحانی. ئەم گرووپانە داوایـان لە ئێران کرد کە سزای دژ بـە ناهاوسـانی «کـە ١٠٠ قـەمچی بـۆ پەیوەنـدی سێکسـی ڕێککەوتنانـە لـە نێـوان ژنـان و سـێدارە بـۆ پەیوەنـدی سێکسـی (دخـوول) ڕێککەوتنانــە بــۆ پیــاوان» هەڵبووەشـێنێتەوە. کارناسـان لــەو بۆچوونـەدان کـە بـە پێچەوانـەی دروشـمە سـەرەتاییەکان، ئێـران هەمیشـە وڵاتێکی کوشندەیە بۆ ناهاوسانان.

تیۆرییەکانی پەیوەست بە ناهاوسانی

ئێمە سرووشت بە پێشتر بەرنامە بۆ دارێژراو و لە ژێر کاریگەری بۆماوەییبوونی ژنیتیکی و دیکەی فاکتەرە بایۆلۆژیکەکان دەزانین. لە لایەکی تریشەوە، پاش گیرسانی نوتفە، تاک لە ژێر کاریگەری فاکتەرە دەرەکییەکانی وەک ژینگە، ئەزموون و ڕاهێنانداییە. لە بواری ڕفتاری ٣
مرۆیی، پرسی کۆنی سرووشت لە هەمبەر پەروەردە و کاریگەری ژینگە، چ ژینگەی بەر لە لەدایکبوون و چ ژینگەی ژیانی تاک یان ژێنەکان لە باسە گرینگەکانی هۆگری سێکسییە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراستەی سرووشتباوەڕی سەرچاوە دەگرن یان لە شێوازی سازکردنی کۆمەڵایەتی. لەم ماوەی کۆتاییدا ئەنجامێک دووجەمسەری هاوئاهەنگی پیشان دەدا کە بە پێی ئەو، کەسانێک کە پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی تاوانە، زۆر جار لەو باوەڕەدان کە هاوڕەگەزخوازی بژاردەیەکی تاکەکەسییە (تیۆریی ژینگەیی) و لە بەرامبەردا، ئەوانەی وا پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی ئاسایی (نۆڕماڵ)ـە، زۆربەیان باوەڕیان بە تیۆریی هۆکاریتی بایۆلۆژیک یان ژنێتیکییە.
١ ٤

زۆربەی لێکۆڵەران لە سەر ئەوە ڕێک کەوتوون کە فاکتەرە بایۆلۆژی و کۆمەڵایەتییەکان لە سەر بەدی هاتنی هۆگری سێکسی کاریگەرن؛ بەڵام

---

١٣. مەک لیۆد، ئێس. ئەی.
Nature Nurture in Psychology. (2007). www.simplypsychology.org/naturevsnurture.html

١٤. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بلاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

هیچ فاکتەرێکی دیاریکەرەوەی یەکلاکەرەوە، سادە و یەکگرتوو بـۆ هـۆگری سێکسی دیاری نەکراون و هیچ چەشنە بەڵگەیەکی لێبڕاوەش لە سەلماندنی فاکتـەرێکی دیـاریکراو بـۆ هاوڕەگـەزخوازی بـوونی نییـە. توێژینـەوەی جۆراوجۆر ئاماژە بـە فاکتەرگـەلی دیـاریکراوی جیـاواز و تەنانـەت لێکـدژە دەکەن؛ بەڵام بیرمەنـدان ئـەم گریمانـە دەکـەن کـە ئاوێتەیـەک لـە فاکتـەرە ژنێتیکـی، هۆرمـۆنی و کۆمەڵایـەتی هـۆگری سێکسـی دیـاری دەکـەن. ئەنجومەنی دەروونناسی ئەمریکا (**APA**) دەڵـێ هـەموو جـۆرە فاکتـەرەکان کاریگەری لە سەر هۆگری سێکسیی کەسێک دادەنن.

تازەترین دەقە بڵاو کراوەکانی **APA** دەڵێن هۆگری سێکسی یەک بژاردە نییە کە بتوانرێ بە ئیرادە و ویستی خۆمان بیگۆڕین و بە ئەگەری زۆر هۆگری سێکسـی ئـەنجامی پەیوەنـدی ئـاڵۆزی فاکتـەرە ژینگـەیی، مـەعریفی و بایۆلۆژیکییە و لە تەمەنی کەمدا بێچم دەگرێت. بەڵگەکان ئـەوە دەردەخـەن کە فاکتەرە بایۆلۆژیکییەکانی وەک فاکتەری ژنێتیکـی و هۆرمـۆنی زکمـاکی دەورێکی گرینگیان لـە تامـەزرۆیی سێکسـی تاکـدا هەیـە. سـەرەڕای ئـەم هۆکارانە، هەندێ کەس شووناسی ڕەگەزیی ناهاوسـان دەگرنـە خۆیـان کـە بێگومـان پێشـتر لەوانـدا نـەبووە. لـە چوارچێـوەی تیـۆریی ژینگـەیی، بایۆلۆژیـک، کۆمەڵایـەتی، سرووشـتباوەڕ، پێکهاتـەخواز و فێمێنیسـتی چەندین تیۆریی جۆراوجۆر خراونەتە ڕوو.

زۆرێک لە تیۆرییە سەرەتاییەکان فاکتەری ژینگـەیی (وەکـوو پەیوەنـدیی لاواز لەگەڵ دایک و باوک و پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگـەزخوازان لـە تەمـەنی کەم)ـیان بە هۆکاری هاوڕەگەزخوازی دەزانن. سیگمۆند فرۆید یـەکێک لـە

داکۆکیکارانی سەرەکی ئەم تیۆرییە بوو.

لە زۆربەی سـالّانی سـەدەی بیسـتەم، بـاوەڕی سـەرەکی ئـەوە بـوو کـە هاوڕەگەزخوازی ئەنجامی پەروەردەی تاکـە. فرۆیـد بـاوەڕی بـە هۆکـارێتی ژینگەیی هاوڕەگەزخوازیی پیاوان بوو و هۆکاری سەرەکی لە پەیوەندی لاواز لەگــەڵ دایــک و بــاوک (دایــک / کــوڕ) دەبینــی. زۆربــەی نووســەرانی دەروونپزیشــک ڕێــک کــەوتن کــە پەیوەندییــەکی نزیــک لــە نێــوان هاوڕەگەزخوازی و خۆپەسندی بوونی هەیە. بە گوێرەی بەڵگەکانی لـوویس (١٩٨٨)، فرۆیـد لـە سـەروبەندی ژیـانی خۆیـدا چـوار تیـۆری لـە مـەڕ هاوڕەگــەزخوازی خســتە ڕوو. یەکــەمین تیۆرییــەکان ئــەوە بــوو کــە هاوڕەگەزخوازی لە گرێی ئۆدیپەوە سەرچاوەی سـەندووە؛ بـەو واتایـەی کـە کوڕی کەم تەمەن پەیوەندییەکی هەوەسانەی ئاسـایی لەگـەڵ دایکـی خـۆی ساز دەکات؛ بەڵام دایک سۆزێکی زۆر بە کوڕەکەی دەبەخشێ و لە ئەنجادا کوڕ بە شێوەیەکی ڕاڕایی ئەندامی زاوزێ خـۆی بـە لاوە گرینـگ دەبێـت. تیۆرییەکی دیکە دەڵێ منداڵ جیاوازی نێوان خۆی و ئەوی تری ناناسێتەوە و وا دەزانــێ دایــک ئاناتۆمییــەکی هاوشــێوەی ئــەوی هەیــە. لــە قۆنــاغی خۆپەسندی، منداڵ پەی بە جیابوونی خـۆی لـە دایکـی دەبـا و حەڕەشـەی نێرەمۆکی دەتوانێ سزایەک بێ بۆ هەسـتی هەوەسـی ئـەو. کـە واتـە ئـەو بـە شـێوەیەکی ڕاڕاییانـە نـوقمی ئەنـدامی زاوزێ خـۆی دەبێـت. بـە گـوێرەی

١٥. لوویس، کێی. (١٩٨٨) The psychoanalytic theory of male homosexuality نیۆیۆرک: سیمۆن و شاوێستێر

تیۆرییەکی دیکە، کاتێک کە منداڵ بۆی دەردەکەوێ کە دایکی ئەنـدامی زا و زێی پیاوانەی نییە، وەحشەت دەکا و خۆشەویستی ئـەو بـۆ دایکـی دەبێتـە بێزاری. لەو کاتەوە، ناوبراو ژنێک بە ئەندامی زا و زێی پیاوانەوە دەستنیشـان دەکا (کورێ بە پرەنسیپی ئافرەتانەوە). تیـۆری چـوارەم و دوایـی چەشـنێکی دیکەی گرێی ئۆدیپ بوو کـە دەیکـوت کـوڕانی هاوڕەگـەزخواز عەشـقێکی بەتینیان بۆ دایک و ئیرەییەکی لە ڕادە بەدەریان بەرامبەر بە بـاوک هەیـە. ئـەم ئیرەیی بردنە بە باوک بە شێوەی ئاواتخوازی بۆ مەرگ و خەیاڵپەروەرییـەکی سادیستییانە لە تونـدوتیژی دەگرێتـە خـۆی. لـە ئەنجامـدا وەک کاردانـەوە، منداڵ ئەم هەسـتانە دەکـا بـە هەسـتی ئەشـق بـۆ هاوڕەگـەز. شـارەزایان بـۆ ڕوونکردنەوەی هۆکارەکانی هۆگری سێکسی تیۆرییە بایۆلۆژییـەکان قبـووڵ دەکەن. تیۆرییە بایۆلۆژیکییە نوێترەکان دێری هۆگری سێکسـی بـۆ ئامـاژە بەو ژێنانە بە کار دەبەن کە لە ڕێگەی سـترۆییدە سێکسـییەکانی بـەر لـە لـە دایکبوون هاوکـاری گەشـە، ڕێکخسـتن و پێکهاتـەی سیسـتەمی عەسـەبی دەکەن. پێکهاتەی کیمیایی و پێکهاتەی مێشک لەم ماوەی کۆتاییـدا شـرۆڤە کراوە و لە توێکارییەکدا جیاوازییەکانی پیاوانی هاوڕەگەزخواز پیشان دراوە. خوێندنەوەی دەروونپزیشکی زانکـۆی بۆسـتۆن، ڕیچـاڕد پـیلاڕد و دەروون پزیشـکی زانکـۆی نۆرسـتێرن، جـی. مایکـل بیلـی، سـەبارەت بـە هاوڕەگەزخوازی و دووانە کوڕە لێکچوو و لێکنەچووەکان پیشانی داوە کە لـە

١٦. هاڤیلێر سترانسکی، ڕیمافدی جی. (١٩٩٨). Adolescent homosexuality. Medline. Advances in Pediatrics

دوانە لێکچووەکان ئەگەر یەکیان گەی بێ، چانسی گـەی بـوونی ئـەوی تـر نزیکەی ٥٠ لە سەدە. سەبارەت بە دوانە لێکنەچووەکان ئـەم ڕێـژە نزیکـەی ٢٠ لە سەد بوو. هاوڕەگەزخوازی ڕیشەی بنەماڵەیی هەیـە و لێکۆڵینـەوەکان پیشانی دەدەن کە ٨ بۆ ١٢ لە سەدی برایانی پیاوانی گـەی گـەین و ئەمـە لـە کاتێکدایە کە ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی گشتیدا ٢ بـۆ ٤ لـە سـەدە. تـوێژەرانی ئینگلتەرایی گۆڵن ویلسۆن و قازی ڕەحمان لە کتێبەکەی خۆیانـدا بـە نـاوی گـەی لـەدایکبوو: دەروونناسـی زیندەوەرناسـانەی هـۆگری سێکسـی بـەو ئەنجامە دەگا کە هۆگری سێکسی ئەو شتەیە کە ئێمە لەگەڵی لە دایک دەبین و لە ژینگەی کۆمەڵایەتیی خۆمان «وەدەست»ـی ناهێنین.

جەوهەرباوەڕان ئیدعا دەکـەن کـە هاوڕەگـەزخوازی پێکهاتەیـەکی هـەم مێژوویی و هەم کەلتوورییە؛ لـە هـەموو سـەردەم و سـەدەکاندا بەشـێک لـە شارستانییەتی مرۆییە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە پێکهاتـەخوازی پێـی وایـە کـە هاوڕەگەزخوازی زیاتر لە بڕگە زەمەنی و پێکهاتەی کەلتوورییەکانـدا پێناسـە دەکرێت.

بـە گـوێرەی تیـۆریی دەور، هەسـتی هاوڕەگـەزخوازتۆقێنی ئـەنجامی لاوازبوونی کلیشەکانی دەور و ڕۆڵە ڕەگەزییەکانە. کە واتە کزبوونەوەی دەور و یاسا دیاریکراوە وتراو و نەوتراوەکان حەڕەشەیەکن بۆ ئـەو شـتەی کـە وەک پیاوانە و ژنانە سەیر دەکرێ و تووڕەیی کەسانێک دەبزوێنێ کە لەوانەیـە لـەو باوەڕەدا بن کە بە هۆی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانـەی دژ بـە عـورف، ئەگـەری شپرزەیی و پشێوی کۆمەڵایەتی لە ئارادایە. ئەم بـاوەڕە کـە هاوڕەگـەزخوازی بژاردەیە، هاوکاری پارێزراوبوونی ئەم تیۆرییە دەکات. وەک ئەوەی ئافرەتان و

پیاوان بە گوێرەی ئەو چاوەڕوانییانەی کە لە ڕەگەزیان دەکرێ بە کۆمەڵایەتی دەبن، ئەو ئەزموونانەی وا ئەوان لە درێژایی ژیاندا ڕێنـوێنی دەکـا، هەمیشـە ئاراستەی هاوشێوە تێپەڕ ناکەن. فێمێنیستی هاوپـەیمانی خـەجت لـە سـەر گرنگیی تاوتوێکردنی پەیوەندییەکانی نێوان شووناسە کۆمەڵایەتییەکان وەک پۆلێنبەندیی یەکتربڕی سەرکوت و نایەکسانی دەکاتـەوە و چوارچێوەیـەگی پەنگراوی بەسوود بۆ ڕەخنە لە پێوەرەکانی هۆگری سێکسییە. ٨

بەدەر لەم هەموو ئەم تیۆرییانە، هەندێ توێژینەوە هەن کە دژ بـەم بـاوەڕە دەوەستنەوە کە هـۆگری سێکسـی و شووناسـی ڕەگـەزێتی مـرۆڤ بـە پێـی بایۆلۆژی دیاری کراون و هەمیشە نەگۆڕن و دەڵێن هیچ بەڵگەیەکی زانسـتی بۆ ئەم بابەتە بوونی نییە. لە بەرامبـەر ئـەم ڕوانگـە، چـەمکی ناهاوئاهـەنگی ڕەگەزێتی منداڵی (CGN) بەدی دەکرێ، دیاردەیەک کـە تێیـدا منـداڵان لـە تەمەنی بەر لە باڵقبوون لەگەڵ سەرچەشنی دەروونناسانە یـا کۆمەڵناسـانەی چـاوەڕوانکراوی پەیوەسـت بـە ڕەگـەزێتییان هاوئاهـەنگ نـابن. کـە واتـە منداڵێکی کەم تەمەن بـەردەوام کۆمـەڵێ ڕفتـاری زۆر ژنانـە یـان پرەنسـیپی پیاوانە لە خۆی دەنوێنێ، ئەوە لە کاتێکدایە کە لە ڕفتـاری ئاسـایی کچانـە و کوڕانە خۆی دەبووێرێت. لێکۆڵینەوەی بەربڵاو لە مـەڕ ئـەم دیـاردە لـە نـاو پیاواندا ئەنجام دراوە. سەرەڕای ئەوەی هـەموو پیـاوانی هاوڕەگـەزخواز وەک

---

١٧. گرەنشاو کیمبرله (١٩٩١). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. ئێستێنفۆرد. ٤٣ (ژانقییه)، ١٢٤١ ـ ١٢٩٩.

١٨. مەک کاڵ، لێسلی (٢٠٠٥). The complexity of intersectionality. Signs بلاڤۆکی ژنان لە کەلتوور و کۆمەڵگا، ٣٠ (بەهار)، ١٧٧١ ـ ١٨٠٠.

کوڕی کەم تەمەن، بە شێوەی زۆر زەق ڕفتاری ئافرەتانە لە خۆیان پیشان دەدەن، داتاکان پیشاندەری ئەوەن کە نزیکەی ٧٥ لە سەد یان ڕەنگە پتری کوڕانێک کە ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی لە خۆیان پیشان دەدەن، بە هەڵکەوت گەی یان دووڕەگەزخوازن. سەرەڕای ئەمە، زۆر دووانەی لێکچوو هۆگری سێکسیی جیاوازییان هەیە. لە ئەنجامدا ناهاوئاهەنگی ڕەگەزێتی منداڵی سەرچاوە لە هیچ کام لە دوو تیۆریی زاڵ لە باسی کۆنی «ئەوەی دەبێتە هۆی گەیبوونی کەسانێک: سرووشت یان پەروەردە، ژێن یان ڕفتاری فێرکراو» ناستێنێت.

بەشی ٢: ناهاوسانی ـ ڕوانگەی جیهانی و سناریۆی یاساییەکان

بابەتەکان:

- ڕوانگەی جیهانی
- نەرمی نواندنی پتر بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی
- هۆگری سێکسی لە دارِشتەی مافەکانی مرۆڤ
- ڕوانگەی ڕێکخراوی نەتەوەکان
- ڕوانگەی یاسایی

ڕوانینێکی گشتی بۆ ناهاوسانان و سناریۆ یاساییەکانیان لە سەر ئاستی جیهان

ناهاوسانان: ڕوانگەی جیهانی

یاساکانی دژ بە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی شانزەهەم و نوێنەرایەتی بەشێکی مەزن لە کۆمەڵگای بریتانیا دەکەن کە لەو باوەڕەدا بوون هاوڕەگەزخوازی «بەدترین تاوان»ەکانە. ٩ ئەو کات هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەسندنەکراو بوو کە تا ئەو ڕادە حەڕەشەی لە کۆمەڵگای ڤیکتۆریایی دەکرد کە شووناسێکی بە ناوی شووناسی هاوڕەگەزخواز لەم سەردەمەدا نەبوو (یان لانیکەم بە بێچمێکی دیاریکراو و سەربەستی نەبوو.) نەبوونی شووناسی هاوڕەگەزخواز بەو واتایە نەبوو کە شارۆمەندانی بریتانی لە تایبەتمەندی پیاوانی هاوڕەگەزخواز بێئاگا بوون، بەڵکوو لە درێژەی سەدەی نۆزدەهەم، کۆمەڵگا لەم کەسانە بێزار بوو. ئامار و ژمارەی کەم لە بەر دەستە؛ بەڵام بێگومان ڕێژەی قۆڵبەست کردنەکان لە

19 Upchurch, Charles. Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49.

20 Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46

چاو ئەو کاتەی کە شەپۆلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی لـە دەیـەی ٥٠ـــی زایینـی باڵی بە سەر ئینگلتەرادا کێشا، لە ساڵی ١٩٥٢ لە ئینگلتەرا، ٦٧٠ دۆسـییەی بە دواداچوونی یاسایی بـۆ کـردەوەی نێربـازی، ٣ هـەزار و ٨٧ دۆسـییە بـۆ هەوڵدان بۆ نێربـازی یـان پەیوەنـدیی سێکسـیی زۆرەملـێ و هـەزار و ٦٨٦ دۆسییە بۆ پەیوەندی سێکسی نێوان پیاوان (دخوول) کرا بووەوە. ١

هەڵبەت ناتوانین بڵێین کە ئەمە بێزارییـەکی جیهـانی بـوو. لـە ڕاسـتیدا، هەندێ کەلتووریش هەبوون کە پەیوەندی و ئەشقی نێوان دوو هاوڕەگـەزیان بەرز دەنرخاند. هیندوویزم هاوڕەگەزخوازی بە گوناح و تاوان نازانێـت. لـە ڕاستیدا ئەنجومەنی هیندووی ئینگلتەرا ڕاگەیێندراوێکی بەم ناوەڕۆکـە بـڵاو کردەوە کە «هیندوییزم هاوڕەگەزخوازی ئیدانە ناکـات.» کتێبـی پیـرۆزی ٢ سیکەکان، گـۆڕۆ گرانـت سـاحێب، بـاس لـە نـەرمی نـوێنی، یەکسـانی و قبووڵکرانی هەموو کەس سەرەڕای نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگری سێکسی دەکات. ڕێوڕەسـمی هاوسـەرگیریی سـیکەکان لـە ڕەگـەز و ڕەگەزێتییـەکی تایبەتـدا تەسـک نابێتـەوە و لـەم ئایینـەدا، هاوسـەرگیری لەگـەڵ هاوڕەگـەز مومکینە. ٣ ٢

شـیکاری تێگەیشـتنی گشـتی جیهـان لـە ناهاوسـانی ئازاربـەخش و سەرسامهێنەرە. بە گشتی لە ئافریقـا و خۆرهـەڵاتی نـاڤین هاوڕەگـەزخوازی

21 Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006

22 Gay Histories and Cultures, Routledge, p. 438, George Haggerly

23 http://www.wahegurunet.com/gay-sikh

٢ ٤ زۆر جار ڕەت کراوەتەوە.

ئافریقا

ئافریقا ڕوانگەیەکی توندوتیژی بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان هەیە. زۆرێک لە ڕێبەرانی ئافریقی ڕاشکاوانە بۆچوونی سووک و شەرمەزارهێنەریان لە مەڕ کەسانی ناهاوسان خستە ڕوو. ئەگەر ئەم بۆچوونانە سەبارەت بە هەر گرووپێکی تر بخرایەنە ڕوو، بێشک ڕەت دەکرانەوە. سەرۆک کۆماری پێشووی زیمباوە، مووگابە لە ڕا دەربڕینێکی ڕاشکاوانەدا لە مەڕ مافی ناهاوسانان وتی گەیەکان لە مرۆڤ کەمترن و شیاوی هیچ مافێکی مرۆیی نین و تەنانەت لە سەگ و بەرازیش خراپترن.

لە مانگی سێپتێمبەری ساڵی ١٩٩٥، پەرلەمانی زیمباوە لە جووڵەیەکی یەکدەستدا یاسای ئازاردانی پتری هاوڕەگەزخوازان و یاسایەکی بۆ قەدەغەکردنی کردەوەی هاوڕەگەزخوازانە پەسند کرد. ٦ لە ساڵی ١٩٩٧، دادگایەک کەنعان بانانا (Canaan Banana) سێلف مووگابە (یەکەمین سەرۆک کۆماری زیمباوە)ی لە ١١ مژاردا نێرباز و سەپێنەری کردەوەی سێکسی بە تاوانبار ناسی و سزای ١٠ ساڵ زیندانی بۆ ئەو بڕییەوە. بانانا لە

24The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)

25 (Christopher Brocklebank, 14th August 2012, 10:01 AM Police raid headquarters of LGBT rights group.).

26Marc Epprecht, p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa

ساڵی ٢٠٠٣، بە هۆکارێکی نادیار مرد. هەروەها سەرۆک[1] کۆمار ئێمێرسۆن مەنانگاگوا بانگهێشتی پەیتا پەیتای وڵاتانی ئەوروپی لە کارگرووپی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان بۆ پەسندکردنی هاوڕەگەزخوازی ڕەت کردەوە؛ سەرەڕای ئەوەی کە وتوویەتی زیمباوە خۆی بۆ پەرە پێدان و پشتیوانی لە مافەکانی مرۆڤ بە پابەند دەزانێت. لە دیمانەیەکدا وێڕای ئاماژە[2] بە ناهاوسانان وتی: «ئەم بابەتە لە یاسای بنەڕەتی ئێمەدا قەدەغەیە و ئەرکی سەر شانمە ملکەجی یاسای بنەڕەتیم بم.» سەرۆک کۆماری گامبیا، یە[3]حیا جەمە، داوای کرد یاسایەک لە دژی هاوڕەگەزخوازان پەسند بکرێ کە «لە یاساکانی ئێرانیش سەختگیرانەتر بێت.» و لە درێژەدا وتی ئەو لە وڵاتەکەیدا هەر گەی یان لزباینێک ببینێ، «ملی دەپەڕێنێت.» لە ٢٧ـی مانگی سێپتێمبەری ٢٠١٣، ناوبراو لە وتاردانی ڕێکخراوی نەتەوەکان ڕایگەیاند کە «هەندێ لە دەسەڵاتەکان هاوڕەگەزخوازی کە لە هەموو بێچم و حاڵەتەکانیدا زۆر شەیتانی، دژە مرۆیی و دژە خوداییە، بە ناوی مافەکانی مرۆڤەوە پەرەی پێ دەدەن.» ناوبراو لە درێژەدا وتی: «ئەوانەی بەم کارە هەڵدەستن، بە نیازن

---

1 Flora Veit-Wild, Dirk Naguschewski Page 93 Body, Sexuality, and Gender v. 1 6)

2 Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-gohand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018

3Ibid.

کۆتایی بە بـوونی مـرۆڤ بێـنن. » یـەحیا جەمـە هاوڕەگـەزخوازانی نـاو نـا «بوونەوەرانی ئازاربەخش» و وتـی هـەتا ئـەو جێـی ئـەو دەزانـێ (**LGBT**) کـورتکراوەی گـولێتی (Leprosy)، سـووزەنەک (Gonorrhoea)، باکتریـا (Bacteria) و سیل (Tuberculosis)ـە کە هەر هەمووی بـۆ بـوونی مـرۆڤ زیانبەخشن.[1] نموونەیەکی تـر لـەم ڕا و بۆچوونـە توندوتیژانـە دەتـوانین لـە ڕێبەرانی ئۆگاندادا بـەدی بکـەین. سـەرۆک کۆمـاری ئۆگانـدا فـەرمانی بـە ئیدارەی لێکۆڵینەوەی سزا دا بۆ ئەوەی لزبـاین و گەیـەکان قۆڵبەسـت بکـا و بیانخاتە زیندان.[2] نـاوبراو وتـی پەیوەنـدی گەیـەکان دژ بـە ئیـرادە و ویسـتی خودایە.[3] هەڵبەت لەم ماوەی دواییدا بادانەوەی پیشان دا و وتوویـەتی زیـاتر لەمە یاسایەک دژ بە گەیەکان بە کار ناهێنێت. داپەڕەکانی ئەو بۆ بەهێزکردنی یاساکانی دژ بە ناهاوسانان شکستیان خواردووە.[4] میسر لە کاتی چوونە نـاو هاوپەیمانێتی دژ بە تیرۆریزمی ئامریکا، لـە ئەنتـەرنێت بـە دواداچـوون بـۆ پیاوانی گەی دەکا و دەیانگرێ بۆ ئەوەی شارۆمەندان ڕازی بکا کـە نـە تـەنیا موسڵمانانی توندڕۆ، بەڵکوو دەوڵـەتیش دەروەسـتی پاراسـتنی ئـەخلاقیاتی

1 Gambian president says gays a threat to human existence-20130928, Reuters, 28 Sept 2013

2 See Tainting love". The Economist. 11 October 2014. Retrieved 17 October 2014

3 Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament", Guardian, 29 November 2009.

4 Uganda's President says new anti-gay laws 'not necessary'- https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandaspresident-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

خەڵکە. ئەم شەپۆلی بێزارییە[1] ئاشکرایە بێگومان وای کردووە کە هاوڕەگەزخوازان (کاپڵەکان) زیاتر وریا بن. سەرەڕای ئەوەی پیشاندانی خۆشەویستی لە بەر چاو جەماوەر لە وڵاتی ئافریقا چ بۆ هاوڕەگەزخوازان و چ بۆ دیترڕەگەزخوازان نەشیاوە، لەم وڵاتەدا پێشنیار بە ناهاوسانان دەکرێ کە زیاتر خۆ بپارێزن.[2]

سەرەڕای ئەمە، لە ناوی کۆی ئەم بۆچوون و کاردانەوە ئازاربەخشانەی ڕێبەرانی ئافریقا، ڕێکخراوی مافە یەکسانەکان (TIERs) بە هاریکاری زانکۆی لاگۆس دەبێتە میوانداری یەکەمین کۆنفرانس لە مەڕ ناهاوسانان، هەمەچەشنی، گشتگیری و یەکسانی لە وڵاتی نەیجەرییا.[3]

1 Gauch, S. (2002, March 1). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

2 Planet, Lonely. "Gay and Lesbian travel in Africa. Lonely Planet". Retrieved 13 July 2016

3 Nigeria’s first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

ویلایەتە یەکگرتووەکان و شوێنەکانی دیکەی جیهان

وەک ویلایەتە یەکگرتووەکان و وڵاتانی دیکە لەگەڵ پرسی هاوسەرگیری هاوڕەگەزان لە کێشمەکێشدان، ئەندازەگیری نوێی ناوەندی لێکۆڵینـەوەکانی پیو پیشانی دا کە لە نێوان ناوچە جیا جیاکان بۆ ئەم پرسیارە گشتییە کـە ئایـا کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکا یان نا جیاوازییەکی زۆر بـەرچاو بەدی دەکرێت. ئەم ئەندازە گرتنە کە لە سـەر ئاسـتی ٣٩ وڵات ئـەنجام درا، پیشانی دا کە لە وڵاتانی ئامریکای باکووری، یـەکێتی ئـەورووپا و زۆربـەی وڵاتانی ئەمریکای لاتین بە گشتی هاوڕەگەزخوازییان قبووڵ کردووە.

لە وڵاتانی ئیسرائیل، پۆڵندا و بوولیڤی و بەشـگەلێک لـە وڵاتـی ئاسـیا و ڕووسیا سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی بۆچوونی جیاواز لە ئارادایە. لە سـاڵی ٢٠١٧، لە چیچان بۆ پاکتاوکردنی گەیەکان بزووتنەوەیەکی دژ بە گەی پێک هێنـرا. بەرپرسـانی پـۆلیس و ئاسـایش پیـاوانی گـەی و دووڕەگـەزخوازیان دەگـرت، ئەشـکەنجەیان دەکـردن. دەوڵـەتی کەنـەدا لـە هاوکـاری لەگـەڵ ڕێکخراوێکی نابەرژەوەندخواز لە تۆرێنتۆ، لە بێدەنگیدا ڕێگەی بـە پیـاوانی گەی و ژنانی لزباینی وڵاتی چیچان دا کە بێنە وڵاتی کەنەدا. زۆربەیان پیـاو بوون؛ چوونکە ڕاکردن لە چیچان بۆ ئافرەتان ئەستەمتر بوو. [1]

---

1 NY Times, Chechnya's Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

خۆرهەڵاتی ناڤین

هاوڕەگەزخوازی لە هەموو کۆمەڵگاکاندا بوونی هەیە و خۆرهەڵاتی ناڤینیش لەم حاڵەتە بەدەر نییە. ژیانی سەربەستی ناهاوسانان لە وڵاتانی بە حەشیمەت زۆرینە موسڵمان، دەگمەنە؛ بەڵام ئەم دیاردە لە شاراوەدا زۆر باوە. کۆمەڵگای موسڵمان بەردەوام باوک سالارە و بە پێی سرووشتی خۆی گرینگی بە پیاوەتی دەدا؛ بەڵام بە شێوەی سەیر و سەمەر لە کاتێکدا کە جیا کردنەوەی ڕەگەزێتی لە زۆربەی وڵاتانی کۆنسێرڤاتیڤی خۆرهەڵاتی ناڤین زۆر تۆخترە، هاوکات ئەم جیاکردنەوە باوکسالارییانە هەندێ بارودۆخ دێنێتە ئاراوە کە تێیدا پیاوان لای پیاوانی تر ئاسوودەترن. ئەمە لە شوێنێکە کە ژنان لە پلەی دووهەمی گرینگبوون دان و دەست خستنە سەر ڕانی پیاوانی دیکە هێمای دۆستایەتییە، نە بانگهێشت بۆ پەیوەندی سێکسی. پارکی سیبکە لە شاری دیمەشق بە درێژایی ڕۆژ زەوییەکی یاری پڕ لە دار و درەخت بۆ منداڵانە و لە شەودا بۆ پیاوانی گەنج بە نێوبانگە کە لە سەر کورسی دانیشتوون و لە لای دیوارەکانی دەخولێنەوە. لە وڵاتی ئەڤغانستان، دەوڵەمەندان کوڕانی سەماکەر وەک کوڕانێک کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندی سێکسی ساز دەکەن، دەکڕنەوە (منداڵبازی).[1]

سەرەڕای ئەوەی لە ئێستادا دەتوانین کۆمەڵگای موسڵمان بە تەواوەتی هاوڕەگەزخوازتۆقاو وەسف بکەین، ئەم وێنایە کە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی کێشەیەکی سەربەخۆیە، هەڵەیە. هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بەشێک لە

1Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002

ساندرۆمێکە کە تێیدا مافی کەسەکان بە هۆی پاراستنی بەرژەوەندی ڕەچاو کراوە بۆ کۆمەڵگای گەورەتر، پشتگوێ دەخرێ و زۆر جار بەرگی «ئیسلامی» دەگرێتە خۆی. لە ئەنجامدا، لەم کۆمەڵگا زۆر باوک سالارییانەدا، بایەخی زۆری هاوئاهەنگی پیرۆزە و دەربڕینی تاکایەتی جێی قبووڵکران نییە. بە وتێکی ساناتر، لەم کۆمەڵگایانەدا لە سەر پاراستنی «نۆڕمە» کۆمەڵایەتییەکان، پاراستنی ڕەواڵەت، لانیکەم لە شوێنە گشتییەکان و بە شێوەی ناچار لە شوێنی تایبەتی پێداگرییەکی زۆر دەکرێت. سیستەمی باوک سالار بەو ڕۆڵ و دەورانەی کە بە وردی بۆ پیاوان و ژنان پێناسە کراوە پشکی شێری لە کۆمەڵگادا بەر دەکەوێت. پیاوانی گەی، بەتایبەت ئەوانەی کە کۆمەڵێ پرەنسیپ لە خۆیان پیشان دەدەن کە ژنانە بنوێنن، وەک کەسانێک سەیر دەکرێن کە بەربەرەکانێ لەگەڵ دیسیپلینی کۆمەڵگا دەکەن و بە چالنجی دەکێشن. سەیر لەوە دایە کە ئەم بابەتە بۆ پیاوان «پیاوانە» کە لەگەڵ پیاوانی دیکە پەیوەندی سێکسی ساز دەکەن، کەمێک جیاوازە. ئەگەرچی یاسای نەریتی و حکومەتی ئیسلامی لە پەیوەندی سێکسیی کۆمی، بکەر و بەرکار وەک یەک بە تاوانبار دەزانێ، خەڵک دژایەتییەکی کەمتریان بەرامبەر بە بکەر هەیە؛ چوونکە بکەر بەردەوام پیاوە و هەر ئەو کارە دەکا کە پیاوان بە شێوەی سرووشتی دەیکەن، تەنانەت ئەگەر ئەم کارە لەگەڵ ژنێکیش ئەنجام نەدرێت. لە لایەکی تریشەوە، هاوبەشی سێکسی بەرکار بە قێزەون، شەرمهێنەر و بێحەیا لێی دەڕوانرێت. لەو ڕووەوەی کە ڕفتاری ئەو ڕفتارێکی «ژنانە»ـیە، گریمانەی ئەوە دەکرێ کە ئەو تەنیا بۆ چێژ بردن ڕفتارێکی هاوڕەگەزخوازانەی ئەنجام نەداوە؛ کە واتە دەبێ لەشفرۆش

بێت.

ئەکتیڤایەتی ڕێکخراوانە بۆ مافەکانی گەی لە سەرەتاکانی دەیـەی ٢٠٠٠ لە خۆرهەڵاتی ناڤین دەستی پێکرد. لـە سـاڵی ٢٠٠٢، کۆمـەڵێ لـە ژنـانی فەڵەسـتینی گروپـی «ئەسـەوات» (دەنگەکان)ــیان پێـک هێنـا کـە دواتـر گرووپێکی فەڵەستینی دیکە بە نـاوی «ئەلقـەوس» (کۆڵکـە زێڕینـە) چـووە پـاڵی. هـەر دوو گرووپەکـە لـە وڵاتـی ئیسـڕائیلن؛ بـەڵام لەگـەڵ ناوچـە فەڵەستینییەکانیش لە پەیوەندیدان. دەوروبەری ساڵی ٢٠٠٤، گروپێـک لـە ئـەکتیڤانی لوبنـانی «حـالم»ــیان پێـک هێنـا کـە یەکـەمین ڕێکخـراوەی ناهاوسانان بوو و بە ئاشکرا لە وڵاتێکی عەرەبیدا چالاکییـان دەکـرد. ئەمانـە تەنیا گرووپی ئەکتیڤ نین. کۆمەڵێ گرووپی دیکەش لە ناوچە جیاجیاکاندا سـەریان هەڵـدا؛ بـەڵام زۆریـان خێـرا لـە نـاو چـوون. وێبگـا و وێبلاگـی ناهاوســانانی عــەرەبیش هاوشــێوەی گرووپــە ئەکتیڤــەکان دێــن و دەڕۆن. گۆڤـاری ئـۆردنی **My Kali**، کـە ئامانجەکـەی «تـاوتوێکردنی بابـەتی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی و ترەنس‌تۆقێنی و بەتواناکردنی گەنجان بـۆ نەهێشـتنی دووجەمسەرییە ڕەگەزێتییە باوەکان لە جیهانی عەرەب»ـە، لە سـاڵی ٢٠٠٧ بە شێوەی ڕێکوپێک بڵاو دەبێتەوە.

ویتاکێر (٢٠١٦) لە وتارێکدا دەنووسێت: «تەنانەت ئەورۆ، لـە هەنـدێ لە وڵاتانی موسڵمان، کۆی شارەکانی بە هۆی هاوڕەگـەزخوازی گریمانـەیی دانیشتووەکانی، بوونەتە هەوێنی کۆمێدی. ئیدلیب لە وڵاتی سووریا یەکێک لەوانەیە؛ قەزوێن لە وڵاتی ئێران یەکێکی دیکەیە. لە وڵاتی پاکستان لـە مـەڕ چەند شاری بە نێو بانگ لە باکووری ئەم وڵاتە کۆمەڵێ نوکتە سـاز کـراوە. و

نوکتەیەکی کۆن لە ئەفغانستان دەڵێ مەلەکان کاتی هەڵفڕین لە سەر بەرزاییەکانی قەندەهار بۆ خۆپارێزی یەکێک لە باڵەکانیان لە ژێریان دادەنن.»[1]

هێشتا ناهاوسانی ڕەگەزی هیچ ڕێژەیەکی شانازییان لە هیچ یەک لە وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤیندا بەڕێوە نەبردووە؛ ئەگەرچی لە ساڵی ٢٠٠٣ـەوە سەرەڕای نارەزایەتییەکان، لە وڵاتانی تورکیا و ئیسرائیل چەندین ڕێژەیان بەڕێوە بردووە. چالاکیگەلێک لە وڵاتی لوبنان و دیکەی ناوچەکان سەبارەت بە ڕۆژی جیهانی خەبات لە دژی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی و ترەنس تۆقێنی ئەنجام دراوە کە کەمتر بەرهەڵستی کراوە. کۆمەڵەی ناهاوسانان وای کردووە کە چیتر ناتوانرێ ئیدعای ئەوە بکرێ ناهاوسانی موسڵمان بوونی نییە. ئەوان یەکەمین هەنگاویان بەرەو گەیشتن بە مافەکانی خۆیان هاویشتووە.

بەڵام لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوودا، دەوڵەتی ئیسلامخوازی دەسەڵاتداری AKP ڕێژەی شانازی ناهاوسانان لە ئەستەنبۆڵ «بە هۆکاری ئەمنی» هەڵوەشاندووەتەوە. گێڕانەوەیەکی فەرمی کە بۆ پاساوی ئەم ڕێژە دەوترێ ئەوەیە کە ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤیندا بوونیان نییە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەوان هەن و ئاراستەی بنەماڵە و کۆمەڵگا هەمیشە هۆکاری ئازار و ترسی زۆرێک لە ناهاوسانان بووە. هۆکارێکی گرینگ کە کاریگەری

---

1 Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

2 Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights

لە سەر هەموو کەسانی ناهاوسان بۆ هۆگری سێکسییان دادەنێ، ترس لە کاردانەوەی بنەماڵەیە. ئەم ترسە دەتوانێ بە شێوەی تایبەت بۆ موسڵمانان ئازاربەخش بێ و بڕیاردان ئەستەم بکات. کاردانەوەی بنەماڵە پەیوەستە بە چەند فاکتەری وەکوو چینی کۆمەڵایەتی و ئاستی خوێندەوارییان. لە حاڵەتی توندتردا، ئەم دەربڕینی هۆگری سێکسییە دەتوانێ تاراندنی کەسەکە لە بنەماڵە و کەوتنە بەر هێرشی فیزیایی لێ بکەوێتەوە یان دەرمانئاییننی بە سەردا بسەپێنرێ و لە بنەماڵە دەولەمەندترەکان، کەسەکە دەنێردرێ بۆ دەروونچارەسەری بێهوودە بەڵام گران.

زەختی هاوسەرگیری لە وڵاتانی موسڵماندا زۆر لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاترە، سەڵتمانەوە یەکسانە لەگەڵ کارەساتێکی کۆمەڵایەتی و کاتێک خوێندنی گەنجان کۆتایی پێ دێ، هاوسەرگیری منداڵان یەکەمایەتی بنەماڵەیە. بنەماڵە نەریتیترەکان خۆیان دۆزینەوەی هاوسەر بۆ ڕۆڵەکانیان لە ئەستۆ دەگرن؛ هاوسەرگیری بە دەستێوەردانی دەورووبەرییەکان وەک هەمیشە باوە. هەندێ لە ناهاوسانان دەتوانن بە خوێندنی دوور و درێژتر یان چوون بۆ دەرەوەی وڵات خۆ لەم ڕەوتە دوور بکەنەوە. سەرەڕای ئەمە، هەندێکی دیکەیان تووشی ئەم زەختە دەبن و ناچار بە هاوسەرگیرییەک دەبن کە بۆیان گونجاو نییە. کۆمەڵێ لە بەختەوەرترەکان هاوسەرێکی گەی یان لزباین لە ڕەگەزی بەرامبەر دەدۆزنەوە و لەگەڵ ئەو هاوسەرگیرییەکی ساختە دەکەن و هەندێکیش بڕیار دەدەن «هۆگری سێکسیی خۆیان دەربڕن.» بەڵام ئەمە تەنانەت لە تارانیش دەگمەنە کە پێتەخت و شارێکی لیبڕالترە.

حەزرەتی محەمەد (س.خ) هیچکات سزایەکیان بۆ هاوڕەگەزخوازی

دیاری نەکرد. تەنیا چەند ساڵ پاش کۆچی دوایی بەڕێزیان موسڵمانان لە مەڕ سزایەکی شیاو وتوویژیان کرد. لە وڵاتانێکی موسڵمانی وەک میسر و لوبنان کە حەشیمەتێکی زۆری مەسیحی لە خۆ دەگرن، ئاراستەی مەسیحییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ موسڵمانان نییە. بێزاری گشتی موسڵمانان لە هاوڕەگەزخوازی لە چیرۆکێکدا لە مەڕ سۆدۆم (**Sodom**) و گۆمۆراه (**Gomorrah**) و هاوڕەگەزخوازی لە قورئان و بەڵێنی کۆندا ڕیشەی داکوتاوە. گێڕانەوە قورئانی و ئینجیلییەکان لە بنەڕەتەوە زۆر هاوشێوەن. جیاوازی لەوە دایە کە لە ماوەی ٦٠ ساڵی ڕابردوودا، زۆرێک لە مەسیحییەکان لە سەرتاسەری دنیادا شرۆڤەی جیاوازیان لەم چیرۆکە هەڵێنجاندووە و بەم ئەنجامە گەیشتوون کە ئەمە لە ڕاستیدا، ئیدانەکردنی دەستدرێژی پیاوانە و ڕفتاری هەڵە لەگەڵ نامۆیە نەک پەیوەندی سێکسی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو. بەڵام هەتا هەنووکە، ڕێژەیەکی کەمی موسڵمانان بۆ پێداچوونەوە بە شرۆڤەی خۆیان لەم چیرۆکە نەرمیان نواندووە.

هەر بەم شێوە، لە وڵاتانی موسڵماندا ئەو کەسانەی وا خۆیان بە گەی یان لزباین دەزانن، تەنیا بۆ ئاستی ڕفتاری سێکسی خۆیان بچووک کراونەتەوە. زۆرێک لە ئەکتیڤانی ناهاوسان دەڵێن هیچ پشتیوانییەکیان لێ ناکرێ و لەگەڵ بێئابڕوویی کۆمەڵایەتی بەربڵاو لەو وڵاتانەی کە زۆر لە ژێر کاریگەری بەها ئایینی و کۆنسێرڤاتیەکاندا، دەست و پەنجە نەرم دەکەن. لە بنەڕەتدا شووناسی ئەم کەسانە لە ژیانی ڕۆژانەدا ڕەت دەکرێتەوە.

نەرمی‌نوێنی زیاتر لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

لەم ماوەی دوایی لـە سەرتاسـەری دنیـادا، جۆرێـک ئـەرێنی‌خوازی بـۆ هاوڕەگەزخوازان و دیکەی ناهاوسانان بەدی دەکرێت. لە وڵاتانی ئەمریکا و کەنەدا، ڕێژەی قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا لـە سـاڵی ٢٠٠٧ هەتا هەنووکە، لانیکەم هەتا ١٠ لە سەد بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە. ئـەم بابەتە لە دەستکەوتە گرینگەکانی ئەندازە گرتنی نوێی ناوەنـدی پیـوە کـە لـە دووی مانگی مارس هەتا یەکەمی مانگی مەی ساڵی ٢٠١٣ لە سەر ئاسـتی ٣٩ وڵات و لە ناو ٣٧ هەزار و ٦٥٣ کەس ئەنجام درا. هەروەها ئەم ئەنـدازە گرتنە پیشانی دا کە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی بەتایبەت لەو وڵاتانەی کە ئایین دەورێکی کەمتری لـە ژیـانی خەڵکـدا هەیـە و هـەروەها لـە وڵاتـانی دەوڵەمەندتر زیاترە.

یەکێک لە نموونە سەرسامهێنەرەکان ئوسـتڕالیایە. هاوسـەرگیری لەگـەڵ هاوڕەگەز ساڵانێکە وەک بەشێک لە گوتاری گشـتیتری بـە فـەرمی ناسـینی پەیوەندی هاوڕەگەزان، لە بەرنامەی کاری سیاسی ئوستڕالیا بـووە. ئوسـتڕالیا یاسای دژ بە هاوڕەگەزخوازی لەو کۆچبەرە بریتانیاییانە بـۆ ماوەتـەوە کـە لـە کۆتاییەکانی دەیەی ١٧٠٠ هاتنە ئوستڕالیا. هەتا ساڵی ١٩٤٩، کتێبە یاسـای ویلایەتە باشوورییەکانی ڤیکتۆریا سزای مەرگیان بۆ هاوڕەگەزخوازان دیـاری کردبوو؛ بەڵام لە کۆتاییدا لە ساڵی ١٩٧٥ هەندێ گۆڕانکاری هاتە کایـەوە و

---

3 (The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)

ئوسترالیای باشووری ڕایگەیاند هاوڕەگەزخوازی پیاوان تاوان نییە. لە ئەنجامدا لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠١٧، ئوسترالیا هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانی خستە دەنگدانەوە و زۆرینەی کەسەکان لە بزاڤێکی مێژوویدا دەنگی بەڵێیان پێدا؛ واتە نزیکەی هەشت ملیۆن کەس (یەکسان لەگەڵ ٦١/٦ لە سەدی خەڵک) دەنگیان پێدا. بە پێی ڕاپۆرتی ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو، ئەم وڵاتە ئێستە بیست و چوارەمین وڵاتی جیهانە کە هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز بە ڕێگە پێدراو دەزانێ. ٦

لە بەرامبەردا لە هەژارترین وڵاتاندا، ئەو وڵاتانەی کە ئایین و باوەڕی ئایینی باوە، کەم کەس لەو باوەڕەدان کە کۆمەڵگا دەبێ هاوڕەگەزخوازی قبوول بکات. لە ساڵی ٢٠١٧، کتێبێک لە نووسینی پرۆفیسۆر ئیمی ئادامسێزیک پیشانی دا کە دەتوانرێ جیاوازییەکانی نێوان وڵاتان لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخواز بە سێ فاکتەر ڕوون بکرێتەوە: دەسەڵاتی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان، ئاستی گەشەی ئابووری و دارشتەی ئایینی ئەو ناوچانەی وا خەڵک لەوێ دەژین. تەمەنیش لە هەندێ لە وڵاتان فاکتەرێکی دیکەیە؛ وڵامدەرە گەنجترەکان زیاتر لە کەسانی بەتەمەنتر لە

---

4 https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html

5 (http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-equality-results-Australia votesYes.html#ixzz4zSvWAYwu)

6 Australia legalizes same-sex marriage – CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.

7 Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7

بۆچوونەکانی خۆیاندا، نەرمی نوێنیان پیشان دا. و لە حاڵێکدا کە جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان لە وڵامەکاندا زاڵ نین، لەو وڵاتانەی کە ڕەگەزێتی بۆتە هۆی جیاوازیی وڵامەکان، ژنان لە چاو پیاوان، ئاسانتر هاوڕەگەزخوازی قبووڵ دەکەن.[8]

توێژینەوەیەکی دیکە هەر ئەم دەستکەوتانە سەبارەت بە قبووڵکرانی زیاتر پیشان دەدا. بگۆڕی دووحاڵەتی هاوڕەگەزخوازی کە لە درێژەی زەمەن ئەم دیاردەی هەڵە یان ناهەڵە دەزانی، لە نێوان ساڵانی ١٩٧٣ و ١٩٩٤ شرۆڤە کرا. ئامانج لەم شیکارییە نوێیە پێڕاگەیشتن بەم شێوازانە و لێکدانەوەی جیاوازییە ناوچەییەکانە. دەستکەوتەکان دەرخەری ڕەواڵی ڕوو لە هەڵکشان لە باوەڕی بە ناهەڵە زانینی هاوڕەگەزخوازی بوو. ئەم ژمارە لە ١٩ لە سەدی ساڵی ١٩٧٣ بۆ ٣١ لە سەد لە ساڵی ١٩٩٤ گەیشت کە هەڵبەت کۆتاییەکانی دەیەی ٨٠ (کە مەرگ بە هۆی ئایدز لە ئامریکا گەیشتە ئەو پەڕی خۆی) جیاواز بوو.[9] داتاکانی **GSS** دیسان بۆ شرۆڤەی دووهەم و دیاریکردنی شێوازەکان بە کار هێنران.[10] **GSS** تەکنیکەکانی نموونەگیری ئەگەری و قەبارەی نموونەی گەورەی گۆستەوە. کۆی داتاکان ساڵانی ١٩٩٦ و ١٩٩٨ـیشی لە خۆ دەگرت. لە ساڵانی ١٩٩٦ و ١٩٩٨، ڕێژەی ئەو

8 The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014

9 Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4

10 Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

ولامدەرانەی کە ڕایانگەیاند «هاوڕەگەزخوازی هەڵە نییە» بە ڕیز گەیشتە ٣٣ و ٣٤ لە سەد.

بە گوێرەی ڕاپۆرتی ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکانی بریتانییەکان کە لە چەشنی خۆیدا گەورەترین ئەندازەگرتن بوو، گۆڕانکاری لە ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی یەکێک لە گەورەترین گۆڕانەکان لە بیر و بۆچوونی گشتی ئینگلتەرا لە ماوەی نەوەیەک بوو. بۆ وێنە، ٢٥ ساڵ بەر لە ئێستا، نزیکەی دوو لە سەر سێی کۆی حەشیمەتی بریتانیا دژی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز بوون؛ چوونکە لایان وا بوو ئەم پەیوەندییە لە ڕووی ئەخلاقییەوە بە شێوەی سرووشتی «هەڵە»ـیە و لە سەرەتاکانی دەیەی ٨٠ پتر لە نیوەی حەشیمەت بیریان لەوە نەدەکردەوە کە مامۆستابوونی کەسێکی گەی یان لزباین «پەسندکراو» بێت و لە کۆی هەر دە کەس، پتر لە چوار کەسیان باوەڕیان بەوە نەبوو کە «ئەوان لە ژیانی گشتیدا دەبێ بەرپرسایەتییەکیان هەبێت.» لە بەرامبەردا، نوێترین ئەندازە گرتنی ڕوانگە کۆمەڵایەتییە بریتانییەکان لە ساڵی ٢٠١٣ ئەوەی خستە ڕوو کە لە کۆی هەر پێنج کەس تەنیا کەسێک دژی پەیوەندیی گەی و لزباینەکانە. بە ڕەچاوکردنی ئەم خاڵە کە لە دەیەی ٨٠ ڕێژەی ئەو کەسانەی کە دژی هاوڕەگەزخوازی بوون ڕووی لە زیادبوون کرد، خێرایی گۆڕان سەرسامهێنەر دەبێت. بە گوێرەی ئەم ئەندازە گرتنە، ٥٦ لە سەدی ئەو کەسانەی کە لە ڕاپرسیدا بەشدارییان کردبوو لایەنگری هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان بوون و ئەمە لە یاسادا تۆمار کراوە. ١

1 1John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to ←

چ شتێک بۆتە هۆی جیاوازی لە ڕوانگە و پەسند کردن؟

جین تووانج، مامۆستای دەروونناسی سەندیەگۆ و نووسەری کتێبی *Generation Me* دەنووسێ ئەم گۆڕانە لە پێناو پەسندکران، لە درێژەی نەوەکاندا (کاتێک نەوەیەکی گەنجتر بۆتە جێگرەوەی نەوەی کۆنتر و پەرەسپێکتیڤێکی نوێی هێناوەتە ئاراوە) و نە تەنیا لە درێژەی زەمەندا ڕووی دا. بە وتەی ناوبراو پەسندکرانی نەوەیەکی هاوئاراستە لەگەڵ گرینگترین گۆڕانە کەلتوورییەکان پەیوەستە بە تاکایەتیخوازی چەند دەیەی ڕابردوو. ڕەنگە ئەم مەسەلە پەیوەست بکرێتەوە بە ئازادی تاکایەتی زیاتر و دەسەڵاتی گرووپیی کەمتر، وەک لە وابەستەیی ئایینیەکاندا، هەوڵ بۆ بە یاساییکردنی ماری جۆڤانا / حەشیش، نەرمی نوێنی لە هەمبەر جیاوازییەکان و ڕوانگەیەکی کراوەتر بۆ خواستە سێکسییەکان بەدی دەکرێت. ئەم گۆڕانانە دەتوانێ بە واتای چڕبوونەوەی زیاتر لە سەر "خۆ" بێت؛ بەڵام لە هەمان کاتدا دەتوانێ بە واتای نەرمی نوێنی زیاتر لەگەڵ دیترانی جیاواز بێت.

ئەگەرچی بە گشتی، ڕوانگەکان بۆ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز ئەرێنیتر بوون ، هێشتا بۆ ڕزگارکردنی میلۆنان گەی و لزباین لە بندەستی ترس لە

→

homosexuality is biggest change in... www.telegraph.co.uk/ news/ politics/ 10297205/Revolution-in

12Twenge, J.M., 2014. Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident,assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

13Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) “Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement”, Journal of Applied Psychology, Vol. 25 ←

ناسینەوە، بێبەشبوونی ئابووری پەنگراو و کردەکی، گاڵتە پێ کردن، شەرم و سەرکۆنە و سزا بۆ ڕفتارێکی نایاسایی ڕێگەیەکی دوور و درێژ لە پێشە. یاساکان و بەرپرسانی دەوڵەتی زۆر جار بۆ ئەم بەدڕفتارییە پاساو دەهێننەوە. لێبووردنی نێودەوڵەتی ساڵی (٢٠٠١) لە وڵاتانێکی وەک ئۆگاندا، زیمباوە، ڕۆمانی، مالیزی، کارایب، ڕووسیا، چین، سریلانکا، پاکستان و ئەڤغانستان ڕاپۆرتیان لە سەر حاڵەتەکانی دەستدرێژی، لێدان و زیندانی هەتا هەتایی بۆ وەک خۆیان دەڵێن "تاوانەکانی دژ بە دیسیپلینی سرووشت" بڵاو کردۆتەوە. لە ڕاستیدا لانیکەم ٧٨ وڵاتی جیهان پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانن و لە هەندێ لە وڵاتان سەرپێچیکاران بە قەمچی یان مەرگ سزا دەدرێن. کەن لیڤینگاستۆن، سیاسەتوانی چەپ بە پێشینەیەکی دوور و درێژ لە مافی گەیەکان، لە ڕابردوودا پێشوازی لە یۆسف قەرزاوی زانای ئایینیی موسڵمانی دژ بە ئامریکایی خەڵکی میسر، کردووە کە لایەنگری سزای مەرگ بۆ هاوڕەگەزخوازان بوو. ترامپ لە ناکاو خزمەتی ترەنسەکانی لە سوپا قەدەغە کرد و هۆکارەکەشی گەڕاندەوە بۆ «تێچووی قورسی پزیشکی». ڕاستییەکی دڵتەزێن هەیە کە زۆرن ئەو ناهاوسانانەی کە ناتوانن پشت بە پشتیوانی پۆلیس یان دادگا ببەستن.

No.9, pp. 1542-1556.

14 Amnesty International. (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

15 See also Trump Says Transgender People Will Not Be Allowed in the Military, By Julie Hirschfeld Davis and Helene Cooper, July 26, 2017 NY Time

هۆگری سێکسی لە داڕشتەی مافەکانی مرۆڤ

وەک لە بەشی یەکدا وترا، هۆگری سێکسی لە لایەنێکی بەربلاو لە هاوڕەگەزخوازی پەتییەوە بوونی هەیە تا دەگاتە دیترڕەگەزخوازی پەتی و جۆرە جیاوازەکانی دووڕەگەزخوازیش دەگرێتەوە.

لەم توێژینەوەدا گریمانەی ئەوە دەکەین کە هۆگریی سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی لایەنە دانەبڕاوەکانی هەبوونن و هەرگیز نابێ ببنە هۆی هەلاواردن یان دەستدرێژی. هۆگری سێکسی، وەک مافێکی مرۆیی، دروستبوونی کۆمەڵەیەکی نوێی لە مافە پێناسە کراوەکانی لێ ناکەوێتەوە، بەڵکوو هەڵوەدای ئەوەیە کە ڕێ بباتە ناو کۆمەڵگەکی پێشتر ئامادەی ماف، کە مافە مرۆییە نێودەوڵەتییەکانیش پەسندیان کردووە. ئەم مافە بریتییە لە مافی ڕزگاربوون لە هەلاواردن و ئازار لە پیشە، خزمەتگوزاری و ئیمکانیات، شوێنی نیشتەجێبوون و خانوبەرە، گرێبەستەکان و ئەندامێتی لە سەندیکاکان، ئەنجومەنە سیاسی و بازرگانییەکان.

توندوتیژی لە دژی تاکەکان تێکەڵ بە هەلاواردنی نەتەوەیی، ئێتنیکی، کۆمەلایەتی و هۆگری سێکسی بووە. مێژوو بە ڕوونی پیشانی دەدا کە زۆر کەس بە هۆی هۆگری سێکسییانەوە تووشی ئازار و گێچەڵ بوونەتەوە. ئەو کەسانەشی کە هەوڵیان داوە پشتیوانیی ئاشتیخوازانە لە هۆگری سێکسی یان شووناسە ڕەگەزییە جیاوازەکان بکەن تووشی توندوتیژی و هەلاواردن بوونەتەوە. زۆر جار بە هۆی هۆگری سێکسی کەسانی ناهاوسان بە

جۆرێکی دیکە ڕفتاریان لەگەڵدا دەکرێ؛ چ ئەم ڕفتارە بەرهەمی داپەڕێکی تایبەت بێت، چ ئەنجامی یاساکان و ئەو سیاسەتانە بێ کە بە گوێرەی هۆگری سێکسی ئامادە کراون. لە سەرتاسەری دنیادا ئەوانە ڕووبەڕووی توندوتیژی و نایەکسانی و هەندێ جار ئەشکەنجە و سێدارە دەبنەوە و ئەمە تەنیا بە هۆی هۆگربوون بە کەسێکی تایبەت، ڕەواڵەتیان یان کەسایەتییەک کە هەیانە، ڕوو دەدات.

پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤی ناهاوسانان بێچمی جۆراوجۆر لە خۆ دەگرێت: لە بێبەشبوونی ژیانەوە بگرە تا دەگاتە هەڵاواردن لە ئاستە جیاجیاکانی وەک دەست پێڕاگەیشتن بە مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان. پتر لە ٨٠ وڵات هێشتا یاساگەلێکیان هەیە کە پەیوەندیی ڕێککەوتنانەی نێوان دوو ڕەگەزی گەورە ساڵ بە تاوان دەزانن. لە ڕوانگەی زۆرێک لە بەرپرسانی دەوڵەتی و بڕیاردەران، قسەکردن سەبارەت بە دەمارگرژی توندی هاوڕەگەزخوازدژانە هەم ڕەوایە و هەم پەسند کراو. ئەم ڕفتارە تا ڕادەیەک پەشۆکێنەرە؛ چوونکە بۆ هیچ کەمینەیەکی تر پەسندکراو نییە. ٨٧ وڵات لە جیهاندا هێشتا ڕفتاری سێکسیی هاوڕەگەزخوازان بە تاوان دەزانن و بە هۆی میراتی یاسایی ئیمپڕاتۆری بریتانیا، ٤٢ وڵات لە کۆی ئەم وڵاتانە بەشێکن لە وڵاتانی هاوبەرژەوەند. لە ساڵانی دواییدا، زۆر وڵات شایەتی دەرکەوتنی ناسیۆنالیزمی ڕەگەزی نوێ بوونەتەوە کە بۆتە هۆی هەرچی زیاتر بەهێزتربوونی یاسای کۆلۆنیاڵی نێربازی لە دژی پیاوان و بە تاوانزانینی نوێی پەیوەندی سێکسی نێوان ئافرەتان. ئەم بابەتە لە دژی وشیاریی ڕوو لە هەڵکشانی پەیوەست بەم ڕاستییەیە کە هۆگری سێکسی

مافێکی مرۆییە.[16]

پڕەسپێکتیڤی تازە دەرکەوتووی هۆگری سێکسی وەک مافێکی مرۆیی دژی دوو جەمسەرێتی ئێستای مافە مەدەنی، سیاسی و ئابوورییەکان بۆ هەمووان بە ناهاوسانانیشە، [17] ئەگینا کەسانێک کە بە «جیاواز» دادەنرێن بە برینی دەروونی دابڕانی کۆمەڵایەتی و نەبوونی پاڵپشت، دەرد و ئازار بەرۆکیان دەگرێت. ئەمە ئەرکی سەرەکیی داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ و بیرمەندانە کە ئەفسانە و کلیشەکانی پەیوەست بە ناهاوسانان تاوتوێ بکەن و سەر لە نوێ گوتارێکی حەقتەوەر دروست بکەن کە هاوشێوەی ئەوەی مافەکانی نەوەی مرۆڤ بە فەرمی دەناسێ، جەخت لە سەر کەرامەت و پێگەی ناهاوسانان بکاتەوە.

بابەتی هۆگری سێکسی و مافەکانی مرۆڤ بابەتێکی بەربڵاو و سیاسییە. دەمارگرژییەکان، کلیشە نەرێنییەکان و هەڵاواردنی بە قووڵی نووقمی سیستەمی بەهایی کۆمەڵگا، سەرچەشنە ڕفتارییەکان و هۆگرییە سێکسییەکان بوون. ئەگەرچی دەسەڵات تەنیا کاراکتەر یان تەنانەت کاراکتەری سەرەکیی مافەکانی پەیوەست بە هۆگری سێکسی نییە، لەم بوارەدا دەوری تەوەری دەبینێت. بێشک، هۆگری سێکسی وەک مافێکی بنەڕەتی پرسێکی قووڵی سیاسییە. لە ڕاستیدا کاتێک سەرنج لە سەر ماف و یاسا فەرمییەکانە، دەسەڵات کاراکتەری سەرەکی لە سیاسەتدانانە؛ تەنانەت

16Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity in the ... commonwealth.sas.ac.uk/resources/publications

17About LGBT Human Rights". Amnesty International. (2013.).

ئەگەر تێگەیشتنی گشتیتر ئەوە بێ کە هۆگری سێکسی لە پەیوەنـدی لەگـەڵ زۆرێک لە سیستەمە کۆمەڵایـەتی، سیاسـی، نێوتاکایـەتی و نێوانتاکایەتییـە جیاوازەکان بێچم دەگرێت. چەمکی هۆگری سێکسی بـە هـۆی گرینگـی و هەستیاری ئارەزووی سێکسی و پرسە سێکسییەکان و دەوری دەسـەڵات لـە سـازدانی پەیوەنـدی یاسـایی نێـوان تاکـەکان و بـە فـەرمی ناسـاندنی ئـەم پەیوەندییانە دەبێتە پرسێکی سیاسی.

مافەکانی پەیوەست بە هـۆگری سێکسـی بـە شـێوەیەکی زۆر زەق داوای گشتیبوون دەکەن؛ چوونکە پەیوەست دەکرێتەوە بە توخمێک لە سرووشـتی کەسەکە کە لە هەموو تاکەکانی مرۆڤدا بوونی هەیە؛ هۆگری سێکسـی. کـە واتە ئەم چەمکە پێویستی بە پێناسەی ژێرگرووپـی دیـاریکراوی مرۆڤایـەتی نییە کە ئەم مافانە بیانگرێتەوە. بە ڕوانینێکی ئەرێنی بـۆ ئـارەزووی سێکسـی وەک ڕەهەندێکی بنیاتی لە مرۆڤ و پێوەرێکی ناوەندی بۆ گەشـەی تـەواو و کامڵی کەسایەتی مرۆڤ، مافە سێکسییەکان هەڵگری دەفرایەتییـەکی مـەزن بۆ بێچمگۆڕین نە تەنیا “کەمینەی سێکسی” بـەڵکوو “زۆرینـەی سێکسـی” کۆمەڵگان.[18]

یاساکانی مافی مرۆڤ بەردەوام لە گووارن و کامڵبووندان؛ لە بە فـەرمی ناساندنی کۆمـەڵێ مـاف لـە پەیماننامـەکان و گرێبەسـتەکانی ڕێکخـراوی نەتەوەکانەوە بگرە تـا دەگاتـە شـێوازە ناوخۆییـەکانی دەوڵەتـەکان و بنـەمای

18 Saiz, Ignacio. “Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

بڕیاردەری یاسا نێودەوڵەتییەکان. زۆرێک لەو پاڵپشتییانەی کە ئەوڕۆکـە زۆر بـە ســادەیی لێیــان تێدەپـەڕین، ڕیشـەیان دەچێتـەوە سـەر یاسـا ناوخۆییـە نێودەوڵەتییەکان کە بۆتە هۆی پەسـندکردنی وردە وردەی مـادە گشـتییەکانی یاسا نێودەوڵەتییەکان و لـە زۆرێـک لـە سیسـتەمە یاسـاییەکاندا هاوبەشـن. هێشتا لە کاتی ئامادەکردنی ڕەشنووسی زۆرێک لە ئامرازە نێودەوڵەتییـەکانی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لـە وڵاتـانی مـۆدێرن، هاوسـەرگیری بـە واتـای پەیوەنـدی ژنێـک و پیاوێکـە و زک و زا دارشـتەی کۆمەڵایـەتی و یاسـایی ڕفتارێکی سێکسی پەسندکراو پێک دێنێت.[١٩]

ئاراستەی مافەکانی مرۆڤ بۆ هۆگری سێکسـی و شووناسـی ڕەگـەزێتی لانیکەم چۆتە ناو وتووێژی جیهانییەوە. سەرەڕای ئەمە، ئێستا ئەم تێگەیشـتنە بەربڵاوە لە ئارادایە کە وتووێژە جیهانییەکان لە سەبارەت بە مژاری مافەکانی مرۆڤ خۆ بە خـۆ و ئوتوماتیکانـە گشـتی نـین، هاوشـێوەی مافـە مرۆییـە ڕەگەزێتیتەوەرەکان کە دەڵێ هەندێ لە بێچمـی شـێوازە کەلتوورییـەکان لـە ڕاستیدا تونـدوتیژی بـە پێـی ڕەگـەزێتین و لـە ئێسـتادا ڕێککـەوتنێکی تـازە دەرکەوتوو و پەسندکراون کە دەڵێ هۆگری سێکسی تاکێک هاوشێوەی ئایین و ئێتنیکەکەی شیاوی پاڵپشتییە. لە مـاوەی دوو دەیـەی ڕابـردوودا، گـۆڕانی مەزن بەتایبەت لە بە فەرمی ناساندنی هۆگری سێکسی و لـە کۆتاییـدا مافـە سێکسییەکانی تاک ڕووی داوە بە جۆرێک کـە بـواری گشـتی و تایبـەتی تـا

19Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

ڕادەیەک لە سەر ئەم بابەتە یەکیان گرتووە. ئەم ڕاستییە کە هۆگریی سێکسی هەر دوو بوارەکە لە خۆ دەگرێ، چەمکسازی لە مافەکانی مرۆڤ و خستنە ڕووی وێنەیەکی نوێ لەو زەرووری و پێویست دەکات.

بەو پێیەی کە تاکەکان سەرەڕای ئەوەی بە ناو و نیتکەی سێکسی هەلی بوون بە کەسایەتییەکی بواری گشتییان نییە، فوکووس خستنە سەر بەشداریکردن وەک جۆرێک بەهای کلیلی مافەکانی مرۆڤ گرنگە. هەر ئەوەندەش، چەمکی کەرامەتی مرۆیی گرنگە؛ ئەگەرچی دەتوانێ ئاڵۆز بێ و زیاتر بەتایبەت لە ژناندا ببێتە سنورداربوونی ڕەگەزێتی. خۆ بواردن لەم چەمکە، هۆگریی سێکسی وەک کۆمەڵەیەکی یەکدەست لە داخوازییەکان لە چوارچێوەی مافەکانی مرۆڤ دەخاتە ژێر پرسیار. هێنانی هۆگری سێکسی بۆ ناو جاڕنامەی مافەکانی مرۆڤ بە پێداگریکردن لە سەر هاوبەشییەکانی مرۆڤ، پێویستی بە پابەندێتییەکی جیدییە بۆ ئاگاداربوون لە «بێچمە ئایدۆلۆژیکییەکان» کە بە سەر وێنای ئێمە سەبارەت بە ڕفتاری سێکسی زاڵن.

بە خوێندنەوەی هۆگری سێکسی لە چوارچێوەی یاساکانی مافی مرۆڤی نێودەوڵەتی، ئەوەی دەبێ سەرنجی بخرێتە سەر ئەوەیە کە نۆڕمە نێودەوڵەتییەکانی ئێستا دەبێ چۆن شرۆڤە بکرێن بۆ ئەوەی مافەکانی دژ بە هەڵاواردنی ڕەگەزێتی وەکوو هەرێمێکی تایبەتی، یەکسانی، ئازادی ڕا دەربڕین و کۆبوونەوەکان لە خۆ بگرن. بنەمای مافی خواستە سێکسییەکان و ڕزگاربوون لە هەڵاواردنی ڕەگەز و ڕەگەزێتی، گشتایەتی مافەکانی مرۆڤ و ناوەڕۆکی لێکدانەبڕاوی ئەو مافانەن کە تەنیا بە هۆی مرۆڤ بوونیان، هی

هەموو کەسێکە. ناهاوسانان داوای هیچ مافێکی «تایبەت» یان «زیادی» ناکەن، بەڵکوو ئەو مافانەیان دەوێ کە کەسانی دیترەگەزخواز لێی سوودمەندن. یەکسانی، کەرامەت و نەبوونی جیاکاری و هەڵاواردن بنەماگەلێکی بنەڕەتین کە ئاراستەی ئەو مافانە ڕێنوێنی دەکەن کە لە سەر بنەمای هۆگری سێکسین. و داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ، پارێزەران و دیکەی چالاکڤانان هەوڵ بۆ بەدیهێنانی دەدەن.

پڕەسپێکتیڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان

لە هەنگاوی یەکەمدا، پاش قسەکردن لە سەر مافی ناهاوسانان و دەرکەوتنی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان، کە بە کەڵک وەرگرتن لە ئیمکانیاتی خۆیان تێدەکۆشن سەرنجی هەموو جیهان بەرەو لای شێوازی ڕفتار و هەڵسووکەوت لەگەڵ ئەم گرووپە ڕابکێشن، لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهان، چ لە سەر ئاستی ئێن جی ئۆکان و چ لە سەر ئاستی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی وەکوو ڕێکخراوە نەتەوە یەکگرتووەکان، بە سەرنجێکی تایبەتەوە لەم بابەتەوە دەڕوانن. ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی تایبەت لە ڕێگەی ئەو بڕیارنامانەی کە هەڵاواردنی بە پێی هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی ئیدانە دەکەن، هەڵوێستی خۆیان ڕوون کردۆتەوە. لە یەکەمین ڕاپۆرتی ڕێکخراوەی نەتەوەکان لە مەڕ مافەکانی کەسانی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترەنس لە ساڵی ٢٠١١، کوژرانی تاکەکان لە سەرتاسەری جیهان، توندوتیژی بە هۆی بێزاری، ئەشکەنجە و بە تاوانزانین و هەڵاواردن لە بواری پیشە، تەندروستی و خوێندن و وردەکارییەکانیان بە

هۆی شووناسی ڕەگەزێتی یان هۆگری سێکسی ڕاستەقینە یان گریمانەیی تاکەکان تاوتوێ کرا. بە پێی ئەم ڕاپۆرتە، هاوڕەگەزخوازدژی و ترەنس‌تۆقێنی لە سەر ئاستی هەموو ناوچەکانی جیهاندابوونی هەیە. توندوتیژی سەپێنراو بە سەر ئەم گرووپە بە شێوەی تایبەت لە چاو دیکەی تاوانە دەمارگرژیتەوەرەکان، نگریستر بوو. «نموونەکان ڕادەیەکی زۆری توندوتیژی و دڕندایەتی پیشان دەدەن کە تێهەڵدان، ئەشکەنجە، بڕینی ئەندامانی لەش، یەختەکردن و پەلاماری سێکسی لە خۆ دەگرن. »

ڤیتیت مانتارێبهۆڕن کە بە تازەیی لە لایەن ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ وەک کارناسی سەربەخۆی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە کاروباری پشتیوانی لە هەمبەر توندوتیژی و هەڵاواردنی ڕەگەزی و ڕەگەزێتی دیاری کراوە، لە یەکەم وتاردانی خۆی ڕەخنەی لە یاسا کۆنەکان و شرۆڤەی نائازادیخوازانە لە ئایین و کلیشەسازی گرت. ١ ٢

کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان زەید ڕەعد ئەلحسێن، سەلەف ئەو ناوی پیلای، سکرتێری گشتی پێشووی ڕێکخراوی نەتەوەکان بان کی مۆن و دیکەی بەرپرسانی پلە بەرزی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە چەند ڕاگەیێندراوی گشتی باسیان لە پشتیوانی لە ناهاوسانان کردووە. لە ڕۆژی جیهانی مافەکانی مرۆڤ (١٠ی دیسەمبەر)، سکرتێری

20UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

21 OHCHR, LGBT Speeches and statements www.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx

گشتی یەکەمین وتـاردانی خـۆی لـە کـۆی وتاردانـە سـەرەکییەکانی بـواری سیاسـەتدانان تـەرخان کـرد بـە بـەدیهێنانی یەکسـانیی بـۆ ناهاوسـانان و خوازیاری تاوانسـڕینەوە لـە هاوڕەگـەزخوازی لـە سـەر ئاسـتی جیهـانیی و دیکەی ئـەو ئامادەکارییانـە بـوو کـە کۆمـەک بـە وەسـتاندنی تونـدوتیژی و هەڵاواردن دەکەن. ناوبراو وتی: «ئێمە وەک پیاوان و ژنانی خاوەن ویـژدان، هـەڵاواردنی گشـتی و هـەڵاواردنی تایبـەتی بـە پێـی هـۆگری سێکسـی و شووناسی ڕەگەزێتی ڕەت دەکەینەوە. لە شوێنێکدا کە دژایەتییـەک لـە نێـوان ئاراستەی کەلتووری و مافە مرۆییە گشتییەکاندا بوونی هەیە، ئـەوە مافـە کـە دەبێ ڕەچـاو بکرێـت.» لـە سـاڵی ٢٠٠٣، کۆمەڵـەی گشـتی لـە ڕێگـەی گرێبەستنامەکانی خۆیەوە لە بواری لە سێدارە دانـی سـەرەڕۆیانە، نایاسـایی یان بە کەم یان پەیتا پەیتا خوازیاری سەرنج خستنە سەر کوژرانی کەسـەکان بە هۆی شووناسی ڕەگەزی یان هۆگری سێکسییان بووە.

لە ساڵی ٢٠١١، ئەنجومەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتـەوەکان بڕیارنامەی ١٩/١٧ــی پەسـند کـرد کـە یەکـەمین بڕیارنامـەی ڕێکخـراوی نەتەوەکان لە مەڕ شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگری سێکسی بـوو و «نیگـەرانی قووڵ»ــی بەرامبەر بە توندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی ئەو کەسـانە ڕاگەیانـد کە خاوەن شووناسی ڕەگەزێتی و هۆگری سێکسی بوون. لە دوای بە فـەرمی ناساندنی ناهاوسانان، ڕاپۆرتێـک لـە سـەر کۆمیسـیۆنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو بووەوە کە حاڵەتـەکانی پێشـێل‌کردنی مافـەکانی کەسـانی ناهاوسـان وەکـوو تـاوان بـە هـۆی ڕق و بێـزاری، بـە تـاوانزانینی هاوڕەگەزخوازی و هەڵاواردنی تێدا بە دیکۆمێنـت کـرد. ئەنجامـەکانی ئـەم

ڕاپۆرتە بـوو بـە بنـەمای باسـێک کـە لـە مـانگی مارسـی سـاڵی ٢٠١٢ لـە ئەنجومەن خرایە ڕوو. ئەمە یەکەم جارێک بـوو کـە ناوەنـدێکی نێودەوڵـەتی ڕێکخراوی نەتەوەکان بە شێوەی فەرمی لە مەڕ ئەم بابەتە قسە بکا و هەر ئەم کارە ئاسانکاری بۆ یەکەمین ڕاپۆرتی فەرمی ڕێکخراوی نەتـەوەکان لـە مـەڕ ئەم بابەتە کرد. هەر بەم شـێوە، ئەنجومـەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتەوەکان هەموو جۆرەکانی بڕیارنامەی ڕێکخراوی نەتـەوەکانی لـە بـواری مافەکانی مرۆڤ، هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگـەزێتی پەسـند کـرد کـە دواتر دێن.

لە سێپتێمبەری ساڵی ٢٠١٤، ئەنجومەنی مافەکانی مـرۆڤ بڕیارنامـەی نـوێی (٣٢/٢٧) پەسـند کـرد کـە جـارێکی دیکـە نیگـەرانی خـۆی لـە پێشێل‌کردنی مافەکانی مرۆڤ دەربڕی و داوای لە کۆمیسـێری بـاڵا کـرد بـە ئامانجی بە گشتی‌کردنی شێوازە شـیاوەکان بـە مەبەسـتی ڕێگـری لـە سـەر توندوتیژی و هەڵاواردن، بە کەڵک وەرگرتن لە یاسا و سـتانداردەکانی مـافی مرۆڤ ڕاپۆرتێکی نوێ (A/HRC/19/41) بخاتە ڕوو و لە بیست و نۆیـەمین دانیشتنی ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤ پێشکەشی بکات. ٢

یەکەمین بەڵگەی نێودەوڵەتی بە چاوپۆشی لە ڕەگـەزی تاکـەکان، مـافی یەکسـانی بـە فـەرمی ناسـاند، پێشـەکی جاڕنامـەی ڕێکخـراوی نەتـەوە یەکگرتووەکان بوو.

---

22 (United Nations Statement on LGBT discrimination. ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

«ئێمەی نەتەوەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە نیازین نەوەکانی داهاتوو لە مەینەتی جەنگێک دەرباز بکەین کە دوو جار لە درێژەی ژیانمان خەمێکی نەوتراوی بۆ مرۆڤایەتی دروست کردووە و بڕوا و ئیمانی خۆمان بۆ مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ، بۆ کەرامەت و بایەخی مرۆڤ و مافی یەکسانی پیاوان و ژنان پشت ڕاست دەکەینەوە.»[٣]

مادەی C 55 ـیش جەخت دەکاتەوە: «ڕێزی گشتی و ڕەچاوکردنی مافە مرۆییەکان و ئازادییە بنەڕەتییەکانی هەمووان، بە چاوپۆشی لە نەتەوە، ڕەگەز، زمان یان ئایین.»[٤] [٢]

لە هیچ کام لە یاسا نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ ڕاشکاوانە مافێک بۆ هۆگری سێکسی ڕەچاو نەکراوە. بەڵام ئەم پرسە لە هەندێ لە ئامرازە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ وەکوو مادەی ٢ـی جاڕنامەی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ جەختی لە سەر دەکرێتەوە و بە ڕوونی باس لە ڕزگاربوون لە هەڵاواردن بە هۆی هۆگریی سێکسی دەکات.[٥]

«هەر کەسێک بە بێ سەرنج خستنە سەر هەر چەشنە پۆلێنبەندییەکی وەکوو نەتەوە، ڕەنگ، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان ڕا و بۆچوونی دیکە، پێگەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، بارودۆخی خاوەندارێتی، لە دایکبوون و هتد، شیاوی سوودمەندبوون لە هەموو ئەو

23Wellman, C., 2000. Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

24United Nations www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text

25The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (ICESR)

ماف و ئازادازادییانەیە وا لەم جاڕنامەدا هاتووە. هەروەها هیچ هەڵاواردنێک بە پێی پێگەی سیاسی، یاسایی، یان نێونەتەوەیی یان وڵات یان نیشتمانێک کە ئەو کەسەی لە خۆ گرتووە، ڕێگەپێدراو نییە تەنانەت ئەگەر ئەم وڵاتە یان نیشتمانە وابەستە، ناسەربەخۆ یان لە ژێر هەر چەشنە سنوودارێتی دەسەڵاتێکی دیکە بێت.»[26]

لە مادەی 2 *ICCPR* باس لە ئامادەکاری هاوشێوە بۆ نەهێشتنی هاڵاواردن دەکات:

«هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم کۆنوانسیۆنە پابەند دەبێ بەوەی کە بە بێ ڕەچاوکردنی ڕەنگ، نەتەوە، ڕەگەز، زمان، ئایین، ڕوانگەی سیاسی یان دیکەی ڕا و بۆچوونەکان، ڕیشەی نیشتمانی یان کۆمەڵایەتی، بارودۆخی خاوەندارێتی یان لە دایکبوون و هتد مافی ڕوونکراو لەم کۆنوانسیۆنە بۆ هەموو تاکەکان دەستەبەر بکا و ڕێزیان لێ بگرێت.»[٧]

لە ساڵی ٢٠١٤، ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان یەکەمین جاڕنامەی خۆی پەسند کرد کە مافەکانی ناهاوسانانی بە فەرمی دەناساند و بە دوای ئەودا ڕاپۆرتێکی لە سەر کۆمیسیۆنی ڕێکخراوی نەتەوەکان بڵاو کردەوە کە پێشێلکردنی مافەکانی ناهاوسانان وەکوو تاوانی سەرچاوە گرتوو لە ڕق و بێزاری، بە تاوانزانینی هاورەگەزخوازی و هەڵاواردنی بە دیکۆمێنت کردبوو. ئەم مافانە کاتێک زیاتر بە فەرمی ناسران

---

26 http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

27 International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages /CCPR.aspx

کە کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان داوای لە هەموو ئـەو وڵاتانە کرد کە هێشـتا یاسـاگەلێکیان بـۆ پشـتیوانی لـە مافـە بنەڕەتییـەکانی ناهاوسانان پەسند نەکرد بوو، بۆ ئەوەی داپـەڕێک بنـوێنن. هـەر بـەم شـێوە ئەنجومـەنی مافـەکانی مرۆڤـی ڕێکخـراوی نەتـەوەکان هـەموو جۆرەکـانی پەیماننامـەی لـە بـواری مافـەکانی مـرۆڤ، هـۆگری سێکسـی و شوناسـی ڕەگەزێتی پەسند کرد.[٢٨]

28 A/HRC/RES/32/2 S). A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

داڕشتەی یاسایی ناهاوسانان

ناهاوسانی: سیستەمە یاساییەکان

هەست و وانە ئایینییەکان زۆر لە یاساکاندا بەدی دەکرێت. بۆ وێنە، زۆرێک لە کلۆنیاڵە سەرەتاییەکانی ئامریکا سزای توندیان بۆ هاوڕەگەزخوازان ڕەچاو دەکرد کە وشەیەکی گشتگیر بوو و جۆرە بەربڵاوەکانی کردەوەی سێکسی لە خۆ دەگرت کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە (هاوشێوەی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز)، لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری بوون (وەکوو پەیوەندی سێکسی ژن و مێردی کە بە شێوەی یاسایی هاوسەرگیرییان لەگەڵ یەکتر نەکردبوو) یان پێچەوانەی نەریتبوون (هاوشێوەی تێکەڵبوونی ژن و مێرد لەگەڵ ئافرەتێکی دیکە). ئەم یاسایانە ئەم چەشنە ڕفتارانەیان بە دێڕگەلی ئاڵۆز و ناڕوونی وەکوو «گڵاوییەک کە شیاوی باس لێکردن نییە» وەسف دەکرد. لە هەندێ دەڤەری وەکوو کلۆنیاڵی نیۆهیۆن، سزای ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان و پیاوان مەرگ بوو.[٢٩]

ئەو یاسایانەی وا کاریگەرییان لە سەر ناهاوسانان دادەنا لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاواز بوو: لە بە فەرمی ناساندنی یاسایی بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ هاوڕەگەز یان جۆرەکانی دیکەی پێکەوە ژیان هەتا دەگاتە سزای

---

29 Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

مەرگ بۆ ڕفتاری سێکسی / ڕۆمانسی لەگـەڵ هاوڕەگـەز. زۆرێـک لـە یاسـا دژەناهاوسانییەکان یەک یان چەند دانە لەم تایبەتمەندییانە لـە خـۆ دەگـرن: زمانێکی ناڕوون یان یاساگەلێک کە ئاشـکرایانە نێربـازان بـایکۆت دەکـەن، دیاریکردنی سزای نـەختی بـۆ ڕفتـاری سێکسـیی ڕێککەوتووانـە لەگـەڵ هاوڕەگـەز، زینـدان یـان سـزای مـەرگ؛ یاسـای ئاشـکرای دژی لزبـاین و دیاریکردنی تەمەنی سـەرتر بـۆ پەیوەنـدی سێکسـی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە شێوەی ڕێککەوتووانە.

ئەو وڵاتانەی کە لە دژی ناهاوسانان یاسای توند بـە کـار دەبـەن وەکـوو وڵاتی عەرەبستانی سعوودی لە هەمان کاتـدا شـایەتحاڵی گەشـەی پانتـای گەیەکان لە سەر هەموو ئاستەکانی کۆمەڵگان. لە جێیەکدا کـە یاسـا کـەمتر سەختگیرە، بەرپرسان ڕیگەی دیکە بۆ سەرکوتکردن دەدۆزنەوە. لە وڵاتانی عەممان و ئۆردن هێرش کرایە چەند پاتۆقی کەسانی گەی یـان بـە هۆکـاری بێبنـەمای وەکـوو خواردنـەوەی نایاسـایی کحـۆل داخـراون. تەنانـەت لـە شوێنێکدا کە هاوڕەگـەزخوازی یاسـاییە (وەکـوو وڵاتـی تورکیـە) ڕەخنـەی فـەرمی دەتـوانێ زۆربـوونی هـەبێت. عالییـە کـواف، وەزیـری پێشـووی کاروباری ژنان، ناهاوسانی بە «نەخۆشـی» نـاوزەد کـرد؛ هـەروەها نـەعیم سـاهین، وەزیـری نـاوخۆ، (هاوڕەگـەزخوازی لەگـەڵ ئـایینی زەردەشـتی و خـواردنی گۆشـتی بـەراز) بـە نموونەیـەک لـە «بێڕێـزی، بێئـەخلاقی و بارودۆخێکی نامرۆڤانە» وەسف کرد.

شرۆڤەی سزا یاساییەکان لە سەرتاسەری جیهان ئەوە پیشان دەدا کە چۆن لە هەنـدێ لـە وڵاتانـدا یاسـا وەک ئـامرازی وەحشـت و تۆقانـدن لـە دژی

ناهاوسانان بە کار دەبرێت.

وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی

لە مانگی مارسی ساڵی ٢٠١٧، بیست و دوو وڵات کە زیاتر کەوتبوونە وڵاتی ئامریکا و ئەورووپای ڕۆژاوایی (ئەرژەنتین، بەلژیکا، بڕازیل، کەنەدا، کلۆمبیا، دانیمارک، فێنلەندا، فەڕەنسە، ئیسلەند، لۆکزامبۆرگ، هۆڵندا، نەرویج، پەرتوگال، ئیسپانیا، سوویید، بەریتانیا، ئامریکا و ئۆرۆگوا) هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانیان بە فەرمی ناساندووە و ئەگەر نە هەموو مافەکان، بەڵام ڕێز بۆ زۆربەی مافە مرۆییەکانی شارۆمەندانی ناهاوسان دادەنن.[30]

30 PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriagearound-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017. –

ئافریقا

ئەگەرچی هاوڕەگەزخوازی لە سەرتاسەری ئافریقادا بـوونی هـەبووە. بـە گوێرەی ڕاپۆرتەکانی ئەنجومەنی نێونەتـەوەیی گـەی و لزبـاین (ILGA) لـە ساڵی ۲۰۱۵ ، ۳٤ وڵات لە کۆی[1] ٥٥ وڵاتێـک کـە لـە لایـەن[3] ڕێکخـراوی نەتەوەکان یان یـەکێتی ئافریقـا یـان هـەر دووکیـان بـە فـەرمی دەناسـرێن، هاوڕەگەزخوازییان قەدەغە کردووە. **ILGA** ڕاپـۆرتی داوە کـە لـە ئاگێسـتی ساڵی ۲۰۱٦، ۷۲ وڵات لە دژی کردەوەی ناهاوسانی خـاوەن یاسـای سـزا بوون و زۆربەی ئەم وڵاتانە دەکەونە[2] کیشوەری ئەفریقا یان ئاسیا.[3]

لە یاساکانی وڵاتی کامێرۆن بۆ ڕفتـاری هاوڕەگـەزخوازی مـاوەی پێـنج ساڵ زیندان ڕەچاو کراوە. دۆسییەی دڵتەزێنی کۆرنیلۆس فۆندا وێنەیەکە لەم سزا بێبەزەییانە. کۆرنیلۆس فۆنـدا لـە لایـەن کۆمەڵێکـەوە گیـرا و بـە تـاوانی هاوڕەگەزخوازی برایە ئیدارەی پۆلیس. ناوبراو بە بێ‌تاوان ناسـرا و نـەیتوانی بارمتـەی دیـاریکراو دابـین بکـا و لـە سـاڵی ۲۰۱۳، بـە تـاوانی پەیوەنـدی سیکسی لەگەڵ گەنجێکی تەمەن ۱۹ ساڵە بـۆ نـۆ سـاڵ زینـدان حـوکم درا.

---

31 1Anthony Appiah and Henry Louis Gates, Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA, 2010

32 State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016.

33 See http://www.like2do.com/learn?s=LGBT_rights_by_country_or_territory

ئەگەرچی بە شێوەی باو ئەوپەڕی حوکم بۆ پەیوەندیی لەگـەڵ هاوڕەگـەز لـە وڵاتی کامێرۆن ٥ ساڵە، ئەم سزایانە بۆ پەیوەندی لەگەڵ کەسێک کـە ١٦ بـۆ ٢١ ساڵانە، دو قات دەبێتەوە. لە کۆی ٧٦ وڵاتێـک کـە[٤] هاوڕەگـەزخوازی ٣
تێدا نایاسابیە، ڕێژەی ئەو کەسانەی کە بە هۆی گەیبوون دەخرێنە بەندیخانە، زۆرە.

34See Goaty’s News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017.

جیهانی ئیسلام

لە کۆی وڵاتانی عەرەبی، سزای کردەوەی هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ئەلجەزیرە، بەحرەین، کوێت، لوبنان، لیبیا، مەراکیش، عوممان، قەتەر، سۆمالی، توونس و سووریا زیندانە. ئەم سزایە لە بەحرەین هەتا دە ساڵە. لەو وڵاتانەی کە یاسایەکی دیاریکراویان بۆ هاوڕەگەزخوازی نییە، لەوانەیە کەسانی ناهاوسان بەردەوام لە لایەن یاساوە ڕاو بنرێن. بۆ وێنە لە وڵاتی میسر، پشت بە یاسای کۆن لە دژی «گەندەلی ئەخلاقی» دەبەسترێت. یاسای میسر ڕاشکاوانە هاوڕەگەزخوازی بە تاوان نازانێ؛ بەڵام زۆر ئامادەکاریی لە خۆ دەگرێ کە وەها ڕفتارێک وەک تاوان پیشان دەدات.

لە ئاستێکی تۆقێنەتری دیکەدا، هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ یەکسان لەگەڵ مەرگ بێت. لە وڵاتانی عەرەبستانی سعوودی، سوودان، یەمەن و مۆریتانی، هاوڕەگەزخوازی سزای مەرگی بە دواوەیە؛ ئەگەرچی پێدەچێت هیچ حاڵەتێکی لە سێدارە دان لانیکەم لە ماوەی یەک دەیەی ڕابردوو بۆ ئەم بابەتە ڕانەگەیێندراوە. چوارده وڵات بە حەشیمەتی زۆرینە موسڵمان، یاساگەلێک

35Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

36Mohamed, M.S., 2015. Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.

لە خۆ دەگرن کە سزای مەرگ بۆ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە ڕەچاو دەکەن یان وەها لە سێدارەدانێک بە ڕێگە پێدراو دەزانن. ٧ لە ئێرانی ئەوڕۆیی، هاوڕەگەزخوازی تاوانێکە کە سزای مەرگی لێ دەکەوێتەوە. ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئێران یەکێک لەو چەند وڵاتە بێ کە شارۆمەندانی خۆی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دەدات. لە کاتی شۆڕشی ١٣٥٧ هەتاوییەوە (1979 زایینی) لە ئێران، دەوڵەتی ئێران پتر لە ٤ هەزار کەسی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە داوە. ٣ هەڵبەت دەوڵەتی ئێران[٨]ئەم ڕێژەی ٤ هەزار لە سێدارە دانەی پشتڕاست نەکردووەتەوە و زانیاری سەبارەت بە ڕێژەی وردی ئەو ناهاوسانانەی کە لە سێدارە دراون، کارێکی هەر وا ئاسان نییە؛ بەڵام ڕەنگە بارودۆخەکە لە ئێراندا ڕووی لە گۆڕان بێ و لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا ڕێژەی کەسانی لە سێداردراو دابەزیوە و پۆلیس ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە بە هەند وەرناگرێ و بە نەرمی نوێنی هەڵسووکەوتیان لەگەڵ دەکات. ڕەنگ بێ ئەم گۆڕانی ئاراستەیە بە هۆی زەختی نێودەوڵەتی و ڕووماڵی ڕاگەیاندنەکانی ئەم بابەتە بێت.

لە سەر ئاستی جیهان، سەدان کەس بە هۆی ئەوەی وەک پێشێلکردنی یاساکان سەیری دەکرێ یان لە زیندانن یان چاوەڕێی دادگایین. لە ئێستادا، ئەم وڵاتانە گەورەترین پێشێلکارانی مافە مرۆییەکانی ناهاوسانانن:

372017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

38 Vexen Crabtree (3 January 2014). "The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice Versus Equality: Islam". Retrieved 8 December 2014.

• میسر: خاوەنی یەکێک لە گەورەترین بەندیخانەکانی پیاوانی گەیە. بە گوێرەی دوایین مەزەندەکان، نزیکەی ٥٠٠ ناهاوسان لە ساڵی ٢٠١٣ـەوە خراونەتە زیندان.[٣٩]

• عەرەبستانی سعوودی: بە پێی دوا ڕاپۆرتەکان لە ماوەی ساڵێک، پۆلیسی ئایینی کۆی ٢٦٠ کەسی قۆڵبەست و دادگایی کردووە.

• مەراکیش: هەموو ساڵێک داکۆکیکارانی مافەکانی ناهاوسانان قسە لە سەر دەیان دادگایی بە بابەتی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز دەکەن کە بە دەگمەن لە ڕاگەیاندنەکاندا ڕەنگدانەوەی دەبێت.

• نەیجەرییا: ڕاپۆرت لە سەر ڕێژەیەکی زۆری گرتن هەیە؛ بەڵام ڕاگەیاندنەکانی نەیجەرییا بە دەگمەن بە دواداچوون بۆ ئەم ڕاپۆرت و دادگاییە دواییەکان دەکەن.

بە گشتی، سزاکان دەتوانن هەتا نۆ ساڵ بخایێنن. تەنانەت ئەگەر ئەم یاسا دژوارانە سەد لە سەد جێبەجێ نەبێت، هەمیشە پیشاندەری سەرکۆنەی کۆمەڵایەتی ناهاوسانانن و لە پاڵ حەڕەشەی بیرمەندانی ئایینی، پەرەیان بە هەڵواردنی ڕۆژانەی دژ بەم کەسانە داوە و شەرعییەت و ڕەوای پێ دەدەن. ئەم بابەتە لە هەمان کاتدا ڕێگە بە توندازۆکان دەدا کە پاکانە بۆ کاردانەوەی قێزەونی خۆیان بکەن و خۆیان بە حەقدار بزانن. چەند ساڵ بەر لەوەی داعش پیاوانی گەی لە هەورەبانی باڵاخانەکانەوە بخاتە خوارەوە،

39 See https://76crimes.com/12-in-prison-for-being-gay-13-more-awaiting-trial/. Accessed November 9, 2017

گرووپەکانی دیکە لە وڵاتی عێراق هێرشیان دەکردە سەر پیاوانی «ناپیـاو» و هەندێ جار هێورانە بە دەرزی چەسبیان دەکردە کۆمیانەوە و دەیانکوشتن.

ئەم یاسایانە کاریگەرییەکی کارەساتباریان لـە سـەر ژیـانی ئـەو کەسـانە داناوە کە ئەوەندە بێبەخت بوون کە قۆڵبەست دەکران. سـەرەڕای ئەمـە و بـە پێچەوانەی هێرشی جار نە جار، بە گشتی بەرپرسانی ئەم وڵاتانە بە شـێوەی چالاکانە بۆ دۆزینەوەی کەسانی گەی و قۆڵبەسـت کردنیـان هـەوڵ نـادەن. هۆکارێک بـۆ ڕێـژەی کـەمی ئـەم بـە دواداچوونـە یاسـاییانە، ئـەم ئەفسـانە فەرمییەیە کە ئیدعا دەکا لە وڵاتانی موسڵمان ڕێـژەی زۆری هاوڕەگـەزخواز بوونی نییە. لە بنەڕەتدا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیـەکی ڕۆژاوایـی سـەیر دەکرێ کە هەڵبەت ڕێـژەی زۆری قۆڵبەسـت کردنـەکان ئـەوە دەخاتـە ژێـر پرسیار. هەندێ لـە سـتەمکارترین حکومەتـەکانی عـەرەب وەکـوو عێراقـی سەردەمی دەسەڵاتداری سەدام حسـێن و سـوریای ژێـر دەسـەڵاتی بەشـار ئەسەدیش هۆگرییەکی ئەوتۆیان بۆ هێرش کردنە سەر کەسانی گـەی پیشـان نەدەدا؛ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ کە گیرۆدەی پرسی دیکە بوون.

40Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights.

تۆمەتبارانی میسری لە قەفەزی دادگا لە ماوەی دادگایی ساڵی ٢٠١٤ (وێنە لە *DT News*)

بڕیارە یاساییەکانی ناهاوسانان

تەنیا نەفامییەکی ئەنقەستانە دەتـوانێ ئـەم ڕاسـتییە داپۆشـێ کـە پەیوەنـدی سێکسی، "پەیوەندییەکی گرینگ و هەستیارە لە هەبوونی مرۆڤ و لە چـەقی ژیـانی بنەماڵـەیی، خۆشـگوزەرانی کۆمەڵایـەتی و گەشـەی کەسـایەتی مرۆڤ"دایە . ئەم ڕاستییە کە تاکەکان بـە شـێوەیەکی دیـاریکڕاو خۆیـان بـە پەیوەندی سێکسی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن، ئەوە دەردەخـات کـە ڕێگەی «شیاو»ـی زۆر بۆ وەها پەیوەندییەک ڕەنگـە بـوونی هـەبێ و زۆرتـر دەوڵەمەندیی پەیوەندییەک سەرچاوە لە ئازادیی تاک بـۆ هـەڵبژاردنی فـۆڕم و چییـەتی ئـەو پەیوەندییـە تـەواو تاکەکەسـیانە دەگرێـت. لـە هەلومـەرجیی جۆراوجۆردا، بە قبووڵکردنی ئەو ڕاستییە کە کەسی جۆراوجۆر هـەڵبژاردنی جۆراوجۆری هەیـە، دەسـتەبەرکردنی ئـەو ئازادییـە لـە هـەڵبژاردن زەرووری
٢ ٤
دەنوێنێت.

کۆنوانسیۆنی ڕێگری لە ئەشکەنجەی ڕێکخراوی نەتەوە یـەکگرتووەکان زەبر و زەنگ، ئازاردان و ڕەنجی جەستەیی و دەروونی کـە لـە ڕێگـەی جیـا جیای وەکوو هەڵواردن لە لایەن بەرپرسانی دەوڵەتی یان تاکەکەسی، کە لـە پوتانسییەلێکی فەرمی یان بە ڕەزامەندیی ئەو دەسەپێنرێت بـایکۆت دەکـات

41 Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

42 Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

(لێبـووردنی نێودەوڵـەتی، ٢٠٠١). زۆربـەی ئـەو توندوتیژییـەی کـە دژ بـە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیادا ئەنجام دەدرێ، بـە پێـی ئـەو کۆنواسـیۆنە قەدەغەیە. ئەو ڕفتارە خراپ و بەدانەی کە لێبوردنی نێودەوڵەتی بە دیکۆمێنتی کردووە (٢٠٠١) هەر دوو کۆنوانسیۆنی *ICCPR* و *ICESCR* پێشێل دەکەن. وەک لە بەشی پێشوودا وترا، یاسـاکانی دژ بـە پەیوەنـدی لەگـەڵ هاوڕەگـەز مـافی هـەرێمی تایبـەتی کـە کۆنوانسـیۆنی ئـەورووپایی مافـەکانی مـرۆڤ دەستەبەری دەکەن، بە هەند وەرناگرن.[٣]

لە کۆتاییەکانی سەدەی بیستەم و سەرەتاکانی سـەدەی بیسـت و یەکـەم، زیاتر سـەرنج خرایـە سـەر پرسـەکانی پەیوەسـت بـە هاوڕەگـەزخوازی لـە ئامریکا. سەرنج خستنە سەر هاوسەرگیری هاوڕەگەزان لە مـاوەی دەیـەکانی ڕابردوودا وشیاری پتر سـەبارەت بـە هاوڕەگـەزخوازی، گـۆڕینی ڕوانگـەی سـەبارەت بـە هـۆگری سێکسـی و هەڵکشـانی ڕێـژەی ناهاوسـانان و ڕێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤی لێ کەوتـەوە کـە دادگاکانیـان قۆسـتەوە بـۆ ئەوەی بە شێوەی یاسـایی، مافـە کۆمەڵایـەتی و مەدەنییـەکانی ناهاوسـانان ببوژێننـەوە. ئەوڕۆکـە لـە ئـەمریکای هاوچـەرخ، ڕوانگـەی زۆرێـک لـە ئەمریکییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی بە هۆی چەندین دەیە کـاری بێبڕانـەوەی مرۆڤدۆستان، فێمێنیست و ڕێکخراوەکان گـۆڕانی بـە خـۆوە بینیـوە. ئـەم گۆڕانکارییە بێژومارانە ژیانی بۆ هاوڕەگـەزخوازان ئاسـان کـردووە. بڕیـاری

43 Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010.

44 David Halperin, How to Do the History of Homosexuality (2002)

یاسایی گرنگی گشتیش گیراوە کە وەک جۆرێک سـەرکەوتنی مێژوویـی بـۆ مافی ناهاوسانان هەژمار دەکرێت.

دۆسـییەیەک Dudgeon v. The United Kingdom (١٩٨١) دۆسـییەی لە دادگای مافەکانی مرۆڤی ئەورووپا بوو کە ڕایگەیاند بەشی ١١ـــی یاسـای هەموارکردنەوەی یاسای سزا لە ساڵی ١٨٨٥، کە ئاکاری هاوڕەگەزخوازانەی پیاوانــە لــە ئینگلتــەرا، ڤێڵــز و ئیرلەنــدی بــاکووریی بــە تــاوان دەزانــی، کۆنوانسیۆنی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپایی پێشێل دەکرد. ئەم دۆسییە لـەم ٥
ڕووەوە گرینگ بوو کە یەکەمین دۆسییەی سـەرکەوتووی بـەر لـە ECtHR و دەستپێکێک بۆ دۆسییەیەکی دیکە بـوو بـە نـاوی Norris v. Ireland، کـە سیاسـەتمەداری ئیرلەنـدی بـە نـاوی مـاری ڕابینسـۆن، سـەرۆک کۆمـاری پێشووی ئیرلەند و کۆمیسێری باڵای مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە سـاڵی ١٩٩٧ هـەتا ٢٠٠٢ بـە دواداچوونیـان بـۆ کـرد. ئـەم دۆسـییە بـە کارهێنـانی بـەردەوامی هــەمان یاسـاکانی سـاڵی ١٨٨٥ــی لـە کۆمـاری ئیرلەندی بە چالنج کێشا و خوازیاری یاسایەکی دیکە بـوو کـە لـە کۆتاییـدا بووە هۆی ئەوەی ئەنجومەنی ئـەورووپا ڕایبگـەیێنێ هـیچ کـام لـە وڵاتـانی ئەندامی ئەم یەکێتییە نابێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان یـان پیـاوان وەک تاوان سەیر بکەن. لـە ڕێکـەوتی ٢٢ـــی ئاکتەوبـەری سـاڵی ١٩٨١، دادگـا

---

45 Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues (pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

46 Kiely, Niall (23 April 1983). "Norris to go to rights court in Strasbourg". The Irish Times. p. 8.

لەگەڵ کۆمیسیۆن ڕێک کەوت کە بە تاوانزانینی ئاکاری هاوڕەگەزخوازانـەی نێوان کەسانی گەورە ساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، لە لایەن ئیرلەندی باکووریی پێشێل‌کردنی مادەی ٨ـی کۆنوانسـیۆنی مافـەکانی مرۆفـی ئەورووپایـە کـە دەڵێ: «هەمووان خـاوەن مـافی ڕێـز گـرتن لـە هـەرێمی تایبـەتی و ژیـانی خێزانی، ماڵ و پەیوەستەکانین.» بە پێی ئـەم بڕیـارە، لـە مـانگی ئۆکتـۆبری سـاڵی ١٩٨٢ لـە بـاکووری ئیرلەنـد تاوانسـڕینەوە لـە پەیوەنـدیی پیـاوانی هاوڕەگەزخواز کرا. پەیوەنـدی هاوڕەگەزخوازانـەی ژنـان هـەرگیز لـە هـیچ شوێنێکی ئینگلتـەرا تـاوان نـەبوو. هـەر بـەم شـێوە لـە دۆسـییەی (1993) Modinos v. Cyprus یاسای هاوشێوە بە سەرپێچی هاتە هەژمار.

لـە ویلایەتـە یـەکگرتووەکان، Bowers v. Hardwick و Lawrence V Texas دوو د ane لە بڕیارە گرینگەکانی دادگای باڵا لە بواری یەکسـانبوون لەگـەڵ یاسـا بنەڕەتییـەکان، ئـازادیی ڕفتـاری سێکسـی و هاوڕەگـەزخوازی بوون. ٤ ٧

Bowers بڕیاری دادگای باڵای ئامریکا بوو کە پشتیوانی لە یەکسانسازی یاسای نێربازان لە ویلایەتی جۆرجیا بوو. بە گوێرەی ئەم یاسـایە، سێکسـی ڕێککەوتنانەی کۆمی و دەمی لە شوێنی تایبـەتی نێـوان دوو کەسـی گـەورە ساڵ بە مەرجێک کە هاوڕەگەزخواز بن، تـاوان بـوو. ئەفسـەری تۆریـک لـە کاتێکدا کە کاغەزی فەرمانی بە دەستەوە بوو چوو بۆ ئاپارتمانی هاردویـک.

---

47 Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

هاردویک کە بە ئاشکرا گەی بوو، میـوانێکی شـەوخەوی بـوو کـە لـە سـەر مۆبڵەکە ڕاکشا بوو. پاش کەمێک سوورانەوە لە ناو ئاپارتمان، تۆریک درگای نیوە کراوەی ژووری خەوی هاردویکی بینی؛ چووە ژوورەوە و بینی کە تێیـدا هاردویک و دۆستە پیاوەکەی خەریکی سێکسی دەمین، لە کاتێکدا کە هـەر دووکیان لە سەر ئـەم سێکسـە ڕێـک کـەوتبوون. هـەر دووکیـان بـە تـاوانی هاورەگەزخوازی قۆڵبەست کران کە بە پێی یاسای جۆرجیا سێکسی دەمی و کۆمی نێوان کەسانی هاوڕەگەز و دیترەگەزی لە خۆ دەگرت. ٨ بەشێک لـەم یاسایە لە ژێرەوە هاتووە:

ئـ) کاتێک کەسێک هەر چەشنە کردەوەیـەکی سێکسـی کـە بریتییـە لـە ئەندامە سێکسییەکانی کەسەکە واتە دەم یـان کـۆمی ئـەویتری (هاوڕەگـەز) ئەنجام بدا یان ببێتە بەرکاری ئەم کردەوە، ئەوە تـاوانی هاوڕەگـەزخوازی لـێ وەشاوەتەوە. ٤ ٩

ب) کەسێک کە تاوانی نێربازی لێ وەشاوەتەوە، بـۆ لانیکـەم سـاڵێک و لانی زۆری ٢٠ ساڵ زیندان سزا دەدرێت. ٠

بـەڵام یاسـا هـیچ جیاوازییـەکی لـە نێـوان ڕفتـاری هاوڕەگەزخوازانـە و

48Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

49 Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

50Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073.

دیترڕەگەزخوازانە دانەنا. هاردویک بە پێی یاسای بنەڕەتی لە دادگای باڵا ئەم یاسایەی بە چالنج کێشا.

لە بڕیارێکدا کە ئێستا بە تەواوەتی بە هەڵە دادەنرێ، دادگا ڕایگەیانـد کـە یاسای بنەڕەتی مافێکی بنەڕەتی بۆ هاوڕەگەزخوازانێک کە نێربـازی دەکـەن، ڕەچاو ناکات. ڕوودانی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە لە خـەڵوەتی ماڵـەوە هـیچ کاریگەرییەکی لە سەر ئەنجامەکە نییە. ڕفتاری نایاسـایی هـەرگیز تەنانـەت کاتێک کە لـە ماڵـەوە ڕوو دەدات، پـارێزراوی ناهێنێـت. دادگـا وتـی هـیچ پەیوەندییـەک لـە نێـوان بنەماڵـە، هاوسـەرگیری یـان زک و زا لـە لایـەک و چالاکیی هاوڕەگەزخوازانە لە لایەکی تر بوونی نییە.[١]

چاکایـەتی دۆسـییەی **Bowers** لـە دەربڕینێکـی بـەهێز و بۆچـوونی دژبەردایە کە وەک سەرچاوە بە کارییان دەبات. بەرهەڵستکاران لەو بڕوایـەدا بوون کە ئازادی لە هەمبەر دەستێوەردانی بێ‌جێی دەوڵەت لە شـوێنی ژیـان یان پانتا تایبەتەکانی دیکە پشتیوانی لە تاک دەکات. پانتاکانی دیکە لە ژیانی ئێمەدا، لە دەرەوەی ماڵەوەن کـە دەسـەڵات نـابێ لـەو شـوێنانەدا بـوونێکی تۆخی هەبێت. سەربەخۆیی تاک بریتییە لە ئازادی ئەندێشـە، بیـر و بـاوەڕ و هەندێ ڕفتاری دۆستانە. ئـەم مـژارە "پەیوەسـت دەکرێتـەوە بـە یـەکێک لـە گشتگیرترین یاسـا و مافـە تایبەتـەکان کـە زیـاترین بایـەخیان لای مرۆڤـی شارستانیی هەیە" و ئەم مافە هەمان "مافی سەربەستی"ـیە. ئـەم ڕاسـتییە کـە

5 Franke, Katherine M. "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 (2004): 1399.

تاکەکان بە شێوە دیاریکراو خۆیان بە پەیوەندی سێکسی نزیک لەگەڵ دیتران پێناسە دەکەن پیشان دەدا کە بۆ وەها پەیوەندیگەلێک ڕێگەی «دروست»ـی زۆر لە گۆڕا هەیە و زیاتر دەوڵەمەندبوون لە پەیوەندییەک لە ئازادی تـاک بـۆ هـەڵبژاردنی بـێچم و شووناسـی ئـەم پەیوەندییـە زۆر تایبەتییـە سـەرچاوە دەگرێت. پاڤێڵ پاش خانەنشینی لە دادگای باڵا لـە دیمانەیەکـدا لـە سـاڵی ١٩٩٠ وتی ئەگەری ئەوە هەیە کە لە دەنگدان بۆ مانـەوەی یاسـای نێربـازی تووشی هەڵە بوو بێت. هەتا ساڵی ١٩٦١ هەر هەموو[52] پەنجا ویلایەتەکـەی ئەمریکا هاوڕەگەزخوازییان قەدەغـە کردبـوو و بیسـت و چـوار ویلایـەت و ناوچەی کلۆمبیا لە ساڵی ١٩٨٦ وایان کرد.

سەرەڕای ئەمە، لە ماوەی هەوت ساڵ هەموو شتێک بە هـۆی دۆسـییەی Lawrence V Texas گۆڕانی بە سەردا هات. ئەو ڕاستییانەی کە بووە هـۆی دروسـتبوونی دۆسـییەی Lawrence V Texas بـە شـێوەیەکی زۆر سەرسامهێنەرانە هاوشێوەی دۆسییەی Bowers بوون. پۆلیسی هیۆستۆن لـە دژی هێرشی چەکدارانە لە مۆڵکێکی تایبەتی چووە ناو ئاپارتمانی لاڤرێنسی سکالانووس و ئەوی لەگەڵ پیاوێکی گـەورە سـاڵی دیکـە بـە نـاوی گـارنێر سکالانووس بینی کە خەریکی سێکس کردنن (بە شێوەی ڕێککەوتنانە و لە شوێنێکی نهێنی و تایبەتی). هەر دوو پیاوەکە بە تاوانی نێربازی گیران، هـەر هەمان شـەو خرانـە بەندیخانـەوە، بـڕی ٢٠٠ دۆلار سـزا دران و بـە تـاوانی

52 See http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-privatehomosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

پەیوەندی سێکسی لادەرانە کە پێشێلکەری یاسای تێگساس بوو، سـزا دران. ئەم یاسایە پەیوەندی سێکسی نزیکی دوو کەسی هاوڕەگەزی بە ڕێگە پێدراو نەدەزانی. ئەم دۆسییە لە دادگای باڵا داوای پێداچوونەوەی بۆ کرا.

لە جووڵەیەکی گۆڵمەزییدا، دادگای باڵا ڕایگەیانـد کـە پیـاوانی گـەی و لزباین «خاوەن مافی ڕێز گرتن لـە ژیـانی تایبـەتین. دەسـەڵات بـۆی نییـە هەبوونی ئەوان بە کەمتر بزانێ یان لە ڕێگەی بە تاوانزانینی ژیـانی سێکسـی تایبەتیان چارەنووسیان کۆنترۆڵ بکات. ئەم ئازادییـە پاڵپشـتیکراو لـە لایـەن یاسای بنەڕەتییە مافی هـەڵبژاردنی بـە کەسـانی هاوڕەگـەزخواز دەدا کـە لـە چوارچێوەی ماڵەکانی خۆیـان و ژیـانی تایبـەتی خۆیـان پەیوەندییـەکانیان دەستنیشان بکەن و سەربەستانە ڕێز و کەرامەتی خۆیان بپارێزن.»

دادگا تـەواو ئاگـادار بـوو کـە بـە پێچەوانـەی دۆسـییەی Bowers ئـیش دەکات. دادگای ئەورووپایی مافەکانی مـرۆڤ لـۆژیکی دۆسـییەی Bowers ڕەت کردبووەوە و وڵاتانی دیکـە بـە مەبەسـتی پشتڕاسـت کردنـەوەی مـافی گــەورە ســاڵە هاوڕەگــەزخوازەکان بــۆ هــەبوونی ڕفتــارێکی دۆســتانەی ڕێککەوتنانە داپەڕی هاوئاهەنگی هاویشتبوو.

تا ڕادەیەک هەموو یاساکان بە پێـی چەمکـە ئەخلاقـتـەوەرەکانن؛ بـەڵام تەنانەت بە ڕەچاوکردنی ئەم مـژارە، دۆسـییەی Lawrence و داپـەڕ لـە دژی

53 Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

54 Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

دۆسیەی Bowers بڕیارێکی یاسایی سەرسامهێنەر بوو. ئەم مافە نوێیە بەتایبەت بۆ ئایینە ڕێکخراوەکان و پێنج ئایینی سەرەکیی جیهان کە هەمیشە هاوسەرگیریی هاوڕەگەزخوازانیان بە هەڵە دادەنا، زۆر خراپ بوو. هەتا ئەو کاتەی کە نێربازی بە تاوان دەهاتە هەژمار، ڕێکخراوە ئایینییەکان بۆیان بوو ئەم کەسانە دانەمەزرێنن.

لە هەنگاوێکی دیکەدا بۆ پەسندکردنی مافی هاوڕەگەزخوازان، بڕیاری دادگای باڵا لە مەڕ دۆسییەیەکی دیکە بە ناوی Obergefell v. Hodges، پرسی سەرەکی مافە مەدەنییەکان لە سەرەتاکانی سەدەی بیست و یەکەمی چارەسەر کرد. لە بڕیارێکی ٥ لە سەر چوار، دادگا ڕایگەیاند کە مافی بنیاتی هاوسەرگیری بۆ هاوژینە هاوڕەگەزەکانیش لە بڕگەی پەیوەست بە تەدارکاتی یاسایی و هەمیش لە بڕگەی پشتیوانیی یەکسان لەگەڵ چاکسازیی چواردەهەمی یاسای بنەڕەتی ئەمریکا دەستەبەر دەبێت.

دادگا ئاماژەی بە چوار هۆکاری دیاریکراوی بۆ پێدانی مافی بنیاتی هاوسەرگیری بۆ کاپڵە هاوڕەگەزخوازەکان کرد:

• مافی هاوسەرگیری جۆرێک ئازادی بنیاتییە؛ چوونکە جەوهەری سەربەخۆیی تاکایەتییە. ئەم مافە پشتیوانی لە دۆستانەترین پەیوەندیی نێوان دوو کەس دەکات.

• لە ڕێگەی فەرمیبوونی یاسایی، هاوسەرگیری دەتوانێ لە بواری بیناکردنی خانوبەرە و پەروەردەکردنی منداڵان پاڵپشتی لە بنەماڵەکان و منداڵان بکات؛ چوونکە هاوسەرگیری بە شێوەی مێژوویی وەک بەردی بناغەی دیسیپلینی کۆمەڵایەتی زانراوە.

- دادگا ڕوونی کردەوە بەو پێیەی کە هیچ جیاوازییەک لە نێوان پەیوەندیی دوو ڕەگەزی بەرامبەر و پەیوەندیی نێوان دوو هاوڕەگەز بە پێی ئەم یاسایانە بوونی نییە، بێبەشکردنی کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە مافی هاوسەرگیری دژی بڕگەی تەدارکانی یاسایی چاکسازیی چواردەهەمە.
- دادگا هەروەها ڕایگەیاند کە ڕێگری لە هاوسەرگیری هاوڕەگەزان دەبێتە هۆی دژایەتی هاوڕەگەزان لەگەڵ کۆمەڵگا؛ ئەوان لە ئیمتیازە بێژمارەکانی هاوسەرگیری بێبەش دەکا و بە بێ هیچ هۆکارێکی بێپاساو، دەبێتە هۆی ناسەقامگیری لە پەیوەندییەکانی ئەوان.

دادگا بە ڕاشکاوی نووسی کە هیچ پەیوەندییەک قووڵتر لە هاوسەرگیری نییە؛ چوونکە هاوسەرگیری ئایدیالەکانی عەشق، وەفاداری، ملکەجێتی، گیانفیدایی و بنەماڵەی لە خۆدا هەڵگرتووە. لە پەیوەندی ژن و مێردییدا، دوو کەس دەبنە شتێکی گەورەتر لەوەی کە هەر کامیان پێشتر بوون. وەک هەندێ لە داواکاران لەم دۆسییانەدا ئاماژەیان پێ کردووە، هاوسەرگیری هەڵگری عەشقێکە کە تەنانەت لەوانەیە پاش مەرگیش بمێنێتەوە. وتنی ئەوەی کە ژنان و پیاوان بێڕێزی بە ئایدیالی هاوسەرگیری دەکەن، گەمژەییە. ئەوان هەڵوەدای کەرامەتێکی یەکسان لە ڕوانگەی یاسان. سەرەی دوور و درێژی دۆسییەکان پیشاندەری گرینگایەتی پێکەوەبوونی دوو کەس لە پەیوەندییەکی عاشقانەی هەرمانە کە بۆ ئەوان بەرژەوەندی کۆمەڵایەتی دوو لایەنەی تێدایە. ئەم بڕیارە دادگاییانە خاڵی ئەو پەڕی کاری یاسایی بێبڕانەوە، گۆڕانکارییەکی بێوێنە بوو لە سیستەمی یاسایی وڵات و خێرایی گۆڕان لە هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان هەم لە ناو بیر و بۆچوونی گشتی و

هەمیش لە دادگاکاندا. بێگومان ئەم ڕێژەی دۆسییانە دەتوانێ هەر هەموو باسەکانی سەبارەت بە بزووتنەوەی هاوسەرگیری یەکسان فڕێ بدات و وڵامێکی کووتێنەر بێ بۆ دژبەرانی یەکسانی. ئەم بابەتە سەرکەوتنێکی پڕاوپڕە بۆ جڤاکی ناهاوسانان و بە فیقە دەڵێ بە چاوپۆشین لە هۆگری سێکسی مرۆڤەکان، یاسا بۆ هەمووان یەکسانە.

کۆمەڵگا تا دێ بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و کەسانی ناهاوسان بە نائەخلاقی، مەترسیدار، نەخۆش یان خراپتر نابینێت. شیکاری یاسای بنەڕەتیش بەرەو کەماڵ و گووران دەچێ و وەک دەبێ ببێ وڵامی گووڕانی کۆمەڵایەتی و کەلتووریی ئێمە دەداتەوە. بۆچوونەکان لە گۆڕاندان. لە وڵاتی ئامریکا ڕاپرسییە گشتییەکان ئەوەیان دەرخست کە زۆربەی ئامریکییەکان پاڵپشتی لە مافی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان دەکەن و ئەم پاڵپشتییە تەنانەت لە ناو ئەو گرووپانەی کە لە ڕابردوودا بەرهەڵستکار بوون، وەکوو مەسیحییە ئینجیلییەکان، تا دێت زیاتر دەبێت.[٥]

سەرەڕای ئەمە، خۆڕاگرییەکی زۆریش لە کاتی واژۆکردنی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری (**DOMA**) لە لایەن سەرۆک کۆماری پێشووی ئامریکا، بیڵ کلینتۆن، لە ٢١ـی دێسەمبەری ساڵی ١٩٩٦ بەدی کرا. ئەم یاسایە بە زۆرینەی دەنگ لە سەنای ئامریکا و لە پەرلەمانی نوێنەران پەسند

55Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

56Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist Christianity. Mich. J. Gender & L., 4, p.335.

کرا (بە ڕیز بە دەنگی ٤٨ ـ ١٤ و ٣٤٢ - ٦٧). ئەم یاسایە هاوسەرگیری[٥٧] لە ئاستی فیدڕالی نێوان ژنێک و پیاوێک پێناسە دەکا و هاوسەرگیری یاسایی دوو هاوڕەگەز لە سایەی یاسای ویلایەتی و سوودمەندبوون لە سوودەکانی هاوسەرگیری بە گوێرەی یاساکانی فیدڕال قەدەغە دەکات. DOMکاپڵە هاوڕەگەزەکانی لە سوودەکانی یاسای باجی فیدڕال، مووچەی سەربازانی دێرین، خانە نشینی، ئیمتیازەکانی پزیشکی و دابینکردنی کۆمەڵایەتی و مافی کۆچبەری بێبەش کرد.[٥٨]

بڕیاری زۆرینەی دادگای باڵا لە مانگی جوونی ساڵی ٢٠١٥ لە Obergefell v. Hodges بە شێوەی کردەیی بڕگەی سەرەتایی یاسای بەرگری لە هاوسەرگیری، کە دەڵێ هاوسەرگیری لە نێوان پیاوێک و ژنێکە، دەباتە ژێر پرسیار. ئەم بڕیارە بووە هۆی کرانەوەی[٥٩] نیشتمانی لە بواری بە فەرمی ناسینی مافەکانی هاوسەرگیری کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا.[٦٠]

لەگەڵ ئەوەی وڵاتانی دیکە یاساگەلێک بۆ قەدەغەی هاوڕەگەزخوازی

57 Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

58 Barr, Bob. "No Defending the Defence of Marriage Act." Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

59 Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.

60 Murrey, Melissa. Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality. 2016

دادەبەزێنن، بریتانیا شایەتی هێور بوونەوەی بارودۆخەکەی لە دانیشتنی بەڕێوەبەران، پۆلی خوێندن و ئێستا لە پەرلەمانە. لە ماوەی دوو دەیە، وڵاتان لە ڕێگەی دەنگدان، یاسادانان و دەستێوەردانی یاسایی، هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانیان یان قەدەغە کردووە یان یاسایی.

بەم حاڵەوە، پرسەکە دیسان خرایە ڕوو. سەرەڕای ئەم بڕیارە گرینگانە، ملکەجێتی بۆ باوەڕی ئایینی و ڕوانگەی نەرێنی بەرامبەر بە ناهاوسانان هێشتاش ئەنگێزەی داپەڕی زۆرینەی خەڵکە. لە دیسەمبەری ساڵی[1] ٢٠١٧، دانیشتنی دادگای دووکانی **Masterpiece Cake** لە بەردەم کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکانی کلۆڕادۆ لە لایەن دادگای باڵای ئامریکاوە ساز کرا. ئەم دۆسییە گەورەترین دۆسییەی ئازادییە ئایینییەکان بوو کە تێیدا خاوەنی مەسیحی نانپێژییەک لە کلۆڕادۆ لە ساڵی ٢٠١٢ بە هۆی باوەڕی ئایینییەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی کاپڵێکی هاوڕەگەزخواز چێ بکات. جەک فیلیپس، خاوەن دووکان لە لیکۆڤوود، بە ئەدەبەوە ئامادە نەبوو کەیکی بووکێنی بۆ چارڵز کرێگ و دەیڤید ماڵینز چێ بکا کە بڕیار وا بوو لە ماساچۆست هاوسەرگیری بکەن و ئینجا میوانییەکە لە ماڵی ڤێلایی خۆیان لە کلۆڕادۆ بەڕێوە ببەن. ئەوان سکاڵایان بردە لای کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان. کلۆڕادۆ لەو ویلایەتانەیە وا[2] یاسای پشتیوانی لە هاوسەرگیری

1 https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christiansgay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.

2 Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same ...www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-court

ناهاوسانانی هەیە.

ئەگەرچی پێشنیارنامەی (**amicus brief**) چل و یەک لاپەڕەیی ئامادە کراو لە وەزارەتی دادی دەوڵەتی ترامپ پشتیوانی لە خۆبواردنی جەک فیلیپس بە پێی ئازادی ڕادەربڕین دەکا، کۆمیسیۆنی مافە مەدەنییەکان جەخت دەکاتەوە کە ملنەدانی ئەو بۆ چێکردنی کەیکی بووکێنی یاسای دژە هەڵاواردنی ئەم ویلایەتە پێشێل دەکا و دەڵێ پیشە گشتییەکان نابێ لە پێدانی خزمەتگوزاری بە مشتەرییەکان بە هۆی نەتەوە، ئایین، ڕەگەز یان هۆگری سێکسی خۆ ببوێرن. دادگا داوای لە فیلپس کرد بە ڕەچاوکردنی یەکسانی، بۆ کاپڵە هاوڕەگەزەکانیش کەیکی بووکێنی چێ بکات.

دۆسییەی کلۆڕادۆ ڕەنگە یەکێک لە دۆسییە گۆڵمەزییەکانی دادگا لە پاییزی ساڵی ٢٠١٧ بوو. دادگای باڵا دەیتوانی بڕیار بدا کە ئایا خاوەن پیشەکان بۆیان هەیە بە پێی ڕوانگەی ئایینی خۆیان لە خزمەت گەیاندن بە کاپڵە لزباین و گەیەگان خۆ ببوێرن یان نا. بە شێوەی پەنگراو ئەم بڕیارە دەیتوانی لێخۆشبوونی ئایینی لە یاساکانی مافە مەدەنییەکان بێ کە هەڵاواردن لە دژی گرووپەکانی دیکە بە ڕێگە پێدراو دەزانێ و لە ئەنجامدا کاریگەری قووڵی لە سەر ویلایەتەکانی وەکوو کلۆڕادۆ دادەنا کە هەڵاواردن بە پێی هۆگری سێکسی بە قەدەغە دەزانێت.

بەشی ٣ : دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی

بابەتەکان:

- دەلالەتــە دەروونییــەکانی هــۆگری سێکســی لــە ژیــانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان
- ناهاوسانی و بنەماڵە
- ناهاوسانی و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان
- شــیکردنەوەی سەرچەشــنەکانی نــانۆرمێتی دەروونــی و ئایینی
- منداڵبازی

دەلالەتە دەروونییەکانی هۆگری سێکسی لە ژیانی کۆمەڵایەتی مێرمنداڵان

مێرمنداڵی (لە تەمەنی ١٣ هەتا ١٩ساڵان) قۆناغی تێپەڕین لە منداڵییەوە بۆ گەورەساڵییە کە هەندێ جار دەتوانێ قۆناغی مەترسیگری زیاتر، لادان و دۆزینەوە بێت. ئەم قۆناغە تێپەڕینی لەگەڵ پرسە پەیوەستەکانی سەربەخۆیی و شووناسدۆزییە و مێرمنداڵان تووشی بژاردەگەلێکی دژوار لە بابەتەکانی وەک مادەی هۆشبەر، کحۆل و هۆگری سێکسی دەبنەوە. لەم تەمەنەدا، گرووپی هاوتەمەنەکان، هۆگری ڕۆمانسی و ڕەواڵەتی کەسەکان دوو قات گرینگتر دەبێت و بە گشتی گەنجانی ناهاوسانیش زۆرێک لە قۆناغەکانی گەشەکردن هاوشێوەی هاوتەمەنانی دیترەگەزخوازی خۆیان تێپەڕ دەکەن. مێرمنداڵی قۆناغێکە کە بە پێناسەی شووناسی تاکایەتی دەناسرێتەوە و هۆگری سێکسی تاک لە نێوان ناوەڕاستەکانی قۆناغی منداڵی و سەرەتاکانی مێرمنداڵی بە بێ هیچ ئەزموونێکی سێکسی پێشوویی دەردەکەوێت.

بۆ زۆرێک لە مێرمنداڵانی ناهاوسان، مێرمنداڵی دەتوانێ قۆناغێکی جەهەنەمی بێت؛ چوونکە ئەوان ڕاکێشانی سێکسی و سۆزداری خۆیان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بۆ دەردەکەوێ کە زۆر جار هەستکردن بە

شەرمیان تێدا دەبزوێنێت. لە ڕاستیدا شەرم و لووتبەرزی کۆمەڵە سۆزێکی بەهێزن کە لە ڕووی مێژووییەوە لەگەڵ شووناسە ڕەگەزییە ناهاوئاهەنگەکاندا لە پەیوەندیدان. بۆ هەندێ کەس شە[1]رم حەقیقەتی یەکەم و هەرمانی شووناسیانە. مانت (٢٠٠٠) دەڵێ بۆ «[2]کەسی هاوڕەگەزخواز» وشیاریی زیاتر لە هۆگری بۆ هاوڕەگەز، هەستی کەوتنە پەراوێز دروست دەکات. لەم حاڵەتەدا، لەوانەیە تاک[3] لە هەستی خۆی شەرمزار بێ یان شەرم بە هەستی لووتبەرزی بگۆڕێتەوە. ئەم خاوەن تیۆرییانە پێشنیار دەکەن کە شووناسی ناهاوسانان، هەر چەندەش بێچمیان گرتبێت، دیسانیش لە ڕێگەی دووانەی شەرم / لووتبەرزی دروست دەبێت. مەخابن ناسینی شووناسی ناهاوسان خۆی لەم قۆناغە خەسارهەڵگرەدا دەتوانێ لێکەوتەی مەترسیداری بۆ سەر تەندروستیی جەستە و دەروونیان هەبێت.

بۆ گەنجانی ناهاوسان کە لە هەڵوەدان، لەگەڵ ئەوەی کە سەفەر بەرەو گەورە ساڵی ئاڵۆزتر و نامتمانەتر دەبێت، ڕێگەی پەسند کرانیش چەتوونتر دەبێت. لەو ڕووەوەی کە هاوڕەگەزخوازدژیی لەگەڵ سزا و هێرش لە ئاستی تاکایەتیدا ڕوو دەدات، ئەم بابەتە دەبێتە هۆی ئەوەی کە گەنجانی ناهاوسان دەمامکی درۆزنانەی دیترەگەزخوازی لە خۆیان بدەن؛ چوونکە ناونیتکەی

---

١. شەف، تی. جی. (١٩٩٤) .Emotions and identity: a theory of ethnic nationalis تیۆری کۆمەڵایەتی و سیاسەتی شووناسی (ئاکسفۆرد: بێلکۆل). ل 277-313

٢. پایێل، ئێس. و تریفت، ئێن. جی. Mapping the subject: geographies of cultural transformation .1995 چاپخانەی دەروونناسی.

٣. مانت، ئێس. ئار (٢٠٠٠). Shame/pride dichotomies in Queer as Folk پرۆڤەی دەقیی، 14-46،531

نائاسایی، چەپەڵ و قێزەون لە هۆگری سێکسی و ڕەگەزێتیان دراوە، زۆر جار هاوڕەگەزخوازدژی دەبێتە هۆی ئەوەی گەنجان هەستی بێزاری لە خۆیان بـە ئەزموون بکەن و ڕەنگە ئاستی متمانە بە خۆبوونیان کەم بێت. ئەم سۆزانە لـە جێی خۆیاندا پڕۆسەی خۆڕووخێنەری لە ڕفتارگـەلی وەکـوو خواردنـەوەی کحوڵ، بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، ڕفتاری سیکسی نەپارێزراو و زیان بـە خۆ گەیاندنیان لێ دەکەوێتەوە.[٤]

ئەم قۆناغە خەسارهەڵگرە لـە ژیـانی ناهاوسـانان زۆر جـار تێکـەڵ بـەم ڕاستییە دەبـێ کـە زۆرێـک لـە گـەنجان لـە لایـەن بنەماڵـە یـان ڕێکخـراوە کۆمەڵایەتییەکانەوە پشتیوانییەکی ئەوتۆیان لێ ناکرێت. ئەو گەنجانـەی کـە هۆگری بۆ هاوڕەگەزی خۆیان بە ئـەزموون دەکـەن، بـە شـێوەیەکی ڕوو لـە هەڵکشان بە هۆی شووناسی ناهاوسانییانەوە هەسـت بـە بێتاقـەتی دەکـەن. تاوتوێکردنی پرسـی هاوڕەگـەزخوازان لـە مێرمنداڵانـدا ئـاڵۆزترە. بەڵگـە زانستییەکان ئەوە پیشان دەدەن کە ئەگـەری سـەرهەڵدانی خـەمۆکی، بیـر و خەیاڵی خۆکوژی و تەنانـەت دەسـتدانە خۆکـوژی لـەو مێرمنداڵانـەی کـە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە، لەگەڵ کەسانی هاوڕەگـەز پەیوەنـدی سێکسی یان ڕۆمانسییان بووە یـان خۆیـان بـە ناهاوسـان دەزانـن، لـە چـاو مێرمنداڵانی دیترەڕەگەزخواز زیاترە.

---

٤. سالیوان و ڤودارسکی. (٢٠٠٢) Social alienation in gay youth بڵاڤۆکی ڕفتاری مرۆیی لە ژینگەی کۆمەڵایەتی. ٥ (١).. ١٧-١، ل ٤

٥. گۆڤاری ئاریکاریی منداڵان و مێرمنداڵان. ئاگێستی ساڵی ٢٠٠٧، بەرگی ٢٤، ژمارەی ٤، ل369 – 383، جەیمز ئێی. کیتز، ٢٠٠٧، Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents

ئەگەری قوربانیبوونی گەنجانی ناهاوسانی ئەورۆ لـە جیهـانی ڕۆژاوادا زیاترە؛ چوونکە زیاتر لە بەر چاون. لە بەرامبەردا، لە زۆربەی وڵاتانی ڕوو لە گەشە یان جیهانی نارۆژاوا، گەنجانی ناهاوسان نابینرێن. ئەگەرچی نەبینران دەتوانێ بە واتای قوربانی بوونی کەمتر بێ، بەڵام بـە واتـای ڕزگـاربوون لـە فاکتەرەکانی زەحت نییە. ئەندامانی گرووپی ناو و نیتکە لـە سـەری نـەبینراو دەبـێ «بـە وردی هـەموو هەڵسـووکەوتەکان لێـک بدەنـەوە و بـزانن کـە پەیوەندییەکان لە سەر بنەمایەکی ساختەچییانە دادەڕێژرێن کە لەوانەیە هـەر کات بدرکێنرێت.» بە تاراندنی شاراوە لە لایەنی[٦] بنەماڵـە و کۆمـەڵگا ئاسـتی ئیستریسی ئەمان زێدەتر دەبێت. خزمەتگوزاریی پڕۆفیشـناڵ و کۆمەڵایـەتی سنووردار بۆ کۆمەککردن بە گەنجانی ناهاوسان لە وڵاتـانی ڕوو لـە گەشـە بوونی هەیـە. ئیسترێسـی ڕاو نـران و دەمامـک لێـدان لـە سـەر شووناسـی ڕەگەزیی زۆر جـار دەتـوانێ زیـان بـە تەندروسـتی جەسـتەیی و دەروونـی کەسەکە بگەیێنێت.

---

٦. ڕایم، سی و فاتێرمەن، دی (١٩٩٨). Lesbian and gay youth: Care and counselling
نیۆیۆرک: چاپخانەی زانکۆی کلۆمبیا. ل ٢٠.

ناهاوسانان و بنەماڵە

بۆ زۆرێک لە گەنجانی ناهاوسان پەیوەندی لەگەڵ بنەماڵە ئازاربەخشە. کاردانەوە سەرەتاییەکانی دایک و باوک بۆ درکاندنی شووناسی ناهاوسانان زۆر جار خراپ و هەندێ جاریش تێکەڵ بە دەرکردن لە ماڵە. کە واتە، مێرمنداڵانی گەی لە بەر دەم تەنیایی، دەرکران، خەمۆکی و خۆژکووژیدان. ئەگەرچی ڕەنگە پەیوەندی بنەماڵەیی دارِشتەی سەرەکیی گەشەی مێرمنداڵ بێت، توێژینەوەی کەم لە سەر دەوری پەیوەندییەکانی دایک و باوکی مێرمنداڵ ئەنجام دراوە. دەقێک کە لە سەر پەیوەندی بنەماڵەیی مێرمنداڵان و گەنجانی ترەنس فوکووسی کردبێت، بوونی نییە. دایک و باوکەکان زانیارییەکی کەمیان لە مەڕ هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی منداڵ و مێرمنداڵەکانیان هەیە. بەو پێیەی کە ڕەنگە پشتیوانی بنەماڵە کاریگەری سەرەکی لە سەر متمانە بە خۆبوونی مێرمنداڵان دابنێ و بە ڕەچاو گرتنی دەوری گرینگی دایک و باوک لە چاک ژیانەوەوی مێرمنداڵان، جێی واق وڕمانە کە گرینگییەکی ئەوتۆ بە منداڵپەروەری تایبەت بە مێرمنداڵانی ناهاوسان نەدراوە.

سەرەڕای هەموو ئەمانە، قبووڵکردنی هۆگریی سێکسیی ناهاوئاهەنگی مێرمنداڵانی ناهاوسان بۆ بنەماڵە هەر وا ئاسان نییە. لە زۆرێک لە

---

٧. یارگارفرێد، ئێم.، مینهۆڵد - برێگمان، ئێم. ئێی. و هۆ، ئار،
Family rejection, social isolation, and loneliness as ،0262 predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among
گۆڤاری گەنجانی ناهاوسان، ١١ (٤). ل ٣٤٧ - ٣٦٣.

کەلتوورەکان، هاورەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی شەرمەزاری کەسەکە خۆی و کۆی ئەندامانی بنەماڵەکەی و ئاسەواری نەخوازراوی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان لێ بکەوێتەوە. بۆ وێنە، کەس و کاری ئافرەتی کەسی ناهاوسان بە هۆی نەبوونی خوازبێنی دڵخوازی خۆیان ناتوانن شوو بکەن، خزمە نێرینەکانیان لە سەر ئیشی خۆیان دەردەکرێن و پێگەی کۆمەڵایەتی کۆی بنەماڵە دەچێتە ژێر پرسیار.[8] لە ئەنجامدا، لە زۆرێک لە ناوچە و دەڤەرەکانی خۆرهەڵاتی ناڤین لە ناو ئەندامانی بنەماڵەکانی هاورەگەزخوازدا بۆ وەدەستهێنانەوەی کەرامەتی بنەماڵە قەتڵی نامووسی ڕوو دەدات.[9]

کۆی ناسینەکان ئەوە پیشان دەدا کە پشتیوانی بنەماڵە و پشتیوانی ئایین یارمەتی بەرزبوونەوەی ئاستی متمانە بە خۆبوون دەدات و نەبوونی وەها پشتیوانیگەلێک دابەزینی متمانە بە خۆبوونی لێ دەکەوێتەوە. کاتێک منداڵان هۆگری سێکسی خۆیان ئاشکرا دەکەن، دایک و باوکەکان بڕوایان پێ ناکەن و پێیان وایە ئەوان خەریکی تێپەڕین لە قۆناغێکن یان گەی بوونیان بە هۆی کاریگەرییە دەرەکییەکانە. هەندێ لە گەنجانی گەی هاوکات لە لایەن بنەماڵەوە پەیامی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ وەردەگرن کە پیشاندەری

---

٨. جیمنز. مارینا. Gay Jordanian Now ‘Gloriously Free’ in Canada
مانگی مەی ساڵی ٢٠٠٤

٩. بیلگهان ئۆزتورک، ئێم.، ٢٠١١.
Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. .
پەیوەندییە مرۆییەکان، ٦٤ (٨)، ل ١٠٩٩. ١١١٨

بێبایەخ بوونیانە. بۆ وێنـە، دایـک و باوکـەکان زۆر جـار هـەر لـە هـەڕەتی منداڵییـەوە جیاوازییـەکانی منداڵـە گەیەکـەیان بـۆ دەردەکـەوێ، لـە ڕووی سـۆزدارییەوە خۆیـان لـەو جیـا دەکەنـەوە. کاتێـک پرسـی هاوئاهـەنگی نارەگـەزێتی دێتـە گـۆڕەوە، ئـەم جیابوونـەوە تـۆختر دەبێـت. ڕاپـۆرتی ئـەو توێژەرانەی کە کاردانەوەی بنەماڵەیان بەرامبـەر بـە منداڵـە ناهاوسـانەکەیان لێک داوەتەوە، ئەوە پیشان دەدا کـە قبـووڵکردن و ڕەت کردنـەوەی دایـک و باوک دوو چێکـراوی جیـاوازن؛ کـە واتـە هـەر دوو ڕفتـاری قبـووڵکردن و ڕەتکردنەوە دەتوانن لە ڕەوتی سازگاربوونی بنەماڵەکان پاش زانینی شووناسی ناهاوسانی منداڵەکەیان ڕوو بدەن. داکۆکی لە سـەرکردن یـان قبـووڵکردنی مێرمنداڵە ناهاوسانەکان یارمەتی سازگاری ئـەرێنی، متمانـە بـە خۆبـوونی زیـاتر، پشـتیوانیی کۆمەڵایـەتی زیـاتر، تەندروسـتی گشـتی زێـدەتر و کەمتربوونەوەی مەترسییەکانی سەر تەندروستی دەروونـی، ڕفتـاری سـێکی مەترسیدار، بیری خۆکوژی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەدات.

بە لاوازبوونی پەیوەندی لەگەڵ دایک و بـاوک، ناهاوسـان زۆر جـار لـە کۆمەڵگا دوور دەکەوێتەوە یان دەست دەداتـە ڕفتـاری مەترسـیداری وەکـوو خۆڕووخێنی لە ڕێگەی خراپ بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر؛ چوونکـە پێـی وایە بە ئەنجامدانی ئەم کارانە هاوکاری پرۆسەی درکاندنی شووناسی خـۆی دەکا و لە پەرۆشی یان خەمۆکییەک کە بـە هـۆی شـاردنەوەی شووناسـیەتی کەم دەکاتەوە. هەتا ساڵی ١٩٨٢ گریمانەی ئەوە دەکرا کـە هاوڕەگـەزخوازان بـۆ دامرکانـدنی ئـێش و ئـازاری هەسـتی "جیـاوازبوون و تـەنیایی" بـۆ

کەمکردنەوەی «شەرمی سێکسی» کە بە هۆی هاورەگەزخوازدژیی چەسپاوە و بۆ هێور کردنەوەی ئیسترێسی ڕکابەری لە سەر هاوڕێی سێکسی خۆش‌دیمەن مادەی هۆشبەر بە کار دەبەن. توێژەران لە لێکۆڵینەویەکدا بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریان لە ناو گەنجانی ناهاوسان تاوتوێ کرد و لێیان پرسین کە ئایا کاردانەوەیەکی کە لە لایەن ئەندامانی بنەماڵە، ڕاهێنەر، مامۆستا، پزیشکان، دراوسێ و هاوڕێکانیان بەرامبەر بە ناهاوسان بوونیان نوێندراوە لە جۆری قبوول کردن، ئاسایی یان دەرکران بووە. ئەو کاردانەوانەی کە بە دەرکران شی دەکرانەوە، دەیانتوانی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەریش پێشبینی بکەن. هەڵبەت کاردانەوەی قبوولکردن بە شێوەی ڕاستەوخۆ نەدەبووە هۆی کەمبوونەوەی بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، بەڵام ڕێگری لە پەیوەندیی نێوان دەرکران و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر دەکرد. لێکۆڵینەوەیەکی دیکە لەم ماوەی دواییدا [١]پەیوەندی نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە هەرەتی مێرمنداڵی و تەندروستی مێرمنداڵانی ناهاوسانی تاوتوێ کردووە و پەیوەندییەکی دیاریکراوی لە نێوان دەرکران لە لایەن بنەماڵە لە تافی مێرمنداڵی و بە کارهێنانی مادەی هۆشبەر، هەستی خەمۆکی، دەستدانە خۆکوژی و مەترسی تەندروستی سێسکی لە ناو گەنجانی ناهاوسانی پیشان

---

١٠. ڕزاریۆ، ئێم.، شریمشاو، ئێی و هانتێر، جێی.
2009 Disclosure of sexual orientation and subsequent. .substance use and abuse among lesbian, gay, and bisexual youths: critical role of disclosure reactions
دەروونناسی ڕفتاری گیرۆدەی مادەی هۆشبەر، ٢٣ (١)، ل ١١٧٥

١١. ڕایان، کیتلین و هۆینێر،دەیڤید و ئێم دیاز، ڕافاییل و خۆرخە سانچێز، جی.
Family Rejection as a .)2119 Predictor of Negative Health Outcomes in White and Latino Lesbian, Gay, and Bisexual Young Adults.

داوە.

هیچ سەیر نییە کە کەسی هاوڕەگەزخواز لە ڕووبەڕوو بوونـەوەی لەگـەڵ ئەم وێنـەی دەرەکییـە لـە خـۆی، ئـەم بێزارییـە بـە دەروونـی بکاتـەوە و بـە قبووڵکردنی شووناسی خۆی، پێگەیاندنی متمانە بـە خۆبـوون و دەربڕینـی هۆگری سێکسی لەودا چەتوون ببێت. زۆر توێژینەوە ئەوە پیشـان دەدەن کـە گەنجانی ناهاوسان ڕێژەیەکی زۆر لە پەرۆشـی سـۆزداری تـاقی دەکەنـەوە. نزیکـەی ٦٥ لـە سـەدی هـەموو ئـەو هاوڕەگەزخوازانـەی کـە هـەڵوەدای چارەسەرن وەک هۆکارێک ئاماژە بە خەمۆکی دەکەن کە زۆر جار بەرهـەمی سازگاربوون لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی خۆیانە و لە کۆی ئەم ڕێژە، ٥٠ لە سەد لە نێوان تەمەنەکانی ١٨ بۆ ٢١ ساڵان چارەسەر دەست پێ دەکەن. ئەوە لـە کاتێکدایە کە توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدەن گەنجانی ناهاوسـان لـە چـاو دیترەگەزخوازان و ئەو گەنجانـەی کـە تـرەنس نـین لـە ڕووی پەرۆشـی و نیگەرانی سۆزدارییەوە زیاتر ئازار دەبینن. هۆکارەکانی ئـەم خەسـارهەڵگری زۆر لێک نەدراوەتەوە یان بە ڕوونی باس ناکرێـت. زۆر تۆژینـەوە پشـتیوانی لەم تیۆرییە دەکەن کە ئەزموونی نەرێنی بە هۆی ناو و نیتکەی ناهاوسانی بـە پەرۆشییەکی درێژخایەن کۆتایی پێ دێ کە دەبێتە هۆی پەرۆشی سـۆزداری لــە نــاو گەورەســاڵان و مێرمنــداڵانی ناهاوســان و ئــەم بابەتــە دەوری ئاســانکەرەوەی بــەدڕفتاری لەگــەڵ ناهاوســان لــە ســەرهەڵدانی وەهــا

١٢. دایمۆند - فرێدمەن، کاساندرا.
A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations
وەرزنامەی چارەسەری گیرۆدە بوون بە کحۆل ٢ / ٧ (١٩٩٠): ١١٧ : ١١١

پێشـــهاتگەلێک پیشـــان دەدات. لەوانەیـــە مێرمنـــداڵانی ناهاوســـان وەک ١
قوربانییەک بۆ تابشتهێنان لە هەمبەر پشـتیوانیی کۆمەڵایـەتی و سـەرچاوەی
کەمتر سوودمەند بن یان ئەزموونی ئەوان وەک قوربانییەکی زێدەتر بێـت.
توێژینـەوەکانی ئـەم دواییانـەی ئامریکـا و نیوزیلەنـد لـە سـەر حەشـیمەتە
گەورەکان ئەوە پیشان دەدا کە ڕێژەی دەستدانە خۆکـوژی لـە نـاو گـەنجانی
مێرمنداڵ زیاترە: لانیکەم چوار قاتی هاوتایانی دیترڕەگـەزخواز. نزیکـەی
هەوت لە سەدی وڵامدەران ڕوونیان کردبۆوە کە لە بەر ئەوەی کەسـێک پێـی
وا بووە ئەمان گەی، لزباین یان دووڕەگـەزخوازن، ڕووبـەڕووی جیاکـاری و
هەڵواردن بوونەتەوە. لە کاتی ئەم توێژینەوەدا جیاوازییەکی زۆر لـە ڕێـژەی
هەڵواردن بە پێی تەمـەن، نەتـەوە یـان ڕەگـەز بـەدی نـەکرا. پـەرە سـەندنی
خەسارەت خۆی بە شێوەی تایبەت لە نـاو ناهاوسـانانی پیـاودا زیـاتر بـوو.
گەنجانی ناهاوسانیش بە شێوەی دیاریکراو لە چاو دیترڕەگـەزخوازان زیـاتر
دەرکەوتەکانی خەمۆکیان پێوە دیار بوو.

ئەو کێشانەی کە هەندێ لە گەنجانی ناهاوسان لە پرۆسەی گەیشـتن بـە
قۆناغی گەورەساڵی ڕووبەڕووی دەبنەوە، بەم شێوەیە، ئەگەرچی بەم حاڵەتانە

---

١٣. بۆنتیمپۆ، دی، داگلی ئار. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. گۆڤاری تەدروستی مێرمنداڵی، ٢٠٠٢، ٣٦٤. ٣٧٤

١٤. دانبێر ئیی. Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk? Violence and Victims. 2006;21:323 – 337. [PubMed]

١٥. باگلی سی، ترەمبلی پی. Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]

کۆتاییان پێ نایەت: لانەوازی، زەخت لێکردن لە قوتابخانە، دەرکران لە بنەماڵە و کێشەی دۆزینەوەی شوێنێکی ئارام بۆ سازکردنی پەیوەندییەکی پاڵپشتانە. داتا وەدەست هاتووەکانی ئەندازە گرتنی ڕفتاری پڕمەترسی گەنجانی واشینگتۆن دی.سی (YRBS) ئەوەی پیشان داوە کە ڕێژەی ٤٠ لە سەدی ئەو گەنجانەی کە لە کەمینەی هۆگری سێکسی بوون باسیان لە هەستکردن بە خەم و خەفەت یان داماوی لە ماوەی دوو هەفتەی بەر لە توێژینەوە کرد، ئەوە لە کاتێکدایە کە ئەم ڕێژە لە ناو گەنجانی دیترەگەزخواز ٢٦ لە سەد بوو. ئەم داتایانە لە هەمان کاتدا ئەوە دەخەنە ڕوو کە ئەگەری بیرکردنەوە لە خۆکوژی لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوو لە ناو گەنجانی ناهاوسان دوو قاتی دیترەگەزخواز بووە (٣١ لە سەد لە هەمبەر ١٤ لە سەد)؛ ڕەنگە لە بەر ئەوەیە کە ئەم گەنجانە ڕووبەڕووی ئەو هۆکارە ئیسترێسهێنانە دەبنەوە کە پەیوەستن بە شووناسی ناو و نیتکە لێدراو.

مێرمنداڵانی ناهاوسان لەو ژینگە کۆمەڵایەتییانە دەژین کە لەوانەیە تێیاندا بکەونە بەر ئەزموونی خراپی وەکوو تاراندنی کۆمەڵایەتی و گۆشەگیری، پشتیوانیی کۆمەڵایەتیی لاواز، هەڵاواردن و ڕفتاری نەشیاوی فیزیایی و بێژەیی. ژینگەی قوتابخانە زۆر[١٦] جار دەبێتە شوێنێک بۆ توندوتیژی بە هۆی هۆگری سێکسی (SOV)؛ ئەم دێڕە لە لایەن داگڵی

---

١٦. لامباردی ئێڵ، ویلچێنز ڕا، و پڕیسینگ دێی، مولوف دێی. Gender violence: transgender experiences with violence and discrimination. گۆڤاری هۆمۆسێکس 2001;42(1):89 – 101

دروست بوو.[17]

ئەم پرسە زۆر زوو دەست پێ دەکات. لە کۆتایی قۆناغی سەرەتایی، گەنجانی ناهاوسان ئەم پەیامە وەردەگرن کە دیترەگەزخواز سرووشتی و دروستە و هاوڕەگەزخواز ناسرووشتی و هەڵەیە. ناهاوئاهەنگی لەگەڵ کلیشە ڕەگەزێتییەکان بەتایبەت بۆ کوڕان جێی قبووڵ کران نییە. بۆ ئەو گەنجانەی کە خۆیان بە ناهاوسان دەزانن، جووڵە بەرەو تافی مێرمنداڵی لەگەڵ هەڵکشانی ڕێژەی هۆرمۆنەکانە، کە بەشی سرووشتی باڵقبوونی ڕەگەزییە، زۆر جار ئەمە بەو واتایەیە کە چوونە ناو قۆناغی باڵقبوون تێکەڵ بە توندوتیژییە؛ چوونکە لەگەڵ نۆرمە ڕەگەزێتییەکان یەک ناگرێتەوە.

بەدڕفتاری دژ بە گەنجانی ناهاوسان زۆر جار لە شێوەی ئازاراندن، توندوتیژی و هێرشدا خۆی دەنوێنێت. توێژینەوەکان ئەوە پیشان دەدا کە قوتابیانی ناهاوسان پتر لە بیست جار لە درێژەی ڕۆژدا بە شێوەی ناو و نیتکەی ناشیرین دەکەونە بەر پەلاماری بەدهەڵسووکەوتی بێژەیی و لەبزی. دەقەکانی بەردەست ئەوە دەخەنە ڕوو کە ڕەواڵەتی کەسەکە هۆکاری یەکەمی ئازار و چەرمەسەری ئەوە.[18] هۆکاری باوی دووهەم هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی ڕاستەقینە یان گریمانەیی کەسەکەیە.

---

١٧. داگلی ئار، گراسمەن ئاهـ، ستارکس، ئێم تی. Childhood gender atypicality, victimization, and PTSD among lesbian, gay, and bisexual youth. گۆڤاری توندوتیژی نێوان کەسیی. [PubMed] .1482 – 2006;21(11):1462

١٨. بڕەنس، ئێس، فڕایسێن، ئێی و کلینگ، جێی. ٢٠١٤ Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects

لێکۆڵینەوەیەک کە لە لایەن یەکەی ڕاهێنانی تەندروستی قوتابخانەکان بۆ گرووپی شەڕی ستۆن واڵ ئەنجام درا، ئەوەی پیشان دا کە نزیکەی دوو لە سەر سێی قوتابیانی هاوڕەگەزخواز لە قوتابخانەکانی بریتانیا ئازار و چەرمەسەری دەبینن. هۆشداری گەورەی دیکە بەرهەمی توێژینەوەیەک[19] بوو کە وێنەیەکی تۆقێنەری لە ڕێژەی توندوتیژی هاوڕەگەزخوازدژانە پیشان دەدا کە کار بە دەستانی قوتابخانە و دیکەی قوتابیان بە کاریان دەهێنا. دەتوانین بڵێین هەر هەموو ناهاوسانانی ئەو قوتابخانە ئازاری لەبزییان تاقی کردبووەوە؛ ٤١ لە سەدیان هێرشی فیزیایی کرا بووە سەریان و ١٧ لە سەدیان وتبوویان حەڕەشەی مەرگیان لێ کراوە. تەنانەت ئەگەر کەسانی ناهاوسان بە شێوەی ڕاستەوخۆ توندوتیژی تاقی نەکەنەوە، هێشتا لە ژینگەیەکدان کە زمان و بۆچوونی هاوڕەگەزخوازدژانەی تێدا باوە.

---

19. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm.

ناهاوسانان و ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

ڕێکخراوەی GLSEN تێگەیشتووە کە گەنجانی ناهاوسان بە گشتی لـە چـاو گەنجانی دیکە کاتێکی زیاتر تەرخانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەکـەن. ئـەوان ڕوو دەکەنە دۆستایەتی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بۆ کۆکردنـەوەی زانیـاری لـە مـەڕ هـۆگری سێکسـی، تەندروسـتی و پرسـگەلی وەک ئایـدز (HIV) ئەنتەرنێت بە کار دەبەن. ئەگەری بەشداری نواندن لە چالاکییە سیاسییەکان لە ناو گەنجانی ناهاوسان دوو قاتە؛ بەڵام ئەم کـارەش بـە شـێوەی ئـۆنلاین ئەنجام دەدرێت. لەو ڕووەوەی کە گەنجانی ناهاوسان کاتێکی زێدەتر لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بە سەر دەبەن، ئەگەری زیاترە کە توندوتیژی ناو تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تاقی بکەنەوە. [٢] ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەو هێرشـانە دەوترێ کـە بریتییـە لـە بڵاوکردنـەوەی ئـەلیکترۆنی وێنـەی سـووککەرانە، بڵاوکردنەوەی زانیاریی نهێنی یـان سـاختە و هـەموو جۆرەکـانی ئـازاردانی ئۆنلاین. ئەم چەشنە ئازارانە بە کارهێنـانی ئەنتـەرنێت و دیکـەی تەکنـەلۆژیا پەیوەندیدارەکان بە مەبەستی زیان گەیاندن بە کەسانی دیکـە بـە شـێوەی بـە ئەنقەسـتانە، پـەیتا پـەیتا و دوژمنکارانـە لـە خـۆ دەگرێـت. ئـازاری تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕێگە بە ئازاردەران دەدا کە بێناو بمێننەوە.

بەو پێیەی تەکنەلۆژیا بەشی دانەبڕاوی ژیانی ڕۆژانەی ئێمەیە و زیـاتر لـە

---

20 nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

بەر دەستە، ڕێگە بـە جڤـاکی ناهاوسـانان دەدا بـۆ ئـەوەی لـە سـەر ئاسـتی جیهـانیی پەیوەنـدیی لەگـەڵ یـەکتر سـاز بکـەن و وێنەیـەکی ئـەرێنیتر لـە پرسەکانی ناهاوسـانان بـۆ جیهـان بخەنـە ڕوو. لـە لایـەکی تریشـەوە، ئـەم قەڵەمڕەوی دیجیتاڵە بۆتە شوێنێکی دیکە بۆ پیشاندانی بێزاری لـە گـەنجانی ناهاوسان. دەربڕینی بێزاری دژ بە گرووپە کەمینەکان لە کۆمەڵگای ئـۆنلاین جیدیترە تا لە کۆمەڵگای ئۆفلاین. ١ ٢

ئازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کە توندوتیژی و ملهووڕی لە خۆ دەگـرێ، ئاستی متمانە بە خۆ بوون دادەبـەزێنێ و لـە سـەر تەندروسـتی دەروونیـی و شێوازی ژیانی کەسەکە کاریگەری دادەنێت. ئەندازە گرتنێـک لـە ویلایـەتی ئایوا لە سەر ٤٤٤ گەنج پیشانی دا کە لە کۆی هـەر دوو گـەنج، یـەکیان بـە هۆی شووناسی ڕەگەزیی خۆیەوە ئازاری تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکانی بـە تـاقی کردووەتەوە. پتر لە نیوەی ئەم گەنجانە ئامادە نین لای دایک و باوکیان ئـەم ئازارانــە بــدرکێنن؛ چوونکــە لەوانەیــە دایــک و باوکیــان ڕادەی دەســت پێڕاگەیشتنی ئەوان بە تۆڕە ئۆنلاینەکان سنووردار بکەنەوە. لـە حاڵێکـدا ئـەم تۆڕانە "ڕێگەی پەیوەندی ئەوان لەگەڵ دنیای دەرەوەیە".

هەروەها ٤٠ لە سەدی وڵامدەران دەڵێن دایک و باوکیان باوەڕ بە ئـازاری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ناکەن، ٥٥ لە سەدیان ڕایانگەیاند کە دایک و باوکیـان

---

٢١. گلیسێر.، دیکسیت، ئێس.، و گڕین. دێی. پی (٢٠٠٢). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. گۆڤاری پرسە کۆمەڵایەتییەکان، 58، 177 .193

22 www.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth

بۆ وەستاندنی ئەم ڕفتارە هیچ کارێک ناکەن و ٥٧ لە سەدیان دەڵێن پێیان وا نییە بەرپرسانی قوتابخانە هیچیان لە دەست بێت. لە هەمان کاتدا ٤٥ لە سەدی کەسەکان خەمۆکی خۆیانیان لە دوای ئازاردانیانەوە ڕاگەیاند، ٣٨ لە سەدیان هەستیان بە شەرمەزاری کردووە و ٢٨ لە سەد تەنیا بە هۆی چوونە قوتابخانە تووشی دڵەڕاوکێ بوون. و لە کۆی هەر چوار کەس یەکیان ئاماژەی بە بیری خۆکوژی کردووە. ئەندازە گرتنێکی دیکە ئەوە دەخاتە ڕوو کە لە ساڵی ڕابردوودا ئەو مێرمنداڵانەی کە خۆیان بە ناهاوسان زانیوە، ٥٢ لە سەد دەرفەتی بە ئەزموونکردنی توندوتیژییان بووە؛ لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو هاوتەمەنانی دیترەگەزخوازیان ٣٨ لە سەد بوو.

دیارە ئەگەری بە ئەزموون‌کردنی توندوتیژی لە ڕێگەی بە کارهێنانی ئەنتەرنێت لە سەرەتاکانی تافی منداڵی، لە قۆناغی ئامادەیی و لە ناو ناهاوسانان یان ئەو کەسانەی خۆیان سەر بە کەمینەی سێکسی دەزانن، زیاترە. قوتابخانەکان بە شێوەی پەنگراو وەک مەترسیدارترین شوێن بۆ مێرمنداڵانی ناهاوسان دێنە هەژمار، دەبێ ڕفتاری هاوڕەگەزخوازدژانە لە هەموو ئاستەکاندا بخەنە ململانێوە بۆ ئەوەی تێگەیشتنێکی جیاواز لە شێوازی ژیان و هۆگری سێکسی بگوازنەوە. هاریکاری سیاسەتدانەران، خاوەن‌پیشەکان و ڕێکخراوە فێرکارییەکان لەگەڵ گەنجان لە پێناو خەبات لە دژی نایەکسانیی ڕەگەزی و بە چالنج‌کێشانی هەڵاواردن لە هەموو تەمەنەکاندا، پێویستیی دەستێوەردانی دژی توندوتیژییە کە هەڵبەت نابێ تەنیا لە قوتابخانەکاندا سنووردار بکرێتەوە.

شرۆڤەی ئایین و سەرچەشنەکانی تێکچوونی باری دەروونی

ئایین

ئایین لایەنێکی دیکە بە زەختەکان زیاد دەکا و لە دژی پەسند کرانی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیری هاوڕەگەزان هەمیشە فاکتەرێکی گرنگە. ئەوەی جۆری هۆگری سێکسی دیاری دەکا تەنیا هۆگرییەکی پەتی بۆ کەسێک نییە، بەڵکوو تێگەیشتنی هەڵە لە ئایینە کە هەمیشە لە ژێر کاریگەریی سەرچاوەی بەهێزی ئایینی / کۆمەڵایەتیدایە. دەبێ سەرنج بدەین کە ئەگەرچی پابەندێتییە ئایینییەکانی بنەماڵە پەیوەندییەکی زۆری لەگەڵ قبووڵ کرانی هەیە، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ پشتیوانی کۆمەڵایەتی لە ناهاوسانانی مێرمنداڵ هەیە.

لە درێژایی مێژوو و لە هەموو شوێنە جیاجیاکاندا، ڕوانگەکان بۆ پەیوەندی ئایین و جۆرە جیاوازەکانی هۆگری سێکسی جیاواز بووە. ڕوانگەی پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی نە تەنیا لە ڕێگەی باوەڕی ئایینی تاکایەتی بەڵکوو لە پەیوەندیی ئەم باوەڕانە لەگەڵ داڕشتەی نیشتمانیی ئایینی باڵادەست (تەنانەت لە ناو کەسانێ کە کەمتر ئایینپەروەرن یان شوێنکەوتەی داڕشتەی ئایینزای باڵادەست نین) دیاری دەکرێت. ئامۆژە ئایینییەکانی ئەوڕۆ لە ئایینە سەرەکییەکانی جیهان ئاراستەی جۆراوجۆریان سەبارەت بە ناهاوسانی هەیە.

لە ئایینی ئیسلام، تەنیا یەک خودا واتە خودایەکی تاقانە (اللّه) بوونی هەیە و موحەمەد (د.خ) پێغەمبەریەتی.[1] ئیسلام دووهەمین ئایینی گەورەی جیهان و

١. هۆری. سی. و چیپیندێل، پی. ٢٠٠٧
What is Islam?: A Comprehensive Introduction، چاپخانەی Virgin Books Limited.

ڕوو لە هەڵکشانترین ئایینی گەورە لە جیهانە کە پتر لە یەک ملیارد و ٨٠٠ ملیۆن شوێنکەوتوو لە خۆ دەگرێ کە ١/٢٤ لە سەدی کۆی حەشیمەتی جیهان پێک دێنێ و پێیان دەوترێ موسڵمان. موسڵمانان لە ٤٩ وڵاتی جیهان زۆرینەی کۆی حەشیمەت پێک دێنن.[١] هەموو قوتابخانە گەورە ئیسلامییەکان هاوڕەگەزخوازی ڕەت دەکەنەوە و هۆگری بۆ هاوڕەگەز بە سۆسەیەکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. ئەم پەیوەندییە سێکسییە وەک کردەوەیەکی پێچەوانەی ڕۆڵی سرووشتی و ئامانجی چالاکیی سێکسی بەدی دەکرێت. لە ئایینی جوولەکەدا، تەورات (پێنج کتێبی یەکەمی ئینجیل) دەڵێ: «[پیاو] بۆی نییە لەگەڵ پیاوێکی دیکە سەرجێیی بکا وەک ئەوەی لەگەڵ ئافرەتێک دەخەوێ، ئەمە سەرشۆڕییە.»

قوتابخانە مەسیحییەکان ڕا و بۆچوونی جیاوازیان سەبارەت بە بابەتی هاوڕەگەزخوازی هەیە، لە مەحکوومکردنی ڕاستەوخۆوە بگرە تا دەگاتە قبووڵکردنی تەواو. زۆربەی قوتابخانە مەسیحییەکان پێشوازی لەو کەسانە دەکەن کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەزی خۆیان هەیە؛ بەڵام هێشتا دەڵێن کردەوەی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز گوناحە. کلیسای کاسۆلیک، کلیساتی ئۆرتۆدۆکس و لقە سەرەکییەکانی وەک کلیسای چاکسازی لە ئامریکا و کلیسای باپتیستی ئامریکا هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن.

سێ ئایینی سەرەکی، ئاراستەی جیاوازیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە لە قەدەغەکردنی ئەم کردەوە لە بێدەنگی هەتا قەدەغەی ڕاشکاو، بەرهەڵستی چالاکانە و لەبزی و پەسندکردنی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی هەتا سزای

---

١. مائۆز، زێد. و هەندرسۆن، ئێی ئای، ٢٠١٣.

The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3

سێداره له خۆ دەگرێت.

لەوانەیە باوەڕە ئایینییەکان بۆ هۆگری سێکسی فاکتەرێکی گرینگ بن. توێژینەوەیەک لە ناو ئەو کەسانەی کە بە شێوەی هەفتانە یان زیاتر لە ڕێوڕەسمی ئایینی بەشداری دەکەن، پیشانی دا کە بەرهەڵستی نواندن لە دژی پەسندکرانی کۆمەڵایەتی هاوڕەگەزخوازی لە ناویاندا کەمێک زیاترە، کاتێک نزیکەی یەک لە سەر سێی ئەو ئەمریکییانەی کە پێیان وایە هاوڕەگەزخوازی دەبێ قەدەغە بکرێ ڕووبەڕووی ئەم پرسیارە دەبنەوە کە بۆچی ئەم تێگەیشتنەیان هەیە، زیاترین هۆکارێک (٥٢٪) کە ئاماژەی پێ کرا ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی دژی باوەڕی ئایینی و ئەخلاقی ئەوانە. ئەم بابەتە بە هاوکاری داتاکانی دیکەش پیشان دەدرێ کە دەڵێن کەسانی ئایینی زیاترین هاوڕەگەزخوازدژییان دەربڕیوە.[1]

بەڵام هەندێ لە مەسیحیانی لیبڕال پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازی دەکەن. کلیسای مێترۆپلێتین، بە شێوەی تایبەت، لقێک لە مەسیحییەت بە ٤٠ هەزار شوێنکەوتووەوە، تەنیا بۆ خزمەتگەیاندن بە کۆمەڵگای مەسیحییانی ناهاوسان بنیات نرا و بە ئامێزێکی ئاوەڵاوە خزمەت بە ناهاوسانان دەکات. لە کۆمەڵگای کلیسای ئینگلتەرای، کۆمەڵێ زانای ئایینی هەن کە ڕاشکاوانە گەین: جێین ڕابینسۆن و ماری گۆلس پۆل ئۆسقۆفگەلێکی هاوڕەگەزخوازن لە ئامریکا و ئێڤا بڕۆن هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتی سوویدە.

لە ساڵی ٢٠٠٥ بەڕێز ڕاب شناک، ڕێبەری ناسراوی پڕۆتستان لە واشیگنتۆن، بە گرووپێکی گەورەی گەنجانی وت کە پێی وایە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک

---

١. کەسلێر ئار. سی، میلکسۆن کێی. دی. ویلیامز دی. ئار. The prevalence, distribution, and mental health correlates of perceived discrimination in the United States. گۆڤاری تەندروستی و ڕفتاری کۆمەڵایەتی [PubMed] .230–208:(3)1999;40

«بژاردە» نییە، بەڵکوو جۆرێک «هۆگریی»ـــە، شـتێک بـە «ڕیشـەی قـووڵ» لـە خەڵکدا. ئەگەرچی ئەو پشتیوانی لە دژایەتی‌کردنی هاوڕەگەزخوازی دەکـرد، ئـەم خاڵەشی وەبیر هێنایەوە کە «ئەگەر دەرکەوتنی ئەم بەڵگە زانستییانە حاشاهەڵنەگرە، دەبێ ئامادەی وڵامێکی مێهرەبانانە بین.»

بەڵام بارودۆخەکە لە حاڵی گۆڕاندایـە و گـۆڕانی سەرچەشـنێکی دیـاریکراو بەدی دەکرێ کە هاوکاری کەسانی ناهاوسان دەکا لە ئاشتیدا بـژین. ڕێـژەی ئـەو ئایینزایانەی وا پشتیوانی هاوڕەگەزخوازیین هەمیشە لە سەر ئاستی هەموو جیهـان ڕوویان لە زیاد بوونە و دنیای پێشکەوتوو خەریکی پەسندکردنی یاسـاگەلێک بـۆ پشتیوانی لە مافی ناهاوسانانە. کلیسای کاسۆلیکیش بە ڕێبەرایەتی پۆپ فرانسیس هەندێ گۆڕانکاری لە پەیوەندی لەگـەڵ ناهاوسـانان بـە ئـەزموون دەکاتـەوە. لـە هاوینی ساڵی ٢٠١٤، پۆپ فرانسیس وتی: «تەنانەت ئەگەر کەسێک گەی بـێ و خولیای خودا و تامەزرۆی ئیشی چاکە، من کێم کـە بمهـەوێ هەڵیبسـەنگێنم؟» ئەم وتە لە سەرتاسەری کلیسای کاسۆلیک و جیهان سەرسـامییەکی شەپۆلاسـای دروست کرد؛ چوونکـە هەڵوێسـتی ئـەو لەگـەڵ جێگـرەوەی خـۆی واتـە پـۆپ بەندیکتی شانزەهەم جیاواز بوو کە هاوسەرگیری گەیەکانی بـە حەڕەشـەیەک بـۆ سەر ئاشتیی جیهانی دەزانی. ڕادەربڕینی ئەو سەرەتای قۆناغێکی گرینگ بوو کـە تێیدا چەندین کاسۆلیکی پلە باڵا بە ئەنگێزە وەرگرتن لە هەڵوێستی کراوەی پۆپ، ڕا و بۆچوونی هاوشێوەیان دەربڕی. لە مانگی مەی، ئۆسقۆفی پلە بـاڵای ئیتـالی وتی کلیسا گوێ بۆ باسی پەیوەست بە هاوسەرگیری هاوڕەگەزان ڕادەگرێت. پاش چەند هەفتە، کاردینالی برازیلی، کلادیۆ هامس، وتـی نـازانێ مەسـیح دژایـەتی هاوسەرگیری هاوڕەگەزانی دەکـرد یـان نـا. لـە سـەرەتاکانی مـانگی سـێپتێمبەر، کاردینالێک لە نیۆیۆرک بە ناوی تیماتی دالـێن بڕیـاری کومیتـەی ڕۆژی ڕێـژەی

سێنت پاتریک لە سەر ڕێگەدان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە لـە سـاڵی ٢٠١٥ بـە بەنێری خۆیانی پشتڕاست کردەوە. بیست و یەک ساڵ پاش ئەوە، کاردینال جـۆن ئۆکانێر کە یەکێک لە جێگرەوەکانی دالێن بوو، وتی: ڕێگە دان بە گرووپێکی گەی بۆ ڕێژە بێ‌ڕێزی‌کردن بە بڕوانامەی پێغەمبەرانە.

ڕا و بۆچوونەکانی ئایینییەکانی دنیای مۆدێڕن لەگەڵ جاڕنامـەی کۆمیسـیۆنی مافەکانی مرۆڤ هاوڕاستان کـە دەڵـێ سـتانداڕدە نێودەوڵەتییـەکان پێویسـتی بـە سیاسەتێکی یەکدەستی دەسەڵات بـۆ بنـەبڕکردنی شـێوازەکانە، تەنانـەت ئەگـەر بەرگریکاران بڵێن شێوازەکان ڕیشەیان لە باوەڕ و ڕێوڕەسمە ئایینییەکاندایە.[١]

---

١. لێبووردنی نێودەوڵەتی، ٢٠٠١. ل ٤٥

سەرچەشنەکانی کێشەی دەروونی و ناهاوسانان

لە بنەڕەتەوە ڕوانینی مێژوویی بۆ هۆگرییە سێکسییەکان لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان چڕ بۆتەوە و پیشاندەری ئەوەیە کە لە سەردەم و سەدەکاندا، ڕوانینی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی ڕوانینێکی پڕ هەوراز و نشێو بووە. تیۆرییە جیاوازەکانی هاوڕەگەزخوازی یان لە ئاراستەی ژنێتیکی سەرچاوەیان گرتووە یان لە شێوازە چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان.

گۆڕینی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازی لە پۆلێنبەندی کێشە دەروونییەکان ئەوە بە باشی پیشان دەدا کە چەمکی کێشەی دەروونی دەتوانێ لەگەڵ گووڕانی چێکراوە کۆمەڵایەتییەکان و کۆمەڵگا بە خێرایی بگۆڕدرێت. لە ڕوانگەی مێژووییەوە، کۆمەڵگای پزیشکی یەکێک لە بەهێزترین هێزە کۆمەڵایەتییەکانی دژ بە گەیەکان بووە کە لە یەکەمین هەڵوێستی خۆیدا وتوویەتی گەیەکان لە بنەڕەتدا نەخۆشی دەروونین و پێویستیان بە چارەسەرە.

ئاراستە مۆدێڕنەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی بنیاتی ئایینی، یاسایی و پزیشکیان هەیە. پێدەچێت هەتا بەر لە سەدە ناوەڕاستەکانی مامناوەند، کردەوە هاوڕەگەزخوازانەکان لە لایەن کلیساکانی مەسیحییەت لە سەرتاسەری ئەورووپا یان پشتگوێ دەخران یان مودارایان لەگەڵ دەکرا؛ بەڵام لە نیوەی دووهەمی سەدەی بیستەم دژایەتیکردنی هاوڕەگەزخوازان دەستی پێکرد و لە کۆتاییدا پەلی بۆ ڕێکخراوە ئایینی و سکۆلارەکانی سەرتاسەری ئەورووپا هاویشت. ئیدانەکردنی هاوڕەگەزخوازی و دیکەی ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کە بە «ناسرووشتی» دەزانران پەرەی سەند و هەتا

ئەوڕۆش درێژەی کێشاوە.

لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم، پزیشکی و دەروونپزیشکی زۆر لەگەڵ ئایین و سیستەمی یاسایی بۆ گرتنە دەستی بابەتی هۆگری سێکسی لە ڕکابەریدا بوون. لە ئەنجامدا، گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە بواری گوناح و تاوان بەرەو قەڵەمڕەوی خەسارناسی دەروونی پەرەی سەند. ئەم گۆڕانە ٢ مێژووییە وەک جۆرێک پێشکەوتن سەیر دەکرا؛ چوونکە کەسی نەخۆش لە چاو گوناحکار یان تاوانبار کەمتر شیاوی سزادانە.

بەڵام تەنانەت لە بواری پزیشکی و دەروونپزیشکیشدا ڕا و بۆچوونی جیاواز لە ئارادا بوو؛ هەمووان لە گۆشە نیگای خەسارناسییەوە لە هاوڕەگەزخوازییان نەدەڕوانی. یەکێک لە یەکەمین کەسانێک کە بە پێداگری نواندن لە سەر هاوڕەگەزخوازی پیاوان دەقێکی لە مەڕ خەسارناسی سێکسی نووسی ڕیچارد فۆن کرافت ئێبینگ، دەروونناسی نەمسایی و نووسەری کتێبی *Psychopathic Sexualise* لە ساڵی ١٨٨٦ بوو. ناوبراو هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشییەکی پەرە سێنەر وەسف کرد. بەڵام سیگمۆند فرۆید و هاولاک ئێلیس هەر دووکیان هەڵوێستێکی وەرگرتریان هەبوو. لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەم، ئێلیس وتی هاوڕەگەزخوازی زکماکییە و نە نائەخلاقی؛ و نەخۆشی نییە و زۆرێک لە هاوڕەگەزخوازان لە کۆمەڵگادا

٢. چاوێنسی، جی. (١٩٨٢/١٩٨٣). From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance. Salmagundi. ژمارە ٥٨. ٥٩، ١١٤. ١٤٦

دەوری بەرچاویان هەبووە.[٣]

فرۆیـد لەگـەڵ ئێلـیس هـاورِا بـوو کـە هاورەگـەزخوازی نـابێ وەک خەسارەتێک سەیر بکرێت. لە نامەیەکدا کە ئەورۆکە زۆر بە ناوبانگە فرۆیـد لە ساڵی ١٩٣٥ بۆ دایکێکی ئەمریکی نووسیوە:

بێگومان، هاوڕەگەزخوازی ئیمتیازێک نییە، بەڵام مایـەی سەرشـۆڕیش نییە، گڵاو نییە، سووکەر نییـە و دەتـوانێ وەک نەخۆشـییەک پۆلێنبەنـدیی بکرێـت. ئێمـە ئـەوە بـە جیـاوازی لـە کـارکردی سێکسـی دەزانـین کـە بـە وەستاندنی گەشەی سێکسی ڕوو دەدات. زۆر کەسـانی هێـژا لـە سـەردەمی کـۆن و نوێـدا هاوڕەگـەزخواز بـوون و لـە ناویانـدا کەڵـە پیـاوانی وەک (ئـەفلاتوون، مایکـڵ ئـانژ، لییۆنـاردۆ داڤینچـی و ...) بـەدی دەکـرێن. سەرکوتکردنی هاوڕەگەزخوازی وەک تاوانێک هەم بێویژدانییەکی گەورەیە و هەمیش توندوتیژی.

سـەرەڕای ئەمـە، تیـۆریی سـەرەتایی سـیگمۆند فرۆیـد سـەبارەت بـە ڕەگەزێتیی مرۆڤ لەگەڵ ڕا و بۆچوونی ئێلیس جیاواز بوو. ئەو پێی وا بوو کە هەموو مرۆڤەکان بە شێوەی سرووشـتی دووڕەگـەزخوازن و تـەنیا بـە هـۆی ئەزموونەکانی خۆیان لەگەڵ دایک و باوکیان و دیتران، هاوڕەگەزخوازی یان دیترڕەگەزخوازی دەستنیشان دەکەن.

لە ساڵی ١٩٥٧ توێژینەوەی هۆکێر لـە دەرهێنـانی هاوڕەگـەزخوازی لـە

---

٣. دێمیلیۆ، جێی، فرێدمەن، ئێی. بی. (١٩٩٨). Intimate matters: A history of sexuality in America نیۆیۆرک تایمز: هارپێر و ڕاڤ

پێڕستی کێشە دەروونییەکان لە DSM دەورێکی گرینگی هەبوو. لێکۆڵینەوەکەی ئەو لە چەند ڕووەوە داهێنەرانە بوو. یەکەم، لە بری قبووڵکردنی ڕای زاڵ کە هاوڕەگەزخوازی جۆرێک خەسارەتە، ناوبراو پرسیارێکی خستە ڕوو لە سەر ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان لە سازگارییە دەروونییەکانی خۆیان لەگەڵ یەکتر فەرقیان هەیە یان نا. دووهەم، لە جیاتی لێکۆڵینەوەی نەخۆشی دەروونی، نموونەیەکی لە پیاوانی هاوڕەگەزخواز دەستنیشان کرد کە کارکردێکی ئاساییان لە کۆمەڵگادا هەبوو. بە وتنێکی دیکە، ئەو پێشەنگی توێژینەوەیەک بوو کە تێیدا گرووپێک لە هاوڕەگەزخوازانی لە گرووپی تاقیکاری و گرووپێکی لە دیترڕەگەزخوازانی لە گرووپی کۆنترۆڵدا دانا و بە ڕەچاوکردنی تەمەن، هۆش و ئاستی خوێندن، جۆرەکانی تاقیکاری دەروونناسی لە سەریان ئەنجام دا؛ ئینجا داوای لە گرووپێک لە کارناسانی دەروونناسی کرد بۆ ئەوەی مەزەندەی تەندروستی دەروونی ئەوان بکەن و پێشبینی بکەن کە کێ گەی بوو و کێ دیترڕەگەزخواز. هیچ جیاوازییەکی مانادار بەدی نەکرا و ئەگەر شتێکیش بینرا، ئەوە بوو کە پیاوانی گەی کارکردێکی باشتریان هەبوو. لە ڕاستیدا، کارناسانی شیکاری دەروونی نەیاندەتوانی جیاوازییەک لە نێوان وڵامە شیکراوەکانی بەشداربووانی ئەم دوو گرووپە بدۆزنەوە کە پیشانی دەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان تەندروستی دەروونی ئەم دوو گرووپە بوونی نییە. ئەگەرچی گۆڕینی ڕوانگە بابەتێکی کاتگیر بوو، ئەم لێکۆڵینەوە بووە هۆی جووڵەیەک لە گوتاری پەیوەست بە چالاکییە سێکسییەکانی مرۆڤ لە کۆمەڵگای دەروونناسی و زۆر جار وەک خاڵی دەستپێکی تێگەیشتن و

درکی ئەوڕۆیی لە هۆگری سێکسی دەزانرێت.[٤]

لەساڵی ۱۹٦٨ دیسـان ڕێنـوێنی لێکدانـەوەیی و ئامـاریی ئەنجومـەنی دەروونناسـی ئامریکـا (DSM-II) لـە پۆلێنبەنـدی کێشـە دەروونییـەکان، هاوڕەگەزخوازی وەک کێشەی دەروونی ناوزد کرد. هەتا سەرەتاکانی دەیەی ۷۰، ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا وەک جۆرێـک نەخۆشـی لـە سـەر بنەمای چەمکە فرۆیدییەکانی لە وەسـتانی گەشـەی سێکسـی کـە هۆکـاری ژیانێکی بێبەری لە عەشق بوو، پۆلێنبەندی هاوڕەگـەزخوازی پاراسـت. بـەم پۆلێنبەنـدی هاوڕەگەزخوازییـە دەڵـێن ئـەو ـ من‌نـاوەرگر یـان شووناسـی هاوڕەگەزخوازی نەرێنی کـە لەگـەڵ هەسـتی گونـاح، شـەرم، دڵـەڕاوکێ و خەمۆکییە. تەمەنی دەستپێکی ئەم بارودۆخە مێرمنداڵییە و یەکێک لە هۆکارە کاریگەرییەکانی، بوونی ئاراستە دژە کۆمەڵایەتییەکانە.[٥]

لــە دیســـەمبەری ســـاڵی ۱۹۷۳، لـــە دیســـامبێری ۱۹۷۳ وەفـــدێکی بەڕێوەبەریی ئەنجومەنی دەروونناسی ئامریکا لە ژێر گوشاری دەیان دەیتای ئەزموونگەرانـە، نۆرمگـەلی کۆمەڵایـەتی ڕوو لـە گـۆڕان و سـەرهەڵدانی جڤاتێکی گـەی چـالاک لـە سیاسـەتی ئامریکـا، کۆتـایی بـە پۆلێنبەنـدی هاوڕەگەزخوازی لە ژێر ناوی نوخۆشـی دەروونـی هێنـا و لـە DSM دەری

4. (۲۰۰۸) هۆوارد. چیانگ، هایۆ - هێسۆ Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. گۆڤاری مێژووی زانستی ڕفتاریی. 1112/188.11. 44.311

٥. نانگسێر، ئێڵ. جێی. (۱۹۸۳). Homosexual acts, actors, and identities. نیۆیۆرک: Praeger

هێنا. ئەنجومەنی دەروونناسی ئامریکا داوای لە هەموو ئەندامان کرد بە مەبەستی دەنگدان بەم بابەتە لە کۆڕبەندا بەشداری بنوێنن. پێنج هەزار و ٨٥٤ دەروونناس دەنگیان بە سڕینەوەی هاوڕەگەزخوازی لە DSM دا. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ٣ هەزار و ٨١٠ کەس خوازیاری ڕاگرتنی بوون. بەم چەشنە، ئەم ئەنجومەنە هاوڕەگەزخوازی لە DSM سڕییەوە و کردی بە بەدیلی «کێشەی هۆگری سێکسی» بۆ ئەو کەسانەی «کە لەگەڵ هۆگری سێکسی خۆیان لێکدژن». سڕینەوەی تەواوی هاوڕەگەزخوازی لە DSM هەتا ساڵی ١٩٨٧ درێژەی کێشا. لە ساڵی ١٩٩٢، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بە بڵاوکردنەوەی ICD - 10 هاوڕەگەزخوازی لە پۆلێنبەندی ICD دەرهێنا؛ ئەگەرچی ICD - 10 هێشتاش «چێکراوی هۆگری سێکسی ئەو ـ منوەرنەگر»ی لەگەڵە. لەم هەلومەرجەدا، تاک سەبارەت بە پیباشتری سێکسی خۆی هیچ گومانێکی نییە بەڵام «پێی خۆشە ئەم هۆگرییە بە هۆی ئەو کێشە ڕفتاری و دەروونییانەی کە لێی دەبێتەوە، جیاواز بوایە.»

ئاژەڵناس و تاکسۆنۆمیستی ناودار ئاڵفرێرد سی.کینسی و هۆکێری هاوکاری دەستیان کرد بە گۆستنەوەی توێژینەوەی ئەزموونی وەک بنیاتێک بۆ زانستی ئەوڕۆیی لە مەڕ هۆگرییە سێکسییەکان کە دیترانیش بە کاریان هێنا بۆ ئەوەی کۆدی ئەفسانەی هاوڕەگەزخوازی وەک نەخۆشییەکی

---

٦ . نیل بێرتۆن، سێمتێمبێر، ١٨، ٢٠١٥. Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

٧. نیل بێرتۆن، سێپتێمبەر، Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder .2015, 18

دەروونی بکەنەوە.[٨]

کینسی لە لێکۆڵینەوەکانی خۆیدا سەبارەت بە ڕفتاری سێکسی گەورەساڵانی ئامریکی پیشانی دا کە ژمارەیەکی بەرچاو لە بەشداربووان لە لێکۆڵینەوەکەی ئەودا پاش تەمەنی ١٦ ساڵان ڕفتاری سێکسی هاوڕەگەزخوازییان هەتا ئۆرگاسم بە ئەزموون کردووە.[٩] هەروەها کینسی و هاوکارەکانی ڕوونیان کردەوە کە ١٠ لە سەدی پیاوانی گرووپی نموونە و ٢ بۆ ٦ لە سەدی ژنان (بە پێی دۆخی هاوسەردار بوونیان) کەم تا کورتێک لە ڕفتاری خۆیاندا لە ماوەی سێ ساڵی ڕابردوو و لە نێوان ١٦ بۆ ٥٥ ساڵان بە تەنیا هاوڕەگەزخواز بوون. ئەنجامە ئەزموونییەکانی کینسی بوون بە یارمەتیدەری بزووتنەوەیەک کە هاوڕەگەزخوازی لە پێڕستی کێشە دەروونییەکان پاک کردەوە.

لە ماوەی چەندین ساڵ مشتومڕ و وتوویژ سەبارەت بەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەروونییە یان نا، بە پێی دەستێوەردانی دەروونناسانە یان مەعنەوییانە جۆرە جیاوازەکانی «چارەسەر» دەرکەوتن کە تێدەکۆشان هۆگری سێکسی تاک بگۆڕن، تەنانەت لە نەبوونی هەر چەشنە بەڵگەی زانستی بەڵگەدار بە پێی ئەوەی کە هۆگری سێکسی دەتوانێ کۆنترۆڵ بکرێ یان بگۆڕدرێت.

---

٨. مۆندیمۆر، ئێف. ئێم. (٢٠١٠). A natural history of homosexuality . چاپخانەی JHU

٩. کینسی، ئێی. سی.، پۆمرۆی، دابلیۆ. بی و مارتین سی. ئێی. (١٩٤٨). Sexual behaviour in the human male.

لـە دەیـەکانی ٥٠ و ٦٠، هەنـدێ لـە پزیشـکان بـۆ «چارەسـەر»ی هاوڕەگەزخوازانی پیاو گۆڕیندەرمانییان بە کار دەهێنـا. ئـەم چارەسـەرە بـەم شێوە بوو کە بە پیشاندانی وێنەی پیاوانی ڕووت و قووت بە نەخۆشـەکان لـە کاتێکدا کە شۆکی ئەلیکتریکی یان دەرمانیان پێدەدان، کـارێکی دەکـرد بـۆ ئەوەی نـەخۆش بڕشـێتەوە. کاتێـک بارودۆخەکـە لـە ڕادەی تابشـتی ئـەوان دەچووە دەر، وێنەی ژنانی ڕووت و قووتیان پێ نیشـان دەدان یـان ئـەوانیان لەگەڵ پەرستارێکی گـەنج دەنـارد بـۆ «جێژوانـی عاشـقانە». ڕێکخـراوەی سەرەکی پشتیوانانی بێچمە سکۆلارەکانی ئەم چارەسـەرە NARTHـە کـە زۆر جار هاوکاری گرووپە ئایینییەکان دەکات. ئەم ڕێکخراوە لەو باوەڕەدایـە کە دەتوانێ لە ڕێگـەی گۆڕیندرەمـانی هاوڕەگـەزخوازی «شـیفا بـدا» یـان «چارەسەری بکـات». دیـارە ئـەم شـێوازە زۆر تونـداژۆ و سـوککەرانە هـیچ سوودێکی نەبوو.

شێوازێکی دیکە کە بۆ هاوڕەگـەزخوازی بـە کـار دەهێنـرا، چارەسـەری قەرەبووکردنەوە بوو. ئەم چەشـنە چارەسـەرە تێدەکۆشـا مـۆعجیزە ئاسـایانە هاوڕەگەزخواز بکا بە دیترڕەگەزخواز. بە گـوێرەی ڕەخنەیـەک (١٩٩٨) کـە دێرشێر نووسیویەتی، پزیشکانی قەرەبوویی ئەوڕۆکە ئیلهـام لـە ڕاوێژکـاری قەشەکان وەردەگرن و وازیان لە شیکاری دەروونی نالاگیرانە هێناوە.

چاەرسەری قەرەبووکردنەوە بە پێی هاوئاهەنگی لەگەڵ نۆڕمە نەریتییەکان و ئایدیالسازی دیترڕەگەزخوازییـە. پشـتیوانانی ئـەم قوتابخانـە هزرییـە بـە مەبەستی پشتیوانی لە چاکسازی دژی گەی شایەتنامەگەلێکیان ئامـادە کـرد بوو و لـەو بڕوایـەدا بـوون کـە سـەردانکەرانی هاوڕەگـەزخوازیان دەبـێ دەر

بکرێن بۆ ئەوەی هاوڕەگەزخوازبوونیان چارەسەر ببێت.

سەرەڕای دەرهێنانی هاوڕەگەزخوازی لە ڕیزی نەخۆشییەکان (ئەم بابەتە لە سەرتاسەری جیهان خەریکە بەدی دێت) هەندێ لە دەروونپزیشکان هەمیشە وەک جۆرێ نەخۆشی ڕووبەڕووی ئەم پرسە دەبنەوە.

زۆر جار بۆ گۆڕینی سەپێنراو بۆ دیترڕەگەزخوازی کەڵک لە خزمەتگوزارییە پزیشکییەکان وەردەگیرێت. ئەم دەستێوەردانە پزیشکییانە بریتییە لە ڕاگرتن لە ناوەندەکانەوە تا دەگاتە بێزاریدەرمانی و چارەسەری کیمیایی. زانستی پزیشکی کۆنیش بۆ گۆڕینی هۆگری سێکسی بە کار دەهێنرێت. نەجم ئابادی بەم شێوە ڕوونی دەکاتەوە: «بە بۆچوونی بەرپرسانی پزیشکی و یاسایی، نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز، چارەسەرێک بۆ نانۆرمێتی نەخۆش‌ئاسایە و هەندێ جار ئەم نەشتەرگەرییە بژاردەیەکی قبووڵکراوی یاسایی و ئایینی بۆ دیترڕەگەزخوازکردنی ئەوانە پێشنیار دەکرێ وا هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز هەیە.»

ئەو بوارەی کە دەتوانین ئەم مەسەلەی تێدا بەدی بکەین سوپایە. خزمەتی سەربازی زۆر درگایان بەرەو ڕووی پیاوانی ئێرانی بە تایبەت بە

١٠. دۆرکین، ئێس. ئێچ.، TITLE LGBT Identity, Violence, and Social Justice: The Psychological Is Political.

١١. ئێسۆنسۆن، تی. کێی.، ٢٠٠٤. ٢٠٠٤. A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. چاپخانەی یۆنیرێقساڵ

١٢. نەجم ئابادی، ئەلف. (٢٠١١) Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/sexuality in contemporary Iran. توێژینەوەی کۆمەڵایەتی. ٧٨(٢)، ١. ٢٤

بوونی کارتی کۆتایی سەربازی دەکاتەوە. لەگەڵ کۆتایی هاتنی ماوەی سەربازی، پیاوان کارتێک وەردەگرن کە زۆر ئیمتیازی لە ڕووی داواکردنی پاسپۆرت، کڕین و فرۆشتنی فەرمی کاڵا، بەشداری نواندن لە چالاکی بەشی دەوڵەتی و دامەزرانی دەوڵەتیان بۆ دەستەبەر دەکات. لە ساڵی ٢٠١٠ نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییەکانی ڕێکخراوەی چاکژیانەوە (بێهزیستی) وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی ئەو کەسانەی داوە کە خۆیان بە لاوە ترەنس بوو و لە پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوون لە سەربازی بڕگەی «کێشە دەروونییەکان»ـی خستە جێی بڕگەی «کێشە گرێیییەکان».[13]

لە سەر ئاستی تیۆریی، ئەم کارە دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی ئاستی هەڵاواردن لە دژی ئەو پیاوە ترەنسانەی کە هەوڵدەدای دۆزینەوەی هەلی کارن؛ چوونکە ئەم لێخۆشبوونە کە لە سەر کارتەکانیان تۆمار دەکرێ، لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبوولکراوترە؛ بەڵام پیاوانی گەی هەمیشە بابەتی بڕگەی «کێشە دەروونی»ـیەکانن کە ئەوان لە ڕیزی «لادەرانی ئەخلاقی و سێکسی» جێ دەکاتەوە. بۆ ئەوان، ئەم کارتە بە ناو و وشەگەلی وەکوو «لادانی سێکسی»، «کێشەی ڕفتاری» یان «لێخۆشبوونی سوور» مۆر کراوە کە ناو و نیتکەگەلێکن کە بە شێوەی کردەیی هەلی دامەزراندن لە کەسەکە زەوت دەکەن.

---

١٣. چاودێری مافەکانی مرۆڤ (٢٠١٠). “We are a buried generation”: Discrimination and violence against sexual minorities in Iran

هەنـدێ لـە دەروونناسـان و دەروونپزیشـکان هەمیشـە ڕای تایبـەتی و نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە. بەڵام بەڵگە ئـەزموونی و نۆڕمـە پرۆفیشناڵەکان داکۆکی لـە سـەر ئـەم ئادیایـە ناکـەن کـە هاوڕەگـەزخوازی جۆرێک نەخۆشـی دەروونییـە یـان لـە ڕووی سرووشـتییەوە پەیوەنـدیی بـە خەسارەتی دەروونییەوە هەیە. لە ڕاستیدا، بە ئاوڕدانەوە لە دڵەڕاوکێی بە هۆی ناونیتکەی سێکسی و دەمارگرژی، سەیرە ئەگەر هەندێکیان تووشی کێشـەی دەروونیی نەبنەوە.

منداڵبازی

زۆر جار کۆمەڵگا بە شێوەی گشتی و بە تەواوەتی بە هەڵە وا تێدەگا کە پەیوەندییەک لە نێوان هاوڕەگەزخوازی و منداڵبازییدا هەیە و پاساو بۆ ئەو هەڵاواردن و توندوتیژییە دێنێتەوە وا دژ بە ناهاوسانان دەسەپێنرێت. ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان زۆر جار بە شێوەی کلیشەیی وەک مەترسییەک بۆ سەر زۆرینەی خەسارهەڵگری کۆمەڵگا واتە منداڵان سەیر دەکرێن. هەندێ کەس دەترسن لەوەی کە منداڵەکانی خۆیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزخواز لە شوێنێکی بێچاودێر بە تەنیا بە جێ بێڵن؛ چوونکە پێیان وایە لەوانەیە ئازار بە منداڵەکان بگا، دەستدرێژی بکرێتە سەریان یان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە خشتە ببرێن.

وەک پێشتریش وترا، هۆگری سێکسی نە نەخۆشی دەروونییە و نە لە ڕووی سرووشتییەوە پەیوەست بە کێشەیەکی دەروونییە. ئەنجومەنی دەروونناسانی ئامریکا لە ساڵی ١٩٦٨ منداڵبازی لە DSM دەرهێناوە. بەڵام لە جووڵەیەکدا بەرەو ناونیتکەسڕینەوە لە منداڵبازی، لە نموونەی بە ڕۆژکراوی DSM لە نێوان ئەو منداڵبازانەی کە هۆگری سێکسییان بۆ منداڵان هەیە و ئەو کەسانەی کە وڵامی ئەم چەشنە هۆگرییانە دەدەنەوە، جیاوازی داناوە. لەم نموونە نوێیەدا، گرووپی یەکەم پێیان خۆشە لەگەڵ منداڵان پەیوەندی سێکسی ساز بکەن بەڵام خواستی ئەوان بۆ خۆیان و دیتران دڵەڕاوکێ و زیانی لێ ناکەوێتەوە، لە ڕیزبەندی کەسانی خاوەن کێشەی

دەروونی جێیان نابێتەوە.

گێرگۆری هێرک کە توێژەری دەروونناس و لە بواری منداڵبازیدا پلەیەکی باڵای هەیە، منداڵبازی وەک جۆرێک نانۆڕمێتی دەروونی / سێکسی پێناسە دەکا کە بە گوێرەی ئەو کەسەکە منداڵانی نابالغ وەک هاوبەشی سێکسی خۆی پێ باشترە و لەوانەیە ئەم پێ باشتر بوونە بباتە بواری جێبەجێکردن یان نەیبات. ناوبراو ئاماژە بەوە دەکا کە لە ڕاستیدا هەموو پێدۆفیلەکان زیان بە منداڵان ناگەیێنن. کەسێکی منداڵباز لەوانەیە هۆگر و ڕاکێشی منداڵان بێت؛ بەڵام هەرگیز پەیوەندی سێکسییان لەگەڵ ساز نەکات. زۆربەی کەسانی منداڵباز هیچکات بۆ گەورەساڵانی هاوڕەگەزخوازی خۆیان هۆگری سێکسییان نابێت. ئەوان زۆر جار خۆیان پێ هاوڕەگەزخواز نییە؛ زۆربەیان تەنانەت ئەوانەی کە دەستدرێژی دەکەنە سەر منداڵانی هاوڕەگەزی خۆیان، خۆیان بە دیترڕەگەزخواز دەزانن. ئەوەی بۆ ئەوان زۆر بزوێنەرە، تەمەنی کەمە، نەک ڕەگەزێتی. توێژینەوەکان بە ڕوونی پیشانی دەدەن کە زۆربەی منداڵانبازان پیاوانی دیترڕەگەزخوازن.[14]

پەیوەندییەکی جەهەری لە نێوان هۆگری سێکسی گەورە ساڵێک و خواستی ئەو بۆ خستنە مەترسی دیتران لە ئارادا نییە. بۆ وێنە، هیچ داتایەک لە بەر دەستدا نییە کە پیشانی بدا ئەگەری زۆرە کە کەسانی ناهاوسان لە چاو پیاوان و ژنانی دیترڕەگەزخواز لە شوێنی کاردا گێچەڵ بە بندەستەکانیان بکەن یان خاوەن تایبەتمەندییەکی دەروونی بن کە نەتوانن ئارەزووی

14 www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality

سێکسی خۆیان کۆنترۆڵ بکەن یان دەسەڵاتی خۆیان بۆ مەبەستی خراپ بگۆزنەوە، ڕەچاوی یاسا و ڕێساکان نەکەن، بە شێوەی کاریگەر هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران نەکەن یان لە پێگە جۆراوجۆرەکاندا توانای قەزاوەتی دروستیان نەبێت. هێرک دەنووسێ ئەم وێنایە بەرهەمی بێزاری کۆمەڵگا لە هاوڕەگەزخوازانی پیاو و هەوڵی هەندێ بۆ پیشاندانی پیاوانی گەی وەک مەترسییەک بۆ سەر بنەماڵەیە.[15]

هەر بەم شێوە، دکتۆر کارڵ جێنی و دکتۆر ئێی. دابلیو و ڕیچارد سنایپ و دیتران لە توێژینەوەکانی خۆیاندا هیچ بەڵگەیەکیان نەدۆزیوەتەوە کە پیشانی بدا ڕێژەی ئازاراندنی منداڵان لە لایەن هاوڕەگەزخوازان لە دیترەگەزخوازان زیاترە. سەیر لەوەدایە کە ئانا سی. سالتێر دەنووسێ کاتێک پیاوێک کچۆڵەکان ئازار دەدا، پێی دەڵێین «منداڵباز» و نە «دیترەگەزخواز». هەڵبەت کاتێک پیاوێک ئازاری کوڕانی کەم تەمەن دەدا، خەڵک بە شێوەی ئوتووماتیک وا وێنا دەکەن کە ئەو هاوڕەگەزخوازە. بە دڵنیاییەوە هەواڵەکانی پەیوەست بە حاڵەتەکانی دەستدرێژی سێکسی لە کلیسای کاسۆلیک ئەم نیگەرانییانەی زیاتر کردووە.

ڕای گشتی لە ناو توێژەران و کەسانی پڕۆفیشناڵی چالاک لە بواری دەستدرێژی سێکسی منداڵان ئەوەیە کە پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز حەرەشەیەکی تایبەتی بۆ سەر منداڵان نین. کەسایەتییەکی

---

١٥. هێرک، جێی. ئێم. و مەک لمۆر، کێی، ئێی. ٢٠١٣. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology. ٦٤، ل ٣٠٩. ٣٣٣

بەرچاوی دیکە لەم بـوارەدا نیکـۆلاس گرۆسـە. نـاوبراو لـە توێژینەوەیـەکی کاریگەردا لە ساڵی ١٩٨٢ نووسی:

«ئایا گـەورە سـاڵانی هاوڕەگـەزخواز بـە گشـتی لـە ڕووی سێکسـییەوە هۆگرییان بۆ منداڵان هەیە و ئایا منداڵانی نابالْق زیاتر لە بـەر دەم مەترسـی گەورەتری ئازار لە لایەن گەورەساڵانی هاوڕەگـەزخوازن تـا گـەورە سـاڵانی دیترەگەزخواز؟ هیچ هۆیەک نییە کـە وا بێـت. هـەتا ئێسـتا توێژینـەوەکان پیشـانیان داوە کـە هـیچ پەیوەندییـەکی مانـادار لـە نێـوان شـێوازی ژیـانی هاوڕەگەزخوازانە و ئازاری سێکسیدا بوونی نییە. لـە ڕووی کردەییـەوە هـیچ ڕاپۆرتێک لە ئازاردانی سێکسی کچان لە لایـەن گەورەسـاڵانی لزبـاین یـان ئازاردانی کوڕان لە لایەن پیاوانی هاوڕەگەزخوازەوە بوونی نییە.» ٦

هەر لەم پێناوەدا لە ساڵی ١٩٩٨، دکتۆر نانانیل مەک کناگی سەبارەت بە تێکـەڵبوونی هاوڕەگـەزخوازی و منـداڵبازی هۆشـداری دا. نـاوبراو وتـی: «پیاوێک کە تووشی تاوانێک لە دژی کـوڕانی نابـالْق یـان بـالْق دەبـێ، لـە ڕووی سێکسییەوە هیچ هۆگرییەکی بۆ پیاوانی بەتەمەنتر یان ژنان نییە.» لە کاتێکـدا توێژینـەوە ئەزموونییـەکان پیشـان دەدەن کـە هـۆگری سێکسـی کاریگەری لە سەر ئەگەری دەستدرێژی کردنە سەر منداڵان لـە لایـەن ئـەم

---

١٦. نیکۆلاس گراس، ویلیام، ئێف هابسۆن و تامس وئێس. گری مێدکلێی: چاپخانەی زانکۆی کالیفۆرنیا، ٢٠٠٥

١٧. مەک، کانگی، ئێنم. (١٩٩٨). Paedophilia: A review of the evidence گۆڤاری نیووزیلەندی و ئوستڕالیایی دەروون دەرمانیی. ٣٢(٢)، ٢٥٢. ٢٦٥. ل ٢٥٩

کەسانەوە نییە، زۆرێک لە دیترەگەزخوازان هێشتا لایان وایە کە هاوڕەگەزخوازان هۆگری سرووشتییان بۆ منداڵبازی هەیە.[18]

١٨. هێرک، گرێگۆری ئێم. (٢٠٠٠). The Psychology of Sexual Prejudice. ٩ (١). ١٩. ٢٢

بەشی ۴ : هێما دەروونییەکانی هۆگری سێکسی

بابەتەکان:

- ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران ـ پاژە ونبووەکان
- ئێران بەدەر نییە
- لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامی
- پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە وڵاتی ئێران
- ئێرانییەکان ـ ئاشکرا نەکردنی شووناسی رەگەزی
- روانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانی
- روانگەی ئایینی ـ ئیسلامی
- ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

ناهاوسانی لە وڵاتی ئێران؛ پاژە ونبووەکان

لــە گۆڕانکارییــە کۆمەڵایــەتی و کەلتوورییــەکان ئێرانــی هاوچەرخــدا، ناهاوسانان سەرکوت کراون و ئەمـە لـە حاڵێکدایـە کـە ئاراسـتە ژندژەکـان دەورێکی سەرەکییان لەم پەراوێز خستنەدا گێڕاوە. سـەرەڕای زیانبەرکـەوتنی قووڵی چەمکی ژنانە و پیاوانە لە سەردەمی مۆدێڕنسازی و ئیسلامیسـازی وڵات، ڕەوتـی ژنانەسـڕینەوەی پانتـای گشـتی و یەکەمایـەتی بەخشـین بـە گووتاری پیاوانە لە هەموو ئەو ڕەوالانـەی کـە نیـازی وزەدان بـە شوونـاسـی ئایـدیالی کۆمەڵایـەتی خۆیانیـان هـەبوو، گرنـگ بـوو. هاوڕەگـەزخوازانی ئێرانـی، هـەم بـە هـۆی هـۆگری سێکسـی خۆیـان و هـەم لەبـەر هۆگرییـە ڕەگەزیێتییە ناهاوئاهەنگـەکانی خۆیـان، لـەم مـاوەی دواییـدا بـە مەبەسـتی دانووستان سەبارەت بە شووناسی کۆمەڵایەتی نوێیـان و وەدەسـتهێنانی ئـەم شووناسە، ڕوویان کردووەتە کەس و کاری خەیاڵی و هاوڕێیەتی پشـت درگـا داخراوەکان. لەم بەشەی ئەم توێژینەوە، هاوڕەگەزخوازی لە ئێرانـدا تـاوتوێ دەکرێ و لە مەڕ هاوڕەگەزخوازان لە ئێـران هەنـدێ خـاڵ ڕوون دەکرێتـەوە. بەشی کۆتایی ئەم لێکۆڵینەوە لە ڕوانگی ئایینی و لە چوارچێوەی سیسـتەمی یاسایی ئێـران و یاسـا نێودەوڵەتییـەکان هاوڕەگـەزخوازی تـاوتوێ دەکـات. هەرووەها ئەم بەشە ئەم بابەتـە ڕوون دەکاتـەوە کـە لـە پرسـی پـەرە سـەندنی ناهاوسانی، ئێران بە هیچ چەشنێک بەدەر نییە. خـاتوو مێهرئـەنگیز کـار لـە بەشێک لە بەرهەمەکەی خۆیدا ئەم ئەنجامە دەسـت دەخـا کـە «ئەنـدامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران وەک کەسانێ سەیریان دەکرێ کە زۆر بە توندی لــە بــەها بــاوە ئایینییــەکان یــان چاوەڕوانییــە کۆمەڵایەتییــەکان دوور

کەوتوونەتەوە. چالاکڤانانی مافەکانی ناهاوسانان لـە هـەوڵی خۆیانـدا بـۆ چەسپاندنی شووناسیان لە پانتـای ئێسـتای ئێـران کۆسـپ و تەگـەرەی زۆر گەورەیان لە بەر دەمە.» ئەم بەشە بە پێی زانیاری لە مەڕ بـارودۆخی ئێسـتا و ڕابردووی ناهاوسانان لە ئێران نووسراوە و پێمان دەڵێ کە مەخابن هـەتا ئـەو جێی پەیوەستە بە بێبەشبوونی جڤاکی ناهاوسانان لە ژێربنـەماکانی بناغـەی کۆمەڵگا، ئێران ئاوارتە نییە.

ئێران ئاوارتە نییە

هاوڕەگـــەزخوازی هەمیشـــە وەک جۆرێـــک لەقـــەم و نـــاتۆرە، بابـــەتێکی کێشەبزوێن بووە و ئەم بابەتە بە هۆی ڕوانگەی هاوڕەگەزخوازدژانەی هەندێ لە ئەندامانی کۆمەڵگایە کە «ڕوانگەیەکی ڕادیکاڵانەیان بەرامبەر بە هـۆگری سێکسی، نۆڕمە کەلتوورییەکانی پەیوەست بە هۆگری سێکسی و ڕەگـەزێتی هەیە و لەگەڵ ڕێکخراوە ئایینییەکان لە پەیوەندیـدان.» ئێـران کۆمەڵگایـەکی نەریتییە کە هاوڕەگەزخوازی نەشیاوی و نانۆڕمییەک سەیر دەکـات. نـە ئـەم شێوە ڕوانینە لە وڵاتی ئێراندا بابەتێکی نوێیە و نە خەبات لە دژی ئەم پرسـە. کۆمەڵگای نەریتیی کە دژی نانۆڕمێتییەکان دەوەستێتەوە، لە ئێراندا بابەتێکی نوێ نییە؛ بەڵام شێوازێک کە لە ڕێگەی ئەوەوە ئێران نـانۆڕمێتی پیشـان دەدا بۆ ئـەوەی کەمینـەکان کـۆنترۆڵ بکـا، هێشـتا بابـەتێکی گۆڵمەزییـە کـە لـە ڕابردوودا بوونی بووە و ئێستاش بابەتێتی هەیە.

لە وڵاتی ئێران هـیچ بەرنامەیـەکی سـتاندارد بـۆ دووانـە ڕەگەزێتییـەکان بوونی نییە. خواستە سێکسییەکان دەتـوانن پێناسـە کۆمەڵایەتییـە هـەرمان و ڕیشەدارەکان تـا ئـەو ڕادە تێهەڵکێشـی یـەکتر بکـەن کـە هەنـدێ جـار بـۆ هاوڕەگەزخوازانیش لێکدانـەوە، تێگەیشـتن و قبـووڵ کرانـی خواسـتەکانیان ئەستەم دەبێت. لە ئێران کاتێک پرسیار لە ڕەگەزێتی کەسێک دەکـرێ، ئـەو ناتوانی بژاردەی سێیەم ڕەچاو بکات. هەموو کـەس یـان پیـاوە یـان ئافرەتـە. بابەتەکە هێندە ڕوونە کـە شـوێنێک بـۆ دوودڵـی ناهێڵێتـەوە. هـەر چەشـنە مەودایەک لەگەڵ ئەم سیستەمە ڕەگەزییە دووانەیە لـە ئێرانـدا لـە ڕیزبەنـدی کێشە ڕفتاری و دەروونییەکاندا جێی دەبێتەوە. لـە ئێـران پێـداگری لـە سـەر

دەوری تەواوکەری ئەم دوو ڕەگەزە دەکرێ، بە جۆرێک کە هەر کام لەم دوو ڕەگەزە ڕۆڵی ڕەگەزێتی دیاریکراویان هەیە. بەو پێیەی کە هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ پێکهاتەی کۆمەڵایەتی باوکسالارانەی ئێران بباتە ژێر پرسیارەوە، ئێران و ئایدۆلۆژیای ئیسلامی دژایەتی هاوڕەگەزخوازی دەکەن.

دێڕی «مافەکانی ناهاوسانان» خۆی جۆرێک ئامرازی سەرکوت کردنە. تاوانی بە هۆی بێزاری دژ بە جڤاکی ناهاوسانان بەشێک لە ئەزموونی ژیانی ئەم کەسانەیە. دێڕی LGBT «ناهاوسان»، لزباینەکان، گەیەکان، دووڕەگەزخوازان و ترەنسەکان لە خۆ دەگرێت. تەنانەت ئەم دێڕە بە ڕەواڵەت گشتگیرەش کۆمەڵێ ئاستەنگ و سنووردارێتی هەیە. ئەم وشە بە پێی مێژوویەکە کە لە ڕۆژاوا بێچمی گرتووە و پڕە لە کێشمەکێش، دەستکەوت، ئەزموون و ئەو شووناسانەی کە تایبەتی کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکانە و تەنیا کۆمەڵگای ئێران ناگرێتەوە. هەر لەبەر ئەم هۆکارانە، تەنانەت ئەم وشەگەلە «پێشکەوتوو»انەش دەتوانێ چەواشەهێنەر بێ؛ چوونکە ناتوانن کێشمەکێشەکانی ناو وڵاتی ئێران پیشان بدەن. گێڕانەوە و هێماکانی ئەم بارودۆخە لە دەقە ئێرانی و کەسایەتییە مێژوییەکاندا بوونیان هەیە.

زۆر توێژینەوەی تایبەتی لە مەڕ ناهاوسانانی ئێران ئەنجام دراوە کە توانیویانە لە مەڕ جڤاکی ناهاوسانان زانیاری زیاتر کۆ بکەنەوە. ئەو ئاستەنگ و سنووردارکردنەوانەی کە لە لایەن ڕژیم و زانکۆکان، لەگەڵ لکاندنی ناوی نەرێنی لە سەر ئەم بابەتە زۆر هەستیارە، وای کردووە کە چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی، خوێندکاران و توێژەران کەمتر خولیای ئەم بابەتە بن. لە دەرەوەی وڵاتانی ڕۆژاوایی، دەتوانین بڵێین هیچ توێژینەوەیەکی

دەروونناسانە لە سەر قوربانیانی هۆگرییە سێکسییەکان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە. ئەم لێکۆڵینەوە بە نیازە ئەم بۆشاییی زانیارییانە پڕ بکاتەوە.

سەیر لەوەدایە کە لە ناو ئەندامانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران، دووڕەگەزخوازەکان تاقمێکن کە کەمترین سەرنجیان پێ دەدرێت. هیچ لێکۆڵینەوەیەک لە بارەی دووڕەگەزخوازان لە ئێراندا ئەنجام نەدراوە و هیچ داتایەک لەم بوارەدا لە بەر دەست نییە و لۆژیکی دەسەڵات دەڵێ دووڕەگەزخوازی گوناحە. بەم پێیە، نە تەنیا دووڕەگەزخوازی بێڕێزییە بە دیترەگەزخوازان، بەڵکوو تەنانەت لە دووانەی لزباین ـ گییش جێیان نابێتەوە. لە زۆر دیوەوە، دووڕەگەزخوازان تەنانەت لە ناو گرووپێکدا کە خۆشیان هێشتا قبووڵ نەکراون، قبووڵ ناکرێن. ئەم لێکۆڵینەوە بەدەر لە شیکاری تێر و تەسەلی گوتاری ناهاوسانی لە ئێران، ڕاستییەکی نەخوازراوی دیکەشی ئاشکرا کرد: قبووڵ نەکرانی دووڕەگەزخوازان لە ئێران جۆرێک نۆرم و ئاراستەیەکی زاڵ بووە.

ئێران بۆ نمایشدانی نانۆڕمییە گریمانەییە وتراوەکان ئەم شێوازە دەگرێتە بەر بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی خۆی بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا بپارێزێت. هێمای کۆنترۆڵ هەمیشە بوونی هەبووە. یاسای سزای ئێران بە هیچ چەشنێک مودارا لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ناکات؛ بەڵام ئەوەی ڕاستی بێ لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ئەم یاسایانە تەنیا لە کتێبەکانی یاسادان و ناگەنە ئاستی کردەیی. وەک پێشتریش لە بەشی یەکەمدا وترا دوایین لە سێدارە دانی کەسێک بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی دەیەیەک لەمەو پێش ڕووی دا. لە کاتێکدا کە هێشتا زەخت و سەرکوتێکی زۆر لە کۆمەڵگای ئێراندا بەدی

دەکرێ و کەسانی ناهاوسان لە گـرتن و بردنـی سـەرەڕۆیانە پـارێزراو نـین، یاسای وشک و توندوتیژی سزای هاوڕەگەزخوازی هاوشـێوەی ڕابـردوو بـە تۆخی جێبەجێ نابێت. زۆر جار حکومەت بەرامبەر بـەم گرووپانـە نـەرمی دەنوێنێـت. پـۆلیس هەمیشـە هێـرش ناکاتـە سـەر پاتۆقـە ناسـراوەکانی ناهاوسانان و زۆر جار ڕێگـە بـە گرووپـە کۆمەڵایەتییـەکان دەدرێ کـە لـە تێلگرام و فەیسبووک و واتساپ لەگەڵ یـەکتر لـە پەیوەندیـدا بـن. تەنانـەت کاتێک پۆلیس هێرش دەکاتە سەر پاتۆقەکانیان، زۆر جار بەڕەڵایان دەکـات. نوێترین نموونەی هێرشی پۆلیس بۆ سەر پاتۆقی هاوڕەگـەزخوازان، گرتنـی پتر لە سی گەی لە میوانییەک لە باغی بەهادۆران لـە ڕێکـەوتی ٢٤ مـانگی نەورۆزی ساڵی ١٣٩٦ـی هەتاوی لە ئیسـفەهان بـوو. لـە پێشـدا هـەمووان زیندانی کران؛ بەڵام توانیان بە هاوکـاری پارێزەرەکـانی خۆیـان بـە دانـانی بارمتە ئازاد بکرێن و ڕەنگە بەڵێنی نووسراوەیان دابێ کە چیتر کۆبوونـەوەیان نەبێت.

ئەم ئاراستە نەرمی نوێنییە ئافرەتان ناگرێتەوە. ئەوەی زیاتر بەدی دەکـرێ ئەوەیە کە تەنانەت لە ناو کەمینە سێسکییەکاندا، لزباینەکان ئەگەر قۆڵبەسـت بکرێن لە چاو گـەی و دووڕەگـەزخوازە پیاوەکـان ڕووبـەڕووی ئاسـتەنگ و سنووردارێتی کۆمەڵایـەتی و سـەرکوتی سـەخت‌تر دەبنـەوە. ئافرەتـان هـەر ئێستاش لە کۆمەڵگای ئێرانیدا پـەراوێز خـراون؛ چوونکـە بوونیـان بـە پێـی کۆمەڵگایەکی باوک سالار و سیاسەتی توندوتیژ پێناسـە دەکـرێ کـە بـوونی ئاسـتێکی بـەرز لـە هـەڵاواردن لـە دژی ژنـان تەنانـەت لـە نـاو کەمینـە سێکییەکاندا جێی سەرسووڕمان نییە.

لزباینەکان لە دارشتەی ئیسلامیدا

یاسا ئیسلامییە زاڵەکان کاریگەرییان لە سەر هۆگری سێکسی لە قورئانی پیرۆز، وتەکانی پێغەمبەر (فەرموودە) و فەرمانەکانی ڕێبەرانی ئایینی (فتوا) داناوە کە هەر هەموویان داکۆکیکاری چالاکی سێکسی لە پەیوەندی سێکسی نێوان ژنێک و پیاوێکن. گوتاری هاوڕەگەزخوازی لە ئایینی ئیسلامدا لە بنەڕەتدا چالاکی سێکسی نێوان پیاوان تاوتوێ دەکات.

کەمن ئەو فەرموودانەی کە ئاماژە بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانەی ژنان دەکەن. یاساناسان زۆر کوێرکوێرانە دەڵێن کە «هیچ سزایەکی حەدی بۆ لزباینەکان بوونی نییە؛ چوونکە ئەوە زینا نییە. بەو پێیەی کە ژنان ئەندامی زا و زێی پیاوانەیان نییە و ناتوانن دخوول (تێکەڵبوون) ئەنجام بدەن، بەم شرۆڤە ئەوان لە ڕووی فیزیاییەوە ناتوانن زینا بکەن. بەڵام دەتوانرێ سزای تەمبێ کردنیان بۆ ڕەچاو بکرێ؛ چوونکە ئەم کارە گوناحە.»

سەرەڕای ئەوەی لە مێژوودا بە دەگمەن سزای لزباینەکان هاتووە، مێژووی تەبەری نموونەیەک لە سێدارە دانی دوو کچی لزباینی لە حەرەمی ئەلهادیی دەخاتە ڕوو. ئەم نموونە لە کۆمەڵێک لە چیرۆکە زۆر گرینگەکاندا هاتووە کە ئاماژە بە ئاکاری خەلیفەی دەسەڵاتدار دەکەن.

وەک لە بەشی پێشوودا ئاماژەی پێکرا، هەر سێ ئایینی ئیبراهیمی سەرەکی هاوڕەگەزخوازی بە تاوان دەزانن و زۆر دژی پەیوەندی دوو کەسی هاوڕەگەزن. ئەم سنووردارێتییە فشار و نیگەرانییەکی زۆری بۆ لزباینەکان هێناوەتە گۆڕێ و بەردەوام بەدی دێنێت؛ چوونکە هەست، هۆگریی و

سۆزەکانیان بە ناسرووشتی و لادەرانە دەزانرێت.

مۆدێلی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئیسلامی کە دیترڕەگەزخوازنۆڕمی بەرز دەنرخێنێت، بە شێوەی کردەیی ژنانی لزباین کە ناچارن شووناسی خۆیان بشارنەوە، لەم گوتارەدا پشتگوێ دەخا و هۆگری سێکسییان ڕەت دەکاتەوە. ژیانیان وەک لزباینی موسڵمان یەکتربڕییەکی تایبەت بەدی دێنێ کە تێیدا ئایین و هۆگری سێکسی بەرکەوتنیان لەگەڵ یەکتر دەبێ و سەرەڕای ئەمە لە ڕێگەی هاوڕەگەزخوازتۆقێنی ئایینییەوە ئەم دوو هێمایە لێک دادەبڕێن و ڕێگە نادەن ئەم ژنانە ئارەزووی سێکسیی خۆیان بدۆزنەوە و دەریببڕن. زۆریان بە ژیانی شاراوە تێدەکۆشن خۆیان لەگەڵ ئەم دۆخە بگوونجێنن. تەنانەت ئەوانەی کە ئەندامی گرووپی پشتیوانی لە ناهاوسانانی موسڵمان بە ناوی «ئیمان»ـن، بەردەوام لەگەڵ تێکهەڵچوونەکان دەست و پەنجە نەرم دەکەن. ئاراستەی ئایینی زەخت و دەمارگرژانە لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی ڕێگە نادا کە باوەڕی ئایینی و هۆگری سێکسییان پێکەوە ئاشت ببنەوە.

کتێبی چاڵی تەنیایی لە نووسینی نووسەری ئینگلتەرایی، ڕادکلیۆف هاڵ، کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی ۱۹۲۸ لە لایەن جاناتان کیپ بڵاو کراوە، چیرۆکی پڕ لە دەرد و ئازاری ستەیفن گۆردۆن، ژنی ئینگلتەرایی چینی خۆشگوزەرانی کۆمەڵگا دەگێڕێتەوە کە هۆگری ئەو بۆ هاوڕەگەز هەر لە تەمەنی کەمەوە دیارە. ئەم ڕۆمانە لزباینبوون وەک دۆخێکی سرووشتی و خوداپێداوانە دەخاتە بەر چاو و داوایەکی دیاریکراو دەکا: «مافی ژیان بە ئێمەش بدەن.» ئەم داوایە لزباینە موسڵمانەکانی ئێرانیش دەگرێتەوە کە لەگەڵ پرسە جیاوازەکانی وەکوو توندوتیژی سێکسی، لاساییکردنەوەی

کوێرانەی کەلتووری باوکسالاری، پەراوێز کەوتنی ژنان لـە کۆمەڵگایـەکی پیاوسالار، زەختی زۆر بۆ هاوسەرگیری و شووناسـی سـەرکوتکەری ئـایینی دەست و پەنجە نەرم دەکەن. کاریگەریی ئایینی ئیسلام کە زەقانـە لـە بـێچم گرتنی شووناسی کەسەکان لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانی ڕۆژانـە و گەشـەی تاکایەتیدا دەوری هەیە، دەتـوانێ سـەرچاوەی دەرد و ژانـی ژنـانی لزبـاینی ئێرانی بێ کە بەم شێوە ناتوانن شووناسی خۆیان دەرببڕن.

پێشینەی مێژوویی لزباینەکان لە ئێران

لە ئێرانی پێش‌مۆدێڕن، ئافرەتانێک کە جل و بەرگی پیاوانەیان لە بەر دەکرد بۆ ئەوەی بچن بۆ جەنگ یان لە نارەزایەتییەکاندا بەشداری بکەن، بە بەهێز، شیاوی ڕێز و خاوەن «هێز و دڵشێر» دەزانران. هەر بەم شێوە، ئەو ژنانەی کە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز ئەنجام دەدەن یان لە حاڵی تێپەڕین لە ژنێتی بۆ پیاوەتین، مافی ڕەگەزێتیی یەکجار زۆر دەست دەخەن. ئەم مژارە لەوانەیە تا ڕادەیەک ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی ژنانی بڕیار دەدەن ببنە پیاو، ڕۆژگارێکی ئاسوودەتریان لە کۆمەڵگای ئێرانیدا دەبێ و ڕەنگە هەر لەبەر ئەوەش بێ کە ڕێژەی گۆڕینی ژن بە پیاو لە ئێراندا لەو پەڕی خۆیدایە. لە بەرامبەردا ئەو پیاوانەی کە بە نیازن ببنە ئافرەت، مافی یاسایی و ئیمتیازی کۆمەڵایەتی زۆر لە دەست دەدەن و زۆر جار پتر لە جاران دەکەونە بەر نفرەت و بێزاری. لە ئێرانی باوکسالار، هاوسۆزیکردن بۆ کەسێک کە بە ئەنقەست مافە پیاوانەکانیان وەلا دەنێ، وێناهەڵنەگرە؛ چوونکە ئەم کارە وەک هێمای لاوازی لێی دەڕوانرێت. بۆ وێنە کەسێک بە هۆی دژایەتییەکی زۆر کە پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز تاقی کردۆتەوە، وتوویەتی پێی خۆشە لە ڕێگەی نەشتەرگەری گەڕانەوە، بگەڕێتەوە بۆ ڕەگەزی سەرەتایی خۆی (پیاو) یان خۆکوژی بکات.

لە ئێرانی ئەوڕۆیی، ڕژیمی یاسایی دەسەڵاتدار لە دژی ژنان جیاکاری دەنوێنێت. ئەمە تەواو لەم ڕاستییەدا خۆی دەنوێنێ کە ئێران پەیماننامەی

ڕێگری لە هەموو شێوازەکانی هەڵاواردنی دژ بە ئافرەتانی پەسەند نەکردووە. لە چاو گەیەکان، لزباینەکان بە هۆی سنووردارێتی، سزا و تەنانەت تەمبێی کۆمەڵایەتی بە هۆی قۆڵبەستکردن زیاتر دەناڵێنن. لزباینەکانیش هاوشێوەی کەمینە سێکسییەکانی دیکە لە ئازادیی جووڵە و کردەوە بێبەشن و وێدەچێ لە ژێر گووشار و نکۆڵیکردنی کۆمەڵایەتی زێدەتردا بژین. تەنانەت لە بواری ناشیرینکردنی «ئاکاری خراپ»، هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی ڕەگەزێتی هەمیشە لە ڕیزبەندی و پێوەرەکانی شیاوی پەسندکرانی توندوتیژی ڕەگەزێتی دەوری سەرەکی هەیە.

هەڵاواردن لە دژی ژنان تەنانەت لە ناو کەمینە سێکسییەکاندا ئەوە پیشان دەدا کە لە چاو گەی و دووڕەگەزخوازانی پیاو، لزباینەکان زیاتر سنووردار کراونەتەوە و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای سەختتر چاوەڕێیان دەکات. ئەم بەڵگە گرنگە لە دیمانەی کۆمەڵێ ناهاوسان لە مەشهەد، تاران و ئیسفەهان وەدەست هات. تەنیا ئەنجام گرتنی مومکین بۆ ئێمە ئەوەیە کە تەنانەت لە ئەنجامی ئەمە وەک دەڵێن «ئاکاری خراپ»، پێگەی دەرەجە دووی ژنان لە کۆمەڵگای زۆر باوکسالاری ئێران هەمیشە دەورێکی گرینگی لە پێناسەی پانتای کاری ڕێگەپێدراو هەیە. لە هەمان کاتدا چالاکیی لزباینەکان زۆر لە بەر چاو نییە و هۆکەشی ڕەنگە ئەوە بێ کە لە کۆمەڵگای پیاوسالار، پیاوان سەرنجێکی ئەوتۆ بەم بابەتە نادەن و بە لایانەوە گرینگ نییە؛ بەڵام کاتێک کچان لزباین بووەی خۆیان دەردەخەن ڕووبەڕووی ئاستەنگ و سنووردارێتی دەبنەوە و لە هەندێ حاڵەتدا ناچار بە هاوسەرگیری پێشوەختە دەکرێن.

کاتێک بۆ لزباینێک بڕیار دەدرێ کە هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێـک بکـا، چانس یان توانای زۆری بـۆ خـۆڕاگری لـە هەمبـەر ئـەم بڕیـارە نییـە. ئەمـە دەتوانێ بارودۆخێک بێنێتە کایەوە کە تێیدا کەسی لزباین سەرتاسەری ژیانی خۆی لە هاوسەرگیرییەکدا بە سەر ببا کە تێیدا بەردەوام پەیوەنـدی سێکسـی لەگەڵ ناهاوڕەگەز بە سەریدا دەسەپێنرێت.

بەشی سەرەکی کۆمەڵگای ئێرانی هێشتا زۆرە پیاوسالارە و بۆ ئـەوان ڕا و ڕوانگەی ژنان گرینگییەکی ئەوتۆی نییە. ئەگەرچی پێشکەوتنی سـنووردار و هەندێ گۆڕانکاری بە مەبەسـتی ئـەنگێز دان بـە ژنـان بـۆ هاتنـە پێشـەوە و نواندنی ڕۆڵی چالاک لە کۆمەڵگا ڕووی داوە، لە کۆمـاری ئیسـلامی ئێـران هێشـتا ژنــان لــە ڕووی یاســایی و کۆمەڵایەتییــەوە بێبەشــن. کـۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بەتایبەت لە شارە بچووکترەکان و ناوچە گوندییـەکان زیـاتر لـە پیاوان بۆ ژنان ئەستەمترە.

ئەوەی لە بنەماڵە کۆنسێرڤاتیڤەکاندا زۆر بـەدی دەکـرێ ئەوەیـە کـە لـە قۆناغێکدا ژنان تەنانەت ئەگەر لزباین و لە پەیوەندیی لەگەڵ پیـاوان وەڕەز و بێزار بن، دیسانیش ناچار بە هاوسەرگیری دەکرێن. ئەمە ئـەو کاتـە ڕوو دەدا کە ژێربنەما باوەکان ئەوەندە بەهێزن کە هەڵبژاردنی تاکایەتی و کۆنترۆڵ تاک لە سەر هەڵبژاردنی ژیانی هاوسەرداریی دەخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. بۆ ئـەو لزبایینانەی کە بە پێچەوانەی خواستی خۆیان ناچار بە هاوسەرگیری لەگـەڵ پیاوێـک دەکـرێن، ئـەم پرسـە دەبێتـە خەسـارەتێکی ڕووخێنـەر بـۆ سـەر تەندروستی دەروونی، سێکسی و تایبـەتییان. بـە گـوێرەی یاسـای مـەدەنی ئێران، ژن دەبێ ملکەجی ویسـت و ئیـرادەی مێردەکـەی بێـت (تـەمکین ـ

گوێڕایەڵی). ئەم گوێڕایەڵییە بوونی هەمیشەیی ژن بۆ پەیوەندی سێکسی لە کاتی خوازراوی مێردیش دەگرێتەوە.

لەم بارودۆخەدا کە هەتا هەنووکەش دۆخێکی دژوارە، هەندێ لەم کچانە کە لە هۆگری سێکسیی خۆیان ئاگادارن ئێستا خۆیان لە هەلومەرجێکی مەترسیدار و جەهەنەمیدا بەدی دەکەن؛ چوونکە تێدەگەن نە تەنیا هۆگری پیاوان نین بەڵکوو دەبێ لەگەڵ مێردێک بژین کە لە ئەنجامی هاوسەرگیرییەکی زۆرەملێدا بۆیان دەستنیشان کراوە. بۆ زۆرێک لەو ژنانەی کە ژیانیان بە پێی یاسا و نەریتی هەڵقووڵاو لە ئایینی ئیسلام بێچمی گرتووە، مەرجدار بووە یان بەڕێوە دەبرێ، ئەم پرسە مۆتەکەیەکی وێناهەڵنەگرە. بە جێهێشتن ئەگەرچی نامومکین نییە، کارێکی زۆر چەتوونە و بەجێهێشتن بە هۆی لزباینبوون سەرشۆڕی لێ دەکەوێتەوە و کاریگەری ڕووخێنەری لە سەر پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و تەندروستی کەسەکە دادەنێت.

زیانی دیکە دەرکران لە لایەن بنەماڵەیە. زەخت لە سەر لزباینە موسڵمانەکان بە پێی ئەوەی لە کوێ دەژین، جیاوازە. ئەو لزباینە موسڵمانانەی وا لە ڕۆژاوا دەژین «بۆ دۆزینەوەی دەوری ڕەگەزێتی لە ڕێگەی هاوسەرگیرییەوە، لە لایەن بنەماڵەی خۆیانەوە زەخت دەکرێتە سەریان؛ چوونکە زۆریان بە واتای ڕۆژاوایی وشە بە شێوەی دیاریکراو هاوڕەگەزخواز نەبوون»، لە حاڵێکدا دەرکران لە لایەن بنەماڵە بۆ لزباینە موسڵمانەکانی دانیشتووی وڵاتانی ئیسلامی زۆر زیاترە.

زۆرن ئەو لزباینانەی کە هەوڵ دەدەن بە خۆ دیترەگەزخواز دەرخستن خۆیان لەگەڵ سنووردارییی سۆزداری سازگار بکەن و ئەمە لە تێکۆشان لە

پێناو خۆگونجاندن لەگەڵ زەختی هاوسەرگیری دەگاتە ئەوپەڕی خۆی. لە هەندێ حاڵەتدا، لزباینە موسڵمانەکان ناچار دەکرێن ڕەهەندە جیاوازەکانی شووناسی خۆیان بە گوێرەی پێگە پاچە پاچە بکەن. «ئەمە بریتییە لە پاژە پاژەکردنی ژیانی خۆیان بۆ سەر ئەو بوارانەی کە کەسەکە تێیاندا گەی یان لزباین ببینرێ و پانتا و شوێنەکانی دیکە کە ئەم بابەتەیان تێدا حەشار داوە.»

شارۆمەندێتی یاسایی و کەلتووریی ژنانی لزباین زۆر بە تۆخی پەیوەستە بە شارۆمەندیی ڕەگەزییانەوە. لە کۆمەڵگا بە گشتی، لە شوێنێکدا کە پێگەی کەمینەی ئایینی و کەلتوورییان تەواو دیارە، ژنانی موسڵمانی لزباین یان دووڕەگەزخواز هاوشێوەی هاوتای دیترڕەگەزخوازی خۆیان دەبێ لەگەڵ پرسگەلی جیدی کۆمەڵایەتی و یاسایی وەکوو هەڵاواردنی نەتەوەیی و سیاسەتە دەوڵەتییەکان کە کاردکردی جەستە و شووناسیان بە سەردا دەسەپێنێ، دەست و پەنجە نەرم بکەن. بەڵام لە کۆمەڵگا ئایینی و کەلتوورییەکانی خۆیان، هۆگری سێکسییان زۆر جار هەستی دەروەستیان دەخاتە ژێر پرسیار و ئەوان ناچار بە «بێ ڕێزی کردن» بە ئیسلام دەکات.

بارودۆخی «کەمینەی ناو کەمینە»ی ئەوان پێداگری نواندن لە سەر هەوڵی ئەوان بۆ گەیشتن بە جۆرەکانی مافی مەدەنی و کۆمەڵایەتی وەکوو بوونی نوێنەرێکی شیاو، پاراستنی شێوازی ژیان / شووناس، ڕزگاربوون لە هەڵاواردنی ڕەگەزی، هەبوونی باوەڕی ئایینی هاوئاراستە لەگەڵ هۆگری سێکسی، بەشداری نواندن لە ژیانی کۆمەڵایەتی / ئایینی. ئەوان لە ڕێگەی «بردنە ژێر پرسیاری» هەموو دەق و نەریتە ئایینی و تۆڕە پشتیوانییە جەماوەرییەکان تێدەکۆشن ئەم ئامانجە بەدی بێنن. لە ڕاستیدا هەوڵەکانی

ئەوان بۆ گەیشتن بە شارۆمەندێتی کەلتووری و یاسـایی ئـەوان دەخاتـە پـاڵ موسڵمانانی دیکە؛ بەڵام هەوڵی ئەوان لە ئاراستەی شارۆمەندێتی سێکسـیی ئەوانی کردووە بـە دژبـەری زۆرینـەی موسـڵمانان، دەربڕینـی شووناسـی سێکسی بۆ ئەوان ئەستەم دەکات.

بەو پێیەی کە ئێران کۆمەڵگایـەکی پیاوسـالارە و تاکـەکان بـە زەینییـەتی باوکسالاری دەژین، ئافرەت بوون خۆی لە خۆیدا لەم وڵاتە بێبەش بوون لە زۆرێـک لـە مافـەکانی لـێ دەکەوێتـەوە. ئێسـتا بـە هـۆی بـە تـاوانزانینی کۆمەڵایەتی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە، لزبـاینبوون لـە وڵاتـی ئێـران زیـاتر سنووردار دەکرێتەوە. وەها ئاستەنگ‌گەلێک دەبێتە هۆی ئـەوەی زۆرێـک لـە لزباینەکانی ئێران ڕوو بکەنە «ژیانی ژێرزەوینی» و بە هۆی ترس لە پـۆلیس و بە دواداچوونی یاسـایی ژیـانێکی شـاراوەیان هـەبێت. ئاکـاری سێکسـی لزباینەکان بە گوێرەی یاسا سزای قەمچی بـۆ دیـاری کـراوە. زۆریـان لێیـان دراوە، ناچار بە هاوسەرگیری یان دەرکران کراون.

لە بنەماڵە هەژار و زۆر ئایینپەروەرەکاندا، هۆگری بۆ ژیان کە بە شـێوەی سرووشتی سەربەستی و پشت بە خۆ بەستوویی لە خۆ دەگرێ، هۆگرییەکی زۆر باوە کە زۆر کەس هەرگیز تاقی ناکەنەوە. بە بێ پشتیوانی بنەماڵە، ئـەوان چارەیـەکیان نییـە مەگـەر ئـەوەی کـە بـۆ مانـەوە هاوسـەرگیری بکـەن. حاڵەتگەلێک بووە کە ژنانی لزباین لە لایەن خزم و کەسـی خۆیـان ڕفتـاری خراپیان لەگەڵ کراوە و کەوتوونەتـە بـەر ئەشـکەنجە بـۆ ئـەوەی «ڕازی» بـە هاوسەرگیری بن. بۆ ئەم ئافرەتانە هاوسەرگیری هەمیشـە بـە واتـای کۆتـایی هاتنی دەرفەتی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزە.

بۆ لزباینەکان لە ئێران، پێکهاتەی مەرگهێنی یاسا هاوڕەگـەزخوازدژەکانی وڵاتەکـەیان و ئارسـتەی ئاشـکرای دژ بـە ناهاوسـانان لـە نـاو زۆرێـک لـە ڕێکخـراوە ئاسایشـییەکاندا ژیـانی زۆر ئەسـتەم کـردووە. ئـەم ئاراسـتەی ڕێکخراوە ئاسایشییەکان پەرە بـە ڕفتـاری خراپـی خێزانـی و کۆمەڵا یـەتی و توندوتیژی لە دژی ناهاوسانان دەدا کە بە هۆی هۆگری سێکسی خۆیان بـە تاوانبار یان نەخۆش لە قەڵەم دەدرێـن. پێویسـتە داتـای زانسـتی / کـوالێتی زێدەتر لە مەڕ لزباینەکان لە ئێران بەرهەم بهێنرێت. ئەم ڕاستییە تاڵە هەیە کە هەتا ئەو کاتەی زەینییەتەکان لە ئێران نەگۆڕدرێن، زۆرێک لە ژنانی لزبـاینی موسڵمان هەر وا لە پشێویدا ژیان دەبەنـە سـەر کـە ژیـانێکی دووانـەی لـێ دەکەوێتەوە کە تاکە ئامانجەکەیان ڕازی ڕاگرتنی بنەماڵەیە.

ئەو ناهاوسانانەی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا ناکەن؛ ژیان لە شاراوە

هەڵوێستی ئێران لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی لە لایەن دەوڵەتی ئێران و زانایانی ئایینییەوە بە ڕوونی پێناسە و ڕوون کراوەتەوە؛ کەواتە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی بۆ ناهاوسانان دژوارە و ئەوان ناتوانن هۆگری سێکسی ڕاستەقینەی خۆیان بدرکێنن. ئەم مەسەلە تەنیا مەسەلەی ئێران نییە و لەو وڵاتانەشی کە شووناسی هاوڕەگەزخوازانە ڕەخنەی لە سەرە یان قەدەغەیە باوە. لەم وڵاتانەدا پەیوەندی نێوان دوو ڕەگەزی بەرامبەر تاکە پەیوەندییەکە کە بە فەرمی دەناسرێت. لە وەها کۆمەڵگاگەلێکدا چاوەڕوانی لە پیاو دەکرێ کە هاوسەرگیری بکا و هەتا ئەو کاتەی ئەرکی منداڵخستنەوە بە جێ دێنێ، کۆمەڵگا شۆفاری چالاکییەکانی دیکەیان ناکات. هەندێ لە پیاوانی ئێرانی کە هاوسەرگیری لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان دەکەن، وایان پێ باشە بۆ هەبوونی پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆیان ڕوو بکەنە داوێنپیسی. دیتران پەنامەکێتی ئەوان بە تاکە بژاردەی مومکین دەزانن.

دەربڕینی شووناسی ڕەگەزیی پرۆسەیەکە کە تێیدا کەسی ناهاوسان هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتیی خۆی وەک بەشێک لە شووناسی گشتی خۆی قبووڵ دەکات. ئەمە نە تەنیا پرۆسەی قبووڵکردنی خۆ بەڵکوو ئاماژە بە خستنە بەر باسی شووناسی خۆیان لە لای دیتران دەکات. لە وڵاتی ئێران، لێکەوتەکانی پەیوەندی ئاشکرای هاوڕەگەزخوازانە بریتییە لە بە

راوەدوونـانی دەزگـای داد، ئازارانـدن، سـەد دانـە قـەمچی هـەتا سـێدارە. هاوڕەگەزخوازی ڕازێکی سەر ئاوەڵا و دەربڕینی ڕێگەیەکی دژوارە و کارێکە کە تەنیا ڕێژەیەکی کەمی تاکەکان تەنانەت لە شارە گەورەکانی وەکـوو تـاران پێی هەڵدەستن. زۆرێک لەم کەسانە لە ناو ترسی هەمیشـەیی ئاشـکرابوونی بارودۆخیان و دەرکران دژەین.

لە بەرامبەردا، ژیانی کەسی تـڕەنس، کـە هەڵبـەت بـە هـیچ چەشـنێک ژیـانێکی ئایـدیال نییـە، لـە ژیـانی هاوڕەگـەزخوازان ئاسـوودەترە. هاوڕەگەزخوازان تەنانەت بۆیان نییە بیـر لـە ڕاگەیانـدنی هـۆگری سێکسـی خۆیان بکەنەوە. بە پێچەوانەی هاوڕەگەزخوازان، کەسانی تڕەنس لـە وڵاتـی ئێراندا بە یاساگەلی ئاسوودەتر دەژین و دەوڵـەت بـۆ نەشـتەرگەری گـۆڕینی ڕەگەزیان پشتیوانیی داراییان لێ دەکـات. فتـوای سـاڵی ۱۹۸۰ـی ئایـەتوڵا خومەینی، دامەزرێنەری کۆماری ئیسلامی ئێران، بە ڕوونی ڕایدەگەیێنێ کـە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز «ڕێگـە چارەیـەک»ـە بـۆ کێشـەی شووناسـی ڕەگەزێتی. ناوبراو لە ڕێگەی ئـەم فتـوا ئایینییـەوە ئیزنـی بـە دەوڵـەت دا کـە چاودێری ئەم نەشتەرگەرییانە بکات. ئەم چەشـنە نەشـتەرگەرییانە زیـاتر بـە ناوی GSC دەناسرێن.

بەڵام هەڵوێستی دەوڵەتی ئێران بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ڕاستیدا ئامرازێکی دیکەیە بۆ نەهێشتن و بە دواداچوونی یاسایی گـەی و لزبیانـەکان لە وڵاتی ئێران. باوەڕێک لە ناو زانایانی ئایینییدا هەیە و دەوڵەتیش پشـتیوانی لـێ دەکـات: تـاک لـە لەشـی ڕەگـەزێکی هەڵـەدا گیـری کـردووە. هاوڕەگەزخوازانی ئێرانی لە بەر خۆیان بۆ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگـەز هـان

دەدرێن و ڕێگری لە ژیانێکی ئازاد و ئاشتییانەی ناهاوسانان دەکرێت. سەرباری ئەوەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز سیاسەتی فەرمی دەوڵەت بۆ ناچارکردنی ژنان و پیاوانی ناهاوسان بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە نییە. هەمیشە زەختێکی زۆریان لە سەرە. ئەنجامەکەی دەبێتە ئەوەی کە ئەم کەسانە ئێستا ناچار بە ژیانێکی تێکەڵ بە دەرد و برینی سۆزدارییەن. وێناکردنی ئەم بابەتە کێشە نییە کە زۆریان بە ڕاستی پێیان خۆش نییە نەشتەرگەری بکەن. حاڵەتگەلێک لە ڕفتاری خراپدا هەیە کە نەخۆش پاش نەشتەرگەری پێویستی بە خەواندنە. ئەم مژاری ڕفتارە خراپانە دەتوانن خۆیان لە پێشنیاری پزیشکی بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز و هۆرمۆن دەرمانیدا پیشان بدەن. بە پێی ڕاپۆرتی هەواڵێکی خۆجێیی لە کەمتر لە چوار ساڵ لە ٢٠٠٦ هەتا ٢٠١٠ ڕێژەی هەزار و ٣٦٠ نەشتەرگەری گۆڕانی ڕەگەز لە ئێران ئەنجام دراوە. دەتوانین بڵێین ئەم نەشتەرگەرییانە کێشەی جەستەیی[١٩] جیدی، خەمۆکی و لە هەندێ حاڵەتدا خۆکوژی لێ دەکەوێتەوە.

هەروەها زۆر خاوەن کار بە ئاشکرا لە دژی ئەو کەسانەی کە بە ناهاوسانیان دادەنن، جیاکاری دەنوێنن و دەبنە هۆی ئەوەی کە ئەو کەسانەی کە وەک ترەنس سەیر دەکرێن، بکەونە دۆخی ئابووریی لاوازەوە و تووشی نەداری و هەژاری ببنەوە. بەو پێیەی لە وڵاتی ئێران ئیشی سێکسی لە ژێر چەمکی هاوسەرگیری کاتی لە مەزهەبی شیعەدا یاسایییە، ئەنجامدانی

١٩. ناهاوسانانی ئێرانی و یاساکان:
12 ئاپریل 2118، http://hir.harvard.edu/article/?a=9885

ئیشی سێکسی باوە. بۆ کەسێکی ترەنس کە نەشتەرگەریی گـۆڕینی ڕەگـەزی ئـەنجام داوە، هاوسـەرگیریی کـاتی هـەتا ڕادەیـەک هاوسـەرگیریی یـەک کاتژمێری ڕێگە پێدراوە؛ چوونکە دەرفـەتی دووگیـانبوونی نییـە و کەسـەکە نیگەرانێتی ئۆبـاڵی هـیچ بەرپرسـایەتییەکی وەک بـاوکی داهـاتوو ناکەوێتـە ئەستۆی.

ڕوانگەی یاسایی ئێران بۆ ناهاوسانان

لە ساڵی ١٩٧٩، ئێران لە ژێر مادەی ٢ـی یاسای بنەڕەتی کۆماری ئیسلامی ئێران وڵاتێکی ئیسلامی بووە. سیستەمی یاسایی ئێران بە گوێرەی حکومەتی یاسای مەدەنی هاوشێوەی حکومەتی فەڕەنسە بنیات نراوە. دەوڵـەت بریتییـە لە وەلی فەقیێ و هێزی جێبەجێکار، یاسادانەر و داد.

بە گوێرەی یاسای ئێـران، هاوڕەگـەزخوازی نایاسـاییە. ڕیشـەی یاسـای سزای ئێران دەچێتەوە سەر شیکارییەک لە ئـایینی ئیسـلام کـە هـۆگریی بـۆ پەیوەندیی لەگەڵ هاوڕەگەز وەک دۆخێکـی هەمیشـەیی قبـووڵ ناکـات. بـە گوێرەی یاساکانی ئێران کە بە پێی شـەریعەتی ئیسـلامن، هاوڕەگـەزخوازی نایاساییە و سزای سەد قەمچی هەتا سێدارەی لێ دەکەوێتـەوە. لـە نـەبوونی بەڵگەکانی دیکە، «دانپێـدانان» سـزای سـی و یـەک هـەتا ٧٠ قـەمچی بـە دواوەیە؛ بەڵام دانپێدانانێک کە «چوار جار دووپات ببێتـەوە» وەک بەڵگـەی تاوان کە هۆکاری سەد قەمچی یـان سـێدارەیە، بەسـە. دەزگـای دادی ئێـران دەتوانێ لە ژێر ئەشکەنجە «دانپێدانان» لە کەسەکان وەربگرێت. بە گوێرەی یاسای سزای ئێران کە لە ساڵانی ٢٠١٢ هەتا ٢٠١٣ پێداچوونەوەی بۆ کـرا، یاساکانی پەیوەست بـە هاوڕەگـەزخوازی گـۆڕدران. بـە گـوێرەی نموونـەی کۆنتر «بەشداربووی چـالاک (پیـاو) لـە هـەموو حاڵەتەکانـدا ئەگـەر ژێـر تەمەنی یاسایی نەبێ وەبەر سزای مـەرگ دەکـەوێت.» بـەڵام سـنووردارێتی «تەنیا» هەتا ٧٤ قەمچی بۆ کەسانی ژێر تەمەنی نموونەی کۆنتر لەم نموونە

نوێیە سڕدراوتەوە.

سزای سێدارە حەڕەشەیەکی هەمیشـەییە. ئەگـەر پیاوێـک لـە پەیوەنـدی هاوڕەگەزخوازانەدا دەوری «بەرکار»ی هەبێ، هەمیشـە ڕووبـەڕووی سـزای مەرگ دەبێتەوە. «بکەر» بە هۆی هەنـدێ بارودۆخـەوە مـەحکوم بـە مـەرگ دەبێ یان بە سەد قەمچی حوکم دەدرێت. کەواتە پیاوانی ئێرانـی کـە لەگـەڵ پیاوان پەیوەندیی سێکسییان هەیە (**MSM**) یان ئەو ژنانەی کە لەگەڵ ژنـانی دیکە پەیوەندی سێکسی سـاز دەکـەن (**WSW**) بـە هـۆی ڕفتـاری خۆیـان مەحکووم دەبن؛ پیاوان بە سێدارە و ژن بە قەمچی.

لە وڵاتی ئێران، یاسا و ڕێساکانی پەیوەست بە کەسانی ناهاوسان لەگـەڵ هی کەسانی ترەنس جیاوازە. گوتاری مێژوویی لەم بوارە پیشـاندەری جـۆرە جیاوازەکانی گوتاری ئایینییە و زۆرێک لە شوێنکەوتووانی ئـایین وایـان پـێ باشترە کە شووناسی ترەنسیان لە چوارچێوەی ئایینی ئیسـلام وەک نۆڕمێـک سەیر بکەن. لە ساڵی ١٩٦٧، ئیمام خومەینی وەها باسی لە فیقە کرد کـە بـە پێی ئەزموونی مێژوویی پێشنیاری ڕێنوێنی دەدات. کتێبی تحریر الوسیلەی خومەینی بەڵگەیەکی فەلسەفی گرنگ بوو کە لە سەرەتادا ئامانجەکەی تـەنیا شوێنکەوتووانی خومەینی لەو کاتدا بوو و دواتر کە بوو بە وەلی فەقێی ئێران، ڕێی بردە ناو سیاسەتە نیشتمانییەکانیش. فیقهی خومەینی مافەکانی کەسانی ترەنسـی بـۆ نەشـتەرگەری گـۆڕینی ڕەگـەز بـە فـەرمی دەناسـی. فیقهـی پێشکەوتووی ئەو ئیدعای دەکرد کە «ئەلزۆهـەریر یـان نیگـای یەکـەم دژی ڕێگری لە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزێتییە.» وەک پێشتریش وترا، زەحت بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە دەتوانێ زۆر توند بێت.

سیستەمی ئیداری ئێران لە قوربـانیکردنی ترەنسـەکان دەوری سـەرەکی دەبینێ و ئەمە زیاتر لە سەر ئاستە جیاوازەکانی دەسەڵاتداریتی، کۆمەڵایەتی و بنەماڵەییدا ڕوو دەدات. ئەم پرسە لە زۆرێک لە توێژینەوە ئیتنۆگرافییەکانی وەکـــوو توێژینـــەوەی ئەفســـانە نـــەجم ئابـــادی «خـــۆ لاســـاکەرەوەکان: ترەنسێکسوالیتە و هۆگری هاوڕەگەزخوازانە لە ئێرانـی هاوچـەرخ» (٢٠١٣) باسـی کـراوە. ئـەم توێژینـەوە دەریـدەخا کـە چـۆن کەمینـە سێکسـی و ڕەگەزێتییەکان لە وڵاتی ئێراندا تێکۆشاون لە گۆشە نیگای «خواسـت»ـەوە پەنا ببەنە بەر سیستەمی ئیداری ئێران تا لە گۆشە نیگای «حەق»ـەوە. ئەمـە ئەوە دەگەیێنێ کە کەسانی ترەنس سیستەمی ئیداری نایەکدەسـتی ئێـران لـە بەرژەوەندیی خۆیان دەگۆزنەوە بۆ ئەوەی جۆرەکانی یاسا و ڕێسا بێچم بدەن کە نە تەنیا دەست پێگەیشتن بە سەرچاوەی پزیشکی بـەڵکوو پانتایـەک بـۆ مانۆڕی ڕێژەیی بۆ ژیانێکی شیاوی تابشت بۆ ئـەوان مـومکین بکـەن. وەک نەجم ئابادی دەڵێ لە بری هەوڵ بۆ گۆڕینی یاساکان، بـۆ وێنـە لـە ڕێگـەی پەرلەمان، کەمینە سێکسی و ڕەگەزێتییەکانی لـە ئێـران لەگـەڵ ڕێکخـراوەی بێهزیستی (چاکژیانەوە) و دیکەی بەشە ئیدارییەکانی دەسـەڵات بـۆ هێنانـە دی ئەو گۆڕانکارییانەی وا پێویستیان پێیەتی، ئیش دەکەن.

لە ساڵی ٢٠١٠، نووسینگەی خەسارەتە کۆمەڵایەتییـەکانی ڕێکخـراوی بێهزیستی وڵامی لۆبیگەری و ئەکتیڤایەتی ستراتیژی ترەنسـەکانی دایـەوە و پۆلێنبەندیی هۆکاری لێخۆشبوونیان لە خزمەتی سەربازی لە «برگەی کێشە دەروونییەکان»ـی گۆڕی بۆ «برگەی کێشە هۆرمۆنییـەکان». ئێسـتا کـە ئـەم "کێشە هۆرمۆنی"ـیانە وەک هۆکاری لێخۆشبوون لە سەر کارتەکەیان تۆمـار

دەکرێ، لانیکەم بە شێوەی تیۆری، ئەو ڕێژە هەڵواردنەی کە لە دژی ترەنسە پیاوەکانی هەڵوەدای کار ئـەنجام دەدرێ، کـەمتر دەکاتـەوە. نـەجم ئابـادی ڕوونـی دەکاتـەوە کـە «بـۆ بەرپرسـانی پزیشـکی و یاسـایی، نەشـتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بە شێوەی دیاریکراو چارەسـەری نـانۆڕمی نەخۆش‌ئاسـایە و هەندێ جار بژاردەی قبووڵ کراوی ئایینی و یاسـایی بـەو دیترەگەزخوازانـە دەناسێنن کە خواست بۆ پەیوەندی سێکسی لەگەڵ هاوڕەگەز یان ئەم چەشنە ڕفتارانەشیان هەیە.»

سیستەمی یاسایی ئێران لە پەیوەندی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان، بێ‌بنەما، ئازاردەر و بێ‌ڕێزی هێنەرە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی قبووڵ ناکا و بە فەرمی نایناسێت. دەزگای دادی ئێران هیچ چەمکێکی هۆگری سێکسـی بـەدەر لـە هۆگریی بۆ ڕەگەزی بەرامبەر بـە فـەرمی ناناسـێت کـە واتـە لـە ڕووانگـەی یاسـاییەوە هاوڕەگـەزخواز یـان دووڕەگـەزخواز مانـای نییـە و ئەمانـە تـەنیا کەسانێکن کە دەست دەدەنە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە. کاریگەری بەربڵاو و ڕووخێنەری ئەم یاسا و سزایانە لە سەر ڕفتاری سێکسی تایبەتی دوو کەسـی هاوڕەگەزی گەورە ساڵ کە بەم ڕفتارە ڕازیین، چ لە سەر ئاسـتی شـرۆڤە و چ لە سەر ئاستی کردەوە پێکەنینییە.

هـەواڵنێری تایبـەتی ڕێکخـراوەی نەتـەوەکان، عەسـما جـەهانگیر، لـە ڕاپۆرتی دووهەمی خۆیدا سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە ئێـران کە لە مەودای زەمەنیی یەکەمی مـانگی ژانڤییـە هـەتا سـی و یـەکی مـانگی جوون لە خۆ دەگرت، هەندێ زانیاری لە کۆمەڵێ لە کارناسان و سەرچاوەی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ وێنە بنیاتی عەبدولڕەحمانی بروومەند کۆ کـردەوە بـۆ

ئەوەی «کێشە مافە مرۆییە جیدییەکان» لە ئێراندا شرۆڤە بکات. خاتوو جەهانگیر لە ڕاپۆرتی خۆیدا ڕەخنەی لە دەزگای دادی ئێران گرت و ڕێژەی ڕۆژ لە ڕۆژ زیادی لە سێدارە دان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی کە وڵاتی ئێران بە نایاسایی لە قەڵەمی دەدا، ئیدانە کرد. بۆچوونە کاریگەرەکانی ناوبراو دۆخی دژواری ناهاوسانانی لە ئێراندا پیشان دا. هەڵوێستی ئەو لە هەمبەر ئەم بابەتە تراوسکاییەکی دروست کرد و پیشانی دا کە پرۆسەیەک بەڕێوەیە بۆ ئەوەی ئاشتی و ئارامی بێنێتە ناو ژیانی ناهاوسانانی پەراوێز خراو.

شۆڕشی ١٣٥٧ـی هەتاوی دەزگای دادی ئێرانی گۆڕی. بەشێک لەم گۆڕانکارییانە هاتنی یاسای شەریعەت بوو. شەریعەت هەر هەموو ئەو فەرمانانەی کە خودا لە دەقی قورئانی پیرۆزدا بە حەزرەتی محەمەدی (د.خ) ڕاگەیاندووە، بە گوێرەی تێگەیشتنی پێغەمبەر لە کەلام و کردەوە لە خۆ دەگرێت. لە وڵاتی ئێران، یاسای شەریعەت زۆر بە توندی لە ژێر کاریگەریی دەسەڵاتداری ئایینییە کە کاریگەرییەکی زۆری لە سەر پرۆسە یاساییەکان هەیە و ئەو دڵنیاییە دروست دەکا کە یاسا و ڕێساکانی یاسای ئیسلام پێشێل نەکەن. بە گوێرەی ئەم یاسایە، یاسای تاوان و مەدەنی گۆڕانیان بە سەر هات و یاساکانی بنەماڵە وەکوو هاوسەرگیری، تەڵاق، سەرپەرشتی منداڵان و زۆرێک لە یاساکانی ژنان گۆڕانکارییەکی زۆریان بە سەر هات.

ئایین؛ ڕوانگەی ئیسلامی

بە ئاوڕدانەوە لە دەمارگرژییە ئایینییەکان، هیچ سەیر نییە کە هاوڕەگەزخوازان هەمیشە لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا وەک پرسێکی نەرێنی لێیان دەڕوانرێت. بەرهەڵستی ئایینی دژ بەم پرسە دەتوانین لە دەقی پیرۆزی ئیسلام (قورئان)، یاسای ئیسلام (شەریعەت) و گێڕانەوەی ڕەپاڵ دراوی حەزرەتی محەمەد (فەرموودە) بەدی بکەین کە هەر هەموویان ڕوانگەیەکی زۆر نەرێنیان بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە.

شۆڕشی ۱۳۵۷ ئێران بووە هۆی ڕووخانی بەربڵاوی هاوڕەگەزخوازانی وڵات. وەک تایلۆر و هاوکاران (۲۰۱۵) وتیان: «ڕوون نییە چەند کەسی نادیترڕەگەزخواز پاش شۆڕشی ئیسلامی لە سێدارە دراون؛ بەڵام لە نێوان ساڵانی ۱۹۷۹ و ۱۹۹۰، ڕێژەی ۱۰۷ سێدارە تۆمار کراوە.»

ئایین زۆر جار لە تاراندنی ناهاوسانانی کۆمەڵگای ئیسلامی دەوری سەرەکی دەبینێ و ئاراستەی بیرکردنەوە و ئاکاری ملیۆنان کەسی ئایینپەروەرە. ئایین زۆر جار لەگەڵ «ناوکی» شووناسی موسڵمانان لە هاوئاهەنگیدایە کە واتە هەڵوێستی ئیسلامی لە هەمبەر هاوڕەگەزخوازی زۆر گرینگە. ئەم هەڵوێست و کردەوە پتر لە ڕێنوێنی ئایینییە، بەڵکوو ئایین گەوهەری سەرەکی لە بنەمایەکی سیاسییە؛ چوونکە ئەم دەسەڵاتە

20Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. Page 45.

ئەخلاقییەی هەیە کە کاریگەری لە سەر ڕای کۆمەڵایەتی و ڕفتارەکان بەتایبەت لە هاوسەرگیری، ژیانی خێزانی و پەروەردە دابنێت. ئەم بابەتە لە هیچ شوێنێک هێندەی ڕوانگەی کۆمەڵگا بۆ هاوڕەگەزخوازی خۆی بە باشی نەنواندووە. بە واتایەکی سادەتر، لە پشت چاویلکەی ئایین، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی قێزەونە.

باوەڕی ئایینی لە ئاستەنگ دروستکردن لە سەر ڕێگەی قبووڵکردنی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی و هاوسەرگیری هاوڕەگەزان هەمیشە هێزێکی بەتوانا و فاکتەرێکی دیاریکەرەوەیە. لە وڵاتی ئێران، هاوڕەگەزخوازی تاوانە و ترەنسێتی نەخۆشییە. ئەم ڕاستییە تاڵە کۆمەڵایەتییە زۆر جار کاریگەری لە سەر ژیانی ناهاوسانانی ئێرانی دادەنێت. قورئان بە شێوەی دیاریکراو ئاماژە بە کەسانی ترەنس ناکا، لە حاڵێکدا لەو پەڕی سەرسووڕماندا، دەوڵەتی ئێران ئاسانکاری نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزی بۆ ترەنسەکان کردووە.

بە ئاوڕدانەوە لە کاری نەجم ئابادی، تایلۆر و هاوکاران کە دەڵێن «لە سەر ئاستی هەموو وڵاتانی جیهان، پاش تایلەند، کۆماری ئیسلامی ئێران زیاترین ڕێژەی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە ساڵدا ئەنجام دەدات.»

یاسای سزای ئێرانیش گۆڕانی بە سەردا هات. مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی پێداچوونەوەی بە یاسای سزای ئیسلامی نوێی لە ساڵی ٢٠٠٩ کرد و لە مانگی مەی ساڵی ٢٠١٣، شۆڕای نیگابان کە ڕێکخراوەیەکی سەرتر لە مەجلیسی ئێرانە، ئەم یاسا نوێیەی پەسند کرد کە بە شێوەی فەرمی پێی دەوترێ یاسای سزای ئیسلامی. یاسای سزای نوێ جۆرە جیاوازەکانی سزا لە خۆ دەگرێت. بە گوێرەی یاسای ئیسلامی، سزاکانی حەد ئەو

سزایانەن کە پەیوەستن بە «مافی یاسایی خودا»وە. لەم چەشنە سزایانەدا، فەرمان دیاری کراوە و دادگا بۆی نییە لێکدانەوەی دیکەی بۆ بکات. لە سزا تەمبێییەکاندا، بوار بۆ لێکدانەوەی دادوەر هەیە. یاسای سزای ئیسلامی نوێ بریتییە لە بڕگەگەلی لێکدژ و پاڕادۆکسی وەکوو یاسای قیساس یان تۆڵە کردنەوەی قەتڵ، بەردبارانکردن بۆ کردەوەی زینا، قرتاندنی ئەندامی لەش بە تاوانی دزێتی و هەندێ تاوانی ئاسایشی نیشتمانی و قەمچی بۆ بازنەیەکی بەربڵاو لە تاوانەکان.

لەگەڵ سەرهەڵدانی شۆڕشی ئیسلامی، یاسای سزای ئیسلامی نوێ بە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ژیانی ناهاوسانانی گۆڕی. بە شێوەی تایبەت، لە بەشی ٢، مادەکانی ٢٣٢ هەتا ٢٤١ پێ باشبوونی پەیوەندیی هاوڕەگەزخوازانە لە سیستەمی یاسایی بە تەواوەتی دیاری دەکەن. ناهاوسانان قبووڵ کراو نین و پشتیوانیان لێ ناکرێت. بە گوێرەی یاسای سزای نوێ هەموو چەشنە توندوتیژییەک بەرامبەر بە ناهاوسانان ئەنجام دەدرێت.

مادەی ٢٣٣ ـ نێربازی بریتییە لە تێخزانی ئەندامی زا و زێی پیاوان بارتەقای شوێنی خەتەنە بۆ ناو کۆمی مرۆڤێکی نێر (دخوول).

مادەی ٢٣٤ ـ سزای حەدی نێربازی بۆ کەسێک کە دخوول ئەنجام دەدا ئەگەر ئەم کارە بە زۆرداریی یان زۆرەملێیەتی ئەنجام درا یان لە دۆخێکدا کە پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ، دەبێ لە سێدارە بدرێت؛ بەدەر لەم حاڵەتە دەبێ بە سەد قەمچی سزا بدرێت. سزای حەد بۆ بەرکار لە هەر حاڵەتێکدا (چ حاڵەتی پێکهێنانی ژیانی هاوبەش بێ و چ نەبێ) سێدارەیە. ئەگەر بکەر

ناموسڵمان بێ و بەرکار موسڵمان، سزای حەد بۆ بکەر سێدارەیە.

مادەی ٢٣٥ ـ تەفخیز بریتییە لە دانان ئەندامی زا و زێی پیاو لە نێوان ڕان یان قوونی مرۆڤێکی پیاو.

مادەی ٢٣٦ ـ لە تەفخیز، حەدی بکەر و بەرکار سەد قەمچییە و لەم حاڵەتەدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان ژندار و بێژن و زۆرداریی و نازۆرداریی نییە.

مادەی ٢٣٧ ـ هاوڕەگەزخوازی مرۆڤی نێر بەدەر لە نێربازی و تەفخیز وەکوو ڕامووسان و دەست لێدانی بە هەوەس، سزای سی و یەک هەتا هەفتا و چوار قەمچی تەمبێی دەرەجە شەشی لێ دەکەوێتەوە.

تێبینی ١ـ حوکمی ئەم مادە مرۆڤی مێینەش دەگرێتەوە.

تێبینی ٢ ـ حوکمی ئەم مادە ئەو حاڵەتانە ناگرێتەوە وا لە ڕووی شەرعییەوە سزای بۆ دەبڕێتەوە.

مادەی ٢٣٨ ـ مووساحەقە بریتییە لەوەی کە مرۆڤێکی مێینە ئەندامی زا و زێی خۆی لە سەر ئەندامی زا و زێی هاوڕەگەزی خۆی دابنێت.

مادەی ٢٣٩ ـ حەدی مووساحەقە سەد قەمچییە.

مادەی ٢٤٠ ـ لە حەدی مووساحەقە، هیچ جیاوازییەک لە نێوان بکەر و بەرکار و موسڵمان و ناموسڵمان و هاوسەردار و سەڵت و زۆرەملێیەتی و نازۆرەملێیەتی نییە.

مادەی ٢٤١ ـ لە ئەگەری نەبوونی بەڵگەی سەلماندنی یاسایی لە سەر ڕوودانی تاوانی دژ بە پاکداوێنی و نکۆڵیکردنی تۆمەتبار هەرچەشنە لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوەیەک بۆ دۆزینەوەی کاروباری شاراوە و نەبینراو

قەدەغەیە. حاڵەتەکانی لێوەشانەوەی ناچارکردن، نەخوازراوی، ئازاراندن، ڕفاندنی یان هەڵفریواندن یان ئەو حاڵەتانەی کە بە پێی ئەم یاسایە تووشی تاوانی ناچارکردن هاتووە ئەم حوکمە نایگرێتەوە.

لەو حاڵەتانەی سەرەوە دەتوانین تێبگەین کە یاسای سزای نوێ پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە بە تاوان دەزانێ و لایەنێک لە سزاکان لە ۱۰۰ قەمچی بۆ پەیوەندی سێکسی ڕێککەوتووانە لە نێوان دوو ئافرەت (مادەی ۲۳۹) هەتا سێدارە بۆ دخوولی سێکسی بە پێی ڕەزامەندی نێوان هەر دوو پیاو (مادەی ۲۳٤) دەگرێتەوە. هەروەها ئەم یاسایە دیکەی ڕفتارەکانی هاوشێوەی نێوان دوو هاوڕەگەز وەکوو دەست لێدان و ماچکردن بە تاوان دەزانێ و نزیکەی ۷٤ قەمچی وەک سزا بۆیان ڕەچاو کردووە. مادەکانی ۲۳۲ و ۲۳۳ سزای مەرگ بۆ «بەرکار»ی پەیوەندییەکی سێکسی ڕەزامەندانەی نێوان دوو پیاو ڕەچاو دەکەن، لە حاڵێکدا یاسا «بکەر» بۆ ۱۰۰ قەمچی (ئەگەر موسڵمان و سەڵت بێت) سزا دەدات. پیاوانی ناموسڵمان و هاوسەردار کە لە پەیوەندییەکی سێکسی ڕەزامەندانەدا بەشداری دەکەن، بە مەرگ حوکم دەدرێن.

سەیر لەوەدایە کە دووهەمین کتێبی بەشی چوارەمی یاسای سزای ئیسلامی کە هەموو چەشنەکانی تاوانی سێکسی لە خۆ دەگرێت، بەرامبەر بە بابەتی دەستدرێژی ژن و مێردی بێدەنگی هەڵبژاردووە. دەستدرێژی تاوانێکی لە باو کەوتووە، مەگەر ئەوەی کە کردەوەی سێکسی لە دەرەوەی بازنەی پەیوەندی قبووڵ کراوی ئایین ڕوو بدات. ئەم لۆژیکە نەخۆشە ئەوە دەگەیێنێ کە دوو پیاوی گەورە ساڵ کە لە پەیوەندییەکی سێکسیدان تاوانیان

لێ وەشاوەتەوە و مەترسی مەرگ بۆ خۆیان دەکڕنەوە؛ بەڵام کەسێک کە بە ناوی هاوسەرگیرییەوە پەیوەندی سێکسی بە سەر کچۆڵەیەکی تەمەن دە ساڵاندا دەسەپێنێ، ئەوە تاوانی لێ نەوەشاوەتەوە.

بە گوێرەی سزای یاسای نوێ، هاوڕەگەزخوازی و سزای سێدارە زۆر لێک نزیکن. ئێستا دەتوانین تێبگەین کە بۆچی زۆرێک لە ناهاوسانان لە بارودۆخی پڕ لە نیگەرانی و ترسێکی هەمیشەییدا دەژین؛ چوونکە بەرپرسانی ئێرانی لە قەرەباڵغدا سزا و سێدارەکان جێبەجێ دەکەن.

یاسای نێودەوڵەتی

ئێران جاڕنامە و ئـامرازی مافـە مرۆییـە جۆراوجۆرەکـانی واژۆ کـردووە کـە ڕاشکاوانە هەر چەشنە ڕفتاری خراپی سێکسی، زەینی یان جەستەیی لەگەڵ کەسەکان و بەتایبەت منداڵانی قەدەغە کـردووە. بـە گـوێرەی ئـەم بەڵگانـە، دەوڵەتی ئێران هەندێ پابەندێتی هەیە و بە گوێرەی یاسای نێودەڵەوتی دەبـێ مافەکانی ژنان لە بواری یەکسـانی و نـەبوونی هـەڵاواردن، دەربـازبوون لـە توندوتیژی خێزانی و ڕفتاری خراپی ئەنـدامانی بنەماڵـە دەسـتەبەر بکـات؛ بەڵام نەبوونی یەکگرتوویی لە نێوان ستانداردە نێودەوڵـەتی و ئیسـلامییەکان بابەتێکی ئاشکرایە. یاسای سزای ئێران کە بەردباران کردن، بڕینی ئەندامانی لەش و قەمچی لە خۆ دەگرێ، نموونەیەکە لە پێناسەی یاسای نێودەوڵەتی لە ئەشکەنجە. قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتاری نامرۆڤانـە لـە ئامرازەکـانی مافـە مرۆییە گشتی و ناوچەییەکاندا جەختی لە سەر کراوەتەوە.

جاڕنامەی قەدەغەی ئەشکەنجە و ڕفتار یان سـزای بێبـەزەیی، نامرۆڤانـە یان سووککەرانە، وردترین و بەڵگەمەندترین پێناسە لـە ئەشـکەنجە بـە پێـی یاسای نێودەوڵەتی دەخاتە ڕوو کە بەم شێوەیە:

«هەر کردەوەیەکی بە ئەنقەست کە بە هۆیەوە ئێش یـان ئـازارێکی زۆری جەستەیی یان دەروونی لـە دژی کەسـێک بـە مەبەسـتی وەدەسـت هێنـانی زانیاری یان دانپێدانان لەو یان کەسی سێیەم بسـەپێنرێ، ئـەوە ئەشـکەنجەی پێ دەڵێن. (هەروەها) سزادانی کەسێک وەک کردەوەیەک کە ئەو یان کەسی

سێیەم ئەنجامی داوە یان ئەگەری ئەوە هەیە کە ئەنجامی بدا، بـە حەڕەشـە و زۆرەملێی و لە سەر بنەمای هەڵاواردن لە هەر چەشن و کاتێک بە گەیانـدنی ئێش و ئازار یان هاندان و بزواندن یان بە ڕەزامەندی و بەرهەڵستی نـەکردنی کاربەدەستی دەوڵەتی یان هەر خاوەن پلەیەکی دیکـە ئـەنجام بـدرێ، وەک ئەشکەنجە لێی دەڕوانرێت. ئێش و ڕەنجێک کە بە شێوەی سرووشتی یان بە شێوەی لاسـاییانە پێویسـتیی سـزای یاسـاییە، وەبـەر ئـەم (کۆنوانسیۆن)ــە ناکەوێت.»

لە مانگی ئاگێستی ساڵی ٢٠١٧، سەد و شەسـت و دوو وڵات ئەنـدامی ئەم پەیماننامە بوون؛ بەڵام ئێران هێشتا واژۆی نەکردووە.

سەرەڕای ئەمە، ئێران ئەندامی پەیماننامەی نێودەوڵـەتی مافـە مـەدەنی و سیاسییەکانە. بە گوێرەی مادەی ٧ـی ئـەم پەیماننامـە: «هـیچ کـەس نـابێ ئەشکەنجە بدرێ یان ڕفتار یان سـزای تونـدوتیژ، نامرۆڤانـە و بێڕێـزی بـە سەردا بسەپێنرێت.»

ئێران ئەم پەیماننامەی لە چواری مانگی ئاپریلی ساڵی ١٩٦٨ واژۆ و بـە بێ مافی خۆبواردن لـە ٢٤ مـانگی جـوونی سـاڵی ١٩٧٥ پەسـندی کـرد. هەرووەها ئێران پەیماننامەی مافەکانی منداڵی واژۆ کردووە. مـادەی ٣٧ ئـەم پەیماننامە دەڵێ: «سزای سێدارە یان زیندان بە بێ هەلی بەخشـین نـاتوانرێ بۆ منداڵانی ژێر تەمەنی ١٨ ساڵ بە کار بهێنرێت.»

ئێران بەو ئیدعایە پاکانە بۆ ڕەچاو نەکردنی ئەم مژارانە دەکا کە لە هەنـدێ مژاردا کە پەیماننامە «دژی فیقهی ئیسـلامییە» مـافی فـەرمانێکی نـوێ بـۆ خۆی بە پارێزراو دەزانێت.

ئامار و ڕێژەی کارەساتبار

ئێـران یەکێکـە لـەو هـەوت وڵاتـەی جیهـان کـە هێشـتا سـزای مـەرگ بـۆ هاوڕەگەزخوازی جێبەجێ دەکات. هەروەها ئێران لـە چـاو حەشـیمەتی خـۆی زیاترین ئاماری سێدارەی لە کۆی وڵاتانی دیکەدا هەیە. بە گوێرەی ژمارەی ڕەها، تەنیا وڵاتی چین ڕێژەی زیاتری سێدارەی لە چـاو ئێـران ئـەنجام داوە. لـە سـاڵی ٢٠٠٩، ئێران ٣٨٨ کەسی لە سـێدارە داوە. لـە نێـوان سـاڵانی ٢٠١٠ و ٢٠١٤، ڕێژەی سێدارەکان هەڵکشانی بە خۆوە بینیوە و بە گشتی گەیشتووەتە لانیکەم سێ هەزار و ٢٤٢ حاڵەت.

ئێران بە پێچەوانەی ئەندامێتی لە هەموو جۆرەکانی پەیماننامەکانی مافـەکانی مرۆڤ، هێشتا درێژە بە لەسێدارە دانی منداڵان دەدات. لـە سـاڵی ٢٠٠٧، ئێـران هەشت مێرمنـداڵی لـە سـێدارە دا. لـە سـاڵەکانی ٢٠٠٨ و ٢٠٠٩، ئێـران تاکـە وڵاتێک بوو کە هێشتا بە پێچەوانەی پابەندییەکانی بڕیارنامەی مافـەکانی مـرۆڤ درێژە بە لە سێدارە دانی منداڵان دەدات. لە ساڵانی ٢٠١٣ و ٢٠١٤ ئێران لانیکەم یانزە حاڵەتی لە سێدارە دانی منداڵانی هەبووە و ئەمانـە تاکـە حاڵەتگـەلێکن کـە ئاشکرا بوون. بێ‌شک ڕێژەیەکی یەکجار زۆری ئەم سێدارانە هەرگیز ڕاناگەیێنرێن.

لە ساڵی ٢٠١٤، دوو پیاو بە ناوەکـانی عەبـدوڵا قـەوامی چـاهزەن جیـری و سەلمان قەنبەری چاهزەن جیری لە ڕێکەوتی ٦ ئاگێست لە باشـووری ئێـران لـە سێدارە دران و تاوانەکەیان ڕەنگە کردەوەی نێربازی بوو بێت. ڕوون نییـە کـە ئایـا ئەوان بە هۆی گەی‌بوون لە سێدارە دران یـان نـا؛ چوونکـە گێڕانـەوەی لێکـدژ و لێکنەچوو لە بارەیانەوە هەیە: سەرچاوەیەک لە ئێران وتی کە ئەوان گـەی بـوون و سەرچاویەکی دیکە لە مەڕ «تـاوان»ـی ئـەوان ڕوون نـەبوو بـەڵام ئـەوانی وەک «تاوانبارانی نائەخلاقی» ناوزەد کرد. لە ساڵی ٢٠١١، سـێ پیـاوی ئێرانـی پـاش

مەحکوومبوون بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی لە سێدارە دران. ئـەم کەسـانە تـەنیا بـە پیتی یەکەمی ناویان ناسران، لـە باشـووری ئێـران لـە شـاری ئـەهواز، ناوەنـدی پارێزگای خووزستان لە سێدارە دران. بەرپرسێکی داد لە ناو ئاپۆڕەی خەڵکدا وتی کە ئەم سێ تۆمەتبارە بە هۆی ئاکاری دژ بە شەریعەتی ئیسلام و «کردەوەی گڵاو» بە مەرگ حوکم دران. ڕێکخراوەی مافەکانی مـرۆڤ لـە نـەرویج وتوویـەتی کـە تاوانی ئەم پیاوانە «نێربازان» (تێکەڵبوونی یان دخوولی سێکسی نێوان دوو پیـاو) بووە. دیار نییە کە ئایا ئەم پیاوانە هاوڕەگـەزخواز بـوون یـان وەک هاوڕەگـەزخواز ناسێنران. لە ساڵی ٢٠٠٧ ڕاپگەیێنرا کە بیست تاوانبـار بـە تـاوانی جۆراوجـۆری وەک دەستدرێژی و نێربازی لە تاران لە سێدارە دران. وردەکاری زیـاتر سـەبارەت بەم ڕووداوە بە خەڵک نەدرا.

لە ساڵی ٢٠٠٥، لە سێدارە دانی دوو کوڕی مێرمنداڵ بە ناوەکانی مـەحموود عەسکەری و ئەیاز مەرهوونی لە ئاستێکی بەربڵاودا بە میـدیایی کـرا. ئـەوان لـە ئاپۆڕەی خەڵکدا بە تاوانی بەشـداری لـە کـردەوەی نێربـازی و دەسـتدرێژی لـە سێدارە دران و ئەمە پێشبینی نەکراوی و توندوتیژی ڕوانگـەی ئێـران بەرامبـەر بـە بابەتی هاوڕەگەزخوازی پیشان دا. وێنەی دڵتەزێن و هەژێنـەری لـە سـێدارەدانی ئەوان بە شێوەی بەربڵاو لە ئەنتەرنێت بڵاو کرایەوە. هەر دوو ئەم کەسە لـە کـاتی تاواندا، منداڵ بوون و دەوتـرێ کـە یـەکیان تەنانـەت لـە کـاتی جێبـەجێکردنی فەرمانی لە سێدارە دان هێشتاش منداڵ بووە. هێشتا ڕوون نییە کە ئایا ئەم دوو لـە سێدارە دانە بە شێوەی تایبەت بە هـۆی هاوڕەگـەزخوازبوونیان بـوو یـان نـا. ئـەو ڕاستییانەی کە بە پێی ئەوان وەک تاوان ناسراوە هـەتا ئـەوڕۆ هێشـتا بـە نـاڕوونی ماوەتەوە.

هەر بەم شێوە، کوڕێکی مێرمنداڵ بە ناوی مولوودزادە بـە تـاوانی نێربـازی و

دەستدرێژی بۆ سەر سێ کوڕی مێرمنداڵ لە تەمەنی سیانزە ساڵاندا لە سێدارە درا. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە هەموو شایەتحاڵەکان لە سکاڵاکانی خۆیان پاشگەز ببوونەوە و مولەوودزادەش دانپێدانانی خۆی وەرگرتەوە. سزای سێدارە منداڵان ناگرێتەوە. لە سەر ئاستی نێودەوڵەتی بە شێوەی جیدی سکاڵا لە دژی سەرۆکی دەزگای دادی ئێران تۆمار کرا. ئەم لە سێدارەدانە بە ڕوونی پێشێلکردنی دوو پەیماننامەی نێودەوڵەتی جاڕنامەی مافەکانی منداڵ و پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان بوو کە ئێران ئەوانی واژۆ کردبوو و بە گوێرەی ئەوان سزای سێدارە بۆ منداڵانی تاوانبار قەدەغە کراوە. سەرەڕای ئەم وەسفانە، مەولوودزادە بە بێ ئاگاداری بنەماڵە و پارێزەرەکەی لە سێدارە درا. مۆدلانا مەقرەبی، جێگری بەڕێوەبەری بەرنامەی خۆرهەڵاتی ناڤین و باکووری ئافریقا لە لێبووردنی نێودەوڵەتی وتی ئێران پیشانی داوە کە لە تامەزرۆیەتی نەخۆشئاسایانە بۆ لە سێدارە دانی منداڵان و پێشێلکردنی یاسای نێودەوڵەتی هیچ ڕادە و سنوورێک ناناسێت.

یاسای سزای ئیسلامی نوێ ئەو کەسانەی کردۆتە ئامانج کە وا دەزانرێ هۆگری سێکسییان نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان تێک دەدا و ئەمە پاساوێکە بۆ دەسەڵات بۆ ئەوەی «سەرپێچیکاران» لە سەر ڕووی زەوی بسڕێتەوە. ئەگەر لە سەر زەینی گشتی نەکرا، لانیکەم لە پێکهاتەی زۆرێک لە یاسا سزاییەکان، یاساکانی نێربازی بە تاوانی چەپەڵی وەکوو کەڵکاوەژوویی، پەلاماری سێکسی، زینا و چەوساندنەوەی سێکسیی منداڵان پێکەوە گرێ بدا و ئەمە سەرلێشێواوی و توڕەیی گشتی خەڵکی لێ دەکەوێتەوە کە بەم شێوە هاوڕەگەزخوازی دەخەنە ڕیزی تاوانی ترسناکی وەکوو توندوتیژی سێکسی. ئازاری سێکسیی منداڵان و دەستدرێژی تاوانی شەرمەزارهێن و تۆقێنەرن؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازی وا نییە.

وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا وترا، مەخابن هاوڕەگەزخوازی هەمیشە دەخرێتە ڕیزی منداڵبازی و داوێنپیسی سێکسی کە لە لایەن کۆمەڵگاوە بە شیاوی تاراندن، سزا و سێدارە دەزانرێن. یاسای سزای پەیوەست بە هاوڕەگەزخوازی لە ئێران کۆمەڵێ مافی مرۆیی بنیاتی پێشێل دەکات. بە گوێرەی ڕاپۆرتی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە ئاکتەوبەری ٢٠١٧، دکتۆر ئەحمەد شەهید، هەواڵنێری تایبەتی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەوەتەکان لە ئێران، وتی سیستەمی سزایی کۆماری ئیسلامی لە ڕووی ڕەچاو گرتنی ستانداردە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ لاوازە؛ چوونکە بۆ وێنە هاوڕەگەزخوازی دەخاتە ڕیزی «تاوانی شیاوی مەرگ».

چاودێری مافەکانی مرۆڤ ڕاپۆرتێکی تەواوی لە ساڵی ٢٠١٠ لە سەر بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دیکەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران بڵاو کردەوە. ئەم ڕاپۆرتە ڕایگەیاند لەو ڕووەوەی کە دادگاکانی پەیوەست بە «پرسە ئەخلاقییەکان» گشتیی نین، لێکدانەوەی ئەوەی کە چەند کەس بە هۆی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز لە سێدارە دراون، دژوارە. لێبووردنی نێودەوڵەتی مەزەندە دەکا کە لە ساڵی ١٩٧٩، نزیکەی ٥ هەزار کەس بە هۆی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز لە سێدارە دراون.

کومیتەی مافە کەلتووری، کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان لەگەڵ کومیتەی مافەکانی مرۆڤ بە چەندین جار داوایان لە هەموو وڵاتانی ئەندام بۆ وێنە ئێران کردووە بۆ ئەوەی ئەو یاسایانە هەڵبووەشێننەوە کە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز بە تاوان دەزانێت. دەوڵەتی ئێران ئەندامی ICESCR و ICCPRـە. مەرج و پابەندییەکانی ئەم بەڵگە نێودەوڵەتییانە ڕوونن. سەرەڕای ئەمە، وڵامی دەزگای دادی ئێران بە کار هێنانی یاسای سزای ئێستا بۆ بە تاوان زانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزە. ئەو کێشە و گرفتانەی کە گرووپە ناهاوسانەکان لە ئێراندا ڕووبەڕووی

دەبنەوە، لە بنەڕەتدا ناوەڕۆکی یاساییان هەیە. لە ئەگەری زیان یان پشێل کردنی مافەکان، ئەگەر نەڵێین هیچ هارکارییەک لە ئارادا نییە، یارمەتی یاسایی سنوورداریان پێ دەگات؛ یاساکان بە شێوەی کردەیی لە پێناو پێشێلکردنی مافەکانی ئەم کەسانە جێبەجێ دەکرێن. یاساکان بە شێوەی سرووشتی بەرامبەر بە بەشە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا، جیاکارییانە و دەمارگرژانەن و زۆر دژی پابەندێتییە نێودەوڵەتییەکانی ئێرانن.

موسڵمانان خۆیان بە تەواوەتی لە لەقەم و ناتۆرەی هاوڕەگەزخوازی و دەمارگرژی بۆ ئەو و لە هەندێ حاڵەتدا لە ئەگەری ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی کە سزایەکی زەخت چاوڕێیانە، ئاگادارن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە لە وڵاتی ئێران سەرەڕای هەموو هەڵاواردن و نەبوونی مداراکان ژیان بە سەر دەبەن، ئەمە وێنەیەکی ڕەشە.

تاوتوێی بارودۆخی هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان لە وڵاتانی دراوسێ دەتوانێ پتانسێڵی ڕوانگەیەکی بەربڵاوتری بۆ چاکسازی یاسایی مومکین و ڕێگە چارە بۆ بەرەنگاربوونەوەی چالنجە کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران دابین بکات. بۆ وێنە، لە وڵاتی تورکیا لە ساڵی ١٨٥٨ پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان‌سڕینەوە کرا و هەڵاواردنی یاسایی سنووردارتر بوونەوە. یەکێک لە گەورەترین دەستکەوتەکانی جڤاکی ناهاوسانان، چالاکڤانانی کۆمەڵایەتی و ئێن‌جی‌ئۆکان لە وڵاتی تورکیا ڕێژەی شانازیی ناهاوسانان لە ئەستەنبۆڵ بوو کە تورکیای خستە ڕیزی یەکەمین وڵاتی موسڵمان کە ئەم ڕووداوەی تێدا بەڕێوە چوو. ناهاوسانانی ئێرانی لە هەندێ لەم ڕێژانە لە ئەستەنبۆڵ، ئامستردام و ستۆکهۆڵم لە ساڵانی ٢٠١٥ و ٢٠١٦ بەشدارییان نواند.

سەرەڕای ئەم هەڵوێستە گشتییە زۆر مژدەبەخش و ڕوونە، کۆمەڵگای تورکیا

هێشتا ڕوانگەیەکی نەرێنی بەرامبەر بە کەسانی ناهاوسان هەیە. بە پێی توێژینەوەیەک کە لە لایەن ناوەندی توێژینەوەکانی پیو لە ساڵی ٢٠١٣ ئەنجام درا، تەنیا ٩ لە سەدی تاکەکان لە وڵاتی تورکیا باوەڕیان بە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا هەبوو. خەڵکی تورکیا زۆر دژی قبووڵکرانی هاوڕەگەزخوازی لە سەر ئاستی کۆمەڵگا بوون. ئەم بەرهەڵستی نواندنە لە وڵاتانی ڕووسیا و لوبنانیش بەدی کراوە. پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز تاوان نییە؛ بەڵام بە ڕیز ٨٠ لە سەد و ٧٤ لە سەدی تاکەکانی ئەم وڵاتانە پێیان وا بوو کە کۆمەڵگا نابێ هاوڕەگەزخوازی قبووڵ بکات. سەرەڕای چاکسازی یاسایی کە بێ گومان هەنگاوێکی مەزنە، چالنج و ململانێ کۆمەڵایەتییەکان هەمیشە کۆسپی بەر دەم نەهێشتنی ئەو ململانێیانەن وا بەردەوام ڕووبەڕووی ناهاوسانان دەبێتەوە.

ناهاوسانانی ئێرانی و پەنابەرێتی

سزای پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز لە ئێران مەرگە. ڕوانگەی نەرێنی کۆمەڵگا، ئازاردانی ناهاوسانان لە لایەن دەوڵەت و زەختی بنەماڵە گیر و گرفتگەلێکی لێ دەبێتەوە کە دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک لە ناهاوسانان پەنا ببەنە بەر وڵاتانی دیکە کە بارودۆخی ژیان لەوێ باشترە. زۆریان دەچن بۆ تورکیا و لە کۆمیسیاریای باڵای پەنابەران داوای پەنابەرێتی بۆ ئوستڕالیا، کەنەدا یان ئامریکا دەکەن. ئەگەر ئەوان پەنا ببەنە بەر تورکیا، لە ژێر یاسای ١٨٧ تورکیا مافێکی سنووردارتر وەدەست دێنن (بریتییە لە دەست گەیشتنی سنووردار بە ئیش و خزمەتگوزاری تەندروستی) و لە هیچ ئامراز یان سەرچاوەی ماڵیی بۆ دابین‌کردنی بژێوی ژیانی خۆیان سوودمەند نابن.

ناهاوسانێک کە داوای پەنابەرێتی دەکا دەبێ پیشانی بدا کە جڤاکی ناهاوسان لە وڵاتەکەی خۆیدا لە بەر چاوە و بە هۆی ئاشکرابوونی شووناسی ناهاوسانبوونەکەی، دەزگای داد قۆڵبەستی دەکات. زۆرێک لە ناهاوسانان لە کاتی داواکاری پەنابەرێتی پەنا دەبەنە بەر مژارگەلێکی وەکوو: پێشێل‌کردنی مافەکانی ناهاوسانان کە پێشێلی مافەکانی مرۆڤە؛ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازان بە ترس لە گرتن و ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد و ئازار لە وڵاتی ئێران دەژین و ڕووبەڕووی مەترسی قۆڵبەست‌کردن و سزا دەبنەوە؛ کە واتە دەتوانن لە پێناسەی یاسایی ترسی پاساودار لە ڕاوەدوونران لە لایەن دەزگای داد جێگیر ببن و بەم شێوە وەبەر پەنابەرێتی بکەون.

بە داخەوە کەسانێک هەن کە ئەم بارودۆخە بە خراپی دەگۆڕنەوە و بە درۆ خۆیان بە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخواز دەردەخـەن، داوای پەنابـەرێتی و دواتر نیشتەجێبوون دەکەن. ئەم چەشنە خراپ بە کارهێنانە لـە کەسـەکاندا سنووردار نابێتەوە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوو، کۆمـەڵێ NGO بـوون کـە زۆربەیان لە لایەن پەنابـەرانی ناهاوسـانانی ڕابـردوو بنیـات نـرا بـوون. ئـەم ڕێکخراوانە هاوکارییەکی نزیکیان لەگەڵ کۆمیسارییای باڵای پەنابەران هەیە و لـە وەرگرتنـی پەنابـەرێتی و گەیشـتن بـە وڵاتێکـی پـارێزراو هاریکـاری پەناخوازانی ناهاوسانی ئێرانیان دەکرد؛ بەڵام لەم ساڵانەی دواییدا کۆمـەڵێ ڕەخنەشـیان ئاراسـتە کـرا؛ چوونکـە هەنـدێکیان بـە گەنـدەڵی و خـراپ بەڕێوەبـەردنی سـەرچاوەی دارایـی (کـە یارمـەتی پشـتیوانانی داراییشـی دەگرتەوە) تۆمەتبار کراون.

بەشی ٥: خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیی

بابەتەکان:

- شارە قەدەغەکان ـ خوێندنەوەی توێژینەوەیی
- پێشینەی لێکۆڵینەوە
- شێوازی بە کارهێنراو لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابردوو
- شێوازناسی
- حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی لێکۆڵینەوە
- تاران
- مەشهەد
- ئێسفەهان
- بواری توێژینەوە و نموونە گیری
- شێوازی لێکۆڵینەوە
- کۆ کردنەوەی داتا و ئیشی مەیدانی
- تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان
- کێشەکانی شێوازی کار لە ئەنجامی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان
- ڕوونکردنەوەی گێڕانەوەی توێژینەوە
- ئەنجامەکانی توێژینەوە ـ ئەنجامی چۆنایەتی خوێندنەوە توێژینەوەیی

شارە قەدەغەكان ـ گەڵاڵەی توێژینەوەیی

پێشەكی

ئەم لێكۆڵینەوە سێ بەش لە خۆ دەگرێ: پێداچوونـەوەی ئـەدەبیات، ئەنـدازە گرتنی چەندایەتی لە ناو كەسانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سـێ شـاری ئێران و حاڵەت وتووێژی چۆنایەتی.

ئامانجی سەرەكی لە پێداچوونەوەی ئەدەبیات، زانیاری گەیاندنی گشـتی لـە گوتاری نووسراو لە مەڕ ناهاوسانانە كە پیشاندەری ئاراستەی هەمـە جـۆری سەبارەت بە هاوڕەگەزخواز و فاكتەرە كاریگەرەكانیەتی. ئەم بەشە هەروەها ڕا و بۆچوونی جیاواز سەبارەت بە هاوڕەگـەزخوازی لـە ڕوانگـەی چیرۆكـی، زانستی، كۆمەڵایەتی و مێژوویی لە یۆنانی كۆنەوە بگرە تا سەردەمی مۆدێڕن دەخاتە ڕوو. پێداچوونەوەی ئـەدەبیات بـە كـەڵك وەرگـرتن لـە جۆرەكـانی سەرچاوەی زانیاری بە كار دەهێنرا كە وتاری توێژینـەوەیی، ڕۆمانـە قەدەغـە كراو و بەڵگە دەوڵەتییەكانی لـە خـۆ دەگـرت. ئـەو مـاوە زەمەنییـەی كـە بـە لێكۆڵینەوەی كتێبخانەیی و پێداچوونەوەی ئەدەبیات تەرخان كرا، هاریكاری بـــەهێزبوونی گشـــتێتی ئـــەم گەڵاڵـــە توێژینەوەییـــەی كـــرد.

ئەنــدازە گرتنـــی چەندایـــەتی بناغـــەی ســـەرەکی هـــەموو گەڵاڵـــە توێژینەوییـــەکان پیشـــان دەدات. شـــێوازی دروســـت و پڕکـــوالیتی بنـــەما و پێشـــەکی گەڵاڵـــەی توێژینـــەوەیین بـــۆ ئـــەوەی ئـــەو گەڵاڵـــە بتـــوانێ بایـــەخ و درێژخایەنی پێویستی هەبێت. لـە نـەبوونی شـێوازی چۆنایـەتی دروسـت، داکۆکیکردن لە سەر بایەخی ئەنجامەکانی توێژینەوە و ئـەوەی کـە ئایـا بـە شێوەی دروست خواستە ڕاستەقینەکانی جڤاکی ناهاوسانان پیشـان بـدات، دژوارە. شێوازەکانی دیکە کە بۆ خوێندنەوەی هاوشـێوە هـەن دەبـێ بـەراورد بکـرێن بـۆ ئـەوەی دیـاری ببـێ ئایـا لـە دابینکردنـی داتـای پێویسـت بـۆ لێکۆڵینـەوەکانی داهـاتوو و ئامـادەکردنی سیاسـەتی ئـاڵۆز و دابینکردنـی گوژمـەی بڕیـاردەران بەسـوودن یـان نـا. شـێوازی لێکۆڵینـەوەی دروسـت دەستەبەرییەکە کە بە هۆیەوە دابینکـەرانی شـاراوەی بوودجـە توێژینـەوە بـە

جیدی بگرن.[١] [٢]

لێکەوتەی بە کارهێنانی شێوازی نە زۆر گونجاو یان کۆ کردنەوەی داتای لاواز و ناڕوون دەتوانێ چەواشەیی بێت. ئەمە دەبێتە هۆی شرۆڤەی هەڵەی ئەو پرسانەی کە کاریگەری لە سەر جڤاکی ناهاوسانان دادەنێت. کە واتە شەفافێتی و چۆنایەتی ڕاپۆرتدان لە ڕوانگەی ئەخلاقیشەوە لە بەر زۆر هۆکاری زانستی و بنەمایی گرنگە. ڕاپۆرتدانی دروستی شێوازە بە کارهێنراوەکان، داوەری هاوتایان و هەڵسەنگاندنی ڕەخنەیی توێژینەوە مومکین دەکا و لە هەمان کاتدا بەرهەمهێنانەوە و زۆرکردنی ئەنجامەکانی توێژینەوە ئاسان دەکا، بە فیرۆچوون کەم دەکاتەوە، ڕێگری لە دووپاتەی ناپێویست دەکا و ئاستی متمانەی گشتی بۆ لێکۆڵینەوەی زانستی بەرز دەکاتەوە. ئەم بەشە شێوازە بە کارهێنراوەکان و پرسەکانی هەر کام لەوان، تێبینی ئەخلاقی، سنووردارییەکان و لە ئەنجامدا شرۆڤەی توێژینەوە ڕوون دەکاتەوە. لایەنەکانی پەیوەست بە شێوازناسی، نموونەگیری، شێوازە چۆنایەتی و چەندایەتییەکان، ڕاوێژ لەگەڵ کۆمەڵگای خۆجێیی و سنوورداریێتییە ئەخلاقی لە خۆ دەگرن.

---

2 1Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content /ACMI.htm (accessed 7 February 2010).

پێشینەی توێژینەوە

ئایدیای ئەم گەڵاڵە لێکۆڵینەوەییە لە ساڵی ١٣٩٥ــی هەتاوی پاش بڵاو بوونەوەی پڕۆژەیەک لە مەڕ هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان بە هەر دوو زمانی فارسی و ئینگلیزی[٢٢] بەدی هات. کتێبی پەیوەست بە هاوسەرگیری منداڵان لە زانکۆی ئاکسفۆڕدی شاری ئاکسفۆرد و لە کتێبخانەی نیشتمانی تاران لە وڵاتی ئێرانی ڕوونوێنی کرا. بەر لە لێکۆڵینەوە لە بارەی ناهاوسانان، زۆربەی بابەتە دڵخوازەکانی من پەیوەستن بە پرسەکانی کۆتایی منداڵی / تافی مێرمنداڵی هاوشێوەی نەریتە خەساربەخشەکانی وەکوو خەتەنەی کچان یان قەتڵی نامووسی.[٢٣]

ئەم بابەتە گرینگانە بوون بە ئیلهامبەخشی توێژەر بۆ ئەنجامی ئەم توێژینەوە بۆ ئەوەی ئیشی خۆی هەتا جڤاکی ناهاوسانان پەرە پێ بدات. سەرەڕای جیاوازی و جۆراوجۆری ڕەواڵەتیانە، خەتەنەی کچان و هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان هەر دووکیان ڕیشەیان دەچێتەوە سەر چوارچێوەیەکی سەرکوتکەر و ئەویش بە کۆیلەکردنی مرۆڤە. کۆیلایەتی

---

٢٢. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. & ئەحمەدی، کامیل (١٣٩٦ هەتاوی). زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختنەی منداڵان لە ئێران: شیرازە & http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

٢٣. کامیل ئەحمەدی. ٢٠١٥. بە ناوی نەریت. توێژینەویەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران. ل ٤٩. /http://kameelahmady.com/fgm-in-iran چاپخانەی ئێن کات وەیس و چاپخانەی شیرازە: /https://uncutvoices.com/books & /http://shirazeh.org

بێچمی جۆراوجۆری هەیە: لـە زنجیـرەی بینـراوی کۆیلەدارییـەوە بگـرە تـا دەگاتـە زنجیـرەی نـەبینراوی تارانـدن و ناشـیرین‌کردنی کۆمەڵا یـەتی. لـەم پرۆسەدا، هەندێ لە کەسەکان هەتا ئاستی هـیچ کـەم دەکرێنـەوە، دەنگیـان کپ دەکرێ، بە فەرمی نەناسرێن و سەرکۆنە دەکرێن. ئەم ژێـر گرووپانـە لـە ئێران نە تەنیا لە لایەن کۆمەڵگای مـەدەنی پشـتگوێ دەخـرێن، بـەڵکوو لـە لایـەن پێکهاتـە کۆمەڵا یەتییـەکانی وەکـوو سیسـتەمی یاسـایی، پـۆلیس و دادگاش بێ‌ناز دەکەون کە لە بنەڕەتەوە دەبێ پشتیوانی لە گریمانەی بوونیـان بکرێت. نە تەنیا ئەو کەسانەی وا لە سـەر کورسـی دەسـەڵاتن ئـەم کەسـانە پشـتگوێ دەخـەن، بـەڵکوو کۆمـەڵگاش بـە شـێوەی گشـتی سـەرنجێکی ئەوتۆیان پێ نادات. زۆرێک لەم کەسـانە قوربـانی وێنـای پێشـتر دروسـت کراون و بە شێوەی خۆ بـە خـۆ لادەر، نـانۆرم و لـە ڕووی سرووشـتییەوە بـە مەترسیدار دەزانرێن. زۆریان لە ژێـر بـاری نـاو نیتکـەی بێ‌ڕێزییانـە ژیـان دەبەنە سەر. دیارە چاکژیانەوەی ناهاوسانان لە ژێر کاریگەری ئەم پرسـانەیە و ئەم کەسانە لە ئەنجامی بەهێزبوونی پەیامە نەرێنییە کۆمەڵا یەتییەکان، نـاو و نیتکە و نایەکسـانی بـەربڵاو زەرەرمەنـد دەبـن و هەمیشـە لەگـەڵ ترسـی قۆڵبەستکران دەژین؛ چوونکە یاسای ئیسلامی پەیوەندی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە تـاوان دەزانێـت. ئایـدیای تـاوتوێ‌کردنی زیـاتری ئـەم بابەتـە و کێشـە کۆمەڵا یەتییەکانی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران وردە وردە لە چوارچێـوەی ئـەم لێکۆڵینەوە بێچمی گرت.

ئەم توێژینەوە ڕوانگەیەکی گشتی لە چالاک‌ناسی کەسانی ناهاوسان لـە ئێران پیشان دەدا و ئیشی مەیدانی لـە ناوەنـدێتی ئـەم تاوتوێکردنانەیـە. ئـەم

توێژینــەوە بریتییــە لــە ٥٠٠ گێڕانــەوەی تایبــەتی لــە دەمــارگرژی و بێچمــە جۆراوجۆرەکانی هەڵاواردن کە بەشداربووانی ناهاوسان لە سەر ئاستی هەر سێ گەورە شـاری ئێـران ئاماژەیـان پێـداوە. بـە پێچەوانـەی توێژینـەوەکانی دیکەی ئەم بوارە، ئەم لێکۆڵینەوە هۆکار و هۆی ڕیشـەیی تـرس و سـەرکوتی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران تاوتوێ دەکات.

گرووپە شاراوەکانی ناهاوسانان لە ئێران سنووری نەناسراویان هەیـە کـە ناسینەوەیان، نزیک بوونەوە لەوان و لە ئەنجامدا وەدەست هێنـانی متمانـەی ئەوان ئەستەم دەکات. یـەکێک لـە هۆکارەکـانی ئـەم نامتمانەییـە، نـەبوونی زانست و وشیاری لـە بـارەی هـۆگری سێکسـییە. لـە ڕاسـتیدا توێژینـەوەی چەندایەتی لە مەڕ ڕوانگەی سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ناو موسڵمانان ئەنجام دراون و هۆکاری سەرەکیش ئەو کێشانەن کە لە ئەنجامی لێکۆڵینـەوە لە بارەی بابەتێکی تابۆ دێنە دی. هەروەها، وەک mooری (١٩٩٧) دەڵێ لە کۆمەڵگا موسڵمانەکاندا کەلتووری نکۆڵی گشـتی هاوڕەگـەزخوازان بـوونی هەیە. لە هەموو ئەمانە گرینگتر، ئەم توێژینەوە بە نیازە یارمەتی کۆکردنـەوە و شیکاری سیستماتیکی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان لـە ئێـران بـدا کـە بۆشاییەکی گەورە و خواستێکی پێویستە.

ئـەم دەقـە لـە ڕووی شـێوەی سـەیرکردنی ناهاوسـانان زۆر تایبەتـە. یەکەمایەتی یەکەم و گەورەترین پەرۆشی ئێمە ئەوە بـووە کـە تێبگـەین چـۆن

24Murray, S.O (1997).The will not to know: Islamic accommodations of male homosexuality. In S.O. Murray & W. Roscoe (eds.), Islamic homosexualities: Culture, history and literature (pp.14-54). New York, NY: New York University Press.

دەمارگرژی و هەڵاواردنەکان، ناشیرین‌کردنی کۆمەڵایـەتی و مەترسـی سـزا یاساییەکان تاوتوێ بکەین کە هەموو ڕۆژێ بوونیان هەیە. ئەنجامەکانی ئـەم توێژینەوە لە پێوەرێکی بـەربڵاودا پـەیامێکی ڕوونیـان هـەڵگرتووە لـە سـەر ئەوەی کە لە وڵاتی ئێران گۆڕانێکی گەورە بۆ ناهاوسانان پێویستە. ئەم پەیامە لە سەر چاوەڕوانییەکی خۆش بینانەیـە کـە ئـەم توێژینـەوە بتـوانێ بۆشـایی زانیاری و توێژینەوەیی لە بواری ناهاوسانانی ئێران بە کـۆ کردەنـەوی داتـای تازە و دەستە یەکی شیاوی متمانە پڕ بکاتەوە و ڕەنگـە ئـەم بابەتـە چـالنجی زۆری لەگــەڵ بێــت. بــەڵام لــە هــەمان کاتــدا کلیلــی ئامــادەکردنی سیاسەتگەلێکیشە کـە بـە پێـی بەڵگـە و بـەهێزکردنی ڕەهەنـدی ئـابووری، ڕاهێنـانی هـەموو کەسـەکانە. هـەروەها ئـەم توێژینـەوە دەتـوانێ هاوکـاری ئامادەبوونی کارناسان لە بوارە جیاوازەکان بێ و گێڕانەوەیـەکی گشـتگیر لـە ڕاستییە هەست پێکراوەکان بخاتە ڕوو.

شێوازناسی توێژینەوەکانی ڕابردوو

شێوازی ئـەم توێژینـەوە دەتـوانین بـە شـێوازی باوەکـانی وەکـوو تـەکنیکی چەندایەتی و چۆنایەتی هەتا دەگاتە کاری مەیدانی، ئەندازە گرتنی نیشتمانی و هتد بەراورد بکەین. هەر کام لـەم شـێوازانە بـە هـۆی زیـاترین کـارکردەوە دەستنیشان کراون و زۆر جار بە پێی تایبەتمەندی و پانتای توێژینەوە بە کـار دەهێنرێن. ئەم بابەتە زۆر هەستیارە و زۆر جار تەنانـەت لـە نـاو بنەماڵـەکان وەک نهێنییەکی شاراوەیە. لە وڵاتێکی وەکوو ئێران کە نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان و سـزای یاسـایی سـەخت پانتایـەکیان بـۆ تـرس و پارانۆیاییـەکی شـیاوی تێگەیشتن داناوە، نە تەنیا هەمیشە دەبـێ ئـاوڕ لـەو شـێوازە خەڵکناسـانە و کۆمەڵناسانەیە بدرێ کە لە یەکەمایەتیدان، بەڵکوو دەبێ سـنووورە ئەخلاقییـە سرووشتییەکان کە لە چوارچێوەی ئەواندا ئەم شـێوازانە بـە کـار دەهێنـرێن، ڕەچاو بکرێت.

توێژینەوەی خەتەنەی ژنان لە ئێراندا. وێنە: کامیل ئەحمەدی

هەروەها، هێزە سیاسییە چالاکەکان لە وڵاتی ئێران کاریان هەم بۆ توێژەران و هەمیش بۆ بەشداربووانی ناهاوسان زۆر مەترسیدار کردووە. بۆ وێنە، لە کاتی ئەنجامدانی ئەرکە مەیدانییەکان، هەمیشە ترس لە ناسینەوە و قۆڵبەستکردنی پۆلیس یان ترس لەوەی کە کەسێک سیخوڕ بێ، بوونی هەبوو. لە ڕاستیدا ساتەوەختگەلێک هەبوو کە هەموومان ترسا بووین. کاتێک بەشداربووان وایان پێ باش بوو دیمانە لە پارک یان شوێنێکی گشتی دیکە ئەنجام بدرێ، پرسی ترس پتر لە جاران بە ئەزموون دەکرا. ئەم حەڕەشە پڕپتانسێلانە کاریگەرییان لە سەر ڕەهەندی ڕەخنەیی کارەکە دادەنا.

کە واتە ئەوە هەر ئەو شوێنە بوو کە بەکار هێنانی شێوازێکی پەتی دەبا بە مەبەستی پاراستنی ئاسایش و نهێنیپارێزی ناهاوسانان قوربانی بوایە. توێژینەوەیەک کە بە شێوەی تەواو ئەنجام دراوە بەڵام زیانی بە بەشداربووان گەیاندووە، هیچ بایەخێکی نییە. لە ڕابردوودا هەندێ توێژینەوە لە چوارچێوەی لێکۆڵینەوەی ڕەگەزێتی و مافەکانی مرۆڤ ئەنجام دراون کە لە ئاراستەی سەرەکیی خۆیان بەرامبەر بە بەشداربووان، تەواو لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوە جیاوازن. لە یەکەم ئیشی توێژینەوەیی نووسەری ئەم بەرهەمە لە بواری خەتەنەی ژنان، لێکۆڵینەوە لە سەر ئاستی چوار پارێزگای سەرەکی ئێران سەبارەت بەم نەریتە زیانبەخشە ئەنجام درا. [٥] پاش مەزەندەی ناوە ناوەی گشتی ئەم ڕفتارە، تیمی لێکۆڵینەوە بەم ئەنجامە گەیشت کە لە سەر ئاستی هەر چوار پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژاوا، کرماشان، کوردستان و هورمزگان، هەڵکەوتوو لە ڕۆژاوا و باشووری وڵات، ئەم نەریتە باوە؛ ئینجا چوار لای جوگرافیای سەرەکیی وەک هێشووی یەکەم دەستنیشان کران کە هەر کامیان کەوتبوونە گەڕەکێکی شارییەوە. لە هەر شار یان شارۆچکەیەک، کۆمەڵێ گوند وەک هێشووی دووهەم بۆ هەڵسەنگاندنی زیاتریان دەستنیشان کران. هەندێ دیمانە لەگەڵ شارەزایان و کەسانی گرینگی هەر کۆمەڵگایەک ئامادە کرا؛ چوونکە ئەم کارە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری زۆر بۆ

---

٢٥. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی ساینسی نیۆیۆرک. http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

هەنگاوە یەکەمەکانی توێژینەوە یارمەتیدەر بوو. ئەنجامی دەستکەوتەکان هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بڵاو کرانەوە.

گەڵاڵەی توێژینەوەیی خەتەنەی ژنان بوو بە ڕێخۆشکەری گەڵاڵەی توێژینەوەی دواتر لە بواری هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان، هاوسەرگیری کاتی و ناهاوسانان کە هاوشێوەی کوالێتی توێژینەوەی یەکەمە هەڵبەت بە لۆژیک و هەنگاوی جیاوازەوە. ئەم گێڕانەوە کۆمەڵایەتییانە لە زۆربەی ناوچە گوندییەکان و لە چینە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکاندا باون. بەم شێوە، پێکهاتەیەکی وردتر لە توێژەران بۆ هەوت پارێزگای گرینگی ئێران ناردران کە تێیاندا ڕێژە و نۆرەیی هاوسەرگیری پێشوەختەی منداڵان لە ئاستێکی بەرزدا بوو. شێوازی سیستماتیک لەم ناوچانە بە مەبەستی نموونە گیری گیرایە بەر. هەروەها توێژینەوەی یەکەم، ئەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە هەم بە فارسی و هەمیش بە ئینگلیزی بوونیان هەیە. ٦

٢٦. کامیل ئەحمەدی، ٢٠١٦. زایەڵەی بێدەنگی. توێژینەوەی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی پێشوەختەی منداڵان لە ئێران. چاپخانەی نوڤا. ئەمریکا و http://kameelahmady.com/ecm-in-iran/Nova، چاپخانەی سایىنسی نیۆیۆرک.
http://shirazeh.org/
https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

شێوازناسی توێژینەوەی ئێستا

زۆربەی گەڵاڵـەی لـەم شـێوە لـە کـاتی تـاوتوێکردنی بابـەتی هاشـێوە لـە چوارچێوەی توێژینەوەی ڕەگەزێتی زۆر جار شێوازی گونجاو بە کار نابەن و دەتوانین بڵێین هەڵگری لاوازی چاوپۆشی لێنـەکراوی نموونـە گیـرین. بـە ئاوڕدانەوە لە دوو توێژینەوەی پێشووی نووسـەر، ئـەم توێژینـەوە لـەو هەڵـە چکۆڵە حاشاهەڵنەگرانە کە دەیانتوانی بە شـێوەی پـەنگراو شـێوازەکە بخەنـە ژێر کاریگەری خۆیان، چاپۆشی بکرێت. بە سـەرنج خسـتنە سـەر بابـەتی زۆر هەستیاری ناهاوسانان و گێڕانەوەی پـەنگراوی ناهاوسـانی، تیـۆری لـە ڕاستییەکان وەدوا کـەوت. ئـەم توێژینـەوە بـۆ هـەرچی نزیکتـر بوونـەوە لـە ناهاوسانان پێویستی بە هەوڵێکی یەکجار زۆر بوو.

ئەو داتایانەی کـە دواتـر دەیبیـنن ئـەنجامی ١٨٠ دیمانـەی قـووڵی نیـوە پێکهاتەمەندن کە لەگـەڵ ناهاوسـانان لـە ئێـران ئـەنجام دراون. وردەکـاری هـۆگری سێکسـی دیمانـە لەگـەڵکراون، شـێوازی لێکۆڵینـەوە، زانیـاری حەشیمەتناسی نموونە و شیکاری داتاکانی ژێرەوە دەخرێنـە بـەر تیشـکی لێکدانەوە.

ڕاهێنانی دیمانە لەگەڵکراوان

کاتێک بە باشترین شێواز بۆ تاوتوێکردن بیر لە بابەتی ناهاوسانان، ڕەگەز و ڕەگەزێتی دەکەینەوە، گرینگە ئەوە باش بزانین زمان و ئەو پێناسانەی کە بۆ وەسفی ئەم کەسانە و پۆلێنبەندیی جۆراوجۆریان بە کار دەهێنرێن، کاریگەری هەم لە سەر بەشداربووان و هەمیش لە سەر توێژینەوە دادەنێت. پێداچوونەوە سەبارەت بەم چەشنە پرسانە گرینگە؛ چوونکە هەم توێژینەوەی چەندایەتی و هەم توێژینەوەی چۆنایەتی پێویستی بە پێناسە و پۆلێنبەندی وردە. ئەم پرسە بۆ شرۆڤەی وردی داتا ئامارییەکانیش گرینگە. هەر لە بەر ئەوە، پێناسە و پۆلێنبەندی جۆراوجۆر دەخرێتە پاڵ گرووپی تایبەتی کەسەکان. و بەم شێوە، ئەم پرسانە[٧] هاریکاری بێچم گرتنی شێواز[٢] و بایەخی گەڵاڵەکە دەکەن.

یەکێک لە گرینگترین تایبەتمەندییەکانی ئەم توێژینەوە ئەوەیە کە لە چاو لێکۆڵینەوەکانی پێشووتر، کە پێشتر شرۆڤە کران، ڕووبەڕووی زۆر چالنج بۆوە کە پێویستی بە سەرنجی بەپەلەیە. پێگەی کۆمەڵایەتی و هەلومەرجی ژیانی کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێران پێویستی بەوە بوو کە تیمی توێژینەوە ئاراستەیەکی نوێ بگرێتە بەر.

---

27 McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.

بۆ ئەم مەبەستە، کۆمەڵێ دیمانەکار ڕاهێنانیان بینی بوو بۆ ئەوەی ئامادەی ئەم کارە بن. چەند دانە کارگە و سەردانی مەیدانی بۆ دەست نیشانکردن و ئامادەکردنی ئەندامانی تیم بەڕێوە چوون. تیمێکی پێکهاتوو لە ٨ خوێندکاری خوێندنی باڵا بە پێشینە و پسپۆڕی جیاواز لە کۆمەڵناسی، خەڵکناسی و یاریدەدەری لە ژێر چاودێری نووسەری توێژینە و یاریدەدەرەکەی بۆ ماوەی شەش مانگ ڕاهێنانیان بینی. ڕاهێنانی ئەوان لە دوو قۆناغدا ئەنجام درا: (١) ڕاهێنانی تاوتوێکردنی بابەتی هەستیار و تایبەت و (٢) ڕاهێنانی ئیش لەگەڵ گرووپە خەسارهەڵگرەکانی کۆمەڵگا بە ڕێژەیەکی زۆر کەمی بەشداربوو بە بێ هیچ لاگرییەک. گرووپی دیمانەکار لە ڕێژەی یەکسانیی ژن و پیاو پێک هاتبوو بۆ ئەوەی دەستیان هەم بە لزباین و هەمیش بە گەیەکان بگات. ئەم لاگرییە سەرەتاییە دیمانەکارانی بۆ تەکنیکی پێویست بۆ خستنە ڕووی پرسیارگەلێک لە مەڕ هۆگری سێکسی و لێکدانەوەی پرسە هەستیارەکان تەیار کرد. لە هەمان کاتدا، بۆچییەتی پرسیارەکانیش لەم ڕاهێنانەدا بە هەند وەرگیران، پۆلێنبەندییە جیاوازەکانی وڵامەکان ڕوون کرانەوە و پرسی نهێنیپارێزیش بە هەند وەرگیرا. یەک بە یەکی هەنگاوەکان بە دروستی بەرنامەیان بۆ دارێژرا بۆ ئەوەی بەشداربووانی ئەم پلانە، کە دەست پێڕاگەیشتنیان زۆرر ئەستەمە، لە کیس نەچن. ڕاهێنراوان لەم بابەتە ئاگادار بوون کە تەنانەت هەڵە بچووکە نائەنقەستەکانیش دەتوانن بە شێوەی پەنگراو لێکەوتەی ڕووخێنەری جیدییان لێ بکەوێتەوە.

حەشیمەت و شوێنی جوگرافیایی توێژینەوە

کەمتر لە دەیەیەک لەمەوبەر، بوونی لزباین، گەی، دووڕەگەزخواز و ترانسەکان بە شێوەی گشتی لە لایەن سەرۆک کۆماری کاتی ئێران نکۆڵیان لێ دەکرا. لە ئێستادا، کەسانی ناهاوسان لە سەرتاسەری ئێراندا بوونیان هەیە و بە شێوەی دیاریکراو تەنیا بۆ گەڕەکێکی شار یان گوندێکی تایبەت تەسک نابنەوە. سەرەڕای ئەمە، بە گوێرەی بڕیارێکی ناوخۆیی، توێژینەوە لە سەر ئاستی شارە گەورەکانی ئێراندا ئەنجام درا؛ چوونکە لە دەڤەر و ناوچەکانی دیکە نە زانیاریی لە بەر دەست بوو و نە کەسانی خۆجێی ناوچە گوندییەکان دەیانتوانی بە هۆی ڕوانگەی مەحافزەکارانەوە لە کۆ کردنەوەی زانیاری هاریکاری بنوێنن. بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، سێ شاری گەورەی ئێران کە بەرامبەر بە ناهاوسانان ڕووناکبیرتر بوون و ئازادییەکی زێدەتریان هەبوو، دەستنیشان کران. ڕووناکبیری بەو واتا نەبوو کە ئەوان گوتاری ناهاوسانیان قبووڵ کردبوو، بەڵکوو قبووڵیان کردبوو کە ناهاوسانی لە ناویاندا هەیە. ئەم سێ شارە بریتی بوون لە تاران، مەشهەد، ئێسفەهان. لەم شارانەدا پاتۆق و پارکی ناسراو هەن کە ناهاوسانان بە نهێنی لە گرووپی بچووکدا لە دەور یەکتر کۆ دەبنەوە یان بۆ یەکترناسین لەوێ چاویان بە یەکتر دەکەوێت. هەندێ لەم پارک و کافانە بەتایبەت لە شاری تاران بۆ هەمووان ناسراون؛ چوونکە زۆرێک لە ناهاوسانان لەم شوێنانەدا بە ڕەواڵەتیاندا دەناسرێنەوە. بە تاوتوێکردنی میکانیزمی پێکهاتەیی کە لە دژی کەسانی ناهاوسان لە سەر ئاستە جیاوازەکانی کردەییدا ئیش دەکەن و بە ئاوڕدانەوە لە جیاوازی

کەلتووری، دارِشتەی کۆمەڵایەتی و چەندین دەیە دەسەڵاتداری نەریت، ئەم سێ شارە گەورە بژاردەی دروست بوون. زۆرێک لە گرووپە ناهاوسانەکان لەم سێ شارە کەڵک لە تۆڕی کۆمەڵایەتی وەردەگرن و بەردەوام دەستیان بە ڕاگەیاندنی کۆمەڵایەتی، چەندین تۆڕی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە دیجیتاڵییەکان دەگات. لە درێژەدا کورتە شرۆڤەیەک لە سەر هەر کام لەم شارانە دەخرێنە ڕوو.

تاران

تاران پێتەخت و ناوەندی ئیداری، ئابووری و کەلتووری ئێران و ناوەندی سەرەکی چالاکی پیشەسازی و هەڵگرتن و گواستنەوە لە ناوچەکەیە. تـاران پێکهاتەیەکـە لـە هـەر دوو تـوخمی مێژوویـی و پێشـکەوتوو. ئـەم شـارە پڕجموجۆڵە ڕێـژەی ١٥ ملیـۆن حەشـیمەت لـە خـۆ دەگرێـت و دەکەوێتـە باکووری وڵات.[28]

ئەم شارە دەکەوێتە بناری چیاکـانی ئـەلبورز لـە بـەرزایی هـەزار و ٢١٠ مەتر.[29] زۆربەی بینا دەوڵـەتی و بازرگانییـەکان لـە ناوەنـدی ئـەم شـارەدان. دەڤەری تاران وەرزی جۆراوجۆر لە خۆ دەگرێـت؛ بـەهار و پـاییزی کـورت ماوە و زستانی سارد و هاوینی وشک و گەرم لێک جیا دەکاتـەوە. زۆرینـەی

28The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017

29Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017

دانیشتووانی فارس زمانن و نزیکەی ٩٩ لە سەدی حەشیمەتەکەی لە زمانی فارسی تێدەگەن و ئاخافتنی پێوە دەکەن؛ بەڵام حەشیمەتی زۆریش لە ئێتنیکەکانی دیکەی وەکوو ئازەری، ئەرمەنی، لوڕ و کوردەکانن کە زمانی فارسی زمانی دووهەمیانە.

هۆکاری پتەو هەن کە پیشانی دەدەن بۆچی تاران بۆ ئەم توێژینەوە هەڵبژێردراوە. یەکەم لەم ساڵانەی دواییدا گرووپگەلی بچووک لە ناهاوسانان ژیانیان لە دەوروبەری تاران دەست پێ کردووە. لە شەودا، پارکی ناسراوی نزیک شانۆی شار و زانکۆی تاران شوێنێکی زیندوو و پڕهاتوچۆیە بۆ پیاوانی گەی. ئەوان بۆ گەڕان، خۆ دەرخستن و ڕوانینی نهێنییانە لە تاریکیدا دێنە پارک و هەندێ جار بۆ ماوەی چەند خولەک لە شوێنە گشتییەکاندا پێکەوە دیدار دەکەن یان دەچنە شوێنی سێیەم بۆ ئەوەی زیاتر پێکەوە لە پەیوەندیدا بن.[30]

ئەمە بەو مانا نییە کە ناهاوسان بوون لە شاری تاران نۆڕمە.[31] ئەگەرچی کۆمەڵێ گرووپ لە ناهاوسانان ژیانی شەوانەیان هەیە، دەتوانین بڵێین هیچ نەرمی نوێنی و مدارایەک بۆ هاوڕەگەزخوازان بوونی نییە. دەست لە ناو دەست یەک خستن و ڕوانینی خۆشەویستانە بۆ یەکتر ڕفتارگەلێکی نائاساییی نین؛ بەڵام هەتا ئەو کاتە ڕێگەپێدراون کە تیشکی سەرنجەکان بەرەو لای

30 Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). "Region of Residence". The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.

31 The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iranblog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017

خۆیان ڕانەکێشن. ئەمە وای کردووە کە کەمێک پانتای هەناسە دان بۆ ناهاوسانانی تارانی (لە چاو دیکەی شار و ناوچە گوندییەکان) دابین ببێت. بۆ وێنە، پیاوانی گەی چینە نزمەکان و ناوچە گوندییەکان، ئەو ناوچانەی کە ناو و نیتکە زۆرە، بە دەگمەن دەتوانن بەر لە هاوسەرگیری لە ماڵەوە بێنە دەرەوە. تەنانەت لە مۆدێرن‌ترین و خۆشگوزەرانترین کۆمەڵگاکانیش هاوڕەگەزخوازی زۆر پەسندکراو نییە؛ بەڵام هەندێ لە ئێرانیانی چین مامناوەند و بەرز دەرەتانێک بۆ ژیانێکی هاوتەریب، بە دوور لە چاوی خزم و کەس و هاوڕێیان دەدۆزنەوە. دووهەم، زۆرێک لە ناهاوسانان بەرەو شاری تاران کۆچ دەکەن؛ چوونکە شارێکی لیبرالترە و دەتوانن بە هۆگری جیازەوە، پانتایەکی ئازادیان هەبێت. بەو هۆکارانەی کە باس کرا، تاران بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا. لە کۆتاییدا پێوەرێکی دیکەش هەبوو: دەست پێڕاگەیشتن بە ناهاوسانان لە تاران لە چاو ناوچە گوندی و شارییە بچووکترەکان ئاسانترە.

مەشهەد

شاری مێژوویی مەشهەد یەکێکە لە ناوچە کاریگەرەکان لە ڕووی کۆنینەناسی، گەشتیاری، بینای مێژوویی و ئایینی. ڕووبەری ئەم شارە نزیکەی ٣٢٨ کیلۆمەتری دوو جایە. مەشهەد بە سێ ملیۆن حەشیمەتەوە دووهەمین شاری گەورەی پاش تارانە و یەکێکە لە شارە گەورەکانی جیهانی ئیسلام. ئەم شارە ساڵانە دەبێتە میوانداری نزیکەی ٢١ ملیۆن گەشتیار لە سەرتاسەری وڵات و ٢ ملیۆن گەشتیاری بیانی لە وڵاتانی شیعە. شاری مەشهەد پێشەنگ و شوێنێکی گرینگە بۆ بیرمەندان و توێژەران کە قوتابخانەی شیعە و زانستی ئیسلامی بڵاو دەکەنەوە. وەک شوێنی پێکەوە ژیانی ئایین و تاقمە جۆراوجۆرەکان، مەشهەد ناوەندی ڕووداوی گرینگی مێژوویی و شۆڕشگێڕانە بووە. ئەم شارە بە هۆی بوونی مەزاری ئیمامی هەشتەمی شیعەکان، ئیمام ڕەزا (س.خ) گرینگییەکی تایبەتی هەیە کە واتە

[32] Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities. Population Statistics in Maps and Charts". www.citypopulation.de.

بە تایبەتمەندییە ڕەزەوییەکان، کە ڕیشەی لە ئەزموونی مێژووییدا هەیە، ڕازێنراوەتەوە.

مەشهەد لە ڕۆژهەڵاتی ئێرانە و ناوەندی پارێزگای خوراسانی ڕەزەوییە. ئەم شارە لە ڕووی گوتار و پەرە سەندنی ناهاوسانێتی خاوەن گرینگییەکی زۆرە. وەک ناوەندی کەلتووریی کە لە ناو گەشتیاراندا لایەنگرێکی زۆری هەیە، مەشهەد ڕێگە بە ناهاوسانان نادا ئەو چەشنەی پێیان خۆشە لەم شارەدا بژین. بۆ وێنە لە ناوەڕاستەکانی ساڵی ٢٠١٤، دوو مێرمنداڵ بە تاوانی نێربازیی لە بەر چاو خەڵک لە شاری مەشهەد لە سێدارە دران. لە ئێران هەمووان دەبێ وەک کەسێکی دیترەگەزخواز بژین. بە وتنێکی دیکە، دیترەگەزخوازی هۆگری سێکسی زۆرەملێ بۆ هەمووان لە ئێرانە و ئەم بابەتە بە شێوەی تایبەت لە کاتی ئەنجامدانی توێژینەوە لە شاری مەشهەد هەستی پێ کرا. کەسەکان بە هۆگری سێکسی جیاوازەوە دەبا جۆرێ هەڵسووکەوتیان بکردایە کە دیترەگەزخواز بنوێنن. لەم بەشەی توێژینەوە، توێژەران نە تەنیا تێدەکۆشان ڕێژەی ناهاوسانان لە ناو ژنان و پیاوانی گەورە ساڵ لە مەشهەد مەزەندە بکەن، بەڵکوو تێکۆشان شێوازی ژیانی ئەوان کە ئەم ڕێژە زۆرەی ڕەواڵەتبازییە بخەنە ڕوو.

---

٣٣. لە ئێران گەی و غەدرکردن لە ئافرەتان بوونی نییە.
http://abcnews.go.com/US/story?id=36426 دوو مێرمنداڵی گەی لە پارێزگای خۆراسان کە لە ئاپۆرەی خەڵکدا لە سێدارە دران.
https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

ئێسفەهان

ئێسـفەهان شـاری مـەحافزەکار و بـەناوبانگی گەشـتیاری لـە ئێرانـە و بێگومان یەکێک لە گرنیگترین شـارە مێژووییـەکان و ناوەنـدە شـارییەکانی سەرتاسەری مێژووی ئێرانە. ٣ ئەم شارە کەوتۆتە ناوەندی[٤] ئێـران کـە شـوێنی یـەکتربڕی چـوار خـاڵی وڵاتـە. ئیسـفەهان تایبەتمەنـدی کـەلتووری و کۆمەڵایەتیی خۆی لە پارێزگـا دراوسـێکانی بەتایبـەت شـارە سـنوورییەکان وەرگرتووە. بە گوێرەی دوایین سـەرژمێری (٢٠١٤) کـۆی حەشـیمەتی ئـەم پاێرزگایە ٥ ملیۆن و ٧٠٠٠ کەس بووە. گرووپی ئێتنیکی زۆرینەی[٥] شاری ئێسفەهان فارسە و زۆربەی کەسەکانی بە فارسی و بە شێوەزاری ئێسفەهانی ئاخافتن دەکەن. زۆربـەی حەشـیمەتەکەی موسـڵمان و شـێعەن. بەشـێکی

34Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

٣٥. ڕێکخراوی تۆمارکردنی ناو، ٢٠١٤
https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pd

گەورەی حەشیمەتەکەی باوەڕی نەریتخوازانەیان هەیە و ئەم وەفاداربوونە بە نەریتەکان لە داڕشتەی پارێزگادا هەستی پێ دەکرێت. هەمەجۆری گرووپە ئێتنیکەکانی وەکوو تورکی قەشقایی، لوڕی بەختیاری و فارسەکان بۆتە هۆی بێچم گرتنی نۆڕم و کەلتوورەکانی ئەم پارێزگایە. لە ماوەی جەنگی ئێران و عێراق، پارێزگای ئێسفەهان هاتنی هەزاران کۆچبەری بە خۆوە بینی کە لە پارێزگای خوزستان و دیکەی ناوچە سنوورییەکان هاتنە ئەم پارێزگایە. ئەم پێکهاتەی فارس، لوڕ، بەختیاری، جوولەکە و ئەرمەنییە خۆی لە خۆیدا دەورێکی گرینگی لە بێچمدانی ڕەواڵەتی حەشیمەتناسی پارێزگادا هەیە. ئێسفەهان شوێنێکی پارێزراو لە شەڕ بوو. زۆریی کارخانەی پیشەسازیش بۆتە سەرنجڕاکێشییەک بۆ کۆچبەرانی بێکار و لانەواز.

بێگومان، ناتوانرێ نکۆڵی لە بوونی ڕێژەیەکی زۆری ناهاوسانان لە ئێسفەهان بکرێت. نەوەی نوێی ئێسفەهان ئازاد و ئازادئەندێشە هەرگیز لە هەمبەر ئەزموونی ئایدیا و شێوازە نوێکانی ژیان سستی نانوێنێت. حاڵەتە زۆرەکانی گرتنی گەیەکان لە شاری ئیسفەهان بەدی دەکرێ کە پیشاندەری چالاکبوونی ئەوان لە شارە. بەم پێیە، ئێسفەهان بۆ ئەم توێژینەوە دەستنیشان کرا بۆ ئەوەی پیشانی بدا چۆن نەوەی نوێی ناهاوسان لەم شارە وێڕای هەموو پێشینەی مێژوویی، ئایینی و کەلتوورییەکانی ماوەتەوە.

36Khorashad, Behzad S., et al. "Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia." Journal of psychosomatic research 92 (2017): 55-62.

شێوازەکانی لێکۆڵینەوە

شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی

ڕاوێژە دوور و درێژەکان بووە هۆی هەڵبژاردنی لایەنێک لە شێوازەکان و تەنانەت ئەم شێوازانەش دەیانتوانی لە شارێکەوە بۆ شارێکی جیاواز بن. ئەم لێکۆڵینەوە شێوازی لێکۆڵینەوەی پێکهاتەیی بە کار هێنا کە هەموو تەکنیک، چەمک و زمانە چەندایەتی و چۆنایەتییەکانی لە توێژینەوەیەکی یەکدەستدا ڕەچاو گرتووە. کەڵک وەرگرتن لە شێوازی پێکهاتەیی لێکۆڵینەوەکە دەوڵەمەندتر دەکا؛ چوونکە هەر تەکنیکێک لایەنگر و دژبەری خۆی هەیە.[1] بۆ ئەم بابەتە، ئەگەرچی توێژینەوە ناتوانێ بڵێ بۆچی پرسیارێکی تایبەتی بۆ شێوازێکی تایبەت بە کار هێناوە، توانیویەتی دەستی بە کەسانێکی زیاتر بگات.

دوو شێوازی زاڵ لەم لێکۆڵینەوەدا هەن کە بە شێوەی باو لە هەموو کارێکی لێکۆڵینەوەییەدا کەڵکیان لێ وەردەگیرێ، واتە توێژینەوەی چۆنایەتی و چەندایەتی. بۆ ئەم توێژینەوە تایبەتە، هەر دوو شێوازەکە بە کار هێنراون بۆ ئەوەی کۆمەڵێ زانیاری لە بەشداربووان وەدەست بهێنرێت. بە پێچەوانەی خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکانی ڕابردووی نووسەر بە ناوەڕۆکی هاوشێوە، دوو شێواز لەم لێکۆڵینەوەدا بە کار هێنراون کە هەم لە ڕووی تەکنیکی و هەمیش لە ڕووی ئەخلاقییەوە دروست بوون. لە بەشی دواییدا، شێواز و ئاراستە بە کارهێنراوەکان بۆ ناسین و دیمانە لەگەڵ بەشداربووان و سیپانەمەندیی، شرۆڤە یا هەڵێنجاندنی زانیاری شی دەکەینەوە.

---

1 Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

شێوازی نموونەگیری تۆپەڵە بەفری

وەک پێشـــتریش وتـــرا، نموونـــەگیری زنجیرەیـــی تـــەکنیکێکی بـــاوی بیرمەنـدانی زانسـتە کۆمەڵایەتییەکانـە کـە خولیـای کـارکردن لەگـەڵ ئـەو گرووپانەن کە ناسین یان دۆزینەوەیان ئەستەمە. ئەمە زیاتر کاتێـک ڕوو دەدا کە ئەم گرووپە بە جۆرێک پەراوێز خراوانە، بێ‌ماڵ و حاڵن یـان کەسـانێکن کە پێشینەی زیندانیان هەیە یان لە چالاکیی نایاساییدا بەشدارییان بووە. بـە کارهێنانی ئەم تەکنیکی نموونەگیرییە بۆ ئەو کەسانەش باوە کـە ئەندامـەتیان لە گرووپێکی تایبەت بە دژواری دەناسرێتەوە، وەکوو ناهاوسانانی ئێرانی.

سەبارەت بە لێکۆڵینەوە لە ناهاوسانان لە ئێران، نموونەگیری بـە شـێوەی شێوازێکی چەمکی گەڵاڵە کرا کە ڕێگەیەک بـوو بـۆ زاڵبـوون بـە سـەر ئـەو چالنجە زۆرانەی کـە ئامـادەبوونی گرووپـە دەسـت پێڕانەگەیشـتووەکان لـە توێژینەوەیەکدا ئەستەم دەکات. ئـەم ئاراسـتە پـەرەی بـە بنـەمای ڕەهەنـدی گەشەسەندن هەتا کاریگەربوونی ستراتیژی توێژینەوە بۆ ناساندنی گرووپـە شاراوە دەسـت پێڕانەگەیشـتووەکان دا و شووناسـی کۆمـەڵگای نـوێ بـەرز دەکاتەوە بۆ ئەوەی باشتر نوێنەرایەتی گرووپـی گشـتی بکـا کـە گرووپێکـی شاراوەی تێدا نیشـتەجێیە. یـەکێک لـە قازانجـەکانی نموونـەگیری تۆپەڵـە بەفری پتانسییەلی کەلتووری و متمانەی سرووشتییە کە لە ناو بەشداربوواندا

1 Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19 (Suppl 2):S67 – 72.

بە شێوەی پەنگراو پەرە دەستێنێت. ئەمە وای کردووە کە ئەگەری ناسینی ئەو کەسانەی کە ئامادەی قسەکردن لەگەڵ تیمی توێژینەوەن، بەرز ببێتەوە.

توێژینەوەی چەندایەتی

یەکـەمین هـەنگاو بـۆ کۆکردنـەوەی داتـا لـەم توێژینـەوەدا ئـەنجامی ئەندازەگرتنی چەندایەتییە. ئامانجی ئەنـدازەگرتن کۆکردنـەوەی زانیـاری لـە مەڕ بیر و بۆچوون، ئاراستە، باوەڕ، بەها، وەرگرتن، کەسایەتی و سەرچەشـنە ڕفتارییەکانی بەشداربووان بوو. ئەمە یەکەمین توێژینەوە لە بارەی کۆمەڵگای ئەو ناهاوسانانە بوو کە لە ناوخۆی وڵاتدا نیشتەجێن. هەروەها، بە کارهێنانی پانتای گشتی لە کـاتی ئەنجامـدانی ئەنـدازە گـرتن بـووە هـۆی ئـەوەی کـە زۆرێک لە بەشداربووان زۆر بە ئاسـوودەیی وڵامـی پرسـیارەکان بدەنـەوە و ئەمە بووە بناغەی خوێندنەوەی لێکۆڵینەوەیەکی ورد کە لە داهاتوودا ئـەنجام بدرێت. بەشـداربووان لـە ڕێگـەی نموونـەگیری تۆپەڵـە بـەفری شـوێنیان دۆزراوە و ئەندازە گرتن لە پێشدا لە ناوچە تایبەتەکانی توێژینەوە بڵاو کرایەوە و ئینجا کەسەکان گواستیانەوە بـۆ هاوڕێیـانی خۆیـان، پیـاو و ئـافرەت، کـە ئەندامی جڤاکی ناهاوسانان بوون و لە هەمان گەڕەکیشدا دەژیان. دیمانـەی قووڵی تاکەکەسی لەگەڵ ئەم کاراکتەرە گرنگانە داتای سەرەکیان دابین کـرد. هەندێ جار دیمانەی سەرەکی لەگەڵ دیمانە گرووپییەکان یان دوو کەسی و کۆنفرانسی تەلەفۆنی تەواو دەبوون. ئیشی مەیدانی لە مـەودای کـاتی نێـوان مانگـەکانی سـێپتێمبەر و دیسـەمبەری سـاڵی ٢٠١٧ ئـەنجام درا. هـەموو دیمانەکان شرۆڤەیی و پەیوەندییانە و بە پێی ڕێکاری بابەتێک بوو کە چەمکە

سەرەکییە خوازراوەکانی پێڕست کردبوو. دیمانەکان نەرمی‌نوێن بوون بۆ ئەوەی بتوانرێ سەرنج بخرێتە سەر پرسیاری وردی هەموو بابەتەکانی پەیوەست بە بەشداربووان.

هەروەها، بەشی چەندایەتی لە ڕێگەی مەزەندەی سیستماتیک لە ژێر کاریگەری پرسیارنامەکان بوو. شێوازی تۆپەڵە بەفری بۆ هەموو ناهاوسانان بە کار هێنرا؛ لە بنەڕەتدا بە واتای ناوهێنانی ئەو کەسانە بوو کە دەزانێ هۆگرییە سێکسییەکەی دەکەوێتە کام ڕیزبەندی ئەم توێژینەوە (ناهاوسان). بە کەڵک وەرگرتن لەم ستراتیژە، بەشداربووان ئاماژەیان بە هاوڕێ ناهاوسانەکانی خۆیان یان کەسانێک کرد کە بە ناهاوسانیان دەزانی. کە واتە بەشێک لە کۆکردنەوەی داتا چەندایەتییەکان گرێدراو بە مەزەندەی تاکەکەسی و ڕاستگۆیی تاکەکان هەبوو کە خۆیان ئەندامی گرووپی ناهاوسانان بوون.

توێژینەوەی چۆنایەتی

شێوازی چۆنایەتی هەمیشە شێوازگەلێکی کاریگەر بۆ تاوتوێکردنی جۆرە هاوشێوەکانی پرسیاری توێژینەوەیی بوون. توێژینەوەی چۆنایەتی «ڕیشەی دەچێتەوە سەر ئەم گریمانە کە تاکەکان ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان لە چوارچێوەی واتا و شرۆڤەکاندا چێ دەکەن.» توێژینەوەیەکی چۆنایەتی[1] توێژینەوەیەکی شیکارییە و زۆر گرنگە کە توێژەران ستانداردی باڵای چۆنایەتی و تەکنیکی بایەخپێوی بە کار بێنن. بۆ وێنە، توێژەران کاتێکی زۆر بۆ کۆکردنەوەی داتا مەیدانییەکان تەرخان دەکەن. لەم لێکۆڵینەوەدا، ئەمە[٢] واتە هەتا ئەو جێگایەی دەکرێ دیمانەگەلێک ئەنجام بدرێ بۆ ئەوەی هەموو ڕیزبەندییەکان پڕ بکاتەوە و چیتر هیچ بابەتێکی نوێ نەخرێتە ڕوو.

بۆ ئەم توێژینەوە شێوازی چۆنایەتی گونجاوە؛ چوونکە ئیزن بە لێکۆڵەران دەدا کە دەنگە جیاوازەکان و ڕوانگە ئاڵۆزەکانی ئەم گرووپە پەراوێز خراوە ببیسن و یادداشتی بکەن. ڕەهەندی چۆنایەتی ئەم توێژینەوە لە سێ دیوەوە بینرا: چوارچێوەی باسی سیاسیی پەیوەست بە ژیانی ناهاوسانان، پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و نۆڕمەکانی جوگرافیای بەشداربووان و دارشتەی شیکاری. ئەم

1 Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston:Pearson/ Allyn&Bacon. Page 767.

2 Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

هۆکارانە لایەنێکی ئاڵۆز بە خوێندنەوەی توێژینەوەیی زیاد دەکەن؛ بەڵام بە هاوکاری لێکۆڵینەوەیەکی کوالێتی ورد، شرۆڤەیەکی دروست و دەوڵەمەند لەم دیاردە ئاڵۆزە خراوەتە ڕوو.

دیارە دەتوانرێ بە شێوازی جۆراوجۆر لێکۆڵینەوەیەک ئەنجام بدرێت؛ بەڵام دەبێ کاریگەری و سوودی ئەم خوێندنەوە لە پەیوەندیی لەگەڵ ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان ڕەچاو بکرێت. بەو پێیەی کە دابەزاندنی دروستی ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوە گرینگە، ئەمە بە شێوەی سرووشتی وای کرد بۆ ئەوەی ئێمە شێوازی چۆنایەتی تیۆریی داتابنیات (GT) بگۆزینەوە. وەک پێشتریش ئاماژەی پێ درا، ئەم توێژینەوە شێوازە پێکهاتەییەکان لە خۆ دەگرێ، واتە شیکاری و ئەنجامی کۆمەڵایەتی لە بنەڕەتەوە لە شێوازی تیۆریی داتابنیات وەدەست دەهێنرێن. کە واتە ئەو دیمانەی کە ڕەهەندێکی بەربڵاو لە ژیانی ناهاوسانان لە خۆ دەگرت، شرۆڤە و بە کۆدینگی شێوازی تیۆریی داتابنیات تۆمار کران.

سەرەڕای هەلومەرجی زەخت و هەستی ترس، ئەوەی دەرکەوت وێنەیەکی زۆر خۆشبینانە و ڕوون لەو شتە بوو کە لە ئێستادا لە ژیانی ناهاوساناندا ڕوو دەدات. زۆرێک لە ناهاوسانان ئاستی بەرگە گرتنیان بەرز بوو. کۆمەڵێ پرسیاری کراوە بە ئەنقەست خرابوونە ڕوو بۆ ئەوەی ناهاوسانانی دیمانە لەگەڵکراو بە ئاسوودەییەوە بۆچوونی خۆیان دەرببڕن، پرسەکانی بە تێر و تەسەلی شی بکەنەوە و لەگەڵ کەسانی دیکە بیگشتێنن. ئەوەی دەست بەجێ بینرا ئەوە بوو کە زۆربەیان تامەزرۆ بوون ڕا، بیر و بۆچوون و ڕوانگەی خۆیان لە مەڕ پرسە مادییەکان بخەنە بەر باس.

هەروەها بۆ تیمی لێکۆڵینەوە تەواو دیار بوو کە گوتاری تاڵی ناهاوسانی دەبێ لە زمانی جڤاکی ناهاوسانان ببیسترێت.

کۆمەڵێ پرسیاری خۆماڵیکراو وەک ناوکی سەرەکی بۆ دیمانە لە هەر بەشێک لە پرسیارەکان دەستنیشان کران و ئاقاری دیمانە لە نێوان لزباین، گەی و دووڕەگەزخوازان جیاواز بوو.

لە کاتێکدا کە دیمانەکان چاو بە چاو ئەنجام دەدرا، توێژەران یادداشتیان هەڵدەگرتەوە و بیناو و بۆچوونی کەسانی ناهاوسانیان تۆمار دەکرد. پاش هەر دیمانەیەک، یادداشتە شرۆڤە کراوەکان کۆ دەکرانەوە. ئەمە بووە هۆی دروستبوونی سەرچاوەیەک بۆ سییانەسازی داتا و پێشینەیەک بۆ وێنەیەکی تەواو لە ناهاوسانان. بە ئەنجام دانی ئەم کارە، لێکۆڵەر دەیتوانی لە دیکەی ڕەهەندەکانی هێزی کەسانی ناهاوسان دڵنیا ببێتەوە و زانیارییەکان بە کەڵک وەرگرتن لە بێچمە جۆراوجۆرەکانی داتا، سەرچاوە و شێوازەکان بۆ پشتڕاست کردنەوەی بەڵگە وەدەست هاتووەکان سییانە سازی بکات.

تیۆریی داتا بنیات

لە شێوازی تیۆری داتا بنیات، لەگەڵ ئەوەی داتاکان کۆ کرانەوە، پرۆسەی شیکاریی دەست پێ دەکا و هەتا ئەو کاتەی لێکۆڵینەوە کۆتایی پێ نەهاتووە، درێژە دەکێشێت. کاتێک داتا پێویستەکان کۆ کرانەوە و دابەزێنران، دەتوانین بچینە قۆناغی دواتر ـ دانانی پێوەر بۆ داتاکان. شێوازی تیۆریی داتابنیات، ئەو جۆرەی کە ستراوس و کۆبێرن (١٩٩٨) وەسفیان کردووە، «تیۆرییەکە کە لە داتایەکەوە هەڵدەجێندرێ کە بە شێوەی سیستماتیک لە ڕێگەی
پرۆسەی توێژینەوە کۆ دەکرێتەوە و شیکاری بۆ دەکرێت.» ٣

بە زۆر هۆکار تیۆری داتابنیات دەست نیشان کراوە. یەکەم، ئەم تیۆرییە ٤
نەرمی نوێنییەکی زۆری هەیە بۆ ئەوەی ئیزن بە بەشداربووان بدا کە لە ڕێگەی بابەتە ناسراوەکان هەندێ ئەزموون وەدەست بێنن. دووهەم، بەو پێیەی کە زانیاری زۆر لە بارەی بوونی ناهاوسانان لە ئێراندا نییە، پێویستە توێژەر لە پرۆسەکانی کۆکردنەوە و شیکاری، کە هاوکات ڕوو دەدەن و هەر کامیان ئەوی دیکەی لێ دەکەوێتەوە، نەرمی نوێن و کراوە بێت.

بەرهەم هێنانی داتابنیات ئاراستەیەکی بە کۆدینگ کراو، تەوەریی و بژاردەیی بە کار دەبات. هەموو داتاکان دابەزێنراون، توێژەر ڕاست پاش

3 Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12.

4 Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

کۆتایی هەر دیمانەیەک کۆدینگیان دەکات. ئەم کارە دەرفەتی یادداشت هەڵگرتنەوە، چارت کێشانەوە و گۆڕینی ئاراستەی توێژینەوە بە پێشکەوتنی پرۆسەی کۆ کردنەوەی داتا دابین دەکات. هەموو دابەزاندنەکان توێژەر ئەنجامی دەدا و لە بابەتە تۆمار کراوە دیجیتاڵەکانەوە بگرە تا دەگاتە دەقی دابەزێنراو لە خۆ دەگرێت. لەم تیۆرییەدا، داتاکان بەر لە پێداچوونەوەی تەواوی ئەدەبیات کۆ کرانەوە و ئینجا شی کرانەوە کەواتە «تیۆری داتابنیات» بە گوێرەی داتاکانی دنیای ڕاستەقینە بەدی هاتووە، نە چەمکی گریمانەیی بە پێی توێژینەوە پێشوویەکان کە لەوانەیە کاریگەری لە سەر «بێلایەنی» توێژەران دابنێت. ٥

5 Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research: an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.

کۆکردنەوەی داتا و کاری مەیدانی

لە سەرەتاکانی ساڵی ٢٠١٦، دوو چەشن کاری مەیدانی دەستی پێکـرد. لـە جۆری یەکەم، لە ڕێگەی گرووپی تۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان پەیوەنـدی لەگـەڵ کەسانی ناهاوسان ساز کرا. لە وڵاتی ئێران، کۆمەڵگای ناهاوسان نەناسراو و ناسکە. تیمی لێکۆڵینەوە تەنانـەت لـە شـوێن‌دۆزی، پەیوەنـدی و سـازدانی وتووێژێکی ئاگادارانە تووشی گرفت دەبوو. لە جۆری دووهەم، قەبارەیـەکی زۆر لە داتاکان لە مەڕ ناهاوسانان لە ڕێگەی ئەندازە گرتنەکانەوە کۆ کراوە.

ئـەم خوێندنـەوە توێژینەوەییـە. دابەزانـدن و ئامانجەکـەی بـە کەسـەکە پێشنیار دەکرا بەو هیوایەی کە لە کۆتاییدا بە دانیشتنی چاو بە چاو و گفتوگـۆ کۆتایی پـێ بێـت. لـە سـەرەتادا، بـە هـۆی ئـەزموونی ناخۆشـی ڕابـردوو، ڕەش‌بینی و بێ‌متمانەییەکی زۆر لە ئارادا بوو، وەدەست هێنانی متمانـەیان و پیشاندانی ئەم متمانە بە لێکۆڵینەوە، کارێکی ئەسـتەم و دژوار بـوو. لێرەدایـە کە شێوازی دووهەم بەسوود دەبێت. هەر کەسـێکی ناهاوسـان هاوڕێکـەی خۆی دەناساند یان دانیشتنێکی لەگەڵ گرووپێکی دیکەی هاوڕێکـانی سـاز دەکرد. ئامانجی وتووێژکار پاراستنی ئـەم زنجیـرە و درێـژەدان بـە شـێوازی نموونە گیری تۆپەڵە بەفری لەگەڵ شێوازەکانی دیکەی وەکوو تۆڕسازی بوو.

تێبینی و سنووردارییە ئەخلاقییەکان

سنووردارییەکان

ناسینی سنووورداریی زەمەن و گوژمە لەم خوێندنەوە توێژینەوەییەدا گرینگە. ئەم تایبەتمەندییانە دەبێ لە کاتی تاوتوێکردنی داتاکانی پەیوەست بە ناهاوسانان ڕەچاو بکرێن.

لە کاتی ئەنجامدانی ئەم توێژینەوە هەستیارە، بیری سەرەتایی من ڕاکێشی ئەم خاڵە بوو کە چۆن ئەنجامەکان دەتوانن ببنە سیاسەت، دەستێوەردان و بەرنامەی نوێ بۆ ناهاوسانان. هیوادارین کە توێژینەوەکانی داهاتوو بە حەشیمەتی زێدەتر و ڕەنگە لە سەر ئاستی نیشتمانی و گشتگیر ئەنجام بدرێت. ئەگەرچی بە گشتی، کەسانی ناهاوسان کۆمەڵگایەکی گۆشەگیرن. ئەم بابەتە لە ئێران تۆختریشە. زۆر ناهاوسان لە وڵاتی ئێران لە هەمبەر ڕوانگەی نەرێنی ئایینی و یاسایی و ڕەتکردنەوە بەرگری لە شووناسی ڕەگەزی خۆیان دەکەن. ئاستەنگی دەروونی و کۆمەڵایەتی سەر ڕێگەی ناهاوسانان زۆرە. بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی ئەشکەنجەهێنەر و پەنامەکانە و ترس لە دەربڕینی شووناسی ڕەگەزی لە ناو کەسانی ناهاوسان، ئەم لێکۆڵینەوە ناتوانێ لە سەداسەد ئیدعای ئەوە بکا کە ئەم نموونە نوێنەرایەتی کۆمەڵگای گشتی ناهاوسان دەکات.

لە سۆنگەی ڕێوایی و وردبینی لێکۆڵینەوەوە، تیمی توێژینەوە بۆ دەستەبەریی دروستی زانیارییەکان (ناوەڕۆک)، کە لە دەقەکانی بەر دەستی ئێمەدا وەدەست کەوتن، لە هیچ هەوڵێک درێغیان نەنواند. بە هۆی

هەستیاری زۆری بابەتەکە، ڕەهەندی یاسایی جڤاکی ئامانج و هەروەها ڕوانگەی کۆمەڵایەتی بۆ کەمینە سێکسییەکانی کۆمەڵگا کە ئامادەی قبووڵکردنی ئەم گرووپانە نییە، ئیدعای تەواوبوون و دروستیی دارشتە بەشێک لە ئامانجەکانی ئەم توێژینەوە نییە. بۆ دەستەبەریی ئەو پەڕی تێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە تاقمی جیاواز و لە کۆمەڵگایەکدا کە ئەوان پەسند ناکا، شێوازی تیۆری داتابنیات بە وردییەکی زۆرەوە بە کار هێنرا. دروستی ناوەڕۆک دەبێ بە شێوەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ سەرچاوەی سەرەکیی زانیارییەکان بەراورد بکرێت.

تێبینییە ئەخلاقییەکان

تێبینییە ئەخلاقییەکان لە ستراتیژی نموونەگیری (و کۆکردنەوەی داتا) زۆر گرنگن. موور و میلێر (١٩٩٩) دەڵێن ئەندامانی کۆمەڵگا خەسارهەڵگرەکان زۆر جار ڕیسکی جۆراوجۆر تاقی دەکەنەوە کە لەوانەیە سەربەخۆییان بباتە ژێر پرسیار و لە ئەنجامدا ئەوان دوو قات (یان ڕەنگە سێ قات و زیاتر) خەسارهەڵگرتر دەکات. ئەم بابەتە واتە توێژەران لەوانەیە لە ئیشکردن لەگەڵ ئەو کەسانەی کە بە خەسارهەڵگر دەزانرێن یان دەکەونە ئەم تاقمەوە، خۆ ببوێرن و لە ئەنجامدا خواست[٧] و پەرۆشییەکانی توێژینەوە، بواری کردەوە و سیاسەت ئاوڕیان لێ نادرێتەوە. سەرەڕای ئەو سنووردارێتی و هێڵ و سنوورە ئەخلاقییە زۆرانەی کە لێکۆڵینەوە بۆ بابەتە هەستیارەکان ڕووبەڕووی دەبێتەوە، ڕوونە کە هەندێ لە پرسیارەکانی لێکۆڵینەوە تەنیا لە ڕێگەی ئیشکردن لەگەڵ کەسانی خەسارهەڵگر وڵام دەدرێتەوە. لە پێناو ئامانجەکانی لێکۆڵینەوە، ئەم لێکۆڵینەوە کۆمەڵێ تەکنیکی بۆ دڵنیابوون لە پارێزراوی گرتە بەر.

لە هەمان کاتدا شێوازە ئەخلاقییەکان بە کار هێنران بۆ ئەوەی دەستەبەری ئەوە بکا کە گەنجان بە بەشداریکردن لەم لێکۆڵینەوە تووشی زیان نابن.

---

6 Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

7 Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

بەو پێیەی کە ئەم لێکۆڵینەوە هەڵگری بابەتە مرۆییەکان بوو، دەستخستنی مۆڵەت لە لیژنەی لێکدانەوەی ناوەندی Institutional Review Board پێویست بوو. زۆر سەرنجی ئەم خاڵەش درا کە کەسانی گەنج بە تەواوەتی لە شووناسی لێکۆڵینەوە ئاگادار بوون و لێی تێدەگەیشتن. بنەمای نهێنییەتی بە بێ‌ناوبوونی داتا و کەڵک وەرگرتن لە نازناو بۆ بەشداربووان، ڕێکخراو و شوێنەکانیان پارێزرا. هەم دیمانەکە ئەنجام درا و هەمیش داتا بینراوەکان کۆ کرانەوە. لە شوێنی دڵخوازی خۆیان بەشداربووان دیمانەیان لەگەڵ کرا. بە ئاگادار کردنەوەی بەشداربووان، ئەوان داکۆکییان کرد کە وەک خۆبەخشی بەشداربوو لەم لێکۆڵینەوە لە مافەکانی خۆیان ئاگادارن کە واتە ئیزنیان بە توێژەر دا کە داتا کۆکراوەکان بە کار بێنێت.

بە ئاوڕدانەوە لەوەی کە دیمانە لە پانتایەکی ئاوەڵا و گشتی زیاتر بە شێوەی وتووێژێکی ئاسایی ئەنجام دەدران تا وەک دیمانەیەکی فەرمی، بەشداربووان وایان بە باش زانی لە دیمانەی قووڵ و دوور و درێژدا بەشداری بکەن و زۆربەی دیمانەکان بە شێوەی دەنگیی تۆمار دەکران (بە کەڵک وەرگرتن لە ئامێری تۆماری دیجیتاڵ) و دواتر بۆ شیکاری دادەبەزێنران. فایلە دەنگییەکان پاش دابەزاندن لە ناو دەبران و هەموو ناو و زانیارییەکان ناسرانەوە، گۆڕدران یان بۆ ئەوەی شووناسی بەشداربووان بە نهێنی بمێنێتەوە، دەسڕانەوە. لەو شوێنانەی وا نۆرمە نەریتییەکانی کۆمەڵگا باڵادەست بوون و لە شێوازی بە کۆمەڵایەتی‌کردنی تاکەکان دەوری گرینگیان هەبوو و لە مەڕ ڕاهێنانی سێکسی کاریگەری لە سەر بۆچوونی ئەوان دادەنا، ئیش‌کردنی لەگەڵ کەسانی ناهاوسان ئەستەم دەکرد. بۆ وێنە لە شاری ئێسفەهان،

تەنانەت كاتێک كەسەكان لە لایەن دۆستێكی هاوبەش ناسێنرا بوون، وڵامی هەنـــدێ لـــە پرســـیارەكانیان نـــەدەداوە. بـــە ڕەچـــاوكردنی هەســـتیاری و خەسارهەڵگری زۆری بەشداربووان، پرسە تایبەتی و ڕۆژانەكانیان لەوانە بوو ببێتە كۆسپی بەر دەم قەزاوەتی ئەخلاقی. بۆ ئـەوەی زیـان بـە بەشـداربووان نەگا، هەندێ جار نووسەر دەبوایە تامـەزرۆیی و كونجكـۆڵی خەڵكناسـی خۆی فیدا بكردایە و لە بەرامبەردا تیمی پرۆفیشناڵی ڕاهێنراوی بپارێزیبایە.

ململانێی شێوازناسییەکان لە ئەنجامدانی توێژینەوە لە مەڕ ناهاوسانان

چالنجە شێوازناسییەکان لەگەڵ توێژینەوەی سەبارەت بە ناهاوسانان لە وڵاتێکی هاوشێوەی ئێران زۆرە. ئەم کێشانە بریتیین لە پێناسە، ئەندازەگرتن و نموونەگیریی وردی بەشداربووان و تێبینییە ئەخلاقییەکان کە لە سەرەوە سەرنجی پێدرا. بەشی دوایی بە وردەکارییەوە دەڕوانێتە ئەم چالنجانە و ئەوەی کە یەکەم توێژەران لەوانەیە کەسانی ناهاوسان پێناسە، ڕیزبەندی یان پۆلێنبەندی بکەن و دووهەم دەڕوانێتە کێشە جەوهەرییەکان کە لەگەڵ نموونەگیریی ئەم کۆمەڵگایەن و سێیەم ئەوەی کە تێبینییە ئەخلاقییەکان ڕەچاو ناکا کە لە کاتی ئیشکردن لە سەر ناهاوسانان دەخرێنە ڕوو.

ڕاپەڕاندنی توێژینەوە لە مەڕ کەسانی ناهاوسان ئاستەنگی زۆر لە بەر دەمە؛ چوونکە ژێرکۆمەڵێک لەو کەسانە تاوتوێ دەکا کە سەبارەت بەوان پێناسەی ستانداردی باوبوونی نییە و لە ڕاستیدا شیاوی ناسینەوە نین. نموونەگیری لە جڤاکی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران دژوارە؛ چوونکە گرووپێکی کۆمەڵایەتیین کە دەست پێڕاگەیشتنیان ئەستەمە. ئەم چالنجانە دژوارتریش دەبن؛ چوونکە زۆرێک لە کەسەکان لە کۆمەڵگای ناهاوسان متمانەیان بە خوێندنەوە لێکۆڵینەوەییەکان نییە.

کۆسپی سەرەکی بەر دەم ئەم لێکۆڵینەوە ڕێژەی کەمی بەڵگە بوو کە بتوانێ مەزەندەیەکی دروست لە ڕێژەی ناهاوسانان لە ئێران بداتە دەست. لە کاتێکدا کە کۆمەڵێ توێژینەوە لە ڕەهەندی بچووکدا بەدی دەکرێن کە

ئەزموونەکانی ناهاوسانان لە ژیانی گشتیدا تاوتوێ دەکەن، بەڵگەی زۆر کەمن کە بە وردەکارییەوە ئەندازەی ڕاستەقینەی کۆمەڵگای مەبەستیان پیشان دەدەن. هۆکارەکانی نەبوونی ئەم بەڵگانە جیاواز و جێی مشتومڕن. بۆ وێنە بەتز (٢٠٠٨) وتی کاتێک داوا لە کەسەکان دەکرێ بۆ ئەوەی هۆگری سێکسی (یان ڕەگەزێتی) خۆیان پێناسە بکەن، بە گشتی ناتوانرێ ئەو وردەکاریانە ببنرێن کە لەوانەیە لەگەڵ پێناسە و پۆلێنبەندی جیاوازی کەمینە سێکسییەکان بن. کەواتە، سەبارەت بەوەی کە بە ڕاستی چ شتێک یان چ کەسێک هەڵدەسەنگێنرێ، سەرشێوێنەرە.[8] بە پرسیارەکان چالنجی زیاتریش دێنە ئاراوە کە بەش بە حاڵی خۆیان لایەنێک لە ناو و نیتکە مومکینەکانیان لێ دەکەوێتەوە.

چالنجێکی دیکە کە لێکۆڵەران ڕووبەڕووی دەبنەوە کات و هەوڵی زێدەترە کە بۆ پاراستنی ستانداردی شێوازەکانی دیمانەیەکی قووڵ پێویست بوون. سەرەڕای هەوڵ و سەرنجێک کە بە کات و تۆمارکردنی داتاکان لە کاتی ڕاهێنانی تیم درا، دیمانەکان زۆر جار دوور و درێژ بوون و هاوئاهەنگ کردنیان زۆر ئەستەم بوو.

هیوادارین ئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ببێتە هۆی گۆڕانکاری لە کۆمەڵگا، سیاسەتەکانی دەوڵەت، ڕێبەرانی نەریتی و دیکەی کاراکتەرەکان. دەوری ئەو ناهاوسانانەی کە جەسارەتیان هەبوو و بەسەرهات و ئەزموونی خۆیان خستە بەر باس، زۆر پڕبایەخ بووە.

8 Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4

ڕوونکردنەوەیەک لە بارەی گێڕانەوەی توێژینەوە

چـــەمکی ڕەگـــەزێتی چێکـــراوی کۆمەڵایەتییـــە کـــە ڕۆڵ و شووناســـە جۆراوجۆرەکان دەخاتە ئەستۆی ژنان و پیـاوان. لـە زۆربـەی حاڵەتەکانـدا، جیاوازییە ڕەگەزێتییەکان بێکاریگەر نین. لە ڕاستیدا لە بەشـی هـەرە زۆری کۆمـەڵگا، ڕەگـەزێتی پیشـاندەری بێچمێکـی دیـاریکراو لـە توێژبەنـدیی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییە. یەکێک لە بێچمە گرنگ و هەستیارەکان شووناسـی ڕەگەزێتییە کە زۆر جار بۆ تاکەکان و گرووپە جۆرەکانی دەرفـەت و چانسـی ژیـان دیـاری دەکـات. کاریگـەری بـەرچاوی ڕەگـەزێتی لـە سـەر دەوری کۆمەڵایەتیی دیاریکراو ـ لە بنەماڵەوە بگرە تا سیاسەتەکانی دەوڵەت – نـابێ پشتگوێ بخرێت.

هەر وتوویژێک لە بارەی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتـی ئێـران، ڕەنجـی کۆمەڵایەتیی جڤاکی و ئـەزموونی ڕۆژانـەی ئـەوان، نـە تـەنیا ڕوانگەیـەکی گشتگیر سەبارەت بە دارشـتەی کۆمەڵایـەتی و نائاکامییـە کۆمەڵایەتییـە بـە ئەزموون کراوەکان لە لایەن ئەم کۆمەڵگا بێدەنگە و زۆر جار ترسـاوە دەداتـە دەست، بەڵکوو بـە شـێوەی تـۆڕێکی تێهەڵکێشـراوی ژێربنـەما ئـابووری و کۆمەڵایەتییەکانی باوکسالاری ئێران تاوتوێ دەکـا کـە زۆر کاریگـەری لـە سەر ئایین، یاسا و ناوەندە فێرکارییەکان دادەنێت. پرسی هۆگری سێکسی لە وڵاتی ئێـران بۆتـە پێچـەڵاوپێچێکی ئـاڵۆز لـە دژواری و نەناسـراوەکان کـە بێگومان ژیانی کۆمەڵایەتی زۆرێک لە کەمینە سێکسییەکانی خسـتۆتە ژێـر کاریگەری خۆی. ئەگەرچی زۆربەی کۆمەڵگا نێودەوڵەتییەکان لایـەنێک لـە

هۆگرییە سێکسییەکان بە فەرمی دەناسێ کە لە پێناسەی بایۆلۆژی سەرترە، لە کۆمەڵگای ئێران، هۆگرییە سێکسییە جیاوازەکان وەک نانۆڕمی لێیان دەڕوانرێت. وەک بە دروستی وتراوە «هیچ وتووێژێک، هیچ قسەیەک لە بارەی ئێمە یان ژیانی ئێمە ناوترێت.» ئەمە بە هۆی قبووڵ نەکرانی[9] کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێرانە کە ڕیشەکەی دەچێتەوە سەر نۆڕمە چەندین سەدە قبووڵ کراوەکان، نەریتە خۆڕاگرەکان و لە هەموو گرینگتر لە دەوری تۆخ و پڕڕەنگ و تەوەریی ئایین. ئەمە وای کردووە کە هەر داپەڕێک بۆ ڕوون کردنەوەی ئەم بابەتە دژوارتریش ببێت.

چیرۆکە ڕاستییەکانی کۆمەڵگای ناهاوسان لە ئێران پتر لە گێڕانەوەی باوی ڕۆژاوایین. چیرۆکی ڕاستەقینە گێڕانەوەیەکی دەوڵەمەند و چالاکە کە هەڵگری داهێنەرایەتی، شێعر، تابشتهێنان، عەشق و بنەماڵەیە. قەسیدەگەلێکی کۆن لە بارەی عەشقی نێوان هاوڕەگەزان هەیە کە تەنانەت پاش ئایینی ئیسلامیش درێژەیان بووە و پاش سەردەمی کلۆنیاڵ فەرامۆش کران. ژنان و پیاوان بە شێوازگەلی تایبەت دەیانتوانی سۆز بۆ یەکتر دەرببڕن کە ئیزن بدەن ژیانیان، کە بە فەرمی ناناسرێ و قسەی لێ ناکرێ، لە شاراوەدا بە بەردەوامی بمێنێتەوە. ئەوان بێدەنگن بەڵام هەمیشە هەن. لە پشت ئەم گێڕانەوە ساکارانە، ئەشق بۆ هاوڕەگەز تێهەڵکێشی هەقایەتی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی ئەم کەسانە لە ئێران بووە. دیارە سەرەڕای بوونی سەرکوتی دەسەڵات و سازانی پەیتا پەیتا کە ناچار بەو کارانە دەکرێن بۆ ئەوەی خۆیان

9Growing up gay in Iran, WWW.the guardian.com

بپارێزن، زۆرن ئەو ناهاوسانانەی کە لە ئێراندا دەتوانن درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن و هەستی هاوپەیوەندی لە ناو خۆیاندا بەهێز بکەن.

«بەهێزترین ڕەهەندەکانی ئەم چیرۆکانە لە مەڕ جڤاکی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران لە وردەکاریی یان داڕشتەکان سەرچاوە ناگرن. لە بەرامبەردا، ئەوان لە دەنگی کۆمەڵێ بگێڕەوە دێن کە لە لایەن توێژەرانەوە دەبیسترێن کە کارێکی وا دەکەن بەسەرهاتە جەرگبڕەکانیان هەموو ئەو پرسانە پیشان بدا کە زۆرێک لە ناهاوسانان ڕووبەڕووی دەبنەوە. ئەم خوێندنەوە سەرنجڕاکێشە و بایەخی بیستنی هەیە. ناهاوسانان لە ئێران ململانێ لەگەڵ پارامەترە ڕەق و تەقەکانی ڕەگەزێتی و بنەماڵە دەکەن و لەم ئاراستەدا، لە بنەڕەتەوە پێکهاتەی ئەم کۆمەڵگا ئایینی و باوک سالارە دەگۆڕن.

ئەم توێژینەوە بە نیازە ئەزموونی ژیاوی سێ گرووپی سێکسی تاوتوێ بکات. دیمانەکان لەگەڵ گرووپە ناهاوسانەکان لە سەر ئاستی سێ شاری گەورە و ناسراوی ئێران بە کەڵک وەرگرتن لە پرسیارنامە ئەنجام دران کە بە شێوەی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە ئامادە کرا بوون. لەم خوێندنەوەدا، پێ‌باشبوونەکان، هۆگری و ڕەهەندەکانی دیکەی هاوڕەگەزخوازی بە وردی ڕەچاو کران. بە پشت بەستن بە ئێتنۆگرافی، چیرۆکەکان و دیمانە دەستە یەکەکانی ئەم خوێندنەوە توێژینەوەییە و بەشی دواترەکەی پرۆسە و دەرەنجامەکان شی دەکەنەوە. ئاراستەکان لە ئێران لە هەمبەر

10Iran's persecution of gay community revealed | World news ... www.theguardian.com › World › Iran

هاوڕەگەزخوازی کاریگەرییەکی یەکلاکەرەوەی لـە سـەر ڕێـژەی دەمامـک لێدانی کەسەکان بۆ شاردنەوەی هـۆگریی سێکسـییان دانـاوە. ئـەم گێڕانـەوە هەست و ترسە شاراوەکانی ئەو کەسانەی کە لە ئێران دەژین، دەخاتە ڕوو. لە ئەنجامدا، کەسەکە هەستێکی هەستپێکراوی دەبێ کە ژیان بۆ کەسێک کە هۆگرییە سێکسییەی زۆر ئیدانە کراوە چ بێچمێکـی دەبێـت. چیرۆکگـەلێک ئەوڕۆ دەگێڕدرێنەوە کە هەرگیز نەبیسراون و نەنووسراون. ئـەم چیرۆکانـە لـە ئێراندا ڕوو دەدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازی نایاسایییە.

شیکاریی داتاکان

وەک پێشتریش وترا، شێوازە بە کارهێنراوەکان بۆ شیکاری شێوازە پێکهاتەییەکانن کە زۆر جار لە توێژینەوەی هەڵگری ئەم ناوەڕۆک و هەستیارییە بە کار دەهێنرێن. شێوازەکان بریتیین[1] لە شێوازی چۆنایەتی، چەندایەتی و تیۆریی داتابنیات و تۆپەڵەبەفری. دەبێ بزانین لە حاڵێکدا کە ئەم شێوازانە لێرەدا بە ڕیزبەندییەکی تایبەت هێنراون، پرۆسەکان لە ڕاستیدا ئەگەر زنجیرایەتییان بووە، دەگمەن بووە.

بە کارهێنانی پێکهاتەی لە شێوازێکی هەمیشە یەکسان لە شیکاریی داتا، نموونە گیری و کۆ کردنەوەی داتا بە شێوەی بەردەوام ئەنجام درا و هەر کام بەوی دیکە وابەستە بوو. ئەم کارە پێویستی بە شیکاری لە هەر کام لە قۆناغەکان توێژینەوە بوو. پاش کۆ کردنەوەی داتا لە بەشداربووان، کە لە سەرتاسەری پرۆسەی دیمانە ئەنجام درا، دەستبەجێ شرۆڤەی داتا دەستی پێ کرد. ستراوس و کۆربۆن (١٩٩٨) پێنج ئامانجیان بۆ ڕەوتەکانی کۆدینگ دیاری کرد: (١) دانانی تیۆری هەتا تاقیکردنەوەی؛ (٢) خستنە ڕووی ئامرازی شرۆڤە بۆ توێژەران بە مەبەستی بەڕێوە بردنی قەبارەیەک لە داتا سەرەتاییەکان؛ (٣) یارمەتیدانی شرۆڤەکاران بە ڕەچاوکردنی واتای تری دیاردەیەک؛ (٤) سیستماتیک و هاوکات داهێنەر بوون و (٥) ناسینەوە،

---

[1] 1ones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio. Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues. Routledge, 2013. Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Saqi, 2011.

بەرهەم هێنان و لکاندنی ئەو چەمکانەی کە بەشە سازێنەرەکانی تیۆرییەکن. لە کاتێکدا کە لە بنەڕەتەوە کۆکردنەوە و شیکاری داتا شرۆڤەییە، ئـەم پرۆسـە هەڵگری هەنگاوی دیاریکراو دەبێت. یەکەمین هەنگاو کۆدینگی کراوەیە کە لە درێژەیدا پۆلێنبەندی زانیارییەکان لە دیمانە سەرەتاییەکان ئەنجام دەدرێ و ژێرگرووپ، تایبەتمەندی و ڕەهەندگەلێک لە خۆ دەگرن (پانتا و جیاوازی لە هەر چینێکدا). لە کۆدینگی کراوە، داتاکـان بـۆ سـەر بەشـە دیاریکراوەکـان دابەش دەبن، بە وردی تاوتوێ و بۆ دۆزینەوەی لێکچوون و لێکنەچوونـەکان بـەراورد دەکـرێن. هـەر کـات تایبەتمەندییـەکان گشـتین یـان پێناسـەی دیاریکراوی ڕیزێکن، ڕەهەندەکان پیشاندەری شوێنی ئەو تایبەتمەندییـە لـە لایەن یان پانتایـەکن. لـەم خوێندنـەوەدا، دەتـوانین ئـەم تایبەتمەندییانـە و ڕەهەندەکانی لە دەرەوەی کۆ کردنەوەی داتا پێناسە بکەین.

هەنگاوی دووهەم لە شیکاری کۆدینگی تەوەرییە، پرۆسەیەک لە دووبارە پێکەوە لکانی ژێرگرووپەکان بە یەکتر بە شێوەیەکی نوێ و لە ڕووی واتاییەوە جیاواز بۆ دۆزینـەوەی پەیوەندییـەکانی نێـوان تایبەتمەنـدی و ڕەهەنـدەکان. کاتێک کۆدینگ بـە شـێوەی تـەوەریی ئـەنجام دەدرێ، تـوێژەر خوازیـاری «وڵامدانەوەی پرسیارگەلێکە وەکوو بۆچی یان چۆن، کوێ، چۆناوچۆن یـان بە چ ئـەنجامێک.» لـەم قۆناغـەدا بارودۆخـەکان تـاوتوێ کـران و خسـتنە

1(Strauss & Corbin, p. 102).

2 Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks.Page. 116

3 Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research:

←

ڕووی پەیوەندییەکان (گریمانە جیاوازەکان) ئامادە بوون.

کۆدینـگ هـەڵبژاردەی هـەنگاوی دوایيـە و «پرۆسـەی تێکـەڵکردن و پاڵاوتنی تیۆری» یان دانانی ڕیزێکی ناوکی یان ناوەنـدی کـە پەیوەسـتە بـە هەموو ڕیزەکانی ترەوە. ئەمە هێڵی سەرەکی چیرۆکە کە لـە کۆتاییـدا وڵامـی پرسیارەکانی توێژینەوە دەداتەوە. بۆ ئەوەی تاقمێـک، وەک تـاقمی سـەرەکی بزانرێ دەبێ توانای شیکاری هەبێ کە لـە «توانـای ئـەو بـۆ کـۆ کردنـەوەی ڕیزبەندییەکانی دیکە لە پاڵ یەکتر بۆ دانانی گشتێتییەکی ڕوونەوە دێـت. لـە هەمان کاتدا ڕیزێکی سەرەکی دەبێ بتوانێ ڕوونکردنەوەیەکی بـۆ جیـاوازی شیاوی تێبینی ناو ڕیزەکان هەبێت.» دانـانی ڕیزێکـی سـەرەکی[٢] وای کـرد «هێڵی گێڕانەوەیی» بەدی بێ کە بە ڕوونی دیاردەی لە حـاڵی بـێچم گرتنـی ڕوون دەکـردەوە کـە لـەم بـارەوە، ئـەزموونی کەسـانی ناهاوسـان و دروستکردنی هەستی کارامەیی و سازگاری لەوان لە دارشتەی ئێراندا بوو.

Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks.Page. 116

1. Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks. Page. 143

2Corbin, J. and Strauss, A., 2008. Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks. Page 146

ئەنجامەکانی توێژینەوە

ئەنجامەکانی توێژینەوە کۆ کرانەوە، تاوتوێ کران و بە هاوکاری تیـۆری GT سییانەسازی کران بۆ ئەوەی بارودۆخێکی ڕاستەقینە بۆ زۆرینـەی خوێنـەران لە ڕێگەی هێڵکاری و گێڕانەوەی ڕاسـتەوخۆ دیـاری ببێـت. ئـەم ئەنجامانـە پیشاندەری شرۆڤەیەکی تەواو لەو شتەن کە توێژینەوە لـە ڕێگـەی پرۆسـەی لێکۆڵینەوەی گشتگیر لە سەر ئاستی هەر سێ شاری گەورە و گرینگی ئێـران وەدەستی هێناوە.

وەک پێشـتریش بـاس کـرا، بـۆ وەدەسـت هێنـانی داتـای ڕاسـتەقینە و هاوئاهەنگی ئەنجامەکان هەر دوو شێوازی چەندایەتی و چۆنایەتی بـە کـار هێنران بۆ ئەوەی ڕاستییە هەست پێکراوەکانی ژیانی ناهاوسانان بدۆزینـەوە. ئەم توێژینەوە کە لە دوو بەشدا دێت، ئەنجامـە کـۆدکراوە ئاڵۆزەکـان پیشـان دەدا کە بە هاوکاری **GT** وەدەست هـاتوون، لـە حاڵێکـدا کـە لـە شـێوازی چەندایەتی ئەنجامە ژمارەییەکان وەدەست دێت.

مـۆدێلی چـەمکی ئـەزموونی ژیـاوی کەمینـە سێکسـییەکان لـە شـارە گەورەکانی ئێران (٦٩ - ١٣٩٦)

هۆکارە سەرەکییەکان
ئەزموونی پەیوەندیی
ڕووانگەی ڕەگەزێتی
هۆگریی ڕەگەزێتی
هەلومەرجی زەمینەیی و دەستێوەردەر
هەڵسەنگاندن و کاردانەوەی خەڵک
فاکتەرە بنەماڵەییەکان
هەلومەرجی یاسایی
باوەڕە ئایینییەکان
شووناس
شێوازی ژیان
ڕووانگەی تاک بۆ هاوڕەگەز
دیاردەتەوەریی
چارەسەری پرسی
کۆمەڵگا هاوتەریبەکان
کاری ستراتیژانە
خەسارەتی دەروونیی - کۆمەڵایەتی
ترس لە هەڵسووکەوتی یاسایی
خەسارهەڵگری لە هەمبەر توند و تیژی
دەرهاویشتەکان

ڕاس فاسینجێر (١٩٩٨) کە ئیشەکەی ڕەنگە لە چاو کاس یان ساڤین ـ ویلیامز لە ناو کارناسان و خوێندکاراندا کەمتر ناسراوە، مۆدێلێکی گشتگیری لە پێکهاتنی شووناسی گەی / لزباین داهێنا. ئەگەرچی ئەم مۆدێلە قۆناغ بە قۆناغە، فرەڕەهەندییە و لایەنی دووانەی گەشە هەم لە سەر ئاستی شووناسی تاکایەتی و هەمیش لە سەر ئاستی شووناسی کۆمەڵ پیشان دەدات. یەکەمین قۆناغ لە کۆی چوار قۆناغی فاسینجێر ئاگاداربوون لە (ڕووانگەی تاکایەتی، جیاوازی لەگەڵ هاوتەمەنە دیترەگەزخوازەکان، لە ڕوانگەیەکی جڤاکی، بوونی هۆگری سێکسی جیاواز لە ناو کەسەکان)ـە.

قۆناغی دووهەم دۆزینەوەیە؛ لە سەر ئاستی تاکایەتی سۆز و تامەزرۆیی سێکسی بۆ کەسانی هاوڕەگەز، لە سەر ئاستی گرووپی ئەوەی کە چۆن کەسێک لە ڕیزی گەیەکاندا وەک چینێکی کۆمەڵایەتی جێی دەبێتەوە. ئاستی دواتر پیشاندەری پابەندێتییەکی قووڵ بۆ ئەم چەمکە شووناسەیە کە بەردەوام لە گۆڕاندایە. لە سەر ئاستی تاکایەتی بێچم گرتنی زانست و باوەڕەکان لە مەڕ شووناسی هاوڕەگەزخوازانە و لە سەر ئاستی تاکایەتی بەشداری تایبەتی لە گرووپی سەرچاوەی نادیترەگەزخواز بە تێگەیشتن لە ستەم و لێکەوتەکانی قسەکردن و بەشداریکردن لە گرووپە نادیترەگەزخوازەکان.

قۆناغی کۆتایی دروونیی سازی / سەنتز، تێکەڵبوونی شووناسی هاوڕەگەزخوازانە لەگەڵ شووناسی گشتی خۆیە. لە ڕوانگەی کۆمەڵەوە، شووناسی تاک وەک شووناسی ئەندامێکی گرووپی کەمینە لە هەموو داڕشتە کۆمەڵایەتییەکان.

ئەنجامی چۆنایەتییەکانی خوێندنەوەی توێژینەوەیی

١ـ١: ئاشکراکردنی شووناس و قبووڵکردنی هۆگری سێکسی

پاش دۆزینەوەی هۆگری سێکسی، ئەوەی گرینگ دەبێ کاردانەوەی تاک و شێوازی تێکەڵکردن و قبووڵکردنی ئەم ڕاستییەیە. بە گوێرەی مۆدێلی فاسینجێر لە پێکهاتنی شووناسی لزباین / گەی، هاوڕەگەزخوازان شووناسی خۆیان بە پێی دوو ئاستی تاکایەتی و گرووپی لە چوار قۆناغدا پێک دێنن: (١) وشیاریی (٢) دۆزینەوە (٣) دەروونی سازی (٤) سەنتێز. ئەم چوار قۆناغە پرۆسەیەکی هێڵی شیاوی پێشبینی نین، بەڵکوو کۆمەڵەیەکن لە چوار قۆناغی باو کە دەتوانن بە هەر ڕیزایەتییەک بێنە پێشەوە. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین بڵێین هەر هەموو هاوڕەگەزخوازان ئەم چوار قۆناغە بە هەندێ لە جیاوازییە تاکایەتییەکان تێپەڕ دەکەن. گرتنە بەری مۆدێلی فاسینجێر لە بێچم گرتنی شووناسی لزباین / گەی بەو واتایە بوو کە زۆرێک لەو هاوڕەگەزخواز و ترەنسانەی کە لە مەشهەد دەژیان سەرەڕای ئەوەی کە گەیشتبوونە قۆناغی وشیاری و قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزی خۆیان، گەیشتن بەم قۆناغەیان بە لاوە زۆر ئازاربەخش بوو. ١

لەو کاتەی کە کەسی ناهاوسان پەی بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی دەبا هەتا ئەو کاتەی دەگاتە قۆناغی قبووڵ کردن، لەوانەیە هەوراز و نشێوێکی

1 Fassinger, Ruth E. "Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory." Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators (1998): 13-

زۆر بە تاقی بکاتـەوە. زۆریـان نەیانـدەتوانی بـە وردی بڵـێن کـە چ کاتێـک هەستیان بە هۆگری سێکسی خۆیان کردووە. ئەمە لەوانەیە بە هۆی هەسـتی ئازاربەخشی بەردەوام جیاوازبوون لەگەڵ دیتران بێـت؛ چوونکـە ئـەوان لـە منداڵییەوە هۆگرییان بۆ کەسانی هاوڕەگەزی خۆیان بـووە. بـۆ زۆرێـک لـەم کەسانە ئەم زەقێتییە بەرچاوەی مێرمنداڵی و هەموو گۆڕانکارییە هۆرمـۆنی و فیزیۆلۆجی و باڵقبوونی ڕەگەزییان لەگـەڵ بـوو. زۆرێـک لـە کەسـەکان لـە بێدەنگیدا لەگەڵ ئەم دۆزینەوە ڕاهاتن کە هۆگرییان بـۆ هاوڕەگـەزی خۆیـان بێ و لە ڕێگەی نکۆڵی و هەوڵـەوە تێدەکۆشـان هـۆگری سێکسـی خۆیـان بگۆڕن زۆریان دەیـانزانی کـە دەرکەوتـەی گەورەسـاڵێکی دیترەڕەگـەزخواز و هۆگری بۆ ڕەگەزی بەرامبەر لەواندا نییە.

لزباینی تەمەن 19 ساڵە:
ئێمە لە قوتابخانە دوو گرووپ بووین. گرووپێک ناهاوسان بوو و گرووپێک خۆیان وەک ناهاوسان پیشان دەدا.

لە بەرامبەردا، ئەم ڕێگە چەتوونەی قبووڵکردنی شووناسی لزباین / گەی یارمەتی گەشەی وشیاریی تاکایەتی دا، بۆ وێنە ئەوەی کە توانای ئـەوانی بـۆ

تێگەیشتن لە ڕووانگە جیاوازەکان، گرینگایەتی بەختەوەری دیتران و هۆگری بۆ وتوویژ سەبارەت بە بابەتە ئەستەمەکانی بەرز کردەوە. لە ناو ناهاوسـانانی مەشهەدیدا ئەوە بینرا کە هۆگری سێکسی ئەوان دژواری وتوویژی ئازادانە لە بارەی بابەتە تابۆکانی وەکوو ڕەگەزێتی بۆیان ئاسـان کـردووە. هـەروەها ئـەم خۆشیارییە هەستێک لە بەرگە گرتن و لێبڕاوەیی لەوانـدا لـە بـارەی ئـەوەی هەڵەیە و ئەوەی هەڵە نییە، دروسـت کـردووە. سـەفەری تاکەکەسـییان وای کردووە داوا لە دیتران بکەن کە بە دادپەروەرییەوە لەگەڵیان مامەڵە بکەن.

نەوەی خۆشبینی ناهاوسانانێک کە لەگەڵ تەکنەلۆژیا گەشەیان کـردووە، ئێستا نەوەیەکە کە جیهان لە ڕێگەی لێنزی دیجیتاڵ دەبینێـت. ئێسـتا چ ئـەم کرانەوە وەک درگایەک بەرەو ڕووی بەدی هـاتنی هـۆگری سێکسـی شـرۆڤە بکرێ یان ببێتە هۆی دەرکەوتنی نەوەیەکی نوێ لە ڕۆشـنبیرانی سێکسـی لـە ناو ناهاوسانانی لایەنگری تەکنەلۆژیا، جێی وتوویژە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە کاریگەری پانتای تـۆڕە کۆمەڵایەتییـەکان و گرووپـە جیاوازەکـانی تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کاریگەرییەکی هەمیشەییان لـە سـەر ئـەم گرووپـە دانـاوە. میدیاکان لە ڕێگەی کـەناڵی تەلـەڤیزیۆنی و ئەنتـەرنێت و ئـەم ڕاسـتییە کـە خەڵک لە کەڵک وەرگرتن لە دوایین تەکنەلۆژیای پەیوەندییەکان بەرۆژن و لە ئاستێکی شیاودا شارەزای زمانی ئینگلیزین، هەر هەموویان لە ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگەزی کەسەکان دەوری گرینگ دەبینن.

لە وتارێکدا لە ژێر ناوی «گۆڕانکاریگەلێک لە ئاراستە ڕەگەزییەکان» ئەفسانە نەجم ئابادی ئاماژە بە مۆدێرنبوونی ئێران دەکات. ناوبراو نەشتەرگەرییەکانی گۆڕینی ڕەگەز و دەست پێڕاگەیشتن بە تەکنەلۆژیای لە تایبەتمەندییەکانی گواستنەوە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی دیکە دەزانێت. دەتوانین بڵێین هەموو بەشدار بووانی ئەم توێژینەوە میدیا کۆمەڵایەتییەکان، هەندێ بەرنامە و نەرمامێری تایبەتیان بۆ سازدانی پەیوەندی بە کار دەهێنا.

بە سوود وەرگرتن لەم ئەپلیکێیشنانە، کەسەکە دەیتوانی شوێنی جوگرافیایی کەسی ناهاوسانێکی دیکە چالاک بکات یان دیکەی هاوڕەگەزخوازان لە خەریتە لە نزیک خۆی بە کەڵک وەرگرتن لە موبایلەکەی بدۆزێتەوە. شایەنی ئاماژەیە کە وەها بەرنامەگەلێک فیلتێر دەکرێن بەڵام بە کەڵک وەرگرتن لە فیلتێرشکێن شیاوی دەست پێڕاگەیشتنن.

وەک پێشتریش وترا (بڕوانە بەشی چوارەم) بەو پێیەی گرووپە تلگرامییەکان زۆر جار چاودێری و قەپات دەکرێن، کەسەکان پەیتا پەیتا گرووپی نوێ دادەمەزرێنن. سەرەڕای ئەمە تەنانەت ئەنتەرنێتیش پارێزراو نییە. ئەگەرچی ئەپلیکێشەنە کۆنەکانیش وەکوو Grindr، Scruff و Hornet وەکوو فەیسبووک و توویتەر فیلتێر نین، هەندێ لە کۆمەڵگا ناهاوسانەکان هێشتا لەو باوەڕەدان کە پۆلیسی پانتای تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان (فتا) چاودێرییان دەکات. باشترین ڕێگە چارە بەر یەککەوتنی بە هەڵکەوت و نەناسە. ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە لە ناو کەسانی ناهاوسان لە وڵاتی ئێران، بە شێوەی سەرسامهێنەر هەستێک لە لووتبەرزی و سەرتری و تابشت هێنان بەدی دەکرێت. زۆرێک لەم کەسانە بۆ پەسندکردنی خۆیان وەک کەسێکی گەی لە کۆمەڵگایەکی هاوڕەگەزخوازتۆقاو ڕێگەیەکی سەختیان گرتۆتە بەر. تیمی توێژینەوە هێز و تابشت هێنانی ئەوانیان تەنانەت لە سەروبەندی بایکۆتی کەلتووری و کۆمەڵایەتی بینی کە بە شێوەی تایبەتی خەسارهەڵگریان دەکات. ئەمە بێگومان بەڵگەیەکە بۆ بەتوانابوونی ئەوان سەرەڕای بە تاوان زانینیان لە لایەن کۆمەڵگاوە.

شرۆڤەی قووڵی دیمانەکان بە شێوەی سەیر و سەمەر ژمارەیەکی لە

دیمانە لەگەڵکراوان پیشان دا کە لە سەرەتادا لە بـوونی ناوێـک بـۆ هۆگرییـە سێکسییەکەشیان بێئاگا بوون. ئەم ڕاستییە کە بـەر لـەوە کۆمـەڵگا هـۆگری سێکسی بۆ ژن و پیاو سنووردار دەکردەوە هـیچ شـوێنێکی بـۆ ڕەهەنـدێکی دیکە نەدەهێشتەوە و ڕەنگە هەر ئەمـە هۆکـاری بێئاگـایی بـێ. لایەنـەکانی هۆگریی سێکسی لەگەڵ ئەو پێـوەرە کۆمەڵناسـی و زانسـتییانە کـە بـە سـەر جۆرەکانی هاوڕەگەزخوازی زاڵن، سازگار نین. زۆر پێویستە کە سـەرنجێکی زیاتر بپرژێنرێتە سەر شووناسی کەمینـە سێکسـییەکان و ئـەو پرسـانەی کـە لەگەڵیانن.

قبووڵکردنی هۆگری سێکسی خۆی بە شێوەیەکی موجیزە ئاسا لـە تـافی مێرمنداڵیـدا کۆتـایی پـێ نایـەت. پرۆسـەی خۆدۆزینـەوە و قبـووڵکردنی ڕەگەزێتی لە درێژەی زەمەندا ڕوو دەدات. کەسەکان لەگەڵ هۆگری سێکسی خۆیان لە پانتایەکی سنووردار‌دا ئاشنا دەبن. وەک پێشـتریش وتـرا، هەسـتی جیاوازبوون لە هاوتەمەنەکان بە هێماگەلی وەکوو بێهۆگری یان بێوزەیی لە سازدانی پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر، نەبوونی تامـەزرۆیی سێکسـی چاوەڕوانکراو، ڕەزامەنـدی لـە سـەر پەیوەنـدی سـازکردن لەگـەڵ کەسـانی هاوڕەگەز لـە قوتابخانـە، هـەبوونی هـۆگری جیـاواز لـە هاوتەمەنـەکان و و هۆگری بۆ ئەو ڕفتارە سێکسییانەی کـە بـە کلیسـە سێکسـییەکانی کۆمـەڵگا پێتناسە ناکرێ، خۆی دەردەخات.

لە قۆناغی دواییدا مۆدێلی فاسینجێر، تێکەڵبوون و ناسینەوەی ئەندامێک لە گرووپێکی کەمینەی تایبەت ڕوو دەدات. ناهاوسانانی ئێرانی تێدەکۆشـن لە لایەن کۆمـەڵگاوە بـە فـەرمی بناسـرێن و قبـووڵ بکـرێن و ئـەم کـارە بـە

وەدەست هێنانی جەسارەتی دەربڕینی شووناس لە سیستەمێکدا ئەنجام دەدەن کە هاوڕەگەزخوازی قەدەغە دەکات. ترسی ئەوان ڕاستییەکی کۆمەڵایەتی و بەشێکە لە ژیانی ئەوان (بۆ وردەکاری زێدەتر بڕوانە بەشی دوو). توێژینەویەکی ناوخۆیی پیشانی دا کە گرووپێک لە ناهاوسانان ڤیدیۆگەلێک لە خۆیان لە فەیسبووک لە کەمپەینێکدا خستە ڕوو بۆ ئەوەی هەڵواردن لە دژی کەمینە سێکسییەکان لە ئێران پیشان بدەن، ئەو شوێنەی کە هاوڕەگەزخوازان بە مەرگ مەحکووم دەکرێن.[٢]

دایکم دەگێڕێتەوە کە بە منداڵی حەزم لێ بوو کوڕ بوایەم. تەنانەت بۆ منیش سەیرە. پێیانم دەوت بە فەرشاد بانگم لێ بکەن. جل و بەرگم لە بەر نەدەکرد. زۆرێک لە کچان وێنەیەکیان لە ڕۆژی بووکێنی و ئەم چەشنە شتانە هەیە، ئەو کات من بیرم لەوە دەکردەوە کە لەگەڵ بووکێک هاوسەرگیری دەکەم. هاوڕێ کچەکانم خۆش دەویست؛ ئاشقی کچی دراوسێکەمان بووم. دواتر شەیدای کچە مامەکەم بووم. چوونکە نۆڕمە کۆمەڵایەتییەکان پێت دەڵێن دیترەگەزخوازی ئاساییە، پێم وا بوو کەواتە هەر وایە. بیرم دەکردەوە کاری دروست هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکە.
لووا تەمەن ٢٨ ساڵان، دووڕەگەزخواز، تاران

2 We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017

ئـەنجامی چۆنایەتییـەکانی ئـەم توێژینـەوە بـە ورردەکارییـەوە لـە درێژەدا دێن

١ـ٢ ڕیشەکانی هۆگری سێکسی

بە مەبەستی تێگەیشتن لە پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە، دەبێ ڕیشەی ئـەم چەشنە هۆگرییانە لێک بدرێنەوە. باسی زانسـتی پەیوەسـت بـە ڕیشەناسـی هاوڕەگەزخوازی و تاوتوێکردنی هۆگرییە سێکسییەکان بابەتێکی ئاڵۆز و لە دەرەوەی چوارچێـوەی ئـەم گەڵاڵـە لێکۆڵینەوەییەیـە. وەک پێشـتریش وتـرا، دەتوانین پانتایەکی بەربڵاو لـە تیـۆری و چەنـدین قوتابخانـەی هـزری لـەم بوارەدا بدۆزینەوە (بڕوانە بەشی ٢). زۆرێک لەم تیۆرییانە بە دروستی درک و قبووڵ نەکراون.

دوو تیۆری سەرەکی لە بارەی هۆکارەکـانی هـۆگری بـۆ هاوڕەگـەز هەیە؛

یەکیان ئەوەی کە هۆگری بۆ هاوڕەگەز لە بنەڕەتـەوە لـە ژێـر کاریگـەریی فاکتەرە ژنێتیکی و بایۆلۆجیکییەکاندایە. و ئەوەی دیکە کە بە شێوەی بەربڵاو پەسند کراوە و بایەخی لێکدانەوەی زیاتری هەیە، ئەوەیە کە هاوڕەگەزخوازی زگماکییە. بە واتایەکی ساناتر بەم پێیە کەسـەکان «گـەی» لـە دایـک دەبـن. تیۆرییـەکی دیکـە دەڵـێ هۆگرییـە هاوڕەگەزخوازییـەکان لـە بنەڕەتـەوە لـە ئەنجامی کاریگەرییە دەروونی و ژینگەیی و ئەزموونە سـەرەتاییەکان بـەدی دێن. لە کۆتاییدا، ڕەنگە چەند فاکتەر هەبن کە دێنە پاڵ یەکتر و دەبنـە هـۆی هاوڕەگەزخوازی.

ئەوەوی سەرنجی وتووێژکارانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا، ئەوە بوو کە ئایا بەشداربووان لەو باوەڕەدان کە ڕووداو یـان فاکتـەرێکی تایبـەت بۆتـە هـۆی هۆگری سێکسییان و چ ئاراستە یان کورتـە مێژوویـەکی شووناسـە لـە سـەر وێنەیان لە خۆیان کاریگەری دادەنێت. شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی پیشان دا کە هەنـدێ لـە کەمینـە سێکسـییەکان هـۆگری سێکسـی خۆیـان تـەنیا بـە هەستێک دەزانن کە لەگەڵی لە دایک بوون. ئەگەر وا بێ، ئـەم ڕوونکردنـەوە ئەم تیۆرییە پشتڕاسـت دەکاتـەوە کـە فاکتـەرە ژنێتیکـی و بایۆلۆجیکییـەکان کاریگەرن. زۆریان هاوڕەگـەزی خۆیـان وەک دیاردەیـەکی سرووشـتی لـە پارامەترە هۆگرییە سێکسییەکان دەزانی؛ چوونکە ئەم بابەتە زۆر بە ئاسانی لە چەمکە بایۆلۆجیکییە مرۆییەکان و ڕفتارە گوورانییەکندا جێی دەبێتـەوە. لـەم پێناوەدا، ئەوان وێڕای ئاماژە بە مێژووی دوور و درێژی هاوڕەگـەزخوازی لـە شێعر و فۆلکلۆری ئێران، ئیدعا دەکەن کە ئەم پرسە هەمیشە بووە. هەندێ لە وێنەکانی ڕۆمای کۆن ڕەچـاو دەکـەن و هەنـدێکیش ئامـاژە بـە شـاعیران و کەسایەتییە ئەدەبییە کۆنەکان دەکەن.

بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان لە مەڕ یاری و حاڵەتە منداڵییـەکان کە وەک پێوەری ژنێتیکـی و زگمـاکی هـۆگری سێکسـی شـرۆڤە دەکـرێن، هەندێکیان وتیان کە چۆن فێر بوون لە تەمەنی کەمەوە هۆگری و تامـەزرۆیی نائاساییان بە بەراورد لەگەڵ هاوتەمەنانی خۆیان پیشان داوە. بە واتایەکی تر، پەیوەندییەکانیان، هاوڕێکانیان، هۆگری تایبەتی و تایبەتمەندی کەسـایەتیان لە نۆڕمە چاوەڕوانکراوەکان بە پێی ڕەگەزی فیزیایی ئەوان جیاواز بوو.

پێشینەی هۆگری بۆ هاوڕەگەز پێشتر سەرنجی خرایە سەر. جی. مایکـڵ

بیلی، دەروونناس لە زانکۆی نێرتۆسترۆن و دەروونتوێژی کەنەدی، کۆنت زاکێر وتارێکی کاریگەرییان لە سەر فاکتەرە کاریگەرەکانی سەر هاورەگەزخوازی لە منداڵان بڵاو کردەوە و لە ساڵی ١٩٩٥ ڕەخنەیەکی کێشەسازیان لە گۆڤاری دەروونناسی گەشە چاپ کرد. بیلی و زاکێر ئەم گریمانەیان خستە ڕوو کە هاورەگەزخوازان سەرچەشنێکی پێچەوانە لە ڕفتارە ڕەگەزییەکان لە تافی منداڵیدا لە خۆیان دەنوێنن. ـ کوڕانی کەم تەمەن کە پێیان باشترە کچان بکەنە هاویاری خۆیان و زۆر خولیای کەرەسەی ئارایشتی دایکیانن و ئەو کچۆڵانەی کە بە شێوەیەکی سەیر و سەمەر ڕاکێشی
وەرزشی هۆکی یان زۆرانبازی پرۆفیشناڵ دەبن. ئەنجامەکانی ئەم ٣
توێژینەوە لە لایەن خوێندنەوەکانی دیکە زیاتر تاوتوێ کراون. لە درێژەی چەند خوێندنەوە بیرمەندان پیشانیان داوە کە ئەم جیاوازییە ڕەگەزییانە زۆر بە زەقی لە هەمبەر فێربوون خۆڕاگرن و زۆر توێژینەوە هەن کە ئەم بابەتە پشت ڕاست دەکەنەوە. چەندین توێژینەوە ئەم [4]سەرچەشنە گشتییەیان پیشان داوە و پەیوەندییەکی توند و تۆڵیان لە نێوان لادان لە دەورە ڕەگەزێتییە باوەکان لە منداڵی و هۆگری سێکسییان لە گەورە ساڵیدا ئاشکرا کردووە. لەم ماوەی دواییدا بیرمەندانی زانستی گەشە بە ئامانجی تێپەڕاندنی کلیشەکان و ناساندنی وردی پڕبایەخترین هێماکانی هاورەگەزخوازی لە ساڵانی دواتر

3 Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008.

4 How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty. www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a

خوێندنەوەیەکی کۆنترۆڵ کراویان ئەنجام داوە، ئەو شتەی کە توێژەران پێـی دەڵێن «پێش هاوڕەگەزخوازی». بە چاو لێکردنێکی ورد لـە[5]تـافی منـداڵی ئەو گەورە ساڵانەی کە ئێستا «گەی»ـن، لێکۆڵەران کۆمەڵێکی ئاڵۆزیـان لـە تایبەتمەندییەکانی ڕفتارە سـەرەتاییەکان دۆزیوەتـەوە کـە پێـدەچێت لـە نـاو هەموو هاوڕەگەزخوازان هاوبەش بێت.

لزباین و گەیەکان زۆربەیان پێشینەیەکی ڕفتاری ئاشقانەی ئـەفلاتوونیان هەبووە: ئەو کوڕە منداڵانەی کە هـۆگری کەرەسـەی ئارایشـتی دایکـەکانیان دەبن؛ ئەو کچۆڵانەی کـە هـۆگری بـۆ وەرزشـی پیاوانـە پیشـان دەدەن. لـە لایەکی دیکەوە، هەندێ بەشداربوو هەبوون کـە ناڕاسـتەوخۆ و لـە میانـەی وتووێژدا، پێداگرییان لە سەر فاکتەرە ژینگەییەکان دەکرد کە لـە ژینگەیـەکی تەکڕەگەزانە یان قەڵەمڕەوی ئاشنای پیاوانە بوون کە زیـاتر هەڵسـووکەوتیان لەگەڵ کەسێکی هاوڕەگەزە. لەم قۆناغەدا، پەیوەندی لەگـەڵ هاوڕەگـەزان لـە سەر ئاستی ئەفلاتوونیـە. وەک کەسـێک ئامـاژەی پـێ دا «ئێمـە ئـەو کـات هەستمان نەدەکرد جیاوازین. قوتابخانەی کوڕانە و گەورە بوون لە ناو کـوڕان هەستی ئاسـاییبوونی پـێ بەخشـین. هـەموو کـوڕان تـا ڕادەیـەک پێکـەوە دۆستایەتییان هەبوو. ئێمە لە سەر یـەک لایـەنێکی بـووین؛ بـەڵام تەنانـەت ئەوانەی وا لە کۆتایی لایەنەکە بوون ئێمەیان پێ نائاسایی نەبوو.» ئەمە واتە پاش ئەوەی کەسێک لە ژینگەیەکی تـەواو پیاوانـە (وەکـوو سـەربازی) یـان

5Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com

6 Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau

ژینگەیەکی تەواو ژنانە (خەوتنگەی کچان یان قوتابخانەی شەو و ڕۆژی کچان) بێت، لە هۆگری سێکسی خۆی بۆ کەسی هاوڕەگەز ئاگادارە. هۆکارێکی گەورە دەتوانێ دەستڕاگەیشتن بە ڕەگەزی بەرامبەر بێ کە تا ڕادەیەک بە هۆی سنووردارێتی کۆمەڵایەتی لە بنەماڵە نەریتی ئایینییەکان پێش دێت.

فاکتەرە بایۆلۆجی بۆماوەییەکان لەگەڵ ئەزموونە ژینگەییەکان پێکەوە پەیوەندییان هەیە. کاریگەری ژینگەی دەوروبەر لە سەر هۆگرییەکان، هۆگری و ڕفتارە سێکسییەکان دەگەڕێتەوە سەر گرینگی فاکتەرە ڕفتاری و کۆمەڵایەتییەکان. بە واتایەکی دیکە کلیشە ڕەگەزێتییەکان و پێکهاتەی ڕۆڵ و دەورە وەدەست هێنراوەکان، کە لە درێژەی گەورەبووندا بۆ تاک دەگوازرێنەوە، لە کۆتاییدا بە دەروونیی دەبن. پلەی جیاواز و ورد لە ژندژی هان دەدرێ و وەک بەشێکی سرووشتی لە منداڵی قبووڵ دەکرێت. هەندێ لە هاوڕەگەزخوازان یان دووڕەگەزخوازان ئەزموونەکانی خۆیان وەک قوربانی توندوتیژی، چەساندنەوە و ئازاری سێکسی خستە ڕوو و ئەم بیرەوەرییە دڵهەژێنانە بوونە بیرەوەری هەمیشەیی، بوونە هۆی خەسارەتێکی بەردەوام. چەوساندنەوەی سێکسی بە شێوازی هاوشێوازگەلی لێکچوو و لێکنەچوو زیانیان پێ دەگەیێنێ؛ بەڵام ئەم چەشنە بیرەوەرییانەش هەر بەم ئەندازە خەسارتەبخشن. ئەوان هاوڕەگەزخوازی وەک ئامرازی سوکنایی‌بەخشی خۆیان سەری دەکەن.

لە ناو ئەو هاوڕەگەزخوازانەی کە لەم توێژینەوەدا بەشدارییان کردبوو، گرووپێکی سێیەم هەبوون کە هۆگری سێکسی خۆیان نە وەک دیاردەیەکی

ژێن تەوەری بایۆلۆجیکی دەزانی و نە ژینگە ژنانە یان پیاوانەکان. ئەم گرووپە ناهاوسانانە لە ژینگەیەکی پڕ لە ئەشق دەژین. لای ئەوان هـۆگری سێکسـی یەکسانە لەگـەڵ ئەشـق و ئەشـق نـە ژنێتیکییـە نـە وەدەسـتهێنراوە، بـەڵکوو دیاردەیەکی سرووشتییە کـە هێشـتا زانسـت نـەیتوانیوە بیناسـێت. نـاتوانرێ چەمکی ئەشق بە چوارچێوە دەستکردییەکان بەراورد بکرێـت. نموونەگـەلی لەم چەشنە شـیکارییانە دەتـوانین لـە وتـەی ئـەو کەسـانەدا بدۆزینـەوە کـە باوەڕیان بە ڕێگەی عیرفانی نوێ هەبوو. ئەوان باوەڕیان وا بوو کە ئەشـق بـە هەموو ڕووبەری خۆیەوە ناتوانێ لە ڕەگـەز، ڕۆڵ یـان هۆگرییـەکی تایبەتـدا سنووردار بکرێتەوە. بە وتنێکی دیکە، ئەوان لە دنیایـەکی ڕۆمانسـیدا دژەیـن کە ئەشق نەبێ هیچ لەوێ گرینگ نییە.

١ـ٣ـ پەیوەندییە هاوڕەگەزخوازییەکان چۆن دەست پێ دەکەن؟

لـەم بەشـەدا، شـرۆڤەی پەیوەندییـە هاوڕەگەزخوازییـەکان دەسـت پـێ دەکەین و ئەم شرۆڤە بە گوێرەی ئەو زانیارییانەیە کە لـە مـاوەی دیمانەکانـدا وەدەست هاتوون و ئینجا وردەکـاریی هـەر کـام لـەم پەیوەندییانـە تـاوتوێ دەکەین.

یەکەمین پەیوەندی سێکسی لە قۆنـاغی خوێنـدنی ئامادەییـدا ڕوو دەدا، سـەرەڕای ئـەوە لـە هەنـدێ حاڵـەتی دەگمەنـدا لـە قۆنـاغی خوێنـدنی سەرەتاییشـدا بـەدی کـراوە. وەهـا پەیوەندییگـەلێک پەیوەنـدی سێکسـی جیدیتریان لێ دەبێتەوە. لەم تەمەنەدا، کەسەکان هێشتا پاکێتی منداڵییان هەر هەیە.

مێرمنـداڵی لەگـەڵ گۆڕانکارییـە قووڵـەکان لـە بـوارە جیاوازەکاندایـە. بـاڵقبوونی هـزری، گەشـەی دەروونـی ـ کۆمەڵایـەتی و کۆمـەڵێک لـە گۆڕانکارییە فیزیاییەکان کە ڕەنگدانەوەی پروسـەی عەسـەبی و هۆرمـۆنین، هـەر هـەموویان تێهەڵکێشـی پرۆسـەیەکن کـە پێیـان دەوترێ بـاڵقبوون (پێگەیشـتن). پرۆسـەی بـاڵقبوون لەگـەڵ هەڵکشـانی ڕێـژەی هۆرمۆنـە سێسکییەکانە. لە ماوەی باڵقبوون، کۆمەڵێ هۆرمۆن دەڵێن کـە دەبنـە هـۆی ئەوەی هێلکەدانەکان هۆرمۆنی ئافرەتانەی سترۆژن بەرهەم بێـنن. دیـارترین گۆڕانکارییەکانی لە ماوەی باڵقبوون کاریگەری زۆری هۆرمۆنەکان پیشـان دەدەن. هێما دووهەمییەکانی گۆڕانکـاری ڕەگـەزی (دروسـتبوونی مـەمک، گەشەکردنی جووتە گونەکان و ئەندامی زاوزێـی پیاوانـە و تـووکی ئەنـدامی زاوزێ)، گۆڕانکارییـەکان لـە پێکهاتـەی فیزیـایی و زک و زادا بـە تـەواوەتی دەبینرێن.[٧]

ئاگادار بوون لە هۆگری سێکسی لە تـافی باڵقبوونـدا خـۆی دەنـوێنێ و ئەمە هەمان سـاتەوەختێکە کـە هۆرمۆنـەکان دەسـت دەکـەن بـە چـالاکی. گۆڕانکاری هۆرمۆنی لە دەستپێکی قۆناغی باڵقبووندا دەسـت پـێ دەکـەن، دەبنــە هــۆی هەســتی زۆر و هــۆگری و ورووژانــی سێکســی. ئەگــەرچی جیاوازییەکی زۆر لە نێوان تاکەکاندا هەیە، بۆ ناهاوسانانی مێرمنداڵی ئێرانی کونجکۆڵی ئەم هەستە سێکسییە سرووشتییانە دژی پـەیامی وشـک و ڕەق و تەقی کۆمەڵگایە کە دەڵـێ هـۆگریی و پەیوەنـدی لەگـەڵ ڕەگـەزی بەرامبـەر

7Puberty stages for boys and girls, WWW.emedicine.com

قەدەغەیە و لە ڕووی شەرعیشەوە حەرامە.

بەردەوامبوونی پەیوەندییەکانی نێوان لزبانیەکان

پرسی ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان یەکێک لە ئاڵۆزترین بابەتەکان لە کۆمەڵگای هاوچەرخی ئێرانە. ئێران دەتوانین بڵێین وڵاتێکە بە پێکهاتەی نەرمی‌نەنوێنی باوکسالارییانە. ئەگەرچی دۆخەکە کەمێک لە حاڵی گۆڕانە، هێشتا زۆر ژن لە سایەی سەدەیەک سەرکوتی ڕێز لێگیراو لە سیستەمی باوک سالاریدا دەژین. هۆگری سێکسی هاوڕەگەزخوازانە لە وڵاتی ئێران زیاتر لە سەر گوتارێک چڕ بۆتەوە کە هاوڕەگەزخوازانی پیاو تاوتوێ دەکا و لزباین و دووهاوڕەگەزخوازەکان کەمتر بوونەتە بابەتی دیمانە.

لزبانیەکان یەکەم وەک ژن و ئینجا وەک لزباین وەبەر هەڵاواردن کەوتوون. لە کاتی شۆڕشی ئیسلامییەوە لە ساڵی ١٣٥٧ هەتاوی، هەندێ لە مافەکانی ئافرەتان سنووردار کراون یان پشتگوێ خراون. جیا لە سنوورداریيەکانی مافەکانی ژن، لزبانیەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی سنوورداریگەلێک دەبنەوە کە بەرهەمی بە تاوان زانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. ئەم هەڵاواردنە دو قاتە زۆر پەرە بەو ڕفتارە خراپانە دەدا کە ڕووبەڕووی دەبنەوە.[٩]

8Culture of Iran. history, people, clothing, traditions …
www.everyculture.com

9Being Lesbian and Trans in Iran | OutRight www.outrightinternational.org /being-lesbian-and.

ئەگەرچی زۆربەی بەڵگە مێژووییەکان لزباینەکان بە هەند وەرناگرن، پەیوەندی لزباینەکان هەندێ جار هاوتەریب لەگەڵ پەیوەندی دیترەگەزخوازانە بوونی هەبووە. بێگومان، زۆرێک لە پرسەکانی پەیوەست بە پەیوەندییەکانی لزباینەکان، پیشاندەری هەوراز و نشێوەکانی پەیوەندیی دۆستانەن کە لە پەیوەندییەکانی کەسانی دیترەگەزخوازیشدا بوونی هەیە و تایبەت بە لزباینەکان نییە. پەیوەندییەکانی نێوان لزباینەکان هۆشدارییەکە بەو وێنا کلیشەییانەی کە ژنان زیاتر لە پیاوان لە پێگەیاندنی دەوریان هەیە و لە چاو پیاوان خێرا هەستی خۆیان دەردەبڕن. هەروەها، کۆمەڵگا چاوەڕوانی ئەوەی لە ئافرەتان هەیە کە بێنە ناو پەیوەندییەک، هۆگری پیاوێک بن، کۆمەڵێ منداڵ بخەنەوە و هەتا هەتایە لە خۆشبەختیدا بژین. ئەمە خۆی ئەفسانەیەکی ئاشقانەیە کە بە گوێی هەموو ژناندا دەخوێنرێت. لە بەرامبەردا، لزباینەکان چەندین ئافرەت دەدۆزنەوە و ئاشقی دەبن. چاوەڕوانی کۆمەڵگا لە ژنان بۆ ئەوەی هاوسەرگیری بکەن لەگەڵ نەبوونی سەربەخۆیی ئابووری و یاسایی (ژنان تەنیا ١٦ لە سەدی هێزی کار پێک دێنن.) ئەمە بەو واتایەیە کە لزباینەکان وەک ژن زۆر جار دەبێ ملکەجی ئەو بڕیارانە بن کە پیاوانی بنەماڵە بۆیان دەردەکەن. ئەمە دەتوانێ هەندێ هەلومەرج بێنێتە ئاراوە کە تێیاندا لزباینەکان هەر هەموو ژیانی خۆیان لە

---

١٠. بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە کۆماری ئیسلامی ئێران: ڕاپۆرتی سکرتێری گشتی. ئەنجوومەنی گشتی ڕێکخراوی نەتەوەکان، ئەنجوومەنی مافەکانی مرۆڤ،

A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/ HRC/RegularSessions/ Session28/ Documents/A_ HRC_28_26_ENG.doc

هاوژینییەکدا بە سەر ببەن کە تێیدا پەیوەندی سێکسی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەریان بە سەردا دەسەپێنرێت.

لزباینێتی کۆمەڵێ مەترسی لەگەڵە. بە گوێرەی یاسای سزای ئێران، سزای موساحەقە یان پێدا ماڵینی ئەندامی زاو و زێی دوو ئافرەت سەد قەمچییە. ئەشقی دوو ژن ڕاستەوخۆ دژی یاسای سزایە. بەدەر لە سنووردارێتی مافەکانی ژن، لزباینەکان لە وڵاتی ئێران ڕووبەڕووی کۆمەڵێ بەربەست دەبنەوە کە بە هۆی بە تاوان زانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز و نامدارایی بەربڵاوی کۆمەڵگایە. یەکتر ماچکردنی دوو ژن لە شوێنی گشتیدا قبووڵ ناکرێ و ئەگەر قۆڵبەست بکرێن سزای قەمچییان بۆ دەبڕدرێتەوە.

ئەندامانی کۆمەڵگای لزباین لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا نە تەنیا لە کۆمەڵگایەکی نانەرمینوێنی پیاوسالاردا گەورە بوون، بەڵکوو لە کۆمەڵگایەکدا دەژین کە هۆگری سێکسی ئەوان بە بێبایەخ و تاوان سەیر دەکرێت. ئەم کەسانە دەست و پەنجە لەگەڵ ئاوێتەیەک لە هەڵاواردنی یاسایی، ئازاری کۆمەڵایەتی، توندوتیژی خێزانی و کردەوەی توندائژۆیانە نەرم دەکەن کە هەم شارۆمەندان و هەمیش دەسەڵات تێیدا دەور دەبینن. لە حاڵێکدا لزباین و هاوڕەگەزخوازان ئایدیالی هاوبەشی وەکوو خەبات لە دژی جیاوازییە بنەڕەتییەکان لە دارشتەی کۆمەڵایەتیی ئێران، ئامۆژەی سەختی ئایینی و ئەو ناو و ناتۆرانەیان هەیە کە هاوڕەگەزخوازی وەک گوناحێکی نەبەخشراو سەیر دەکەن، پێکهاتەی ئایدۆلۆژیایی پیاوسالاریی زاڵ بە سەر لزباینەکان دەبێ ڕەچاو بکرێت.

بەدەر لە کێشە چارسەرکراوەکان، ماوەی پەیوەندی لزباینەکان لە

پەیوەنـدی نێـوان دو پیـاو زیـاترە و لـە هەنـدێ حاڵەتـدا ئـەم پەیوەندییانـە پێکەوەبوون و پابەندێتی لـێ دەکەوێتـەوە. لـە سـاڵی ١٩٤٨، کینسـی بـۆی دەرکەوت کە پەیوەندیی درێژخایەن لە نێـوان هاوڕەگـەزخوازان بـە شـێوەی ئاشکرا کەم بوو؛ بەڵام ئێستاش پەیوەندی درێژخایەنی نێوان گەیەکان باوترە، ئەوەی ڕاستی بێ کە ئەوان تەنیا هاوبەشێکیان نەبوو. ئەم توێژینەوە بـە دوای توێژینەوەی کلاسیکی مەک وێرتێر و ماتیسۆن دێت کە لە سـاڵی ١٩٨٤ لـە The Male Couple ڕوونی کردەوە و بۆی دەرکەوت کە تەنانـەت کـاپڵێکی پیاویش ناتوانن بۆ پتر لە پێنج ساڵ وەفادار بمێننەوە.[١]

زۆربەی ڕاپۆڕتەکانی میدیاکان سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە ئێران لـە سـەر بناغـەی سـەرکوتکردنی ئـەو گـەی و لزبایانەیـە وا لـە وڵات ڕایـان کردووە. هەندێ وتوویانە ئەگەر لە ئێران دەتانهەوێ جیـاواز بـن، دەبـێ ئـەم جیاواز بوونە بشارنەوە و پاشان سەربەستن هـەر کارێـک کـە پێتـان خۆشـە بیکەن یان هەتا ئەو کاتەی کەس هەواڵی لە ئێوە و شێوازی ژیانی ئێـوە نییـە، دەتوانن سەربەست و ئازاد بن.[٢]

لە حاڵێکدا کە ئەزموونی ئەو کەسانەی کە توانیان لـە وڵات ڕا بکـەن تـا ڕادەیەک هاوشێوەی ئەزموونەکانی هاوڕەگەزخوازانی ئێرانییە، ئەم ئەزموونانە زۆر جیاوازن لەگەڵ ئەزموونی ئەو کەسانەی کە مانـەوە لـە وڵاتیـان دەسـت نیشان کرد یان دەرفەتیان بۆ ڕۆشتن نەبووە. فاکتەرێکی گرینگ لـەم گەڵاڵـە

---

11 Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph www.josephnicolosi.com/an-open-secret-thetruth-about...

12 Growing up gay in Iran

توێژینەوەییە ئەوەیە کە هەندێ لە دیمانە لەگەڵکراوان خۆجێیی نەبوون. لە ناو بەشداربووانی ئەم توێژینەوە لە تاران، زۆربەیان کەسانی خوێندکار یان پیشەدارانی گەنج بوون و هەندێکیان بە ڕەچەڵەک خەڵکی تاران نەبوون. شێوازی ژیانی سەربەخۆی ئەوان بە جۆرێ ئەوانی لە چاوی کونجوکۆڵی بنەماڵە دوور کردۆتەوە و پەرۆشی و زەختی ئابووری پێکەوەبوون بژاردەیەکی باشتری بۆیان چێ کردووە. هەروەها لە کۆمەڵگای نیمچە نەریتیی گەنجی زانکۆیی پانتای نیشتەجێبوونی هاوبەشانە ئاسایی و قبووڵ کراوە (وەک لە کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکانیش زۆر جار بەدی دەکرێت). کەواتە لە کاتێکدا کە دوو کەس لە دوو ڕەگەزی بەرامبەر لە ڕووی یاسایی و عورفەوە بۆ پێکەوە بوون هان نادرێن، پێکەوە ژیانی دوو پیاو یان دوو ئافرەت بە شاردنەوەی هۆگرییە سێکسییەکانیان، وەک بابەتێکی نانۆرم لێی ناڕوانرێت.

هەندێ ئەم هەلەیان لە بەر دەستە کە بە دوور لە چاوی هاوڕێ و خزم و کەس درێژە بە ژیانە هاوتەرییەکان بدەن. دیوە سێکسی و سۆزدارییەکانی کەمینە سێکسییەکان بەشی گرینگی ئەو بۆچوونانە بوو کە کەسەکان ئامادەی ئاشکرا کردنین.

> لە سەردەمی زانکۆ ئەزموونی زۆر دژوار هاتە پێشەوە کە هەموو ژیانمی گۆڕی. کەسێک لە زانکۆ بوو و ئێمە زۆر هۆگری یەکتر بووین. من هۆگری خۆمم بۆ ئەو دەربڕی و ئەویش پێدەچوو کێشەی نەبوو. بەڵام ئەو دیترەگەزخواز بوو. بە هەر حاڵ ئێمە دوو ساڵ لە پەیوەندیدا بووین کە ساڵ و نیوێک زۆر بە لامەوە دژوار بوو. پێی وابەستە بووم. ژیانم لە دەست چوو. ستۆدیۆیەکم هەبوو کە تێیدا گۆرانیم دەچڕی. وازم لە هەموو شتێک هێنا. دەستم لە شێعر هۆنینەوە هەڵگرت و دەستم کرد بە خواردنەوەی

شەراب، زیاتر لە بەر ئەوەی پەیوەندییەکی هەڵەم دەست پێ کرد بوو.

ئەوەی لە هەموو دیمانە کۆ کراوەکاندا گرینگ بوو ئەوە بوو کە لە شیکاری بارودۆخی کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران سەرنجێکی تایبەتی خرایە سەر داڕشتەی کۆمەڵایەتی و کەلتووری و شوێنی نیشتەجێبوونی ناهاوسانان. لەم خوێندنەوەدا دەرکەوت کە جۆری ئەزموونە سۆزداریی و سێکسییەکان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری مەبەست بەستەگی بە جۆرێک داڕشتەیی ڕەگەزیی شارەکەوە هەبوو و ئەوەی کە جیاوازییەکان پەیوەستە بە کلتووری تایبەتی زاڵ لە هەر گەڕەکێکدا. ناهاوسانان لە شاری تاران لە چاو ناهاوسانانی ئێسفەهان و مەشهەد ئازادییەکی زیاتریان بۆ وادەی دیدار لە پارک یان دەست پێڕاگەیشتن بە هەندێ پاتۆق و میوانییەکانی کۆتایی هەفتە (بە ناوی Life) هەیە کە دەتوانن چاویان بە یەکتر بکەوێ یان پێکەوە ژوان دابنێن. ئەگەرچی ئەم شوێنە دەگمەن و تا ڕادەیەک ئارامانە ئیزنی پیشاندانی خێرای سۆزەکانیان پێ دەدا، ترس لە بەرپرسان هەمیشە باڵی بە سەریاندا کێشاوە. ئەوان هەمیشە حەڕەشەی ئەم مەترسییەیان لە سەرە.[13]

لە ڕووی داڕشتەی شارییەوە، ئێسفەهان شارێکی نەریتییە لە وڵاتی ئێران و هاوشێوەی زۆرێک لە شارەکانی ئێران، لەوێ بابەتی کەمینە سێکسییەکان زۆر تابۆیە بە جۆرێک کە دانیشتووانەکەی تەنانەت لە بوونی دیاردەی

13 What it's like to be gay in Iran, Sune Engel Rasmussen, The Week theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran

هاوڕەگەزخوازییش ئاگادار نین.

بە ئاوڕدانەوە لە شووناسی تابۆی ئەم بابەتە کە لە ئایـدۆلۆژیای ئـایینی و بێ‌ئاگـایی کۆمـەڵگا لـە بـوونی ناهاوسـانان شـاردراوەتەوە، شـوێنی‌دۆزیی کەسانی تامەزرۆ بۆ بەشداری لەم خوێندنەوە توێژینەوەییە، مەترسیدار بـوو. ئەم بابەتە ئاستەنگێکی چالنج‌بزوێن و ئەستەم بوو. یەکێک لـە هۆکارەکـانی دەرکەوتنی ئەم کێشە ئاستی بـەرزی بێ‌متمانـەیی بـوو. ئـەم نامتمانەییـە لـە لایەکەوە ئەوان لە هەڵبژاردنی هاوبەشی سێکسی وازوازیی دەکا و لە لایەکی تریشەوە بە شێوەیەکی حاشاهەڵنەگر ماوەی پەیوەندییان کەم دەکاتەوە.

هەستی لە ژێر چـاودێری‌بوون هـەم لـە لایـەن شـارۆمەندانی ئێرانـی و هەمیش لە لایەن دەسەڵاتەوە چەرمەسەرییەکی گەورەیە. شایەنی ئاماژەیە کە لە ماوەی دیمانەی تەلەفۆنی و چاو بە چـاو خێـرا ئـەم ئەنجامـەمان دەسـت خست کە زۆرێک لـە ناهاوسـانان تەنانـەت متمانـە بـە هاوڕەگـەزخوازانی دیکەش ناکەن. داوا لە دیمانە لەگەڵکراوان کرا بـۆ ئـەوەی لـە ڕێگـەی تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئاسـانکاری بـۆ دیمانەیـەکی چـاو بـە چـاو بکـەن. پـاش دیمانەی چاو بە چاو پەیوەندی لەگەڵ دۆست و هاوڕێکانیان ئاسانتر بووەوە.

بە ئاوڕدانەوە لە تەمەنی کورتی پەیوەندییەکان، ئەنجامـەکانی لێکۆڵینـەوە ئـەوەیان دەرخسـت کـە دیمانـە لەگـەڵ کـراوان باسـیان لـە ئەسـتەم‌بوونی دۆزینەوەی هاوبەش دەکرد. چالنجی دۆزینەوەی هاوبەشـێکی هەمیشـەیی باری قورسی سەر شانی گەیە ئێرانییەکان بوو. لە هەنـدێ لـە حاڵەتەکانـدا، ئەوان لەگەڵ دۆستە هاوبەشـەکانیان پەیوەندییـەکیان دەسـت پـێ کردبـوو و پاش ماوەیەکی کورتی پەیوەنـدی سێکسـی، پەیوەندییەکـەیان کۆتـایی پـێ

هاتبوو.

ناپاکی و نەبوونی پابەندێتی دوو لایەنە لە پەیوەندییـەکانی نێـوان کەمینـە سێکسییەکان بوونی هەیە. نە تەنیا لە ناو هاوڕەگـەزخوازان خۆیـان، بـەڵکوو پەیوەندییەکی ماناداری درێژخایەنیش کەمە. هەندێ جار بە هۆی پەیوەندی نەخوازراو لەگەڵ ناهاوڕەگەزخوازان، ئەوان بە هۆی زیان و ئـازاری قـەرەبوو نەکراو دەناڵێنن کە لەوانەیە لە درێژەی ژیانیان لەگەڵیان بمێنێتەوە.

هۆکـارە بنچینەییـەکانی ئـەم پەیوەندییـە زۆرە کـورت خایەنانـە زۆرن. پەیوەندیی نێوان دوو دیترەگەزخواز دەتوانێ ڕیشەی لە کەلتوور و ئایینێکـدا بێ کە بە پێی یاسا، تاکهاوسەری پاش دامرکاندنی ورووژانـی نـاو ژووری خەو بەهێز دەکات. کاپڵەکان ناچارن دامرکاندنی خێرای هۆگری سێکسـی تێپەڕێنن و هەڵوەدای بێچمێکی مانادار لە چێژ و ڕزگاری بن. بە پێچەوانـەوە هاوژینە هاوڕەگەزەکان، پێشێلکەری شتێکن کە بە پێـی زۆربـەی سـتانداردە نەریتییـەکان دەبـێ پەیوەندییـەکی تاکهاوسـەرانە بـێ، شـانۆی بێـزاری پەیوەندیی «یەک ـ پیاو ـ یەک – ژن»ـــن. داکۆکیکـارانی ئـەم سـتانداردانە کاپڵە هاوڕەگەزەکان لە هەمبەر هەمان نۆرم و چاوەڕوانییـە کۆمەڵایەتییـەکان کە بنیاتی بنەماڵەی مۆدێرنن، بە وڵامدەر نازانن.

زەختی دوو لایەنە لە سـەر چێکـراوە مێژووییـەکانی تاکهاوسـەری لـە ڕکابـەری لەگـەڵ نـەبوونی پەسـندێتی کۆمەڵایـەتیی پەیوەندییـەکانی دوو هاوڕەگــەز زۆر جــار لایــەنێکی دیکــە لــە نیگــەرانی و پەرێشــانی لــە پەیوەندییەکانـدا سـاز دەکـا کـە لـە پەیوەندییـە ئازادەکانـدا دەبێتـە هـۆی سنووردارێتی. لەو ڕووەوەی کە کەسەکان لە پەیوەندییەکی درێژماوە پارێزراو

نین و ناتوانن هەستی وابەستەیی کە زۆر جار لە پەیوەندییـەکی درێژەمـاوەدا ساز دەبێ تاقی بکەنەوە و ڕووو دەکەنە پەیوەندیی کەم خایەن کە لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا خۆی وەک جۆرێک داوێنپیسـی و بـەڕەڵایی سێکسـی پیشـان دەدات.

١ـ٤: کاریگەری هاوڕەگەزخوازی لە سەر بنەماڵە

هیچ بەڵگەیەکی زانستی لـە سـەر ئـەوە نییـە کـە هـۆگری سێکسـی، چ دیترڕەگــەزخوازی و چ هاوڕەگــەزخوازی و چ هـــەر شـــتێکی دیکـــە، هەڵبژاردەیەکی لە ڕووی ئیرادەی ئازادە. پاش لە دایک بوون بە شێوەی خۆ بە خۆ، کۆمەڵێ لە چاوەڕوانی و بەهاکان لە بیدەنگیدا لە لایەن دایک و باوک و کۆمەڵگا و بنەماڵە بە ئێمە دەدرێت. لـەم یەکـە کۆمەڵایەتییانـەدا، کـەلتوور، وەفاداریی بۆ بنەماڵە و ئابڕوو و ناوبانگی بنەماڵە بـوونی هەیـە. هەرچەشـنە بەراورد یان ڕای ئەندامانی بنەماڵـە دەتـوانێ بـە زەقـی کاریگـەری لـە سـەر ئاکاری تاک دابنێـت. واتـا و دەسـەڵاتی بنەماڵـە کـە پێگـەی کـەلتووری و کۆمەڵایەتیی تاکیش ساز دەکەن، چالاکن و بەشێکی سـەرەکیی شووناسـی تاک پێک دێنن. بنەماڵە ئەوەندەی بتوانێ پەرە بە کاریگەریی خۆی لـە سـەر بوارەکانی دیکە دەدا بۆ ئەوەی کاریگەری لە سەر شووناس و شـێوازی ژیـان دابنێت. لە وڵاتی ئێران منداڵان پاش ئەوەی هاوسەرگیری دەکەن، بە شێوەی کردەیی دو بنەماڵە تێکەڵ دەبن و ماف و هاوپەیوەندییەک پێکەوە ساز دەکەن

که دەتوانین بڵێین لە پیرۆزی نزیکە.[١٤]

لە ماوەی ساڵانی هەستیاری بێچمگرتنی شـووناس لـە ژیـان، تـاک بـە ڕوانین، بینین و لە کۆتاییدا بە دەروونیکردن فێر دەبێ کە چاوەڕوانی و بـەها باشەکان چیین. بەو پێیەی کە بنەماڵە یەکەمین مامۆستایە، ڕۆڵی ڕاسـتەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەبینێت. ئەوەی کە بە هەڵکەوت تاک لـە کـوێ یـان لـە چ بنەماڵەیەکدا لە دایک دەبێ، دەورێکی دیاریکەرەوەی لە شووناسی ئەو، ئـەو زمانەی کە بۆ پەیوەندی سـازکردن بـە کـاری دەبـا، پێگـەی کۆمەڵا یـەتی و ئایینیی ئەو هەیە و هـەموو ئـەم فاکتەرانـە بەشـێکی بـەرچاو لـە شووناسـی کەسێک پێک دێنن.

لەم لێکۆڵینەوەدا، شـووناس دیاردەیـەکی تەوەرییـە کـە لـە چوارچێـوەی فاکتەرە ناوبردەکراوەکانی سەرەوە بـێچم دەگرێـت. شـووناس کۆمەڵەیـەکی ئاڵۆزە لە وابەستەییە مادی و مەعنەوییەکانی مرۆڤ. شووناس ئاوێتەیەکە لـە چێکــراوە کۆمەڵا یــەتی و ئایدۆلۆژییــەکان کــە لــە چوارچێــوەی پێگــەی کۆمەڵا یەتیی دیاریکراو چێ دەبـێ و هـەر دوو ڕەگـەزی پیـاو و ئـافرەت بـە گوێرەی دەورێک کـە هەیانـە، ئـەو جیاوازییـە بایۆلۆجییانـەی کـە لـە هـەر ڕەگەزێکدا هەیە یان ئەو ناوەڕۆکە یاسایی و پابەندێتییەی کە بە سەر هەر دوو ڕەگەزدا دەسەپێنرێت، وەدەست دێن. ئێمە هەروەها فێر دەبین کە شووناسـی ڕەگەزییمان دووشەقە. بە وتنێکـی دیکـە، فێـری[١٥] ئـەم ئایدیایـە دەبـین کـە

14 Culture of Iran. history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com

15 Lucie Ddurberman (ed) Gender and Sex in Society

ڕەگەزێتی یان ئافرەتانەیە یان پیاوانە و پانتایەکی بۆر لەم نێوەندەدا بوونی نییە. لە هەمان کاتدا فێرمان دەکەن کە بەشی بۆری لایـەنی ڕەگـەزیی مـرۆڤ لـە ڕووی ئەخلاقییەوە، گەندەڵە.

هەر لە یەکەم ساتەوەختی لە دایک بوون و لە سەرتاسـەری قۆناغـەکانی منداڵی، مێرمنداڵ و گەورەساڵی، بە کۆمەڵایەتیبوون پرۆسەیەکی بەردەوامـە لە کۆمەڵێکی جیاواز لە ڕێکار و قەدەغەکان. پێکهاتـەی بنەماڵـە دەورێکـی گرنیگی لـەم دیـاردەدا هەیـە و پەیوەندییـە خزمایەتییـەکان باڵیـان بـە سـەر شووناس و هەڵسووکەوتی تاکایەتیدا کێشاوە.

ڕۆڵی بنەماڵە هەمیشە بەستراوەتەوە بە زەختێک کە زانراو یان نـەزانراو بـە سەر هەر کام لە ئەندامانی بنەماڵە بە هـۆی ڕۆڵـی گریمانـەیی، بـارودۆخی کۆمەڵایـــەتی، دەروونـــی و سیاســـی دەوری گریمانـــەیی دەســـەپێنێت. هاوڕەگەزخوازی لە ناو بنەماڵەدا کێشەیە؛ چوونکە ژیـانی کۆمەڵایـەتی زۆر جار لە ناو چوارچێوەی ئەو ئەزموونـە کۆمەڵایەتییانـەدا دروسـت دەبـێ کـە تایبەتمەندی پیاوانەیان هەیە. [1] هۆگری سێکسی لە دەرەوەی دووانەی پیاوانە ـ ژنانە بەردەوامی پەیوەندییەکی ژنانە ـ پیاوانەی باوک سـالار و سـەرکوتکەر تێک دەدات. هەر هێمایەک لە گەیبوون دەتوانێ کاریگەرییەکی جیدی لـە سـەر ئـەو بنەماڵانـە دابنـێ کـە لەگـەڵ قبـووڵکردنی هاوڕەگـەزخوازی منداڵەکەیان کێشەیان هەیە. ئەم کێشانە تایبەت بە وڵاتی ئێران نییـە. هـەموو

1 Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press

ساڵێ، هەزاران منداڵی ناهاوسانی ئامریکی کە شووناسی خۆیان ئاشکرا کردووە، لەماڵەوە دەردەکرێن و یەک لە سەر چواری بێماڵەکان لە وڵاتی ئینگلتەرا، ناهاوسانن.

بۆ زۆربەی ئەو کەسانەی کە وەک ناهاوسان دەناسرێن، ڕوانین و قبووڵکردن یان قبووڵنەکردنی بنەماڵە (و کۆمەڵگا) کێشەیەک گەورەترە. ساڵانی یەکەمی ژیان بناغەی بە فەرمی ناسینی هۆگری سێکسییان پێک دێنێ و ئەم قۆناغە دەست پێکردن و پەی بردن بە شووناسی ڕەگەزیی خۆی وەک ناهاوسانە. بۆچوونی کەسەکان لە درێژەی لێکۆڵینەوە پیشاندەری دەرد و ئازارێک بوو کە ئەوان لە کاتی پەی بردن بە هۆگری جیاوازی خۆیان و بڕیاردان بۆ شاردنەوەی ئەم هۆگرییانە تاقییان کردۆتەوە. کەسانی ناهاوسان ساڵانێکی زۆریان لە شەڕی نابەرابەری شاردنەوەی هۆگری سێکسی بە فیڕۆ داوە و ئەوە هەمان کاتێکە کە باشترە تەرخانی گەشەی تاکایەتی و کەسایەتی بکرێت.

ڕێگری لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی لە بنەماڵە دژوارترین کاری کەمینە سێکسییەکانە. ترس لە دروستبوونی کێشەی بنەماڵەیی هاوشێوە زیانی زەختی سۆزداریی، دەروونی و مەعنەوی تێهەڵکێشی ژیانی هەموو ناهاوسانانە. بەشداربووان ئاماژەیان بە کاردانەوەکانی بنەماڵە کرد کە ئازاربەخشترین ئەزموونی ژیانی ئەوان و چالنجی گەورەی بەر دەمیان بوو.

بابەتێک کە لە بڕگەیەکدا کاریگەری لە سەر هەموو ناهاوسانان دادەنێ، ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزیی لای بنەماڵەیە. ئەمە دەتوانێ بۆ موسڵمانان بە شێوەی تایبەت دژوار بێت (بۆ شرۆڤەی زیاتر بڕوانە بەشی ٢).

پێچەڵاوپێچی ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکان زۆرن: بنەماڵە، ترس لە بوونە هۆکاری شەرمەزاربوونی بنەماڵە و لە دەستچوونی ڕێز لە کۆمەڵگا، ناونیتکەی سێکسی و ڕوانگەی کۆنسێرڤاتیوانە بۆ هاوڕەگەزخوازی. نەریت و کەلتووری باوکسالاری ئێرانی سات لەگەڵ سات وەبیرهێنەرەوەی ئەم خاڵەیە کە ئەمانە پێکهاتەگەلێکی بەهێزن کە تاک دەبێ بە تەنیایی باری قورسی ئەوانە هەڵبگرێت. زۆر بنەماڵە بۆ ئەوەی بتوانن بەها تاکایەتی و ئایینییەکان لەگەڵ عەشقی خۆیان بۆ منداڵە ناهاوسانەکانیان لە هاوسەنگیدا ڕابگرن، زۆر هەوڵ دەدەن.

کاری کوشندەی ڕەواڵەتبازێتی و شاردنەوەی هۆگری سێکسی لە بنەماڵە گەورەترین و دڵتەزێنترین ئەشکەنجەی کەمینە سێکسییەکانە. دەرد و ڕەنجێک کە هەر لەو پانتا پارێزراوەی بنەماڵەدا بە سەر کەمینە سێکسییەکاندا دێ زۆر گەورەتر لەو شتەیە کە لە شوێنەکانی دیکەی وەکوو قوتابخانە بە ئەزموونی دەکەن. بۆ زۆرینەی ناهاوسانان، پەیوەندی پیرۆزی خوێنی لە بنەماڵە بنیاتی زۆرێک لەو گێڕانەوانەیە کە بە قووڵی بێچمی بە ژیانی ئەوان داوە و ئێستا ڕاستەوخۆ لە هەمبەر خزم و کەسانێکدا دایاندەنێ کە هەرگیز بۆ قبووڵکردنی شووناسی ڕەگەزییان ئامادە نابن؛ چوونکە وەها بابەتێک دژی هەموو ئامۆژە و وانە فێربووەکانیانە. بۆ رۆرینەی ناهاوسانان ئەم بابەتە سەرچاوەی بەردەوامی ڕەنج و خەسارەتی زۆر بووە. توێژینەوەکەمان پێشانی دەدا کە ترس لە سزای بەردبارانکردن هۆکارێکی دیکەیە بۆ ملکەجێتی ئەوان بەرامبەر بەو وانانەی کە کۆمەڵگا بە تاکی فێر دەکات. دیسانیش بەڵگەی تەواو سەبارەت بە زۆر گرینگبوونی داکۆکی کۆمەڵایەتی و

بنەماڵەیی لەم بوارەدا هەیە.

لە کۆمەڵگا و گرووپە بنەماڵەییەکاندا، هاورەگەزخواز بە شتێک سەیر دەکرێ کە دەبێتە هۆی شەرمەزاری تاک و کۆی بنەماڵە و ئاسەوار و دەرهاویشتەی ناخۆشی بۆ هەموو ئەندامانی بنەماڵە و هاوڕێیان هەیە. یەکێک لە باوترین لێکەوتە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان ئەوەیە کە ئەندامانی مێینە بە هۆی نەبوونی خوازبێنی تامەزرۆ ناتوانن هاوسەرگیری بکەن و ئەندامە نێرینەکانیش لەوانەیە لە سەر ئیش دەربکرێن و بە گشتی پێگەی کۆمەڵایەتیی بنەماڵە بچێتە ژێر پرسیار.

ئەو بنەماڵانەی کە لە هۆگری سێکسی کەسەکە ئاگادارن، بە بێهوودە پەنا دەبەنە بەر هەر چەشنە تاکتیکێک بۆ ئەوەی کەسەکە بگۆڕن و باوەڕی قووڵیان هەیە کە هۆگری سێکسی بارودۆخێکی شیاوی گۆڕانە و قۆناغێکی تێژتێپەڕە. ئەم توێژینەوە پیشانی داوە کە زۆربەی دیمانە لەگەڵکراوان ئەم کاردانەوەی بنەماڵەیان تاقی کردۆتەوە؛ ڕێژەی ئەو بەشداربووانەی کە ئەزموونی جیاوازیان هەبوو کەمتر لە پەنجەکانی دەستێک بوو. کاتێک بنەماڵە لە هۆگری سێکسی کەسەکە ئاگادار بووە، نە تەنیا وڵامەکەی دەبێتە هۆی ئەوەی دۆخەکە نەگۆڕێت، بەڵکوو لە زۆربەی حاڵەتەکاندا بنەماڵە سەرکوتکەرتر بووە و کۆنترۆڵێکی زیاتری بە سەر کەسەکەدا سەپاندووە. ئەوان باوەڕێکی قووڵیان بەوە هەیە کە دەتوانن تاک بکەنە ئەو کەسەی کە وەک ئەندامێکی ئاسایی بنەماڵە ببێتە خاوەن هۆگری سێکسی پەسندکراو. تەنانەت لەو بنەماڵانەی کە نەرمینوێنتر و کراوەترن، ئامادەییان بۆ پێشوازیکردنی گەرم لە هاورەگەزخوازی نییە. کە واتە هەتا ئەو کاتەی ئەم

ئامادەییە بوونی نەبێ، بنەماڵە بەردەوام زەختانە هۆگری سێکسی، کە پیاوان و ژنان لە خۆ ناگرێ، ئیدانە دەکەن و لە دژی بەرهەڵستی دەنوێنن.

هەندێ لە بنەماڵەکان هاوخەمییەکی زۆریان بۆ دیتران هەیە. ئەو بنەماڵانەی کە باوەڕیان بە پەسندکردنی ئەم کەسانە هەیە، لە خزم و کەس، دراوسێ و هەڵسەنگاندنی نەرێنی ئاشنا و ناسیاوەکان دەترسن کە زۆر جار بۆ ژیان لە شاراوە و سەرنجی بنەماڵە هانیان دەدەن. سەرزەنشت و پەسند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا دوو لەمپەری گەورەن. بەدەر لەم ترسانە، ئایدیای ئابڕو و وەجی بنەماڵەش هەیە کە بارێکە بە سەر تەندروستی دەروونی و جەستەی هەموو ئەندامانی بنەماڵە. هۆگری سێکسی دوایین هێمای سووکبوونی بنەماڵە و حەڕەشەیەکی جیدییە بۆ سەر «ئابڕووی بنەماڵە». ئەمە بەو مانا دێ کە چەمکی ئابڕووی تاک پەیوەستە بە ڕێزگرتن لە چوارچێوە کۆمەڵایەتییەکان کە پەیوەندییان بە دەور و ڕۆڵە ڕەگەزێتییەکان هەیە، بەڵکوو ئەم هۆگرییە سێکسیانە ئابڕووی بنەماڵە و کەس و کاریش کۆنتڕۆڵ دەکەن.

ترس لە ڕیسوا بوون، بەدناوی، گاڵتە پێکردن و لە کۆتاییدا تاراندن سێبەرێک لە شەرم دەخاتە سەر هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی کەمینە سێکسییەکان. ئەم کاردانەوە ئاشکرایانە لە ناو پێکهاتەی بنەماڵە لە ژێر کاریگەریی پێگەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و کەلتووریی دایک و باوکەکاندایە (ئاستی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان)؛ بەڵام هەموویان کەم تا کورتێک لە یەک پێوەردان. ئەمە ئەوە دەگەیێنێ کە تەنانەت لەو بنەماڵانەشی کە کراوەن، یەکەم کاردانەوە زۆر جار ناڕەحەتبوون لەم بابەتەیە. بنەماڵەکان زۆر جار سۆراغی دەستێوەردانە دەرمانییەکان دەگرن

و هیوادارن دەرمان لە گۆڕینی شووناسی ڕاستەقینەی کەسەکە یارمەتیدەر بێت.

بەدەر لە تاراندن و درک نەکردن، کەمینە سێکسییەکان ئاماژەیان بە مامەڵەی جیدیتر و توندتاژۆتری بنەماڵە کردووە. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا تاراندنی کتوپڕ، بێبەش بوون لە میرات وەک منداڵ و ڕۆڵە و سەرکۆنەی لێ کەوتووەتەوە.

لە حاڵەتەکانی تردا، کەسی هاوڕەگەزخواز ـ بە پێچەوانەی ڕاکێشبوونی ئاشکرا بۆ کەسی هاوڕەگەز ـ کۆڵ بۆ پەیوەندییەکی ئاڵۆز لەگەڵ کەس ڕەگەز بەرامبەر دەدا تەنیا بۆ ئەوەی بنەماڵە و هاوڕێیان لێی ڕازی بن. لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان وتیان بە زەختی ناڕەزایەتی خۆیان دژ بەم پەیوەندییە ڕاگەیاندووە و هیچ کات لەگەڵ کەسی ڕەگەز بەرامبەری خۆیان پەیوەندییان ساز نەکردووە، لە ناو ئەو کەسانەی کە وەها پەیوەندییەکیان هەبووە، پەیوەندی سێکسییان نەبووە و هەر لە یەکەم دەستپێکی نگریسەوە ئەم پەیوەندییە گەیشتبووە لەمپەری سۆزدارییەکی بێبەری لە هەست. شیکاریی وڵامی دیمانەکان سەرچەشنێکی دڵهەژێنی پیشان دا: لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا، بەشدار بووان لە داواکارییەکانی هاوڕێ و بنەماڵەی خۆیان نوقم دەبوون و بە بێ ڕەچاوکردنی هۆگری سێکسی خۆیان و هۆگری تایبەتی بۆ کەسی هاوڕەگەز، هاوسەرگیرییان لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر کرد. ئەگەرچی مەخابن لێکەوتەکانی وەها هاوسەرگیرییگەلێک شیاوی پێشبینییە، ڕەنج و ناڕەزایەتی بە هۆی هاوسەرگیری زۆرەملێ زەبرێکی دیکەیە کە لە شووناسی ناسکی کەسەکە دەدرێ و توێژێکی دیکە لە زیانی دەروونی بە

برینە قووڵەکانیان زیاد دەکات.

ئەگەر دیسان لە دایک ببمەوە حەزم نەدەکرد هاوڕەگەزخواز بوایەم. ئەوەی پێویست بوو کردم؛ پەیوەندییم لەگەڵ ماڵە پارێزراوەکان گرت بۆ ئەوەی درگام لێ بکەنەوە و ئەوان دەستیان کرد بە وتاردان. پێیان وتم دیارە کچێکی باش نیت. کچی چاک بە با تێهەڵدان نەخۆیت.
نێرگیز، ٢٧ ساڵە، مەشهەد

سەبارەت بە کەمینە سێکسییە لزبایەنەکان، زەختێتی ئەم کاردانەوانەی بنەماڵە و کۆمەڵگا وای کردووە کە پێگەی پێشتر سست و لەقیان لەوەش زیاتر بکەوێتە بەر حەڕەشە و ببێتە هۆی چەند قاتبوونی نایەکسانی، زەختی دەروونی، جەستەیی و سێکسی ئەوان. پێچەڵاوپێچی چالنجە کۆمەڵایەتییەکانی بەر دەم لزبایەنەکان لەگەڵ بێبەشبوونی کۆمەڵایەتی و بە فەرمی‌نەناسین لە گوتاری باوک سالار ئیسلامیدا زاڵە کە جیاوازی ڕەگەزێتی، سووکایەتی ڕەگەزێتی و سنوورە بەرتەسککەرەوە ڕەگەزێتییەکان بۆ ژنان پشتڕاست دەکاتەوە.

ئەکبەر، ٣٥ ساڵان، تاران
دەزانی چۆنە ئەم چەشنە هۆگرییانەم پێ خۆش نەبوو و هەر لە بەر ئەوەشە کە بیرم کردەوە لەگەڵ کەسێکی ڕەگەز بەرامبەری خۆم هاوسەرگیری بکەم. پێم وا بوو ئەم هۆگرییانەم کز دەکاتەوە. سەرەتاکان خراپ نەبوو بەڵام دواتر بۆم دەرکەوت کە بە ڕاستی ناتوانم.

لزباینەکان زیاتر توندوتیژی بە تاقی دەکەنەوە، هەڵاواردنی ڕەگەزێتی

سەرکوتکەر نە تەنیا خـۆی لـە کلیشـە ڕەگەزێتییـەکانی پیاوانـە و ئافرەتانـەدا پیشان دەدا، بەڵکوو لە سەرسـەختی ئێرانـی باوکسـالار و تەنانـەت لـە نـاو کۆمەڵگای کەمینە سێکسییەکانیشـدا خـۆی دەنوێنێـت. هەنـدێ لـە ڕووی جەسـتەییەوە ڕووبـەڕووی دەسـتدرێژی دەبنـەوە. لـە ڕووبـەڕوو بوونـەوەی زەختی دوو قاتی هەڵاواردنی ڕەگەزێتیی باوک سالارانە لە لایـەک و پەسـند نەکران لە لایەن کۆمەڵگا لە لایەکەوە، ئەو لزبایانانەی کـە ئێسـتا لـە ناخـەوە لەگەڵ خۆـی «نەخوازراو» لە تەقەلادان، خۆیان لە گۆڕەپـانی بەربـەرەکانێی گەورەتردا بەدی دەکەن و ئەمە لە حاڵێکدایە کە بە هیچ چەشنێک زانسـت و پتانسییەلێکیان بۆ خەبات لە دژی پێکهاتەی جیاکارانە نییە. تەنانەت ئەگـەر تاک پەنا بباتە بەر ئەکتیڤێکی کۆمەڵایەتی، ڕێکخراو و بزاڤـەکانی مافـەکانی ژنـان سـوودێکی ئـەوتۆیان نـەبووە. بـە گـوێرەی گێڕانـەوە تایبەتـەکانی بەشـداربووان، زۆربـەی «مـاڵی پـارێزراو»ەکـان لـە لایـەن ڕێکخـراوی چاکژیانەوە بەڕێوە دەبرێن و هەندێ لەو کچانەیان کـە قوربـانی تونـدوتیژی خێزانین، ڕاو ناوە. بێگومان هەندێ لەم کچانە بـە هـۆی هـۆگری سێکسـی خۆیان لە ڕووی جەستەییەوە چەوسێنراون. زۆربەی «ماڵە پارێزراوەکان» لە پرسی توندوتیژی فیزیایی ناسەرکەوتوو بوون.

بـە ئاوڕدانـەوە لـە دەسـتپێکی بەشـی ئاسـایی گەشـە و کونجکۆڵییـە سێکسییەکان و ئاگاداری زیاتر لە هۆگری سێکسی خۆیـان، حاڵـەتی هـیچ دوو کەسێک بۆ پەیوەندیی و دۆزینەوەی سێکسی هاوشێوەی یەکتر نـین. لـە دەسـتپێکی ناسـینی هـۆگریی هاوڕەگەزخوازانـە، لێکدژییـە دەروونییـە گێژکەرەکان و هەستی شەرم لەوانەیە وڵامێک بۆ زەختـە دەرەکییـەکان بێـت.

خــەڵک زۆر جــار بــە قۆنــاغێکی تاقی‌کردنــەوە و هەڵــە وەکــوو ســازدانی پەیوەندییەکی سۆزداری یان سێکسی لەگــەڵ کەســی بەرامبــەر دەســت پــێ دەکەن. ئەم پەیوەندییە لەوانەیە بە شــێوەی کــاتیی هۆگرییــە ڕاســتیەقینەکانی کەسەکە ناڕوون بکەن؛ شیکاریی سەختی قبووڵکردنی خۆ ئاڵۆزتر دەبــێ و هاوسەرگیریی زۆرەملێ، دەزگیرانداریێتی نەخوازراو و پەیوەندیی‌گەلێکی لــێ دەکەوێتەوە کە زیاتر هێمای مەسڵەحەتە تا هەست کە واتە جــێ شــوێنێکی هەمیشەیی لە سەر حاڵەت و کەسایەتی کەسەکە بە جێ دێڵێت.

١ـ٦ قۆناغی تاراندن و دەرکران

بێجگە لەم ڕاستییە گرینگە کە بەشداربووان بە کۆمەڵ ئاماژەیان بە وێنەی زەینی هاوبەش لە کاردانەوەی بنەماڵەکانیان دەکرد، ئــەوەی گرینگــە ڕەوتــی بەردەوامی پرۆسەی ڕوو لە گەشەی ئاســایی بوونــەوەی هاوڕەگــەزخوازی و قبووڵکردنی خۆ بە پێناسەیەکی نوێ لە «خۆ»ــیە. ئــەم پرۆســە هاوشــێوەی پرۆسەی ئاسایی‌کردنەوەیە کە لە ژێر ناوی کاردانەوەی ســتراتیژی دەخرێتــە بەر باس. شوێنێکە کە «خۆ» بە شێوەی «ئەوەی هــەم» پێناســە دەکرێتــەوە و «نە ئەوەی دەبێ ببم». ئەم قۆناغە ئەگەر بــە دروســتی بێتــە ئــاراوە، دەتــوانێ یەکەم هەنگاو لە سەقامگیری بێ ئەگینا دەتوانێ نکۆڵی شووناسی ڕەگــەزیی لێ بکەوێتەوە.

ئەگەرچی ئاراستە ئەرێنییەکان بۆ پیاوانی گەی و لزبــاین لــە مــاوەی ئــەم چەند دەیەی ڕابــردوو ڕووی لــە هەڵکشــان بــووە، ئاراســتەکان بــۆ کەســانی دووڕەگەزخواز ئەگەر لێکدژ و لێکنەچوو نەبن، تا ڕادەیەک بێ‌کاریگەرن. بە

پێچەوانەی دڵخوازێتی دەروونی وێنەی گەی یان لزباین، دووڕەگـەزخوازی پەرێشانی زەینی زۆر و ئـاڵۆزێتی لەگەڵـە. کەسـانی دووڕەگـەزخواز کـە لـە درێژایی مێژوودا لە بەرەکانی پێشەوەی خەباتی ناهاوسانان بـوون، هەمیشـە لەم گووتارانەدا پشتگوێ دەخرێن. هەتا ئەو جێی کە لە ڕووی لۆژیکییەوە بە ئاگاین، لە وڵاتی ئێران ئەم توێژینەوە تاکە لێکۆڵینەوەیەک بووە کە لـە بـارەی کۆمەڵگای دووڕەگەزخوازان وەک گرووپێکی دیـار ئـەنجام دراوە. هەمیشـە دروسـتێتی دووڕەگـەزخوازی جێـی پرسـیارە؛ باوەڕێـک لـە ئارادایـە کـە دووڕەگەزخوازان بەرامبەر بە هۆگری سێکسی خۆیـان سەرلێشـێواو یـان لـە قۆناغی تێپەڕیندان. پیاوان و ژنانی دووڕەگەزخواز لە چاو ئەو کەسـانەی کـە بە تەنیا دیترەگەزخواز یان هاوڕەگەزخوازن بە ئاسێتکی بەرزتر ڕووبـەڕووی نایەکسـانێتی جەسـتەیی و دەروونـی و دیکـەی جیاکارییـەکانی بـواری تەندروسـتی دەبنـەوە. کەسـێکی دووڕەگـەزخواز١٧ بـۆ ئـەوەی خـۆی لـە چوارچێوەیەکی پێناسە کراودا دابنێ، دەبێ هەوڵ بدا و پاش کۆمەڵێ هەوڵی سەرشۆڕانە، کەسەکە واز لە گەڕانی دەروونی دێنێ و زۆر جار (ئەگەر نـە بـە هەڵە) خۆی لە چوارچێوەیەکی دیارتردا دەگوونجێنێ کە بـە پێـی هـۆگری و کۆمەڵە ئەزموونی ڕابردووی کەسەکە دەتوانێ چوارچێوەی هاوڕەگـەزخوازی یان دیترەگەزخواز بێت. ئەم ناونیتکانە زۆر جار تەنیا دەبێتـە هـۆی دابڕانـی زیاتر و لە کۆتاییدا ڕێگری لە قبووڵکرانی تەواوتر دەکات.

---

17 Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/news/2016/11/01/negative..

بە هەر حاڵ، بەدەر لە پێگەی ئەم کەسانە لە لایـەنێکی سێکسـی ئـەوەی خاڵی هاوبەشی هەموویانە، دژایەتی دوژمنکارانە و کاردانەوەی تونـدوتیژی کۆمەڵگایە. گرینگترین هۆکار لە ژیانی ڕۆژانەی ئەوان ترس لە ئاشکرا بوون لە لایەن ئەندامێکی بنەماڵە یان دیکەی کەسانی گرنگ لە ژیانیـان یـان ئـەو کەسانەیە کە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکەن و دەتوانن کاردانەوەگەلی وەکـوو خۆ بە دوورگرتن، قبووڵ نەکردن یان دوژمنایەتی لـە خۆیـان پیشـان بـدەن. گەورەترین نیگەرانی ئەوان دابڕانی شاراوەی ئازاربـەخش لـە بنەماڵـە و ئـەو کەسانەیە کە خۆشیان دەوێن؛ بەڵام لە ئەگەری دەربڕینی شووناسی ڕەگەزی خۆیـان، قبوڵیـان ناکـەن. ئـەم دەڤـەرە دەڤـەرێکی بـە تایبـەت چـەتوون و نەخوازراو بۆ تاوتوێکردن بەتایبەت لە حاڵەتێکدایە کـە بنەماڵـەی کەسـەکە یان دایک و باوکی توخمی سەرەکیی هەبوونی ئەو پێک دێنن.

ترس لە ڕیسوابوون، بەدناویی، گاڵتـە پێکـردن و لـە کۆتاییـدا تارانـدن سێبەرێک لە شەرم دەخاتـە سـەر هـەموو هەڵسـوکەوتە کۆمەڵایەتییـەکانی کەمینە سێکسییەکان. هەروەها کاردانـەوەی ئاشـکرا بـە هـۆی کاریگـەریی پێگـەی کۆمەڵایـەتی، ئـابووری و کـەلتووریی دایـک و باوکەکانـە (ئاسـتی خوێندن، دەمارگرژیی کەلتووری و باوەڕە ئایینییەکان) بەڵام هەموویان کـەم تا کورتێک یەکن. ئەمە ئەوە دەگـەیێنێ کـە تەنانـەت لـەو بنەماڵانەشـی کـە کراوەن سۆراغی چارەسەر دەگرن و زۆر جار کەسەکە ناچـار دەکـەن کـە لـە هەوڵێکی سەرشۆڕانەدا بۆ چارەسەر بگەڕێ بۆ ئەوەی شووناسی ڕاستەقینەی خۆی بگۆڕێت.

بەشێک لە ناونیتکە هاوڕەگەزخوازی سرووشتی زمـانی فارسـییە کـە لـە

دوو وشەی جیا بۆ هاوڕەگەزخوازی پێک هاتووە.   ئەمە زۆر کێشەی لە نـاو [٨] گرووپی کەمینـە سێکسـییەکانی لـە سـەر پێناسـەی هاوڕەگـەزخوازی یـان هاوڕەگەزبازی لێ کەوتۆتەوە. ئەم توێژینەوە جیاوازییە بنەڕەتییـەکانی نێـوان ئـەم دوو گێڕانـەوە گرینگـەی لـە پەیوەنـدی لەگـەڵ بابـەتی ئـەم توێژینـەوە دۆزیوەتەوە. هاوڕەگەزخوازی هۆگری سێکسی قبـووڵکراو لـە تاکـدا بـەدی دەکرێ، لە حاڵێکدا هاوڕەگەزبازی بێچمێکـی نـەخوازراوی پەیوەندییـە کـە ئاماژە بە دۆست و خزم و کەسی بەشداربوو دەکات. هەر دوو چەمکەکە بـە هـۆی نـەبوونی پێناسـەی ڕوون هەسـت پێنـەکراو و نـاڕوونن. جڤـاکی ناهاوسانان لە وشەی هاوڕەگەزخوازی (بە واتـای وشـەیی هـۆگر بـوون بـە هاوڕەگەز) کەڵک وەردەگرن. لە حاڵێکدا دەوڵەت و ڕاگەیاندنە دەوڵەتییەکان وشەی هاوڕەگەزباز بە کار دەبـەن کـە واتایـەکی نـەرێنی هەیـە و ئامـاژە بـە کەسێک دەکا کە لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەزی خۆی «سێکس» دەکات.

١ـ٧ـ شووناس: ستراتیژی سازگاری

شووناسی «کەمینـەی سێکسـی» لەگـەڵ ئایـدۆلۆژیای لێکـدژ بـۆ ئـەو کەسەی کە پەیوەستە بەم گرووپەوە شتێکە کە هـەموو کەسـێک تێدەکۆشـێ ئاسـانکاری بـۆ بکـا، بـۆ ئـەوەی ئاسـایی بکاتـەوە و لـە چوارچێوەیەکـدا بیگونجێنێت. بۆ ولامدانـەوە بـە گـەڕان بـۆ شـووناس و شـێوازی ژیـانێکی

18 What it's like to be gay in Iran -theweek.com/articles/532005/what-like-gay-iran

تایبەت، هاوڕەگەزخوازان ستراتیژی جیاواز دەگرنە بەر بۆ ئەوەی بۆشایی پەیوەندییەکانیان پڕ بکەنەوە و بتوانن لەگەڵ پاراستنی سەقامگیری زەینی و سێکسی درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن. یەکێک لەم ستراتیژانە هەوڵ بۆ «ئاسایی کردنەوە»ـی خۆیە. هەندێ لە نموونەکان بریتیین لە نکۆڵیکردن لە هۆگریی سێکسیی خۆیان، ناشتنی بیر و خەیاڵی پەیوەست بە هۆگری سێکسی، هەوڵ بۆ گۆڕینی شووناسی ڕەگەزیی و ناچارکردنی خۆ بە پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر. زۆرێک لە کەسەکان دێنە ناو پەیوەندی دیترڕەگەزخوازانەوە بۆ ئەوەی تەنیا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە شیاوی قبووڵکران بن. ئەم ستراتیژانە لە سەر بنەمای وازهێنان لە پاشماوەکانی شووناسی ڕەگەزییان تەنیا ڕێکارێکی کاتییە و لە کۆتاییدا بێهۆشییەکی نەخوازراوە. لەو دیوی ئەم جەسارەتە، هۆگری سێکسی ڕاستەقینەی ئەوان هەر دەمێنێتەوە.

ئەوەی زۆر لە لایەن تیمی لێکۆڵینەوە و لە کاری مەیدانی پێداگری لە سەر کراوە. هەوڵ لە پێناوی درک و گۆڕینی ئەزموونی ژیاوە بۆ ئەم شیکارییەیە. پشێوی بە هۆی بە کارهێنانی «ناو و ناتۆرەی نەشیاو» کاتێ دەردەکەوێ کە تاک خۆی بە «هاوڕەگەزخواز» بزانێ، لە ئێستادا ڕفتار و کورتە مێژووی پەیوەندییەکەیان لە ڕاستیدا ئەوە پیشان دەدا کە ناو و نیتکەی دووڕەگەزخواز پێناسەیەکی شیاوترە بۆ ئەو.

زۆربەی وڵامدەرانی ئەم تاقمە هۆگرییە سێکسییە «دووڕەگەزخواز» وتیان کە لەم شووناسی ڕەگەزییەیان بێئاگان. زۆر کەس لە ڕابردوودا لەگەڵ هەر دوو ڕەگەزەکە لە پەیوەندیدا بوون و زۆر کەسی تر وەک کەسێکی

«دیترڕەگـەزخواز» ڕاسـتییەکانی ژیانیـان دادپۆشـی. وەک پێشـتریش وتـرا، دووڕەگەزخواز بوون هێشتا سەرکۆنە دەکرێ و زۆر کەس لـەو بـاوەڕەدان کـە دووڕەگەزخوازبوون بوونی نییە. دووڕەگەزخواز بـوون یـەکێک لـە تابۆکـانی کۆمەڵگایە. ئەم تاقمە هێشتا بە خەستی پشتگوێ دەخـرێ و بـە هزرئـاڵۆز و دەمارگرژی و کلیشە ژاراوی کراوە. بەو پێیـەی کـە کەسـانی دووڕەگـەزخواز هەست ناکەن کە سەر بە گرووپی هاوڕەگەزخوازان یان دیترڕەگـەزخوازانن، بە هەڵبژاردنی ناوی گەی سووکنایی بە خۆیـان دەبەخشـن و بـەم شـێوە لـە چوارچێوەیەکی پێناسەکراودا دەگوونجێنرێن. لەوانەیە دووڕەگەزخوازەکان لە ژێر زەخت بڕیار بدەن خۆیان بە هاوڕەگـەزخواز بـزانن لـە بـری ئـەوەی لـە کەلتوورێکدا کە هەر وا بە ئاسانی لێیان تێناگا، ڕێگـەی سـەغڵەتی میانـەڕۆ بگرنە بەر. دوو هۆکار بۆ ئەم حاڵەتـە بـوونی هەیـە: «بێئاگـایی لـە بـوونی دووڕەگــەزخوازی» و «پەســندکردنی ڕێژەیــی گریمانــەیی گــەی یــان دیترڕەگەزخوازی هەتا دووڕەگەزخوازی».

کۆمەڵگای ئێرانی و کۆمـەڵگای پەیوەسـت بـە ناهاوسـانان بـە شـێوەی گشتی توانا، خواسـت و لـە هـەموو گرینگتـر مـەیلیان بـۆ تێگەیشـتن لـەم هۆگۆییــە سێکســییانە نییــە کــە بــە شــێوەی دیــاریکراو دژ بــە نۆڕمــە کۆمەڵایەتییـەکانن. هـەر هۆگرییـەکی سێکسـی کـە لـە دەرەوەی دووانـەی پێناسەکراوی پەیوەندی ژن و پیاو ئیش بکا بە خەسـتی وەک کێشـە، شـەرم، نەخۆشی یان نانۆڕمێتی لێی دەڕوانرێ و ناونیتکەی لێ دروست دەبـێ کـە هەندێ لە ڕێبەرانی ئـەفریقایی بـەردەوام بـۆ پێناسـەی کەسـانی ناهاوسـان کەڵکی لێ وەردەگرن. چاوخشاندنێک بە زەبری پەیتا پەیتای گیـر و گرفتـی

ناهاوسانان ئەم حاڵەتانە پیشان دەدا: فاکتەری پەرۆشیهێنی دەرەکی و ئەگەری تارێنراوی لە لایەن بنەماڵە و دۆستان، گەورە بوون لە دنیایەک کە نۆرم و بەهاکانی دیترەگەزخوازانەیە، خۆڕاگری بەهێزی ئایین و هەڵوێستە توندەکەی لە دژی هاوڕەگەزخوازی، یاسا و بوونی بەردەوامی سێبەری مەرگ و کاریگەری نەرێنی ناونتیکەی کۆمەڵایەتیی هاوڕەگەزخوازی، جێی سەرسووڕمان نییە کە ئەم لێکەوتە قورسانە ببینرێن و بە دەروونی بکرێن.

لە میانەی بە کۆمەڵایەتیبوون لە ڕێگەی قوتابخانە، هاوڕێ و بنەماڵە کەسی ناهاوسان بۆی دەردەکەوێ کە هۆگرییە سێکسییەکەی لە لایەن کۆمەڵگا تووشی ناو و ناتۆرەی ناسرووشتی و کێشە بۆتەوە. کاریگەری یاسای عورفی و کەلتووری نەنووسراو نە تەنیا لە وێنای کەسەکە لە خۆی و لێکەوتە ڕفتارییەکانیدا خۆی دەردەخا، بەڵکوو لە لایەنێک لە کاردانەوەی ناسرووشتی و هەندێ جار مەترسیدار لە سەرکوتکردنی خۆی، نکۆڵی لە خۆی و تووشی ڕفتاری مەترسیداربوون خۆی دەنوێنێ کە هەر هەموویان کاریگەری ڕووخێنەریان لە سەر تەندروستی دەروونی ئەوان هەیە.

١ـ٨ـ کاریگەری ئایین و باوەڕە ئایینییەکان

لە کاتێکدا کە ئاراستەکان بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە سەرتاسەری جیهان لەم ماوەی دواییدا مدارایەکی زێدەتری بووە، ئێران هێشتا یەکێکە لەو وڵاتانەی کە لە هەمبەر گۆڕان خۆڕاگری دەنوێنێت. لە هەندێ لە ناوچەکانی ئێراندا، تەنانەت هاوڕەگەزخوازی وەک بابەتی وتوویژ ڕەت دەکرێتەوە و لە ئەنجامدا گرووپەکانی پشتیواندۆزی ناهاوسانان پێک نایەت و هیچ

گۆڕانێـــک نایەتـــە کایـــەوە. ژێربنـــەمای ئـــایینی لـــە وڵاتـــی ئێـــران «سەرووپێکهاتە»ـی یاسایی و سیاسی دروسـت دەکـا کـە بـە پێـی فیقهـی نەریتیی شێعە پێناسە دەکرێت. ئـەم حکومەتـە ئایدۆلۆژیکییـە بـە دەگمـەن ڕێگە بە دەنگەکانی دیکە دەدا کە ببیسترێن و شرۆڤە ڕەق و تەقـە ئایینییـەکان دەپارێزێت.[19]

وەک کۆمەڵگایـەکی نـەریت‌خواز، ئێـران پێـداگری لـە سـەر ئـایین (و مۆعجیزە) لە نۆرم و بەها ڕفتارییەکان دەکا و هانی بەردەوامێتی (پەیوەندییـە قووڵەکان)ـی ڕابردوویەکی ڕاسـتەقینە یـان گریمانـەیی دەدات. ئـایین لـە وڵاتی ئێران دەوری تەوەریی هەیە. زۆربـەی پێکهاتـەکانی بنەماڵـە بـە پێـی ئامۆژە ئایینییـەکانن و زیـاتر سـەبارەت بـە وانـەکانی پێغەمبـەری ئیسـلامە (س.خ). کاریگـەری تونـدی ئـایین لـە سـەر شـووناس و شـێوازی ژیـانی تاکـەکان ئێسـتاش سەرسـامهێنەرە بـەڵام بـۆ ناهاوسـانان لـەوەش زیـاترە؛ چوونکە باوەڕە ئیسلامییەکان لـە بنەڕەتـەوە هاوڕەگـەزخوازتۆقاون. هـەرچی بنەماڵەیەک ئایینی‌تر و دەمارگرژتر بێ، زەختێکی زیاتر دەخرێتە سەر تـاک. ئایین تەنیا بابەتی باوەڕ و نوێژی تایبەتی نییە، بەڵکوو بوارێکی گشـتی پێـک دێنێ کە کۆی گەل لە خۆ دەگرێت. بە ئاوڕدانەوە لـە پێگـەی کۆمەڵایـەتی و بایۆلۆژیکی کەمینە سێکسییەکان، ئایین نێڵێکی زەختی بەهێز بـۆ کـۆنترۆڵی

19Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT ... www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398...

20 Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society

سێکسی دابین دەکات.

بە گوێرەی ئەوەی تاوتوێ کرا و خرایە بەر وتووێژ، تەنیا دەتوانین بەم ئەنجامە بگەین کە ئایین، یاسای پەسندکراوی وڵات و داڕشتەی نەرەتیی کۆمەڵگا هەر هەموویان فاکتەرگەلێکی گرینگن کە لە ژیانی سنووورداری هاوڕەگەزخوازاندا ڕۆڵیان هەیە. ئەمە پەیوەندی ناهاوسەنگ، نانۆڕمێتی دەروونی و لە کۆتاییدا شێوازی ژیان و شووناسدۆزی جیاوازی لێ دەکەوێتەوە. ئەم شووناسە هەندێ هێما لە خۆ دەگرێ کە بە گوێرەی داتا کۆکراوەکانی ئیشی مەیدانی بابەتی فوکووس بوون. دیارە ئەم شووناسە تازە بێچم گرتووە ستراتیژ و کارکردی ڕفتاری تایبەت لە خۆ دەگرێ کە لە بەشی داپەڕە ستراتیژییەکان شی کرانەوە.

بە ڕەچاو گرتنی کاریگەری ئایین بە سەر شاری مەشهەد و شووناسی تابۆی ئەم بابەتە، ئەم دوو هێزە کاریگەری ئایین، شووناس و شێوازی ژیانی تاکیان ڕوون کردەوە. بەدەر لە کاریگەری[1] داڕشتەیی بە سەر بنەماڵە و شووناسدۆزی، باوڕە ئایینییەکان لە شاری مەشهەدیش زاڵن و ئەم بابەتە کەمینە سێکسییەکان لە شاری مەشهەد لە شارەکانی دیکە جیا دەکاتەوە. باوەڕی ئایینی کەمینە سێکسییەکان نە تەنیا ئەوان لە ئاست قبووڵکردنی خواستەکانیان خۆڕاگر دەکا، بەڵکوو دەبێتە هۆی ئەوەی لە سەر شاردنەوەی شووناسی خۆیان سوور بن. ناونیتکە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا

21Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf

ئیسلامییەکان دەتوانێ کاریگەرییەکی زۆر لە سەر موسڵمانان دابنێ کە خۆیان بە گەی دەزانن. لە وڵاتی ئێران، زۆربەی خەڵک چەمکەکانی بنەمای ئیسلام لە ژیانی خۆیان بە کار دەبەن و پەیوەندییە سێکسییەکانیش هەتا ئەو جێیە دژی نۆڕمە کۆمەڵایەتییە قبووڵ کراوەکان نەبێ، بە شیاو سەیر دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی قبووڵ ناکرێ چ بگا بەوەی نۆڕمێکی کۆمەڵایەتیی قبووڵکراو بێت.

ئایین دیوێکی دیکەی زەختی سەر کۆمەڵگای ناهاوسانانی ئێرانییە. وەک لە بەشی ١دا وترا باوەڕە ئایینییەکان هەمیشە فاکتەر و هۆکاری سەرەکی بوون کە لە خاڵی یەکتربڕی چاکسازی کۆمەڵایەتیی پێشەنگ و قۆناغی تێپەڕیندان و لە قبوولکردنی هاوڕەگەزخوازی کێشە دەنێنەوە. کۆمەڵگای ئێرانی بایەخێکی زۆر بە ڕەچاوکردنی عورف و باو دەدا و تێیدا دەربڕینی تاکایەتی سەرکۆنە دەکرێت؛ بە دەوری پێناسەکراو بۆ پیاوان و ژنان لە پانتایەکی دوو جەمسەریدا پێداگری لە سەر پاراستنی «نۆڕمە» کۆمەڵایەتییەکان دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی بەربەرەکانێ لەگەڵ ئەم دیسیپلینی کۆمەڵایەتییەدا دەکات. بۆ ملیۆنان کەسی شوێنکەوتەی کوێرکوێرانەی ئایینێکی بێبەری لە مدارا و نەرمینوێنی کە بە پێداگرییەوە دەڵێ هاوڕەگەزخوازی گوناحێکی نەبەخشراوە، بابەتێکی گرنگە. کاتێ نۆڕمە کۆمەڵایەتییە پیرۆزەکان لە چوارچێوەی پارامەترە قبووڵ کراوە ئیسلامییەکان حەڕەشەیان لێ دەکرێ، ئایین دەبێتە ئامراز و یەکەیەکی هاوسەنگکەرەوە بۆ ڕێکخستن و کۆنترۆڵی ڕفتارە کۆمەڵایەتییەکان. بۆ بنەماڵە، هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی وازهێنان لە ئایینە (ارتداد: لادان لە

ئایین).

ئایین بە دروستکردنی پشێوی زەینی بۆ سەر تاک دەتوانێ گووشارێک بێ لە سەر بڕیارە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و ڕەگەزییەکانی تاک. شرۆڤەی زۆر لە گوتاردا بوونی هەیە کە ئایا گەی بوون لە ئایینی ئیسلامدا قبووڵ کراوە یان نا و زۆرێک لە هەوڵدان بۆ ئەوەی مەعنەوییەت و هۆگری سێکسی خۆیان هاوئاهەنگ بکەن. ئەو کۆمەڵە گەیە موسڵمانانە کە هۆگری سێکسی خۆیان وەک کردەوەیەکی نائەخلاقی یان هەڵە چەمکسازی دەکەن هەمیشە هەڵوەدای متمانە بە خۆبوونن. بۆ وێنە، ئەم ڕوانگە ڕەچاو بکەن و بە شێوەیەکی بەربڵاویش پەسند کراوە و پێی وایە هاوڕەگەزخوازی گوناحە. ئایین ئیسلام پێداگرانە و بە بێ دوودڵی هاوڕەگەزخوازی بە ڕفتارێکی لادەرانە دەزانێت. بۆ کەسانی ناهاوسان، دەستپێکی ناسینی هۆگری سێکسی بە بێهیواییەکی مەعنەوی و ئایینیی ئێگزیستانسیال سەرکوت دەبێت. زۆر کەس بێگومانن لەوەی کە هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بە هێزەوە لە کەلتووری ئێرانییدا دەمێنێتەوە. هەستی دەروونیسازیکراوی ئایین کە تۆخمی بوونی تاکە، چەمکی کۆمەڵایەتی و ئایینیی ژنانە و پیاوانە و پەیوەندی لەگەڵ ناهاوڕەگەز وەک تەنیا پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتیی قبووڵکراو لە چوارچێوەی ئیسلامی دەبنە هۆی ئەوەی تاک لە جاڕنامەی ئیدانەبوونی هاوڕەگەزخوازی و پێکهاتەیی ئایینی هەستی سرووشتی خۆی بخاتە بەر قەزاوەت. دیارە ناونیتکەی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان کاریگەرییەکی قووڵی لە سەر ئەو موسڵمانانە داناوە کە خۆیان پێ گەیە.

دەتوانین زۆر بە ڕاحەتی ببینین کە چۆن باوەڕی ئایینی لە ڕەتکردنەوەی

هاوڕەگەزخوازی دەتوانێ ببێتە هۆی ئەوەی کە هەندێ لە گەیە موسڵمانەکان هاوڕەگەزخوازدژییەکی بە دەروونیکراو لە خۆیاندا پێبگەیێنن. بۆ ئەو ناهاوسانانەی کە دەبنە ئامانجی بێزاری هاوڕەگەزخوازدژان، هەوڵی دەروونی ناچارییان کە هەندێ جار تەنیا پاش ساڵانێک ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ هۆگرییە سێکسییە دیاریکراوەکان دەگۆڕێت، بەش بە حاڵی خۆی دەبێتە هۆی نکۆڵی لە ئایین و بێباوەڕبوون بە سزا ئایینییەکان.

کەسانی ناهاوسان هەمیشە بابەتی شرۆڤە مرۆییەکانن و ئەم شرۆڤانە لەوانەیە بە پێی کات، زەمەن و هەلومەرجی کۆمەڵایەتی گۆڕانیان بەسەردا بێت. لەم پێناوەدا، زۆربەی وڵامدەران پشتیوانیی شرۆڤەی ئەخلاقتەوەرتری دەقە ئایینییەکانن کە ڕێز لە زۆرینەیی و جیاوازییەکانی نێوان خولقێنراوەکانی خودا دەگرن و لە هەمبەر شرۆڤە زاڵەکانی قورئان کە بیرمەندان بۆ ئیدانەکردنی هاوڕەگەزخوازی پەنای بۆ دەبەن، خۆڕاگری دەکەن. موسڵمانان پەنا دەبەنە بەر بەسەرهاتی لووت لە قورئان (وەکوو بەسەرهاتی لات لە ئینجیل) بۆ ئەوەی بڵێن ئیسلام ئەو پیاوانە ئیدانە دەکا وا هۆگری پیاوانن. گەی موسڵمانی زۆر شرۆڤەی جیاوازییان لێی هەیە: ئەم چیرۆکە توندوتیژی ئیدانە دەکا و نە کردەوەیەکی سێکسیی تایبەت. لە هەوڵ بۆ ئاشتکردنەوەی[٢] ئیمان و هۆگری سێکسی خۆیان، ئەوان لە نێوان «ئاکاری هاوڕەگەزخوازانە» و «شووناسی هاوڕەگەزخوازانە» فەرق دادەنێن بۆ ئەوەی ئەم ڕاستییە

22Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally ... www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404

پشتڕاست بکەنەوە کە بە پێی گەڵاڵەی خودایی نادیترڕەگـەزخواز لـە دایـک بوون. کە واتە، هاوڕەگەزخوازی ئـەوان دەربڕینـی خواسـتی خوداییـە و نـە هەڵبژاردەیەکی تایبـەتی پـەتی هـەوەس یـان خواسـتێکی پلیـت و چەپـەڵ. هــەروەها ڕێژەیــەکی کــەمی بیرمەنــدانی ئیســلامی، زیــاتر لــە ڕۆژاوا، پێداچوونەوەیەکیان بە وانە ئیسـلامییەکان لـە مـەڕ پەیوەنـدی سێکسـی دوو هاوڕەگەز دەست پێ کـردووە و بـەو ئەنجامـە گەیشـتوون کـە ئیدانـەکردنی تەنیای شرۆڤەیی زۆر هەڵەیە.[٣] [٢]

٢٨ ساڵان، دووڕەگەزخواز لە تاران
«من هیچ کارێکی وا ناکەم کە کاریگەری لە سەر خودا دابنێم، نە نوێژ دەکـەم و نـە قورئان دەخوێنمەوە. ڕۆژوو ناگرم. سوێند بە خودا دەخۆم و سێکسی کۆمی دەکەم.»

سەرەڕای ئەمانە، زۆر کەس هەڵبژاردەیان سنووردارە؛ لە سەر بڕواکانتـان وەفادار بن، خۆتان بن چوونکە ناتوانن بە دەمامک لێدان یان نکۆڵیکردن لە سەر هۆگری هاوڕەگەزخوازیتان بەردەوام بن.

کاتێـک کەسـێک لـە پشـتیوانیی بنەماڵـە و دەوروبەرییـەکانی بێبەشـە و ئایینیش سووکنایی‌بەخش نییە و کەسـەکە دەتـارێنێ، هـیچ سـەیر نییـە کـە کەسەکە باوەڕە ئایینییەکانی لە دەست دەدا و چاوەڕێی پشـتیوانیی سـەرچاوە سکۆلارەکانە.

2 3 Islam and Homosexuality: What does the Koran say…
www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908

لە بەرامبەردا، فاکتەری ئایین هەندێ جار تاکەکان بەرەو ئایدۆلۆژیایەکی کۆنسێرڤاتیڤانەتر هان دەدا. کەسانی ناهاوسان کە هەمیشە لە کاردانەوە و قەزاوەتی نەرێنی بنەماڵە دەترسن، تێدەکۆشن سازگاری بنوێنن و ئەوەندەی دەکرێ لاسایی ڕفتار، گوتار و شێوازی جل‌وبەرگ لە بەرکردنی دیترەگەزخوازەکان بکەنەوە. ئەم مەحافزەکارییانە دەتوانێ پەیوەندی کورتخایەنی لێ بکەوێتەوە.

ڕۆحی ئیسلام هاودڵی، نەرمی‌نوێنی و تێگەیشتن نەبێ هیچی دیکە نییە و سەرەڕای ئەمەش ناهاوسانان هیچ چوارچێوەیەکی ئایینی ئەرێنیان بۆ پشتبەستن بە ئیسلام نییە. پەسندکردن یان داکۆکی هاوڕەگەزخوازی هاوشێوەی هەژاندنی بنەماکانی ئایینی ئیسلام سەیر دەکرێت. سەرەڕای ئەمە، خواست بۆ ئایینێک کە گرووپە ناهاوسانەکان بە فەرمی بناسێ و قبووڵی بکا کە پێیان باشە سکۆلار بن، لەم برگە زەمەنییە نابینرێت. ئەمە وای کردووە کە زۆرێک لە کەسەکان ڕێگەیەکی نوێ بەرەو هێزێکی مەتافیزیایی و ئایدۆلۆژیای مەعنەوی بەدیل لە ژیانی خۆیاندا بگرنە بەر بۆ ئەوەی درێژە بە ئایینی زاڵ و دەسەڵاتداری ئیسلام بدەن. ئەم چەمکانە بریتین لە مرۆڤایەتی، باوەڕ بە کەرامەتی مرۆیی وەک ئایینی ڕاستەقینە یان هۆگری بۆ ئەو عیرفانە نوێیانە کە باوەڕیان بە مەلەوەری سێکسییە. ڕەنگە ئەم سەدە بتوانێ گێڕانەوەیەکی مێژوویی بێ لە ئاوێتەیی، نەرمی‌نوێنی و پێکەوە ژیان کە لە پشتیوانیی ڕووکەشی و هاشتاگی هاوپەیوەست سەرتر چوو بێ. وەک چیرۆکە دەستنیشانکراوەکانی خوارەوە پیشانی دەدەن سەفەر بەرەو قبووڵ کران سەفەرێکی دژوارە. لە ژێرەوە کۆمەڵێ لە دەنگە خەمبارەکانی جڤاکی

ناهاوسانان لە کاری مەیدانیدا بەدی دەکەن:

لزباین، ٣١ ساڵان، لە مەشهەد

باشم لە بیرە کە لە تافی منداڵیدا لەگەڵ دایک و باوکم دەچووم بۆ مزگەوت؛ بەڵام پاش ئەم پرس و کێشانە، لە قۆناغی یەکەمدا حاڵەتی بەرگریکارانەم بەرامبەر بە خودا هەبوو چوونکە بە ڕاستی لە ژێر گووشاردا بووم. خودا دەیتوانی منیش هاوشێوەی دیکەی کەسانی هاوڕەگەزم بخولقاندبوایە، دەمتوانی ژیانێکی ئاساییم هەبوایە، هاوسەرگیری بکەم؛ منداڵم بخستایەتەوە؛ دەمتوانی بە ئاسوودەیی بژیم. من هێشتاش هەمان هەستم هەیە. ئەو پرسەی ئێمە ڕووبەڕووی بووینەتەوە هەندێ جار وا دەکا باوەڕەکانمان پشتگوێ بخەین بەڵام ئەم کێشە بووە هۆی ئەوەی زۆرێک لە باوەڕەکانم لە دەست بدەم. پێم خۆشە ڕۆژێ بمرم و تەنیا لە خودا بپرسم بۆچی. کەسانێک هەن کە من لەگەڵیان لە پەیوەندیدام و هەندێکیش وەکوو من هەر ئەم کێشەیان هەیە. من بە ڕاستی ماندوو بووم.

گەی، تەمەن ٢٣ ساڵان، لە ئیسفەهان
دیارە ئێمە تاوانبارین، ئێمە لە وڵاتێکی موسڵماندا دەژین و بێ گومان ئێمە موسڵمانین. ئێمە باوەڕمان بە خودا و ڕۆژی قەیامەتە بەڵام ئەم باوەڕە لاوازە. بەڵام من ئیمان و بڕوام هەیە. من نکۆڵی لە خۆدا ناکەم. سەرەڕای ئەمە، پەیوەندیم هەیە، سێکس دەکەم و هەمیشە هەوڵم داوە ئەم دوو ڕەهەندە لە یەکتر جیا بکەمەوە. بۆ من، دیترڕەگەزخواز یان هاوڕەگەزخواز بوون هیچ پەیوەندییەکی بە خودا، ئایین و ڕۆژی دواییەوە نییە. من ئەوان پێکەوە گرێ نادەم. من هەست ناکەم گوناحێکم کردبێت. باوەڕە ئایینییەکانم لاوازن؛ بەڵام من ئەم بابەتەم بە ئاسوودەیی قبوڵ کردووە و کێشەم نییە.

پەیوەندی هاوڕەگەزخوازان لەگەڵ یاسا

ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران ئازاریان پێ دەگەیێنرێ و هێرش دەکرێتە سەریان. یاساکان لە دژی ئەوانن؛ ئەوان لە هەمبەر ئـازار، چەوسـانەوە و تونـدوتیژی بنەماڵە و کۆمەڵگا خەسارهەڵگرن. پەیوەندی هەتا هەتایی و دانەبڕاوی نێوان ئایین و نۆڕمە سێکسییەکان لە ئێران و سیستەمی یاسایی و کۆمەڵە یاسایەکی تونـد و تیـژدا بـوونی هەیـە کـە ئـەو کەسـانە سـزا دەدا کـە ئـایین و نۆڕمـە سێکسییەکان ڕەچاو ناکەن. سزا یاساییەکان لە لایەن دەوڵەت، دەزگای داد و هەڵسووڕاوانی نادەوڵەتی وەکوو قوتابخانـەکان، کۆمـەڵگاکان و بنەماڵـەکان دەسەپێنرێن. یاساکانی ئێران لە هەمبەر هەڵاواردن یان ئازار بە هۆی هۆگری سێکسی یان شووناسی ڕەگەزێتی هیچ پشتیوانییەک ئاراستە ناکەن. کەسانی ناهاوسان لەم مافە یاساییە بێبەشن کە ئەم هەلەیان بۆ بڕەخسێنێ کە خۆیـان بن.

یاسای سزای ئێران وشەی نێرباز بە گەڕانەوە بـە نـاوی حـەزرەتی لـووت (لووت لە قورئان) و چیرۆکی نێربازەکـان بـە کـار دەبـات. پەیوەنـدیی ئـەم بەسەرهاتە لەگەڵ هاوڕەگەزخوازی جێی مشتومڕە؛ بەڵام هەر ئەوەندە بەسـە کە بەرپرسانی ئایینی لە وڵاتی ئێران بڕیاریان داوە وەهـا شـرۆڤەیەک بگرنـە بەر.

لە یاسای سزای ئێران کە لە بەشی یەکی کتێبەکانی پێشووی نووسـەر بـە تێر و تەسەلی باسی لێ کرا، بۆشاییەکی نکۆڵیهەڵنەگر لە نێوان پەسندکراوە سـزایی و ڕاسـتییە جێبەجێکارییەکانـدا بـوونی هەیـە. توێژینـەوەکانی ئـەم دووایيانە پیشانیان دا کە سزاکان بۆ پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە (بڕوانە بەشی

٥)، منداڵبازی و لزباین بوون ئاوێتەیەکن لە سزای جەستەیی وەکوو قەمچی. لە ئەگەری دووبارە بوونەوەی ئاکارەکە و بوونی بەڵگە، کەسی هاوڕەگەزخواز بە مەرگ یان بەردبارانکردن سزا دەدرێت، ئەگەرچی ساڵانێکە وەها حوکمێک دەرنەچووە و پێدەچێت دەزگای داد و پۆلیس هەتا ئەو جێی لە ڕێژەیەکی زۆردا کۆ نەبنەوە و بە شاراوەیی بمێننەوە، جڤاکی ناهاوسانان قبووڵ دەکەن.

سەرنجی ئێران بۆ سەر یاساکان لە وڵاتی ئێرانی ئەورۆیی هێشتا باری قورسی سەر جڤاکی ناهاوسانانە. ئەگەرچی ئەم یاسایانە وەک پێشێلکەری مافەکانی مرۆڤ لێیان دەڕوانرێ، ڕێکەوت و پێشینەی جێبەجێ کردنیان لە کۆمەڵگای ئێرانی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ٢٠٠٥. کاردانەوەی دیمانە لەگەڵ کراوان پیشان دەدەن کە ئەوان هەڵوەشانەوەی وەها سزاگەلێک بە مومکین نازانن.

کاتێک سەبارەت بە زانیاری یاسایی ئەوان پرسیار لە کەمینە سێکسییەکان کرا، زۆریان سەبارەت بە وردەکارییەکانی جێبەجێ کردنی یاساکان سەریان لێ شێواو بوون، ئەگەرچی هەندێ لە بەشداربووان کەڵکیان لە وشەگەلی وەک سێدارە یان بەردباران یان قەمچی وەرگرت. وەک بینرا لە کاتێکدا کە زۆرێک لە کەمینە سێکسییە بەشداربووەکان بە خەستی هەستیان دەکرد کە لە ژێر کۆنترۆڵدان، حاڵەتێک لە کەمترخەمیش بەدی دەکرا؛ چوونکە لەم ماوەی دواییدا هیچ حاڵەتێکی سێدارە یان بەردباران لە ئارادا نەبووە و زۆریان ئەگەری وەها سزاگەلێکیان زۆر بە کەم دەزانی. دەورە دران لە بازنەیەکی پارێزراو وای کردووە زۆریان لە دۆخێکی بەرگرییانەدا بژین و ئەمە بە هەڵە

دەبێتە هۆی ئەوەی زۆرێک وا بزانن لە پانتای تایبەتی خۆیان پارێزراون و دەتوانن بە شێوەی نهێنییانە پەیوەندی سێکسی خۆیان بپارێزن. سەرەڕای ئەوەی کە لە سەر ئاستی تاکایەتی لە مەڕ یاساکان نیگەرانی زۆر هەیە، زۆریان خۆیان خزاندووەتە ناو گرووپی بچووکی کۆمەڵایەتییەوە کە تەنیا پێداگری لە سەر شاراوە بوون و بوونە ئەندامی نەبینراوی کۆمەڵگا دەکەن. ڕەنگە بەرپرسانی ئێرانی زۆر جار چاوپۆشی لە ڕووداوە کۆمەڵایەتییەکانی گەیەکان دەکەن؛ بەڵام تەنانەت هەر ئەم سنووری ڕێککەوتنی مدارا و نەرمی نوێنییەش دەتوانێ مەترسیدار بێت.

لزباین، ٢٧ ساڵە، لە تاران
ئێستا گرووپەکانم (گرووپی ناهاوسانان لە تیلیگرام) دەسڕمەوە و بۆ بەیانی دیسان لە گرووپەکاندا دەگەڕم بۆ ئەوەی شتێکی باشتر بدۆزمەوە، گرووپەکانم دەسڕمەوە، تەلەفوونەکەم دەکووژێنمەوە. پێموا هەتا هەنووکە ٢٠ دانە سیم کارتم کڕیوە و هەموویانم سووتاندووە. بە خۆم دەڵێم وازی لێ بێنە؛ چیتر ئەم کارە مەکە. قوڕئان دەکەمەوە؛ بۆ بەیانی دیسان بە شوێن گرووپەکانمدا دەگەڕم. دیسان بە شوێن یەکێکی باشدا دەگەڕم. پێموا هەتا ئێستا دە باتری مووبایلم گۆڕیوە. من هەر لە سەرەتای ڕۆژەوە هەتا شەو سەرم لە ناو موبایلدایە. دایکم دەڵێ ئەگەر لای خودا بپاڕێتەوە ڕەنگە بگەڕێتەوە. ڕەنگە کارێک دەست بخەی، بچیتە سەر کار.

ئەو هێزە ناخۆشانەی کە کۆنترۆڵ، دەسەڵات و چاودێری بە سەر هۆگری سێکسی کەسەکاندا دەسەپێنن ـ ئەگەرچی لەوانەیە هاوشێوەی یاسا و پۆلیس هێزی دەرەکی و زۆرەملی بن ـ زۆر جار دەبنە هێزێکی بێدارکەرەوە

کە کەسەکە خۆی لە ناخیدا دروستی دەکات. ئێستا کەسەکە لە گێژاوی خۆسەنسۆڕیی و بێزاریدایە. سەیر ئەوەیە سەرەڕای ئەوەی ترسی قۆڵبەستکران لە لایەن پۆلیس و سزای سێدارە لە ئارادایە، ئەم ترسە بە هۆی نیگەرانیان لە بێئابڕوویی بنەماڵە یان ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزییانە ساڵەهای ساڵ بە وردییەوە شاردرابووەوە.

بە ئاوڕدانەوە لە پرسەکانی سەرەوە، دەتوانین وێنەیەکی ڕوونترمان لە کاریگەری یاسا لە سەر ژیانی تاک لە بەر دەست بێت. کۆمەڵێ بەڵگە لە ئارادان لە سەر ئەوەی کە داپەڕەکانی پۆلیس تەنیا لە دژی کۆبوونەوەی کەمینە سێکسییەکان لە شوێنە گشتییەکانی وەکوو پارک و کافەکانی ناوەندی شارە، ئەو شوێنانەی کە سەرنجی پۆلیس بەرەو لای ئاپۆرەی گەورەتر ڕادەکێشێت. ئەم پارکانە پاتۆقی ناسراوی کۆمەڵگای ناهاوسانەکانە. لە درێژەی لێدوانەکاندا، بەشداربووان ئاماژەیان بەوە دەکرد کە ئاستی پەیوەندییان بۆ دیدار و چاو پێکەوتن لە شوێنە ناسراوەکانی وەکوو پارکە تایبەتەکانی کەلانشارەکانی وەکوو تاران، مەشهەد و ئێسفەهان کەم بووەتەوە.

ئەم چەشنە وڵامە ئەمنییانە شێوازێکی کلاسیکە بۆ سازدانی پانتایەکی هاوسەنگ و ڕادیکاڵی نەریت‌خواز و کۆنتڕۆڵی کۆمەڵگا مرۆییەکان لە قۆناغە جیاوازەکاندا بە هۆکاری وەکوو هۆگریی کۆمەڵایەتی یان چاودێری بە سەر پەیوەندییەکان. ئەم وڵامە، وڵامێکە بۆ ئاڵۆزی و تێهەڵکێشراویی نوێ و کۆن لە ڕێگەی تاوتوێکردنی حەڕەشەکان. بەڵام ئامانجی سەرەکی گرتن یان سزادان نییە، بەڵکوو بڵاوە پێکردنی کۆبوونەوە گەورەکان لە شوێنە گشتییە ناسراوەکان بە هۆکاری ئاسایشییە.

سەرباری هەموو ئەو جینایەتانەی کە لە دژی گەیـەکان لـە وڵاتـی ئێـران ئەنجام دەدرێ، شیکارییەکی قووڵتر لەم کاردانەوەیەکدا پیشـان دەدا کـە لـە ڕاستیدا وشیاریی گشتی دیترەگەزخوازان لە هاوڕەگەزخوازی لـە ئاسـتێکی نزمدایە. گرینگ نییە چ لۆژیکێک بخرێتـە ڕوو. حەقیقـەتی بـوونی کەمینـە سێکسییەکان نە دەتوانرێ نکۆڵی لێ بکرێ و نە دەتوانرێ پشتگوێ بخرێت. سەرەڕای ئەمە ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە کە لە ناو بردنـی ڕەواڵـەتی کەمینـە سێکسییەکان بە واتای حەشاردان یان داپۆشاندنی بوونی ئەوان نییە. لەوانەیە ستراتیژ خۆ بواردن لە پڕڕەنگ‌کردنی بوونی ئـەوان و وەدەسـتهێنانی پێگـەی یاسایی و سەرنجی ڕاگەیاندنە نێودەوڵەتییەکان بێـت. سیسـتەمی ئەمنییـەتی باڵادەست لە سەر ڕاکێشانی سەرنج بۆ سەر ئەم گرووپە کـە هـەموو نۆڕمـە قبـووڵکراوە ڕفتـارە سێکسـییەکانی وەلا نـاوە، سـوور نییـە. وەک سـەرۆک کۆماری پێشووی ئێران، مەحموود ئەحمەدی نـەژاد، جارێکیـان وتـی: «لـە ئێـران هاوشـێوەی وڵاتـی ئێـوە هاوڕەگـەزخوازمان نییـە.» ئـەم بۆچوونـە سەرسـووڕهێنەرە ڕەنگـە لـە سەداسـەد هەڵـە نـەبێت. لـەو ڕووەوەی کـە هاوڕەگەزخوازی نایاساییە و سزای بە دواوەیە، وێنـای ئـەوەی کـە کەسـێک سەربەستانە وەک گەیەک لە وڵاتی ئێراندا بژیێت، ئەستەمە. وتەی ئەحمەدی نەژاد ڕاشکاوانە هەڵە بوو. چوونکە زۆر گەی ئێرانی لە شاراوەدا دەژین. خاڵ تەنیا ئەوەیە کە دەوڵەت هەتا ئێستا بڕیاری بە هەند نەگرتنیانی گرتۆتە بەر. ٤

---

24 A Rare Glimpse Into Iran's Underground Gay Community. www.towleroad.com/2114/12/when-thenpresidentmahmoud..

25 We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. ←

بڵاوه پێکردنی گرووپه هاوڕەگەزخوازەکان و ڕێگری له کۆبوونەوەیان له شوێنه گشتییەکان له بۆنەگەلی وەکوو ئاهەنگی لە دایک بوون، سەیران، ساڵیادی بۆ وێنە دامەرزاندنی کەناڵی تیلگرامی و هتد پیشان دەدا کە کۆمەڵگای ئێرانی بۆ شاردنەوەی کەمینە سێکسییەکان هەتا کوێ دەڕوات. ئەم داپەڕانە بۆ ئارامکردنەوەی زۆرینەیەک ئەنجام دەدرێ کە لە هاوڕەگەزخوازی دەترسێ و لێی بێزاره.

تیمی لێکۆڵینەوەکەمان شایەتحاڵی حەڕەشەی هەمیشەیی پۆلیسی ئاسایش بوو. پۆلیس و هێزەکانی گەشتی ئێرشاد چەندین جار کاری مەیدانیان وەستاندووه و بوونەته هۆی ئەوەی بەشداربووان خێرا بڵاوەی پێ بکەن بۆ ئەوەی نەناسرێنەوه. شایەنی ئاماژە پێدانه کە شێوازەکان له شارەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهان جیاواز بوون و تەنانەت ئەم جیاوازییانە لە گەڕەکە جۆراوجۆرەکانی شارێکیشدا بوونی هەبوو. بەدەر لە کێشەی دابین‌کردنی ئاسایشی بەشدار بووان کە حەزیان له دیمانه بوو، ئەم شێوازه پۆلیسییەی هێرش و ڕاکردن وای کرد کاری دیمانه به دەستێوەردانی پۆلیس دژوار بێت.

لە کاتی دیمانە، پیاوێکی گەی لە مەشهەد هەستی خۆی بەم شێوە دەربڕی:
«کۆبوونەوەی کەمینە سێکسییەکان بە گوێرەی دارشتە و جۆریان خەسارهەڵگری ئێستایی دەورووژێنن. کۆبوونەوە بۆ ئاهەنگی لە دایکبوون یا ساڵیاد لە ئەگەری بوونی

→

www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dontgays.

کەسانی ترەنس یان کەسانێک کە ئارایشتیان کـردووە یـان جلوبـەرگێکی نائاسـاییان لـە بەرە، کاردانەوەی جیاوازی پۆلیسی لێ دەکەوێتەوە. بەتایبەت لە شاری مەشهەد و تـاران بیستوومە ڕووداوی باش بۆ هاوڕەگەزخوازەکان ڕووی داوە، وەکوو میوانی یان شـتی تـر بەڵام مەشهەد و هەر دوو شارەکان شوێنی مەزارگەی کەسـایەتییە گرنگـە ئایینیـەکانن و هەر بەو هۆیەش تۆقێنەرن. بەڵام نازانم بۆچی.»

وەک پێشـبینی دەکـرێ، دەرکـەوت کـە هەسـتی متمانـە لـە کەمینـە سێکسییەکان بە هۆی ئەزموونی جەرگبڕی گرتن لە لایەن پـۆلیس و هێـرش کردنە سەر میوانی یان شوێنە گشتییەکان لە ناو چـووە. بـۆ دڵنیـا کردنـەوەی دیمانـە لەگـەڵکراوان لـە گفتوگـۆی چـاو بـە چـاودا پێویسـت بـوو تیمـی لێکۆڵینەوەی مەیدانی زەمەن و وزەیەکی زیاتر تـەرخان بکـات. لـە درێـژەی لێکۆڵینـەوەدا، زۆرێـک لـە کەسـەکان ژوانـی خۆیانیـان لـە دواهـەمین ساتەوەخت تەنانەت پاش هەوڵێکی زۆر بـۆ جێبـەجێکردنی دیـدار و چـاو پێکەوتن هەڵوەشاندەوە؛ چوونکە متمانەیان نەبوو و لە ناسینەوە دەترسان. بە شێوەی تایبەت، ئەندامانی تیمی کاری مەیدانی لە ئیسفەهان چەندین جـار لە ساتەوەختە دواییەکانـدا ڕووبـەڕووی هەڵوەشـاندنەوە دەبوونـەوە. کەواتـە توێژەران لە هـەڵبژاردنی نموونـەی گـەورەتری هاوڕەگـەزخوازان هـەوڵێکی زۆرتریان دا.

شرۆڤەی دیمانەکان ئەوەی دەرخست کـە پەرۆشـی و نیگـەرانی کەمینـە سێکسییەکان تەنیا بـۆ هێـزە ئاسایشـییەکانی پـۆلیس سـنووردار نەبۆتـەوە و درکاندنی شاراوەی هۆگری سێکسی ئەوان لای بنەماڵـە، دۆسـتان و خـزم و کەسیش بۆ ئەوان جۆرێک نیگەرانییە.

١ـ٩ لێخشبوونی سەربازی، چانس یان ڕێگەی بەرگری؟

وەک پێشتریش وترا، ڕاشکاوانە گەی بوون دۆخی ژیانی تاک بە خەستی دەخاتە سەغڵەتەوە. هەر ئاواش بێچمی ڕەواڵەتی ئافرەتانە دەردەسەر دروست دەکا چ جای ئەوەی شووناسی ڕەگەزی خۆی بدرکێنێت. درکاندنی شووناسی ڕەگەزی وەک پیاوێکی گەی لە وڵاتی ئێران کۆمەڵێ ئاسەواری بە دواوەیە؛ چوونکە هاوڕەگەزخوازی چ لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی و چ لە سەر ئاستی یاسایی لە گەورەترین تابۆکانە. بەڵام، ئەم تابۆیە خۆی لە بێچمی پاڕادۆکسێک سەبارەت بە پرسی خزمەتی سەربازیدا پیشان دەدا.

کاتێک پیاوێک دەگاتە تەمەنی یاسایی (١٨ ساڵ)، دەبێ بچێ بۆ سەربازی ناچاریی دوو ساڵە. هەموو پیاوانی تەندروست و بەتوانا کە لە قوتابخانەی ئامادەیی دەردەچن یان واز لە خوێندن دێنن، ئەگەر بۆ زانکۆ دەرنەچن دەبێ بچن بۆ سەربازی. بە کۆتایی هاتنی ئەم خوولە دوو ساڵانەیە کارتێک دەردەکرێت. ئەم کارە بە شێوەی پەنگراو دەتوانێ ژیان ساناتر بکاتەوە. بە بێ ئەم کارتە، پیاوی ئێرانی ناتوانێ بە شێوەی فەرمی کڕین و فرۆشتن بکا، لە چالاکیی فەرمی کەرتی گشتیی بەشداری بکا، لە لایەن دەوڵەتەوە دابمەزرێ یان پاسپۆرت وەربگرێت. هەندێ لە کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەت ئامادە نین ئەو کەسانە دابمەزرێنن کە سەربازییان نەکردووە.[١]

---

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-
←

بە گوێرەی هەڵکەوتەی جوگرافیایی، دۆخی هاوژینی یان خوێندن هەندێ جار ژێر تەمەنی ١٨ ساڵانە. خزمەتی زۆرەملێی سەربازی هەندێ جار بە هۆی دوور و درێژ بوونی، ئەوەی کە تاکەکان دەبێ تەنیا سەربازی بکەن و هەموو دۆخە سنوردارکەرەوەکەی، دڵخواز نییە. هەندێ کەس تێدەکۆشن بۆ خۆ بواردن لە سەربازی ڕێ دەرەتانێک بدۆزنەوە. بنەماڵە خوداپێداو و دەوڵەمەندترەکان بۆ دەور لێدانی سەربازی هەموو درگایەک دەکوتن چ لە ڕێگەی بەرتیل بێ چ لە ڕێگەی ناردنی بە قاچاغی کەسەکە بۆ دەرەوەی وڵات یان نەخۆش‌نوێنی و ڕێگەی دیکە بۆ خۆدزینەوە لە سەربازی. لێخۆشبوون لە سەربازی ئەو یاسا و ڕێسا تایبەتانە دەگرێتەوە کە هەندێ جار هەموار دەکرێنەوە. کەواتە بە گۆڕانی یەک یان دوو وشە لە یاسایەک دەتوانرێ ژیانی کۆمەڵێکی زۆری خەڵک بگۆڕدرێت. سەربازیکردن بابەتێکی ئاڵۆزی شیکاری کەمینە سێکسییەکان لە سوپایە. ژینگەی داخراوی سەربازخانە و دوو ساڵ خزمەتی ناچاریی سەربازی دەتوانێ هۆگری هاوڕەگەزخوازانە ببزوێنێت.

پرۆسەی وەرگرتنی لێخۆشبوون کاتگرە و پێویستی بە ئامادەکردنی بەڵگەی پەیوەست بە ترەنسێتی یان هاوڕەگەزخوازبوونە. کەسەکە بەر لە دەستپێکی ئەم ئەزموونە دووساڵانە دەبێ پشکنینی پزیشکی و هەڵسەنگاندنی دەروونی ئەنجام بدات. هەندێ جار کەسی هاوڕەگەزخواز

---

monitor.com/pulse/originals/2013/08/

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

سەبارەت بە دەور یان دۆخی ڕەگەزی خۆی درۆ دەکا و وا خۆی پیشان دەدا کە هاوبەشی سێکسی مێینەیە یان ئارایشت و پۆشاکێکی تایبەتی هەیە بۆ ئەوەی لە دادگا براوە بێ و لێخۆشبوونی بۆ دەربکرێت. لە وەها حاڵەتگەلێکدا، هاوڕەگەزخوازی هۆگرییەکی سێکسی بایۆلۆژیک نییە، بەڵکوو ڕەواڵەتبازی دەرەکی شتێکە کە وەک ڕەواڵەتی ژنانە سەیر دەکرێت. بەدەر لە ئارایشت، جل و بەرگ و ڕەواڵەت، ئەندازەی کەسێک هێمایەکی ڕوونی دیاریکەرەوەیە: کەسانی هاوڕەگەزخواز بە لەشی پیاوانەی درشتەوە کەمتر چانسی بردنەوەیان لە دادگادا هەیە.

ئەگەر کارناسان یان پزیشکان کۆمەڵێ بەڵگەی پەیوەست بە «هاوڕەگەزخوازبوون» بەدی بکەن، سەربازی داهاتوو بۆ بەراوردی زیاتر دەنێرنەوە. ئەگەر لێکدانەوەی فیزیۆلۆجی هاوڕەگەزخوازبوونی تاک پشتڕاست بکاتەوە، لێخۆشبوونی فەرمی هەمیشەیی بۆ کەسەکە دەردەکرێت. زۆر جار و نە هەمیشە تاقیکردنەوەیەکی کۆمی تەواو پرێیستریێس و تەواو سووککەرانە پاش هەڵسەنگاندنی دەروونی ئەنجام دەدرێ. ئەگەر بینینی پزیشک بەڵگەی پەیوەست بە ڕوودانی دخوولی نێوان دوو هاوڕەگەز پیشان بدا، ئەم بابەتە بە شێوەی فەرمی دەنووسرێ و دەنێردرێ بۆ سوپا. لە هەندێ حاڵەتدا، پشکینی وردتریش ئەنجام دەدەن بۆ ئەوەی بڕیاردەران لە دۆخی داواکار دڵنیا بن و ئەم متمانە دەست بخەن کە ئیدعای هاوڕەگەزخوازی ڕاستە و بۆ ڕاکردن لە خزمەتی سەربازی نەبووە.

---

1 Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption. Al-Monitor www.al-
←

بەشداربووان سەبارەت بە سووکایەتی و پەستی بێبەزەییانە ئاماژەیان بە ئەزموونگەلێک کرد کە وەک باجی وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون تاقییان کردبووەوە. ئەوان باسیان لە بەشداریکردن لە خولی ناچاریی بیست کەسی یان زیاتر دەکرد. لە ڕاستیدا خوولە ناچارییەکان پلەتفۆڕمێکن بۆ دەربڕینی ئایدۆلۆژیای دژە هاوڕەگەزخوای لە ڕێگەی سووکایەتی پێکردن و شەرم. ڕاوێژکار هەوڵ دەدا ڕازییان بکا کە هۆگری سێکسییان بگۆڕن و بگەڕێنەوە سەر دیترڕەگەزخوازی. پێیان دەوترێ کە هۆگرییان بۆ هاوڕەگەز نەخۆشییە. بەشداربووان سووکایەتی، تۆمەت و سەرکوتی ئایدیا و قسە جۆراوجۆرەکانیان وەک ئەزموونێکی دووپاتە لەم خوولانەدا وەبیر دەهێنایەوە. بە گوێرەی کاردانەوەی بەشداربووان، بەدەر لە بەشداری لە خولی دەروونناسی، ئەم کەسانە پشکنینی دیکەشیان ئەنجام داوە و زۆریان دەبوایە بەر لە وەرگرتنی کارتی لێخۆشبوون، پشکنینی هۆرمۆنیشیان ئەنجام بدابوایە.

وەرگرتنی لێخۆشبوونی سەربازیی بۆ پیاوانی هاوڕەگەزخواز و دیترڕەگەزخواز زۆر جیاوازە. بۆ دیترڕەگەزخوازان، لێخۆشبوون واتە پاراستنی دوو ساڵی گەنجێتی، هاوسەرگیری و شانسی خوێندن و دۆزینەوەی هەلی کار. بەڵام، بۆ هاوڕەگەزخوازان ئەگەرچی بۆ ساتەوەختێک بە ئۆقرەیی و ئاسایش دەگەن، خێرا دەبێتە نیگەرانییەک کە بە هۆی ژیان لە ناو کەسانێکە کە لەوانەیە هێرش بکەنە سەریان. لە دوای ئەم ئاسوودەیی و ئۆقرەییە

→

monitor.com/pulse/originals/2013/08/

کەمخایەنە، هەلی کار دێتە ئاراوە کە بابەتێکی گرینگە. یەکێک لەو ئاسەوارە هەست پێکراوانەی کە کەسانی خولیای هەلی کاری خاوەن کارت هەستی پێ دەکەن، ئەوەیە کە لێخۆشبوونیان ئێستا بۆتە ئاستەنگی بەردەم دۆزینەوەی هەلی کار. ئەم کارتە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە لە بازاڕدا کڕیاری نەبێت.

نەخۆشی دەروونی یان کێشەی کەسایەتی هۆکارگەلێکن کە لە سەر کارت دەنووسرێن. کێشەی کەسایەتی دەستبەجێ وەک دێڕی نەرمینوێنتری هاوڕەگەزخواز سەیر دەکرێت. هەندێ جار کارت ژمارەی ئەو یاسایەش کە بە هۆی ئەوەوە لێخۆشبوونی بۆ دەرکراوە، پیشان دەدات. کە واتە لێکدانەوەی هۆکاری لێخۆشبوون زۆر ئاسانە. بەو پێیەی زۆرێک لە خاوەن کارەکان بە دامەزراندنی پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەست بە ئاسوودەیی ناکەن، وەدەست هێنانی ئیش بۆ گەیە لێخۆشبووەکان زۆر چەتوونە. دۆزینەوەی هەلی کار لە کەرتی دەوڵەتی یان هەر کۆمپانیا و ڕێکخراوێکی دەوڵەتیدا بۆ پیاوانی گەی ئەستەمە. ئەم بابەتە ئاسەواری ئابووریی ڕوونی بە دواوەیە. ناو و نیتکە و هەڵاواردن بە هۆی هۆگری سێکسی کە لە بنەڕەتەوە لە سەر کارت تۆمار دەکرێ، دەتوانێ ببێتە هۆی داهاتی کەم و هەلی کاری سنووردارتر بۆ کەسانی ناهاوسان.

لەوانەیە بەرپرسانی ئێرانی وایان پێ باش بێ کە بۆ پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازی لە ئێران بێدەنگی هەڵبژێرن؛ بەڵام دەتوانین بڵێین کە کاتێ نۆرەی سەربازی دێت، هەموو شتێک ئاشکرا دەبێت.

١ـ١٠ـ خزمەتگوزارییە ڕاوێژکارییەکان و یارمەتییەکانی دیکە

وەک لە بەشەکانی ڕابردوودا بە چڕ و پڕی شرۆڤە کرا، سەردانی پزیشک یان دەروونناس بە کۆمەڵێ نیاز و ئامانج ئەنجام دەدرێت. جیاوازییەکی گەورە لەوەدایە کە کاتێک کەسێک سەردانی پزیشک دەکا، هەوڵەدای چارەسەر و دامرکاندنی دەرکەوتەی فیزیایی نائاساییە و هیوادارە کاریگەرییە پزیشکییەکان لە پێدانی دەرمانەوە بگرە تا دەگاتە نەشتەرگەری هاوکاری بکەن. کاتێک کەسێک سەردانی دەروونپزیشکێک دەکا، ئەوە زیانێکی دەروونی لە ئارادایە. کاتێ ناهاوسانێک سەردانی دەروونپزیشک دەکا بۆ ئەوەی بابەتی پەیوەست بە هۆگری سێکسی خۆی بخاتە ڕوو، ئەوە خولیای چارەسەر یان گۆڕان نییە بەڵکوو تێدەکۆشێ بەرەنگاری هۆگری سێکسی خۆی ببێتەوە و هەوڵەدای جۆرێک ئاشتییە.

وەک ئەنجامی «هۆکارەکانی» هاوڕەگەزخوازی ڕەنگدانەوەی ترسەکانی کۆمەڵگان، چارەسەر پیشاندەری سزای شیاوە بۆ هەڵە گریمانەییەکانی ئەوان. کەسانی ناهاوسان ئازار دەچێژن؛ چوونکە فێر بوون کە لە پێشدا زیاتر بە هۆی کۆمەڵگا و پاشان کۆمەڵگای زانستی بناڵێنن کە هاوڕەگەزخوازی وەک نەخۆشییەکی دەروونی لە قەڵەم دەدا. لە ژێر چەتری هەموو ئەم هەوڵانەی دەروونتوێژان و دەروونپزیشکان بۆ گۆڕینی ڕەگەز، باوەڕێکی فەلسەفی بنەڕەتی بوونی هەیە؛ ڕفتار و هۆگری سێکسی مرۆیی بە شێوەی پەنگراو نەرمی‌نوێنە.

زۆر دەروونپزیشک بە ڕێگە چارەی «نەرێنی» وڵامی ئەم پرسیارەیان داوەتەوە. بۆ وێنە، دەروونناسێک پەیوەندیی لەگەڵ کەسێک لە ڕەگەزی بەرامبەر بە ئامانجی گۆڕینی هۆگری سێکسی کەسەکە پێشنیار دەدات. ئەم

ڕێگە چارانە لە کۆتاییدا دەبنە هۆی ئەوەی کە بەشداربووان بچنە ناو پەیوەندی ئاڵۆزترەوە کە وروژانی سێکسی و خەفەتی لێ دەکەوێتەوە و دەبێتە هۆی هەستی لە دەست چوونی شووناس.[١]

سەرەڕای هاودەنگی گشتی لە سەر ئەم بابەتە کە هاوڕەگەزخوازی نەخۆشییەکی دەروونی نییە، دەروونپزیشکانێکی «پرۆفیشناڵ» لە وڵاتی ئێراندا هەن کە هاوڕەگەزخوازی بە نەخۆشی لە قەڵەم دەدەن و تێدەکۆشن کەسەکە بخەنە ناو چوارچێوەیەکی پێناسە کراوی دەورە ڕەگەزییەکان. بێ ئەنجامی و کەمایەسی ئەم چەشنە ڕاوێژکارییە بۆ نەخۆشەکان وای کردووە کە دەروونپزیشکان لە قۆناغی پەیتا پەیتای یەک لە دوای یەکی بەشداربووانی ناهاوسان پێکەوە بناسێنن. ئەگەرچی ئەم شێوازە لەوانەیە ئەنجامی ئەگەری کورتخایەن و ئەرێنی هەبێت، کاریگەری نەرێنی حاشاهەڵنەگریشی لێ دەکەوێتەوە. هەر کام لەم دەروونپزیشکانە بە شێوەی جۆراوجۆر و بە جیا کاردانەوەیان بەرامبەر بەم کەسانە و بنەماڵەکانیان هەیە. ئەم ئاراستانە بێگومان دەبنە هۆی ئەوەی کەسی ناهاوسان کۆبوونەوەی ڕاوێژکاری بە جێ بێڵێ؛ چوونکە پێدەچێت ئەم دیدارانە بێسوود بن و لە باشتربوونی بارودۆخ و هەستی ئەو هیچ دەورێکیان نەبێت. ئەنجامە ئەندازەگیراوەکان کە لە ناو ناهاوسانانی مەشهەد و ئێسفەهان ئەنجام درا، پیشانی دا کە ناهاوسانان چ هەستێکیان بەرامبەر بە چارەسەری دەروونپزیشکی هەیە.

---

1 History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996.

کەمینە سێکسییەکان متمانەیان بە ڕۆڵـی ڕاوێژکـاران و دەروونپزیشـکان نییە و بە نەرێنی لێیان دەڕوانن. وریایی و مەحافزەکاری بەردەوام کە هەمیشە لە ژیانی ناهاوساناندا هەیە تەنانەت لە لای یارمەتیدەرێکی کۆمەڵایەتی یان دەروونتـویژێکیش بەردەوامـە. بێمتمانـەیی ڕێگـە بـە کەسـەکە نـادا کـە قەڵغانەکەی فـڕێ بـدا و گیـر و گرفتـەکانی بخاتـە ڕوو. ئـەو نـاتوانێ داوای پشتیوانی یان ڕاوێژکاری و پێشنیارێکی بەسوود بکات.

بابەتی گرینگی دیکە دووانەی ڕەگەزێتی لەم دیدار و چـاو پێکەوتنانەیـە. ئەم تویژینەوە پیشانی دا کە لە ناو بەشداربووانی پیـاو، داوای هاوکارییـەکی شارەزایانە پیشاندەری لاوازیی بوو. پیاوان هۆگرییەکی کەمتر بـۆ دەربڕینـی «لاوازی» پیشـان دەدن. لـە لایـەکی تریشـەوە، بەشـداربووانی ئـافرەت بـۆ هاریکاری و وەرگرتنی ڕاوێژکـاری تامـەزرۆترن. بـە ئاوڕدانـەوە لـەوەی کـە دەروونناسی لە کەلتووری گشتیدا پرسێکی نوێیە، سەردانی دەروونپزیشـک هێشتا شوورەییە. نەخۆش پێی باشە لە کاتی چوونە ناو نووسینگەی ڕاوێژکار نەبینرێ؛ چوونکە نایهەوێ وەک کەسێک لێی بڕوانرێت کە لـە چارەسـەری کێشەکانیدا لاوازە.

کـەمێک ڕوونکردنـەوە سـەبارەت بـە ژینگـەی دەروونـی و کـەلتووریی سەردانی ڕاوێژکار لە وڵاتی ئێران دەتوانێ لێـرەدا بەسـوود بێـت. لـە مـاوەی دەیەکانی ڕابردوودا، دەروونناسـی لای هـەمووان ناسـراوە؛ چوونکـە ئێسـتا ناوەندی شیاوی دەستپێڕاگەیشتن وەک شـوێنی سـەردان بوونیـان هەیـە کـە کەسەکە لە ئەگەریی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگـەڵ گیـر و گرفتـی تایبـەتی یـان بنەماڵەیی، دەروونی و سۆزداریی سەردانیان دەکات.

لە ئێستادا لە ئێران دوو سەرچاوەی دەرکردنی مۆڵەت لە بواری دەروونناسی وەک پیشەیەکی زانستی هەیە: ١) سیستەمی پزیشکی کۆماری ئیسلامی و ٢) ڕێکخراوەی چاکژیانەوەی ئێران. بە ڕەچاوکردنی ئەم دوو بوارەی ڕاوێژکاری وەک پیشەیەک، تێگەیشتین کە دوو جۆری جیاواز لە کارناسان لەم بوارەدا بوونیان هەیە: ئەو دەروونناس و ڕاوێژکارانەی کە ئیش بۆ دەوڵەت دەکەن و ئەوانەی نۆرینگەی تایبەتیان هەیە. دەروونناسانی تاقمی یەکەم زانست و زانیارییەکی کەمیان سەبارەت بە پرسەکانی پەیوەست بە هۆگری سێکسی لە کۆبوونەوەی کاریی خۆیان هەیە و لە کۆتاییدا دەسەڵات و کۆنترۆڵێکی ئەوتۆیان لە سەر جێبەجێکردنی ئایدیاکانی خۆیان نییە.

هەندێ کەس کە پارەی تێچووی ڕاوێژکاری تایبەتیان نییە، دەروونناسانی دەوڵەتی هەڵدەبژێرن. ئەم کەسانە وەک نەخۆش بە دەروونناسانێک لە ڕێکخراوی چاکژیانەوە دەناسێنرێن بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەی ڕاوێژکاری بێبەرامبەر سوودمەند بن. لەم کۆبوونەوانەدا، کارناسان ستراتیژ و ڕێگە چارەی سنوورداریان بۆ چارسەری «نەخۆشانی هاوڕەگەزخواز» هەیە. ئەم دەروونناسانە زۆریان کارمەندی دەوڵەتن. کاتێک هاوڕەگەزخوازی لە یاساکانی ئێراندا هیچ شوێنێکی بۆ نییە، ڕاوێژ لەگەڵ دەروونناسێکی دەوڵەتی شیاوی تێگەیشتن نییە. لە ڕاستیدا دەروونناسێک کە تەنانەت قبوولکردنی هۆگری سێکسی خۆی وەک ڕووداوێکی سرووشتی لە لایەنێکی ڕەگەزیدا پێشنیار دەکات، لە بنەڕەتدا هەڵوێستێک لە دژی بنمایەکی پێناسە کراو لە لایەن خاوەن کارەکەی خۆی واتە دەوڵەت

دەگرێــت. ئەمــە تەنانــەت لەوانەیــە هەڵوەشــانەوەی مۆڵــەتی کــاری دەروونناسیشی لێ بکەوتەوە.

گرووپی دووهەم کەسانێکی لە بنەماڵە خوداپێداون کە دەتوانن لـە بـاری ماڵییەوە سەردانی دەروونناسـی تایبـەت بکـەن کـە لـە ناوەنـدەکانی شـاردا نۆرینگەی تایبـەتیان هەیـە و هـیچ وابەسـتەییەکیان بـە دەوڵـەت نییـە. ئـەم دەروونناسانە تێگەیشتنێکی تا ڕادەیەک باشتریان لـە پرسـەکانی شووناسـی ڕەگەزی هەیە و ڕەنگە کەمتر نیگـەرانی ئۆتۆلـۆژی و فوکـووس کردنـە سـەر چارەسەری هاوڕەگەزخوازی بن؛ کەواتە ئەوان دەتوانن بە هێز و دسەڵاتێکی زێدەترەوە ڕاوێژ بدەن.

١١ـ١ـ توندوتیژی و تەندروستی دەروونی هاوڕەگەزخوازان

توێژینەوەیەک بۆ بەراوردکردنی شێوازەکانی وابەستەیی لە ناو ناهاوسانان و دیترڕەگەزخوازان پیشان دەدا کە بە ئاوڕدانەوە لە ئاستی ئیسترێس، جیاوازییەکی دیار لە نێوان شێوازەکانی سۆزداریی هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازاندا هەیە. لە کەلتووری ڕۆژاوایی، پیاوان لە پشتی یەکتر دەدەن یان یەکتر لە باوەش دەکەن و ئەمە تەنیا هێمای خۆشەویستییەکی دوو لایەنەیە کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە قبووڵ کراوە. لە بەرامبەردا، لە ئێران زۆرێک لە ناهاوسانان لە شوێنی گشتیدا ئەم خۆشەویستییە پیشان نادەن.

پەنامەکی و ترس لە ناسینەوە بە مێرمنداڵی کۆتایی پێ نایەت. بۆ وێنە، توێژینەوەی پەیوەست بە ئەزموونی ناهاوسانان لە شوێنی ئیش پیشان دەدا کە ترس لە هەڵاواردن و شاردنەوەی هۆگری سێکسی باوە و دەرکەوتەی پیشەیی، تەندروستی و دەروونیی ڕووخێنەری لێ دەبێتەوە.[٢] ئەم لێکۆڵینەوانە پیشان دەدەن کە ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی ترس لە لایەک و زەروورەتی یەکپارچەیی کەسایەتی لە لایەکی ترەوە ستراتیژی شاردنەوە و درکاندنی شووناس دەگرنە بەر.[٣]

ئەو کەسانەی کە بەرامبەر بە هۆگری سێکسی خۆیان ئاستی قبووڵ کردنیان کەمترە، ئاستی ئیسترێسیان زیاترە. ئەنجامی توێژینەوەکە

2Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

3 Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

دەریدەخات کە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان ئاراستەی نەرێنی کۆمەڵگا و ئاستی ئیسترێسی تاکەکان بەدی دەکرێت. پێویستیی هەمیشەیی دەمامک لێدان لە سەر شووناسی ڕاستەقینەی خۆ لەگەڵ لەقەمی ناهاوسانی لە لایەن کەلتووری کۆمەڵگاوە دەتوانێ کێشەی زەختتری دەروونی لێ بکەوێتەوە. ژیان لە سیستەمی وشکی ئێران و بێگومان ڕاهاتن لەگەڵ لەقەمی کۆمەڵایەتی و سەرکۆنە لە کۆمەڵگایەکی نەریتخواز دژوارە. ڕێژەی کێشەی دەروونی بە شێوەی تایبەت لە ناو کەسانی دووڕەگەزخواز و ئەو کەسانەی کە دەترسن یان بڕیار دەدەن کە شووناسی ڕەگەزێتی یان هۆگری سێکسی خۆیان نەدرکێنن، زۆرە؛ بەڵام ئەوان خۆیان وەک بەشێک لەم کۆمەڵگایە نازانن زۆر جار دەبێ بە تەنیا لە دژی هەڵاواردن خەبات بکەن، ئەزموونێک کە زۆر جار هۆکاری گۆشەگیرییە و تەندروستی سۆزداری و دەروونی تاک دەڕووشێنێت. ئەگەرچی هەر هەموو ناهاوسانان ڕووبەڕووی ململانێی تەندروستی دەروونی، هەڵاواردن یان توندوتیژی نابنەوە، زۆر کەس باسیان لە تەندروستی دەروونی کردووە.

لزباینەکان

ڕێژەی ڕاستەقینەی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان ڕوون نییە و داتاکان لە توێژینەوە جۆراوجۆرەکاندا، جیاوازە؛ بەڵام بە گشتی دەقەکان پیشانی دەدەن کە لزباینەکان ڕێژەیەکی زۆر لە کێشە دەروونییەکانیان لە خۆ دەگرن. لێکۆڵینەوە حەشیمەتتەوەرەکان باشترین داتاکان پیشان دەدەن. لێکۆڵینەوەی نیشتمانی لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا پیشانی داوە کە

ڕێژەی کێشەی دڵەڕاوکێ لە ناو لزباینەکان پتر لە ژنانی دیترڕەگەزخوازە.

لە بەرامبەردا توێژینەوەیەکی دیکە لە وڵاتی هۆڵندا ڕێژەیەکی زۆری خەمۆکی لە ناو لزباینەکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترڕەگەزخواز پیشان دا و نە ڕێژەی سەرتری دڵەڕاوکێ و نیگەرانی. هەر ئەم توێژینەوە پیشان[5] دەدا کە لزباینەکان دوو قاتی دیتران لانیکەم دوو جار لە ژیاندا تووشی کێشەی تەندروستی دەروونی دەبنەوە. ڕیسکی خەمۆکی و کێشەی دیکەی تەندروستی دەروونی، وەکوو بیر و خەیاڵی خۆکوژیی، لە ناو ئەو ئافرەتە لزبایانەی کە شووناسی ڕەگەزی خۆیان ئاشکرا نەکردووە و ئەوانەی کە [6] ئەزموونی ڕووبەڕوو بوونەوەیان لەگەڵ ملهووڕی و هەڵاواردنیان هەیە، زیاترە.

---

4 Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

5 Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91

6 Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57 Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005.

> من وا هەست دەکەم لە کۆتاییدا هەموو ژنێک دەبێ پاڵ بە پیاوێکەوە بدات. تەنانەت لە پەیوەندی لزباینەکان، ئەو کەسەی کە دەوری بەهێزتر دەگێڕێ، هەمیشە پێویستی بە کەسێکی بەهێزترە بۆ ئەوەی پاڵی پێوە بدات.
> مێهرشاد، تەمەن ١٨ ساڵان، لزباین

لە کۆتاییدا، کۆی کێشە درێژخایەنەکان کە زۆربەی کەمینە سێکسییەکان ڕۆژانە بە ئەزموونی دەکەن، وەکوو گاڵتە پێکران لە ماڵ، قوتابخانە و شوێنی

ئیش و تەنانەت لە شەقام، مەترسی زۆری قۆڵبەست کردن، چەوسانەوە، ملهووڕی و توندوتیژی سێکسی دەبێتە هۆی دۆخێکی نادادپەروەرانە، نامرۆڤانە و تابشتنەهێنی ژیان. زۆریان لە ژێر زەختی سەرکوتی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی دەژین. کاتێک وەها هەلومەرجێک بە نەگۆڕاوی دەمێنێتەوە، ڕێگە بۆ خەساری کۆمەڵایەتی زیاتری وەکوو ئێچ ئای ڤی، توندوتیژی، کێشەی دەروونی، خەمۆکی و خۆکوژی زیاتر خۆش دەبێت.

لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا، کەسەکە هیچ ڕێدەرەتانێک لەم ژینگە وەرنەگر و تارێنەرە درێژخایەنە بەدی ناکا و زۆر جار پەنا دەباتە بەر خۆکوژی. ئەوەی لە درێژەی ئەم لێکۆڵینەوەدا ڕوون بۆوە ئەوە بوو کە زۆرێک لە بەشداربووان دەستیان دابووەوە خۆکوژی. زۆریان بەسەرهاتگەلێکیان لە هەوڵی سەرنەکەوتوویان بۆ کۆتایی هێنان بە ژیانیان گێڕایەوە.

بە وتەی عابید (٢٠٠٦) لە کۆی هەر ٣٠ گەی، ٢٠ کەس لە قۆناغێکی ژیانیاندا دەستیان داوەتە خۆکوژی. توێژینەوەکانی پێشوو دەڵێن ئەم هەنگاوانە بە خەستی پەیوەستن بە فاکتەرە ئیسترێسبەخشە دەروونی - کۆمەڵایەتییەکانی وەکوو ناسازگاری ڕەگەزێتی، ئاگاداری سەرەتایی لە گەی بوون و قوربانی بوونەوە. باوترین شێوازەکانی خۆکوژی خواردنی حەب، خنکان بە گاز یان بڕینی دەماری دەست بوون. زۆرێک لە کەسەکان برینی بە هۆی کردەوەی خۆکوژیان بە تیمی توێژینەوە پیشان دا. ئەگەرچی هەندێ لەم برینانە کاڵ ببوونەوە، بەڵام لە دڵ و زەینیاندا بە بێ هیچ سووکنایییەک هێشتا هەر قووڵ بوون.

ئەو کاردانەوە توند و تیژ و سووکایەتیبەخشانە کە لە سەر شەقام و شوێنە

گشتیەکاندا بەدی دەکرێن لە کۆمەڵگای ئەواندا، ئەو شوێنەی کە ڕەگەزێتی دەکەوێتە بەر تیشکی هەڵسەنگاندن و قەزاوەت و بە بێزاری و نفرەتەوە لێی دەڕوانرێ، خۆی دەنوێنێت. ئەم کاردانەوانە لە شوێنی کاریشدا دەبینرێن کە کەسەکان بەشێکی هەرە زۆریان کاتی خۆیان لەوێ بە سەر دەبەن. ئەمە تەنیا تایبەت بە وڵاتی ئێران نییە. لە سەرتاسەری جیهان، ناهاوسانان ڕووبەڕووی هەڵاواردنی بەربڵاو لە شوێنی کار دەبنەوە و دیسان ئاشکرا دەبێتەوە کە وڵاتی ئێران بەدەر نییە. کۆسپ و تەگەرەکانی بەر دەم ناهاوسانان بۆ دەست گەیشتن بە چاودێری تەندروستی لەگەڵ توندوتیژی و پرسەکانی پەیوەست بە تەندروستی دەروون کە ئەم تاقمە وەک هاوڕەگەزخوازتۆقێنی بە ئەزموونی دەکەن، دەتوانێ ماوەی ئەو ساڵانەی کە ناهاوسانان دەتوانن ئیش بکەن، کەم بکاتەوە.

دیمانە لەگەڵکراوان زۆر بەسەرهاتی بێڕێزی، دەستدرێژیی، سووکایەتی و سەرکۆنەیان لە شوێنی کاردا گێڕایەوە کە حەڕەشەیەکی خێرا و ڕاستەقینە بۆ سەر ئاسایشی دەروونی و ئابووریی ئەوان بووە و توێژێکی دیکەی لە لەمپەری بێهیوایی لە جیهانی ناهاوسانانی ناهاوساناندا بەدی هێنا. دیارە جیا لە ڕفتاری ناشیرینی هاوکاران، ئەگەری بەرزبوونەوەی ئاستی پیشە و پێشکەوتن بۆ کەمینە سێکسییەکان، کە ناتوانن شووناسی ڕاستەقینەی خۆیان بشارنەوە و لە شوێنی کاردا ڕەواڵەتبازی بکەن، زۆر کەمە.

7 Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace ... www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

سەرنەکەوتن لە ڕەواڵەتبازی یان ماندوو بوون لە لاساییکردنەوەی هۆگرییە سێکسییە قبووڵ کراوەکان لە کۆمەڵگا چانسی کەمینە سێکسییەکان بۆ هەبوونی هەلی کار کەم دەکاتەوە. ئەو بەڕێوەبەرانەی کە لە دامەزراندندا بڕیار دەدەن، زۆریان ئامادە نین کەمینە سێکسییەکان دابمەزرێنن. ئاشکراکردنی هۆگری سێکسی مەترسی لە دەستدانی هەلی کار و دەرکەوتەی ڕووخێنەری وەکوو بەراوردی کارکردی نەرێنی، بە ناکارامە لە قەڵەم دران یان پشتگوێ خران بۆ بەرزکردنەوەی پلەی لێ دەکەوێتەوە. وەدەست هێنانی پۆستێکی دەوڵەتی یان سیاسی لە ڕاستیدا نامومکین و لە حەقیقەتدا زۆر چەتوونە.

توندوتیژی خێزانی لە لایەن هاوژین لە دارشتەی پەیوەندییە دیترەگەزخوازەکاندا سەرنجی پێدراوە؛ بەڵام ڕێژەی ڕوودانی توندوتیژی خێزانی لە پەیوەندیی هاورەگەزخوازانیشدا زیاترە. بۆ دیترەگەزخوازان هەندێ ڕێگەی یاسایی بۆ پشتیوانی وەکوو فەرمانی گرتن بوونی هەیە. هۆکاری توندوتیژی خێزانی لە پەیوندی دیترەگەزخوازان پیاوێکە کە بە شێوەی فیزیایی یان لەبزی ژنێک دەچەوسێنێتەوە و بەم شێوە قوربانیانی توندوتیژی خێزانی لە پەیوەندی دوو هاوڕەگەز پشتگوێ دەخرێن. بەو پێیەی کە ژیان بۆ زۆر کەس ئاوێتەیەک لە دان بە خۆداگری، سەرکوت و دژایەتی خێزانی و کۆمەڵایەتی بووە، ئەم کەسانە لە هەمبەر ئەزموونی پەیوەندییە سێکسییە توندوتیژەکان خەسارهەڵگرترن. کەمینە سێکسییەکان لە کلیشە نەریتییەکانی قوربانی توندوتیژی خێزانی جێیان نابێتەوە. هاوڕەگەزخوازان و بە تایبەت ئەو کەسانەی ڕۆڵی ژنانەیان هەیە، بە شێوەی پەنگراو و زەینی

توندوتیژی قبووڵ دەکەن. لە پەیوەندی توندوتیژیانەی ناهاوسانان، نیگەرانی سەرەکی ئاشکرابوونی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانەیە کە دەتوانێ کاریگەری لە سەر پرسی چەوساندنەوە دابنێت. زۆر کەس حەزیان لە دەربڕینی ئەم حاڵەتانە نییە بۆ ئەوەی پرسەکە گشتی نەبێتەوە و زۆرێک لە پاشماوەکان هەست بە شەرم و لەقەمی دەکەن. لە وڵاتی ئێران، کەمینە سێکسییەکان ناتوانن لە مافە مەدەنی و یاساییەکان سوودمەند بن و ناتوانن لە ڕەوتی پەیوەندییەکی ناتەندروستی توندوتیژ بەرگری لە خۆیان بکەن. لە ڕاستیدا بە شێوەیەکی بەربڵاو و سیستماتیک، ناهاوسانان لە هەر چەشنە مافی پشتیوانیی یاسایی بێبەشن. لەو ڕووەوەی یاساکان لە وڵاتی ئێران هەر ئێستاش پەیوەندیی ئەوان وەک بەرهەڵستی ڕەها لە دژی نۆرمە ئایینییەکان و جۆرێک سەرکێشی سەیر دەکات. کەمینە سێکسییەکان کە لە ئاشکرابوونی شووناسیان دەتۆقن، پەیوەندییەکی ئاسوودەیان لەگەڵ سیستەمی یاسایی، پۆلیس و هێزەکانی ئاسایش (ئینتزامی) نییە.

لە پەیوەندی توندوتیژیانەی هاوڕەگەزخوازان زۆر فاکتەری وەکوو بەدرەفتاری لە منداڵی و نۆرمە کەلتوورییەکاندا هەیە. هەندێ جار ئیسترێسی هەمیشەیی ڕووداوی تاڵی منداڵی لە گەورەساڵیدا دەبێتە شەرمێکی بەردەوام کە لەوانەیە لە پەیوەندیی گەیەکاندا ئیسترێسی زێدەتری لێ بکەوێتەوە. پەلاماری سێکسی و کەڵکاوەژوویی لەم جۆرانەدا زۆرن و کەسەکان زۆر

8 A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent. The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a

جار دواتر لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا ئەم دەستدرێژییە سێکسییانە زۆر بە ئەزموون دەکەن. وەک پێشتریش وترا، ئەم پەیوەندییانە کەمخایەن و ڕووکەشین و ئەمە دەبێتە کۆسپێک کە کەسەکان بەتایبەت ئەوانەی کە «دەوری پیاوانە»یان هەیە، بە شێوەی سۆزداری و تەندروست سەرمایەگوزاری لە سەر هاوبەش و هاوژینی خۆیان بکەن.

لە ناو بەڵگە زۆرە کۆکراوەکان لە لایەن تیمی توێژینەوە، وتەی گەیەکی تەمەن ٢٥ساڵەی خۆش قسە و خاکەڕا لە شاری ئێسفەهان شایەنی ئاماژەیە. ناوبراو ئەو کاردانەوە کاریگەرەی کە بە تاقی کردبووەوە، لای ئێمە خستییە ڕوو.

توندوتیژی بێژەیی (یان ملهووڕی لەبزی) بابەتێکە کە لە ناو هاوڕەگەزخوازاندا زۆر باوە. توندوتیژی لەبزیی ناهاوسانان دەتوانێ لە لایەن کەسانی نەناسیاو یان کەسانی ناوسیاوی کەسەکە بێت. چەساندنەوەی لەبزی لە سەرەتادا لە ناو بنەماڵە و هاوژینەکانەوە دەست پێ دەکا و دەگاتە جنێو لە گرووپ و هاوتەمەنان و ئازار و سووکایەتی لەبزی لە شوێنی کار. ئەو کەسانەی وا دەکەونە بەر ئامانجی ئەم چەشنە توندوتیژییانە، لە سەرپێچیکردنی یاساکانی هاوڕەگەزخوازنۆڕمی بەدی دەکرێن و پرۆتۆکۆلە ڕەگەزێتی و دەورە ڕەگەزییەکان پێشێل دەکەن. لە هەندێ لە خراپترین سناریۆکاندا، بەشداربووان ئاماژەیان بە پەلاماری سێکسی و حەڕەشە بە هێرشی فیزیایی، کەڵکاوەژوویی و سێکسی زۆرەملێیی کرد.

توندوتیژییەک کە کەسەکان بە هۆی ڕەگەزێتییان بە سەریان دێ، زۆر جار بە شێوەی یارییە سێکسییەکان خۆی دەنوێنێت. دیاریکردنی ئەنگێزەی

توندوتیژی ئەستەمە: دیاریکردنی شووناسەکان خۆ و هێرشکردنی ڕاست بۆ سەر ئەو کەسانەی کە ڕەگەزێتیان هەستێکی ناخۆشیان پێ دەدا: پیاوانێک بە هەستی لاوازی شووناسی تاکایەتییەوە؛ هێرش بۆ سەر ناهاوسانان بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەستی خۆیان لە پێگەیەکی خوارتر یان ئاراستەی سادیستی. بە ئاوڕدانەوە لە ڕێژەی توندوتیژی لەم پەیوەندییە سێکسییانە، ناڕاست نییە ئەگەر بڵێین دیترڕەگەزخوازان هەستی هاوڕەگەزخوازانە و نەخۆشی سێکسی / دەروونیی شاراوەی خۆیان سەرکوت و بۆ هاوڕەگەزخوازانی گەنجتری دەگوازنەوە.

منداڵبازی

دیترڕەگەزخوازی لە نەریتێک لە پەیوەندییە بەهێزە پیاوانەییەکان، کە مۆری کەلتووری ئیسلامی لێدراوە، لەگەڵ منداڵبازی فەرقی هەیە. منداڵبازی بە پەیوەندی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو لەگەڵ کوڕانی کەم تەمەنتر دەوترێ کە زۆر جار تێکەڵ بە توندوتیژی، ئازاراندن و هەڵخڵەتاندنە. لێکدانەوەی ئاڵۆزییە قووڵەکانی نێوان پیاوانی بەساڵاچوو و کوڕانی کەم تەنمەن گوتاری گشتگیرتر و جیاوازتری لێ دەکەوێتەوە.

ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە سێکسییە تێهەڵکێشی ئازاراندن لە منداڵی، چەوساندنەوەی سێکسی و دەستدرێژییە. کاتێک کوڕانی کەم تەمەن (وەک هاوبەشی مێینە) هۆگری کەسێکی بەتەمەن دەبن و لەم پەیوەندییە ئاگادارن، مافی هەڵبژاردن و ئازادییان بۆ نییە. کاتێک کەسێکی بە تەمەنتر خواستەکانی لە سەر قوربانی جێبەجێ دەکا، فێری ناکا بەڵکوو لە ئاقاری دڵخوازی

خۆیدا ڕێنوێنی دەکات. ئەم پەیوەندییە بە شێوەی تەوساوی لە لایەن پیاو پێی دەوترێ «پڕۆژەی درێژخایەن». ئەم پڕۆژە درێژخایەنە شێوازێک پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئەوەوە پەیوەندییە سێکسییەکانی نێوان پیاوانی هاوڕەگەزخواز و کوڕان بێچم دەگرێت.

بە وتەی بەشداربووان، ئەم کەسانە ماڵی جیا و شوێنێکیان بۆ پەیوەندیی سێکسی هەیە کە لە دەرەوەی تۆڕی بنەماڵەدا ڕوو دەدات. شوێنە پیشەسازییەکان، کۆگای کۆمپانیاکان، ڕیستوڕانتەکان، کافە، ماڵی دووهەم یان نووسینگەی کار و هتد دەتوانن شوێنێک بۆ ئەم کارە بن.

گەی، تەمەن ٢٥ ساڵان، لە ئێسفەهان
من هاوڕەگەزخوازم؛ کەسێکی دڵناسکم، لەگەڵ کەسێک کە بە لامەوە باش و ڕاستگۆ بوو، بوومە دۆست. پاش ماوەیەک داوای لێ کردم لەگەڵی بچمە ماڵەکەی. هەستێکی گەرم و بەتینی پێ نیشان دام و وتی ئێمە دوو کاپڵی ڕاستەقینەن و باشترین هاوژینین. ئەمە زۆری کاریگەری لە سەر دانام. لە کۆتاییدا چووم و بۆم دەرکەوت دوو سێ کەسی دیکەش هەن. ئەوان تا توانیان لێیان دام، دەست و قاچیان بەستمەوە و ئەوەی ویستیان بە سەریان هێنام. ئێستا من خوێنڕێژیم هەیە، لە ناو چووم و زەینم زۆر ئاڵۆزاوە.

لە چوارچێوەی ئەم پەیوەندییە یەک لایەنە پرسی زمانیش هەیە. ئەو پیاوانەی کە هاوبەشی سێکسی هاوڕەگەزیان هەیە وەک سووکایەتی پێیان دەوترێ «کوونی» کە پێناسەیەکی بێڕێزییانەیە و بۆ سووککردنی ئەویتری بە کار دەهێنرێت. وەرگر، چ پیاو بێ چ ئافرەت، پێی دەوترێ کوونی کە

واتای نەرێنی وشەکە بەهێز دەکا و واتای نەرێنیش بە هاوڕەگەزخوازی دەدات.

خوێندکاری زانکۆ بووم کچێکم بینی ٧ ـ ٨ ساڵ لەگەڵی هاوڕێ بووم. زۆر بە هەڵکەوت بوو. تەنیا لە هەوڵی زەینی و بیر و خەیاڵی خۆکوژی ڕزگار ببووم. نازانم دروستە یان هەڵە. جارێکیان دەستم دایە خۆکوژی و دەتوانم بڵێم مردم. دیسان زیندوویان کردمەوە. دەمویست خۆم بکووژم چوونکە کەس لێم تێنەدەگەیشت. بۆ وێنە خوشکەکانم دەیانوت ئێمە مێردمان هەیە و ئەگەر مێردەکانمان لە بارەی تۆ بزانن، ئەوە بەڕەڵامان دەکەن. ئابڕوو و وەجمان لە مەترسیدایە. خەڵک قسە دەکەن و منیش دەستم دایە خۆکوژی.
لزباین، ٣٢ ساڵان، لە تاران

باوبوونی ئەم وشە زمانییانە لە چوارچێوەی دەورە ڕەگەزییەکان دەبێتە هۆی ئەوەی کۆمەڵگا بە ڕێزێکی پترەوە لەو پیاوانەی کە دەوری «نێرینە»ـیان هەیە بڕوانێت. پەرە سەندنی وەها زمانێکی ئاراستەداری ڕەگەزێتیانە و کاریگەری ئەو لە سەر تێگەیشتن و قبووڵکردنی کۆمەڵگا لە کلیشە ژنانە و پیاوانەکان، پیاوانی بکەر دەخاتە پێگەیەکی ڕێزدارەوە. ئەوان هەر ئەو کەسانەن کە خاوەن دەسەڵات و کۆنترۆڵی پەیوەندی سێکسی بۆ دیاریکردنی یاسا و هەلومەرجەکانن. ئەم پیاوانە توانای دخوولیان هەیە. بە پێچەوانەوە هاوبەشی مێینە وەک کەسایەتییەکی بێنرخ و بێ بایەخ سەیر دەکرێ و دەوری سێکسی ئەو تێکەڵ بە جنێو و زمانی بێڕێزییە.

نا پێم خۆش نییە. دوو کەرەسەی سێکسم لەماڵەوە هەیە. کەسێک کە لەگەڵی بووم دووانی پێدام بۆ ئەوەی بیانبەمە ماڵەوە. وتم نامهەوێ. وتی هەڵیگرە و کاتێک هاتم خۆم بە کاری دێنم. زۆر حەزم لێی نییە. ئەم کارە بە پاچە پلاستیکێک ئەنجام دان هیچ چێژێکی نییە.
محەمەد، ٦٢ ساڵان، تاران

١ـ١٢ـ هاوسەرگیری و منداڵی هەڵبژاردە

وەک چەندین جار لە دیمانەکاندا وترا، پرسی درێژخایەنی دیکە بۆ هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخوازی ئێرانی ئەوەیە کە پەیوەندیی نێوان ئەوان بە شێوەی یاسایی بە فەرمی ناناسرێت. بۆ ناهاوسانان ئەمە ڕەنگە بە واتای دەست پێڕانەگەیشتن بە ئیمتیازەکانی گەلاڵە تەندروستییەکان، باجی دەوڵەتی، پشتیوانی لە هەمبەر هەڵاواردن یان دیکەی مافە یاساییەکان بێ کە کاپڵەکان (ژن و مێردەکان) لێی سوودمەندن. ئەوان بە بێدەسەڵاتی ڕەهای خۆیان هەوڵ بۆ هاوسەرگیری و بە فەرمی‌کردنی پەیوەندی سێکسی خۆیان دەدەن. وڵاتی ئێران وڵاتی لایەنگری هاوسەرگیری هاوڕەگەزان نییە. دیارە کاتێک چانس بۆ پەیوەندی فەرمی لە ئارادا نییە، پەیوەندی نافەرمییە و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا ڕووکەشی و لە باو کەوتووە کە لە ئەنجامدا زیانی سۆزداری زیاتری بۆ هاوڕەگەزخوازان لێ دەکەوێتەوە.

بە پێی یاساکانی ڕێکخراوی چاکژیانەوە، لە ئێستادا ئەو کەسانەی کە لە ڕووی دەروونی، جەستەیی و ماڵییەوە مەرجەکان دەیانگرێتەوە، دەتوانن بۆ منداڵی هەڵبژێردراو هەوڵ بدەن. کەسانی گەنج و سەڵتیش ئەم یاسایە

دەیانگرێتەوە؛ بەڵام لەو ڕووەوەی کە کەمینە سێکسییەکان لە وڵاتی ئێران هیچ چانسێکیان بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان نییە، بە شێوەی خۆ بە خۆ بۆ داواکردنی منداڵی هەڵبژێردراو وەبەر مەرجەکان ناکەون.

١ ـ ١٣ـ نەبوونی ڕاهێنانی پرسە تەندروستی و سێکسییەکان

هاوبەشی سێکسی بێژومار یان پەیوەندی زۆر دەتوانێ کێشەی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. ئەوەی لە ناو بەشداربووواندا بینیمان ئەوە بووە کە پرسی تەندروستی بە لایانەوە نیگەرانییەکی ئەوتۆ نەبوو. بە گوێرەی ڕا و بۆچوونەکانی ئەوان، گرینگیدان بە پرسە تەندروستییەکان لە بە کارهێنانی کاندۆم و حەبی دژە دووگیانی سنووردار دەبووەوە. هەندێ جار کەسەکان بۆ چێکاپ و پشکنینی خوێن سەردانی ناوەندە تەندروستییەکانیان دەکرد؛ بەڵام ڕێژەی ئەم حاڵەتانە زۆر نەبوو.

لە وڵاتی ئێران چاودێری تەندروستی و خزمەتگوزاری پێشگری گونجاوی کەلتووریی پێویستە کە تایبەت بەم کۆمەڵگایە بێت؛ بەڵام هاوڕەگەزخوازدژیی هێشتا لەمپەرێکی گەورەیە. ناهاوسانان ڕووبەڕووی چالنجی و ئاستەنگی تایبەتی وەکوو توندوتیژی، پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ، لەقەم یان هەڵاواردن دەبنەوە. لەقەم لێدان دەتوانێ جۆرە جیاوازەکانی کێشەی درێژخایەنی تەندروستی لێ بکەوێتەوە. بە تاوانزانینی پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەز، نێربازی، جلوبەرگ لە بەرکردن بە شێوەی ڕەگەزی بەرامبەر و «ساختەکاری ڕەگەزێتی» ئەم «هاوڕەگەزخوازتۆقێنی

کۆمەڵایەتی»ـیە بەهێز دەکا کە نموونەیەکی هەموو ڕۆژەیە لە هـەڵاواردن. و هـەر دوو هۆکارەکـە دەبنـە هـۆی ئـەوەی کەسـانی ناهاوسـان دەسـتیان بـە پێشگیری، پشکنین و چارەسەری ئێچ ئای ڤی نەگات. لە ئەنجامدا، هەندێ لە ناهاوسانان نەزانانە بە ڤایرۆسی ئێچ ئای ڤییەوە دەژین یان لە قۆناغـەکانی دواتردا کە چارەسەر ئەستەمتر دەبێ، نەخۆشییەکەیان ئاشکرا دەبێت.

لە ناو گەیەکاندا ترسێکی زۆر لە ئایدز هەیە. زۆربەیان ڕایانگەیاندووە کە زۆربەی ئەوانەی وا تووشی ئایدز هاتوون، گەی بوون. هۆشداریی پێویستە. لە ڕۆژی جیهـانی ئایـدز (یەکـەمی دیسـەمبەری سـاڵی ٢٠١٧)، وەزیـری تەندروستی ئێران، حەسەن هاشمی، ڕایگەیاند کە وڵاتی ئێـران لـە بـەر دەم پەرەسەندنی ڕوو لە زیادبووی ئێچ ئای ڤیدایە. نـاوبراو کـە لـە کۆنفڕاسـێک سەبارەت بە ئاگادار بوون لە ئایدز لە وەزارەتـی تەندروسـتی قسـەی دەکـرد، وەبیری هێنایەوە کە لە ماوەی یانزە ساڵی ڕابردوو حاڵەتەکانی ئایدز نـۆ قـات بەرز بۆتەوە. ناوبراو هەروەها هۆشداریشی دا کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسـی و تابۆی کۆمەڵایەتی پەیوەسـت بـە نەخۆشـییە نزیکییـەکان لـە کۆمـەڵگای ئێراندا لەو فاکتەرانەن کـە لـەم ڕەوتـی ڕوو لـە زیادبوونـەدا دەوریـان هەیـە. بارودۆخی ئێچ ئای ڤی لە وڵاتـی ئێـران پاڕادۆکسـێکی چـالنجبزوێنی لـێ دروست دەبێ کـە پەیوەسـتە بـە کاریگەرییـە تێهەڵکێشـراوە کۆمەڵایـەتی و جیۆپۆلۆتیکییەکانەوە (کە پەیوەستە بە بواری تەندروستی.) حاڵەتە نوێکـانی ئێچ ئای ڤی بە هۆی پەیوەندی سێکسـی ناتەندروسـت لـە هەمبـەر ڕەوتـی پێشـووی تووشـبوون لـە ڕێگـەی دەرزی مـادەی هۆشـبەرەوە ڕوویـان لـە هەڵکشانە؛ بـەڵام تـابۆ کەلتوورییـەکانی پەیوەسـت بـە گوتـاری پەیوەنـدی

سێکسی هێشتا بۆ ئەم کارەساتە بێدەنگییان هەڵبژاردووە.٩

سێکسی کۆمی، سێکسی دەمی و گرینگینەدان بە تێبینییە تەندروستییەکان ڕیسکی ئەم نەخۆشییە زۆر دەکەن. سەرەڕای ترسێکی زۆر لە ئایدز، ڕێژەی ئاگاداریی لە تەندروستی سێکسی و پرسە پەیوەستەکان لە ناو کەمینە سێکسییەکان زۆر کەمە. بۆ وێنە، گەیەکان، دووڕەگەزخواز و دیکەی ئەو پیاوانەی کە لەگەڵ پیاوان پەیوەندی سێکسییان هەیە، دەبێ بەردەوام بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان پشکنینان بۆ بکرێ، یان بە هۆی هەستی شەرم یان ترس لە ڕاپۆرتدان بە بەرپرسان، پیاوانی هاوڕەگەزخواز هەوڵ بۆ چێکاپی بەردەوام و پشکنینی نەخۆشییە نزیکییەکان نادەن. لە بەرامبەردا، لزباینەکان بە تەواوەتی لە بوونی کاندۆم بێئاگا بوون.

هاوڕێیەکم کتێبێکی فرۆیدی بە ناو «کۆمەڵە وتارێک سەبارەت بە ڕەگەزێتی» پێدام بۆ ئەوەی بیخوێنمەوە. دانیشتم و کتێبەکەم خوێندەوە. لە هەندێ لە بەشەکانی تێنەگەیشتم بەڵام ئەوەی دەبا لێی تێگەیشتایەم، تێگەیشتم.
سەجاد، تەمەن ٢٥ساڵە، لە تاران

هەروەها دەرکەوت کە بەکار هێنانی کەرەسەی سێکسی لە ناو هاوڕەگەزخوازان و دیترڕەگەزخوازان باوە. ئەمە خۆی هۆکارێکی ترە بۆ نەخۆشییە نزیکییەکان. ئەوەی کە ئایا هاوڕەگەزخوازان لە چاو دیترڕەگەزخوازان زیاتر کەرەسەی سێکس بە کار دەبەن یان نا، جێی مشتومڕە. لە ناو ژنانی لزباین، بەکارهێنانی کەرەسەی سێکسی وەکوو

9 HIV in Iran. The Lancet, www.thelancet.com/ journals/ lancet/ article/ PIIS0140-6736...

ویبراتۆر یان دیلدۆ باوە. جیاوازیی لە ڕفتاری سێکسی دەتوانێ هۆکاری بەشێک لەم ناکۆکیاینە بێت. ئەم کەرەسانە زیاتر بە شێوەی نایاسایی لە بازاڕی ڕەشدا دەکڕدرێن نەک لە سەرچاوەیەکی دڵنیا و هەر لە بەر ئەوەش زۆریان ستریل نین. کەرەسە سێکسییەکان دەتوانن ببنە هۆی هەوکردنی نزیکی لە ڕێگەی خوێنەوە (هەوکردنی خوێنی).

زۆرێک لە پرسە تەندروستی و ژنانەییەکانی لزباینەکان لەگەڵ پرسەکانی ژنانی دیترڕەگەزخواز یەکن. بەڵام هەندێ فاکتەری تایبەت هەن. یەکەم ئەوەی کە ڕفتارە سێکسییەکانی لزباینەکان هەموو ئەو شتانەی کە ژنانی دیترڕەگەزخواز هەیانە بەدەر لە دخوولی ئەندامی پیاوانە بۆ ناو واژەن لە خۆ دەگرێت. ئەم بابەتە بۆ ڕیسکی ئێچ ئای ڤی زۆر گرنگە. دووهەم ئەوەی کە، ئەگەر ئافرەتێک بیهەوێ ببێتە دایک، دەبێ بۆ دەست پێڕاگەیشتن بە بژاردەکانی ئەم ئامانجە قۆناغێکی سەغڵەت تێپەڕ بکات. سێیەم ئەوەی کە، جیا لە پرسە ژنانەکان، بابەتی گشتیتری وەکوو نەخۆشی درێژخایەن یان دەروونی دەتوانن کاریگەری لە سەر تەندروستیی جەستەیی و هتد دابنێن. لە کۆتاییدا لزباینەکان لە پانتایەکی کۆمەڵایەتی، دەروونی و ئابووری تایبەتدا دەژین. ئەگەری ئەوە هەیە کە هەر کەس لە ناوەندێکی تەندروستی، تەنیا بە هۆی هۆگری سێکسییەوە، پشتگوێی بخرێ یان دژایەتی بکرێت؛ ئەگەر نەتوانێ لە ئیمتیازەکانی هاوبەشی خۆی سوودمەند بێ ئەوە دەست

10Bailey JV, Farquhar C, Owen C: Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147, 2003

پێڕاگەیشتنی ئەو بە تەندروستی و بیمە لەوانەیە سنووردار ببێتەوە؛ لەوانەیە سەرچاوە چاودێرییە تەندروستییەکان خزمەتگوزارییەکانی خۆیان بە جۆرێک پێشکەش بکەن کە پێشوازی لە لزبانیەکان نەکەن یان بۆیان کاریگەر نەبێت؛ و ڕەنگە لە چاو ژنانی دیترەگەزخواز، لزبانیەکان قۆناغەکانی ژیانی زک و زا بە جۆرێکی دیکە سەیر بکەن کە دەتوانێ لە سەر هەڵبژاردەکانی ئەوان بۆ پێشگیری کاریگەری دابنێت.[1]

وا دیارە زیاترین چالاکی بۆ لزبانیەکان خۆرەحەتکردنی دوو کەسی و سێکسی دەمی ـ واژەنییە. ڕیسکی زۆری باکتریای[2] واژینۆز لەو ژنانەدا[1] بەدی دەکرێ کە لەگەڵ ژنانی دیکە پەیوەندی سێکسییان هەیە، پێشینەی بە کارهێنانی کەرەسەی سێکسی هاوبەشیان هەیە یان هاوبەشە سێکسییەکانیان هەڵگری باکتریای واژینۆز بوون. لێککەوتنی پێست لەگەڵ[3] پێست یان دەم و ئەندامی زاوزێ لەگەڵ کەرەسەی سێکسی هاوبەش و ئاڵوگۆڕی شلەی واژینال یان خوێنی سووری مانگانە لە ڕێگەی بزواندنی دەستی دەبنە هۆی ئەوەی ژنانی لزباین و دووڕەگەزخواز لە هەمبەر هەوکردنی نزیکی خەسارهەڵگرتر بن. ژنانی دووڕەگەزخواز مەترسیی تووشبوونیان بە ئێچ ئای ڤی زیاتر لەو ئافرەتانەیە کە تەنیا لەگەڵ ژنان پەیوەندی سێکسییان هەیە؛ چوونکە ئەوان لەگەڵ پیاوانیش لە پەیوەندیدان کە شلەی شاوەتەکەیان

11 Gynaecologic Issues for Lesbians | GLOWM, www.glowm.com/section_view/heading/Gynecologic Issues for.

12 Supra at 55

13 Are sex toys safe?. Health questions. NHS Choices www.nhs.uk/chq/Pages/1690.aspx?CategoryID=118&...

پرۆتینێکی هەیە کە ڤایرۆسێکی کاریگەری لە خۆدا هەڵگرتووە.

ڕاهێنانی تەندروستی سێکسی لە ڕێگەی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان وەک یەکێک لە نموونەکانی مافەکانی مرۆڤ، پێویستییەک بۆ گەشە و پەرە پێدانی یەکسانی دەناسرێت. [١] لە وڵاتی ئێران ڕاهێنانی تەندروستی سێکسی بۆ کەسانی سەڵت لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە سەرکۆنە دەکرێ و هۆکارەکەشی چەندین سەدە قەدەغەی کەلتووری و ئایینیی پەیوەندی سێکسی بەر لە هاوسەرگیری و لەقەمی پرسە سێکسییەکانە.

ڕاهێنانی سێکسی دەتوانێ زانیارییە دروستەکان بگوازێتەوە و ئەفسانە و زانیارییە هەڵەکان بخاتە لاوە. ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئەو گەنجانەی کە هەر ئێستا لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەم بابەتە ئاشنا دەکرێن زانیاریی هەڵە وەدەست بێنن. ئەگەرچی ڕاهێنانی سێکسی لە قوتابخانە دەتوانێ ڕوانگەیەکی ڕاستەقینە و تەندروست سەبارەت بە پەیوەندی سێکسی بخاتە ڕوو، مخابن پرۆگرامی خوێندنی وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لەم بوارەدا هیچ وانەیەک پێشکەش ناکا و بە ڕێگەپێدراوی نازانێت.

وەها چەواشەگەلێک هێمای تەواون لە سەر ئەوەی کە نەبوونی ڕاهێنانی سێکسی چۆن دەبێتە هۆی تێگەیشتنی لاواز یان نەبوونی هەر چەشنە تێگەیشتنێک لە پرسە سێکسییەکان. ئەمە هەروەها ئەوە پیشان دەدا کە چۆن ئەم نەزانینە دەتوانێ ببێتە هۆی کێشەی تەندروستی جیدی نە تەنیا بۆ

14UNFPA. Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health. 2010.

تاکەکان بەڵکوو بۆ کۆی کۆمـەڵگا. کەمینـە سێکسـییەکان لـە هـەر چەشـنە ڕاهێنانێکی سێکسی بێبەشن و کەمە زانیارییەکانیان لە ڕێگەی خوێندنـەوەی لێکبڵاو یان وتوویژ و لێکۆڵینەوەکانی خۆیان وەدەست هاتووە.

ڕێکخراوەی چاکژیانەوە لە خۆشـگوزەرانی و تەندروسـتی تاکـەکان لـە هەموو جیهاندا زیاترین گرینگی هەیە، بە جۆێک کە کەمینـە سێکسـییەکان بە پێی ئاماری تایبەتی وەکوو لە دایکبوون، مەرگ، هاوسەرگیری و هتـد لـەم ڕێکخراوەدا تۆمار دەکرێن. کەواتـە ئـەم ئامـاری حەشیمتەناسـییە کـە هـەر ئێستاش بوونی هەیە، زۆر بە ئاسانی دەوڵەت یان ئێن جی ئۆکان کەڵکی لێ وەردەگرن بۆ ئەوەی لە دەست پێڕاگەیشتن بـە زانسـت و دیکـەی هاوکارییـە پێویستەکان هاریکاری هاوڕەگەزخوازان و دووڕەگەزخواز بکەن. بەو پێیـەی کە لە وڵاتی ئێراندا ناهاوسانی بە نگریس و پلێـت لـە قەڵـەم دەدرێ و ڕەت دەکرێتەوە و نکۆڵی لێ دەکرێت، ناهاوسانان بە هیچ چەشـنێک لـە ئامـاری حەشیمەتناسی بوونیان نییە و لە هیچ کام لـە یاسـا و سیاسـەتەکانی بـواری خۆشگوزەرانی بەدی نـاکرێن. ئامـار و ڕێـژەی سەرسـامهێنەری نەخۆشـییە نزیکی و دژوارەکانی کەمینە سێکسییەکان دەتوانێ بە پشتیوانیی ڕێکخـراوی چاکژیانەوە لـەم گرووپانـە کـەم ببێتـەوە. ڕەوادان بـە کەمینـەکان و سـەرنج پرژاندنە سەر ئاڵۆزییە تایبەتەکان یەکەمین هەنگاو لە هـەر کردەوەیەکـدا بـۆ باشتربوونی بارودۆخی ئەوانە.

١ـ١۴ـ کاردانەوە ستراتیژییەکان

لــە وڵامــی ســەرکوت و کەمایەســییە بــە ئــەزموونکراوەکان، کەمینــە

سێکسییەکان هەمیشە بەرکار و ملکەچ بوون و هەندێ جار کاردانەوەی سیستماتیک یان ناسیستماتیکی خوازراو یان نەخوازراو لە خۆیان دەنوێنن؛ زۆربەی کەمینە سێکسییەکان وایان پێ باشترە کە هۆگری سێکسی خۆیان بشارنەوە؛ چوونکە بنەماڵە، ئایین و هێزە ئاسایشییەکان سەرچاوەی پشتیوانی لاوازن کە لە ڕاستیدا بوونیان نییە. شاردنەوە یەکەمین میکانیزمی ستراتیژانەی سازگارییە کە کەمینە سێکسییەکان بۆ خۆڕاگری لە هەمبەر زەخت و گووشار دەیگرنە بەر. ئەنجامی لێدوان لەگەڵ هەندێ لە هاوڕەگەزخواز و دووڕەگەزخوازان ئەوەی پیشان دا کە هەموان بە شاردنەوە ڕازی بوون و بە شێوەی بە کۆمەڵ کەڵکیان لەم ستراتیژە وەردەگرت.

١ـ١٥: هاوسەرگیری ساختەکارانە

ئێران وڵاتێکە کە یاساکان تێیدا مەلەوەرن و تاکەکان لە چینە جیاوازەکان و ئاستە جیاوازەکانی ئایینپەروەری بۆ دۆزینەوەی ڕێگەی خۆقوتاردان لە ناو سیستەمی ئیسلامی شانازی بە خۆیانەوە دەکەن. هاوسەرگیری ساختەکاری یەکێک لە سەیرترین و گەورەترین ڕێگەکانی خۆقوتاردان و ڕا کردنە. ناهاوسانان ناچارن بۆ بوون لەگەڵ کەسێک کە خۆشیان دەوێ، ڕێگەی «داهێنەرانە» بدۆزنەوە. ڕاستییەکی تاڵە کە بە ملیۆنان پیاوی گەی و ژنی لزباین لە جیهان «هاوسەرگیری ساختەکارانە» وەک ڕێگەیەک بۆ ئارامکردنەوەی ئەندامانی بنەماڵە و کۆمەڵگای گەورەتری خۆیان دەستنیشان دەکەن. هاوسەرگیری ساختەکاری باشترین شێوازە بۆ ئەوەی هەموان ڕازی بن و هەر چەشنە گومانێک لە مەڕ هاوڕەگەزخوازی بسڕنەوە. گەورەترین

ئەنگێزەی هاوسەرگیری ساختەکاری ئارام کردنەوەی دایک و باوکە. زۆر کەس دەترسن کە بە ئاشکرابوونی شووناسی لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازی یان ترەنسێتیان لە لایەن بنەماڵەوە دەربکرێن. بێگومان ئەمە دۆخێکی ئاڵۆز دێنێتە ئاراوە؛ چوونکە ژیانێکی ساختەکارانەیە کە دەتوانێ لە ناکاو تێک بچێت.

ئەو تاقمە هاوڕەگەزخوازانەی کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیا

کۆمەڵایەتییەکانی دیکەدا چالاکن یان لەگەڵ تۆڕێک لە هاوڕێیان لە پەیوەندیدان، بە شێوەی بە کۆمەڵ ڕووبەڕووی زەختی بنەماڵە بۆ هاوسەرگیری دەبنەوە. دوو کەس لە زەختکردن بۆ هاوسەرگیری کاریگەرن. یەکەم، زۆریان مل بۆ زەختی بنەماڵە بۆ هاوسەرگیری لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر دادەنەوێنن بەڵام بە شێوەی پەنامەکی پەیوەندیی خۆیان لەگەڵ کەسی هاوڕەگەزی خۆیان درێژە پێ دەدەن. وەک پێشتریش ڕوون کراوە ئەم هاوسەرگیرییانە هەر لەگەڵ یەکەم ساتەوەختی دەستپێکی نگریسییەوە لە ڕووی سۆزدارییەوە لەمپەرێکی بێبەری لە هەستە. دووهەم ئەوەی کە ئەوان ڕازی بە هاوسەرگیری دەبن بۆ ئەوەی بتوانن لە بارودۆخێکی براوە ـ براوە زەخت و گووشاری زۆری بنەماڵە لە ناو ببەن و بەردەوام درێژە بە پەیوەندی شاراوەیان لەگەڵ کەسی دڵخوازی خۆیان بدەن. بنەماڵە ڕازییە؛ چوونکە ڕۆڵەکەیان هاوسەرگیری کردووە و لە هەمان کاتدا ئەم هاوسەرگیرییە ساختەکارییە ڕێگە بە کاپڵەکان دەدا لە دەرەوەی هاوسەرگیری پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی دڵخوازی خۆیان ساز بکەن. بۆ سەرکەوتنی وەها ستراتیژگەلێک پێویستمان بە لێکۆڵینەوەی پترە.

جۆرێکی دیکەی هاوسەرگیری کاتێکە کە کەسێک لەگەڵ دیترەگەزخوازێک هاوسەرگیری دەکا نەک لەگەڵ هاوڕەگەزخوازێک و هەمان ئامانج کە ڕزگار بوون لە زەختی بنەماڵە و کۆمەڵگایە، دەگرنە بەر. لە وەها هەلومەرجێکدا، ئەم ڕێگە چارە، ڕێگە چارەیەکی خێرایە بۆ ئەو کەسەی کە لەگەڵ هۆگری سێکسی خۆی ڕاهاتووە یان تێدەکۆشێ شووناسی ڕەگەزی خۆی ئاشکرا بکات. ئەم هاوسەرگیرییە بە شێوەی کاتی

گرفتەکە چارەسەر دەکا، لە حاڵێکدا کە کەسەکە لە پشتیوانی ماڵی، سۆزداری و دەروونی هاوبەشی دیترەگەزخوازی خۆیان سوودمەند دەبێت. ئەم بابەتە لە دیمانەکردن لەگەڵ بەشداربووان ئاشکرا بوو، ئەو بەشداربووانەی کە بە پێچەوانەی هاوسەرداربوون پەیوەندی سێکسی خۆیان لەگەڵ هاوبەشە هاورەگەزخوازەکانیان پاراستبوو. هەبوونی ژیانی دووانە و لە دەموچاودانی دەمامکی دیترەگەزخوازی دەبێتە هۆی هەوڵێکی دڵتەزێن بۆ شاردنەوەی ژیان.

ڕێگە چارەی سێیەم کە لە ڕێگەی ئیشی مەیدانی دەرکەوت هۆگری بەشداربووان بۆ بە جێهێشتنی وڵات و کۆچکردن بە هیوای ژیانێکی ئازادتر لە کۆمەڵگایەکی کەمتر سەرکوتکەر بوو بۆ ئەوەی لەوێ بتوانن وەک ناهاوسانێک بە بێ هیچ ترسێک لە دواداچوونی یاسایی بە مافە سەرەکییە مرۆییەکان بگەن. ئەوان پرۆسەی کۆچکردن و داخوازی پەنابەرێتی دەست پێ کردبوو. هەندێ تێدەکۆشاون لە تەمەنی کەمتردا کۆچ بکەن و بۆ ئەم پرۆسە وەها هەوڵێک دراوە کە دەڵێی هەمیشە بەشێک لە ژیانی ئاسایی ئەوان بووە. ئەم بابەتە وەک دەبینرێ بەتایبەت سەبارەت بە کۆچکردن بەرەو ئامریکا، هەر وا ئاسان نییە.

پەنابەرێتی چاکی کۆچ کردنە کە ڕێگە بە هەندێ لە کەسانی سەر بە نەتەوەکانی دیکە کە لە ڕاوەدوونان و چاودێری داد دەترسن، دەدا کە بە شێوەی یاسایی بۆ هەمیشە لە ویلایەتە یەکگرتووەکان بمێننەوە. ئەو کەسانەی کە پەنابەرێتی وەردەگرن دەتوانن بۆ نیشتەجێبوونی هەمیشەیی یاسایی (بە کارتی سەوز) پاش ساڵێک قبووڵکرانی پەنابەرێتی دەتوانن دەست بە کار

بن. بەدەر لە هەندێ حاڵەتی تایبەت، داوای پەنابەرێتی دەبێ لە ماوەی ساڵێ پاش دوایین هاتنی داواکار بۆ ئامریکا بکرێت.[٥]

داوای پەنابەرێتی بە پێی ترس لە ڕاوەدوونان کە لە ناو ناهاوسانان بە هۆی هۆگری سێکسییان دەخرێتە ڕوو بە شێوەی تایبەت چ لە قۆناغی داوا کردن، چ دانووستان و چ برانەوەدا تەنانەت سەرەڕای بوونی بەڵگەی تەواو لە بەدڕفتاری و ڕاوەدوونانی یاسایی ئەستەمە. ڕەوتی پەنابەرێتی ناهاوسانان لە ئامریکا بە توندی گرێدراوە بە پانتای ناوخۆی سیاسی، کۆمەڵایەتی و یاسایی پەیوەست بە گەی و لزبیانەکان. ئەم دۆخە لەگەڵ کێشەی سەلماندنی شووناسی ناهاوسانی بە هۆی هۆگری سێکسی بە شێوەی تایبەت داوای پەنابەرێتی چالنجدار دەکات.[٦]

ئەم ململانێیە بە شێوەی تایبەت بە بوونی دەوڵەتی ئێستای ئامریکا چەتوونتر بووە کە سیاسەتی کۆچکردنی سەختگرانەتری وەکوو سنووردارکردنی ڕێگە یاساییەکانی گەیشتن بە شارۆمەندێتی یاسایی گرتووەتە بەر. لە وتاردانێکیدا وتراوە سیستەمی کۆچکردن پڕ لە «ساختەکاری و خراپ بە کارهێنان»ـە کە ڕێگەی بۆ ملیۆنان کۆچبەر کردۆتەوە کە بە شێوەی نایاسایی بێنە ناو وڵاتەوە و «پارێزەرانی پیسی کۆچ» ئالیکاری سەردانکەرانی خۆیان دەکەن بۆ ئەوەی «ئیدعای درۆ» هەڵبەستن

15Applying for Asylum. Immigration Equality. www.immigrationequality.org/.../applying-for-asylum

16 The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source.

بۆ ئەوەی داپەڕی پەیوەست بە بارودۆخی «ترسی بڕواپێکـراو» دەسـت پـێ بکەن و ئەوان بتوانن لە ئامریکا بمێننەوە.[17]

یاسـای سـزای ئیسـلامی و یاسـاکانی کۆمـەڵگا بـە خەسـتی دژە هاوڕەگەزخوازین و خزمەتی زۆرەملێی سەربازی، ناهاوسانان ناچار بە کۆچ بۆ وڵاتێکی تر دەکا کە تێیدا یاسا کۆمەڵایەتییەکان سـاناتر و داکۆکیکـارتر و زیاتر پەسندکراوی گشتییە. لە ناو ئـەو وڵاتانـەی کـە بـۆ کـۆچ لایـەنگرییان زیاترە، دەتوانین ئاماژە بـە وڵاتـانێکی وەکـوو تورکیـا و گورجسـتان بکـەین. ئەوانەی توانای دارایی باشتریان هەبێ ئەوە ئامریکا یـان کەنـەدا دەستنیشـان دەکەن.

بـە گشـتی هەلومـەرجی نـەخوازراوی ژیـان لـە وڵاتـی ئێـران و ژیـانی پەنامەکی، سەرکوت و بێزاری وای کردووە کە زۆرێک لە بەشداربووان حـەز بکەن ئێران بە جێ بێڵن و بۆشیان گرنگ نییە بۆ کوێ بچن. وەک پێشـتریش وترا (بڕوانە بەشـی ٤) ڕاپۆرتـەکانی هاوڕەگـەزخوازی لـە وڵاتـی ئێـران بـە گوێرەی پێشینەی ترسێکی جێکەوتوو لە ڕاوەدوونانی یاسایی و ستەمن. ئـەم ناهاوسانانە کە دەتوانن ببنە پەنابەر، ئێستا لە وڵاتێکـی ئـارامترن و چیتـر لـە وڵاتی ئێران ناژین. لە بەرامبەردا ئەوانەی وا بەخت یاریانە کە سـەر بکـەون، ڕێژەیەکی زۆری کەسانێکیش هەن کـە دەرفـەتی یـان توانـای ئـابووری بـە جێهێشتنی وڵاتیان نییە.

---

17 Sessions’s claim that ‘dirty immigration lawyers’ encourage. www.washingtonpost.com/news/factchecker/wp/2017/...

جۆرێکی دیکە لە کاردانەوەی ستراتیژی کەمینە سێکسییەکان لە هەمبەر زەختە کۆمەڵایەتییەکان، بەشداری نواندن لە چالاکیی کۆمەڵایەتییە. ئەم کاردانەوانە لە لایەن کەسانێکە کە بە قووڵی باوەڕیان بە هۆگری سێکسی خۆیان هەیە و لە بنەماڵەی کراوەتر و پاڵپشتتروە دێن و ئەگەرچی ڕەنگە لە قبووڵ کردندا تەواو نەبن، سەختگیر و توندڕەو نین.

ئەم کەسانە چیتر شووناسی خۆیان ناشارنەوە. ئەم گرووپە ئەو خوێندکارە گەنجە زانکۆییانە لە خۆ دەگرێ کە بزوتنەوەیەکی سەربەخۆیان دەست پێ کردووە بۆ ئەوەی لەم ڕێگەوە شووناسی ڕاستەقینەی ژیانی کەمینە سێکسییەکان بە هەموان پیشان بدەن. لە گرووپە تلیگرامییەکان بەم بزوتنەوە دەڵێن «ئاسایی کردنەوە» کە بریتییە لە کۆمەڵێ چالاکی وەکوو گفتوگۆ لەگەڵ هاوپۆل، دراوسێ و خزم و کەس و کار بۆ گۆڕینی ڕوانگەی ئەوان دەکەن، هەر چەند بە ڕێژەیەکی کەمیش بێت. ئەوان بانگەواز دەکەن کە لە زانکۆکان (نەک زانکۆی شوێنی خوێندنی خۆیان) هەندێ بابەت پێشکەش دەکەن، بنەماڵەکانی دیکە دەدوێنن و لەگەڵ ئەو کەسانەی کە لە شەقام ناهاوسانان دەچەسێننەوە بە پەرەپێدانی هاشتاگ «ئاسایی کردنەوە» گفتگۆ دەکەن.

ستراتیژی بزووتنەوەی ئاساییکردنەوە بە پێی پێناسەیەکە کە ناهاوسانان لە هەمبەر لێنزی بە نائاسایی زانین لە لایەن کۆمەڵگاوە لە خۆیانیان هەیە. ناهاوسانان بە نیازن پیشان بدەن کە لە پارامەترە قبوولکراوە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکاندا بوونیان هەیە. ئەم ئاساییکردنەوە بە هەوڵی زیاتری لزباین و گەیەکان بۆ مافی زیاتر، درێژە بە کاردانەوەکانی خۆی دەدات. ئامانج

گۆڕینی کۆمەڵگا تەنانەت لە سەر ئاستی یەک کەسییە.

کاردانەوەی ستراتیژی دیکە کە ئەویش لە ڕیزی چالاکییە کۆمەڵایەتییەکاندا جێی دەبێتەوە، پێکهێنانی کۆمەڵەی هاوتەریب بۆ بەرەنگاربوونەوە لە دژی هاوڕەگەزخوازدژیی و زەختە کۆمەڵایەتییەکانی ئێرانە. ئەندامانی ئەم جڤاتانە کە لە هەڵسەنگاندنی نەرێنی و تاراندن وەڕەز بوون لەگەڵ یەکتر هاودڵییەکی زێدەتریان هەیە؛ چوونکە هەموویان لە ژیانیاندا نیگەرانی تایبەتی هاوبەشیان هەیە. ناهاوسانانی چالاک لەم وردە کەلتوورانەدا دەتوانن لە کۆمەڵەی بچووکی نەبینراو، شوێنێک کە کەسێک بۆ کۆمەڵێ لە هاوڕێیان دەبێتە کەسایەتی دایک یان پوور، بژین. کۆمەڵە هاوتەریبەکان لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتەکان بۆ تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی بە ئامانجی قەرەبووکردنەوەی ئەو کەمایەسییانەی کە زۆرێک لە ناهاوسانان لە بنەماڵە و ژیانی کۆمەڵایەتی بە ئەزموون دەکەن، پێشکەشی ئەندامان دەکەن. لەم کۆڕانەدا، کەسەکان هەستی دەروەستی کۆمەڵایەتی، ئاگاداری زیاتر لە مافە یاسایی و شارۆمەندییەکان و متمانە بە خۆبوونی زیاتر بۆ پاراستنی تەندروستی و خۆشگوزەرانیی خۆیان بە ئەزموون دەکەنەوە. ئەوان لە ڕێگەی ئەم کۆمەڵە بچووکانەوە، پەیوەندیگەلێک ساز دەکەن و سیستەمی پاڵپشتی بۆ خۆیان دەدۆزنەوە. زۆرێک لەم کۆمەڵە هاوتەریبانە لە وڵاتی ئێران بە شێوەی ژێرزەوینی ئیش دەکەن. پانتا ئارام و پارێزراوەکەیان زۆر شکێنەر و ناسکە. شایەنی ئاماژەیە کە ئەم جڤاتانە دەتوانن بە شێوەی تۆڕی کۆمەڵایەتییەکان یان کۆبوونەوە بن و هەر کامیان ڕێکاری خۆیانیان هەبێت. هەروەها لایەنێکی بەربڵاو لە دەرفەتی تۆڕسازیی کۆمەڵایەتی

ئۆنلاین، هەڵبەت بە خۆپارێزییەوە، بوونیان هەیە.

لە کۆتاییدا داپەڕی ستراتیژانەی دیکە هی ئەو کەسانەیە کە بە پێچەوانەی ئەو پەنابەرانەی کە وڵات بە جێ دێڵن، دەرفەت یان بـواری مـاڵیی بـە جـێ هێشتنی زێـدی خۆیانیـان هەیـە. کەسـانی ناهاوسـان زۆر جـار بـە هـۆی خوێندن یان ئیش زێدی خۆیان بـە جـێ دێڵـن. زۆر جـار ئـەوان لـە شـارە گەورەکانی وەکوو تاران هەست بە ئازادییـەکی زێـدەتر دەکـەن. هەنـدێ بـە هۆی ترس لە ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزییان لای بنەماڵـە، بڕیـار دەدەن لە شارێکی دیکە نیشتەجێ بن. بـۆ دابینکردنـی تێچـووی قورسـی ژیـانی سـەربەخۆ بـە بـێ هـیچ یارمەتییـەکی دەرەکـی، هەنـدێ جـار پێکـەوە لـە شوێنێکدا دەژین بۆ ئەوەی تێچووی ژیان بەڕێوە ببەن و ڕەنگە لـە پشـتیوانیی سۆزداریش سوودمەند بن. کێشەی ئەم چەشـنە پێکـەوە ژیانانـە ئەوەیـە کـە کەسەکان نە وەک بژاردە یان پێباشبوون بەڵکوو وەک تاکـە ڕێگـە چـارە ڕوو دەکەنە ئەم شێوازی ژیانە. ئەگەر کەسێک دەرفەت یان بواری مـاڵی ئـەوتۆی نەبێ لە ڕووی ئابوورییەوە دەبێ لە شوێنێکدا بژی کـە شووناسـی ڕەگـەزیی پەنامەکی و هەستیار و شـاراوەیە و مـافی کـە لـە بنەڕەتـەوە نییـە، لـە لایـەن ژێدەرێکی توندئاژۆوە پێشێل دەکرێت.

شایەنی ئاماژەیە کە هاوڕەگەزخوازی لە بۆشاییدا بەدی نایـە و بێگومـان بـۆ کۆمـەڵگا لێکەوتـەی دەبێـت. هەنـدێ جـار دەرهاویشـتەکان بـە هـیچ چەشـنێک لـە بەرژەوەنـدی ناوەندگـەلێکی وەکـوو دەسـەڵات، ئـایین یـان پەروەردە نییە. بە فەرمی ناسرانی ناهاوسانان پێویستی بە گـۆڕینی ئاراسـتە و یاسـایە. یاسـای سـزای ئێـران کـە لـە دژی هاوڕەگـەزخوازی ئاراسـتەی

دوژمنکارانەی کۆمەڵگا تۆکمە دەکا و یاساکانی هێشتا ناهاوسانان ناشـیرین پیشان دەدەن، خۆی پەرە بە دەرهاویشتەی نەخوازراو دەدات. بێدەنگی و بـە فەرمی نەناسرانی ئەم کەسە خەسارهەڵگرانە کە هێشتا بەردەوامە، ڕاستییەکی دڵتەزێن و ناخهەژێنە.

دیمانە لەگەڵکراوان

چارتی ژمارە ١ جڤاکی ناهاوسانان لە شارەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. بەم پێیە، تاران بە چوار هەزار و ٢٧٤ هاوڕەگەزخواز زیاترین ڕێژەی لە خۆ گرتووە و دواتر شاری مەشهەد بە دوو هەزار و ٤٦٦ و ئیسفەهان بە دوو هەزار و ١٧١ کەس دێن. بە گشتی لە سەر ئاستی هەر سێ شارەکە ١٣٦ هاوڕەگەزخوازمان دواند. هەر شارێک پانتا و گرینگیی خۆی هەبوو. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە لە شارە هەڵبژێردراوەکاندا ناهاوسانێکی زۆر بەدی دەکران بە جۆرێک کە دەتوانن لە وڵاتێکی وەکوو ئێران شووناسی خۆیان ئاشکرا بکەن، لە کۆڕە هاوبیرەکانی خۆیاندا ئەم کارە دەکەن و سەربەستانە سەبارەت بە هۆگری سێکسییان قسە دەکەن.

١ـ ئەنجامی چەندایەتی توێژینەوە

وەک پێشتریش پێداگری لە سەر کرا بە ئاوڕدانەوە لە ژیانی پەنامەکی ناهاوسانان و ترسی شیاوی تێگیشتنی ئاشکرابوونی شووناسی ڕەگەزی، ئەم توێژینەوە ناتوانێ لە سەدا سەد ئیدعا بکا کە حەشیمەتی نموونە نوێنەری حەشیمەتی گشتی ناهاوسانانە. سەرەڕای ئەمە، هەندێ شت دەرکەوت. ئەم توێژینەوانە بۆ وەدەست هێنانی مەزەندەیەک لە ڕێژەی هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێران بە چڕبوونەوە لە سەر سێ کەڵانشاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان، تەکنیکی مەیدانی و دیمانەی ئامانجداری بە کار هێناوە کە ئەنجامەکانی لە ژێرەوە دەخرێتە ڕوو:

ڕێژەی پتر لە ٤ هەزار کەسی ناهاوسان تەنیا لە شاری تاراندا دەژین کە

وەک پێشتریش وترا تا ڕادەیەک بە هۆی ئەم باوەڕەیە کە تاران کەمێک لیبرالترە و کەسەکان بە هۆگری تایبەتەوە دەتوانن لەوێ پانتایەکیان بۆ خۆیان هەبێت. لە بەرامبەردا، نیوەی ئەم ڕێژە لە شارەکانی مەشهەد و ئێسفەهانن. شایەنی ئاماژە پێدانە کە ئەم ژمارە ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە شووناسی خۆیان ئاشکرا کردووە و بە جۆرێک ئەم شووناسە بۆ کۆمەڵگای ئەوان ناسراوە. بێگومان، ڕێژەیەکی بێژومار لە کەسەکان هەن کە وایان پێ باشترە کە شاراوە بن.

لە وڵاتی ئێران، سێ هێز کە ڕفتاری تاک ئاراستە دەکەن بیریتین لە یاسا، ئایین و عورف کە هەر سێکیان لە دژی هاوڕەگەزخوازیین. ئەوان بە شێوەی جیا، بە کۆمەڵ و هاوکات ئیش دەکەن. کەواتە هاوڕەگەزخوازان لە وڵاتی ئێراندا ناتوانن هاوشێوەی ناهاوسانان لە وڵاتی دیکە شووناسی خۆیان ئاشکرا بکەن. سەرەڕای ئەمە، هێماگەلێک هەن کە پێوشوێنێک لە قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی پیشان دەدەن؛ ئەوەی کە ئەم شێوازی ژیانە تایبەتە بە ڕەچاو گرتنی خۆپارێزی پتر لە جاران ڕووی لە گەشە کردنە. ئەم بابەتە هەتا ئەم ماوەی دواییش بۆ کۆمەڵگای ئێرانی نەناسراو بوو و هیچ لێکۆڵینەوەیەکی ورد لەم بارەوە ئەنجام نەدرا بوو؛ بە هۆی ئەوەی بەرپرسان وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی یان تەنانەت پرسێکی کۆمەڵایەتی لە بابەتەکە دەڕوانن کەواتە سەبارەت بە پەرەی ئەم پرسە داتایەک لە بەر دەست نییە. ڕوانگەیەکی وردتر بۆ بارودۆخی هاوسەرداری ئەوان پیشان دەدا کە هەموویان سەڵتن؛ چوونکە لە ڕەواڵەتدا هۆگری هاوسەرگیری و پێکهێنانی بنەماڵە نین. ئەم کەسانە زیاتر گەنجانی ۲۰ بۆ ۳۱ساڵەن کە لەگەڵ نزیک

بوونەوەیان لە تەمەنی ٣١ ساڵان ئەم ڕێژە دادەبەزێت. هەر بەم شێوە، ئاستی خوێندنی ناهاوسانان لە وڵاتی ئێران گوزارشتە لەوەی کە کەسەکان بە ئاستی خوێندنی باڵاتر هۆگرییەکی کەمتریان هەیە، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە کەتر خولیای خوێندن لە ئاستی باڵان، لە حاڵێکدا ئەم ڕێژە لە ناو کەسانی خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم بەتایبەت لە ئێسفەهان لە ئاستێکی بەرزدایە و دەگاتە ٤٠ لە سەد. هەروەها دەردەکەوێ کە بەدەر لە خوێندن، ناهاوسانان لە هەموو چینەکاندا بوونیان هەیە.

ئەم توێژینەوە پێگەی ئابووری ـ کۆمەڵایەتی ناهاوسانان لە ئێرانیشدا شی دەکاتەوە. پێگەی کۆمەڵایەتی ـ ئابووری نە تەنیا داهات بەڵکوو سەرکەوتنی خوێندن، ئاسایشی ماڵی و تێگەیشتنی زەینی لە پێگە و چینی کۆمەڵایەتی لە خۆ دەگرێت. ئەنجامەکان پیشاندەری هۆگری بۆ ناهاوسانی لەو بنەماڵانەدایە کە داهاتی مامناوەند و زۆریان هەیە، لە حاڵێکدایە چینە نزمەکان تەنیا لە ئێسفەهان چالاک بوون. نزیکەی سەد لە سەدی تاکەکان دانیان پێدا نا کە لە کاتی باڵقبووندا هۆگری خۆیانیان قبووڵ کردبوو، لە کاتێکدا کە قبووڵکردنی بنەماڵە لەم شارانەدا زۆر کەمە. زۆربەی ناهاوسانانی ئێرانی لە پەیوەندییەکانی خۆیاندا بنەمای تایبەت ڕەچاو دەکەن کە ئەم بابەتە لە ئێسفەهان و دواتر لە مەشهەد و تاران زۆر بەدی دەکرێت. بەڵام کەسانێکیش هەن کە پەیوەندی ناسەقامگیر یان پەیوەندی بێژوماریان هەیە.

لە شاری مەشهەد بەراوردی پەیوەندی سەقامگیر لەگەڵ پەیوەندی بێ ژومار پەنجا پەنجایە. ئەم توێژینەوە دروستبوونی ئاسەوارەکانی خەمۆکی و

خۆکوژی ناهاوسانانی بۆ دەرکەوت کە دەگەڕێتەوە بۆ چالنجە و کێشە دەروونییەکان. ئەگەری ئەزموونی نیگەرانی دەروونی لە ناو لزباینەکان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دیترەگەزخواز زۆرە. ئەم ڕێژە لە مەشهەد لە ئاستێکی بەرزدایە و نزیکەی ٥٠ لە سەد، لە ئێسفەهان ٤٠ لە سەد و لە تاران ٣٥ لە سەد بوو.

٢ـ١ـ هۆگری سێکسی

چارتی ژمارە ١ پیشاندەری پەرەسەندنی لزباینەکان، گەی و دووڕەگەزخواز لە حەشیمەتە نموونەکانی تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. لە تاران باوبوون بەم شێوەیە: لزباینەکان ٣٥ لە سەد، گەیەکان ٣٧٫٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٢٧٫٥ لە سەد. ئەم ڕێژانە لە شاری مەشهەد بەم شێوەیە: ٢٢٫٧ لە سەد، گەیەکان ٤٥٫٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٣١٫٩ لە سەد و لە ئیسفەهان بریتییە لە: لزباینەکان ٢٠ لە سەد، گەیەکان ٥٥ لە سەد و دووڕەگەزخوازان ٢٥ لە سەد. ئەم چارتانە پیشان دەدەن کە لە سەر ئاستی هە سێ شارەکە ڕێژەی گەیەکان لە لزباین و دووڕەگەزخوازەکان زیاترە. ڕێژەی ٣٥ لە سەدی لزباینەکان لە تاران پیشاندەری ئاستی ئازادی ڕێژەیی ئەوان لە مەشهەد و ئێسفەهانە.

چارتی ژمارە ١: باوبوونی هۆگرییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونە

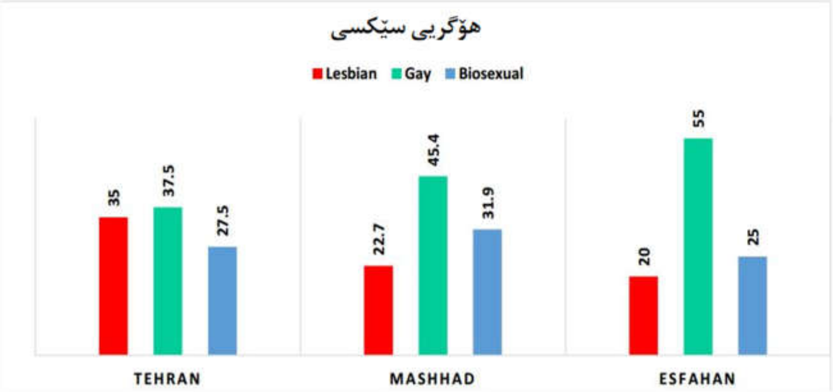

٢ـ٢ـ دۆخی هاوسەردارێتی

چارتی ژمارە ٢ دۆخی هاوسەردارێتی حەشیمەتی ئامانج لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. سەد لە سەدی حەشیمەتی نموونە سەڵتن. بە زۆر هۆکار، ژنان و پیاوانی هاوڕەگەزخواز لەوانەیە پەیوەندیی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر دەست پێ بکەن. یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکان پێکهێنانی بنەماڵە بایەخی نەریتییەکەیەتی. بە گوێرەی ئەم چارتە، هەر ئەم حەشیمەتە هیچ هۆیەک بۆ چوونە ناو پرۆسەی هاوسەرگیری و ژیانی خێزانی بە شێوەی نەریتیی، ئایینی و یاسایی شک نابات. سەرەڕای ئەمە، سەرباری ملکەجێتی بۆ داخوازی بنەماڵە و کۆمەڵگا، بە هۆی زەختی سێکسی و شوناسی کە دەکرێتە سەر هاوبەشی هاوڕەگەزخواز هەر هاوسەرگیرییەک بەم شوناسە تێک دەدات. تەنیا ڕێژەیەکی زۆر کەمی ئەم هاوسەرگیرییانە بەردەوامن.

٢ـ٣ـ تەمەن

چارتی ژمارە ٣: ڕێژەی گرووپە تەمەنییەکان لە حەشیمەتی نموونە

٢ـ٤ـ بارودۆخی هاوسەرداریێتی

چارتی ژمارە ٢: ڕێژەی هاوسەرداریێتی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٣ لایەنی تەمەنی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. بە گوێرەی ئەم چارتە لە تاران ٣٠ لە سەد هاوڕەگەزخواز ژێر تەمەنی ٢٠ساڵ و ٦٠ لە سەدی ئەوان نێوان ٢٠ بۆ ٣١ ساڵ و ١٠ لە سەد ژوور تەمەنی ٣١ ساڵ بوون. لە مەشهەد ٢٧/٤ لە سەد

ژێر تەمەنی ٢٠ساڵ، ٥٤٫٥ لە سەد نێوان ٢١ بۆ ٣٠ ساڵ و ١٨٫١ لە سەد ژوور تەمەنی ٣١ ساڵانن. لە شاری ئێسفەهان ئەم ڕێژە بە ڕیز ٣٠ لە سەد، ٥٠ لە سەد و ٧ لە سەدن. ئەنجامەکان ئەوە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لەم حەشیمەتە نموونەییەدا پتر لە تەمەنی ٢٠ بۆ ٣١ ساڵانن. دەتوانین کەم بوونەوەی بەرچاو لە گرووپی سی ساڵانەکاندا بەدی بکەین.

٢ـ٥ـ ئاستی خوێندەواری

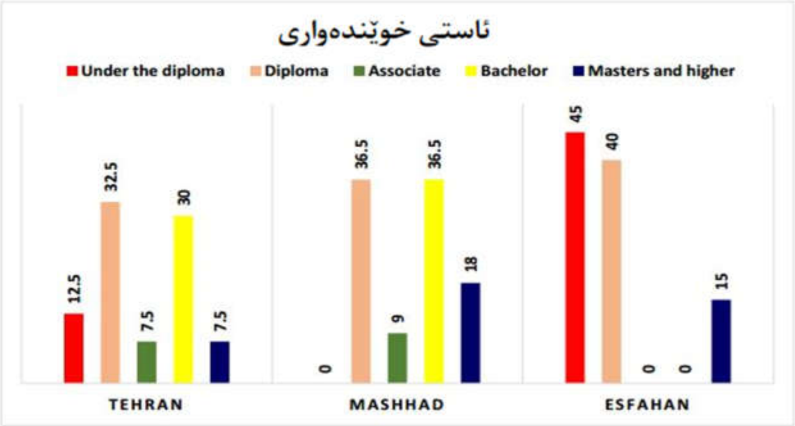

چارتی ژمارە ٤: ڕێژەی ئاستی خوێندەواری لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٤ ئاستی خوێندەواری هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدات. لە تاران ١٢٫٥ لە سەد هاوڕەگەزخوازان دیپلۆمیان نەبوو. ٧٫٥ لە سەدیان پێش دانیشگاهیان تەواو کردبوو (دواناوەندی)، ٣٠ لە سەد بڕوانامەی بکالۆریۆسیان هەبوو و ٧٫٥ لە سەدیان هەڵگری بڕوانامەی باڵا بوون. لە مەشهەد ئەم ڕێژە بە ڕیز ٣٦٫٥ لە

سەد، ۹ لە سەد، ٣٦٫٥ لە سەد و ١٨ لە سەدە و لە ئێسفەهان ٤٥ لە سەد دیپلۆمیان نییە. ٤٠ لە سەد هەڵگری بڕوانامەی دیپلۆمن و ١٥ لە سەد خوێندنی زانکۆیان هەیە. بە گوێرەی تیۆری وردە کەلتوورەکان لە ڕووی کارکردیی، دەتوانین لە نێوان چینە نزمەکانی کۆمەڵگا بە ئاستی خوێندەواری کەمەوە ناهاوئاهەنگی بەدی بکەین. بەڵام بە پێی هیلکاری، دەتوانین بڵێین کە پێدەچێت هۆگری سێکسی کەسێک بەستەگی بە ئاستی خوێندەواری ئەوەوە نییە. دەتوانین لە کەسانی نەخوێندەوار، کەسێک بە ئاستی خوێندەواری کەم و کەسێک بە بڕوانامەی باڵای خوێندەوە هاوڕەگەزخوازی بەدی بکەین. چارت پیشان دەدا کە زۆربەی ئەو کەسانەی کە خاوەن بڕوانامەی دیپلۆم و بڕوانامەی بکالۆریۆسن، بەتایبەت لە ئێسفەهان، هۆگری هاوڕەگەزخوازانەیان هەیە.

٢ـ٦ـ پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری

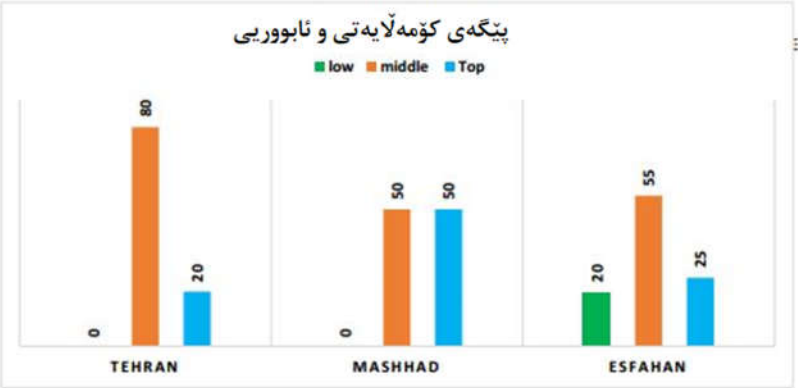

چارتی ژمارە ٥: ئاستی پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٥ پەیوەستە بە پێگەی کۆمەڵایەتی - ئابووریی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان. لە تاران ٨٠ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە چینی مامناوەند و ٢٠ لە سەد لە چینی خوداپێداودان. لە مەشهەد ٥٠ لە سەدیان لە چینی مامناوەند و ٥٠ لە سەدیان لە چینی خوداپێداون.

لە ئیسفەهان، ٢٠ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە لایەنی پێگەی کۆمەڵایەتی ئابووریی نزمتر، ٥٥ لە سەد لە چینی مامناوەند و ٢٥ لە سەد لە گرووپی بەرزتردان. کۆهێن لە کتێبەکەی خۆیدا لە ژێر ناوی «کوڕانی تاوانبار» (١٩٩٥) دەڵێ کوڕان بە پێگەی کۆمەڵایەتی ئابووری نزمترەوە ناڕازی و بێهیوان. ئەوان هاوئاراستە لەگەڵ کەسانی خاوەن پێشینەی ئابووریی هاوشێوە زۆر جار گرووپگەلێک پێک دێنن بۆ ئەوەی پەرە بە وردە کەلتوورەکان بدەن کە دژی نۆڕمی چینە مامناوەند و سەرترەکانە. ڕفتاریان زۆر جار دژی ئەو شتەیە کە کۆمەڵگا وەک ڕفتارێکی شیاوی قبووڵکردن سەیریان دەکات؛ بەڵام بە پێچەوانەی ئەوەی کۆهێن دەیڵێ، ئەنجامی توێژینەوەکان دەریدەخا کە پەیوەندی سێکسی ئەگەر لە ئاراستەی ڕفتاری گشتی نەبێ، لە چوارچێوەی چینی مامناوەند و سەرتردا بەدی دەکرێت.

٢ـ٧ ئاراستەی کۆمەڵگا

چارتی ژمارە ٦: ڕێژەی کەڵکاوەژوویی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ٦ ڕێژەی کەڵکاوەژوویی تافی منداڵی لە حەشیمەتی نموونە پیشان دەدات. لە بنەڕەتەوە ئێمە بە نیاز بووین لە کاریگەری کەڵکاوەژوویی لە کاتی منداڵی بەتایبەت دەستدرێژی لە تافی منداڵی و لەوەی کە ئایا ئەم بابەتە دەبێتە هۆی هاوڕەگەزخوازی یان نا و یان لە هاوڕەگەزخوازیدا بوونی هەیە یان نا، دڵنیا ببینەوە.

بە پێی چارت، ٧/٥ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران و ١٦/٦ لە سەدیان لە مەشهەد لە هەرەتی منداڵیدا دەستدرێژی کراوەتە سەریان. ئەو لێکۆڵینەوانەی کە لە سەر دەوری بنەماڵە و ژینگەی منداڵی چڕ بوونەوە هەوڵیان دا هاوڕەگەزخوازی وەک دیاردەیەکی گرێدراو بە سۆز و قۆناغەکانی گەشە و گووران پیشان بدەن.[18] بە گوێرەی تیۆری زەختی گشتی ڕابێرت ئێگنیۆ ئەوانەی زەخت و گووشاریان لە سەرە بە شێوەیەک هەڵسووکەوت دەکەن کە بۆ نۆرم و یاساکانی کۆمەڵگا قبووڵکراو نییە. ئێگنیۆ دەڵێ پەیوەندی سێکسی نەرێنی لە تاکدا دەبێتە هۆی سۆزداری نەرێنی ئینجا دەگاتە ڕفتاری خراپ و لادان. پەیوەندی سێکسی نەرێنی بریتییە لەو پەیوەندییە سێکسییانەی کە بەها پیرۆزەکانی وەکوو پاکی و داوێنپاکی لە کەسەکە وەردەگرێ یان شتێکی ئازاربەخشی وەکوو دەستدرێژیی بە سەردا دەسەپێنێت.[19] ئەزموونی دیاردەی نەرێنی وەکوو دەستدرێژی لە تافی منداڵی یەکێک لەو هۆکارانەیە کە دەبێتە هۆی ئەوەی کەسەکە بەرەو لادانی کۆمەڵایەتی، هاوڕەگەزخوازی و دەستدرێژی وەک ئامرازێک بۆ دەربڕینی توندوتیژی خۆی مل بنێت. کە واتە کەڵکاوەژوویی لە کاتی منداڵی چ هۆکارێکی دەروونی بێ یان نەبێ، کە دەتوانێ هۆگری هاوڕەگەزخوازانەی لە مێرمنداڵیدا لێ بکەوێتەوە، دەبێ زیاتر تاوتوێ بکرێت؛ بەڵام ئەم توێژینەوە

18 Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. "An Empirical Test of General Strain Theory." Criminology 30(4): 475-499.

19 Agnew, Robert, and Helene Raskin White. 1992. "An Empirical Test of General Strain Theory." Criminology 30(4): 475-499.

پیشان دەدا کە دەتوانێ خۆی فاکتەرێک بێت.

٢ـ٨ـ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی

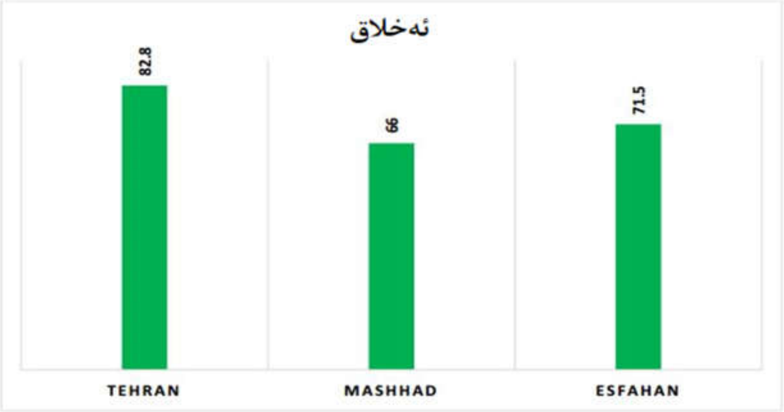

چارتی ژمارە ٧: ڕێژەی بۆچوونی دیمانە لەگەڵکراوان بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازی

چارتی ژمارە ٧ پیشاندەری ڕا و بۆچوونی حەشیمەتی ئامانج بە بەراورد لەگەڵ ڕەهەندی ئەخلاقی هاوڕەگەزخوازییە. ٨٢/٨ لە سەد لە تاران، ٦٦ لە سەد لە مەشهەد و ٧١/٥ لە سەدی حەشیمەت لەو بۆچوونەدا بوون کە هاوڕەگەزخوازی دیاردەیەکی ئاسایی و سرووشتییە. لە سیستەمی ئەخلاقی و یاسایی پێشمۆدێرن، کردەوەی سێکسی زۆر جار تەنیا وەک ئامرازی زک و زا و وەک گرینگترین کارکردەکەی سەیر دەکرا. هەر چەشنە کردەوەی سێکسی کە زک و زای لێ نەکەوێتەوە، بە نائەخلاقی لێی دەڕوانرا. بۆ وێنە، خۆڕەحەتکردن و پەیوەندیی کۆمی لەگەڵ ئافرەتان، بە کارهێنانی کەرەسەی بەرگیری و پەیوەندی سێکسی لەگەڵ کەسانی هاوڕەگەز بە نائەخلاقی و لە ڕوانگەی ئایینییەوە بە گوناح دەهاتە هەژمار. کە واتە ڕێژەی زۆرتری زک و زا

بۆ مانەوەی حەشیمەت، بەرگری لە کۆمەڵگا و ئابووریی هۆزەکان پێویست بوو. ئەم پێویستییە لە سیستەمی نۆرمی کۆمەڵگا بە شێوەی سزادان و سەرکۆنەی هەر چەشنە کردەوەی سێکسی خۆی دەنواند کە زک و زای لێ نەدەکەوتەوە.

لە بەرامبەردا، سەردەمی مۆدێرن سەردەمی تەقینەوەی حەشیمەتی مرۆییە. مامناوەندی هیوا بە ژیان بەرز بووەوە و دەوری هێزی فیزیایی مرۆڤ لە کاروباری سەربازی و ئابووری زۆر کاڵ بۆتەوە. ڕێژەی منداڵخستنەوەش لە ڕێژەی مردن زیاترە. کەواتە ئەوڕۆ زک و زا چیتر چاکی و ئامانجی کۆتایی پەیوەندی سێکسی نییە و ئەم ئامانجی زک و زایە بەرەو چێژبردن و نزیکیکردن گۆڕانی بە سەردا هاتووە. ئەم گۆڕانە خۆی لە سیستەمی نۆرمی دنیای مۆدێرن، شوێنێک پیشان دەدا کە پەیوەندی سێکسی بە بێ منداڵخستنەوە هیچ کێشەیەکی تێدا نییە؛ لانیکەم ئەم ئاراستە ئێستا جێی گومانە. کەواتە، ئێستا هاوڕەگەزخوازی لە زۆر ڕووەوە بە سرووشتی لە قەڵەم دەدرێت. ئەم ڕوانگە ئەخلاقییە لە لایەن فەیلەسووفانەوە خرایە بەر باس، لە حاڵێکدا لێکەوتەی تەندروستی و ناکارامەییەکانی هاوڕەگەزخوازی بەدی نەکراوە. بەڵام، ئەم ڕوانگە نوێیە لە لایەن ئەو هاوڕەگەزخوازانەوە زۆر پێشوازی لێ دەکرێ کە پێیان وایە ئەشقی ڕۆمانسی و چێژ گەوهەری سەرەکیی پەیوەندییەکانی جیهانی مۆدێرنن. لەم ساڵانەی دواییدا، ڕوانگەکان سەبارەت بە هاوڕەگەزخوازی لە وڵاتانی ڕۆژاوایی هەموار کراوەتەوە و وێنەی ئەرێنی لەو لە ڕۆژنامەکان، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و میدیاکاندا زیاتر پەرەی سەندووە.

٢ـ٩ـ شووناس و قبووڵکردن

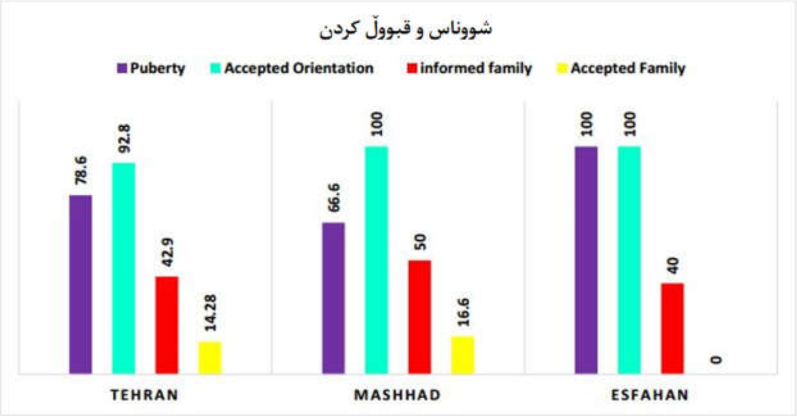

چارتی ژمارە ٨: ئاستی ئاگاداری و قبووڵکردنی هاوڕەگەزخوازی لە لایەن تاک و بنەماڵە

خۆتێگەیشتنی کەسانی ناهاوسان لە هـۆگری سێکسـی یـان شووناسـی ڕەگەزێتی خۆیان چالنجێکی گرنگە بۆ ئەوان و بۆ کۆمەڵگای ئێرانی. چارتی ژمارە ٨ ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک پیشان دەدا کـە لـە مـاوەی بـاڵق بووندا پەیان بە هـۆگریی سێکسـییان بـردووە و وەک شووناسـی ڕەگـەزیی خۆیـان قبووڵیان کردووە؛ هەروەها پیشان دەدا کە بنەماڵەکان لە سەر ئاستی هەر سێ شاری تـاران، مەشـهەد و ئیسـفەهان لـە هاوڕەگـەزخوازی ئاگـادار بـوون و قبووڵیان کرد. لە شاری تاران ٧٨٫٦ لە سەد، لە شاری مەشـهەد ٦٦٫٦ لـە سەد و لە ئێسفەهان ١٠٠ لە سەدی وڵامدەران دانیان پێدا نـا کـە لـە مـاوەی بـاڵق بوونیانـدا لـە هـۆگری سێکسـی خۆیـان ئاگـادار بـوون. لـە ڕووی قبووڵکردنی هۆگریی سێکسی خۆیان، ٩٢٫٨ لە سەدی وڵامدەران لە تاران و ١٠٠ لە سەدیان لە شاری مەشهەد و ئیسفەهان وتیـان هاوڕەگـەزخوازییان

وەک هۆگری سێکسی خۆیان قبووڵ کردووە. بە گوێرەی چارتی سەرەوە، لە تاران ٤٢٫٩ لە سەد، لە مەشهەد ٥٠ لە سەد و لە ئێسفەهان ٤٠ لە سەدی تاکەکان وتیان بنەماڵەکانیان لە هۆگری سێکسییان ئاگادار بوون و ١٤٫٢٨ لە سەدیان لە تاران و ١٦٫٦ لە سەدیان لە ئێسفەهان شووناسی ڕەگەزی ڕۆڵەکانی خۆیانیان قبووڵ کردووە.

وینە ی ژمارە ٩: ڕۆڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە دۆستایەتی و پەیوەندی لەگەڵ هاوڕەگەزخوازان

سازدانی پەیوەندی لەگەڵ دایک و باوکەکان لە لایەن زۆربەی وڵامدەران

بە گرفت پێناسە کرا. وەک لە چارتدا دەرکەوت، لە نێوان ٤٠ لە سەد هەتا ٥٠ لە سەدی کەسەکان باسیان لە ئاگادار کردنەوەی دایک و باوکیان لە هۆگری سێکسی خۆیان کرد. سەرەڕای ئەمە، ڕێژەی قبووڵکردن تا ڕادەیەک کەم و لە نێوان ١٤ لە سەد بۆ ١٦ لە سەد لە شاری تاران و مەشهەد بوو و لە ئێسفەهان ئەم ڕێژە نزیکەی سیفر بوو. زۆرینەی بنەماڵە ئێرانییەکان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە مەحافزەکار و کۆنسێرڤاتیڤن و ئەستەمە بەم باوەڕە وەفادار بن. ئەوان تەنانەت ئەگەر لە هۆگری سێکسی منداڵەکەیان بە ئاگا بن، هەمیشە داوایان لێ دەکەن بەشێک لە شووناسی خۆیان لەگەڵ ئەندامانی دیکەی بنەماڵە و ئەندامانی کۆمەڵگا نەخەنە بەر باس.

٢-١٠- تۆڕسازی کۆمەڵایەتی

چوارچێوەی گەشەی شووناسی ناهاوسانان هماک (٢٠٠٥) پیشان دەدا کە فاکتەرە کەلتوورییەکانی وەکوو میدیا لەوانەیە لە سەر بوارە گرینگەکانی وەکوو دەروونناسی خۆوازانینی تاک کاریگەری دادەنێت. چارتی ژمارە ٨ پەرە سەندنی هاوڕەگەزخوازانە پیشان دەدا کە لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پێکەوە ئاشنا بوون. بە گوێرەی خشتەکەی سەرەوە، ٦٤/٣ لە سەدی کەسەکان لە تاران و ٦٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و لە کاتی وتوویژ لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیان بە

20Hammack, P. L. 2005. The life course development of human sexual orientation: An integrative paradigm. Human Development, 48: 267–290.

شووناسی خۆیان بردووە. هەروەها ٧١٫٤ لە سەدی حەشیمەتی نموونە لە تاران، ٣٣٫٣ لە سەدیان لە مەشهەد و ١٠٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ کەسانێک بە هۆگریی سێکسی هاوشێوە بوون بە هاوڕێ. ٣٥٫٧ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، ٨٣٫٣ لە ئیسفەهان و مەشهەد و ٦٠ لە سەدیان لە ئیسفەهان ڕازی بەم دۆستایەتییانە بوون. وەک لە چارتدا دەبینرا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە گەشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندیی پتەوتر لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئیسفەهان دەورێکی گرنگیان هەیە. لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتییەوە، گرنگترین ئامرازەکانی پشتیوانی لە هاوڕەگەزخوازان پانتایەکی وەکوو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و دۆستانی هاوڕەگەزخوازە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندیی نێوان هاوڕەگەزخوازان ئاسان و خێرا دەکەنەوە. ئێدڤین ساترلەند لە تیۆریی ئەنجومەنی دابڕان دەڵێ نائاساییترین ڕفتارەکان لە گرووپە سەرەتاییەکانی وەکوو بازنەی دۆستان فێر دەکرێن. لەم ئاستی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتییە، ساترلەند دەڵێ وەک چۆن تاکەکان ملکەجی یاساکانن، فێر دەبن کە نائاسایی بن. تاکەکان ڕفتاری نائاسایی لە ڕێگەی پرۆسەی پەیوەندیی سازکردن و هەڵسووکەوت لەگەڵ دیتران فێر دەبن. بە گوێرەی بۆچوونی ساترلەند، پەیوەندیی دۆستانە و گرووپی کە لە نێوان هاوڕەگەزخوازان لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە بێچم دەگرن و ڕوویان

---

2 Sutherland, E.H., Cressey, D.R. and Luckenbill, D., 1995. The theory of differential association. Deviance: a symbolic interactionist approach. General Hall, Lanham, pp.64-68.

لــە هەڵکشــانە، شــیاوی فێــر بــوونن. کەســەکان دەچنــە نــاو گرووپــە هاوڕەگەزخوازەکانەوە، سەبارەت بە شووناسی هاوڕەگەزخوازی فێـر دەبـن و دەروونی دەکەنەوە.

٢ـ١١ـ پەیوەندییەکان

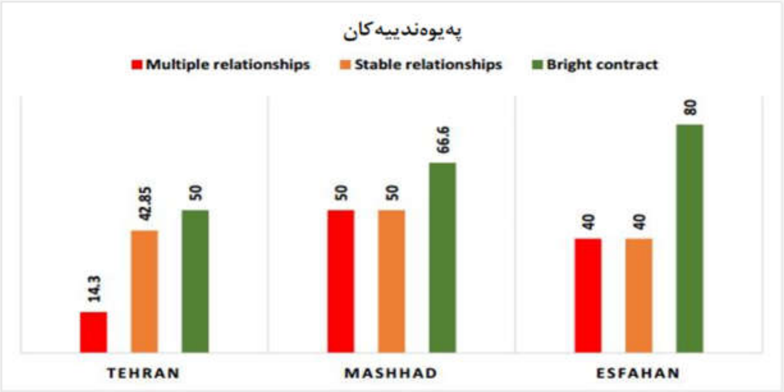

چارتی ژمارە ١٠: ڕێژە جیاوازەکانی پەیوەندی هاوڕەگەزخوازانە لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٠ پەرە سەندنی پەیوەندییە دیارەکان، هەمیشەیی یان کاتی لە ناو ناهاوسانان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان پیشان دەدا و بە گوێرەی ئەم چارتە، ١٤٫٣ لــە ســەدی هاوڕەگــەزخوازان لــە تــاران، ٥٠ لــە ســەدیان لــە مەشهەد و ٤٠ لە سەدیان لە ئێسفەهان پەیوەندی سێکسی نـاڕوونی زۆریـان هەیە. بەڵام ٤٢٫٨٥ لە سەدیان لە تاران، ٥٠ لە سەدیان لە مەشهەد و ٤٠ لە سەدیان لە ئیسفەهانیش پەیوەنـدیی هەمیشـەییان هـەبوو. هـەروەها ٥٠ لـە سەدی ئەوان لە تاران، ٦٦٫٦ لە سەدی ئەوان لە مەشهەد و ٨٠ لـە سـەدیان لە سەر هەندێ لە پەیوەندییەکانی خۆیان سوور بوون.

I am 24, from Tabriz. I want a buddy, No a brother. Younger than me. I am the only child and not into sex and loose behaviors. I own one of the swimming pools in Tabriz. After we know each other I would say bro, PV only. Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz, Tabriz

***

Hi. I am Amir. 28. from Qom. I am top or an inserter. I am big. My look is manly. I am hairy. No place. If there is an insertee from Qom and around who is fine with my conditions, with a photo

پلامر باس لە چوار جۆر هاوڕەگەزخوازی لە کەلتووری مۆدێرنی ڕۆژاوایی دەکا: هاوڕەگەزخوازی جارنەجار کە ڕووبەڕوو بوونەوەیەکی کەمخایەنە و زیاتر پێکهاتەی ژیانی سێکسی تاک پێک ناهێنێ و وەکوو ئەشقی کوڕانی قوتابخانەیە. جۆرێکی دیکەی هاوڕەگەزخوازی[۲] ۲
چالاکییەکانی پێگەیەکە کە ئاماژە بە هەلومەرجێک دەکا کە بە شێوەی بەردەوام تێیدا کردەوەی هاوڕەگەزخوازانە ئەنجام دەدرێ بەڵام نابنە پێباشی

22Plummer, K. ed., 2002. Modern homosexualities: fragments of lesbian and gay experiences. Routledge

سەرەکی کەسەکە. لە شوێنگەلێکی وەکوو کەمپەکانی سوپا کە پیاوان بە بێ ژن دەژین، وەها ڕفتارگەلێک باوە. هاوڕەگەزخوازی نهێنیکراو ئاماژە بەو کەسانە دەکا کە چالاکیی هاوڕەگەزخوازانەیان بە لاوە پێ باشترە بەڵام لەو گرووپانە دوورە پەرێزن وا ئەم کارە زۆر بە ڕاحەتی بە لایانەوە قبووڵ کراوە. لێرەدا، هاوڕەگەزخوازی کردەوەیەکی پەنامەکییە کە لە هاوڕێ و هاوکاران دەشاردرێتەوە. هاوڕەگەزخوازی وەک شێوازی ژیان کەسانێک دەگرێتەوە کە شووناسی خۆیان درکاندووە و بۆ ئەوان پەیوەندی لەگەڵ کەسانێک بە هۆگری سێکسی هاوشێوە بەشی گرینگی ژیانە. کاتێک سەیری چارتی ژمارە ۱۰ دەکەین، دەبینین کە لە چوارچێوەی چوار جۆر هاوڕەگەزخوازی پلامێر، زۆرینەی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهان لە ڕیزی هاوڕەگەزخوازی نهێنی و هاوڕەگەزخوازی وەکوو ڕێگەی ژیاندان.

۲ـ۱۲ـ توندوتیژی و هەڵاواردن

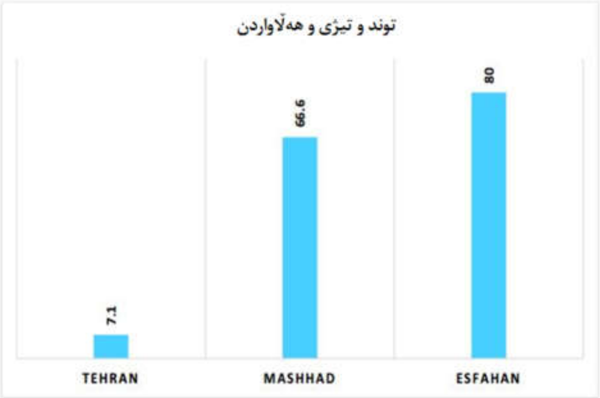

چارتی ژمارە۱۱. ڕێژەی توندوتیژی و هەڵاواردن لە دژی هاوڕەگەزخوازان

چارتی ژمارە ١١ ڕێژەی توندوتیژی، هەڵاواردن و سووکایەتی داسەپێنراو بە سەر هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشـهەد و ئیسـفەهان پیشـان دەدات. بـە گوێرەی ئەم چارتە، زیاترین ڕێژەی توندوتیژی و هـەڵاواردن لـە ئێسـفەهان (٨٠ لە سەد) و ئینجا لە ئێسفەهان (٦٦٫٦ لە سەد) و تاران (٧٫١ لە سـەد) ڕوو دەدات. لە چاو تاران، مەشهەد و ئیسفەهان نەریتیخوازتر و ئایینیترن؛ کەواتە هاوڕەگەزخوازی بە لادان و نانۆڕمی دەزانن. هیچ سەیر نییە کـە ئـەم دوو شارە ڕێژەیـەکی زۆر لـە تونـدوتیژی لـە دژی هاوڕەگـەزخوازان پیشـان دەدەن.

بەرهەڵسـتکارانی هاوڕەگـەزخوازی، ئـەوە بـە گەنـدەڵی ئـەخلاقی یـان بابەتێکی ناسرووشتی لە قەڵەم دەدەن. هاوڕەگـەزخوازدژیی و ناولێنـان لـەم کۆمەڵگایانـەدا هۆکـارە سـەرەکییەکانی تونـدوتیژی و هـەڵاواردنن. لـە کۆمەڵگای ئێران، هاوڕەگەزخوازی بە پێـی یاسـا شـیاوی سـزاگەلی وەکـوو سێدارە و قەمچییە. لە ڕەهەندی ئایینییەوە، ئەم بابەتە شیاوی قبووڵکردن نییە و ڕفتارێکی نانۆڕمییە. بەو پێیەی کـە هاوڕەگـەزخوازی وەک ناهاوئاهـەنگی کۆمەڵایەتی و وەک لەقەمێک سەیر دەکرێ، زۆر کـەس لـەو بڕوایـەدان کـە هاوڕەگەزخوازان شایەنی توندوتیژی و هەڵاواردنن.

بە گشـتی، کـۆی خـەڵک هاوڕەگـەزخوازی بـە حەڕەشـەیەک بـۆ سـەر تەندروسـتی ئـەخلاقیی کۆمەڵایـەتی دەزانـن. هێرشـی تونـد لــە دژی هاوڕەگەزخوازان و کوشتن بەردەوامن و زۆرێک لە ناهاوسانان هێرش کردنە سەر هاوڕەگەزخوازان بە پێی یاسا دەخەنە ڕیزی تاوانی بە هۆی بێزارییەوە.

٢ـ١٣ـ باوەڕە ئایینییەکان

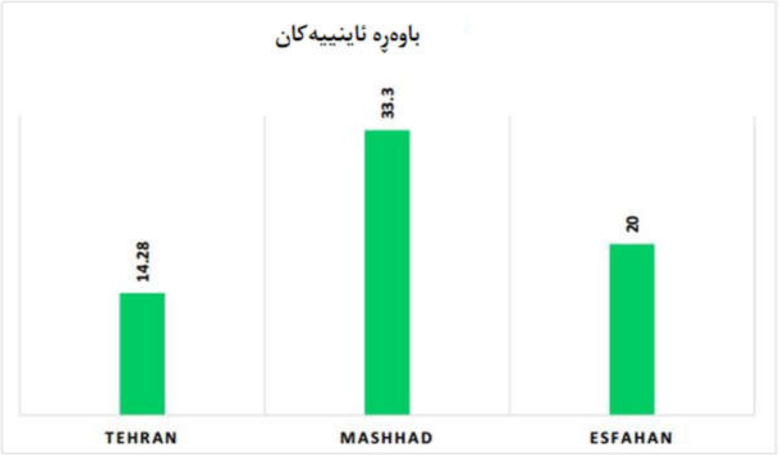

چارتی ژمارە ١٢: ڕێژەی باوەڕە ئایینییەکان لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٢ پیشاندەری باوبوونی باوەڕە ئایینییەکان لە ناو ئەم حەشیمەتە لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. بە گوێرەی ئەم چارتە، ١٤/٢٨ لە سەدی هاوڕەگەزخوازان لە تاران، ٣٣/٣ لە سەدیان لە مەشهەد و ٢٠ لە سەد لە ئێسفەهان باوەڕیان بە چەمکگەلی ئایینی وەکوو خودا و نوێژ و ڕۆژوو هەبوو. ئەم داتایانە پیشان دەدەن کە هاوڕەگەزخوازان لە شاری مەشهەد باوەڕی ئایینی بەهێزتریان هەیە؛ چوونکە پەروەردە و بە کۆمەڵایەتی بوونیان لە سایەی ئایین لەم شارەدا باوترە. ئێسفەهان و تاران مۆدێرنترن و باوەڕی ئایینی لەواندا کاڵترە.

٢-١٤- خەمۆکی و خۆکوژی

چارتی ژمارە ١٣: ڕێژەی خەمۆکی و خۆکوژی لە حەشیمەتی نموونە

چارتی ژمارە ١٣ پیشاندەری خەمۆکی و خۆکوژی لە ناو هاوڕەگەزخوازان لە تاران، مەشهەد و ئێسفەهانە. تاران بە ٣٥٫٧ لە سەد، ئێسفەهان بە ٤٠ لە سەد و مەشهەد بە ٥٠ لە سەدی حاڵەتەکانی خۆکوژی پیشان دەدرێن. ئەم ژمارانە پێمان دەڵێن کە بە هۆی باوبوونی بەها نەریتییەکان و زەختەکان لە مەشهەد و لە ئەنجامدا ڕێژەی سەرتری توندوتیژی و هەڵاواردن، خۆکوژی لە ناو هاوڕەگەزخوازانی ئەم شارە زیاترە.

٢ـ١٥ـ تێبینییە تەندروستییەکان

چارتی ژمارە ١٤: ڕێژەی هاوڕەگەزخوازانێک کە تێبینییە تەندروستییە سێکسییەکان لە حەشیمەتی نموونەدا ڕەچاو دەکەن .

چارتی ژمارە ١٤ ڕێژەی هاوڕەگـەزخوازانێک پیشـان دەدا کـە پەیوەنـدی سێکسی پارێزراو لـە پەیوەندییـەکانی خۆیانـدا ڕەچـاو دەکـەن. لـە تـاران، مەشهەد و ئیسفەهان زۆر کەس ئامادە کاریی بۆ پاراستنی خـۆ لـە هەمبـەر مەترسییە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. لە مەشهەد ٨٣٫٣ لە سەد، لە تاران ٧١٫٤ لـە سـەد و لـە ئێسـفەهان ٦٠ لـە سـەدی هاوڕەگـەزخوازان بابەتـە تەندروستییەکان ڕەچاو ناکەن. ئەم ڕێژە لە حەشیمەتی نموونـەی هـەر سـێ شارەکەدا ژوور ٥٠ لە سەدە کە پیشاندەری ناوشیارییەکی زۆر لە نـاو گـەی، لزباین و دووڕەگەزخوازان سەبارەت بەم بابەتەیە.

بەشی ٦ : پاڕادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

بابەتەکان:

- گۆڕانی پاڕادایمە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو
- گۆڕانی پاڕادایمە ناهاوسانییەکان
- لە وڵاتانی ئیسلامیدا چ ڕوو دەدا؟
- ڕوانینێک بۆ داهاتوو
- ئەنجام گرتن

پارادایمە لە حاڵی گۆڕانە جیهانییەکان و ڕێگەی داهاتوو

هەر گۆڕانێکی گەورە دژواری خۆی هەیە و وردە وردە ڕوو دەدات. چاوخشاندنێک لە مێژوو ئەم بابەتە پشتڕاست دەکاتەوە. سەیری ئەو ساڵانە بکەن کە درێژەی کێشا بۆ ئەوەی ڕێکاری ئاماری و لێکدانەوەی ئەنجومەنی دەروونناسانی ئەمریکا (DSM) تـوانی هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی، وەک نەخۆشییەکی دەروونی، بگۆڕێ، ساڵانێک کە درێژەی کێشا هەتا دیوانی باڵا بوارە سرووشتییەکانی هەرێمی تایبەتی لە پرسە سێکسییەکان بە فەرمی بناسێ (بڕوانە باسی بابەتی لارێنس لە بەشی ٤) یان ڕاگەیێندراوی باڵاترین دادگا لە زنجیرە پلەی یاسایی ئەمریکا و بڕیارە جیاوازەکانی دادگا ئەورووپاییەکان کە مافی هاوسەرگیرییان بە کەسانی هاوڕەگەز دەدا. ئەم بڕیارەی دادگا خاڵی ئەو پەڕی مافی ناهاوسانان بوو. پاش چەندین دەیە دواکەوتن، قبووڵکردنی گشتی هاوڕەگەزخوازی ڕووی لە هەڵکشانە.

کۆمەڵگای نێودەوڵەتی هەمیشە لە هەڵوێستی خۆی لە سەر ئەوەی کە مافەکانی مرۆڤ و پشتیوانیی یاسایی بۆ هەمووانە بە ناهاوسانانیشەوە، ڕوون و یەکدەنگ بووە. ئەمە لە بڕیاری دادگاکان، دەوڵەتە پشتیوانەکان، ئەکتیڤییە جیاوازەکان، گۆڕانی یاسا و ڕێساکان، داخوازی بۆ ڕفتاری باشتر، بە فەرمی

ناساندنی یاسایی ئـەم کەمینـە خەسـارهەڵگرە و قبـووڵکردنی زیـاتری ئـەم گرووپەدا خۆی نواندووە؛ بەڵام ئەم ڕفتـارە بوێرانـە و بـە فـەرمی ناسـاندنی ژیانی ناهاوسانان هەمیشە لە خۆرهەڵاتی نـاڤین، بـۆ وێنـە ئێـران بابـەتێکی شکێنەر و هەستیارە.

ئەم توێژینەوە لێکۆڵینەوەییە یەکێک لـە گشـتگیرترین توێژینەوەکانـە لـە چەشنی خۆیدا کە ناهاوسانان نە تەنیا لە دارشتەی جیهانی بەڵکوو لە پانتای ئێرانیشدا لە خۆ دەگرێ، کەسانێک کە لە نەبوونی سووکناییبەخش یاسایی و پشتیوانییە کۆمەڵایەتی پەلەقاژێ بۆ گەشە و مانەوە دەکەن. ئەم توێژینـەوە بـە گوێرەی ئەندازە گرتن لە نێوان ٥٠٠ بەشدار بوو لە سـەر ئاسـتی هـەر سـێ شاری گەورە ئەنجام دراوە و بۆ خوێنەرانی ڕوون دەکاتەوە کە لە حاڵێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێـک لـە کۆمـەڵگا ڕۆژاواییـەکان زۆر قبـووڵ کـراوە هێشتا بابەتێکی شوورەیی و لە زۆرێک لە حاڵەتەکاندا قەدەغە و لە کۆمـەڵگا ئیسلامییەکاندا مەرگهێنە. ئەم بەشە پاژە جیاوازەکانی گیر و گرفتی سـەرەکی کە ناهاوسانان لە سەرتاسەری دنیـا ڕووبـەڕووی دەبنـەوە دەخاتـە پـاڵ ئـەو پاڕادایمانە وا خەریکی دەرکـەوتن و گـۆڕان لـە سـەر ئاسـتی هـەموو دنیـا و گۆڕانکارییە پێویستەکان لە جیهانی ئیسلامن.

پارادایمە لە حاڵە گۆڕانەکانی ناهاوسانی

پێشتر، کەسانی ناهاوسـان ناچـار بـوون بـە شـێوەی گۆشـەگیرانە ژیـانێکی پەنامەکییان هـەبێ، لای دۆسـت و بنەماڵـە درۆ بکـەن و دیـوێکی گرنگـی شووناسی خۆیان بشارنەوە. ئەوان زۆر جار ڕووبەڕووی کێشەی زۆر دەبنەوە بە هۆی گەورە بوون لە کۆمەڵگایەک کە تێیدا دیترڕەگەزخوازی تەنیا هۆگری سێکسی قبووڵ کراوە و هاوڕەگـەزخوازی وەک لادانێـک سـەیر دەکرێـت. زۆر ناهاوسـان لـە کاتێکـدا کـە شووناسـی خۆیـان دەشـارنەوە بـۆ ئـەوەی ڕووبـەڕووی بێـزاری خەسـتی کۆمـەڵگا نەبنـەوە، هێشـتا لـە شـوێنە پارێزراوەکاندا کۆ دەبنەوە بۆ ئـەوەی جیاکارییـەک لـە دژیـان نەسـەپێنرێت. وەک پێشتریش وترا، یەکێک لەو شوێنانە بارێک بوو لـە نیۆیـۆرک بـە نـاوی ستۆن وال کە خزمەتی بە کۆمەڵگای گەیەکان دەکرد (بڕوانـە بەشـی یـەک، گێڕانەوەی مێژوویی بـۆ شـرۆڤەی سـتۆن واڵ). ئەگـەرچی لـە ڕابردووشـدا گرووپی پشتیوانی کەسانی گەی هەر هەبوون، هێرش بۆ سەر ستۆن وال بوو بە دەستپێکی بزووتنەوەی ڕاستەقینە لە پێناو یەکسـانیی هاوڕەگـەزخوازان لـە ئەمریکا. میراتی ستۆن واڵ بووە هۆی[٢] سەرنج خسـتنە سـەر هـەڵاواردنێک کە لە کۆمەڵگای گەیەکاندا بەدی دەکرێ و هاوڕەگەزخوازان تا دێـت واز لـە

1Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf

2 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014

شاردنەوەی شووناسی خۆیان دێنن.

LGBT بۆتە دێڕی بچووک کراوی باو بـۆ پێناسـەی هـۆگری سێکسـی و ڕەگەزێتی کەمینەکان. لە ئێستادا، لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایـی، کەسـانی ناهاوسان لە کۆمەڵگا زۆرینە دیترڕەگەزخوازەکاندا دەژین و بۆ ئاشکراکردنی شووناسی ڕەگـەزی خۆیـان نـە دەترسـن و نـە پـەڵپ و بیـانوو دەهێننـەوە. کۆمەڵگای ڕۆژاوایی بـە هـۆی چـالاکیی کەلتوورییـەوە زیـاتر لـە ڕێگـەی میدیاکان و لە ژیانی ڕۆژانەدا، بزووتنەوەی تاکایەتی و کۆمەڵایەتی، وتـووێژ و گـۆڕینی پـاڕادایمی ڕوانگـەکان بـۆ هاوڕەگـەزخوازی وەرگرتـر بـووە و حەشیمەتێکی نوێ بە چەمکێک لە کەلتووری ناهاوسانی گـەورە دەبـن کـە ئاوێتەی ژیانی ئەوان بووە. دەوڵەتی ئامریکا وڵامـی ئـەم گـۆڕانی ڕوانگـەی گشتییەی داوەتـەوە و ئارامانـە کەمایەسـی و یاسـا جیاکارییـەکانی لـە دژی کۆمەڵگەی ناهاوسانان، کەسانێک کە تەنیا بە هۆی پێ باشتربوونی سێکسی جیاوازەوە قێزەونن، هەڵوەشاندووەتەوە.[1] سـەرەڕای ئەمـە، سـەرباری بـوونی هەموو ئەم ڕاستییە مژدەبەخشانە، کۆمـەڵگای ناهاوسـان ماوەیـەکی زۆر بـۆ گەیشتن بە لێک تێگەیشتن لەگەڵ کەسانی دەوروبەری خۆیـان لـە هەوڵـدا بوون.[2]

فاکتەری کاریگەر لە پەرە پێدان و گەشەی هەرچی پتـری پشـتیوانییەکان

---

1 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014.

2 Galarza, Priscilla. “The History of Gay Rights in America.” University Wire Nov 18 2113. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014 .

لە مافەکانی هاوڕەگەزخوازان پیشاندانی کۆمەڵگای هاوڕەگەزخوازان بووە. ئامریکییەکان چ لە ڕێگەی پەیوەندی تایبەتی و چ لە ڕێگەی میدیاکانەوە تێدەگەن کە هاوڕەگەزخوازی زۆر بەربڵاوتر لەو شتەیە کە پێشتر وێنایان دەکرد و ئەمە قبووڵکردن و قبووڵکردنی زیاتری کەلتووری ناهاوسانی لێ دەکەوێتەوە. بە پێی ئەنجامەکان توێژینەوەی PEW «٤٩ لە سەد وتیان هاوڕەگەزخوازی دەبێ لە لایەن کۆمەڵگاوە قبووڵ بکرێ و ٤١ لە سەد وتیان دەبێ ڕەت بکرێتەوە.»[1]

کاتێک هەندێ لە دادگا ویلایەتییەکان بڕیاریان دا قەدەغەبوونی هاوسەرگیری دوو ڕەگەز بە یاسایی ڕابگەیێنن و دیتران ئەم قەدەغە بوونەیان بە نایاسایی لە قەڵەم دەدا، چاوەڕوانی لە دیوانی باڵا دەکرا بۆ ئەوەی یاسایەکی نیشتمانی ڕابگەیێنێ کە تێیدا هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان یاسایی یان نایاسایی بێت.[2] ڕای دیوانی باڵای ئەمریکا لە مەڕ قەدەغەبوونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان لە سەر ئاستی پێنج ویلایەتی (ئۆتاهـ، ئێکلاهاما، ویرجینیا، ئیندیانا و ویسکانسین) خاڵی ئەو پەڕی بڕیاردان لە دیوانی باڵای ئامریکا بوو. دادگا خۆجێییەکان و پێداچوونەوە لە ویلایەتەکانی دیکەش بە بڕیاری یاسایی ئەم ئاقارەیان گرتە بەر کە هەموان لە ئاراستەی دیوانی باڵان. بە گوێرەی ئەم بڕیارانەی ئەم دواییە سەبارەت بە یەکسانیی هاوڕەگەزخوازان و گۆڕانی زۆر کە لە ڕۆژاوا و ئەورووپا بۆ قبووڵ کرانی ئەم بابەتە

1 PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

2 Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

ڕووی داوە، هیچ سەیر نییە کە بڕیاری ساڵی ٢٠١٥ــی دیوانی باڵایی ئامریکا سەبارەت بەوەی کە هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازانە تاوانە، دژی یاسای بنەڕەتییە. لە ئێستادا ٣٧ ویلایەت لەوانە کۆلۆمبیا هاوسەرگیری گەیەکانیان بە یاسایی ڕاگەیاندوە[1] و ٢١ وڵاتی دیکەش هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان بە یاسایی لە قەڵەم دەدەن. لە ساڵی ٢٠١٥، دیوانی باڵای مەکسیک فەرمانێکی دەرکرد کە بە پێی ئەو هاوسەرگیری کاپڵە لزباین و گەیەکان ئاسانتر بوو. ئەگەرچی دادگا بە شێوەی تەکنیکی ئەم پەیوندییەی لە سەرتاسەری وڵات بە یاسایی نەکرد، هەنگاوێکی مەزنی لەم پێناوەدا هاویشت. لە ساڵی ٢٠١١، ویلایەتی باشووری مەکسیک بە ناوی کووینتانارۆ هاوسەرگیری گەیەکانی بە ڕێگە پێدراو ناوزەد کرد. لە ساڵی ٢٠١٤، کۆنگرەی ویلایەتی باکووری کۆهـۆیلا داکۆکی لە سەر پەیوەندی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان کردەوە و لە ساڵی ٢٠١٥، چیهۆ ئاهۆ ئا لە دراوسێتی مەکسیک هەر ئەم کارەی ئەنجام دا. پاش ساڵانێک مشتومڕی سیاسی و باسی گشتی سەرنجڕاکێش، پەڕلەمانی ئوسترالیا دەنگی بە یاساییبوونی هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان دا. لە وڵامی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتیی ناهاوسانان، هەندێ وڵاتی وەکوو برازیل تا دەهات خواستە تایبەتەکانی ئەم گرووپەیان ڕەچاو دەکرد. هاوڕەگەزخوازدژیی لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا، هۆکاری کوژرانی، ٢ هەزار و ٤٠٣ کەسی گەی، لزباین و

---

1 By the numbers: Same-sex marriage – CNNPolitics www.cnn.com/2012/05/11/politics/btn-same- exmarriagethe District of Columbia: Alabama, Alaska, Arizona, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Hawaii, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Maine, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Montana, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin and Wyoming.

دوورەگەزخواز بووە. لە کۆتایی ساڵی ۲۰۰۳، دەوڵەت بەرنامەیەکی کە هەڵگری سیاسەتەکانی بواری تەندروستی وەکوو «بەرنامەی بڕازیلی بێبەری لە هاوڕەگەزخوازدژی» بەڕێوە برد و لە ساڵی ۲۰۱۰، نموونەی یەکەمی بەرنامەی گشتگیری نیشتمانی تەندروستی ناهاوسانانی ئامادە بوو.

ئەم ساتەوەختە بۆ پێشکەوتنی مافە مرۆییەکانی هاوڕەگەزخوازان ساتەوەختێکی مێژوویی بوو.[1] بە پێچەوانەی ئەو پێشکەوتنەی کە لە ئارادایە، هێشتا گیر و گرفتگەلێک پەیڕەو دەکەین کە کەسانی ناهاوسان بۆ گەیشتن بە سیستەمی تەندروستی بە هۆی دەمارگرژی و ڕفتاری جیاکارانە ڕووبەڕووی دەبنەوە و ئەم هەڵسوکەوتانە زیاتر لە لایەن کەسانێکە کە لە بەشی تەندروستی ئیش دەکەن.

لە بەرامبەردا، پێکهاتەی ئاراستەی کۆمەڵایەتی لە حاڵی وەرچەرخان و ڕکابەری بۆ بەهرە لە ژاپۆن وای کردووە کە دنیای بازرگانی نەرمی بنوێنێت. سەرەڕای ئەمە، بارودۆخ بۆ کرێکارە ژاپۆنییە گەیەکان لەم ماوەی دوایدا گۆڕاوە و چاوەڕوانی شاردنەوە لە تاک، کە هەرگیز دەرینابڕدرێ، هێشتا نۆڕمە. دەوڵەت کە لە ژێر دەسەڵاتی مەحافزەکارەکاندایە، خۆی لە قەرەی ئەم بابەتە نادات. هاوسەرگیری گەیەکان هیچ کات بابەتی گفتوگۆی جیدی سیاسی نەبووە. لە ساڵی ۲۰۱٦، لە ژێر گووشاری گرووپێکی ئەکتیڤ، شاری باکووریی ساپۆرۆ وەک یەکەمین شار لە وڵاتی ژاپۆن مۆڵەتی پێکەوەژیانی بۆ هاوژینە هاوڕەگەزەکان دەرکرد. دوا بە دوای ئەم جووڵەیە، سیستەمێکی هاوشێوە لە بەشی شیبۆیا لە تۆکیۆ لە ساڵی ۲۰۱۵ دامەزرا. ئەگەرچی ئەم مۆڵەتنامەیە لە ژاپۆن هیچ ڕوویەکی

1Barbosa RM, Facchini R. Access to sexual health care for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011. –

سیاسی نییە چوونکە یاسای هاوسەرگیریی دەوڵەتی نیشتمانی دیاری دەکا، مۆڵەتنامەکان ئاستێک لە داکۆکی فەرمی بۆ بزووتنەوەی یەکسانخوازی تازە دەرکەوتوو لە خۆ دەگرن و هەندێ قازانجیان لەگەڵە. بۆ وێنە، بەرپرسانی خانوبەرەی گشتی لە ساپۆرۆ و شیبۆیا دەبێ هەر کەسێک کە وەها مۆڵەتنامەیەکی پێیە، وەک کرێچی بە فەرمی لە قەڵەمی بدەن.[1]

ئەکتیڤیی ئەنتەرنێتیش بەرز بوونەوەی بە خۆوە بینیوە، لە کاتێکدا کە زۆر پانتا و شوێنی کۆبونەوە کە سەردەمانێک ئەکتیڤی ناهاوسانیان پێناسە دەکرد (بارەکان، کتێبفرۆشییەکان و فێستیڤاڵەکانی مۆسیقای ژنان) لە حاڵی لە ناوچوونە و وشەی «کوویر» بۆ زۆرێک لە ئەکتیڤانی گەنجی ئافرەت بۆتە بەدیلی وشەی لزباین.[2] بە داخەوە لە کاتێکدا کە سەرنجەکان لە سەر ئەکتیڤی جیهانی لە ئەمریکا چڕ بۆتەوە، دەستکەوتەکان لەگەڵ یاساکانی یەکسانخوازی هاوشێوە لە سەر ئاستی ٧٥ وڵاتی دیکە کە هێشتا هاوڕەگەزخوازی بە نایاسایی لە قەڵەم دەدەن، یەکسان نییە. لە ساڵی ٢٠١٦، ئەکتیڤی و دەربڕینی ناهاوسانی هێشتا لە سەر ئاستی ١٠ وڵاتی موسڵمان وەکوو ئێران، عێراق، مووریتانی، نەیجەرییا، قەتەر، عەرەبستانی سعوودی، سۆمالی، سوودان، ئۆگاندا و یەمەن سزای مەرگی بە دواوەیە.[3]

---

1 www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

2Donn Short, Don’t Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press, 2113

3 www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

لە وڵاتانی ئیسلامی چ ڕوو دەدا؟

لە کاتێکدا کە هاوڕەگەزخوازی لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژاوایی زیاتر قبوڵ کراوە، هێشتا لەقەمی لەگەڵە و لە زۆرێک لە وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە. ئاراستەکان بۆ جڤاکی ناهاوسانان هاوشێوەی هەموو جیهان، لە خۆرهەڵاتی ناڤین هیچ گۆڕانێکی بە سەردا نەهاتووە. خۆرهەڵاتی ناڤین هێشتا بەرامبەر بەم گۆڕانە ئەوپەڕی خۆڕاگری دەنوێنێت. لە زۆرێک لە دەڤەرەکانی ئەم ناوچەدا قسەکردن لە سەر هاوڕەگەزخوازی سەرکۆنە دەکرێ و ئەمە گۆڕانکاری بۆ گرووپە پشتیواندۆزە ناهاوسانەکان ئەستەم دەکات. لە توێژینەوەیەکدا سەبارەت بە ئاراستە جیهانییەکان بۆ هاوڕەگەزخوازی لە لایەن ناوەندی لێکۆڵینەوەکانی پیو دەرکەوت کە لە هەمبەر ٨٠ لە سەدی[٢] کەنەدی و ئینگلتەراییەکان، کەمتر لە ٥ لە سەدی کەسانی توێژینەوە لە سەر کراو لە وڵاتانی میسر، ئەندۆنسیا، ئۆردن، پاکستان، فەڵەستین و توونس باوەڕیان وایە کە کۆمەڵگا دەبێ دان بە هاوڕەگەزخوازیدا بنێت. تەنیا وڵاتانێکی موسڵمان کە زیاتر مدارایی نواند، مالێزی (٩ لە سەد)، تورکیا (٩ لە سەد) و لوبنان (١٨ لە سەد) بوون کە دیارە ئایینی ئیسلام لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەواندا دەورێکی کەمتری هەیە. زۆربەی وڵاتانی ٣

1Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal-Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

2 Whitaker, Brian. Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California, 2006

3Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal. Academia.edu

←

ئیسلامی هاوڕەگەزخوازی بە قەدەغە دەزانن و لە زۆرێک لەو وڵاتانە سزای هاوڕەگەزخوازی مەرگە. لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان، هەر دوو ئامادەکاری داد و بانداد گیراوەتە بەر لە دژی هاوڕەگەزخوازی پەیامێکی ڕوون بۆ کۆمەڵگا دەگوازێتەوە کە هاوڕەگەزخوازی هەڵە، نائەخلاقی و نایاساییە و هەر لە بەر ئەمەش سزای لەگەڵە. کۆماری ئیسلامی ئێران کە لە ژێر دەسەڵاتی یاسای شەریعەتە، ڕوانگەیەکی یاسایی توندوتیژی بەرامبەر بە هاوڕەگەزخوازی هەیە کە بریتییە لە قەمچی و سێدارە. یاساکانی ئێران دەڵێن ئەگەر دوو پیاو کە پەیوەندی خوێنیان لەگەڵ یەکتر نییە لە سەر جێیەک بخەون، بۆ ٦٠ قەمچی سزا دەدرێن و ئەوەی کە سزای هاوڕەگەزخوازانە بە بێ دخوولی کۆمی لێدانی ١٠٠ قەمچییە. هەر بەم پێیە، دخوولی کۆمیی سزای سێدارەی لێ دەکەوێتەوە. بە پێی یاسای شەریعەت[1]، کەسەکان تەنیا کاتێک بە هاوڕەگەزخوازی سزا دەدرێن کە چوار جار دانیان پێدا بنێن یان چوار پیاوی موسڵمانی «خۆپارێز» شایەتی بدەن کە پەیوەندی سێکسی ئەوانیان بینیوە.

ناتوانین بڵێین کە هیچ کام لە وڵاتانی ئیسلامی ژینگەیەکی کۆمەڵایەتی یان یاسایی پشتیوانی بۆ ناهاوسانان دابین دەکەن؛ لانیکەم ئەم بابەتە لە ئێستادا بوونی نییە. بۆشایی میکانزیمە پشتیوانییە کۆمەڵایەتییەکان یان ڕێکخراوە پشتیوانە ئیسلامییەکان بۆ ئاسوودەیی دەروونی و کۆمەڵایەتیی

---

www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

1 Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

ناهاوسانان زۆر هەستی پێ دەکرێت. لە ساڵی ڕابردوو نمایشی گشتی بەدڕفتارییەکانی داعش لە سووریایەک کە پێش بوونی داعشیش دۆخێکی مەترسیداری هەبوو، سەرنجی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەرەو لای خۆی ڕاکێشا بوو. لە ڕاستیدا هەلومەرج بۆ کۆمەڵگای ناهاوسانانی عێراقی پاش ڕووخانی سەدام حسێن لە ساڵی ٢٠٠٣ ڕووی لە کزبوونەوە نا. گرووپە ئیسلامییەکان لەم پشێوی سیاسییەدا سەریان هەڵدا و دەستیان کرد بە کردنە ئامانجی گەیەکان و تەنیا لە ساڵی ٢٠١٢، ٢٠٠ ناهاوسانیان کوشت. ئەوڕۆکە، ئەم گرووپانە لە دژی داعش هاوکاری دەوڵەتی عێراق دەکەن و ئازادی بەردەوامیان لە کوشتنی کەمینە سێکسییەکانیان پێ دراوە.

جگە لە هەوڵی سنوورداری خۆجێیی، لە داهاتوویەکی نزیکدا ئاسەوارێک لە گۆڕان لە گۆڕینی پێگەی کۆمەڵایەتی یان یاسایی ناهاوسانانی میسردا بەدی ناکرێت. لە وڵاتی لوبنان، دەرکەوتنی ڕێکخراوەکانی پشتیوانیی ناهاوسانان لە خەبات لە پێناو مافە کۆمەڵایەتی و یاساییەکان هەنگاوێکی گرینگ بووە و لە ڕوانگەکاندا هەندێ گۆڕانکاری لێ کەوتۆتەوە. ئەم گۆڕانکارییە وەک بەرهەمی فاکتەرگەلی کۆمەڵایەتی ـ سیاسی پێناسە دەکرێ کە هاریکاری دەرکەوتنی لاگیریی نوێی لە لوبنان کردووە.

ئەگەرچی ناهاوسانبوون لە زۆرینەی وڵاتانی ئیسلامی قەدەغەیە،

---

1 Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change . Cambridge: Cambridge University Press.

هەندێ حاڵەتی ناوازەش لە خۆ دەگرێت. تەنیا ڕێژەیەکی کەمی وڵاتانی خاوەن زۆرینە موسڵمانی وەکوو ئۆردن هاوڕەگەزخوازییان بە یاسایی کردووە؛ بەڵام تەنانەت لەم وڵاتانەشدا پشتیوانیی یاسایی کەم لە کەسانی ناهاوسان دەکرێ و لەوانەیە سزایان بۆ ببڕدرێتەوە.

گەورەترین وڵاتی موسڵمانی جیهان، ئەندۆنسیایە کە کەلتوور و نەریتی دووڕەگەزخوازی پڕ جموجۆڵی هەیە کە بە شێوەیەکی بەربڵاو لە لایەن خەڵکەوە بە موداراوە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکرێت. هاوڕەگەزخوازی و[1] پەیوەندی سێکسی گەیەکان لە ئەندۆنسیا نایاسایی نییە. سەیر ئەوەیە کە پیاوان و ئافرەتانی ترەنس لە زۆرێک لە کەلتوورە ئیسلامییەکان لە سەرتاسەری جیهان قبووڵ کراوە. لە ڕاستیدا ئایدیای پیاو یان ئافرەتێک کە خۆی وەک ئەندامێکی ڕەگەزی بەرامبەر دەزانێ، قبووڵکراوتر لەو پیاو یان ئافرەتەیە وا هۆگری سێکسی بۆ کەسێکی هاوڕەگەزی هەبێت.

نە ئەوەی کە بە تەواوەتی هیوادار بین بەڵام هەندێ هەنگاو لە ژیانی ترەنسەکان لە وڵاتانی میسر و ئێران هاوێژراوە. لە ساڵی ١٩٨٨ نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە لایەن بیرمەندانی ئەلئەزهەر لە میسر، کۆنترین زانکۆی ئیسلامی جیهان، بە گوێرەی یاسای شەریعەت بە قبووڵ کراو ڕاگەیێنرا. لە ئێران لە ساڵی ١٩٨٧، ئایەتوڵا خومەینی گۆڕانی ڕەگەزی بە ڕێگە پێدراو ڕاگەیاند. بنەمای ئەم ئاراستە قبووڵکردنانە ئەم باوەڕەیە کە کەسەکە بە

1 The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017].

ترەنسـێتی لـە دایـک دەبـێ بـەڵام هاوڕەگـەزخوازی بژاردەیـە؛ کەواتـە هاورەگەزخوازی وەک گوناح لە قەڵەم دەدرێت. بەم حاڵەوە، زۆر موسڵمانی ترەنس هێشتا پاش نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز لە پێگەی پێشووی خۆیانـدا دەبینرێن. زۆریان نـاتوانن ڕا بکـەن و بچـن بـۆ وڵاتێکـی دیکـە بـۆ ئـەوەی نەناسرێنەوە. بێگومان زۆر مومکینە کە زۆریان بە هۆی گووشار و زەختـەوە ئامادەن نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بکەن (بۆ وردەکاریی زیاتر سەبارەت بـە نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز بڕوانە بەشی ٣).

ئەکتیڤایەتی بۆ ناهاوسانان لە لوبنان دامەزرانی ڕێکخراوگەلێکی وەکـوو هێلێم (HELEM) بۆتە گرووپی پێشڕەوی دنیای عەرەب کە خزمـەتگوزاری تەندروستی و یاسایی بۆ ناهاوسانان دابین دەکـات. ئـەم نـاوە کـورتکراوەی ڕێکخراوی پشتیوانی لە لزباین، گەی، دووڕەگەزخوازان ترەنسەکانی لوبنانە. لوبنان وڵاتێکە کە لـە ناوچەکـەدا زیـاترین مـودارا لەگـەڵ شـێوازی ژیـانی ناهاوسانان لە خۆی پیشان دەدات. هێلێم هێندەی پێویست قبـووڵ کـراوە و ئەوەنـدە لـە لوبنـان دەسـتی دەڕوا کـە بـەردەوام میوانـداریی ڕووداوەکـانی پەیوەست بە ناهاواسانانە و تەنانەت لە شـەقامەکاندا خۆپیشـاندان لـە دژی توندوتیژی بەرامبەر بە جڤاکی ناهاوسانان لە لوبنان دەکات. سەرەڕای ئەمە، لە کاتێکدا کە بەیرووت لە چاو وڵاتان و شارەکانی دراوسێی خۆی لیبرالترە، هەروەها لە چاو کۆمەڵگا ڕۆژاواییەکان نەرمینوێنی و مودارایەکی کەمتر لـە خۆی دەنوێنێت. خزمەتگوزارییەکانی هێلێم تەنیا لـە پشـتیوانیی ڕێژەیـەکی کەمی تاکەکاندا بەسوود بووە کە زۆریان کەسانی دەوڵەمەندتری کۆمـەڵگان و ئەو کەسـانەی کـە سـەر بـە گرووپـی پـەراوێزخراو و بێبەشـن، پشـتگوێ

خستووە و لە هەندێ لە حاڵەتەکاندا زیانی پێ گەیاندوون. بۆ وێنە، ١
بیرمەندانێکی وەکوو ماساد لەو باوەڕەدان کە ئەم ڕێکخراوانە بیانین یان لە لایەن بیانیگەلی وەکوو ILGA و HELEM پاڵپشتی دارایی دەکرێن کە بە پەرە سەندنی ڕیزەکانی شووناسی ڕەگەزیی کۆمەڵگای ڕۆژاوایی لە هەوڵی دامەزرانی کۆمەڵگای گەی لە لوبنانن. بە گوێرەی بۆچوونی نووسەر، ئەم بابەتە ڕفتاری ناهاوسانانە بە کێشەیەک دەزانێ و لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی دەستێوەردانی زیاتر بۆ پشتیوانی لەم کۆمەڵگایانە. ئەم بابەتە سەرنجی ٢
ڕاگەیاندنە عێراقی و عەرەبییەکانی بەرەو لای خۆی ڕاکێشاوە. بۆ وێنە، لە بەغدا، زانای ئایینی شێعە موقتەدا سەدر، لە هەڵوێستێکی گشتیدا پشتیوانی لە ئاراستەی مرۆیی لە بەرامبەر بە ناهاوسانان کرد و وتی ئەم کەسانە نابێ توندوتیژییان لەگەڵ بکرێت. بەو پێیەی کە زانایانی ئایینی[3] بۆ دەستێوەردان لە هەموو کاروباری حکومەت و لە وردەکارییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتیی خەڵکدا خاوەن مافی ئەخلاقین، شایەنی ئاماژەیە کە زانایانی ئایینی لە وڵاتی عێراق لە دیاریکردنی ڕای گشتی گرینگترین و کاریگەرترین و ڕۆڵبەخشترین بوون. ڕاگەیێنراوی ئایەتوڵا سەدر کێشەساز بوو؛ چوونکە لەگەڵ هەڵوێستی دیکەی زانایانی ئایینی و ناوەندە ئایینییەکانی وەکوو

1Leave or be killed," The Sydney Morning Herald, July 6, 2111

2 Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press

3 https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html.
Accessed: October 16, 2017.

بیرمەندانی شیعە لە عێراق و لە ئێران یەکی نەدەگرتەوە. لە حاڵێکدا زانایانی ئایینی لە هەر دوو وڵات بانگەشەیان بۆ قەدەغەی هاوڕەگەزخوازی لە ئیسلام دەکرد، جیاوازیی لە شێوازی تاوتوێکردنی بابەتەکەیە.

زۆربەی حەشیمەتی عێراق سەرکۆنەی هاوڕەگەزخوازی دەکەن؛ بەڵام لایەنگری توندوتیژی لە دژی ئەم کەسانەش نین. لە عێراق و لووبنان لە یاسادا جەخت لە سەر هیچ سزایەک دژ بە هاوڕەگەزخوازان نەکراوە. لە ئێران بەم شێوە نییە و دۆخەکە تەواو جیاوازە. یاسای بنەڕەتی بە پێی شەریعەتی ئێران هاوڕەگەزخوازی پیاوان بە تاوانێکی شیاوی سێدارە لە قەڵەم دەدا و بە گوێرەی یاسای بنەڕەتی ئێران، لزباینەکان بۆ ١٠٠ قەمچی سزا دەدرێن.

4 https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html.
Accessed: October 16, 2017.

ڕوانینێک بۆ داهاتوو

سەرکوتی کۆمەڵایەتی کە ناهاوسانان بەرەو ڕووی دەبنەوە، لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاوازە و ئاستە جیا جیاکانی توندوتیژی، هەڵاواردن و لەقەم لە خۆ دەگرێ کە ڕەنگدانەوەی دارشتەی خۆجێیی زاڵە. لە هەمان کاتدا، کۆمەڵگاکان لە هەمبەر ململانێی گەشە دەتوانن بەها، نۆڕم، نەریت، زمان، وەرگرتن و ئاراستەکانی خۆیانیان هەبێ کە دەتوانن هاوکاری تێگەیشتنی باشترین شێوازی ڕووبەڕوو بوونەوەی پرسی ناهاوسانان بکەن. شێوازێکی جیهانی گرینگ و ئەرێنی کە بەرهەمی ئەم گوتارەیە، ئەوەیە کە هەمەچەشنی و هۆگری سێکسی زۆرە و لە سەرتاسەری جیهاندا سەرنجی پێ دەدرێت. سەرنجدانی زیاتر بە شووناس، بزووتنەوە و گوتارە ناهاوسانییەکان دامەزرانی ڕێکخراوەکانی مافە یاساییە نێودەوڵەتییەکانی لێ کەوتۆتەوە کە توندوتیژی بە هۆی هۆگری سێکسی و شووناسی ڕەگەزێتی لە سەر ئاستی هەموو جیهان دەخەنە ژێر تیشکی سەرنج و بە دیکۆمێنتی دەکەن.

ئەنتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پانتایەکیان بۆ ئاڵوگۆڕی زانیارییە ئەرێنییەکان سەبارەت بە شووناسەکانی ناهاوسانان دابین کردووە. لە هەمان کاتدا، ئەنتەرنێت شوێنێکی لەبارە بۆ پەرە پێدانی ـ لانیکەم لە سەر کاغەز ـ پشتیوانیی یاسایی لە مافەکانی کەمینە سێکسییەکان.

لەو وڵاتانەی کە لەقەمی نادیترڕەگەزخواز بوون زۆرە، کەسەکان لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە دیکەی ناهاوسانان دەدۆزنەوە. ئەنتەرنێت ئامرازی دەستی کەسانی خواپێداوترە، سەرەڕای ئەمە هێشتا کەناڵێکە بۆ ئاڵوگۆڕ و

هاوپەیوەندێتی. شووناسی ئاڵوگۆڕی ئەنتەرنێت پانتایەک دروست دەکا کە تێیدا کۆمەڵگاکان بێچم دەگرن و گفتوگۆ دەست پێ دەکات. دنیاکانی ئۆنلاین و ئاف‌لاین دەرفەتگەلێک بۆ پەیوەندی کەسەکان، پشتیوانی، بزووتنەوە و تەکنیکەکانی ئاڵوگۆڕی زانیاری بۆ مانەوە دابین دەکەن. لە ئێران، دەوڵەت ئەو وێبگایانەی کە لە ڕووی سیاسی، ئایینی یان ئەخلاقییەوە بە مەترسیداریان دەزانێ، دایدەخات؛ بەڵام زۆر کەس لە ئێران دەست پێڕاگەیشتنیان بە نەرم ئامێری فیلتەرشکێن هەیە کە ڕێگەیان پێ دەدا ئەم سەنسۆڕانە دەور لێ بدەنەوە.[٥]

هەندێ لە دەوڵەتەکانی ئاسیا و ئوقیانووسییە بۆ پەراوێز خستنی جڤاکی ناهاوسانان پەرە بە تێگەیشتنێکی سنووردار لە «بەها ئاسیاییەکان» کە پێداگری لە سەر کۆمەڵگا یەکدەستەکان دەکەن تا کۆمەڵگا هەمە چەشنەکان. بە واتایەکی گشتیتر، وڵاتانی ئیسلامی بەردەوام لە هەمبەر ئایدیای هۆگری سێکسی بەرهەڵستی دەنوێنن؛ چوونکە ئەم بابەتە بە بێبەری لە بنیاتی یاسایی لە یاسا نێودەوڵەتییەکان و دژی ئامۆژە ئیسلامییەکان لێی دەڕوانن. ڕێکخراوی هاوکاری ئیسلامی گۆڕەپانی سەرەکیی هاوئاهەنگی ئەم چەشنە نارەزایەتییانە بووە.

5(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).

6(LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015).

7Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274

8See Baderin, International Human Rights and Islamic Law (2003) at 117.

لە ئێران، کەسانی ناهاوسان هەمیشە لە بەر دەم ئـازار دان. یاسـاکانی دژ بەوان وشک و ناموداراپانەیە و لە هەمبەر ئازار، چەوسانەوە و تونـدوتیژی لـە بنەماڵە و کۆمەڵگا ئەوان خەسارهەڵگرتر دەکات. فیلم، دیکۆمێنت، مۆسـیقا و دیکەی بێچمە هونەرییەکان لە سـاڵانی دواییـدا ترووسـکە هیوایـەکی بـۆ ناهاوسانان لە ئێران بـەدی هێنـاوە کـە ڕوانگەیـەکی نـوێ دەخاتـە ڕوو کـە دەتوانێ ببێتە هۆی گۆڕانی ئاراستە. بۆ وێنە لە سـاڵی ٢٠١١، فیلمـی ئێرانـی «ئاوێنەکانی ڕووبـەڕوو» (آینـەهای روبـرو) هـەلی گۆڕانکـاری ئاراسـتەی هێورانە لە ناو کەسانی ئایینپەروەر بۆ کەمینـە سێکسـییەکان پیشـان دەدات. فیلمـی چیرۆکـی ئێـدی، پیـاوێکی گـەنجی ترەنسـە کـە تێدەکۆشـێ لـە بنەماڵەیەک ڕا بکا کە ناچار بە هاوسەرگیری دەکەن بۆ ئەوەی حەیا و وەجـی بنەماڵە بپارێزرێت. لەم فیلمەدا، ژنی ئایینپەروەری نەریتخواز لە پێشدا زۆر لە ژنانی ترەنس بێزار و وەڕەزە. پاش کەمێک، بە بینینی ئازاری ژنێکی ترسـن بە هۆی توندوتیژی باوکی، ژنە ئایینییەکە لە کۆتاییدا بەم ئەنجامـە دەگـا کـە سەپاندنی وەها دەرد و ئازارێک بە سەر دیتران وێناکردنی «شەڕ» لـە واتـای ئایینییە. «ئاوێنەکانی ڕووبەڕوو» ئیدعا ناکا کە ڕێگە چارەیەکی بـۆ کێشـەکە دۆزیوەتەوە؛ بەڵام تێدەکۆشێ بە ڕوانینێکـی مرۆڤانـە لـەم گۆشـە تاریکـەی کۆمەڵگا پشتیوانی لەم ئایدیایـە بکـا کـە «نکـۆڵی لێکـردن یـان بـە هەنـد وەرنەگرتنی ئەم کەسانە ڕێگە چارەی کێشە نییە.»

لە بەراورد لەگەڵ وڵاتی ئێران، لەم ساڵانەی دواییدا، ئافریقای باشـووری و ئێکوادۆر یەکەمین وڵاتانێک بوون کـە دژ بـە هـەڵاواردن لـە دژی کەمینـە سێکسییەکان کۆمەڵێ ژێر بنەمایان هێنایە ناو یاساکانی خۆیان. هەرچی لـە

مەڕ بوونی پێرسۆنێلی ناهاوسان لە سوپا دوودڵییەک بوونی هەبێ یان «هاوسەرگیری گەیەکان» دژوار بێ، دیسانیش چەندین وڵات پێکەوە ژیانی مەدەنییانەی هاوژینە هاوڕەگەزەکانیان بە فەرمی ناسیوە.[٩]

بۆ وێنە، سێ وڵاتی ئەورووپی هەن کە لە ساڵی ٢٠١٤ یاسای یەکسانی هاوسەرگیرییان پەسند کرد. لە لۆگزامبۆرگ، پەرلەمانی بە هێزەوە دەنگی ئەرێنی بە هاوسەرگیری هاوڕەگەزخوازان دا. لە وڵاتی بریتانیا، یاسادانەرانی ناوچەی سکۆتلەند بە شێوەی هاودەنگ چوونە پاڵ ئینگلتەرا و وێڵزەوە و یەکسانیی هاوسەرگیرییان بە یاسایی کرد. لە ساڵی ٢٠١٥،[١] ئیرلەند یەکەم وڵاتێک بوو کە لە ڕیفراندۆمێکی گشتیدا یەکسانیی هاوسەرگیری بە فەرمی ناساند. هەر لە هەمان ساڵدا، ئیرلەند پڕۆژە یاسای بە فەرمی ناسینی ڕەگەزێتی پەسند کرد و بەم شێوە بوو بە پێنجەمین وڵات کە ڕێگەی بە ترەنسەکان دا ئاسەوارە ڕەگەزێتییە یاساییەکانی خۆیان تەنیا بە پێی شاراوەکانی بگۆڕن نەک بە پێویستبوونیان بە دەستێوەردانی پزیشکی. ئەگەرچی ئەم وڵاتانە زۆرینەیان ڕۆژاوایین، ئەکتیڤەکان لە ڤییەتنام و

9 Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001). "Luxembourg Approves Gay Marriage," Huffington Post, June 19, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html

10 "Finnish Parliament approves same-sex marriage," Yle, Nov. 28, 2114. Accessed: October 16, 2117, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves same-sex_marriage/7657759.

11 "Scotland's same-sex marriage bill is passed," BBC, Feb. 4, 2114. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.

مەکسیکیش بۆ گۆڕانکاری هاوشێوە دانووستان دەکەن. ٢

هەروەها ئەکتیڤەکان لە هەوڵەکانی خۆیان بۆ پەرە پێدانی بەرنامەکانی مافەکانی مرۆڤ توانیان هێدی هێدی توندوتیژییە جۆراوجۆرەکانی بەر دەم ناهاوسانانیش لە خۆ بگرن. لە ساڵی ١٩٩١، ڕێکخراوی سەرەکی مافە مرۆییەکان سەرنجی پرژاندە سەر ئازار و ڕاوەدوونانی ناهاوسانان. بۆ وێنە، پەیڕەوی کاری لێبووردنی نێودەوڵەتی پشتیوانی لە کەسانی ڕاوەدوونراو بە هۆی هۆگری سێکسییان ئەوانیش لە خۆ دەگرێت. چاودێری مافەکانی مرۆڤ کە لە ساڵی ١٩٧٨ دامەزرا، ڕێکخراوێکی نێودەوڵەتی و نادەوڵەتییە کە کار لە سەر توێژینەوە و پشتیواندۆزی لە بواری مافەکانی مرۆڤدا دەکا و ئێستا بۆ ناهاوسانان بەرنامەیەکی چالاکی هەیە. ٣

لەم ماوەی دواییدا، کەسانی ناهاوسان کە زیاتر لە دارشتە موسڵمانەکاندا ژیان بە سەر دەبەن، دەستیان کردووە بە ڕێکخستنەوەی خۆیان. سەربەستانە لە ناو کۆمەڵدا قسەکردن ئامرازێکە بۆ ناهاوسانان بۆ ئەوەی بەسەرهاتی خۆیان بگێڕنەوە. ئەم کارە بەتایبەت بۆ ئەوانەی کە لە کۆمەڵگا سەرکوتکەرە کۆمەڵایەتی و هاوڕەگەزخوازدژییە سیاسییەکاندا دەژین کەمێک کات دەبات. هەندێ جار ئەم هەڵواردنە ئاشکرایە کە دەبێتە هۆی خۆڕاگری. بەڵام، ستراتیژی وەرگرتنەوەی پانتای گشتی پێویستی نە تەنیا بە

---

12 Transition, and Mine. The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay.

13 HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017.

هەڵسەنگاندنی وردی مەترسی بەڵکوو پێویستی بە بووێرییەکە کە لە درێژەی کاتدا تۆکمە بکرێت. بۆ وێنە، ئەگەرچی «لامبدا»ی ئەستەنبۆڵ لە ساڵی ١٩٩٣ چالاک بووە، یەکەمین ڕێژەی شانازیی خۆی لە پێتەختی تورکیا پاش یەک دەیە بەڕێوە برد و لەو کاتەدا تەنیا ٥٠ پێشەنگ بوێری چوونە پاڵ ئەوانی هەبوو.[14]

کەوتنە بەر چاوی ناهاوسانان زۆر جار باجی قورسی زیانی دەروونی و ئەشکەنجەی جەستەیی لەگەڵە. ئەکتیڤی لزباینەکان تەنانەت ململانێیەکی گەورەترە؛ بەڵام هەندێ خەریکی خۆش‌کردنی ئەم جادەن. نموونەیەکیان «ئەسەوات»ـە[15]، ڕێکخراوێک کە بۆ لزباینەکان، دووڕەگەزخوازەکان، ترەنسەکان و نێوانڕەگەزییە فەلەستینییەکان لە ساڵی ٢٠٠٢ پێک هات. ئەسەوات ماڵێکی بۆ ژنانی ناهاوسانی فەلەستینی بینا کرد کە شوێنێکی ئارام، پشتیوانگەر و بەتواناکەری پێدان بۆ ئەوەی بتوانن وەک گرووپێکی کەمینەی خۆماڵی دانیشتووی وڵاتی ئیسراییل کێشمەکێشە تاکایەتی، کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی خۆیان تاوتوێ بکەن؛ ژنانێک لە کۆمەڵگای پیاوسالار و ژنانی ناهاوسان لە کەلتوورێکی بەربڵاوی دیترەڕەگەزخواز ـ تەوەر.[16]

سەرەڕای مەترسییەکان، گرووپە پشتیوانەکان لە چرۆ کردندان،

14 Hélie, Anissa. "Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts." WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA-1 (2006): 19.

15 http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

16 http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017.

ئەگەرچی هێشتا هەندێکیان ناتوانن بە شێوەی ئاشکرا چالاکی بکـەن. لـە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، ناهاوسانانی موسڵمان لە ناوچە جیا جیاکانی وەکوو مەراکیش، ئەندۆنسیا، تورکیا، مـالیزی، ئـۆردن، لوبنـان، ئورشـەلیم، ئافریقای باشووری، نەیجەریا، فەڵەستین، دوبەی و عەرەبستانی سعوودی و لە وڵاتی خاوەن حەشیمەتی گەورەی موسڵمانی خۆجێیی وەکوو هێنـد، لـە دەور یەکتر کۆ بوونەتەوە.

سەیر لەوەدایە کە سەرکوتکەرترین ڕژیمەکانیش بـە شـێوەی ناچـاریی و ئەوەندەی پەیوەستە بە دەربڕینی شووناسـی ڕەگەزێتیانـەوە، خراپتـرین نـین. دیارە ترەنسەکان لە وڵاتانی ئێران و ئـۆردن دەتـوانن دووانـەی ڕەگـەزێتی لـە بەرژەوەندی خۆیان بگۆڕن و هەندێ کـەس بـە ڕاسـتی لـە لایـەن زانایـانی ئایینی بناژۆخوازەوە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز پشـتیوانی (بۆ وێنە پشتیوانیی ماڵی) دەکرێن. بە داخەوە هەمیشە گووشارێکی ڕاستەقینە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەز و چارەسـەری پزیشـکی بـوونی هەیە.

17McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

ئەگەرچی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی ناهاوسانان بە ئارامی لە لایەن کۆمەڵگا و دەوڵەتەکانەوە دەناسرێن، لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بارودۆخی جڤاکی ناهاوسانان هێشتا مەند و دڵهەژێنە. لە سەرتاسەری خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان بە هۆی هەم یاسای دژ بەوان و هەمیش لەقەمی کۆمەڵایەتی بە شێوەی بەربڵاوتر ڕووبەڕووی ئاستی جۆراوجۆری سەرکوت دەبنەوە. بەدەر لە ئیسڕائیل، زۆربەی وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین ڕاشکاوانە ئیدانەی جڤاکی ناهاوسانان دەکەن. لە ئەنجامدا، جڤاکی ناهاوسانان لە خۆرهەڵتی ناوەڕاست بە شێوەی ژێرزەوینی بوونیان هەیە و زۆریان لە ترس لە ئاشکرا بوون دەژین. جیا لە چەند حاڵەتی دەگمەن نەبێ، پڕەسپێکتیڤی ناهاوسانان لە خۆرهەڵاتی ناڤین تاریک و لێڵ و تەنانەت بە توندی کوشندەیە. ناهاوسانانێکی زۆر لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا ڕووبەڕووی کێشمەکێش

دەبنەوە و زۆرێـک لـە هەوڵـەکانیان وەکـوو ئـازار لـە قوتابخانـە، دەرکـران، تێهەڵـدان و دەسـتدرێژی لـە ماڵـەوە، یـان هـۆگری بـۆ ڕاکـردن لـە مـاڵ شووناسێکی کۆمەڵایەتییان هەیە. ئەم دیاردە لە زۆربەی ناوچەکانی جیهـان لەوانە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا ناسراوە. زۆرێک لەم بەدڕفتارییانە بە هۆی مەترسی تونـدوتیژی زیـاتر لـە لایـەن بەرپرسـانەوە ڕوون ناکرێتـەوە. پۆلیسی ئاسایش زۆر جار هێـرش دەکاتـە سـەر میـوانی و کۆبوونـەوەکانی دیکەی ناهاوسانانی ئێرانی و هەندێ جار ئەم هێرشانە گرتن و زینـدانی لـێ دەکەوێتەوە.[18]

کورد بە هۆی پێشکەوتنێک کە لە یەکسانیی مافـەکانی ژن بوویـەتی، لـە دیکەی دراوسێ موسڵمانەکانی خۆی جیایە. ئەوان شـانازی یەکـەی تـەواو ئافرەتانەیان لە خەباتی دژ بە داعش بووە. بەڵام جارێ زۆر زووە ئەگەر بڵێین ناوچە کوردنشینەکان ڕۆژێ لە ڕۆژان دەتـوانن ببنـە داڵدەیـەکی ڕێژەیـی بـۆ ناهاوسانان. سەرەڕای ئەمە، دەتوانین لە ساڵی ٢٠١٥ لە جیهـانی ئیسـلامدا هەست بە شەپۆلی گۆڕانکارییەکان بکەین. پارتی پێشڕەوی کورد لـە تورکیـا بۆ یەکەم جار خاوەن پاڵێوراوێکی (ئاشکرا)ی گەی لە پەرلەمانی تورکیا بوو. بەڕێز خەباتی سۆلۆ بە پێـی پـەیامێک لـە سـەر بنـەمای مـافی یەکسـان بـۆ گەیەکان لە تورکیا بۆ ماوەی ١٧ سـاڵ بـوو و لـە سـەر پێگـەی پـەرە پێـدانی مافەکانی ناهاوسانان وەستا.

هـەروەها تەنانـەت لـە نـاو بنەماڵـە تـا ڕادەیـەک سـکۆلارەکان، بنیاتـە

18LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015

هۆزایەتییەکانی کەلتووری کوردیی، کە زیاتر لە ناوچە گوندییەکاندا بەدی دەکرێ، دەتوانن بە خەستی ڕفتاری کۆمەڵایەتی سنووردار بکەنەوە. هۆزەکان هێشتا بەها و نۆرمە ناموسییە کۆنسێرڤاتیڤەکانی خۆیان پاراستووە، تەنانەت ئەگەر ئایین یەکێک لە فاکتەرەکانی پشت ئەم نامدارایییە بێت.

لە وڵاتی ئێران، ڕەواڵی نوێی سزای ئیسلامی کە شۆڕای نگابان لە ساڵی ٢٠١٣ لە خولێکی پێنج ساڵەی تاقیکاری پەسندی کرد، لە ئاکتەوبەری ساڵی ٢٠١٤ بڕیارە جێبەجێ ببێت. بە گوێرەی بەڵگەیەک کە لە پێشەکیدا ئاماژەی پێ درا، ڕەوتی سزاکان بە پێی سیاسەتی دەسەڵات بۆ «بە ئیسلامی کردن» سیستەمی یاسایی ئێران بە ڕۆژ کراوەتەوە. سەرەڕای ئەمە، یاسای سزای نوێ بریتییە لەو چاکسازییانەی کە پشتیوانی لە کەسانێکی باشتر دەکا کە تۆمەتبار بە ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە کراون. بە پێی یاسای سزای ئێران[١٩] مەترسی جیدی وەکوو سزای سێدارە، حەڕەشە لە کەسانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی دەکات. هەر بۆیە، پارێزەران دەبێ لەم چاکسازیی و دەرفەتە پەنگراوەکان کە لە یاسای نوێدا دەبینرێ بۆ پشتیوانی لە کەسانی ناهاوسان ئاگادار بن بۆ ئەوەی ڕێگری لە گرتن یان مەحکووم بوونیان بە تاوانی هاوڕەگەزخوازبوون بکرێت.[٢٠]

19 https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017].

20 "Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran Analysis from Religious, Social, Legal and Cultural Perspectives" by "INTERNATIONAL GAY AND LESBIAN HUMAN RIGHTS COMMISSION

داعش لە کاتی دەرکەوتنیەوە، لە ڕووی دادەوە دەستی کرد بە ڕاوەدوونانی کەمینە ئایینییەکان، ژنان و ئەو کەسانەی کە شووناس یا شێوازی ژیانیان لەگەڵ باوەڕە وشک و دەمارگرژییەکانی ئەم تاقمە هاوئاراستە نەبوو. ١ هەر ئێستاش ڕێژەی جیاوازیی توندوتیژی، گۆشەگیری زۆر و لەقەمی کۆمەڵایەتی بە ئەنقەست وێرانکەرن؛ بەڵام لە چەمکی دەوڵەتی ئیسلامی، دۆخەکە بە لای ڕووخێنەریدا شکاوە. لە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئیسلامی، جیهادیستەکان لە دژی ڕفتاری هاوڕەگەزخوازانە و مۆدێلی قژی ئاڵاو واڵا کۆمەڵێ فەرمانیان دەرکرد و هەر کەسیان لە کاتی کردەوەی نێربازیدا بگرتبایە، سزای مەرگ بوو. تەنیا لە ڕۆژێکی مانگی سێپتێمبەر، دەوڵەتی ئیسلامی ٩ پیاو و کوڕێکی تەمەن ١٥ ساڵانی بە هۆی هاوڕەگەزخواز بوونەوە لە شارێکی سووریا کوشت. دادگا فۆرمالیتەکانی داعش پەیوەندی سێکسی گەیەکانی بە تاوانی شیاوی سزای مەرگ ڕاگەیاند، سزای دڕندانەی هاوئاراستە لەگەڵ خوێندنەوەی توندڕەوانەی شەریعەتیان بۆ ئەم کارە دیاری کرد.

ئەم نموونە تەنیا یەکێک لە نموونە خراپ بە کارهێنانەکانی داعش لە دەمارگرژی کۆمەڵایەتی و ئایینییە کە پێشتر لە مەڕ کەسانی گەی بوونی هەبوو و ئێستا بۆ پاساوی کردەوەی سوودیان لێ دەبینێت. ئەم ڕەواڵە هەتا ساڵی ٢٠١٧ سەرەڕای چەندین پاشەکشێی درێژەی هەبوو. سزاکان توندئاژۆیانە، وەحشییانە و ماوەرای تێگەیشتنی مرۆڤن. یەکێک لە باوترین

2 Sources: ARA News, Iraqi News, Daily Mail

سزاکان خستنە خوارەوەی کەسێک لە سەر بینای باڵاخانەکان بوو. ئەو کەسانەی کە لەم کەوتنە خوارەوە نەمردایەن لە لایەن کۆمەڵێ کەسەوە بەردباران دەکران کە لە ناویاندا منداڵیش دەبینرا. لە مانگی ژانڤییەی ساڵی ٢٠١٥، دوو پیاو لە شاری پالمیرای سووریا بەم چارەنووسە حوکم دران. شاری پالمیرا ئەو کات لە ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئیسلامی بوو. ئەوان پاش ئەوەی بەرپرسێک لە دەوڵەتی ئیسلامی بە تاوانی هاوڕەگەزخوازی فەرمانی لە سێدارە دانیان دەردەکرد، لە سەر هەورە بانی میوانخانەیەک فڕێ دەدرانە خوارەوە.[22]

لە مانگی ژانڤییەی ساڵی ٢٠١٧، داعش کوڕێکی تەمەن ١٧ ساڵانی لە مووسڵی عێراق بە فڕێدانی لە سەر بینایەک کوشت. پیاوێکی گەنجی نەناسراوی دیکە لە مانگی مارس لە سەر هەورە بانی بینایەک خرایە خوارەوە. دیارە کۆمەڵێ کەسی چاوەڕێ لە خوارەوەی بیناکە پیاوەکەیان بەردباران کرد و کوشتیان. بۆ پەرە پێدانی ترس، داعش وێنەی هەر دوو کوشتنەکەی لە ڕێگەی هەژماری بەکارهێنەری وابەستە بە خۆی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاو کردەوە. لە ژانڤییەی ساڵی ٢٠١٥، گرووپێکی ڕادیکاڵ وێنەگەلێکی بڵاو کردەوە کە شەڕکەرانێکی پیشان دەدا کە پیاوانی تۆمەتبار بە هاوڕەگەزخوازی لە بینایەک لە شاری مووسڵ لە عێراق دەخەنە خوارەوە.

22The Islamic State's shocking war on gays. The Washington Postwww .washingtonpost.com/news /worldviews/wp/2016

تۆڤی بچووکی گۆڕان لە درێژەی چەندین دەیەی درێژخایەن بەدی دێـن. لە ساڵی ٢٠٠٢، هەرێمی کوردستانی عێـراق یاسـاکانی سـەردەمی سـەدام حسێنی هەڵوەشاندەوە کە بە تونـدی مـافی بەرپرسـانی بـۆ گرتنـی یاسـایی کەسانێک کە توندوتیژی ناموسیان دەکـرد، سـنووردار کـردەوە. لـە سـاڵی ٢٠٠٧، سـەرۆک وەزیرانـی هـەرێمی کوردسـتان، بـارزانی، کۆمسـیۆنێکی تایبەتی بە ئامـانجی جێبـەجێکردنی یاسـایەک بـۆ بەرەنگاربوونـەوە و پـێ ڕاگەیشتن بە توندوتیژی ناموسی لـە دژی ژنـان پێـک هێنـا و ڕێگـری لـە پیاوماقووڵانی گوند بۆ بڕیاردان سەبارەت بەم بابەتانەی دەرەوەی سیسـتەمی دادگـا کـرد. لـە ڕاسـتیدا ئەمـە یەکـەمین هـەنگاوە بـەرەو خـەبات لـە دژی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە زۆرێک لە بوارەکانی وەکوو ناهاوسانان. لە مـاوەی سـاڵانی ڕابـردوودا، دەوڵـەتی هـەرێمی کوردسـتان (دەسـەڵاتی سەربەخۆ لە پارێزگا باکوورییەکانی عێراق) بە تەواوەتی لە پۆلیسی نەفام کـە گەیەکان سزا دەدات، گۆڕدرا و کەمتر لەم بابەتانەدا دەسـتێوەردان دەکـات.

لە بەرامبەردا، ئیسرائیل لە بەرگری لە مافی ناهاوسـانان لـە پێشـکەوتووترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤینە. لەم وڵاتەدا، مافی ناهاوسانان بە فـەرمی قبـووڵ کـراوە و ئەنـدامانی کۆمـەڵگای ناهاوسـان بۆیـان هەیـە پێکـەوە پەیوەنـدی مـەدەنییان هـەبێ کــە تــا ڕادەیــەک هاوشـێوەی پەیوەنـدیی هاوژینــە دیترڕەگەزخوازەکانە. وڵاتان یان دیکەی ناوچەکانی شایەنی ئاماژە بریتییە لـە

23 In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds

عێراق، ئـۆردن و فەڵەسـتین کـە پەیوەنـدی سێکسـی لەگـەڵ هاوڕەگـەز بـە نایاسایی نازانن.   لە وڵاتی لوبنان سـەرەڕای[٤] ئـەوەی کـە هاوڕەگـەزخوازی[٢] هێشتا نایاساییە، کۆمەڵگای ڕوو لە گەشەی ناهاوسانان لەم وڵاتـە تـا دێـت زۆرتر دەکەوێتە بـەر چـاو و بـە شـێوەی تایبـەت لـە بیـرووت، ناهاوسـانان
٥ کۆمەڵگایەکی تەندروست و هەڵبەت ژێرزەوینییان پێک هێناوە.

24LGA the International LGBTI Assoc. "Lesbian and Gay Rights in the World." IGLA. May 2010

25Zoepf, Katherine. "What Happened to Gay Beirut?" The New York Observer, 16 Aug. 2007

ئەنجام گرتن

ئـــەم توێژینـــەوە هەوڵێکـــە بـــۆ هاوکـــاری تـــوێژەران و ئـــەکتیڤان بـــۆ پێداچوونەوەیەکی زیاتر سەبارەت بە شێوازە مانەوەییەکان کە لەوانەیە بتـوانن ژیانی ناهاوسانان لە وڵاتـی ئێـران باشـتر بکـەن. ململانـێ سـەرەکییەکانی ناهاوسانان لە ئێران لە ناو بردنی ڕوانینی نەرێنی کۆمەڵایەتییە کە بـە تونـدی نامدارایی، هەڵاواردن و ڕاوەدوونـانی یاسـاییە. ئـەم ڕوانگـە نەرێنییـە کـاتێ پەیوەندیی جیدیتر دەبێ کە یاسا و ڕێساکانی ئێران نکۆڵی لێبڕاوەی مافەکانی ناهاوسانان پشتڕاست و بەهێز دەکـات. ئاگادارکردنـەوە و خـەبات لـە دژی بێزاری ئامانجی سـەرەکی ئـەکتیڤانی کۆمەڵایـەتیی ئێن‌جی‌ئۆکانـە. بـەڕێوە بردنی خەباتی ناهاوسانی لە کۆمەڵگای ئێران و ئامادە بوونێکی چالاکتر لـە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تێگەشتنێکی گشتی باشتر لە ناهاوسانان دەداتە دەست و لە چارەسەرکردنی زۆرێک لە پرسەکانی ئەوان دەور دەبینێت.

کۆمەڵێ لەو پرسانەی کە پێشتر ئاماژەیان پێ کرا، دەبـێ ڕەچـاو بکـرێن. هــەر بــەم شـێوە، ململانێکــانی ژیــان، پرســە کێشــە ســازەکان پێناســە و پۆلێنبەندیی بکرێت و زمـانی بـە کـارهێنراو بـۆ وەسـفی ناهاوسـانان دەبـێ بخرێنە بەر تیشکی سەرنج. سەرەڕای هەموو کێشەکان تەنانەت لە زەختترین وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناڤین، ناهاوسانان هێشـتا بـە شـێوەی ژێرزەوینـی کـۆ دەبنەوە و لە هەمبەر باوەڕی گشتی، بەها کەلتووری و ڕێکخراوە ئایینییـەکان کـە هێشـتا سـووکایەتیان پـێ دەکـەن و ڕێگـەی دەسـت پێڕاگەیشـتنیان بـە مافەکانیان نادا، درێژە بە گەشە و باڵاکردن دەدەن.

بەو پێیەی کە لە سەدەی بیست و یەکەمدایین، زەخت بۆ ڕەچاوکردنی مافی ناهاوسانانی خۆرهەڵاتی ناڤین لە لایەن ژێدەری بیانی وەکوو گرووپەکانی مافی مرۆڤی نێونەتەوەیی، دەوڵەتە بیانییەکان و کۆمەڵگای ناهاوسانی نێونەتەوەیی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر دەبێت. هاواری سەرکۆنەی ٦ نێودەوڵەتی بە هۆی ڕفتارێک کە لە خۆرهەڵاتی ناڤین لە دژی ناهاوسانان دەکرێت، چیتر کپ ناکرێت.

ئەوەی ڕوونە، بەتایبەت سەبارەت بە گرووپێک هێشتا لەقەم و ناونیتکەی لە دوایە، میکانیزمی بەربڵاوی کۆمەڵایەتییە کە لە تێگەیشتنی جیاوازییەکانی ئاستە جۆراوجۆرەکانی هەڵاواردن لە وڵاتانی جیهان دەورێکی گرنگی هەیە. ئەم توێژینەوە بەم ئەنجامە دەگا کە قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی پێوەرێکی گرینگە کە زۆر توێژینەوە هەوڵی تێگەیشتنی ڕۆڵی ئەویان هەیە. تێگەیشتن لەم دیاردە دەستبەجێ بۆ ڕوونکردنەوەی ئاستە جیا جیاکانی هەڵاواردنی بە ئەزموون کراو لە ناو ناهاوسانان بە کەڵک دێت. لێکۆڵینەوەی زۆر لە بواری قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی بۆ ڕوونکردنەوەی پانتا و کاریگەری ئەم هێمایە بەسوود دەبێت.

دواوتە ئەوەی کە، ئەم توێژینەوە پێویستییەکی زۆر بۆ هەوڵی تیۆری و شێوازێکی زیاتر بۆ گۆڕانکاری و تێگەیشتن لەم پرسە گرینگە کۆمەڵایەتییە ئاشکرا دەکات. وەک لەم توێژینەوە دا پێداگری لە سەر کراوە، ناهاوسانان

---

26 GME Gay Middle East." Gay Middle East. 2011.; "Amnesty International; Canada." Amnesty International. 2011

بەردەوام ڕووبەڕووی لەقەم و ناو و نیتکە و هەڵاواردنی زۆر دەبنـەوە کـە بـە توندی کاریگەری لە سەر تەندروستی جەستەیی و دەروونی ئەوان دادەنێت. زانینی ئەوەی کە چۆن دەتوانرێ ئەم ناو و نیتکە و هەڵاواردنە کەم بکرێتـەوە، پاژەی گرنگی باشتربوونی ژیانی ناهاوسـانانە. ئـەم توێژینـەوە گرینگایـەتی تاوتوێی قبووڵکرانی کۆمەڵایـەتیی هاوڕەگـەزخوازی و بایـەخی ئاراسـتەیی سەرتاســەری و تیۆرییتــەوەر بــۆ ڕوونکردنــەوەی ئاســتە جیاجیاکــانی هەڵاواردنی ئەزموونکراو لە سەر ئاستی هەموو وڵاتان پیشان دەدات.

بەڵام، کردەوەی مانادار دەتوانێ لە چوارچێوەی پانتایـەکی لـەبار لەگـەڵ سیاسەتدانەران، سیاسەتمەداران و بلیمەتـە سیاسـییە ڕۆشـنبیرەکان ئـەنجان بدرێت. ئەم کارە گۆڕینی ئایدۆلۆژیای نەریتیی و نۆڕمە سـەختگیرانەکانیش لە خۆ دەگرێت. لە ئێران، شوێنێک کە هاوڕەگەزخوازی هێشـتا وەک تـاوان سەیر دەکرێ و سزای مەرگی بە دواوەیە، پـڕۆژەی پشـتیوانی لـە هـەڵگرتنی ئـابووری و کۆمەڵایـەتیی کەمینـە سێکسـییەکان هـەم ئەسـتەمە و هـەمیش ئەگەری کاریگەری ئەوتۆی نییە. هیوادارین کە بتوانین بە پێداگری نواندن لە سەر ئەوەی کە بێبەشی ناهاوسانان کاریگەری لە سەر هەمووان دادەنـێ، بـۆ تێگەیشتن لەم بابەتە یارمەتی وڵاتان بدەین کە بە کۆتاییهێنان بە هەڵاواردن دەتوانن لە زۆر ئیمتیاز سوودمەند بن.

بێبەشکردنی جڤاکی ناهاوسانان هۆکاری سەرەکیی هەژاری و کۆسـپی بــەر دەم پێشــکەوتنە. بێبــەشبوونی ناهاوســانان نـــە تــەنیا بــە هــۆی[1]

---

1 Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. Occasional ←

ئەنجامەکانی دواتر لە سەر ژیانی تاکەکان و هەژاری کۆی گرووپ بەڵکوو بە هۆی کاریگەری نەرێنی لە سەر ئابووری و کۆمەڵگا لە ڕەهەندی بەربڵاوتر بابەتێکی پێشکەوتنییە. گەیشتن بە پێشکەوتنی هەمە لایەنە پێویستی بە تێکەڵبوونی زیاتری پرسەکانی ناهاوسانان لە پرۆسەکان، سیاسەتەکان و بەرنامە داڕشتانەیە کە لە ناویاندا پەنجەرەی دەرفەتی نوێ دەکرێنەوە؛ لەم ئاراستەدا دەتوانین کەڵک لە فێربووانی کارەکانی پێشووی ئەم بوارە وەربگرین کە بە ئابووری و تەندروستییەوە دەست پێ دەکات. پتر لە ۳۱ لە سەدی حەشیمەتی هەشتا ملیۆنی تەمەنیان لە نێوان ۱۵ بۆ ۲۹ساڵانە و ئەم حەشیمەتە زۆر گەنجە دەرفەتێکە بۆ گۆڕان، چالاکیی نوێی سیاسی و بە شێوەی پەنگراو ڕوانگەیەکی نوێ بۆ ڕەگەزێتی. بەرەو پێشەوە بردنی ئەم ڕوانگە نەوەیەک پێویستی بە کۆکردنەوە، گشتاندن و فرمۆلیتەکردنی بەرنامەیەکی فێرکاری سەبارەت بە تێکەڵبوونی ناهاوسانان لە هەموو ئاستەکانی ژیانە. هەر چەشنە پێشکەوتن لە تاوتوێکردنی پێویستییە بنەڕەتییەکانی جڤاکی ناهاوسانان لە ئێران بە هاوکاری ئەم هێمایانە خێراتر دەبێت؛ پڕ کردنەوەی بۆشایی زانیارییەکان، لێکۆڵینەوە لە داتاکان و کۆکردنەوەی داتای پتەو، پشتیوانی لە توێژینەوەکان، تاقیکردنەوەی ئایدیای نوێ و داهێنەرانە و بەرنامە داڕشتن بە پێی هەڵسەنگاندنی ورد. هەر کات

Paper Volume 4, p.55.

1Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. International journal for equity in health, 8(1), p.18.

ئەنجامەکانی وەها تێکۆشانێک بە شێوەی ڕوون و شەفاف بە گشتی بکـرێن، کۆمـەڵگای ڕوو لـە گەشـە کـە لـەم بـوارەدا ئـیش دەکـەن، پـەرە بـە بـژاردە سەرکەوتووەکان بدات و خۆی لە دووپاتکردنی هەڵەکان بە دوور دەگرێت.

سەرەڕای ئەمە، لە هەمبەر حەشیمەتی ناهاوسان تێبینی سـەخت هەیـە و بە گشتی دژی کەسانی نادیترڕەگەزخوازە. کەواتە پێویست ناکا دەوڵەت، لـە خۆرهەڵاتی ناڤین بە گشتی و لە ئێران بەتایبەتی، ئیشێک بکات. گووشـاری نکۆڵی لێکردن و دژایەتی لە لایـەن کۆمـەڵگا، ڕێکخـراوە مـەدەنی و بنیـاتی بنەماڵە دەسەپێنرێ کە وای کردووە دەوڵەت زەحمەت نەکێشێ و بە هەنـدی وەرنـەگرێت. ئـەم بابەتـە بـە تـەواوەتی لـە بزووتنـەوەکانی سەرتاسـەری خۆرهەڵاتی ناڤین بەدی دەکرێ کە کەسەکان لە هەمبـەر ناهاوسـانان هـیچ مودارا و نەرمینوێنییەکیان نییە. لەم سیناریۆیەدا، ناوەندە دەوڵەتییەکان چێـژ لە پێگەی دڵنیا و سەقامگیر دەبینن. ئەم دۆخەی ئێستا پێویستی بـە گۆڕانـە و مافی سەلمێنراوی ناهاوسانان دەبێ لە هەموو بەستێنە کۆمەڵایەتییەکاندا بـە فەرمی بناسرێت.

سەبارەت بە نووسەر

کامیل ئەحمەدی، خەڵکناسی کۆمەڵایەتی و توێژەر لە دایک بووی شاری نەغەدە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، براوەی خەڵاتی «ناموس» لە زانکۆی **یاسای لەندەن** لە بنیاتی مافەکان **(IKWR)** و براوەی خەڵاتی «ئاشتی» بنیاتی جیهانیی ئاشتی **(PEACE)** بەشی ئەدەبیات و زانستە مرۆییەکان لە زانکۆی **جۆرج واشینگتۆنە.** توێژینەوەکانی کامیل ئەحمەدی سەبارەت بە گەشەی کۆمەڵایەتی و نێودەوڵەتی، ئێتنیک و پرسەکانی پەیوەست بە ڕەگەز (جێندەر) و منداڵان بووە.

کامیل ئەحمەدی، پاش چوونی بۆ بەریتانیا خوێندنی پاشناوەندی و پێش زانکۆی لەو وڵاتەدا درێژە پێ داوە و ساڵی ۱۹۹۹ کارناسیی چاپ، مافەکانی چاپ و ئابووریی ئاقاریی لە کۆلێجی گواستنەوە و گەیاندنی لەندەن وەرگرتووە. ناوبراو هەروەها ساڵی ۲۰۰۳ ماستەری لە ڕستەی مرۆڤناسی کۆمەڵایەتی و قەومنگاریی وێنەیی لە زانکۆی کێنت لە کانتێربێری بەریتانیا وەرگرتووە و پاشان خولە پسپۆڕی و تایبەتەکانی لەسەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و شێوازی لێکۆڵینەوە درێژە پێداوە و ئەم خولانەی لە زانکۆی ئابووری و زانکۆی بێرک بەکی لەندەن تێپەڕاندووە.

وتار و توێژینەوەکانی پێشووی ناوبراو بە زمانەکانی ئینگلیزی، تورکیی ئەستەنبۆڵی، فارسی و کوردی لە ژێر ئەم ناوانە چاپ کراون:

- سازگاری و خۆڕاگری لە ناو مێرمنداڵانی مەهاباد *"بەکارهێنانی ڕاگەیاندنەکان، جیاوازیی ڕەگەزی و خۆڕاگری - ئێتنۆگرافیی وێنەیی لە کوردستانی ئێران" لە ساڵی ۲۰۰۶ لە مە هاباد کرا* کە لە ۲۰۱۹ لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندن و لە ساڵی ۲۰۲۱ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- ڕوانینێکی دیکە بۆ ڕۆژهەڵات و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا

"ڕوانینێکی خەڵکناسانە بۆ دابونەریتی مزۆپۆتامیا"؛ Etkim press (Istanbul, Turkey 2009) لە لایەن چاپەمەنیی اتکیم بە سێ زمانی تورکی و ئینگلیزی ئیستانبول لە چاپ کراوە.

-بە ناوی نەریت " توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە خەتەنەی ژنان لە ئێران" کە لە لایەن Uncut Voices Press-Frankfurt و چاپەمەنیی شیرازە لە ساڵی ٢٠١٦ و لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی ساڵی ٢٠٢١ چاپ کراوە، یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **زایەڵەی بێدەنگی** (توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیری پێشوەختەی مندالان لە ئێران) بلاو بۆتەوە لە Nova Science Publisher, Inc., New York 2017؛ و چاپەمەنیی شیرازە و دیسان لە ساڵی ٢٠٢١ لە دانیمارک لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە.

- **ماڵێک لە سەر ئاو** "توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە سیغە ۆ هاوسەرگیریی کاتی لە ئێران" کە دەقە فارسییەکەی لە ساڵی ٢٠١٨ لایەن چاپەمەنیی شیرازە بلاو بۆتەوە و چاپەمەنیی مێهری لە لەندەنیش دەقە ئینگلیزییەکەی چاپ کراوە و لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوە یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە.

- **ماڵێک بە درگای ئاوەڵاوە**" توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە هاوسەرگیریی سپی لە ئێران" بە ئینگلیزی و فارسی کە ساڵی ٢٠٢٠ لە چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کراوە؛ هە ر وها لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکان لەبەر دەستن.

– توێژینەوەیەکی دیکە بە ناوی **تاڵانی منداڵی** *"توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناسین، ڕێگری و کۆنترۆڵی دیاردەی زبڵگەڕیی منداڵان لە تاران"* بۆ ئەنجوومەنی پشتیوانی لە مافەکانی منداڵان ئەنجام درا کە بابەتی زبڵگەڕیی منداڵانی لە تاران تاوتوێ کردووە و لە ساڵی ۲۰۱۹ ڕوونوێنی کرا؛

– دەقی ئینگلیزی، کوردی و فارسیی دەقی **شاری قەدەغەکراو"** توێژینەوەیەک سەبارەت بە ناهاوسانان لە ئێران" **یە کیکی لە دیکەی توێژینەوەکانی ئەم توێژەرەیە** کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن ساڵی لە ۲۰۱۹ چاپ کرا؛ فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف لە ۲۰۲۱ دووبارە چراپ کراونەتەوە.

– و لە ساڵی ۲۰۱۸ توێژینەوەیەکی ناوبراو لە ژێر ناوی لە **سنوورەوە هەتا سنوور** " توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە شوناس و ئێتنیکایەتی لە ئێران" کە ۵ ئێتنیکی عەرەب، بەلووچ، کورد، فارس و تورکی تاوتوێ کردووە کە هەندێ وتاریشی بە زمانەکانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی لێ دەرکێشراوە و چاپ کراوە و لەم ماوەی دواییدا لە لایەن چاپەمەنیی مێهری لە لەندەن چاپ کرا؛ دیسان لە دانیمارک لە ۲۰۲۱ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە هەر سێ زمانی فارسی، کوردی و ئینگلیزی چاپ کراوەتەوە. فایلە ئەلکترۆنییەکانی ئەم کتێبە لەگەڵ فایلە دەنگییەکەی هەنووکە لەبەر دەستە.

کتێبی **ئاسەواری چەوساندنەوە لە جیهانی منداڵی** *"توێژینەوەیەکی گشتگیر سەبارەت بە جۆر، هۆکار و لێکەوتەکانی کاری منداڵان"* کە لە ساڵی ، هاوڕێکەوت لەگەڵ ڕۆژی جیهانیی بەرەنگاربوونەوەی دژی کاری منداڵان لە ساڵی ۲۰۲۲ لە لایەن چاپەمەنیی ئاوای بووف بە شێوەی فایلی ئەلکترۆنیکی و دەنگیی بە فارسی، کوردی و ئینگلیزی بڵاو بۆتەوە و لەبەر دەستە.

ئەم نووسەرە سەبارەت بە خەتنەنەی پیاوان / کوڕان، زیناکردن لەگەڵ مەحارم، و دەستدرێژیی سێکسی لە سەردەمی منداڵی چەندین

توێژینەوەی ئامادەیە کە بەم زووانە لە دەکەوێتە بەر دەست هۆگران و خەمخۆرانی بوارە کۆمەڵایەتییەکان.

هەروەها بەڕێزیان لە گۆڤارە جیاوازە فارسی، کوردی و ئینگلیزییەکاندا چەندین وتاری بڵاو بۆتەوە. توێژینەوەکانی لە ماڵپەڕی خۆیاندا دەست دەکەوێت: www.kameelahmady.com

سەرچاوە کان:

کتێبەکان / بڵاقۆکەکان

Abbasi-Shavazi, Mohammad Jalal; McDonald, Peter; Hosseini-Chavoshi, Meimanat. (September 30, 2009). "Region of Residence". The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction. Springer. pp. 100–101.

Adamczyk, Amy (2017). Cross-National Public Opinion about Homosexuality: Examining Attitudes across the Globe. University of California Press. pp. 3–7

Ahmady. K. 2015. In the Name of Tradition. Female Genital Mutilation in Iran.pp.49. Uncut/VOICES Press http://kameelahmady.com/fgm-in-Iran

Ahmady, Kameel. An Echo of Silence- A comprehensive research Study n Early Child Marriage (ECM) in Iran (2016). http://kameelahmady.com/wp-content/uploads/2016/10/English-final-web.pdf

Amnesty International (2001). Crimes of hate, conspiracy of silence. Oxford, United Kingdom: The Alden Press

Anthony Appiah and Henry Louis Gates (2010), Encyclopaedias of Africa, Volume 2 OUP, USA.

Avery, D.R., McKay, P.F, & Wilson, D.C. (2007) "Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with co-worker and employee Engagement", Journal of Applied Psychology, Vol. 25 No.9, pp. 1542-1556.

Ayatollah-e Ozma-e Syed-e 'Abdol-e Hossein-e Dastagheib-e Shirazi, Gonāhan-e Kabīrah [nd] [own translation]; Interview with Arsham Parsi, 14 March 2017; Arsham Parsi and Marc Colbourne, Exile for love: The journey of an Iranian queer activist (Halifax and Winipeg: Roseway Publishing, 2015), 12-13.

Bagley C, Tremblay P. Suicidal behaviors in homosexual and bisexual males. Crisis. 1997;18:24–34.[PubMed]

Bailey JV, Farquhar C, Owen C: (2003) Sexual behaviour of lesbians and bisexual women. Sex Transm Infect 79:147.

Barbosa RM, Facchini R. (2009) Access to sexual health care

for women who have sex. Cad Saude Publica. 2009;25:291–300. doi: 10.1590/S0102-311X2009001400011.

Barr, Bob. “No Defending the Defence of Marriage Act.” Los Angeles Times (January 5, 2009): http://articles.latimes.com/2009/Jan/05/opinion/oe-barr5

Beemyn, Genny, and Susan Rankin. 2011. The Lives of Transgender People. New York: Columbia University Press.

Betts, P. (2008). Developing survey questions on sexual identity: UK experiences of administering questions on sexual identity/orientation. ONS (Office for National Statistics) Page. 4

Bilgehan Ozturk, M., 2011. Sexual orientation discrimination: Exploring the experiences of lesbian, gay and bisexual employees in Turkey. *human relations*, *64*(8), pp.1099-1118.

Bogaert, A.F. (2004). Asexuality: Prevalence and Associated Factors in a National Probability Sample. The Journal of Sex Research 41(3): 279-287

Bontempo DE, D'Augelli AR. Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. J Adolesc Health. 2002;30(5):364–374. [PubMed]

Boswell, J. (1980). Christianity, social tolerance and homosexuality. Chicago: University of Chicago Press.).

Brady, Sean. Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. Print. Page 11, 17, & 46

Brown, Jonathan (The Independent) (16 October 2009), “BBC Unveils Drama About Gentleman Jack - 'The First Modern Lesbian'“, San Francisco Sentinel, retrieved 6 June 2010

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity.*

Butrica, “Some Myths and Anomalies in the Study of Roman Sexuality,” in Same-Sex Desire and Love in Greco-Roman Antiquity

Chan, Phil C. W. (2005) ‘the lack of sexual orientation anti-discrimination legislation in Hong Kong: breach of international and domestic legal obligations’, The International Journal of Human Rights, Vol.9, No.1, pp.69-106, [Online], Available: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642980500032347

[7 November 2012].HonHH

Chauncey, G., Jr. (1982/1983). From sexual inversion to homosexuality: Medicine and the changing conceptualization of female deviance. *Salmagundi*, No. 58-59, 114-146.

Chauncey, G. (1995). Gay New York: The Making of the Gay Male World 1890-1940. London, England: Flamingo.

Cheng, L. (1999), Globalization and women's paid labour in Asia. International Social Science Journal, 51: 217–228. doi:10.1111/1468-2451.00190

Christianity. *Mich. J. Gender & L.*, *4*, p.335

Christopher Brocklebank (2012) Police raid headquarters of LGBT rights group.

Cochran, S.D., V.M. Mays, and J.G. Sullivan, Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. Journal of Consulting & Clinical Psychology., 2003. 71(1): p. 53-61

Corbin, J. and Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks*. Page. 127

Crenshaw, Kimberlé (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. Stanford Law Review, 43 (July), 1241–1299.

Croteau JM. Research on the work experience of lesbian, gay, and bisexual people: An integrative review of methodology and findings. Journal of Vocational Behavior. 1996;48:195–209.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2007). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

D'Emilio, J., & Freedman, E.B. (1988). *Intimate matters: A history of sexuality in America*. New York: Harper & Row

David Halperin (2002), How to Do the History of Homosexuality

Davis, James A. and smith, Tom w., General Social Surveys, 1992- 1991: cumulative Codebook. Chicago: NORC, 1991.

Dean, Carolyn J. (1996) Sexuality and Modern Western Culture. Twayne Publishers. New York. Page. 22

Dempster, Sarah (1 June 2010), "The Secret Diary of Miss Anne Lister and 30 Rock", The Guardian, Guardian Media Group, retrieved 4 June 2010

Diamond-Friedman, Cassandra. "A multivariant model of alcoholism specific to gay-lesbian populations." Alcoholism Treatment Quarterly 7.2 (1990): 111-117.

Donn Short, (2003). Don't Be So Gay! Queers, Bullying, and Making Schools Safe, UBC Press

Donovan, J.M., 1996. DOMA: An Unconstitutional Establishment of Fundamentalist

Drescher J. Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic and statistical manual. Arch Sex Behav. 2010; 39(2):427–60.

Dunbar E. Race, gender, and sexual orientation in hate crime victimization: Identity politics or identity risk? Violence and Victims. 2006;21:323–337. [PubMed]

Dworkin, S. H., & Yi, H. (2003). LGBT identity, violence, and social justice: The psychological is political. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *25*(4), 269-279.

Eliason, M. J. (1997). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. Archives of Sexual Behavior.

Epstein, L., Martin, A.D., Quinn, K.M. and Segal, J.A., 2007. Ideological drift among Supreme Court justices: Who, when, and how important. Nw. UL Rev., 101, p.1483.

Eve Kosofsky Sedgwick (1985), Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire (New York: Columbia University Press, 1985), pp. 83-96.

Fassinger, Ruth E. "Lesbian, Gay, and Bisexual Identity and Student Development Theory." *Working with lesbian, gay, bisexual, and transgender college students: A handbook for faculty and administrators* (1998): 13-.

Frankowski BL(2004); American Academy of Pediatrics Committee on Adolescence (June 2004). "Sexual orientation and adolescents". Pediatrics. 113 (6): 1827–32. PMID 15173519. doi:10.1542/peds.113.6.1827.

Franke, Katherine M. (2004) "The domesticated liberty of Lawrence v. Texas." Colum. L. Rev. 104 : 1399.

Freedman, Lynn, Alice Miller, and J. Alexander. Public Health Monitoring and Accountability: A Map of Current Initiatives and Conceptual Challenges: A Briefing paper for OSI (2004) Freedman, Miller, and Alexander, 2004, pp. 7-9.

Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. In J. Strachey (Ed. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. (Vol. 7, pp. 123-245). London: Hogarth Press. (Original work published 1905)

Friman, J., 2014. LGBT-rights: sexual orientation, gender identity and the human rights.

Fone, Byrne R. S. (2000). Homophobia: a history. New York: Metropolitan Books.

Foucault, M (1981) *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*, London, Pelican.

Galarza, Priscilla. "The History of Gay Rights in America." University Wire Nov 08 2013. ProQuest. Web. 24 Oct. 2014

Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). Educational research : an introduction (8th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon. Page 767

Gauch, S. (2002). Egypt cracks down on gays, trumping Islamists. Christian Science Monitor, p. 7

Gibbon, Edward (1781). The History of the Decline and Fall of the Roman Empire

Giddens, Anthony (2013). The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. John Wiley & Sons.

Glaser, J., Dixit, S., & Green, D. P. (2002). Studying hate crime with the Internet: What makes racists advocate racial violence. *Journal of Social Issues*, 58, 177-193.

Goldstein, Anne B. "History, homosexuality, and political values: Searching for the hidden determinants of Bowers v. Hardwick." Yale Lj 97 (1987): 1073

Grey, T.C., 1997. Bowers v. Hardwick Diminished. U. Colo. L. Rev., 68, p.373.

Handbook on European non-discrimination law, European Union Fundamental Rights Agency / Council of Europe, 2010

Hare, Jan. (1994). Concerns and issues faced by families headed by a lesbian couple. Families in Society. 32. 27-35.

Hélie, Anissa. “Threats and survival: the religious right and LGBT strategies in Muslim contexts.” WOMEN IN ACTION-ROME THEN MANILA- 1 (2006): 19.

Herek, Gregory M (2000b) ‘The Psychology of Sexual Prejudice’, 9(1) Current Directions in Psychological Science 19-22.

Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. Journal of Sex Research, 39(4), 264–274.

Herek, G.M. and McLemore, K.A., 2013. Sexual prejudice. Annual Review of Psychology, 64, pp.309-333.

History of Treatment/The Medical Treatment of Homosexuality. edited by Cabaj & Stein, American Psychiatric Association, 1996

Horrie, C. and Chippindale, P. (2007). What is Islam?: A Comprehensive Introduction. Virgin Books Limited.

Hubert Kennedy, Karl Heinrich Ulrichs (1997) : First Theorist of Homosexuality,” in Science and Homosexualities, ed. Vernon Rosario (pp. 26–45). New York: Routledge)

Hsueh-Hao Chiang, Howard. (2008). Effecting science, affecting medicine: Homosexuality, the Kinsey reports, and the contested boundaries of psychopathology in the United States, 1948-1965. Journal of the history of the behavioral sciences. 44. 300-18. 10.1002/jhbs.20343.

Huwiler Stronski SM, Remafedi G (1998) Adolescent homosexuality. Advances in Pediatrics, 45, 107–44. Medline

Hylton, E., 2011. Developing work in and with communities. *Occasional Paper Volume 4*, p.55.

ILGA the International LGBTI Assoc. “Lesbian and Gay Rights in the World.” IGLA. May 2010

Jacobs, Sue-Ellen, Wesley Thomas, and Sabine Lang. 1997. Two Spirit People: Native American Gender Identity, Sexuality, and Spirituality. Champaign, IL: University of Illinois Press.)

Jäckle, S., & Wenzelburger, G. (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries. Journal of homosexuality, 62(2), 207-241.

James, A. Cates (2007) Child and Adolescent Social Work Journal August 2007, Volume 24, Issue 4, pp 369–383, Identity in Crisis: Spirituality and Homosexuality in Adolescents

James B. DeYoung (2000), Homosexuality, claims Examined in light of the bible and Other Ancient Literature and Law By p. 322

James M. Lovelock. (2014) Using the Klein Sexual Orientation Grid in Sociological Studies. Journal of Bisexuality 14:3-4, pages 457-467.

Jaspal, R. & Breakwell, G.M. (Eds) (2014). Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change Cambridge: Cambridge University Press.

Jerrold S. Greenberg, Clint E. Bruess, Sara B. Oswalt Jones & Bartlett Publishers, 2016

Jill M. Chonody, Phillip S. Kavanagh, Michael R. Woodford. (2016) Does Closeness to Someone Who Is Gay, Lesbian, or Bisexual Influence Etiology Beliefs About Homosexuality? Journal of Homosexuality 63:12, pages 1726-1748.

Jimenez, Marina. (2004) "Gay Jordanian Now 'Gloriously Free' in Canada." Gay Middle East.

Johnson, B., & Christensen L. (2012). Educational Reseach: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Jonathan Ned Katz, Gay American History: Lesbians and Gay Men in the USA (1978)

Jones, Susan R, Vasti Torres, and Jan Arminio. *Negotiating the Complexities of Qualitative Research in Higher Education: Fundamental Elements and Issues*. Routledge, 2013.

Jordans, Frank (17 June 2011). "U.N. Gay Rights Protection Resolution Passes, Hailed As 'Historic Moment'". Associated Press.

Katz, Jonathan Ned (1995) The Invention of Heterosexuality. New York, NY: Dutton (Penguin Books).

Katz, J. N. (1976). Gay American history: Lesbians and gay men in the USA. New York: Thomas Y. Crowell Company

Katz-Wise, Sabra L. (2015). "Sexual fluidity in young adult women and men: Associations with sexual orientation and sexual identity development." Psychology & Sexuality 6.2, 189-208.

Kelley D. Drummond, Susan J. Bradley, Michele Peterson-Badali and Kenneth J. Zucker in Developmental Psychology, Vol. 44, No. 1, pages: 34–45; 2008

Kevin L Ard, Harvey J Makadon. IMPROVING THE HEALTH CARE OF LESBIAN, GAY, BISEXUAL AND TRANSGENDER (LGBT) PEOPLE: Understanding and Eliminating Health Disparities. Page 3

Khorashad, Behzad S., et al. “Sexual orientation and medical history among Iranian people with Complete Androgen Insensitivity Syndrome and Congenital Adrenal Hyperplasia.” *Journal of psychosomatic research* 92 (2017): 55-62.

Kiely, Niall (23 April 1983). “Norris to go to rights court in Strasbourg”. The Irish Times. p. 8.

Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., & Martin, C.E. (1948). Sexual behaviour in the human male. Philadelphia: W.B. Saunders.Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E., & Gebhard, P.H. (1953). Sexual behaviour in the human female. Philadelphia: W.B. Saunders.

Kitts, R. Adolescence. Gay adolescents and suicide: understanding the association. Adolescence, 40(159), 621-628. 2005

Klassen, A., Williams, C., & Levitt, E. (1989). Sex and morality in the U.S. Middletown: Wesleyan University Press.

Kreiss JL, Patterson DL. Psychosocial issues in primary care of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. J Pediatr Health Care.1997;11 :266– 274. See also Remafedi G. Adolescent homosexuality: psychosocial and medical implications. Pediatrics.1987;79 :331– 337

Koh, A.S. and L.K. Ross, Mental health issues: a comparison of lesbian, bisexual and heterosexual women. J Homosex, 2006. 51(1): p. 33-57

LaMar, Lisa, and Mary Kite. “Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective.” Journal of Sex Research 35.2 (1998): 189-196

Lennox, C. and Waites, M., 2013. Human rights, sexual orientation and gender identity in the Commonwealth: From history and law to developing activism and transnational dialogues

(pp. 1-59). Human Rights Consortium, Institute of Commonwealth Studies.

Lev A. I. (2004). Transgender Emergence: Therapeutic Guidelines for Working with Gender-Variant People and their Families. New York, NY: Haworth Clinical Practice Press.

Lovaas, Karen, and Mercilee M. Jenkins. "Charting a Path through the 'Desert of Nothing.'" Sexualities and Communication in Everyday Life: A Reader. 8 July 2006. Sage Publications Inc. 5 May 2008

MacKinnon, Sexual Harassment (1979), p. 219. Aegis: Magazine on Ending Violence Against Women [July-August 1979]: 50-51).

Magnani R, et al. Review of sampling hard-to-reach and hidden populations for HIV surveillance. Aids. 2005;19(Suppl 2):S67–72.

Makarem, G. (2011) 'The Story of HELEM', Journal of Middle East Women's Studies 7.3:

98–112

Maoz, Z. and Henderson, E.A. (2013). The world religion dataset, 1945–2010: Logic, estimates, and trends. International Interactions, 39(3), pp.265-291.

Marc Epprecht (2004), p180; Hungochani: The History of a Dissident Sexuality in Southern Africa . McGill-Queen's Press -

MQUP

Massad, J. (2015) Islam in Liberalism, Chicago: University of Chicago Press

McCall, Leslie (2005). Te complexity of intersectionality. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 30 (Spring), 1771–1800

McDowall, A. & Khan, S. (2004). The Ayatollah and the transsexual. The Independent (UK), p. 34

LGBT Rights in Iran by Shima Houshyar, published October 21, 2015

McConaghy, N. (1998). Paedophilia: A review of the evidence. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 32(2), 252-265. p. 259

McLeod, S. A. (2007). Nature Nurture in Psychology.

Retrieved from www.simplypsychology.org/ naturevsnurture.html. Accesed November 4, 2017

McManus S (2003) Sexual Orientation Research Phase 1: A Review of Methodological Approaches, National Centre for Social Research, London.

Michael Dumper, Bruce E. Stanley. Cities of the Middle East and North Africa: A Historical Encyclopaedia

Mohamed, M.S. (2015). *Sexuality, Development and Non-conforming Desire in the Arab World: The Case of Lebanon and Egypt* (No. IDS Evidence Report; 158). IDS.

Mondimore, F.M. (2010). A natural history of homosexuality
Money J. (1994). The concept of gender identity disorder in childhood and adolescence after 39 years. J. Sex Marital Ther. 20 163–177. 10.1080/00926239408403428 [PubMed] [Cross Ref]

Monro, Surya. Bisexuality: Identities, politics, and theories. Springer, 2015.

Moore LW, Miller M (1999) Initiating research with doubly vulnerable populations, Journal of Advanced Nursing, 30, 5, 1034–1040.

Mulé, N.J., Ross, L.E., Deeprose, B., Jackson, B.E., Daley, A., Travers, A. and Moore, D., 2009. Promoting LGBT health and wellbeing through inclusive policy development. *International journal for equity in health*, *8*(1), p.18.

Munt, S. R. (2000) Shame/pride dichotomies in Queer as Folk. Textual Practice, 14, 531–46.

Murrey, Melissa (2016). Obergefell.V HHodges and Nonmarriage Inequality.

Myers, JoAnne. Historical dictionary of the lesbian and gay liberation movements. Scarecrow Press, 2013

Naguschewski, D., Veit-Wild, F. (2005). *Body, sexuality, and gender.* Amsterdam: Rodopi

Najmabadi, A. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/ sexuality in contemporary Iran. Social Research, 78(2), 1-24.

Neel Burton M.D. (2015), Hide and Seek, When Homosexuality Stopped Being a Mental Disorder

*Nicholas Groth PhD, William F. Hobson MS & Thomas S. Gary Med*keley (2005): University of California Press.

Nosek BA, Greenwald AG, Banaji MR (2007) The Implicit Association Test at age 7: A methodological and conceptual review. In: Bargh JA, editor. Automatic processes in social thinking and behavior. London: Psychology Press. pp. 265–292.

Nungesser, L.G. (1983). Homosexual acts, actors, and identities. New York: Praeger

Ochs, Robyn, and Sarah E. Rowley. "Getting bi." Bisexual Resource Center (2009).Page 249

Paris Adult Theatre I v. Slaton, 413 U. S. 49, 413 U. S. 63 (1973); see also Carey v. Population Services International, 431 U. S. 678, 431 U. S. 685 (1977).

Parnian, H. (2006). The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In S. Seidman, N. Fischer & C. Meeks (eds.), Handbook of the new sexuality studies(pp.348-352).London: Routledge.

Pickett, Brent, "Homosexuality", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = https://plato.stanford.edu/archives/fall2015/entries/homosexuality/

Pile, S. and Thrift, N.J. eds. (1995). *Mapping the subject: geographies of cultural transformation*. Psychology Press.

Poasa, Kris. (1992). "The Samoan Fa'afafine: One Case Study and Discussion of Transsexualism." Journal of Psychology & Human Sexuality 5(3):39–51

Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. Psychological Bulletin, 129, 674-697.

Prioreschi, Plinio (1996). A History of Medicine. Horatius Press. pp. 21–23, 29

Punch, M. (1998). Politics and ethics in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The landscape of qualitative research: Theories and issues (pp. 156-184). Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Rich, Adrienne (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. Only women Press Ltd. p. 32. ISBN 0-906500-07-9.

Richard Parkinson: Homosexual Desire and Middle Kingdom Literature. In: The Journal of Egyptian Archaeology (JEA), vol. 81, 1995, pp. 57–76.[1]Archaeological Sites". Wayback.archive.org. 2010-10-20. Archived from the original on 20 October 2010

Robinson, P. (1976). The modernization of sex. New York: Harper & Row

Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J, Gwadz M. Gay-related stress and emotional distress among gay lesbian and bisexual youths: A longitudinal examination. Journal of Consulting & Clinical Psychology. 2002;70(4):967–975. [PubMed]

Ryam, C., & Futterman, D. (1998). *Lesbian and gay youth: Care and counselling*. New York: Columbia University Press. Page 20.

Ryan, ruby, Joelle.REEL GENDER: EXAMINING THE POLITICS OF TRANS IMAGES IN FILM AND MEDIA, 2009.Page 8Spencer A. Rathus. Childhood: Voyages in Development. Cengage Learning, 2013.

Saiz, Ignacio. "Bracketing Sexuality: Human Rights and Sexual Orientation –2004, pp. 66-67

Sandfort, T.G., et al., Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). Archives of General Psychiatry, 2001. 58(1): p. 85-91

Sandra, Harding. (1935) Introduction: Is There a Feminist Methodology, Open University Press

Troiden R: Homosexual identity development. Journal of Adolescent Health Care 1988;9(2):105-13.

Scheff, T. J. (1994) Emotions and identity: a theory of ethnic nationalism. In C. Calhoun (ed.) Social theory and the politics of identity (Oxford: Blackwell), pp. 277–303

Schlatter, Evelyn; Steinback, Robert (9 December 2010). "10 Hateful Anti-Gay Myths Debunked". AlterNet. Retrieved 18 June 2013. And Halperin, David (2007). Haggerty, George, ed. "Deviant Teaching". A Companion to Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Studies. Wiley-Blackwell: 146–167

Schilt, Kristen; Westbrook, Laurel (August 2009). “Doing Gender, Doing Heteronormativity: 'Gender Normals,' Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality”. Gender & Society. 23 (4): 440–464 [461])

Siraj, Asifa (2012), ‘ “I don’t want to taint the name of Islam”: the influence of religion on the lives of Muslim lesbians’, Journal of Lesbian Studies, Vol. 16, No.4, pp.449-467, [Online], Available: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10894160.2012.681268 [1st November, 2012].

Spade D. (2008). Documenting Gender. Hastings Law Journal. 59:731-842. Available from: http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Spade-Documenting-Gender-Apr-2008.pdf

Steven Waldman(2003) , A Common Missed Conception- http://www.slate.com/articles/life/faithbased/2003/11/a_common_missed_conception.html

Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications. Page 12

Sullivan & Wodarski (2002), Social alienation in gay youth. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 5 (1), 1-17. Page 4

Svensson, T.K. (2004). A Bioethical Analysis of Sexual Reorientation Interventions: The Ethics of Conversion Therapy. Universal-Publishers.

Swaab, D., Chung, W., Kruijver, F., Hofman, M., & Ishunina, T. (2001). Structural and functional sex differences in the human hypothalamus. Hormones and Behavior, 40, 93-98. doi:10.1006/hbeh.2001.1682

Taylor, Yvette, Ria Snowdon. Queering Religion, Religious Queers Volume 38 of Routledge Studies in Religion. 2015. Page 45.

Tong, Rosemarie. Feminist Thoughts: A more comprehensive Introduction. Avalon Publishing, 2013

Twenge, J.M.(2014). Generation me-revised and updated: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled--and more miserable than ever before. Simon and Schuster.

UNFPA. (2010) Comprehensive sexuality education: Advancing human rights, gender equality and improved sexual and reproductive health.

Upchurch, Charles (2009). Before Wilde: Sex between Men in Britain's Age of Reform. Berkeley: University of California, 2009. Print. Page 14 & 49

Vexen Crabtree (2014). “The Battle between Monotheism and Homosexuality: Religious Prejudice Versus Equality: Islam”

Waldo CR. Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. Journal of Counseling Psychology. 1999;46:218–232.

Wayne R. Dynes, Stephen Donaldson. “Encyclopedia of Homosexuality”. Garland Pub., 1990

Webb D, Wright D (2001) Count Me In: Findings from the Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Community Needs Assessment 2000 [online]. Available at http://www.lgbtmind.com/content/ACMI.htm (accessed 7 February 2018)

Weeks, Jeffery. (1988) Sexuality and Its Discontents Meanings, Myths and Modern Sexualities. Routledge and Kegan Paul, London. Page 192

Wellman, C. (2000). Solidarity, the individual and human rights. Human Rights Quarterly, 22(3), pp.639-657.

Whitaker, Brian (2006). Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East. Berkeley: University of California.

Williams, Craig Arthur. Roman homosexuality: Ideologies of masculinity in classical antiquity. Oxford University Press on Demand

Wood, T, Julia “Gendered Lives: Communication, Gender and Culture”. Page 62

Yadegarfard, M., Meinhold-Bergmann, M.E. and Ho, R., 2014. Family rejection, social isolation, and loneliness as predictors of negative health outcomes (depression, suicidal ideation, and sexual risk behavior) among Thai male-to-female transgender adolescents. Journal of LGBT youth, 11(4), pp.347-363.

Zoepf, Katherine. “What Happened to Gay Beirut?” The New York Observer, 16 Aug. 2007

ماڵپەرەکان

American Psychological Association. (2008). Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. Washington, DC: Author. [Retrieved from www.apa.org/topics/sorientation.pdf.]

American Psychological Association Answers to Your Questions About Sexual, www.massresistance.org/answers-to-your-questions.pdf

Defining Sex, Gender, and Sexuality - Boundless www.boundless.com

Ev Brian Whitaker 21 June 2016, Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com

Institute of Medicine (IOM) (2011), The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People:

Building a Foundation for Better Understanding. Washington, DC: The National Academies Press.

James Baldwin's Giovanni's Room: The Guardian, www.theguardian.com

http://www.nationalacademies.org/ hmd/Reports/2011/The-Health-of-Lesbian-GayBisexual-and-Transgender-People.aspx.

http://dx.doi.org/10.1007/s10508-009-9531-5. See, also O'Flaherty M, Fisher J. Sexual orientation, gender identity and international human rights law: contextualising the Yogyakarta Principles. Human Rights Law Rev. 2008; 8(2):207–48

San Francisco Human Rights Commission, LGBT Advisory Committee. "Bisexual Invisibility: Impacts and Recommendations", March 2011.

"Poet Adrienne Rich, 82, has died". Los Angeles Times. March 28, 2012. Retrieved March 29, 2012.

Recognize asexuality as its own, unique sexual orientation .www.theprovince.com/health/asexuality+needs+recognized

Valentine, G., Skelton, T. and Butler, R. (2002) the vulnerability and marginalisation of lesbian and gay youth: ways forward. Youth and Policy, 75, 4–29

To Fight Poverty, We Need to Fight Homophobia and Transphobia
http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/05/17/to-fight-

poverty-we-need-to-fight-homophobia-and-transphobia [Accessed November 30th, 2017]

Tollefson, Kaia. "Straight Privilege: Unpacking the (Still) Invisible Knapsack." Online Submission (2010).

Straight but narrow | The Economist, www.economist.com/node/21546002

Victorian sexualities the British Library www.bl.uk/.../articles/victorian-sexualities,)

United States Holocaust Memorial Museum Archived 19 January 2012[1] Johnson, David K. (2004). The Lavender Scare. Chicago University Press

The Stonewall riots in June 1969, www.theatlanticwww

(https://www.theguardian.com/books/2001/sep/16/fiction.)

(Oranges Are Not the Only Fruit: the Bible | Books - the Guardian www.theguardian.com).

"The life and loves of Shibden Hall's Anne Lister", BBC News, BBC, 25 May 2010, retrieved 6 June 2010

The Color Purple by Alice Walker, www.goodreads.com/book/show/11486

Orlando: A Biography eBook by Virginia Woolf-Rakuten Kobowww.kobo.com/gb/en/ebook/orlando-a-biography

Middlesex by Jeffrey Eugenides | Books | The Guardian, www.theguardian.com

https://www.theguardian.com/books/2013/jul/05/rereading-maurice-e-m-forster

Moonlight Review | Movie_ Empire, www.empireonline.com/movies/moonlight/review

[1] www.telegraph.co.uk/science/2016/03/15/homosexuality-may

Also see homosexuality may be caused by chemical modifications to DNA www.sciencemag.org/news/2015/10/homosexuality -may-be

Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Iran, www.iglhrc.org/.../files/LGBTRightsInIran_0.pdf

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Gay people not 'born that way,' sexual orientation not fixed. www.rt.com/news/356848-study-sexual-orientation

Razavi Khorasan (Iran): Counties & Cities - Population Statistics in Maps and Charts”. www.citypopulation.de.

http://www.wahegurunet.com/gay-sikh

The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org. See also The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW;pewglobal org)

Zimbabwe's LGBT community: why civil rights and health issues go hand in hand. https://www.news24.com/Africa/Zimbabwe/zimbabwes-lgbt-community-why-civil-rights-and-health-issues-go-hand-in-hand-20180131-2. Accessed: Feb 26th, 2018

Uganda considers death sentence for gay sex in bill before parliament”, Guardian, 29 November 2009.

Uganda’s President says new anti-gay laws ‘not necessary’- https://www.pinknews.co.uk/2015/09/16/ugandas-president-says-new-anti-gay-laws-not-necessary/: Accessed: Feb 26, 2018

Planet, Lonely. “Gay and Lesbian travel in Africa - Lonely Planet”. Retrieved 13 July 2016

Nigeria’s first conference to discuss LGBT issues is here ...nostringsng.com/nigeria-conference-lgbt-attend

NY Times, Chechnya’s Persecuted Gays Find Refuge in Canada September 3 2017

Straight but Narrow, The Economist www.economist.com/node/21546002

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016 https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

Everything you need to know about being gay in Muslim ... www.theguardian.com › World › LGBT rights

(The Global Divide on Homosexuality Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries, WWW ;pewglobal org)

https://www.voanews.com/a/australia-weeks-away-from-legalizing-gay-marriage/4122352.html

(http://www.dailymail.co.uk/news/article-5079049/Marriage-

equality-results-Australia-votes-Yes.html#ixzz4zSvWAYwu)

Australia legalizes same-sex marriage - CNN, www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage.

The Global Divide on Homosexuality" (PDF). Pew Research Center. 4 June 2013. Retrieved 8 December 2014

John Bingham, Social Affairs Editor Revolution in attitudes to homosexuality is biggest change in www.telegraph.co.uk/news/politics/10297205/Revolution-in

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

UN Human Rights Council, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, 2011, UN Human Rights Council: Geneva

OHCHR, LGBT Speeches and statementswww.ohchr.org/.../Pages/LGBTSpeechesandstatements.aspx(United Nations Statement on LGBT discrimination - ohchr.org; www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx

United Nationswww.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-texthttp://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/

International Covenant on Civil and Political Rights http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages /CCPR.aspx

A/HRC/RES/32/2 S) - A/HRC/RES/17/19 and A/HRC/RES/27/32

PEW Research Center. Gay Marriage around the World. http://www.pewforum.org/2017/08/08/gay-marriage-around-the-world-2013/ Accessed: October 1st, 2017.

State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition" (PDF). International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. 17 May 2016. Retrieved 19 May 2016

Goaty's News UK, Cameroon police arrest man seized by anti-gay mob. Date: November 21st, 2012. Accessed: October 1st, 2017

Whitakar, Brian. Everything you need to know about being gay in Muslim countries. 2016

https://www.theguardian.com/world/2016/jun/21/gay-lgbt-muslim-countries-middle-east

2017 edition, State-Sponsored Homophobia report from ILGA, the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association

Everything you need to know about being gay in Muslim. www.theguardian.com World › LGBT rights

http://www.nytimes.com/1986/07/01/us/high-court-5-4-says-states-have-right-outlaw-private-homosexual-acts-division.html?pagewanted=all. Accessed November 9th, 2017

Ari Ezra Waldman A Legal Analysis of the Supreme Court's Historic. Towleroadwww.towleroad.com/2015/06/obergefell-v-hodges

Yoshimo, Kenji. "A New Birth of Freedom?: Obergefell v. Hodges." Harv. L. Rev. 129 (2015): 147.

https://www.christianitytoday.com/news/2017/december/supreme-court-masterpiece-cakeshop-christians-gay-weddings.html. Accessed December 22, 2017.

Colorado Court Rules Against Baker Who Refused to Serve Same www.nytimes.com/2015/08/14/us/colorado-courtBBC News | Education| Gay bullying in schools. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6239098.stm. Accessed December 22, 2017

BBC NEWS | Education | Gay bullying in schools common' news www.bbc.co.uk/1/hi

/education/6239098.stm Accessed Dec 22, 2017

Homosexuality and Pedophila: The False Link | HuffPost www.huffingtonpost.com/joe-kort-phd/homosexuality

Human Rights Watch. (2010). "We are a buried generation": Discrimination and violence against sexual minorities in Iran. Retrieved September 21, 2013, from http://www.hrw.org/reports/2010/12/15/we-are-buried-generation. Page 24

LGBT Bullying Statistics - NoBullying - Bullying nobullying.com/lgbt-bullying-statistics

Pedophilia Is No Longer Always A Mental Disorder, APA Sayswww.huffingtonpost.com/2013/11/01/dsm-pedophilia-menta

Cyber bullying hits LGBT youth especially hard -

CNETwww.cnet.com/news/cyberbullying-hits-lgbt-youth. Accessed November 9th, 2017

Bullying among lesbian, gay and bisexual young people in Englandwww.cls.ioe.ac.uk/shared/get

What Makes People Gay? - The Boston Globe, www.boston.com

Iranian's Queers & Laws: http://hir.harvard.edu/article/?a=9885 {Accessed April 12, 2018}

Why Hasn't the US Ratified the UN Women's Rights ... - SSRN, papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900265

The world's largest cities and urban areas in 2006". City Mayors. Accessed October 6, 2017.

Tools, Free Map. "Elevation Finder". www.freemaptools.com. Retrieved October 6, 2017

[1] The Tehran Bureue.vIntimate spaces: coming out in Iran. https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces. Accessed October 6, 2017

Iranian teenagers from the province of Khorasan who were publicly hanged - https://en.wikipedia.org/wiki/Mahmoud_Asgari_and_Ayaz_Marhoni

The National Organization for Civil Registrations, 2014. https://www.sabteahval.ir/Upload/Modules/Contents/asset99/salnameh93.pdf

Applying for Asylum - Immigration Equality.www.immigrationequality.org/applying-for-asylum

A Rare Glimpse Into Iran's Underground Gay Community. www.towleroad.com/2014/12/when-then-presidentmahmoud..

A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent. The Atlantic www.theatlantic.com/health/archive/2013/11/a.

Culture of Iran - history, people, clothing, traditions. www.everyculture.com

Difference between Traditional and Modern Society, www.yourarticlelibrary.com › Society

Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace

Gay and Transgender People Face High Rates of Workplace. www.americanprogress.org/issues/lgbt/news/2011/

Gay Male Relationships are Inherently Unfaithful — Joseph ...www.josephnicolosi.com/an-open-secret-the-truth-about

Growing up gay in Iran. www.theguardian.com

Iran's Battle with STDs and Cultural Taboos - Muftah muftah.org/irans-battle-with-stds-and-cultural...

HIV in Iran - The Lancet, www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736...

Iran's persecution of gay community revealed | World news. www.theguardian.com › World › Iran

How to Find Out If Your Kid Is A Pre-Homosexual / Queerty www.queerty.com/how-to-find-out-if-your-kid-is-a.

Is your child a “prehomosexual”? Forecasting adult sexual ...blogs.scientificamerican.com/bering-in-mind/is.

Is Your Child Gay? : Article : Scientific American Mind, www.nature.com

Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT www.iranhrdc.org/english/publications/reports/1000000398

LGBT British Asians turning to sham marriages over fears. www.independent.co.uk

Between Religion and Desire: Being Muslim and Gay in Indonesia, ww.sjsu.edu/.../courses/soci172/s0/10GayMuslim.pdf

Gay Men in Iran's Military Can Seek Exemption - Al-Monitor. www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/

Growing up gay in Iran As told to a Tehran Bureau correspondent, Copyright © 2013 Tehran Bureau

We are everywhere: gay and lesbian Iranians come out on Facebook. https://www.theguardian.com/world/2011/sep/11/gay-iranians-facebook-defiance. Accessed December 12, 2017

Muslim attitudes about LGBT are complex, far from universally. www.usatoday.com/.../muslim-lgbt-gay-views/86046404

Islam and Homosexuality: What does the Koran say. www.haaretz.com/middle-east-news/1.724908

Puberty stages for boys and girls. www.emedicine.com

Being Lesbian and Trans in Iran | OutRightwww.outrightinternational.org/being-lesbian-and.

Negative Attitudes Slow Acceptance of Bisexuality, psychcentral.com/news/2016/11/01/negative

Sessions's claim that 'dirty immigration lawyers' encourage. www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2017/

Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General," UN General Assembly, Human Rights Council, A/HRC/28/26, (February 20, 2015), page 7, available at: p://www.ohchr.org/EN/HR, Bodies/HRC/RegularSessions/Session28/Documents/A_
HRC_28_26_ENG.doc

We don't have any gays in Iran,' Iranian president tells Ivy. www.dailymail.co.uk/news/article-483746/We-dont-gays.

The Difficulties of U.S. Asylum Claims Based on Sexual. www.migrationpolicy.org › Migration Information Source

http://www.aswatgroup.org/en. Accessed: October 16, 2017

Facing Mirrors: The Story of Eddie a Trans Man in Iran: https://mediadiversified.org/2014/03/04/facing-mirrors-trans-marriage-and-honour/ [Accessed December 20th, 2017]

Internationalist, New. "The World Guide: An alternative reference to the countries of our planet." (2001).

"Luxembourg Approves Gay Marriage," Huffington Post, June 19, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.huffingtonpost.com/2014/06/19/luxembourg-gay-marriage-_n_5511360.html

"Finnish Parliament approves same-sex marriage," Yle, Nov. 28, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://yle.fi/uutiset/finnish_parliament_approves_same-sex_marriage/7657759.

The Islamic State's shocking war on gays - The Washington Post. www.washingtonpost.com

In ISIS' Shadow, LGBT Kurds Take A Stand | HuffPost, www.huffingtonpost.com/entry/in-isis-shadow-lgbt-kurds

Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu www.academia.edu/6868516/Homosexuality_and_Islam

https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/homosexuality-lgbt-iraq-iran-muqtada-sadr.html. Accessed: October 16, 2017

Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: www.ijims.com/uploads/cae8049d138e24ed7f5azppd_597.pdf

"Scotland's same-sex marriage bill is passed," BBC, Feb. 4, 2014. Accessed: October 16, 2017, http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225.

https://www.amnestyusa.org/reports/flawed-reforms-irans-new-code-of-criminal-procedure/ [Accessed December 20th, 2017] Oslo Conference Report, supra n 6 at 20; cf. the Asian values debate, supra n 274

Transition, and Mine - The New York Times, www.nytimes.com/2017/10/18/opinion/ireland-gay

HRW, 2013. https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf. Accessed: October 16, 2017

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

The sudden intensity of Indonesia's anti-gay onslaught. http://www.bbc.com/news/world-asia-35657114. [Accessed December 27th, 2017]

PEW Research-The Global Divide on Homosexuality-Greater Acceptance in More Secular and Affluent Countries. http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/. Accessed: October 16, 2017

Wolf, Richard. "Supreme Court Will Consider Hearing Gay Marriage Cases." USA Today. Gannett, 29 Sept. 2014. Web. 03 Nov. 2014.

Countries That Allow Gay Marriage Around The World | Pew. www.pewforum.org/.../08/gay-marriage-around-the-world-2013

Australia legalizes same-sex marriage - CNN

www.cnn.com/2017/12/07/asia/australia-same-sex-marriage

Rede Social de Justiça e Direitos Humanos www.social.org.br/relatorio2004ingles/relatorio028.htm

www.nytimes.comct/..Gay in japan and no longer visible .October 16, 2017 business/japan-work-gay.html

https://www.hrw.org/news/2013/11/21/new-pope-new-hope-lgbt-activists

Homosexuality and Islam | Rusi Jaspal - Academia.edu